

Halkbilimi

Halk Sanatları Vakfı Yayınıdır

**BİR BARIŞ GÖNÜLLÜSÜ
KIPROS'UN ANISINA**

Halkbilimi

Halk Sanatları Vakfı Yayınıdır

2005, Yıl: 19, Sayı: 53

Ocak-Aralık

Yılda Bir Yayınlanır

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu

Kani KANOL

Yayın Kurulu

Engin ANIL

Öcal ERTEN

Kani KANOL

Gaye ÖZARIN

Hasan EKMEKÇİ

Tuncer BAĞIŞKAN

Grafik Tasarım

Tipografart (Aziz Ener)

Selimiye Sokak No. 1, Lefkoşa

Tel: 0392 22 75 944

E-posta: azizener@superonline.com

Baskı

Mavi Basın Yayın Ltd.

M. İrfanbey Sokak No: 30 Lefkoşa

Tel: (0392) 228 31 05

Yazışma Adresi

HASDER

Dervişpaşa sokak No:17,

Arabahmet Lefkoşa - Kıbrıs.

Tel: (0392) 227 08 26

Fax: (0392) 228 77 98

Web site: www.hasder.com

E-mail: hasder@hasder.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2	YEHOVA'NIN ŞAHİTLERİ YEHOVA'S WITNESSES	80-100
KÂNİ KANOL		METE SÜER	
SHORT SUMMARY OF THE CONTENTS	3-4	ALEVİ BEKTAŞI TOPLULUĞU	101-102
ENGİN ANIL		ÖZDEMİR GÜL	
KUTLU ADALI'NIN KİTABI 'DAĞARCIK'TAN ALINTI	5-6	TÜRK VE YABANCI KAYNAKLARDA OSMANLILARIN KIBRIS'I FETHİ	103-113
Boş İnsanlar		ULUS İRKAD	
BARİŞ GÖNÜLLÜSÜ FOLKLORCU KYPROS'UN ANISINA	7	IS IT A GREEK OR TURKISH HOUSE?	114-120
HASDER		ÇİLER KIRŞAN	
YASEMİN KÜLTÜRÜ	8-9	KIBRIS TÜRK TOPLUMUNDA KIBRISLILIK: ENGELLER VE GEREKLİ KOŞULLAR	121-126
EMİNE HÜR		AHMET AN	
7. ÇOCUK VE MASAL SEMPOZYUMU KIBRIS MASALLARINDA GÖRÜLEN FONETİK ÖZELLİKLER	10-14	YENİ EFSANELER YARATILABİLİR Mİ?	127-129
ERDOĞAN SARAÇOĞLU		ALİ NESİM	
HALK ANLATILARINDA EJDERHA	15-18	KUZAY KIBRIS'TA ÖZ-BİLİNCİN AYRIKSI DUYUMSANIŞI: "KIBRISLI TÜRK ve TÜRKİYE'LI TÜRK" İMGESİ ÜZERİNE ÇALIŞMA	130-138
ŞEVKET ÖZNR		EJDAN SADRAZAM	
MESEL-MASAL VE MESELÇİ NENE	19-20	KIBRIS'IN YENİLEBİLİR OTLARI	139-150
MEHMET ERTUĞ		ENGİN ANIL, KEZBAN ÖKSÜZOĞULLARI	
TRT'NİN İKİ TÜRKÜ NOTASINDA KARŞILAŞTIRMA ve KADIN KARŞILAMA 1	21-25	KIBRIS TÜRK VE RUM MASALLARINDAN "DİRİMMO MASALI"	151-158
SELÇUK GARANTİ		MAHMUT İSLAMOĞLU, ŞEVKET ÖZNR	
KÜLTÜREL VE DOĞAL ÇEVREMİZ HOYRATÇA YOK EDİLİRKEN GÖRÜŞ, ÖNERİ VE TALEBLERİMİZ	26-53	KIBRIS AĞZINDAN BİRKAC KELİME ÜZERİNE Yard. Dç Dr. ESRA KARABACAK	159-161
TUNCER BAĞIŞKAN		KIBRIS TÜRKLERİNDE HAT SANATI VE TESBİT EDİLEBİLEN HATTATLARIMIZA GENEL BİR BAKIŞ	162-172
GRIGORI ASSOTIS İLE RÖPORTAJ INTERVIEW WITH GRIGORI ASSIOTIS	54-60	AHMET ERDENGİZ	
ENGİN ANIL, ALİ NEBİH, VASO VASILIOU		GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KIBRIS NÜFUSU VE GÖÇLER	173-194
23. HALKBİLİMİ SEMPOZYUMU GİRİŞ -BAŞIN BİLDİRİSİ- "KUZAY KIBRIS'TA SOSYO KÜLTÜREL YAPI İÇERİSİNDE DİNİ TOPLULUKLAR"	61	METE HATAY	
SALİH ZEKİ ŞENKAYA		ÜLKEMİZDE DİN KÜLTÜRLENMESİ	195-201
KIBRIS TÜRK İSLÂM CEMİYETİ	62-65	ÖZKAN YIKICI	
SALİH ZEKİ ŞENKAYA		HASDER'DEN HABERLER TARİK GÜVEN EMİROĞLU	202-204
BAHAİ DİNİ TOPLULUĞU BAHAİ RELIGIOUS GROUP	66-79		
SÛHA FAİZ VEKİL			

Okurlara

Değerli Okurlar,

Bir kez daha sizlerle birlikte olabildiğimiz için çok mutluyuz. Bu sayının çıkabilmesi için gerekli maddi katkıyı bizlerden esirgemiyen Vakıflar Bankası yetkililerine huzurlarımızda teşekkür ediyoruz. Ülkemizde halkbilimi alanında yayınlanan ilk ve tek süreli yayın olan "Halkbilimi"ni inatla ve ısrarla yayınlamayı sürdürmeye çalışıyoruz. Tek amacımız her geçen gün yozlaşan ve yok olan Kıbrıs Türk halk kültürünü gelecek kuşaklara aktarmak ve bize bırakılan kültür mirasını koruyarak, bu alanda yürütülen çalışmalarını kayıt altına almaktır.

Kıbrıs Türklerinin çok zor bir dönemden geçmekte olduğunu hepimiz görmekte ve bilmekteyiz. Bugüne kadar uygulanan pek çok yanlış politikalar sonucunda geldiğimiz durakta, ileriye umutla bakabilmemiz çok mümkün görünmüyor. Yaşamımızın her alanında hissettiğimiz bu umutsuzluk, kültür yaşamımızda da kendini göstermektedir. Toplumun en dinamik kesimini oluşturan gençlerimizin gelecek kaygıları ön plana çıkmakta ve kültürel çalışmalara göstermelerini beklediğimiz ilgileri, her geçen gün azalmaktadır. Ülkemizde son dönemde hissedilen ekonomik refah, sürdürülebilir olmaktan uzak, yapay bir gelişme olarak yaşanmaktadır. Kültürel sanatsal çalışmalara hiçbir şekilde yansımayan bu durum, özellikle gençlerin büyük oranda alkol, sigara, uyuşturucu, kumar ve fuhuş bataklığına sürüklenmeleri riskini beraberinde getirmektedir. Eskiye oranla kültürel faaliyetlerden uzaklaşan, topluma gönüllü hizmetlerden uzak duran gençlerimizin içine düşükleri bu duruma, aileler de seyirci kalmakta ve ülkemizde hüküm süren belirsizlik ve kaos ortamından çıkmak konusunda çaresizlik yaşamaktadır.

İşte böyle bir ortamda, HASDER olarak bizler tüm

Kani Kanol

olanaklarımızla özellikle gençlerimizi yararlı faaliyetlerle meşgul etmek, kişiliklerini ve yeteneklerini geliştirmek için çaba harcamaktayız. Yürüttüğümüz halk dansları, el sanatları, çevre, halkbilimi ve kültür-sanat çalışmalarıyla özellikle çocuk ve gençlerimize Kıbrıslı kimliklerini ve toplumsal sorumluluklarını yitirmemeleri için, bilinçlenmelerine katkıda bulunmaya çalışıyoruz. Biliyoruz ve inanıyoruz ki, yüzyıllardır Kıbrıs adasında yaşayan ve bu adanın sahipleri olan tüm Kıbrıslılar, ortak bir gelecek kurmak, barış içinde yaşamak ve geleceğe umutla bakmak için geleceğin büyükleri olan çocuk ve gençlerimizi kin, nefret ve düşmanlıktan uzak bireyler olarak yetiştirmek zorundayız. Kültür ve sanatla uğraşan, dans eden şarkı söyleyen ve resim yapan bir gençlik, yıllardır huzur bulamayan Kıbrıs'ın geleceğinin garantisi olacaktır.

İşte bu anlayışla, içerik olarak Kıbrıs'ın folklorunu, kültürünü ve kimliğini yansıtan bildiriler, araştırma makaleleri ve düşünce yazılarını, kısacası kültür mirasımızı taşıyan dergimizi sizlerle buluşturmak için tüm olanaklarımızı kullanıyoruz. Gelecek kuşaklara yazılı kaynak bırakmak, tüm aydınlara düşen bir görev olarak karşımızda durmaktadır. Bizler HASDER çatısı altında bu sorumluluğumuzu yerine getirmenin mutluluğunu ve sevincini sizlerle paylaşmaktan onur duyuyoruz.

Bir kez daha bu derginin çıkmasına katkıda bulunan Vakıflar Bankası yetkililerine, yazı veren tüm araştırmacılara, özveriyle çalışan HASDER üyelerine ve dergiyi satın alarak yaşamasına katkıda bulunan siz okurlarımıza içtenlikle teşekkür ederiz. Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle...

Saygılarımla,

Short Summary Of The Contents

Engin ANIL

Dear Reader,

It gives us great pleasure to offer you the 53rd issue of our annually published journal "Folklore". Like its previous issues it comprises articles and studies on the folklore of Cyprus and on the related fields of culture, history and social identity. Everyone, whether a serious researcher or just an amateur reader in these fields will find a wide variety of articles that will interest him.

We take this opportunity to thank "Kıbrıs Vakıflar Bankası" for their generous financial assistance once more, without which the publication of this issue might have been delayed. We hope that their support will continue and also encourage other institutions to contribute financially towards the publication of our journal which remains the only source of scholarly research on the folklore of Cyprus in general and Turkish Cypriot folklore in particular in Northern Cyprus.

A compact disc comprising the old maps of Cyprus which was offered as a gift to accompany the previous issue of "Folklore" was received with much interest and appreciation by our readers. Mr. Ahmet Erdengiz who prepared the last year's CD, has again, compiled another CD for our readers, comprising old engravings of Cyprus.

We strived to produce an abstract for each article in English to enable the non-Turkish speaking readers to obtain a better idea about the contents of our annual. Please bear in mind that an English translation of our articles appearing in this issue as well as in the previous issues can be ordered from HASDER by paying a fee.

Let us have a closer look at the contents of our annual. On page 2, Mr Kani Kanol, the President of the Folk Arts Foundation, addresses our readers. On page 3 and 4 you will find a short summary of contents prepared by Engin Anil.

Pages 5 and 6 are dedicated to Kutlu Adalı, who was shot dead in front of his house and the murderers have not been identified yet. There, you will find a chapter from his book "Dağarcık". This chapter is about superstitions prevailing among the Cypriot villagers in the 1960's.

Mr Kypros, a true Cypriot, a beloved friend and a prominent leader of the Bi-Communal Folk Dance Group, a selfless and brave fighter for the unification of our island died of heart attack on 18 January this year. You may find an announcement of this sorrowful news on page 7.

Emine Hür's article "The Jasmine Culture" is on page 8. Jasmines have been one of the symbols of "Cypriotism" for the Cypriot Turks. Jasmines have been mentioned in poems and stories and were sold in the streets during cool summer nights.

The "Children and Folk Tale Symposium" which has been organized by HASDER for the last six years, was organized this year in cooperation with the Near East University. The speakers and their presentations are as follows: Erdoğan Saraçoğlu, "The Phonetic Characteristics Observed in Cypriot Folk tales" (page 10), Şevket Öznur, "Dragons in Narrated Literature" (page 15) and Mehmet Ertuğ, "Folk tales and The Folk

4 Halkbilimi

tale Narrating Grandma" (page 19).

On page 21, we have got the "A Comparative Study of Two Musical Notes from The Archives of Turkish Radio and Television in Turkey and the notes for Women's First Karşılama Dance" by Selçuk Garanti.

Tuncer Bağışkan's article "Our views and suggestions while our natural and historical environment is plundered" is on page 26. It is a summary of a long article which was serialized in the local newspaper "Afrika" between 17 Oct. and 9 Nov. 2006.

Ali Nebih, Vaso Vasiliou and Engin Anıl, haş interviewed Grigori Assiotis, a Greek Cypriot folklore researcher in his home. Assiotis is the first Greek Cypriot who had researched, collected, composed and prepared choreographies on Cypriot Folk Dances. The interview was made in Greek with the assistance of Vaso Vasiliou and thanks to Alexandra Chipu who translated it into English. The Turkish translation is made by Engin Anıl (Both the Turkish and English translations start from page 54).

At the 23rd Folklore Symposium organized by HASDER the theme was "The Religious Groups Organized within the Social Structure of Northern Cyprus". The article on page 61 indicates why HASDER has chosen such a subject for discussion. The religious groups that presented their views were the Cyprus Turkish Islamic Association (page 62), The Bahais (page 66), Jehovah's Witnesses (page 80) and Alevite Religious Group (page 101). Unfortunately "The Nakşibendi Sect" did not present any paper although invited.

Ulus Irkad has contributed to our periodical after a long brake. His article on page 104 is about "The Conquest of Cyprus by the Ottomans in the Turkish and Foreign Archives".

"Is it a Greek or a Turkish House? A Comparative Morphological Enquiry into the Domestic Space of Coexistence in the Island of Cyprus" on page 115 is by Çiler Kırşan.

"Cypriotness among the Turkish Cypriots, the Obstacles and the Acquired Conditions" is an article by Ahmet An on page 122.

"Can New Legends be Created?" by Ali Nesim on page 128 starts a new discussion in literature and folklore. He mentions that this article is the continuation of his article printed in the 52. issue of our periodical Halkbilimi (Folklore).

Discussions on the problem of identity are still continuing. Apart from the articles of Mr. An and Mrs. Kırşan, Ejdan Sadrazam contributes to the problem

from another angle. You may read his paper "The Study of Separate Sensations of Self-consciousness in North Cyprus. A Discussion on the Symbols of Cypriot Turk and Turkish Turk" on page 131.

On page 140 you will find a research by Kezban Öksüzoğulları and Engin Anıl on "The Edible Wild Plants of Cyprus". We would like to thank Aziz Ener who contributed this research with his photographs along with some additional plants which we did not know. We also thank to Mr Ali Rıza Özkök, Sonay Anıl and Rengül Ener who helped us to identify the scientific names of the plants.

Mahmut İslamoğlu and Şevket Öznur's comparative study "A Comparison of The Drimmo Folk Tale Told among the Turkish and Greek Cypriots" is on page 148.

Esra Karabacak also contributed to the periodical with a linguistic study the Turkish Cypriot dialect, titled, "Attempt to Create an Explanative Dictionary from Some Words Belonging to the Turkish Cypriot Dialect." is on page 157.

On page 160, Ahmet Erdengiz joins us again with his research on "The Art of Calligraphy (hat) in Cyprus and the Calligraphers Known So Far". It traces the introduction of Islamic calligraphy in Cyprus during the 16. century to its disappearance in the mid- 1950's.

Mete Hatay's "The Population of Cyprus and Migrations from the Past up to Today" is on page 171.

Özkan Yıkıcı's article "Evolution and Affects of Religion in Cyprus" is on page 193.

The activities of HASDER during 2005 are reported in the news section on page 204. We would like to thank our friend Tarık Güven Emiroğlu who had prepared this section for our readers.

We hope that we have presented you with a journal which will be yet another valuable source and that you will find the articles on different subjects interesting and informative.

Wishing you a prosperous future.

Boş İnsanlar

"Küçük işler büyük dayanır düşer"

Kutlu Adalı

Her geçtiğimiz köyde bir sürü çürük, temelsiz boş insanlarla karşılaştık; Bunları ilginç bulduğumuz için kısaca özetliyelim: Sevilmeyen ya da eve bir daha gelmesi istenmeyen kişinin ardından, yer ocağından bir taş sökülerek atılır. Uzun süre köye gelmeyen ye da evine uğramayan kişiye gönüldeşleri yakınrlar:

"Ne yahu arkandan ocak taşı mı attık ki görünmüyorsun" derler.

Ya da gönüldeşler onlardan yakınır:

"Galiba arkamdan ocak taşı attınız. "

Eve gelmesi ya da evde saatlerce oturması istenmeyen kişinin oturduğu yerin altına bir çok köyde tuz serpilir!

Kimi köylerde süpürge duvara ters dayanır, üstüne tuz ekelenir. Sevilmeyen konuk ya da komşu, kapıyı çıkar çıkmaz da arkından, kapının eşiği süpürülür! Ya da kırık saksı atılır!

Kimi köylerde de kadınların çoğu, süpürgeyi duvara ters dayamaktan kaçınırlar. Eğer süpürgeyi duvara ters dayarsa ya kendisi ya da aylesi yağlarının saldırısına uğramış.

Bir konuk eve girdiği kapıdan çıkmalıdır. Başka kapıdan çıkarsa, o evden yakında ölü çıkacak demektir.

Bir çok köyde yeni doğmuş bezleri, büyüdükten sonra atılmaz, yakılır. Ya da çok iyi bilinen birine, yeni doğan çocuğu için verilir. Verilirken de kadına, çocuğu büyüdükten sonra bezleri atmamasını, yakmasını söyler. Bu yapılmaz da bezler atılırsa, uğursuzluk sayılır. Çocuğun hasta olacağına büyüymeyeceğine, sakat olacağına inanılır!

Gene birçok köylerde yeni doğan çocuğa ilk giysi olarak; beğenilen, uslu, zeki, çalışkan bir kişinin çocukluk giysileri giydirilir. Bu yapılmaz çocuk, o kişi gibi güzel, zeki, uslu, çalışkan olurmuş!..

Torbası ile doğan çocukların torbası, birçok

köylerde duvara yapıştırılır. Torba duvarda kuruyunca dürülür bükülür bir cüzdana konursa, o cüzdanın içinden para hiç eksilmemiştir. Torbası ile doğan çocukların ya kendisi uğurlu olurmuş, ya da atasına babasına uğur getirmiş!

Loğusa kırk gün odada yalnız bırakılmaz. Çocuğun yüzüne kırmızı ile sarı tül örtülür, yastığının altına kız ise makas, oğlan ise bıçak konur. Bunlar yapılmazsa loğusayı al basarmış. Kadın bönleşir deli olurmuş!

Doğumdan kırk gün sonra kırklanma hamamı yapılır. Bir bez keseye kırk taş konur. Loğusanın son döküneceği suyun içine bu taşlar batırılıp çıkarılır. Taşlar hamamdan çıkınca bir dama atılır. Ardından taşsız altın bir yüzüğü ödzeğe suya kırk kez batırıp çıkarılır. Sonra suyu loğusanın başına dökerler. Eğer bu yapılmazsa temizlenmez, kendisini göz tutar, kötülüklerden uzak olmazmış!

Ana yeni doğurduğu çocuğunu kucağına almaz, üstüne değemez! Çocuğa dokunduğu yer sakat kalırmış çünkü.

Gebe bir kadının kız mı oğlan mı doğuracağını önceden öğrenmek için, köylerde bir yere arpa ile buğday ekilir. Gebe kadının sidiği ile her gün suvanılır! Buğday önce çimlenirse kadının kız, arpa önce çimlenirse oğlan doğuracağına belirtmiş!

Kimi köylerde de minderin örtüsünün altına bıçak ile makas koyarlar. Gebe kadın bunlardan bıçağın üstüne ya da daha yakınına oturursa çocuğu oğlan, makasa oturursa çocuğu kız olacak demektir!

Kimi köylerde de kadınlar bunların birini yapmaz. Onlara göre gebe kadın, gün geçtikçe güzelleşirse çocuk oğlan, çirkinleşirse kız doğuracak demektir.

6 Halkbilimi

Köylerde gelinle güveyiye gerdek gecesi bir çift güvercin yedirilir. Güvercinin kemiklerini, devri gün gelin ile güveyi toprağa gömerler. Gelinle güveyi ölünceye değin, bir yastıkta mutluluk içinde yaşarlar. Bu yapılmazsa, günleri tedirginlik içinde geçer. Geçtiğimiz köylerdeki duyduğumuz boş insanlar saymakla bitmez. Ne var ki bu inanlar ne değin saçma olursa olsun, gene de ilginçtir. Örneğin:

Gece sandık açmayı, içinden elbise almayı iyi tutmazlar. Sonra evden ölü çıkarılır.

Gece ıslık çalınmaz. Çünkü gece ıslık çalmak, şeytanları çağırmak demektir.

Zeytin ekmeğe yenirken çekirdeği sağa sola atılmaz. Çünkü o gece çevrede şeytanlar varmış. Çekirdek şeytanların gözüne vurmuş.

Yemekte bir parça ekmeğe bırakılmaz. Bırakıp gidenin kısmeti kesilir. Bu artık ekmeğe parçasını bir başkası yerse, o parçayı bırakanın karısı, o parça ekmeği yiyen kişiye kaçarmış.

Düdürlüğe peşembe günü gidilir. Düdürcü, işi olsun kız verilsin diye o çoraplarını ters giyer, ya da kızın evindeki süpürgeyi kaparak üstüne oturur!

Hasta olan kişi Salı gününe eve ziyaretçi sokmaz. Salı günü çamaşır yıkamaz, giysi biçmez, örgü örmez, düdürlülüğe gitmez. Çünkü Salı yedi günün en uğursuz günü imiş.

Biri oturduğu yerde ayaklarını sallarsa: "Ayaklarını sallama alacaklılar kapıya dayanır" denir.

Gece tırnak kesmek iyi değildir. Evde geçimsizlik olurmuş. Tırnak Cuma gününe doğarmış.

Taranırken dökülen saç, yere atılmaz. Atılırsa üstünden biri geçirmiş de saç sahibinin başı ağrırmış. Bunu için ya saçlar yakılır ya da düdürlü bükülür duvar deliklerine sokulur.

Köyde ya da mahallede biri öldüğünde o gün evlerde su içilmez. Çünkü azrail bir cana kıydıktan sonra, kanlı bıçağını o köyün yedi evinin suyunda yıkarmış.

Yıkanan bir ölüden yere akan su, üstünden, gebe bir kadın geçerse çocuğu sakat doğarmış.

Elden makas alınmaz, alınırsa mutlaka tükürür gibi "tu" denir. "Tu" denmezse makası alan kişi, ölümlü bir olayla karşılaşarmış.

Çocuk emekleyerek eve girerse, eve konuk gelecek. Evden emekleyerek çıkarsa evdekiler komşuluğa gidecek demektir.

Çocuğun üstünden atılırsa çocuk cüce kalırmış. Kız çocuğu çok uzarsa başına firin küreği ile üç kez bulunur. Böylece kızın uzaması son bulurmuş.

Ayakkabı ters dönerse, o evdeki çocuklar öksüz kalırmış.

Ayakabılar birbirine ebişirse eve yatmak için konuk gelirmiş. Ya da ayakabıların ucu ne yana ise, o yana evden biri yolcu çıkarılmış.

Yumurta kabuğu atılırsa evde o gün kavga çıkarılmış.

Makasin ağzı açık kalırsa başkaları o evdeki kişileri çekitirir kötülermiş.

Gece aynaya bakılmaz, bakılırsa gurbete gidermiş bakan.

Nikah olan kız nikah dairesine giderken ayakabıların altına sevdiği kız arkadaşları ile evde kalmış kızların adlarını yazarsa o kızların da yakında nikah olacağına inanılır.

Yemek bir tabakta yenir. Aynı tabaklarda yenirse ayrılık olurmuş. Bir konuk yemekte önüne peşkir yazmazsa bir daha köye gelmek kısmet olmazmış.

Üstde yırtık ya da düğme dikilmez. Dikerken de konuşulmaz. Bunlara uymayan kişiler, iftiraya uğrarlar!

Birinin elinden sabun almak iyi değildir. Almak gerekiyorsa elin tersine koydurarak alınır. Sabun avuca konularsa veren ile alan kavga edip küsülmüş.

Gece dikiş dikilmez. Özellikle çarşambaları gece yarısına değin çalışılmaz, işlenmez. Çalışılırsa aklara bürünmüş, dişlek, gamaz burunlu, çukur gözlü bir kadın birden odada belirir. "Yeter çalıştınız" diye kızarmış. Bunun için erken yatmayan çocuklara analar, nineler:

"Çarşamba karısı gene gelecek ha! " Diye korkuturlar.

Karısını bırakıp uzaklara kaçan bir erkeği geri getirmek için, okunmuş ana sütüyle kız sütü mürekkeple karıştırılır. O mürekkeple, kadın kocasına bir betik yazarsa kocası betiği alır almaz hemen yuvasına dönermiş.

Ama bana bu inanlardan en ilginç geleni; Yavru bir köpeğin bulgur değirmeni üzerine ayakları bağlanarak yatırılması, böylece değirmen taşı üzerinde hayvanın on kez döndürülmesi olmuştur. Bu şekilde bulgur değirmeni üzerinde döndürülen köpeğin beyni içinden salanıp; azıcık kaçırırmış. Usunu kaçırın köpek de, hem çok sadık, hem de çok yırtıcı, çok salıcı olmuştur.

Bütün bu çürük, temelsiz, boş inanların bence en sevimsizi; yolculuğa çıkmanın ardından kadınların: "Su gibi gitsin, su gibi gelsin" diyerek su dökmeleridir. Köylerde yurtdışına gidenlerin ardından, bu şekilde su döktüğünü çok gördük. Köylüler o gün evlerini süpürmemeye dikkat ederler. Süpürürlerse, giden bir daha geri dönmezmiş!

Barış Yanlısı Kıbrıslı Rum Folklorcu Kypros Kyprianu'nun Anısına

Çok uzun yıllar Kıbrıs'ta iki toplumun yeniden yakınlaşması ve barış içinde yaşaması için mücadele veren kişilerden biri olan Kıbrıslı Rum folklorcu Kypros Kyprianu 18/1/2006 akşamı geçirdiği ani bir kalp krizi sonrasında hayatını kaybetti. İki toplumun temas kurması ve birlikte birşeyler yapmasının yasak olduğu dönemlerde Pile'de yürütülen iki toplumlu faaliyetlere katılarak iki toplumdaki folklorcuların oluşturduğu "Steps for Peace" grubuna öncülük eden ve son iki yıldan beridir "Dance for Peace" (barış için dans) isimli grubun başkanlığını yürüten Kypros'un ani ölümü Kıbrıslı Türk folklorcular arasında büyük bir üzüntüye neden oldu. 19/1/2006, Cuma günü, Güney Kıbrıs'ta

Dali köyünde saat 13.30'da toprağa verilen Kyprianu'nun cenazesine pek çok Kıbrıslı Türk folklorcunun katıldı.

Kıbrıs'ta barış ve dostluğa inanan Kypros'un yıllardır yürüttüğü iki toplumlu halkdansları çalışmaları sırasında edindiği pek çok Kıbrıslı Türk folklorcu dostları, genç yaşta hayatını kaybeden sevgi dolu, güzel insan Kypros'u kaybetmenin Kıbrıs için büyük bir kayıp olduğunu belirttiler. Barış için dans grubunun Kıbrıslı Türk ve Rum üyeleri cenazeye folklorik giysileri ile katıldılar. HASDER Halk Sanatları Vakfı da Yönetim Kurulu üyeleri ile cenazede hazır bulundu.

YASEMENİN KÜLTÜRÜ

Emine Hür

Günleri, saatleri kalbine darbelerle öldürdüğüm günlerden bir gün, aklıma şöyle bir fikir geldi: 'Boyle boş işlerin peşinde koşacağıma, bari ben de bazıları gibi dişe takılan bir iş yapayım' dedim kendi kendime. Madem ki yapacak onca işim varken, kendimi merkeze odaklayamıyorum; ve merkezkaç kuvvetiyle olmayacak işlerle uğraşıyorum, kendimi oturtayım yazı makinesinin önüne de bir kültürü : o üzerine şiirler, güfteler yazılan, adına şarkılar bestelenecek; ve son yıllarda 'Yaseminlerimi geri isterim' ya da 'yaseminlerimi geri verin!' diye adına isyanlar oynanan yaseminlerin; beyaz rengi pekiştirmek için 'yasemin gibi' deyimini kullandığımız yaseminlerin, bir bir toplayıp dizme şekillerini, yani bana göre 'yasemin Kültürü'nü beyaz sayfalar üstüne dökeyim dedim ve bu fikri beynime kazıdım. Ama yine de hiçbir şey yapmadan aradan bir yasemin mevsimi geçip gitti.

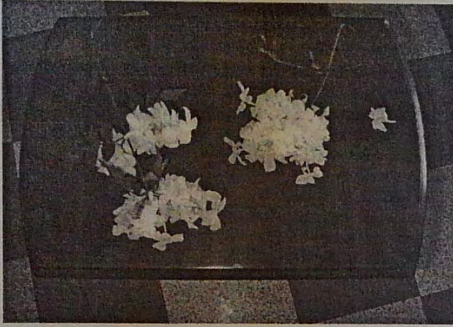
Birkaç ay önce Tuncer Bağışkan'a bir telefon konuşmasında konuyu tazeledim. Tuncer bey bana: 'Tamam... yaz getir dosyamıza koyalım, bulunsun' dedi. Ben birkaç ay ipe un serdim. Neredeyse yasemin mevsimi yine geçiyor. -umarım dergi de basıma gitmemiştir. Çünkü HASDER'in dergisi yıllıktır. Düşündüm de küçük bir işi bu kadar uzatmamalıydım. Kendimden utandım. İnsan utanınca, suçluluk duygusu kendisini olumlu yöne tetikler ve çabaya yönelir. Ben de söz verip de yapamamanın verdiği yükten kurtulmak için kolları sıvadım.

Bahçelerimizi, vazolarımızı ve gönüllerimizi süsleyen çiçekleri hepimiz çok seviyoruz. Güzel güzel isimler verdiğimiz bu çiçeklerin en güzeli gül olduğunda birleşen insanlar onun için 'Çiçeklerin Kralı'dır yakıştırmasını yaptı. Bence de Kral güldür. Ve de her krala bir kraliçe yakışır. Bana göre Kraliçe yasemindir.

Bir şeyleri çok ama çok seviyorsan halk dilinde size o şeyin 'delisidir' denir. Ben de çok şeyleri seviyorum ama yaseminlerin 'delisiyim'. Evimde şimdilik dört tür yasemin vardır: Klasik Kıbrıs yasemini, İngiliz yasemini ve sarı yasemin. Adını, yani göbek adını bilmediğim bir yaseminim daha vardır. -Öyle ya tümünün soyadı

'yasemin' olduğuna göre elbet göbek adları da vardır. -Göbek adını bilmediğim yaseminin yerini o kadar sevdi ki boyu belki de sekiz metreye varan incirini büyük bir bölümünü kaplamış durumdadır. Yazın sıcak aylarında çiçekleri azalır ancak ilkbahar ve güzde öylesine yoğun çiçekler açar ki incire uzaktan bakıldığında sırf yasemin çiçekleri görülür. İncire merdiven dayayıp incir meyvelerini toplamak için çıktığımda yüzüme

gözüme dokunan yasemin yaprakları ve burnumun 'di-reğini kıran' yasemin kokuları bana son derece mutluluk vermektedir. Yıllardır yaz mevsimi boyunca açan yaseminleri çam yapraklarına dizip, tüm komşularıma ve de değer verdiğim kişilere armağan etmekteyim. Onları tek tek toplayıp bir kaba doldurduktan

sonra yine tek tek dizmek sabır işidir. Ben de galiba sabırlı in insanım. Beni sihirli dünyalara götüren kokusunu duya duya bütün gün yasemin dizsem usanmam galiba! Hele dizdikten sonra hepsini de şöyle çukurca bir kabin içine yerleştirip görünümünü içime sindire sindire, bakışlarımı yasemin gölüne bir daldırışım var ki değmeyin keyfine... Ve ben bu güzel çiçeğin bildiğim dizim ustalıklarını, unutanlara hatırlatmak ve bilmeyenlere öğretmek 'misyonunu' üstlenme duygusuna kapıldım. Bunu yapıp kendimi bir şekilde ödüllendirmeliydim. Evet eski bir gelenektir yaz günlerinde hurma yaprağına dizili yaseminleri tepsiye

sıralayıp, sokaklarda, parklarda ya da sinemalarda satmak. Daha çok çocuklar yapardı bu çiçek satma işini. Zengin evlerinin bahçelerinden izinle topladıkları yaseminleri dizip satarak harçlık çıkarmak fakir çocukları mutlu ediyordu.

Ben yaseminlerin diziliş şekillerini resimlerle anlatmağa çalışacağım:

1. Çam yaprağına dizilen yaseminler.
2. İpliğe dizilen yaseminler.
3. Hurma dalına dizilen yaseminler.
4. Yaseminin kendi dalına dizilen yaseminler.
5. Yabani otların kurumuş tohum saplarına dizilen yaseminler.
6. Su konmuş hafif çukur (çukurca) tabağa tek tek dizilen yaseminler.

Sevgili okuyucu, eğer vaktin ve olanağım varsa sen de yasemin dizip ya kendine ya da sevdiklerine armağan et. Ya da benim gibi sen de dizili ya da dağıtım avuç dolusu yasemini yastığının üstüne serip ve burnunun için gömerek uykuya dal.

En katı gönüller bile çiçeklerle fethedilebilir. Herkese yasemin kokulu günler ve esenlikler diliyorum.

Yasemin üstüne yazdığım manilerden okumak ister miydiniz?

Ay güzel lambayı kıs
Küheylan yürür tırıs
Kıbrıs yasemin kokar
Yasemin ise Kıbrıs

Renk cümbüşü bir bahçe
Binbir çiçek iç içe
Gül onlara kıraldır
Yasemin Kıralıççe.

Simgesidir ülkemin
Aha sana bin yemin
Çiçeği derde deva
Aşk kokuyor yasemin

Yükü gamdı kederdi
Aşkta sevgiydi derdi
Bir demet yaseminle
Her gün ona giderdi.

Adın kavuştu üne
Göz koyan gördüğüne
Yasemin gücünir ha!
Gül koklama üstüne

Evin var on beş oda
Bir düş kurdum rüyada
Yasemin verdi bana
Demek ki sever o da

Yaseminin tavları
Çok ilkelidi bu karı
Geldi uygar Kıbrıs'a
Bak çıkardı şalvarı

Kıbrıs Masallarında Görülen Fonetik Özellikler

***Erdoğan SARACOĞLU**

Giriş:

Babam, hep masallarla büyüdüğünü söylerdi. Ben okul çağına gelmeden önce rahmetli ninemin dizine yaslanarak, arada bir ninemin anlattığı masalları, büyük bir dikkatle dinlediğimi, hayal meyal hatırlarım. Demek ki bizim nesil, masalardan yeterince nasibini alamamış. Ya bugünkü çocuklar? Acaba onlar masalla hikâye arasındaki farkı biliyorlar mı? Sanmıyorum.

Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belli olmayan o ilgi çekici güzelim masallar, bugün sadece kitaplarda ve anılarda kalmış. Acaba bugün kaçımız, günün yorgunluğundan sonra anlatacak masal bulsa da, çocuklarımızı yanımıza çağırıp, masal anlatma gereğini duyarız?

Gerçek şu ki, bugün teknolojinin ilerlemesi ve toplumun kültür düzeyinin yükselmesi, anonim halk edebiyatımızın sevilen ürünlerine, özellikle masallara karşı gösterilen ilgiyi de gittikçe azaltmaktadır. Eskiden kişi gecelerinin vazgeçilmez unsuru olan masalların yerini bugün doğal olarak televizyondaki çizgi filimler almıştır. Çünkü günümüz çocuğu masaldan çok, göze hitap eden televizyona ve bilgisayar oyunlarına ilgi duymaktadır. Öyle anlaşılıyor ki bugün, elektronik oyuncaklarla oynayan çocuklarımızın, artık masallardaki cin, peri ve devlerle uğraşacak, beyaz atlı şeytadelerin serüvenleriyle hayâl alemlerine dalecek zamanları yoktur. Oysa, ne güzeldi ninemin anlattığı masallar.

Yaşlılar hatırlayacaktır, Kıbrıs'ta masal sözcüğü yerine Kıbrıs Ağzıyla söylenecek olursa, daha çok Arapça "mesel" sözcüğü kullanılırdı. Masallar evlerde genellikle yaşlı kadınlar tarafından anlatılır ve masal anlatan bu kadınlara "meselci kadın", "meselci nene" ya da "meselci aba" denirdi. Bazı kaynak kişilerden öğrendiğimize göre, çok eskiden köy kahvehanelerinde halk hikâyeleri anlatan bazı meddahların da arada bir masal anlattıkları olmuştuk ve devamı sonraki günlerde anlatılan bazı

masallar da varmış.

Kıbrıs Türk masallarının, Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı'nda önemli bir yer tuttuğu hepimizce bilinmektedir. Toplum geleneklerini, düşünüş tarzını ve hâyal gücünü kuşaktan kuşağa aktaran Kıbrıs Türk Masalları üzerinde, bugüne kadar birçok araştırmacımız çaba sarfetmiş ve unutulmaya yüz tutan masallarımızı derleyerek gün ışığına çıkarmıştır.

Değerli dostum Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun Kıbrıslı öğrencilerin tezlerinden yararlanarak hazırladığı ve TC Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Mart 1983'te yayınlanan, "Kıbrıs Türk Masalları" adlı yapıt, bu konuda atılan ilk ciddi adımdır. Daha sonra yine Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, 1970'li yıllarda mezuniyet tezi için tarafımızdan derlenmiş olan "Hızır ile Üç Kardeş" adlı Kıbrıs masalını, "Bir Kıbrıs Masalının Motif Yapısı" adı altında 1984 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nin Harvard Üniveritesi dergisinde yayınlamış ve yazıda da "Motif yapısını inceleyeceğimiz bu Kıbrıs Masalı, benzeri şimdiki kadar Türkiye'de sadece bir yerde tespit edilebilen bir metindir. Bu masalın benzerini, milletlerarası masal tipleri kataloğunda üç yerde daha tesbit edilmiş olarak görüyoruz. O halde, karşımıza az bilinen bir masal tipi çıkmaktadır. Bu Kıbrıs masalının motifleri oldukça özgündür. Yapısı ise ayrı bir değerlendirme konusudur" demişti.

Sanyorum, Kıbrıs Türk masalları arasında buna benzer daha birçok masallar vardır. Bütün bunlar gözönünde tutulacak olursa, biz Kıbrıslı dil ve folklor araştırmacılarına, bu aşamada büyük görevler düşmektedir.

II. Metin

Bu bölümde Kıbrıs Ağzı'na bağlı kalarak yazıya geçirdiğimiz ve III. Baskısı geçen yıl yapılan Kıbrıs Ağzı adlı yapıtımızda yayınladığımız "Deli Çuban" adlı masalı sunacağız. Bu masal ses alma aygıtı ile 1975 yılında Hamitköy'de ikamet eden Ali Musa'dan derlen-

di. Kaynak kişi 1975 yılında 79 yaşındaydı ve okuma yazma bilmiyordu.

DELİ ÇUBAN

Anlatan: Ali Musa

Yaş: 79

Derlendiği Yıl: 1975

Zamanın birinde, üç gardaş vardı çubancığ. Biri deliydi. Her gün, o akıllılar giderdi deylim da ikallardı analarını, hem da ekmeğ yoğrullardı, yedirillerdi gendini. Bir gün deli dedi: "Ben gideceğim böyün ikâyım anamı. Gardaşları: "Be aman, sen bilmeñ" dediler. O da: "Ben annamam, ben gidecem" dedi.

E, giddi nabsın anasına. Bir gazan su gaynaddı; döğdü anasının başından aşşa, yağdı gendini. Anası geberdi. Sovra eddi bir hayle topag hamır da, addı furuna egmeg deye. Kimi bişdi, kimi bişmedi. Godu sepede aldı gider. Yolda giderkan, kölgesini görür yolda: "İsden egmeg şimdi?" deye sorar kölgesine. Sovra salları gendi başını. E, tabi kölgesi da başını salları. Atar kölgesi için yere bir topag egmeg ve gider eve.

Gardaşlarına der ki: "Suyu gaynaddım da ikâdim anamı, vallahi çok hoşuna giddi hiç seyirmeden yatır". Gardaşları da: "Gâvole, yağdın be sen bizim anamızı da öldürdüñ. Gidelim gazalım mezarıcı da gömelim gendini, yoksa Allah bizi çarpacağı" deller. Deli: "Birakiñ gideyim getireyim ben gendini" dedi. Gardaşları: "Bire oğlan, Allaiñn yabma böyle da günaha giren" dediler. O da: "Gidecem" dedi.

Neyisa giddi anasının evine, dağdı anasının boynuna bir isbaho da çeğdi sürükleyereğ gendini. Gelirkana isbaho kopdu, gocagarı galdı yolda. Bu, geldi eve elinde isbaho, bağı arkasına anası yog: "Gâvole, goca cadiya kopardı isbahoyu çözüldü da gaşdı" dedi. Deli, döndü geri geldiği yoldan, anasını armaya başladı. Yolda bir yaşlı gadın gördü. Gadın incir yerdı. Duddu gadını bağıda bağzından, sürügleyereğ getirdi eve. Gardaşları: "Uf anam! Bu bizim anamız deyil" dediler. Çapıg çapıg gömeller gadını. "Hade gaçalım bu memlekeden da gatil deye asacaglar bizi" deller.

Neyisa gaçdılar bunnar, uzun uzun yol giddiler, geldiler bir başga memlekete. Yoruldular bir ağacın altına oturdular. Deli dedi: "Ben gideyim edrafa bir bakayım da belki bir iş bulur da işler, garmızızı doyururug". Giddi giddi, bağı garşıda böyüg bir ev, evin önünde bir gazan, gazanın içinde şeker. Canı çeğdi aldı yesin şekerden. Meyerası bu evde bir döv garısı yaşarmış. Döv garısı, duddu gendini şeker yerkan: "Napañ be! Seni şimdi geberdecem. Ne yeñ be şekerimi?" der.

Deli da: "Kusura bagma, canım çeğdi da aldım." dedi.

Döv garısı acır gendine: "Ne arañ be bu taraflarda, nedir isdediğiñ?" der. Deli da: "Aha gardaşlarımınan işsiz gezerig, iş aranıg, vardır bize göre iş?" deye sorar. Döv garısı da: "Gel be bu tarafdın geçelim arka tarafa da gösdereyim saña mandıramı. Benim vardır biraz goyuncuglarım. Onnara çubanlıg yaparsınız" der. Deli: "Yaparıg tabi, zaten bizim mesleğimiz çubancılıgdır" deyereğ, alır gardaşlarını gider döv garısının yanına. Başlamışları beğlemeye goyunnarı.

Neyisa günner geşmiş, gardaşlar mandırada yatır gakar ve çubancılıg yapallarmış goyunnara. Her gün da deli, gardaşlarını yollallarmış goyunnara. O da gider döv garısından, egmeg yemeg alır da gelirmiş. Bir gün akıllı gardaşlar demişler: "Böyün biz gidelim döv garısının yanına, sen da goyunnara bag".

Gardaşları gidmişler döv garısının yanına, deli da galmış goyunnarınan barabar. Deli demiş goyunnara: "Ha görürsünüñ bu hasılları? Bunnarın hebsini yemezsañ hepifiñi da geberdecem". E, goyunnar insan deyil ki annasın, goyun ne bilsin, yeyeği gadar yemiş. Bizim deli da ener aşşa, hebsini bazlar. Gelir gardaşları bakar, ne bagsın, goyunnarın hebsi öldü. "Aman Allahım" deller, "Döv garısı şimdik bizi öldüreceg. Hade gaçalım!". Gideller döv garısına: "Anamız öldü bize haber geldi, biz da gaçıyorug" deller. Döv garısı: "Aman oğlum da ne gaçaçarsınız. Goyunnara kim bakacağı? Şöyle böyle..." der.

Neyisa, döv garısı hemenden saldı, davara bagsın. Bunnar da mahana bulur gaşmaya. Deliyi: "Çek kapuyu da kapansın" deller. Deli çekerkandan aldı kapıyı sırtına, dövrüldü. Giddiler bunnar, giddiler, giddiler, geldiler bir ağaşlıg yere. Deli durdu. "Yörü be da döv garısı bizi bulacağı" dedi gardaşları. E, deli yörürmez. Meğer gaçarkan yanına un da almış. "Bağane, ben acıkıdım bidda yapacam" der. Neyisa oturmuşlar, deli bidda edmiş, bişirmiş da yesinler. Etişdi bunnarı döv garısı. "Ma benim goyunnarı ne öldürdüñüz be" der döv garısı.

Gardaşlar da: "Elin delisi ne bilir?" deller. O sırada deli: "Gülüñ oynayıñ; ama biddalarımı basmayıñ. Eyer biddalarımı biriniñ basarsañız, siziñ her bir parçañızı gulağım gadar ederim ha!" der. Nasıl olduysa, döv garısı basdı biddanın üsüne. Dudduyan geberddi döv garısını, parçaladı genni, addı yere.

Neyisa gardaşlar yediler biddaları, garnıları doydı. Sovra gaçdılar yola goyuldular. İsediler delinin dudduğu kapuyu onnar da dudsunlar: "Sen yorulduñ ver biz da kapuyu daşyalım" dediler. Deli da: "Almasañız siz kapuyu, ben daşırım" dedi.

Geldiler başga bir yere. Allahdan bulundu bir golim-

bo, geçilmez. Bizim deli goydu tahdayı geşdi oyanı. Sovra aldı kapıyı gene arkasına. E, gardaşların geçeme-di. Yalvar yalvar deliye, göynünü eddiler. Deli goydu tahdayı da geşdiler. Giddiler bagdılar asger gelir. Asgeri görünce, heman çıgdılar pelit ağacının üstüne saglandılar. Geldiler onnar da -yani asgerler- oturdılar pelit ağacının altına. Yeyceglar içeceglar dirabezler guruldu, yemeqler oñarıldı. Bizim deli yemeqleri görünce ağzı açığı galdı. İstedı o da yesin yemeg. E, napacag? Gardaşlarına: "İşendim ben, eneyim aşşa da işeyim" dedi. Gañırlıdı, dovruldu ensin aşşa, kapu düşdü ağaşdan gümbadak yere. Öyle bir ses çıkardı ki sandılar bomba patladı. O sesden asgerlerin bir danesi galmadı, hebsi gorgdu gaşdı. Oraşdan eneller aşşa, yeller, içeller, bir güzel gamlarını doyurullar.

Neyisa bizim deli geşdi biraz o tarafa, kesdi birhayle dalıynan barabar zeytin yabrağı, o şu tütüdürog göz dudmasını deyı. Yağdı böyüg bir ateş, addı içine zeytin yapraqlarını. Aman Allahım edrafi bir duman büürüdü, bir duman büürüdü, gözgözü görmez. Gardaşları: "Sövündür be ateşi kör edeceñ bizi" deller. Deli da: "Yağma yog, baña bir düdüg verisañız, şu çaldıgımda düñyadaki her cannı oynar, o zaman söndürürüm ateşı" der. "Veririg" deller. Verdiler genne bir düdüg. Ama hayvan, ama insan, ama guş, ama sineg kim olsa oynardı çalınca. Söndürdü ateşı.

Sovra bizim deli giddi bir popazın yanına. Dedi: "Ben çubancılıg yaparım, isdersañ seniñ çubanıñ olayım". Tamam dedi Popaz, çıkardı davarı: "Bura gid oğlum, bura, bura gid; ama bura gidme" dedi. Ora şu gidmesin dedi genne, bizim deli heman giddi ora. Geldi ondan, şu yaban domuzu vardı ki gidmesin dedi Popaz gennine. Bu yaban domuzu hem çuban yerdı, hem goyunnarı da. Geldi domuz kapişdılar bunnar, altalta üstüste. Yoruldılar, devrildiler biri bir tarafa, biri bir tarafa. "Ah!" der yaban domuzu: "Bir gamış kökü olsa da çıynesem ondan, sovra da bir çirkefcig olsa da, cirilensem içinde". Deli çuban da: "Ah!" dedi "Popazın gızı buraşda olsaydı da bir gadef şarab verseydi baña, öbsem gendini, içsem o şarabı, seni dutub da yetmiş parça ederdim" dedi.

Neyisa deli çuban her gün goyunnarı aynı yere götürür, yaban domuzuynan gavga eder ve goyunnarı odlanır. Goyunnar eyi beslendiğı için bir iki gün sovra süd dutar. Popaz da: "Bu deli, goyunnarı nere götürür be! Bu goyunnar tog, günden güne goyunnar üstüne gor" der. Esgiden hiş davar bu gadar beslenmezdi ya. Popaz buna çoğ şaşırır. Bir gün popaz: "Ma bu deli nere gider be!" deyereg saglanır, onu takib eder. Bakar ki

çuban davarı götürme dediğı yere götürür. Oraşda çok güzel bir mera varmış. Gendi çıkar ağaca, goyunnar da odlanır. Popaz da bir çalının içine saglanır begler bakalım ne olacag. Neyisa yaban domuzu gelir, deli ener ağaşdan aşşa, altalta üstüste gene dövüşüller. Deli, kapınca domuzu vurdu yere. Biri yaddı bir tarafa, obürü da öbür tarafa. Domuz yagdı: "Bir gamış kökü olsa da çıynesem, sovra da cirilensem çirkefte" dedi. Çuban da: "Popazın gızı baña bir gadef şarab verseydi, ben da öbseydim gendini yanacığında, seni dutub yedmiş parça ederdim" dedi. Popaz duydu çalıların arasından gendilerini.

Neyisa ertesi gün gızını da aldı yanına ve giddi çubanın arkasından gene saglandı çalının içine. Domuz gene geldi, gene altalta üstüste kapişdılar, gene biri bir tarafa, obürü obürü tarafa yagdı. İşde tam o sahat, popazın gızı çıkar çalıların arasından gider deliye bir gadef şarab verir. Deli da öper gızı yanağında ve kapınca yaban domuzunu yedmiş parçaya pöler, geberdir gendini. Domuz geberince, artıg delinin gavgası da biter, yapacag işi galmaz. Çegdi düdüğü düddürü düddürü çalar, goyunnar da bütün gün oynar. Goyunnar oynadığı için yemeg yemezler, günden güne zayıflılar, deriynan kemig galıllar.

Popaz: "Ma, noldu be bizim goyunnara?" deyereg, gene çubanı takib eder, saglanır çalıların arasına. Neyisa çuban ener ağaşdan, yer egmecini, çeker düdüğü, düddürü düddürü çalmaya başlar. Goyunnar başlar oynamaya. E, popaz da oraşda çalıların içinde, düdüğü duyunca başlar o da oynasin, oynarken da çalılar yüzünü gözünü parçalar. Ne eli galdı ne yüzü.

Popaz gider çubanı dava edsin, şu goyunnarı beslemez deye. Neyisa dava eder gendini, bineller eşeglere gideceglar mahkemeye. Bizimki gene alır düdüğü eline, düddürü düddürü çalar. Eşegler başlar oynamaya, popaz düşer eşegden her tarafı yara bere olur. Neyisa, fazla uzadamayalın gideller mahkemeye bunnar. Çal o düdüğü bakalım der hakim. "Allahasın" dedi Popaz: "Beni bağlayıñ bu direğe da her tarafım yara bere içinde, gene oynamaya başlarsam saglam tarafım galmaycag". Bağlallar popazı direğe ama başını bağlamayı unudullar. Çuban başlar düdüğü çalmaya, popaz da isder isdemez başlar başını sallamaya: "Ben böyle düdüg görmedim, ben böyle düdüg görmedim" deye deye başını vurur direğe. Başını vura vura oynar. Vur vur kafasını, patladı başı, geberdi.

Deli çuban mahkemeden ayrılır gider popazın gızını alır, evlenir. Ben da bagdım da geldim. Hade galıñ sağıcağınan.

III. Masalda Görülen Fonetik Özellikler:

Kıbrıs Ağzı, Türkiye Türkçesi'ne (Anadolu Lehçesi) bağlıdır. Ağzımızda Türkiye Türkçesi'ndeki ağızlardan çeşitli özellikler görülür. Bu durum, 1571'de Kıbrıs'ın fethiyle Anadolu'nun çeşitli yörelerinden gönderilen atalarımızın, ağız özelliklerini Kıbrıs'ta da yaşatmalarından doğmuştur.

Bu bölümde Türkiye Türkçesi'nin yazı dili esas alınarak, masalımızda görülen Kıbrıs Ağzı'nın bazı belirgin fonetik özellikleri, sözcükler üzerinde karşılaştırma olarak gösterilecektir.

A. Ünlüler:

a. Ünlü Değişmeleri:

1. Düz Ünlüler Arasında Görülen Değişiklikler:

Sözcük ortası: -e- > -a- hemen > heman
Beraber > barabar

Sözcük Sonu: -e > -a gelince > gelinca
neyse > neysa
görünce > görünca

Sözcük Başı: i- > e- iner > ener

Sözcük Ortası: -i- > -e- diye > deye
yiyecek > yeycek

Sözcük Sonu: -i > -e hadi > hade
Haylı > hayle

2. Yuvarlak Ünlüler Arasında Görülen Değişiklikler:

Sözcük Ortası: -o- > -u- çoban > çuban

Sözcük Ortası: -u- > -o- yukarı > yokarı

Sözcük Ortası: -u- > -ö- bugün > böyün

3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması:

Sözcük Ortası: -e- > -ö- dev > döv

b. Ünlü Benzeşmesi (Asimilasyon):

Gerileyici Benzeşme:

i-e > e-e diye > deye
iner > ener

Şu örneklerde görüldü:

a-a > o-a

e-e > e-a

papaz > popaz
hemen > heman
giderken > giderkan
neyse > neysa

i-i > e-i

ü-ü > ö-ü

iyi > eyi
yürü > yörü

ç. Ünlü Türemesi:

Sözcük ortasında:

yalnız > yalnız
vardı > varıdı

d. Ünlü Düşmesi:

Sözcük ortasında:

yiyecek > yeyceç

Sözcük sonunda:

aşağı > aşşā

B. Ünsüzler:

a. Ünsüz Değişmeleri:

1. Sert Ünsüzlerin Yumuşaması:

Kıbrıs Ağzı'nın en belirgin fonetik özelliğidir.

Sözcük başı: k- > g-

kendini > gendini
kaz > gaz
kuş > guş
koyu > goyun
katil > gatil
kal > gal
kardeş > gardaş
koca > goca
kadın > gadın
ko- > go-
kaç- > gaç-
kadar > gadar
karn > garin
karşı > garşı

Sözcük ortası: -k- > -g-

ekmek > egmek
bakma > bagma
başka > başga
yaktı > yağdı
çektı > çegdi
beklesin > beglesin
tekrar > teğrar

c. Ünlü Benzeşmezliği (Disimilasyon):

14 Halkbilimi

Sözcük sonu: -k > -g çobancık > çubancık
yemek > yemeg
mezarcık > mezarçığ
ekmek > egmeg
sürükleyerek > sürügleyerek
büyük > böyüg
düdük > düdüg
bak > bag
yok > yog
çarpacak > çarpacag
sinek > sineg
topak > topag
bulacak > bulacag

Sözcük başı: p- > b- pişirmiş > bişirmiş

Sözcük ortası: -p- > -b- yapma > yabma
hepsi > hebsi

Sözcük sonu: -p > -b hep > heb

Sözcük başı: t- > -d tak- > dak-
tane > dane
tut- > dud-

Sözcük ortası: -t- > -d- çekti > çekdi
bastı > basdı
gitti > gidđi
etraf > edraf
tuttu > duddu
göster- > gösder-
bişti > bişđi
attı > addı

Sözcük sonu: -t > -d git > gid

Sözcük ortası: -b- > -p- çabuk > çapıg

2. Sert Ünsüzlerde Görülen Değişiklikler:

Sözcük sonu: -ç > -ş üç > üş
geç > geş

Sözcük başı: g- > k- gölge > kölge

3. Yumuşak Ünsüzlerde Görülen Değişiklikler:

Sözcük ortası: -g- > -y- bugün > böyün

Sözcük ortası: -ğ- > -y- değil > deyil

Sözcük ortası: -n- > -ñ-
(Türkiye Türkçesi'nin yazı dilinde kullanılan n

ünsüzünün, nazal ñ ile yer değiştirmesi olayı da Kıbrıs Ağızı'nın ilk bakışta göze çarpan belirgin fonetik özelliklerindedir)

sana > saña
bana > baña
öldürdünüz > öldürdünüz
onar- > oñar-
biriniz > biriñiz
dünya > dünña
basarsanız > basarsañız

Sözcük sonu: -n > -ñ bilmen > bilmeñ
bırakın > bırakiñ
kalın > galıñ
istediğin > istediğñ
öldürün > öldürdün
gülün > gülün
bağlayın > bağlayıñ
oynayın > oynayıñ

Sözcük başı: y- > g- yine > gene

b. Ünsüz Benzeşmesi:

1. İlerleyici Benzeşme:

nl > nn yesinler > yesinner
bunlar > bunnar
onlar > onnar
günler > günner
koyunları > goyunları
anlamam > annamam

2. Gerileyici Benzeşme:

rl > ll yedirirlerdi > yedirillerdi
gömerler > gömeller
gelirler > geliller
götürürler > götürüller
derler > deller

c. Ünsüz Türemesi:

Sözcük ortasında burada > buraşda

Sözcük sonunda: şimdi > şimdik

d. Ünsüz Düşmesi:
Sözcük başında: yıka- > ikâ-

Sözcük ortasında: koydu > godu

7. Çocuk ve Masal Sempozyumu Bildirileri

Halk Anlatılarında Ejderha***Şeuket Öznur**

"Çocuğa anadilinin, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini; kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiyi kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duygu-ninnilerin, tekerleremlerin, türkülerin yanıbaşında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşılaman masallardır"(Poratav)

Kültürler birbirlerine saygı duydukları ve birbirlerinden üstün olmadıkları zaman var olur ve yaşarlar. İskelet tüm kültürlerde aynıdır tek farkeden onlara giydirmiş olduğumuz giysilerdir; işte bu giydirmiş olduğumuz renkli giysiler bizleri ekinini, gelenek ve göreneklerini yansıtır. Bu nedenden dolayı masalların motifleri üzerine Thomson, Poratav kitaplar yazmıştır. Bu dünya ekinin bir zenginliğidir.

Geçmişten-günümüze bu motifler, ulustan-ulusa, toplumdandan-toplumla, şehirden-şehire, köyden-köyde değişim farklılığı, anlam kayması gösterir. Masallarda hayvan motifleri; ülkeden-ülkeye değişik anlamlara bürünebilir. Örneğin Almanya, işviçre gibi ülkelerde ayı gücün simgesidir. Bu bağlamda Berlin ve Bern kentlerinin simgesi ayıdır. Buna karşın, ayı sözcüğü Türkçe'de farklı anlamları çağırıştır. Bu da motiflerin ekinlere göre değişebileceğinin bir örneğidir. Bu bağlamda bizler ejderha motifinin kültürler arası değişimine değinmek isteriz.

Ejderha sözcüğü yani "dragon" latince bakmak anlamındaki "drakondan" gelir. Her ulus ejderhaya farklı bakmıştır. Birinde pozitif olmuş, diğerinde negatif. Thomson motifinde hayvanlar; olumlu ve olumsuz biçimde sınıflanmıştır.

Ejderhalar evrenseldirler. Herkes tarafından bilinirler. Bazan sakın, bazan korkutucudurlar. Her zaman insan kontrolunun dışındadırlar. Peki Ejderha efsaneleri

veya masalları nereden çıkar. Acaba eski insanlar dinazor kemikleri buldukları zaman ejderhaları mı düşlediler. Ticari markalardan, ulusal bayraklara, masallardan, mitolojilere ejderha birçok biçime girer. Ama bugün ejderha efsaneleri bize, insanlığa ne ifade ediyor.

İnsanlar ejderhaları sayısız biçimde ve boyutta resmetmişlerdir. Ama hepsindeki ortak noktası ejderhanın derisi soyulduğunda yılan çıkacağıdır. Efsanelerde ejderha ve yılan aslında aynı yaratıktırlar. 6000 bin yıl önce eski Mısırlılar Apep adındaki bir ejderha yılanın öyküsünü anlatırlardı. Apophis güneş tanrısı Ra'nın ezeli düşmanıydı. Her sabah Ra doğudan görünür ve botunu gökyüzünün cenneti nil nehrinde batıya doğru sürer. Her akşam yolculuk bittiğinde, yılan Apophis nehrin dibinden çıkar, Ra'nın botunun peşine düşer ve onu yemeye çalışır. Gün geceye dönüşürken, Ra'nın botunu yakalar ve güneş Apophis'in boğazından inerken gece çöküverir. Mısır ejderha efsanelerinde konu yeryüzündeki nil nehrinin tehlikeleridir. Burada gerçekten ortaya çıkıp tekneleri yakalayan canavarlar vardır. Apep'inde içinde timsah vardır bir yaratık gerçekten dehşet verici olduğunda yaratığı terörle başa çıkmanın yolu onu tanrıya dönüştürmektir.

Bu onu yatıştırmanın bir yolu olabilir. Bir de Mısır'da tapınaklarında yaşayan kutsal bir timsah vardır, bu timsah Sobek'ti. Rahipler onun şerefine sermoniler düzenler, ona pastalar, etlerden, şarap, süt, baldan oluşan yemekler hazırlarlardı. Sobek'te tipik bir ejderhada olan özelliklerin çoğu vardı. Onun hem güneşle, hemde şeytanla bağlantısı vardı. Rahipler kutsal timsahı şımartmakla kalmayıp, başına mücevherler bile asarlardı. Bacaklarına bilezikler takarlardı. Timsah öldüğünde ona onu payesi verilir, mumyalanır ve tüm mücevherle birlikte mezara konurdu. Bu hayvanlara

saygı duydukları içinde mezar hırsızlarını korkutup kaçırmak içinde olabilir. Altın yığınları üzerinde timsah cesetleri, ejderhanın hazinenin bekçileri olduğuna dair efsanelerin ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Mısırlılarda olduğu gibi eski Yunanlılarda ejderhayı timsahla bir tutmuşlardır. Onların gözünde Ejderha hem toprağın hem de suyun efendisidir.

Yunanlı tarihçi Heredot bunu kanıtlayan şu sözleri söylemiştir: "M.Ö 5yy yaşamış canavarın tanımı şöyledir: 'O karada ve suda yaşar, yumurtalarını toprağa koyar, gününü orada, gecesini suda harcar'".

Uyanıklılık timsahın en önemli özelliğinden biridir. Soğuk ve hareketsiz gözleri daima öldürme planı yapar. Nil nehriindeki timsahlar yılda yaklaşık 1000 kişiye yer. Ejderhalar gibi timsahlarda ölümsüzdürler veya öyle sanılır. Yaşam süreleri insaninkinden ortalama olarak daha uzundur. Bir insan doğar, büyür, yaşlanır ölüme hazırlanır ama o yöredeki aynı timsahı yine de görür.

Timsahlar gibi ejderhalarda hazineleri korur. Sonsuza dek yaşar ve hiçbir şeyden korkmazlar, onlarda yılanların kurmazlığı, timsahların sürünген tabiyatı vardır. Ejderhaların bir çok karaktersilik özelliğini ortaya koyar. Peñçeleri, sert ve tüysüz derisi, dişleri, gözleri bir çok şeyi bu uzun dili dev sürüngenine benzer. Ürkütücü, korkunç, hatta iğrençtir. En yıkıcı güç olan ateş ejderhanın ana silahıdır. Ağzından alev çıkar ve onunla dehşet saçar. Ejderhanın ağzı cehennem kapısına giriştir. İnsanlar ejderhanın gücü hakkındaki düşünceleri ve buna karşı nasıl davrandıkları bu insanlara ve kültürlerine bağlıdır. Örneğin; Çinliler Ejderhalara olumlu gözle bakar. Onları ruhani varlıklar ve erkek gücü Yin'in özü olarak görürler.

Ejderha Çin'in en eski kraliyet amblemidir. O toprağı, cenneti, suyu, havayı hatta zamanı kontrol altında tutar. Hiçbir Çinli bir Ejderhayı öldürmeyi ne dener, ne de aklından geçirir. Böyle bir şeyin sonucu felaket olur. Ejderhalar buna karşılık insanları cezalandırabilirler. Onları öldüren insanları öldürüp katledebilirler. Ejderhayı kızdırmak hiçde iyi bir düşünce değildir. Çünkü kızgın bir ejderha, kızgın bir evren demektir. Canavarla barış içinde yaşamak, onun hidde-tiyle karşılaşmak yerine, lütuflarından yararlanmak daha akılcıdır. Bu da ejderhalar bereket getirdiklerinde

sağlanır. Herşeye rağmen çiftçinin dostu olabilirler. Kasırgaları getirebildikleri gibi faydalı yağmurlar yağdırıp kuraklıklara sebep olabildikleri gibi güneş ışığında sağlayabilirler. Çinlilerin kışın sonlarına doğru yeni yılı kutlamalarındaki asıl nokta ejderhayı yumuşaklıkla uyandırmaktır. Böylelikle o iyi bir ruh hali içinde olacak ve ülkeye verimli bir bahar getirecektir. Her oniki yılda bir ejderha iyi bir yıl bahşeder. Çin takviminde ejderha en önemli işaretler. Ejderhanın yılında doğanlar tuttuğunu koparan, idealist, akıllı, şanslı ve güçlü atledilirler. Çinli çiftler çocuklarının doğumunu Ejderhanın yılına denk getirmeye çalışırlar. Ejderhalar

her yerdedir. Sıra dağların alçak ve yüksek yerlerinin ejderhanın iniş ve çıkış yerleri olduğu söylenir. Dağlar rüzgar ve su gibi ejderhanın etkilediği güçler fenk-sui denen eski yeryüzü biliminin temelini oluşturur. Şimdi Londra, Los Angeles ve diğer yerlerde çok popüler olan bu felsefede öne sürülen düşünce ying ve yang denilen negatif ve pozitif diye ayrılan bu iki enerjinin sağlığı, iş yaşamının kısaca her şeyin iyi gitmesi için bir denkede tutulması gerektiğidir. Dağlar esintiler, yingdir. Su ve diğer süreklilik haldeki güçler yang'dır. Bir çok Çinli bu tabii güçlerin doğasını anlar ve hiçbir zaman onları engelemeye çalışmaz. Böylelikle uyumlu bir bütün sağlanmış olur. Örneğin refah ve sağlık için olan bir evin her zaman arkasında dağlar ve önünde su vardır. Fenk-Sui mimarlıkta uygulanır ve binanın nereye kurulacağından, sandalyenin nereye dönük duracağına, masanın üzerindeki eşyanın nasıl yerleştirilmesine kadar herşeyi kapsar.

Ejderhalar rüzgarla birlikte önüne kattıklarını sürüklerken belli yollardan geçer, modern binalarda ejderhanın geçebilmesi için boş alanlar bırakılır. Çin'de

ejderhayla temas etmek ejderhayı kullanmak akıntıyla gitmek demektir. Eski kun-fu savaş sanatına göre savaşçı, rüzgara binerek gidir. Düşmanın direk olarak üzerine gitmek yerine onun hareketlerini takip eder ve bunları ona karşı kullanır. Kun-fu sanatçısına göre ejderha düşseldir bu düş zihinde değil bedende duyum-

yerine sinsiçe sokulduğu için bu adı almıştır. Kertenkele, semender gibi dört ayaklı olanlarına yılan değil sürüngen denir. Yılanlar karnları ve göğüsleri üzerinde giden sürüngenlerdir. Sürüngenlerin en irisi olan şeytan bu ejderha gibidir. Sık sık yatağından havaya taşınır ve çevresindeki hava alevlenir. Çinlilerin tersine hristiyanlar ejderhayı şeytana dönüştürmüşlerdir. Bir ejderha gördüğünde öldürmek her hristiyan kahramanın kutsal görevidir. St. George efsanevi bir ejderha avcısıdır. Neler yaptığı hakkındaki öykü yöreden yöreye değişir. Ama sonuçta Roma imparatorluğu'nun son günlerinde yaşamış hristiyan bir süvaridir. Tüm dünyayı atla dolaşıp macera arar. Surlarla çevrili Salmeme şehrine gittiği gün aradığını bulur. Şehir her şeyi yıkıp kül etmekle tehdit eden ejderha tarafından işgal edilmiştir. Bu durum şansız bir ruhun kurban olarak yollanması kadar sürdü. Diğer şövalyeler canavarı öldürmek için yola çıktılar ama kılıçları üzerinde kendi kafalarıyla kala kaldılar. St George inatla kafa taşları ve kemiklerin izlerini sürdü. Sonunda bir mağraya vardı. Burası ejderhanın yaşadığı yerden başka bir yer olmazdı.

St. George gerçekten ejderhayı öldürdü mü, ejderha öldürülebilir mi? bilemiyoruz.

Ejderha bugün bizim için ne anlama gelir. İnsanlık kendini ilk defa doğanın ortasında canlı olarak bulduğundan beri doğadaki karmaşanın içinde kalmış. Yağmura, rüzgara, yangına meydan okmuş, ruhuyla ve aklıyla karmaşanın üstesinden gelmeye, ejderhayı yenmeye ve boyun eğdirmeye çalışmıştır. Bunun amacı yıkıcı kuvvetleri yaratıcıya çevirmektir. Örneğin; ilkel insanların öldürücü yangını kontrol altında tutmaları demek bir ejderhayı boydurukları altına almaları demektir. Şimdi ise insanlar çok daha tehlikeli bir şeye bunu yaptılar. 1950'lerde İngilizler Avusturya'nın Aboşjinlerine ait topraklarına atom bombası atıldılar. Kimse ne olacağı konusunda Aboşjinleri uyarmadı. İlk mantar biçimindeki bulutu gördüklerinde onların gözünde bu anormal büyük bir ejderhaydı. Bilim adamlarına göre ise atom çekirdeğine bölünmesi sonucu idi. Çölün çeyrek milyon yıl radyo aktif dalga yayaçağını bilemediler. Mantar biçimindeki bulut öç almak isteyen ejderhaydı ve vatanını yerle bir eden insanlığa karşı nefret uyandırdı. Ejderhalar bir anlamda insanlar onları kontrol altına aldılar. Ama diğer tarafta onlar çok kötü bir biçimde kullanıyorlardı. George gibi kimi insanlar yola düşüp Ejderha ile savaşıyorlardı. Bu düzen karmaşaya karşı getirmek istedikleri ahlaki düzendi. Bazan ejderha hiç bir zaman katledilmeyecek gibi George durmadan Ejderha ile savaşıyor. Ama o

THE DYNAMITE DRAGON.

sınır. Zihinde duyumsanan gerçeğin düşleri ise bilgeliğin efsanevi incileridir. Bunlar alev saçan külçelerdir. Gökyüzünden düşürler ve insanların zihinlerine girene veya ejderha tarafından yakalanana kadar kovalanırlar.

Avrupalı mobilya üreticilerinde mobilyalarına şark havası yansıtırcen bunlardan etkinleşmişlerdir. Avrupa'da da Ejderha, Dragon bir takım yıldızı olarak sonsuza kadar yaşar. Ejderhalar kuyruklu yıldız ve meteor olarak görüldüklerinde ise onlardan artık hep kötülük gelir. 8 yy'da da bir gözlemci şöyle der: "havadaki korkunç şimşekler ve ejderhalar var. Bunlar büyük kılığın ve insan yığınlarının dehşet veren katliamının görüntüsüdür". Bunlar Avrupalı bir hristiyanın bir keşişin, incil öğrenen bir öğrencisinin sözleridir. Keşişler ilk çağda da ortaçağda da ejderhaları çok iyi tanırlardı. Yazdıkları kitaplarda onları anlatırlar, resimlerini çizerlerdi. Yılan karşısındakine açıkça yaklaşmak

giderek büyüyor alçaklaşıyor ve yaralanmaz hale geliyor. Ejderha sürekli saldırıyor ve kırıp döküyor, yakıyor insanlar da onu öldürme savaşı veriyorlardı. Ama ejderha hala farklı insanlar için farklı anlamlar ifade ediyor. Tarihte bir çok toplum ejderhanın kainatın kendisi olduğunu düşündürdü, acaba ejderhaya uzaya rastlar mıyız? Ejderha belkide insan oğlunun mücadelesidir. İnsanın bir tür olarak devam etmesini sağlar. Ejderha gündemde oldukça insanında buna bir cevabı vardır. Önce bundan ilham alınır. Sonra bir amaç bir istek doğar sonra bilim gelir. Ejderha doğanın karmaşasıdır ve insanoğlu onunla göğüs göğüseye savaşmak için herşeyi yapar. Bu tüm gezegenin geride bırakıp hudutsuz insanlık dışı, korkutucu bir mağraya dalmak demek bile olsa keşfedilmemiş kainat sonrası ne olacak şimdi neyle mücadele edilecek. Ejderha çok büyüktür sonsuzluktur.

Ejderha motifinden yola çıkarak şunu söylemek gerekir; Geleneksel masallar, çoğunlukla sözlü yazın döneminden günümüze kadar gelen, sembolik anlatımlarla yüklü nesilden nesile aktarılan anlatımlardır. Geçmişle gelecek arasında köprü oluşturan masalların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yazılı metinlere dönüşmesi gerekir. Çünkü, sözlü yazın ekininin parçası olan masalları günümüz yaşam koşullarında çocuklarımıza aktarmakta güçlük çekiyoruz.

Bu konuda haklı gerekçelerimiz var. Öncelikle dedelerimiz, ninelerimiz, anne ve babalarımızdan dinlediğimiz masalları çocuklarımıza anlatmakta tereddüt ediyoruz. Çünkü bu masallar çoğunlukla şiddet öğeleri, müsteheen anlatımlar ve argo sözcüklerle doludur. Sözlü yazın dönemlerinde üretilen masaların hedef kitlesi çocuklar değildi. Yetişkinlerin eğitim ve eğlence aracıydı.

Gelişmiş ülkelerde yıllarca tartışılan bu konu, yayıncılara sıkıntılı zamanlar yaşattı. Sonuçta yayıncılar, anne ve babaların geleneksel masallardaki şiddet ve cinsellik öğeleriyle ilgili şikayetlerini, çocuk gelişim uzmanlarının ve eğitimcilerin öneri doğrultusunda, masalları günümüz çocuğunun dinleyeceği ya da okuyabileceği biçimde uyarlanmış olarak yayımlamaya başladılar. Masalların özgün biçimleri, bu konuda araştırma yapan edebiyatçıların, tarihçilerin, sosyal bilimcilerin raflarına kaldırıldı.

Bütün bu gelişmelerin ışığında, Kıbrıs Türk Masallarının da dokusunu bozmadan, günümüz çocuğu için gerekli uyarlamaları yapıldıktan sonra yazılı metinlere dönüştürmek gerekir.

Bu bağlamda Kıbrıs Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişmesi, bir çocuk yazını oluşturmak

istiyorsak,Dünya Çocuk Yazını içinde kendimize bir yer açmak istiyorsak,bu alana maddi katkılar koymak gerekir. Unutmayalım bugünün çocukları, yarının büyükleri olacaklardır, ne ekersek onu biçeriz.

KAYNAKÇA

Aly Maher el Sayed, Egyptian Mythology, Todtri Book Publishers

Boratav Naili,Pertev "Masal:Olağanüstü İle Gerçeği Birleştiren Sanat".Folklor ve Edebiyat.2. Cilt. İstanbul.Adam Yayınları, 1991.276-79

Jo Forty, Mythology a Visual Encyclopedia, Prc PublishingLimited, 1999.

Michael McKenzie, Mythologies of the World, Checkmark Books, 2001.

7. Çocuk ve Masal Sempozyumu Bildirileri

Mesel-Masal Ve Meselci Nene**MEHMET ERTUĞ**

Sayın İzleyenler,

"Mesel-Masal ve Meselci Nene" başlıklı konuşma, hepimizi saygılarımla selâmlayarak başlarken öncelikle şu sevimli "mesel" sözcüğü üzerinde durmak istiyorum:

T.D.K. TÜRKÇE SÖZLÜK (1998, 9. baskı): is. Ar. mesel esk. 1. Örnek alınacak söz: "Büyük annemin sık sık kullandığı bir mesel belleğimde beliriyor." - H. Taner. 2. Atasözü. 3. Eğitici hikâye veya masal.

Mesel olmak (Söz, cümle, dize vb.). Atasözü durumuna gelmek.

M.N. ÖZÖN - OSMANLICA - TÜRKÇE SÖZLÜK - (2005, 9. basım):A. i.

1. Örnek, benzer. 2. Kendinden çok altındaki anlam kast edilen manalı, dokunaklı söz.

3. Terbiye ve ahlâk için yararlı hikâye. Darb-i mesel, atasözü...

M.N. ÖZÖN -RESİMLİ BÜYÜK TÜRK DİLİ SÖZLÜĞÜ (1971):

1. A. İbret alınacak söz. veya kısa hikaye: Meşhur kelimedir, aşk ağlatır, dert söyler derler. -M.Ş.E." .

Diğer sözlüklerin çoğunda bu sözcük "ders verici kısa öykü" olarak açıklanır.

Kıbrıs'ta "mesel" sözcüğü, Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi, "masal" yerine kullanılan çok sevimli bir sözcüktür.

Bu yüzden, benim gönlüm bu sözcüğün yerini "masal" sözcüğünün almasına razı olmuyor.

Kaldı ki mesel, Kıbrıs'ta bizim deyimlerimize , te-

kerlemelerimize girmiştir:

Kızdığımız, da "Ben mesel-gazel dinlemem!" deriz. "Ben masal-gazal dinlemem!" diyecek değiliz herhalde! Yine "Mesel mesel dinlemem / Dinlersam da söylemem!" deriz.

Bazı mesellerimizde şöyle bir tekerlemeye rastlarız: "Mesel mesel metitas, Kaynanamın götü tas;! Çukura düştü çıkamaz, Cart cart eder sıçamaz,!"

Bu tekerlemedeki "mesel" sözcüğü yerine "masal" dersiniz, ne tadı kalır dersiniz?

Mesel-masal tartışmasını bırakıp Kıbrıs'ta meselin çocuklarla ilgili durumuna dönmek istiyorum:

Günümüzde, meselin çocukların yaşamdaki yeri büyük olmakla birlikte, biraz da TV'nin etkisiyle olacak, bizim kuşak ve öncesindeki kadar değerli diye düşünüyorum.

Ders, kitapları dışında, özellikle çocuklar için pek az kitabın yayımlandığı bir dönemi düşününüz...

Annelerimizden, yaşlı kişilerden mesel dilenirdik o zamanlar.

Güzel mesel anlatan MESELCİ KADINLAR, halk ve özellikle çocuklar arasında büyük üne sahiptiler. Onlara mesel anlattırmak için yalvar yakar olurduk!..

Çocukluğumda nenenin evine, daha çok Ramazan aylarında, ta Baf köylerinden yaşlı bir kadın gelirdi.

Dal gibi uzun boylu, zayıf mı zayıf (rüzgar biraz hızlı esse uçuracak kadar zayıf) soluk kurşuni renk çarşaf giymiş, gözleri şaşı, önde sadece iki dişi kalmış yaşlı bir kadın!

Çatallı değneğine dayanarak sürüklenir gibi yürü-

yerek gelirdi.

Bütün bu dış görünümüne karşın çok sevimliydi. Ya gerçekten öyleydi ya da sevdiğimizden bize öyle gelirdi. Vizileyerek konuşurdu hep!

Nenem rahatsız bir insandı ama orucunu tutmadan olmazdı. Bu yüzden Ramazan Bayramları'nda, onu iyi gördüğümü hatırlamıyorum. Elini öpmeye gittiğimizde onu, başı bağlı, ya yatakta veya minderde yarı yatar bulurduk.

İşte ta Baf köylerinden getirilen bu yaşlı kadın, Ramazan ayı boyunca nenemin ev işlerini yapar, karşılığında güzel yemek yeme olanağını bulur, giderken de türlü yiyecek ve gıyeceler verilerek uğurlanırdı...

Gündüzleri ev işlerini yapan bu yaşlı nene, akşam oldu mu bambaşka bir kimliğe bürünürdü: MESELCİ NENE!

Çevresine çöreklenen biz çocukları, bazen epey yalvartıktan sonra, başlardı "dövlü mesellerini anlatmaya. "Dev" sözcüğünü, hayalimizde daha görkemli canlandırmak için olsa gerek, hep "döv" biçiminde söylerdi.

Genel olarak "Gocagarıcık" meseli ile başlar, onu diğerleri izlerdi.

Bazen nazlanır ve bizleri epey yalvartıktan sonra anlatmaya devam ederdi.

Tatlı bir Baf şivesi ile ve "l" harflerini incelterek anlatırdı.

Kelimeleri de uzatarak söyler; bu da anlatımına ayrı bir tat katardı.

"Gocagarıcık" meselinin başlangıcını onun ağzından burada örnek olarak aktarmak istiyorum:

"Bir varımış, bir yoğumuş. Bir zamanlâr bir Gocagarıcık varımış,

Supure supure bir onnucuk bulmuş. Ne âlayım, ne alayım deyî düşünmeye başlâmış;

-Fısdık alsam, gabiğı çıkar; fındık alsam, gabiğı çıkar; paðem alsam, gabiğı çıkar!..

Tam da o sırada basdellici gelmiş;

-Basdellici! Basdelli Vaaar!

-Hah! demiş. Basdelli âlayım; ne gabiğı çıkar, ne mabiğı!..."

Kıbrıs'ta, mesel deyince, çoğumuzun aklına ilk gelen "Gocagarıcık" meselidir denilebilir. Belki de en çok anlatılagelen, hatta her çocuğun ilk dinlediği mesel özelliğine sahiptir.

"Gocagarıcık" meselinin türlü versiyonları olmakla birlikte, senaryo hemen hemen aynıdır.

Güçlü bir mesajı, ders verici bir özelliği olmaması yanında onu da pek hoş olmamasına rağmen Kıbrıs insanınca çok sevilerek anlatılır ve zevkle dinlenir.

Bu tür mesellere Kıbrıs'ta çok rastlanır. Anlatılışlarındaki hoşluk ve ahenk, içeriğindeki tekerlemeler vb. yüzünden popüler olmuş epey mesellerimiz vardır.

Meselin öneminin bilincinde olarak 15 küsur yıldan beri, masal yarışma ve şölenleri düzenleyen HAS-DER ile geçtiğimiz yıla kadar şölenin bütün sponsorluğunu üstlenen DENİZ KIRTASIYE'ye, bu yıl da Çocuk ve Masal Şöleni'nin sponsorluğunu üstlenen Avunduk Süt Ürünleri Şti.'ne ve bu yılın Çocuk ve Masal Sempozyumu'nun sponsorluğunu üzerine alan YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ'ne ne kadar teşekkür edilse azdır!

Sürekliliği en büyük arzumdur.

Son yıllarda yayınlanmaya başlanan Kıbrıs meselleri kitaplarının da büyük bir boşluğu dolduracağına inanıyorum.

Mesellerin, çocukların hayal gücünün gelişimindeki rolü herkesçe biliniyor.

Her icadın, her keşfin, önce bir hayal olduğu gerçeği düşünülürken, mesellerin özellikle çocuklarımızın yaşamlarındaki önemi daha iyi anlaşılır.

Çocuk ve hayal; çocuk ve mesel...

Ne güzel, ne ayrılmaz bir birliktelik!..

TRT'nin İki Türkü Notasında Karşılaştırma ve Kadın Karşılama 1

***Selçuk Garanti**

TRT'nin Türk Halk Müziğinden Seçmeler I, isimli kitabında; 1300 sıra no'lu türkünün adı "Dolama Dolamayı" olarak geçmekte ve yöre olarak da Kıbrıs gösterilmektedir.

Yine TRT Türk Halk Müziği Repertuarı CD'sinde; herşeyiyle aynı olan türküye rastlıyorsunuz ve burada yöre olarak, Rumeli gösterilmektedir.

Çok küçük bir hatadan dolayı olması muhtemel büyük karışıklıkları önlemek için kendi ezgimizi kendimiz yazarak bu karışıklığa son vermeye çalışalım. "Kadın Karşılama I" isimli havamız, ilgilenenlere aşağıda sunulmuştur.

Birbirlerinin varyasyonu olan "Kadın Karşılama I" ve "Dolama Dolamayı" isimli halk şarkılarının, melodi ve sözlerdeki benzerlik ve fark-

yerek gelirdi.

Bütün bu dış görünümüne karşın çok sevimliydi. Ya gerçekten öyleydi ya da sevdiğimizden bize öyle gelirdi. Vizileyerek konuşurdu hep!

Nenem rahatsız bir insandı ama orucunu tutmadan olmazdı. Bu yüzden Ramazan Bayramları'nda, onu iyi gördüğümü hatırlamıyorum. Elini öpmeye gittiğimizde onu, başı bağlı, ya yatakta veya minderde yarı yatar bulurduk.

İşte ta Baf köylerinden getirilen bu yaşlı kadın, Ramazan ayı boyunca nenemin ev işlerini yapar, karşılığında güzel yemek yeme olanağını bulur, giderken de türlü yiyecek ve gıyeceler verilerek uğurlanırdı...

Gündüzleri ev işlerini yapan bu yaşlı nene, akşam oldu mu bambaşka bir kimliğe bürünürdü: MESELCİ NENE!

Çevresine çöreklenen biz çocukları, bazen epey yalvarttıktan sonra, başlardı "dövlü mesellerini anlatmaya. "Dev" sözcüğünü, hayalimizde daha görkemli canlandırmak için olsa gerek, hep "döv" biçiminde söylerdi.

Genel olarak "Gocagarıcık" meseli ile başlar, onu diğerleri izlerdi.

Bazen nazlanır ve bizleri epey yalvarttıktan sonra anlatmaya devam ederdi.

Tatlı bir Baf şivesi ile ve "l" harflerini incelterek anlatırdı.

Kelimeleri de uzatarak söyler; bu da anlatımına ayrı bir tat katardı.

"Gocagarıcık" meselinin başlangıcını onun ağzından burada örnek olarak aktarmak istiyorum:

"Bir varımış, bir yoğumuş. Bir zamanlâr bir Gocagarıcık varımış,

Supure supure bir onnucuk bulmuş. Ne âlayım, ne alayım deyî düşünmeye başlâmış;

-Fısdık alsam, gabiğı çıkar; fındık alsam, gabiğı çıkar; paðem alsam, gabiğı çıkar!..

Tam da o sırada basdellici gelmiş;

-Basdellici! Basdelli Vaaar!

-Hah! demiş. Basdelli âlayım; ne gabiğı çıkar, ne mabiğı!..."

Kıbrıs'ta, mesel deyince, çoğumuzun aklına ilk gelen "Gocagarıcık" meselidir denilebilir. Belki de en çok anlatılagelen, hatta her çocuğun ilk dinlediği mesel özelliğine sahiptir.

"Gocagarıcık" meselinin türlü versiyonları olmakla birlikte, senaryo hemen hemen aynıdır.

Güçlü bir mesajı, ders verici bir özelliği olmaması yanında onu da pek hoş olmamasına rağmen Kıbrıs insanınca çok sevilerek anlatılır ve zevkle dinlenir.

Bu tür mesellere Kıbrıs'ta çok rastlanır. Anlatılışlarındaki hoşluk ve ahenk, içeriğindeki tekerlemeler vb. yüzünden popüler olmuş epey mesellerimiz vardır.

Meselin öneminin bilincinde olarak 15 küsur yıldan beri, masal yarışma ve şölenleri düzenleyen HAS-DER ile geçtiğimiz yıla kadar şölenin bütün sponsorluğunu üstlenen DENİZ KIRTASIYE'ye, bu yıl da Çocuk ve Masal Şöleni'nin sponsorluğunu üstlenen Avunduk Süt Ürünleri Şti.'ne ve bu yılın Çocuk ve Masal Sempozyumu'nun sponsorluğunu üzerine alan YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ'ne ne kadar teşekkür edilse azdır!

Sürekliliği en büyük arzumdur.

Son yıllarda yayınlanmaya başlanan Kıbrıs meselleri kitaplarının da büyük bir boşluğu dolduracağına inanıyorum.

Mesellerin, çocukların hayal gücünün gelişimindeki rolü herkesçe biliniyor.

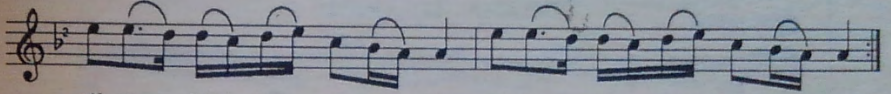
Her icadın, her keşfin, önce bir hayal olduğu gerçeği düşünülürken, mesellerin özellikle çocuklarımızın yaşamlarındaki önemi daha iyi anlaşılır.

Çocuk ve hayal; çocuk ve mesel...

Ne güzel, ne ayrılmaz bir birliktelik!..

DOLAMA DOLAMAYI

- 2 -

ÇİĞ YA ĞAR YER DE KAL MAZ GÜ ZEL LİK SEN DE KAL MAZ
 ÇİĞ YA ĞAR YER DE KAL MAZ GÜ ZEL LİK SEN DE KAL MAZ

GASAVET

DOLAMA DOLAMAYI
 GETİRİN BAĞLAMAYI
 NERDEN ÖĞRENDİN HANIM
 SEN OYUN OYNAMAYI

BAĞLANTI :
 ÇİĞ YAĞAR TEKERLENİR
 ÖPTÜKÇE ŞEKERLENİR
 ÇİĞ YERDE KALMAZ
 GÜZELLİK SENDE KALMAZ

AKŞAM BEN UYUMADIM
 UYKUMA DOYAMADIM
 GASAVET BASTI BENİ
 YÂR GELMİŞ DUYAMADIM

BAĞLANTI

GASAVET : Üzüncü

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1300
İNCELEME TARİHİ : 24_5_1977

YÖRESİ
RUMELİ

KİMDEN ALINDIĞI
RÜSTÜ ERK

SÜRESİ :

DOLAMA DOLAMAYI

DERLEYEN
AHMET TAMACI

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
AHMET TAMACI

DÖ LA MA DO LA MA YI DİM
AK ŞAM BE NU YU MA DİM
DO LA MA DO LA MA YI DİM
GE Tİ RİN BAĞ LA MA YI DİM
UY KU MA DO YA MA DİM
GE Tİ RİN BAĞ LA MA YI DİM
NER DEN ÖÇ REN DİN HA NİM
GA SA VET BAS DI BE Nİ
NER DE NÖÇ REN DİN HA NİM
GA SA VET BAS DI BE Nİ
SE NO YU NOV NA MA YI DİM
YAR GEL MİŞ DU YA MA DİM
SE NO YU NOV NA MA YI DİM
ÇİĞ YA ÇAR TE KER LE NİR
ÇİĞ YA ÇAR VER DE BİR MAZ
ÖP TÜK CE ŞE KER LE NİR
ÇİĞ YA ÇAR VER DE BİR MAZ
GÜ ZEL LİK SEN DE NAL MAZ

-1-
DOLAMA DOLAMAYI
GETİRİN BAĞLAMAYI
NERDEN ÖÇ RENDİN HANIM
SEN OYUN OYUNMAYI
ÖÇ YAĞAR TEKERLENİR
ÖTÜRÇE SİKERLENİR
ÇİĞ YAĞAR YERDE KALMAZ
GÜZELLİK SİNDE KALMAZ

-2-
AKŞAM BEN UYUMADIM
UYKUMA DOTAMADIM
GASAVET BASTI BENİ
YAR GELMİŞ DUYAMADIM
Bağlantı.

KADIN KARŞILAMA I

Kaynak: Mehmet Ali Vassı (Tatlıyay-Keman)
 Ahmet Mustafa (Altıparmak-Darbuka)
 Ahmet Abdullah (Lüzandı), Nadide-Zilli Daire)
 Cahid Asaf (Üdca Cahid-Üd)
 Derleyen: Hüseyin Karatlı (1970)
 Notaya Alar: Selçuk Garanti (Şubat 1996)

♩ = 94

Saz

Ag - şan ben u - yu - ma - dım

ag şan ben u - yu - ma - dım da U - yu - ku - ma - dı - ma - dım

(SAZ) Ga - sa - vet - sar - dı - be - ni . . .

ga - sa - vet sar - dı be - ni da Ya - rım - gel - di - duy - ma - dım . . .

Am - man . . . a - man . . . e - liğ - den . . . sar - sım . . . in - ce be - liğ - den . . .

öp - sem . . . du - du . . . di - lin - den . . .

Akşam ben uyumadım
 da, Uyukuma doymadım
 Gasavet sarđı beni
 da, Yarım geldi duymadım
 NAKARAT...

Düşünürüm ne deyim
 da, Sizi biraz eyleyim
 Bizı seven ahbablar
 da, Yaşayınız ölmeyiñ
 NAKARAT...

Kemanem dud ağacı
 da, Kâbeden gelir hacı
 Yenile bir yar sevdim
 da, Kimi goyum aracı
 NAKARAT...

Elmanın dadlı yanı
 da, Sensiñ canımın canı
 Ağşam seniñ aşğından
 da, Yürdüm yeni yorganı
 (Parçaladım yorganı)
 NAKARAT...

NAKARAT
 Amman aman elinden
 Sarsam ince beljiden
 Öpsem dudı diljiden

NAKARAT (SON)
 Amman aman a gollar
 Adanı derde gollar
 Seniñ içün a hanım
 Bizı zindana gollar

Kültürel Ve Doğal Çevremiz Hoyratça Yok Edilirken Görüş, Öneri Ve Taleplerimiz

***TUNCER BAĞIŞKAN**

Bu yazımın daha geniş olan ilk şekli 17 Ekim – 9 Kasım 2005 tarihleri arasında Afrika gazetesinde dizi olarak yayınlanmıştır. Ancak çok uzun bir dizi olması nedeniyle Halkbilimi dergisinde yayınlanabilmesi için kısaltmamız gerekti. Bu nedenle konuların detaylarını öğrenmek isteyenlerin Afrika Gazetesine başvurularını gerekecektir.

Bu yazımızı kaleme almamızın bir nedeni, yaklaşık iki yıldan beridir devletin destek ve katkılarıyla sürüp giden inşaat furyasıyla birlikte doğal ve kültürel çevremizin hoyratça yok edilmesi sürecine dikkat çekmek içindir. Böylesi bir ortamda Apostolos Andreas burnundaki dünyaca ünlü Castros neolitik yerleşim yerinin askeri makamlar tarafından buldozlerle yok edilmesi karşısındaki suskunluk nemelazımcılıktan öte işbirlikçilik boyutlarına vardığından, gözlem ve tespitlere dayalı bu yazımın daha detay konuları da içerecek şekilde kaleme alınması kaçınılmaz oldu. Bu yıkım ve talan karşısındaki suskunluk inanılmaz boyutlardadır. Şu da bir gerçektir ki, bu güne kadar temas kurduğumuz hiçbir yetkili makam bu gidişten memnun olduklarını söylememiş olmalarına karşın, çoğunun söyledikleri ile uygulamaları farklı olduğundan, bu gidişe şu veya bu nedenlerle katkı sağladıkları izlenimi edinilmektedir. Siyasilere, seçim sırasında kendilerini besleyenleri fazlasıyla besleyerek nankör olmadıklarını kanıtlamaya çalışmaktadır. Müdürler, buldukları makamları daha da perçinlemek için suskun kalma akıllılığı göstermektedir. Sermayenin 'iş bitirici' akıllı bireyleri solcu olup çıkıvermişlerdir. Kaymakam vekilleri, kaymakamlık makamına nail olmak için yasalara çiğnemeyi bir marifet saymaktadır. Yıllarca işsiz ve açsız kalıp da, seçim zamanları bir kuruma kapağı atma hüneri gösterenler, kapı kullu olmuşlardır. Kariyer sev-

dalıları, etkili ve yetkililere yamanmayı daha akılcı bulmuşlardır. Yasal görevlerini yapmamalarına karşın her ay sonu geldiğinde maaşlarını gidip takır takır alanlar "Beni sokmayan yılın bin yaşasın" diyecek kadar basiretsizleşmişlerdir. Ve hasılı bu gidiş zincirleme kaza gibi devam edip gitmektedir.

Eski eserlerin korunmasında hassasiyetiyle tanıdığım bir dostumun Karpaz burnundaki yedi bin yıllık Castros neolitik yerleşim yerinin askeri makamlar tarafından buldozlerle tamamen yok edildiğini bildirdiği 3 Eylül tarihinden itibaren bu konuda bir şeyler yap-

R-1 Kastros. Yıl 1973

R-2 Kastros. Yıl 2005

likle kültürel mirasa duyarlı olan güneydeki başka bir meslektaşımın da KKTC'deki bazı eski eser tahribatlarının 9 Eylül tarihinde bir e-mail ile bilgime getirmesi

üzerine, sözü edilen yerleri ziyaret etmem kaçınılmaz oldu. KKTC'deki eski eser alanını telefonla da bildiren güneydeki meslektaşım ağlamaklıydı. Kaygı ve üzüntülerinin kişisel ya da politik olmaktan öte, mesleğine duyduğu saygı ve duyarlılığın bir yansıması olduğunu kendimden biliyordum. Şahsıma yönelttiği ilk soru ise, tüm dünya insanlığının ortak malı olan kültürel mirasın yağmalanıp yok edilmesi karşısında nasıl sessiz durabildiğimizi. Şaşkına dönmüştüm. Olay gerçekten üzüntü vericiydi. Ancak daha da üzüntü verici olan, talana varan böylesi bir yıkım güneydeki bir meslektaşımı perişan edip harekete geçirirken, kuzeydeki bir tekini bile ilgilendirmemiş olmasıydı. E-mail'de belirlenen alanların büyük bir bölümü ise yıllar önce üzerinde çalışmaya başladığım Karpaz bölgesindeydi.

Bu yazıyı hazırlayabilmek için yaklaşık üç hafta süreyle kurumlar nezdinde yaptığım temaslarda, bazı kurumlarda önümüze konan bürokratik engeller ile kurumlardaki sistemsizliğin getirdiği yanlış ve doğrulara da bu yazımda tarafsız olarak yer vermeye çalışacağım. İlkın, bir zamanlar mensubu bulunduğum Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin savunmak için kaleme sarılmış olmama karşın, gelişen olaylar karşısında suskun kalmanın tek çıkar yol olarak görülmesi nedeniyle ondan da vazgeçtim. Doğal ve kültürel mirasın korunmasında zaafa düşen kurum, kuruluş veya kişiler her kim olursa olsun onları eleştirmedüğümüz sürece doğruların bulunmasına katkı sağlayabilmemizin mümkün olamayacağını yaşayarak öğrendik. Bu nedenle bizlere darlıp gücenenler de olacaktır. Ancak doğal ve kültürel mirasın korunması kavgasında ilk darlıp gücendirdiklerimiz aile bireylerimiz olduğundan, artık buna da alıştık. Bu konuda taraf tutacağımız tek konu ise, Anayasa ile yasalarımızla koruma altına alınmış olmalarına karşın toplu halde yok edilmeye başlanan doğal, kültürel ve çevresel değerlerimiz olacaktır.

Bu konudaki araştırmamıza başlarken, bir yıl içinde yürürlüğe konan ve kamu oyuna da duyurusu yapılan üç ayrı Emirnameyi haritalarıyla birlikte Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nden istedik. Halka duyurusu yapılan bu bilgiler bile aniden "top secret" olup çıkıverdi! Bu sefer de istediklerimizi İç İşleri Bakanlığı'na bağlı planlama makamından temin ettik. Ne de olmasa kamu oyuna duyurusu yapılmıştı. Eski Eserler ve Müzeler Dairesindeki bazı ilgililerin bize iletme cesareti gösterebildikleri sıfahi bilgi kırıntılı ise, saptadıkları eski eser alanlarının bölgelere göre ayrı ayrı listelerini çıkarttıkları ve bunların yürürlüğe konacak Emirnamelere işlenmek üzere planlama makamına iletildiği doğrultusun-

daydı. Ancak yayımlanan emirnamelerin eklerindeki haritalara, yıllar önce saptanmış olan eski eser alanlarının işlenmemiş olduğunu hayretle gördüm. Bu sefer de yine hazırlandığı iddia edilen listelere ulaşmak için Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'ndeki ilgililere başvurduk. Ancak bizim bu başvurumuz Daire müdürünün daha bilgisine getirilmeden anında Turizm Bakanlığı özel kalem müdürü Salih Egemen'e iletildi. Şunu açıklıkla ifade etmek isterim ki, CIA'nın bile bu kadar seri çalışmadığına bahse girebilirim! Yine de bu kadar önemli bir hizmeti başarıyla yerine getiren bir köstebeğin ödüllendirilmeyi fazlasıyla hakkettiğinden eminim! Haberi anında alan bakanlık özel kalem müdürü de, talep ettiğimiz listelerin şahsıma verilmemesi doğrultusunda Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürü'ne anında talimat verdi! Yine de bu talimatın üzerinden bir saat bile geçmeden bu listelerin elimize başka kanallardan ulaşması gecikmedi. Bunu da Salih Egemen'e bizzat söyledim, ardından da yakında Afrika gazetesinde yayımlanacak olan yazı dizimi dikkatlice okumasını kendisine büyük bir nezaketle tavsiye ettim. İtiraf etmek isterim ki, doğal ve kültürel değerlerimizin birer birer yok edildiği bir sırada yayımlanan konuya ilişkin yazıları sorumlu makamların okuyup bilinçlenmelerinde her daima yarar görmüşümdür. Zaten yok edilen doğal ve kültürel varlıklarımızın korunmasından birinci derecede sorumlu değiller mi? Sorumlu oldukları o makamların maaşlarını da her ayın sonu geldiğinde gidip takır takır almıyorlar mı, hak etmedikleri halde? Bize de kendilerini teşhir etme olanağı yaratmıyorlar mı işte; üstelik de ya beleşe? Daha ne?

Ve bizden köşe bucak kaçırılan eski eser listeleri ile son bir yıl içerisinde yayımlanarak yürürlüğe konan üç ayrı Emirnameyi karşılaştırınca, gördüğümüz manzara karşısında donup kaldık. Bu listelerde, Eski Eserler ve Müzeler Dairesinin bilgisinde olan çoğu eski eser alanlarının isimleri olmadığı gibi çoğunun da pafta-parsel numaraları yoktu. Dahası listede yazılı olan bu alanların çoğu Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla listelenip Resmi Gazete'de yayımlanmadığından, eski eser alanı olabilecek yasal dayanaktan da yoksundular. Doğal olarak da listelerde yer almayan eski eser alanları ile pafta-parselleri belirtilmeyenler yürürlüğe konan Emirnamelerin eklerindeki haritalarda yer almadı. Listeler ile emirnameye ekli haritalarda eski eser alanlarının niye bulunmadığını 2 Ekim tarihinde iki kurumdan da ayrı ayrı öğrenmek istedim. Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'ndeki bir tek kişiden bile bilgi alamaz mümkün olmadı. Yine de sorumlu bir makam sahibi olmanın bilincinde olan planlama makamı müdürü ile

kurumun diğer yetkililerinden aldığım yanıt şöyle olmuştur : "Tuncer bey, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi tarafından bize sadece isim bazında gönderilen listedeki eski eser alanlarının nerede olduğunu biz nereden bilebiliriz. Pafta-Parsel numaraları haritalara işledik, ancak pafta-parsel numaraları olmayanları biz nasıl haritalara işleyebiliriz?" dediler. Bu sefer de onlara "Ya eski eser alanlarına inşaat yapmak için herhangi bir vatandaş müracaat yaparsa ve siz de bu yerlerin eski eser alanı olup olmadığını bilmiyorsanız, eski eser alanlarımız devlet eli ile yok edilmiş olmayacak mı?" diye sorduğunda, onlardan "Tabi ki eski eser alanı olduğunu bilmediğimiz bir yer ile ilgili herhangi bir projenin gelmesi halinde böyle bir projeye onay vermemiz yasal bir gerekliliktir. Ancak eski eser alanı olduğunu bildiğimiz bir projeyi yasal bir gereklilik olarak öncelikle Anıtlar Yüksek Kurulu'na sevk ederiz". Aslında planlama makamına, bir zamanlar mensubu bulunduğum Eski Eserler Dairesi'ni savunmak için gittiğim. Ancak böylesi haklı bir savunma sonrasında, yıllarca emek verdiğim kurumu savunacak bir şey bulamadığımdan suskun kalmak zorunda kaldım. Bunun da çok ağırına gittiğimi itiraf etmek isterim.

Tabii ki sorun sadece Resmî dairelerdeki mesleki ve siyasi makamların ceberutlüğüyla bitmiyor. Son olarak Hükümetimizin İçişleri Bakanlığı'nın aldığı bir karar da bomba gibi gündemimize düştü. Alınan karar da, bugüne kadar Resmî Gazete'de yayımlanmak suretiyle eski eser alanı olarak ilan edilen sit alanlarımızın DARALTILMASI (yani KÜÇÜLTÜLMESİ) ve bu kararın önümüzdeki günlerde uygulamaya konması doğrultusunda. İlk sırada ise Salamis arkeolojik sit alanı var. Önümüzdeki günlerde ise Yüksek Mahkemenin çıkacağı iddia edilen bu yöndeki bir karar da hükümetimizin kararını rahatlıkla uygulamaya sokmasına zemin hazırlayacak! Anlayacağınız hükümetimizin turizm yatırımcılarına ya beleşe peşkeş çekmek için ayırdığı arazi rezervleri tükendiğinden, onlara, eski eser alanlarının daraltılması sonucu elde edilecek araziler 'yağma Hasan'ın böreği' gibi ya beleşe verilecek. Tıpkı orman alanlarında gerçekleştirilen daraltmalardan sonra turizm yatırımcılarına peşkeş çekilen alçak orman arazileri gibi yani. (Resim 3-4-5)

Bilgiye getirildiği kadarıyla, geçtiğimiz aylarda da alçak orman alanlarının yanı sıra, Akdeniz bölgesindeki devlete ait orman alanının daraltılması operasyonu da hayata geçirilmişti. Böylece alçak orman alanlarında yapılan daraltma sonucu, dışta tutulan 200 ile 1000

dönüm civarındaki orman arazisi turizm yatırımcılarına ya beleşe hibe edilmişti. Ya beleşe hibe edildiği yetmezmiş gibi, onlara üstünden bir de teşvik adı altında para bile verilmiş, daha da verilecekmiş! Ayrıca Arapköy'deki 60 dönümlük orman arazisinin de birilerine peşkeş çekildiği kulağıma geldi. Sahi aklımızda gelmişken soralım. Geçtiğimiz aylarda Arapköy çukuru, Hz. Ömer Türbesi yanı, Çatalköy, Karmi ve Edremi'teki 'GAVUR MALLARINA' çatır çatır inşaat yapan Aga Develop-ment LTD'nin inşaat çalışmaları. Gerideki Hz. Ömer Tekkesi büyük ortağı Gabütün haşmetiyle inşaatı seyrettiği belli olmuştur (Yıl: 2004)

500 yabancıyı dolandırdıktan sonra Tayvan'a kaçtığı iddiaları doğru mu? Artık fıçıyı çıkan Rumlardan kalan ganimet arazilere, eski eser alanları ile doğayı da tahrip ederek yapılan inşaatlara son verilmemesinin zamanı gelmedi mi?

Ülkenin orman arazisi toplamı %18 olmasına karşın, bunların sadece %6'sının ormanlarla kaplı olduğunu da biliyor musunuz? Ekili olmayan orman arazileri ağaçlandırılıp ülkemiz ormanlaştırılmasına, nelerin yapıldığını görüyor musunuz? Ve İçişleri Bakanlığının Kaymakamlıklar aracılığıyla saptayıp turizm yatırımı paranasıyla sağa sola peşkeş çektiği orman arazi rezervleri suyunu çekmeye başladığından bu sefer de sıra

R-3 Antik Lambusa keninde yapılmaya başlanan havuzlu konutlar.

R-4 Tatlısu bölgesindeki orman alanına yapılmaya başlanan toplu konutlar. Hemen yanında ise tarihi Melandrina Manastırının bulunduğu da belirtilen.

R-5 Tarihi Hz. Ömer ile Achelias (Aslı Tepe) arkeolojik sit alanı arasındaki hali arazide inşaat çalışmaları. Gerideki Hz. Ömer Tekkesi büyük ortağı Gabütün haşmetiyle inşaatı seyrettiği belli olmuştur (Yıl: 2004)

eski eser alanlarının daraltulmasına geldi.

Castros Neolitik sit alanının buldozerle yıkılması haberini güneydeki meslektaşımın aldığı gün (yani 11 Eylül'de), Vasiya'dan (Karşıyaka'dan) başlayarak kuzey sahil şeridi boyunca Mağusa'ya ulaştım. Ertesi gün ise DipKarpaz bölgesini ziyaret ettim. Her gördüğüm manzara benden bir şeyler alıp götürüyordu. Böylece son iki yılda doğal ve kültürel çevremize yöneltilen tahribatın boyutlarını daha iyi algılamak olanağı bulabildim. Gezip gördüğüm onca çirkinliklerden sonra, Altın Sahil'deki doğa tahribatı rezaletini mi anlatsam, yoksa Bakanlar Kurulu kararıyla yapılan diğer turizm yatırımlarını mı? (Resim 06) Tarihi manastırlar ile tarihi kiliselerin ağır olarak kullanılması karşısında

Türklüğünden utandım. (Resim 07) Rum mezarlıklarındaki lahitler ile haçlarının kırılması

R-7 Arapköy'ün doğal yapısı böyle yok edildi. Bu işi yapan da müşterilerini dolandırdıktan sonra inşaatı yarım bırakarak yurtdışına kaçtı!

R-6 Kuzey sahil şeridindeki sayısız inşaat alanlarından birinin damında-ki bu namstyeli yataкта yatmak ister misiniz? Üstelik de deniz manzaralıdır ha ona göre! Bir kusuru var sadece; arazisi

olması karşısında ise aynı utancı iliklerime kadar hissettim. Yüzlere yabancı turistin her gün ziyaret ettiği tarihi Apostolos Andreas manastırının önünün 'Bit pazarı' ile 'Mahmut Paşa Çarşısı'na çevrilmiş olması karşısında ise ne söyleyeceğimi bilemez oldum. (Resim 08)

Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nden emekliye ayrıldığım 2000 yılından başlayarak eski eser konularında eleştirel yazılar yazmamaya

karar vermiştim. Ne de olmasa bu dairedeki sorumlu mevkilerde bulunan deneyimli meslektaşlarımın doğal ve kültürel değerlerimizin korunmasına karşı oldukça duyarlı olduklarını biliyordum. Mesleki sorunlarını da yakından bildiğinden, onları eleştirip yıpratmak değil, yanlarında olmayı tercih etmişim. Ancak zamanla ortaya çıkan sorunların büyük oranda teknik değil de, bürokratik ve siyasi olduğunu anlayınca, aldığım kararı yeniden gözden geçirip değiştirmem gerekti. Önce evimizin önünü temizleyerek işe başlamalıydık! Böylece ilkin Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla Doğanköy'deki tarihi Banaya Theriotissa Kilisesi ile çevresindeki arkeolojik sit alanına bir restoran yapılması karşısında 2001 yılında kaleme sarıldık. Vounos Arkeolojik Sit alanına inşaatların yapılmaya başlandığı 2004 yılında da kaleme sarılma gereği duyduk.

Doğrusu şu ki eski eser alanları zaman sürecinde kaderine terk edildi. Bunun yerine ise Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin daha da büyük bir şantiyeye dönüştürülmesine ağırlık verildi. Ve dört yıl boyunca devam eden böylesi bir anlayışla 2005 yılına gelindi. Şimdi ise, Dipkarpaz burnundan başlayan karpaz batıya kadar uzanan alanlardaki listelenmeyen (ya da listelenenler) eski eser alanlarımız yok edilmekte, yerlerine ise XXI'inci yüzyıla ait modern konutlar, görkemli villalar ve turistik tesisler inşa edilmektedir. Anayasamızın 39'uncu maddesi der ki: "Devlet, tarih ve kültür değerlerini olan eser ve anıtlar ile doğal varlıklarının korunmasını sağlar. ... Bunlardan özel mülkiyete konu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve sağlanacak bağımsızlıklar yasa ile düzenlenir". Ve Anayasa'dan gücünü alan 60/94 sayılı Eski Eserler Yasasının 6(2). maddesine bir bakmak da gerekiyor: "Devlete ait arazi ve emlak ile gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan emlak ve arazide varlığı bilinen veya ilerde meydana çıkacak olan her türlü taşınır ve taşınmaz eski eserler, devletin malı olup devletin gözetim, denetim ve koruması altındadır. Bu gibi taşınır ve taşınmaz eski eserler üzerindeki her türlü tasarruf ve/veya tasarrufa izin verme hakkı Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğüne aittir". Ve tabii ki son olarak bu yasanın 7(8). maddesine de bir bakalım: "Her ne surette olursa olsun durumları itibarıyla saptanmadıklarından listelenmeyen veya listelenemeyen eski eserler ile doğa varlıkları ve/veya bunların içinde bulunduğu alanlar, korunması gerekli olma özelliklerini yitirmezler. Zaman zaman saptanan bu varlıklar aynı yöntemle Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü tarafın-

R-8 Önünde 365 gün Panayır yeri kurulu olan tarihi ve turistik Apostolos Andreas Manastırı.

dan listelenirler”..

Emekliye ayrıldığımız 2000 yılından sonra geriye dönüp de son beş yılın değerlendirmesini yaptığımda, korkunç bir durumda yüzleşmek zorunda kaldığımı itiraf etmek isterim. Bu nedenle Yeniskele'deki demir çağı antik mezarlığı üzerine bir site yapıldığı tespitlerine Afrika gazetesindeki yayımlanan dizimizde yer verdik. Hatta burasını bir arkeolojik sit alanı ilan etmekle görevlendirilmiş olmakla birlikte bugüne kadar görevini yapmayan Mağusa Şube Amiri ile Anıtlar Yüksek Kurulu üyesi de olan arkeolog Hasan Tekel'in buradan bir ev satın aldığı söyledik. St. Hilarion Kalesindeki büfelerin iki ayrı kişiye, iki ayrı makam tarafından peşkeş çekildiğine de söyledik. Son yürürlüğe konan Karpaz, Tatlısu ve Akdeniz Emiramerlinin sakatlık ile çarpıklıkları üzerinde de durduk. Büyükkonuk ile Ağırdağ civarındaki listelenmemiş eski eser alanlarının üzerinde de durduk. Ancak bu yazımıza ilgili makamlardan herhangi bir yanıtın gelmediğini de söylemek durumundayım. Siz artık tahmin edin ne tür bir kültür yağmasıyla karşı karşıya bulunduğumuzu...

Kuzeydeki kültür ve doğal çevrenin yok edilmesiyle ilgili olarak, eski eser ile doğaya karşı duyarlı olan güneydeki meslektaşımın 9 Eylül 2005 tarihinde gönderdiği e-mail'den söz etmiş, aldığım bilgiler üzerine de iki gün boyunca Vasilya'dan Karpaz'a kadar bir yolculuk yaptığımı söylemiştim. Güneydeki meslektaşımın e-mailinde ilk dikkatimi çeken husus, yerleşim yerlerinin isimleri oldu. 1974'den sonra onların yerlerine hangi isimlerin verildiğini saptamada, neredeyse anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geldi. Malum olduğu üzere "ATA vatanımız" Türkiye, 1974 yılındaki faşist Yunan Cuntasının Kıbrıs'a müdahalesi üzerine Kıbrıs'ın yarısına tekabül eden 3.241.68 kilometre karesini misaki milli sınırlarına katmış, buralara taşıdığı vatandaşlarını yerleştirmiş, ardından da buradaki 21348 adet coğrafi yerin ismini değiştirmişti. Değiştirme nedeniyse, zamanın G.K.Komutanı Urfalı General tarafından şu şekilde açıklanmıştı: "Çalışmalar sonunda, KKTC'nin her karış toprağına, varlığımızın ve egemenliğimizin somut göstergesi olarak Türkçe isimler verilmiştir" E ... tabii ki biz de bu uyduruk isimleri arayıp bulmak zorunda kaldık.

Evet artık kültür ve doğal çevreye duyarlı olan güneydeki meslektaşımın bilgisayarına gönderdiği e-mail'i, saptadığımız bulgularla birlikte, yayımlamaya başlayabiliriz.

"Sevgili Tuncer,

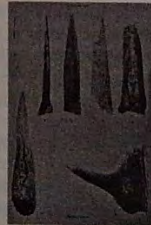
Kuzeydeki araştırmalarım sırasında korkunç şeylerin olduğuna tanık oluyorum. Bu durum ise, son zamanlarda yapılan inanılmaz boyutlardaki inşaatlardan tamamen kontrol edilemez duruma gelmiştir. Bu yıkımdan bir tek boş arsa bile kurtulamazken, tarihi ve kültürel mirasımız olan anıtlar da bundan nasibini alıyorlar. Kültürel dokuyu bozmayınız. Kültürel mirasımız, çıkarıcıların para hırsı ile ağızlıkları nedeniyle yok olmaktadır. Aşağıda vereceğim bilgilere kulak ver:

Cumartesi gecesi Kıbrıslı bir Türk arkadaşım beni aradı. Ağlıyordu ve öfkeliydi. Nedeni ise askerler, Karpaz burnundaki tepenin üzerine iki bayrak direği dikmek için tepedeki Castros neolitik yerleşim yerini buldozerleriyle dümdüz etmişlerdi. Geriye hiçbir şey kalmamıştı, tamamen yok olmuştu. 1971 yılında bu alanın arkeolojik kazısını gerçekleştiren Fransız arkeolog Le Brun, geçen hafta orasını ziyaret ettiğinde harap durumda olduğunu gördü"

Evet Castros neolitik yerleşim yeri ile ilgili olarak güneydeki duyarlı meslektaşımın tespitleri böyle. (Resim 09, 10,11) Bizim tespitlerimiz de böyle olmakla birlikte, konunun daha detayına inmemiz de gerekiyor. Her şeyden önce bu alan 10 Nisan 1981 tarihli

R-9 Kastros 2005

R-10-11 Kastros arkeolojik kazısında bulunan bazı buluntular.

Resmi Gazete'de yayınlanmak suretiyle bir eski eser alanı olarak ilan edilmişti. Ayrıca bu alan, 6.11.1995 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "Dipkarparz Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı" içinde de alınmakla kalmamış, bu husus 12.8.2004 tarih ve 118 sayılı Resmi Gazetenin Ek. III'de yayınlanan "Karpaz Emirname"si'ne de girmiştir. Bu emirnamenin 11'inci maddesi de, bu alan içindeki hiçbir tarihi eserin hiçbir koşulda yıkılmayacağı kuralını içermektedir. Tabii ki bu Emirnameye itiraz eden sonradan Karpazlı vatandaşlar da oldu. İtiraz eden Yenierenköy gommasının başını bir taş ocağı işletmecisinin çektiğini de söylemeye gerek yok sanırım. Malum olduğu üzere bu Emirnamenin 21'inci maddesi, emirname alanı içinde yeni madencilik ve taş ocakları gelişmesi yapılmayacağını, mevcut taş ocağı işletme izinlerinin uzatılmayacağını ve ilgili Dairelerin gerekli görmeleri durumunda bu işletmelerin ruhsatlarının iptal edilmesini öngörmektedir. Bu şartlar altında, doğayı hellek etmek gibi yiyerek beslenen bu belemelerin, kendi kendilerine 'bölge halkının temsilcileri' unvanını yakıştırarak liderlik taslama komedisini de katıla katıla gülerken izledik pek tabii ki.

Şunu da öncelikle söyleyim ki, Castros neolitik yerleşim yerinin yok edilmesi haberi üzerine 16 Eylül.2005 tarihinde Eski Eserler ve Müzeler Dairesine bir sitem yazısı göndermiş olmama karşın aradan bir ay geçmesi olmasına karşın yanıtını alamadım. Yazımı aynen yayınlıyorum: "Dünya literatürüne giren Neolitik devre ait Castros gibi önemli bir eski eserin yok edilmesi karşısında Dairemin yaklaşık iki ay boyunca suskun kalması mesleğimize yapılmış bir hakaret olarak kabul ettiğimin bilinmesini isterim. Böylesi bir haberi 25 yıl emek verdiğim daireden değil de, güney Kıbrıs'taki bir meslektaşından öğrenmeyi halen içime sindirmeyi başaramamış değilim. Bu nedenle önümüzdeki günlerde ilk kez Dairemin yapısı ile eski eser politikasını Afrika gazetesindeki köşemde eleştirirsem kimsenin gücüne gitmesin... Eğer doğrular karşısında yararı olup da gocunanlar olursa, onları da bu şekilde değerlendirebiliriz. Yoksa amaç eski eserlerin kalcılığını sağlamak için sonuna kadar mücadele vermek değil midir? Sorumlu mevkilerde bulunmak da eski eserlerin korunması mücadelesinde bir araç olması gerekmez mi? Yoksa araç saydığımız bu değerler amaç mı sayılıyor şimdi? Kusura bakılmasın amma bir evvelisinden benim bu işten anladığımı yok.. Bu nedenle de Dairemi, yıllardan sonra, çok 'hassas' olarak sözü edilen eski eser yıkımları karşısında ağır bir şekilde eleştireceğimin önceden bilinmesini iste-

rim... Zaten mesleğini gerçek anlamda sevdiklerini iddia edenlerin en hassa noktalarının eski eserlerin yok edilmesi olması gerekmez mi? Saygılarımla. 16.Eylül.2005 Cuma. saat 02.58 AM"

Ve bir zamanlar Afrodite Acrea tapınağının bulunduğu tepeye iki bayrak direğininin 18 Temmuz 2005 tarihinden önce dikilmeye başlandığını biliyoruz. Zaten Türk ile KKTC bayraklarının Rum sayılan yerlere dikilmesi alışkanlığının provası da bir süre önce Dipkarparz Rum okulunda yapılmıştı. Ne de olmasa aylardan Temmuzun dolun ay pahasını olursa olsun askeri makamlarımız, Dipkarparz belediyesinin de işbirliğiyle işe koyuldu. Tepedeki kayalarin patlatılması için Apostolos Andreas Manastırından itibaren yol seyrüsefere kapatıldı. Böylece 7000 bin yıllık bir kültür mirasının döne döne ırzına geçidi. Böylesi bir yıkımın büyük bir hata olduğunu dün de söylemiştik, bugün de söyleriz. Aslında ben Dipkarparz Belediye başkanı ile eski eserlerin korunması amacıyla o bölgede istihdam edilen dört görevlinin her ne pahasına olursa olsun doğal çevre ile kültürel mirasa saygılı olmalarını ve bu olayda işbirliği durumuna düşmelerini bekledim. Amma olmadı işte. Böylece tepeye dikilen bayrak direkleri 20 Temmuz kutlama töreni etkinliklerine dahil edildi. Aradan yaklaşık iki ay geçtikten sonra da bu konu Afrika gazetesi tarafından öğrenilince, muhabirimiz Ali Osman Tabak faaliyete geçti. Ancak askeri makamların müdahil oldukları bir durum karşısında ortada sorumlu bir makam bulmak da mümkün olmadı.

Hangi aklı başında makam böylesi bir yıkımı onaylayabilir ; üstelik de Akro Turizm ile Eko Turizm söylemlerinin prim yaptığı bir sırada! Tabii ki biz 'aklı başında makam' derken, yıkım emrini veren ilgili makam, ya da iliklerine kadar ırkçılığın batağına batmış olanları kast etmiyoruz. Onların 'Vatan Millet Bayrak' hamasetinin arkasına saklanarak ortalığı toza dumana boğama numarasına yatacaklarını zaten biliyoruz. Bu nedenle bizim esas sözünü ettiğimiz onlar değil. Bizim esas sözünü ettiklerimiz, kültürel mirasın yok edilmesini içlerine sindiremeyecek bilgi birikimine sahip olan askeri ve siyasi makamlardır. Zaten Anayasamız ile yasalarımız kültürel ve doğal varlıklarımızın korunmasından yana değiller mi? Eğer siyasetimiz de bu yasalara dayanarak kültürel mirasımızın gerçek anlamda korunmalarını sağlarsa, elbette ki bizim desteğimiz de onlardan yana olacaktır. Ama şimdi değil; önce yasaların uygulanıp uygulanmadığını bir görelim, arkası çorap söküğü gibi gelir. Cumhuriyet Meclisi Çevre Komitesi'nin Karpaz ziyareti sonrasında ortaya koyduğu değerlendirmeyi anında desteklerken, bu olaya

cephe alan Turizm Bakanı'nın çevrecilerin desteğine mazhar olamadığı da bir gerçek. Hele hele de Bafra sahil şeridi, karadaki işbirlikçilerin lojistik desteğiyle ha bire hava bombardımanıyla tahrip edilirken, Turizm Bakanının bu ballı böreği Akro Turizm ile Eko Turizm masallarıyla örtmeye çalışmasından belli olmuyor muydu? Daha ne?

Ve Kastros Neolitik sit alanının buldozerle yok edilmesi konusundaki beklentimiz; öncelikle orada bir hasar tespit çalışması yapılması, her kademedeki yıkım sorumluları ile bunlara göz yumanlar hakkında soruşturma açılması, tepeye dikilen bayrak direklerinin sökülmesi, neolitik yerleşim yerinin üzerine yapılan toprak yolun kaldırılması, eski eser alanının yeniden açığa çıkartılması, yıkılan yuvarlak Tholos evlerin arkeoloji literatüründeki mevcut planlarına göre yeniden inşa edilmeleri yollarının araştırılıp bulunması ve oraya bir tabela dikilerek yeniden ziyarete açılmasıdır. Bunlar yapılınsın ki 'sorumlu' ve yetkili sayılan makamların bu konuya ciddiyletme yaklaşıkları daha bir anlaşılır olsun. (Resim 13,14)

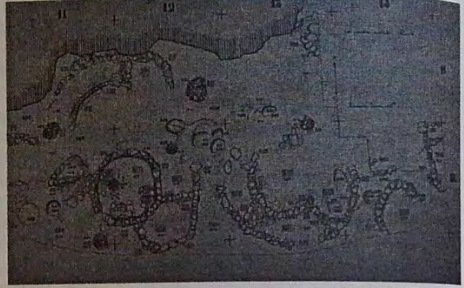
Ve güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği ikinci konu şöyle:

Tatlısu yanındaki Aphrodisium tahrip edilmiştir. Akıllı mütaahit oradaki Roma ile Helenistik dönemlere ait mezarları toprakla doldurup üzerlerine villalar yapmıştır. Şimdi ise tarihi Panayia Pergaminotissa kilisesine yaklaşmaktadır.

R-13 Kastros neolitik yerleşim yeri evlerinin temelleri. (Yıl : 1973)

Evet Tatlısu köyünün yaklaşık iki mil kadar kuzeyindeki deniz kenarında bulunan antik Aphrodisiumu da ziyaret ettim. Eskiden buradaki antik

R-14 Kastros neolitik yerleşim yeri evlerinin bilimsel literatüre giren ev planları

binalara ait taşlar yeni yapılacak binalar için çalınıp götürülürken, şimdilerde ise bu alana konutlar ile villaların yapılmaya başlandığı görülmektedir. Ayrıca Panayia Pergaminotissa kilisesini de ziyaret ettim. (Resim 15,16,17) Kilisenin kuzeydoğusundaki tepenin üzerinde şantiye gibi bir inşaat vardı, ama ayaklarımdan

R-15 Pergaminotissa Kilisesi ve dışına yığılan taşlar.

R-16 Pergaminotissa Kilisesinin freskleri. Bazıları kesilmek suretiyle çalınmıştır.

ameliyatlı olduğumdan dolayı oraya çıkmadım. Zaten buraya varana kadar daha nice yeni inşaat alanları görmüşüm. Dağlar taşlar yeni inşaatlarla doluydu. Hatta

oradaki "Çiftlikdüzü Restorant"da soluklanırken, çevredeki tüm arazilerin vatandaşlara dağıtıldıktan sonra hepsinin de satıldığını ve inşaat için 900'ün üzerinde projenin onay belediği bilgilerini öğrenme olanağım olmuştu. Zaten son zamanlarda Eski Eserler ve Müzeler Dairesinde görev yapan meslektaşlarımı her aradığımda, inşaat sırasında açığa çıkan bir mezarı temizlemek için arazide olduklarını öğreniyordum. Ancak

R-17 Pergaminiotissa kilisesinin bir yıl önce delik deşik edilen resmi tabelası

inşaat yapanlar artık akıldandıklarından, buldukları mezarları hemen kapatıyorlar! Gollifa gibi inşaat izni veren makamlar, bu yerlerin incelenmesini niye daha önceden ilgili daireye yaptırtmıyorlar? Sahi aklımıza gelmişken yine soralım. Karpaz ile Akatu (Tatlısu) Emirnameleri yayınlanmış olmasına karşın niye hala daha GİRNE EMİRNAMESİ yayınlanmadı? Zaten bu emirname bir yayınlanacak olursa siz seyredin o zaman müteahhitler ile arsa spekülâtörleri gommmasının curcunasını. Zaten bu nedenle deyimlidir Hükümetimizin de "Tavşana kaç tazıya tut" stratejisinin benimsenmesi?

Tabii ki bu yeri ziyaret ettikten sonra bir de Tatlısu köyüne gidelim dedik. 1883 tarihli Agia Fodini Kilisesi'nin kapı ile pencereleri kırılmış, etrafındaki mezarlık alanındaki mezarlar dağıtılmış ve geliş güzel etrafa atılmış mezar haçları kırılmış durumdaydı. (Resim 18) Bu manzara karşısında Türklüğünden utandım. Söylediklerimizin eğer abartılı olduğuna

R-18 Akatu (Tatlısu) köyü Ayia Fodini Kilisesi ve tahrip edilen mezarlığı

inanırlar varsa, onlara önerim orasını ziyaret etmeleridir. Yalnız mezarların arasında dolaşırken yılanlara dikkat etsinler. Dimiyata giderken evdeki bulgurdan

olmak da var bu işin sonunda ona göre!

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği üçüncü konu şöyle:

Akatu belediye başkanı, belki de iyi niyetle, Panaya Pergaminiotissa kilisesinin içindeki pislikleri temizlerken kilisenin yıkılan taşlarını da temizlemiştir. Eğer bu taşlar kaybolursa kilise bir daha restore edilemeyecektir.

Tatlısu'nun üç mil kadar doğusunda olan bu yer ile ilgili olarak meslektaşımın söylediklerine katılıyorum. Katıldığım diğer bir husus ise Akatu Belediye Başkanının iyi niyetle bireysel olarak orasını temizleme gayretleridir. M.S XII-XV. Yüzyıla tarihlenen kilise ile çevresindeki antik mezarlık alanını ilk kez 1985 yılında Hollandalı arkeolog Gerard Bonneke ile ziyaret etmiştim. Araziden topladığım çanak çömlek kırıklarından, bu şehrin Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde iskan edildiği anlaşılıyordu. Bu kilise 5 Nisan 1979 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmak suretiyle eski eser olarak ilan edilmişti. Bu yeri son ziyaret ettiğimde çevresinin bir buldozer ile temizlenmeye çalışıldığını gördüm. Orada Tatlısu Belediyesine ait bir el arabası, bir çapa ve bir kürek vardı. Yine de Tatlısu Belediye Başkanı'nın bireysel gayretleriyle sürdürdüğüne inandığımız bu çalışmaları köstekliyor değiliz. Ancak şu da var ki, Ortaçağa ait olan bu kilise antik bir mezarlık alanında olduğundan Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nden bir ekibin Belediye Başkanının yayında olmasını dilerdim. Oraya ziyaretçiler için bir tabela da dikilmiş durumda. Ancak bu tabela, içinde bulunduğumuz turizm sezonundan önce, avcılar tarafından kurşunlanmış durumdaydı. Kilisenin içinden çıkarılan kesme taşlar ise binanın dışında duruyordu. Kilise ortaçağ stiline yapılmış olup merkezi kubbelidir. İç duvarlarını süsleyen o güzelim duvar resimlerinin çoğu ya yıpranmış, iki tanesi de kesilmek suretiyle çalınmış durumda. Çalınanlar kare şeklinde kesilerek yerlerinden çıkarılmışlar. Kilisenin kuzey doğusundaki tepedeki mezarlık alanında ise bir şantiye evi görünüyordu. Ancak daha önce de söylediğim gibi ayakların ameliyatlı olduğundan oraya çıkamadım. Her halde orada da bir inşaat başlamak üzere!

Tarihi kiliselerin nasıl korunacağı hakkında bir bilgisi olan var mı? Bunların kapılarının bir duvarla omuz hizasına kadar örülmesi önerisi yıllar önce gündeme gelmişti. Nitekim Taşkent (Vunos) köyünün üst başın-

daki tarihi manastırda bulunan iki kilisenin kapıları bu şekilde taş bir duvarla örölmek suretiyle içlerinin temiz tutulmaları da sağlanmış oldu. Orasını son gezimde de ziyaret ettim. Eskiden ağır olarak kullanılmalarına karşın, şimdilerde bakımlı ve temiz olduklarını gördüm. Diğer kiliselerin de bu şekilde korunmaları mutlaka düşünölmeli.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği dördüncü konu şöyle:

Girne'nin batısındaki Vrysi tou Barba da yakında yok olacaktır. Santa Fe İnşaat şirketi profesini antik mezarların üzerine uygulamaktadır. Lağım suları ise kazı alanına sızmaktadır.

Evet La Siesta otelinin dibinde bulunan bu yeri de ziyaret ettim. (Resim 19) Bu alan 5 Nisan 1979 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmak suretiyle bir eski

R-19 Vrysi tou Barba antik mezarlık alanı

eser alanı olarak ilan edilmişti. Yanındaki otelin yüzme havuzu inşa edilirken, orada antik bir mezarın bulunması üzerine Girne'de görev yapan kıymetli bir meslektaşımın mezarın arkeolojik kazısı ile temizliğini yaptığını anımsarım. Aslında buradaki mezarlık alanı Eski Tunç Devrinin ikinci safhasından (M.Ö 2075 yılından) başlayarak Orta Tunç Devrinin sonuna (M.Ö 1625 yılına) kadar kullanılmış çok zengin bir yerdir. Diğer Tunç çağı mezarlarının aksine buradakiler yüzeyde olması bakımından dikkat çekici. Burada yaşayan insanlar zaman sürecinde gerilerindeki dağların eteklerine çekildiklerinden ölü gömme amaçlarıyla kullanılması son buldu. Lambusa kazılarının 1913 yılında sonuçlanmak

üzere olduğu bir sırada bir rastlantı sonucu belirlenmiş ve ilk kazısı Leonard Buyton ile John L. Myres tarafından yapılmıştı. Daha sonraları burası 1917 yılında arkeolog Melelaos Markides, 1927 yılında İsviçre Arkeoloji Heyeti ve 1931 yılında Pensilvanya Üniversitesi Müzesi adına Bert Hodge Hill tarafından da kazıldı. Son kazılarda mezarlık alanında 31 mezar açığa çıkarıldı. Ancak buradaki 500 metre uzunluğundaki kısıtlı bir alanda kazı yapılmasına karşın, kazı alanının çevresinde bulunan mezarların daha sonraki yıllarda kazılması daha uygun görüldü. Birbirlerini yakın olan mezarlar kayaya düzgün oyulmuş durumda. Benzerleri Kırm köyünün üst başındaki Hüsnü Kayası'nda da var. Mezarların önünde dromos olarak bilinen bir yok bulunmakta. Bazılarının cephelelerinde ana mezar odaları olmasına karşın, yan duvarlarında çocuklara ait niş şeklinde küçük mezar odaları da var. Arkeolojik kazılarda burada bulunan eski eserlerin benzerleri Anadolu'da da bulunduğundan, burada yaşayan insanların Anadolu ile ilişkili oldukları iddiası bilim adamları tarafından ortaya konmuştur. Bu mezarlık alanını ziyaret ettiğimde bakımsız durumda olduğunu gördüm. Etrafını çevreleyen teller kopmuş, tellerin bazı direkleri ise sökülmüş durumdaydı. Hatta bir tanesinin içinde incir ağacı bile bitmiş. Doğu bitişiğinde ise yukarıda sözünü ettiğim otel var. Bu otelin havuzunun yapımı sırasında burada bir mezarın açığa çıktığını söylemişim. Ve daha da ilginç, bu otel ile mezarların hemen güney bitişiğine büyük bir inşaatın yapıldığına tanık oldum. (Resim 20) Mezarlığın kuzeyine yapılan sıra halindeki konutların

R-20 Vrysi tou Barba antik mezarlık alanının korunma alanına yapılmakta olan yeni inşaat.

ise antik mezarlık alanının korunma alanı sınırları dışında olabileceği izlenimi edinildi. Ancak bu inşaatlarda çalışanların tuvalet ihtiyaçlarını karşılayan seyyar tuvaletin mezarlık alanının dibine yapılması da neyin

nesi? (Resim 21) Yerini ise, sinek vızıltuları ile uzaklara kadar vuran kokudan rahatlıkla bulabilirsiniz. Burası

R-21 Vrysi Tou Barba arkeolojik mezarlık alanının modern tuvaleti!

turistlerin ziyaret ettikleri bir alan değil midir? Evet, çok önemli bir eski eser alanının 500 metrelik kısmı devlete ait iken, diğer kısımları ise tapu karşılığında vatandaşlara mı verildi? Böylesi önemli bir mezarlık alanının doğu ile güneyine yeterli miktarda korunma alanı ayrılmadığından mezarlar olumsuz yönde etkilendiğini ve hala daha bilimsel kazısı yapılmayan toprak altındaki diğer mezarların da yapılacak yeni inşaatlarla yok edilme tehlikesi içinde olduklarını söylemeye gerek var mı? Eski eser alanlarının çevresindeki ilk parsellerin mevcut eski eserlerin korunması amacıyla devletin kullanım ve denetiminde olduğu ve bu parsellere Anıtlar Yüksek Kurulu onayı olmaksızın satış yapılamayacağı yasalarla belirlenmiştir. Ancak gelin görün ki yasalar başka, uygulamalar ise bambaşka. Böylesi bir uygulamaya geçtiğimiz günlerde Yeniiskele'deki listelenmemiş Demir çağı mezarlığında da tanık olmuştu. Ve bu şartlar altında eski eser alanlarının yağmalanıp yok edilmesine kimim dur diyeceğimi bilemiyorum.

Vrysi du Barba Tunç Çağı mezarlığını ziyaret ettiğim gün, sekiz yıldan beridir gitmediğim yanındaki Lambusa Harabelerini de görmek istedim. Böylesi önemli bir arkeolojik alanı turizme kazandırmak için, 1991-1996 yılları arasında, oradaki bazı mezarları temizleyip açığa çıkartan ekipte başkan olarak görev yapmıştım. Bu yeri de ziyaret etme kararı verdiğimden, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin yollara diktiği tabelaları izleyerek araziye ulaştım. Harabelerin girişi, yandaki Mare Monte oteline hem çöplük, hem de lağım sularını boşaltma yeri görevi gördüğünden leş gibi çirkef kokuyordu. Mezarlara vardığımda kurumuş gavulla dikenlerinin boyumu aştığını gördüm. Yabancı

ziyaretçilerin ziyaret ettikleri mezarların önünde kırık koltuklar, kırık sandalyeler, kırık bir masa, çöplük ile mangel olarak kullanılan bir varil ve çevrede bol miktarda kırılmış şişe parçaları vardı. (Resim 22) Mezar odalarının içleri ile dış kapılarının yanları kullanılmış

R-22 Turistler tarafından ziyaret edilen arkeolojik Lambusa harabelerindeki mezarların önünden bir görüntü.

tuvalet kağıdı parçaları ile doluydu. Üstüne üstlük mezarların üst başına kırmızı renkte bir de "Askeri Bölge" tabelası dikilmiş durumdaydı. (Resim 23) İşte turistlerin ziyaret etmeleri için resmi tabelalarla yönlendirilen bir arkeolojik sit alanının durumu böyle. Bu yerden sonra bir de askeri bölgede kalan Lambusa yerleşim yerini ziyaret edelim dedik. Oralara da sıra halinde villalar yapılmış. Bu arada yıllar önce arkeolog Hüseyin Şaban'ın kazıp açığa çıkarttığı ve kazı sonrasında etrafını tellettiği mozaik tabanlı evi de aradım. O sıralarda burası yabancı turistler tarafından ziyaret edilmekteydi. Ancak arazinin topografyası inşaatlarla değiştiğinden yerini bulamadım. Yıkıldı mı, yoksa askeri yasak bölgede mi kaldı bilmiyorum. Artık bilmek de istemiyorum.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği beşinci konu şöyle:

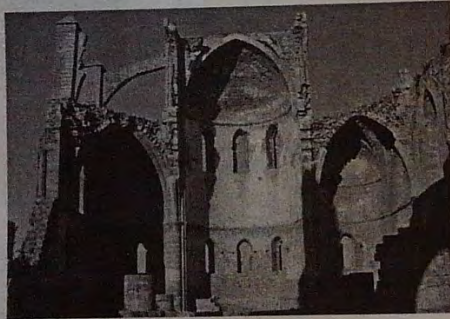
Yerleşikler geceleri Mağusa'daki tarihi "St. George of the Greeks Kilisesi"nde uyumaktadır. İçki içip şarhoş olmakta, şişeleri kırmakta ve kırık camlar ile bu kilisenin

R-23 Lambusa mezarlık alanının sınırına monte edilen askeri bölge tabelası.

duvarları üzerindeki M.S 15'inci yüzyıla ait çok önemli duvar resimlerinin üzerine şişe kırıklarıyla isimlerini kazımaktadırlar. M.S 18'inci yüzyıla ait gemi ile donanımlarını yansıtan duvar freskinin üzerine adları ile tarihlerini kazımışlardır. Duvar resminin üzerindeki Murat 2005, Hasan 2004 ve benzeri yazılarla tarihi duvar resimleri bozulmuştur.

Evet burasını da ziyaret ettim. Gotik stilde inşa edilen bu kilise Mağusa'nın anıtsal yapılarından birisi. (Resim 24) Duvarlarındaki çeşitli freskler M.S XVI.

R-24 Mağusa Greklerin St. George Kilisesi

Yüzyıla tarihleniyor. Burasının yabancı turistler tarafından sıkça ziyaret edildiğini söylememe gerek yok sanırım. Ancak gelin görün ki orasını ziyaret ettiğimde bir otel olarak kullanıldığına tanık oldum. Kilisenin doğudaki büyük apsenin yan tarafındaki küçük bir niş içerisinde iki tane minder (çilte) vardı. (Resim 25) Bunun etrafı ise, tıpkı Girne'deki Greko-Romen mezarlarında olduğu gibi, Efes Pilsen bira şişelerinin kırıklarıyla doluydu. Duvarlardaki fresklerin üzerleri kırık şişelerle kazınmış durumdaydı. Tarihler de 1900'lu yılların başından başlayıp 2004-2005 yıllarına kadar geliyordu. Ben başka ne diyebilirim ki. SİM FM radyosunda katıldığım bir program sırasında ilgilileri bu konuda uyarılmış ve oradaki bu

R-25 Mağusa Greklerin St. George kilisesi pansiyon oldu.

çirkin görüntüleri kaldırmalarını istemiştim. Tabii ki biz ilgilileri uyardıktan sonra orasını bir de 7 Ekim 2005 tarihinde ziyaret ettim. Yatak olarak kullanılan minderler kaldırılmış olmasına karşın, minderlerin altına konan atıklar hala daha orada duruyordu. Üstelik tüm mahalleli çöplerini kilisenin önüne döktüklerinden, o günlerde Mağusa Belediye Başkanımızı bilgilendirme gereği duydum. Konu da turistlerin burasını sadece bu şekilde görmeleri değil, çöpleri toplamaya gelen buldozer ile kamyonların yarattıkları titreşimden binanın uzun vadede statik sorunlar geçirebileceğiydi. Hasılı bu kilisenin içiyle dışı pis vaziyette gördükten sonra bu sefer de ziyarete açık bulundurulun Şömineli evi ziyaret ettim. (Resim 26) Kapıyı girer girmez, sol taraftaki

R-26 Ziyarete açık şömineli evdeki görevliyi uyur bulmuştum.

sündürmenin altında sandalyeye oturmuş vaziyette uyuyan bir müze memuru görmeyim mi? Saat 12 civarıydı. Yaklaşık birkaç dakika onu seyrettim. Nihayet uyanması için peş peşe öksürme numarası yapmak zorunda kaldım. Hayret bir şey, en son öksürüğümü duyabildi. Bu sefer de yaklaşık bir kaç dakika süreyle hiç kıvıldamadan o şekilde bakiştık durduk. Ve binanın her yanının fotoğraflarını bakışları altında çektikten sonra yanına gittim. Meğer Mağusa'ya mevsimlik temizlik işçisi olarak alınmış, ancak Mağusa'daki müze ile ören yerlerinin temizlik işleri kesat gittiğinden kendisine bu görev verilmiş! Zaten burası da genellikle kapalı tutuluyormuş. O gün işler kesat olduğundan ortalıkta dolanır görünmesin diye kendisine bu görev verilmiş. Aldığı para da 'fistik fındık' parasıymış. Kendisini bu göreve geçici olarak Turizm Bakanlığı almış, ancak maaşını ödeyen Müze Dostları Derneği imiş! Bu işe de hiç şaşırmadım tabii ki. Bir ara bu işleri meydana çıkartmak için bilgi toplama cimlastığı yaptığımızı dizimizin bir yerinde söylemiştik. Böylece seçim zamanlarından başlayarak

Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'ne bu şekilde işe alınanların sayısının yaklaşık 70-80 civarında olduğunu tespit etmiştik. Bu gombinanın hikayesi de şöyle. Turizm Bakanlığım elinde bulunduran DP kodamamaları resmi olarak geçici temizlik işçisi istihdam edemiyorlarmış. Ancak bunun kolayı da seçim zamanında DP'nin teorisyenleriyle taksidyenleri tarafından aniden keşfedildi. Kamu yararına çalışan bir hayır kurumu olan Müze Dostları Derneği'nin bütçesine Turizm Fonundan para yardımı yapılıyor. Bu işi üstlenen de Turizm Bakanlığı özel kalem müdürü Salih Egemen beyefendi. Sonra da bu beyefendi partisinin görüşleri doğrultusunda bazı kişileri işe alıyor ve onlara Müze Dostları Derneğine başvurularını söylüyor. Tabii ki bu arada Müze Dostları Derneği'ne telefon açarak o kişiyi işe almaları direktifli veriyor. Bu emri alan Daire'nin Rölve ve Restorasyon şubesinde üstlenen Müze Dostları Derneği'nin seçilmişleri de "Emriniz olur efendim" diyerek onu maaş bordrosuna kaydediyorlar, aybaşı gelince de maaşını Turizm Bakanlığımın demek hesabına bankaya yatırdığı paradan ödüyorlar. Devlet olma ciddiyeti nasıl amma? Bir de tamamen geçici olarak istihdam ettikleri bu insanların gelecekle ilgili oynamaları da yok mu? Ev ihtiyaçlarını karşılamak için borca giremiyorlar. Hepsini de ay sonu durdurulacakları endişesinde. Niye Daire'nin münhalleri yasal yollardan doldurulmuyor? Doğrusunu söylemek gerekirse, eski eser alanlarının temizlenmesi için "mevsimlik geçici temizlik işçisi" istihdam edilmesine karşı değiliz. Ancak ana dilleri dışında lisan bilmeyen bu kişilerin yabancıların ziyaret ettikleri yerlerde müze memuru olarak görevlendirilmesi de neyin nesii? Yoksa yabancılarla koklaşarak anlaşmaları mı murat ediyor? Hani Müze Memuru eğitimleri? Mağusa'daki öğren yerlerimiz ile tarihi harabeler pislikten geçilmezken, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'ne geçici olarak istihdam edilen geçici temizlik işçilerinin Mağusa Belediyesi ekipleriyle ortaklaşa çalışmalarını örgütlemek çok mu zor? Geçtiğimiz hafta üstlendiğim bir UNOPS projesi çerçevesinde Mağusa surlarındaki 46 civarındaki müze ve öğren yerini 7-8 Ekim tarihlerinde teker teker ziyaret edip fotoğraflarını çekmiştim. Bunlarla ilgili olarak çektiğim fotoğrafları da Mağusa Belediye Başkanımız sayın Oktay Kayalp'a vereceğim. Veteriner Dairesi yanındaki kilise kalıntısına ulaşmak için boyum kadar kuru otların arasından geçmek zorunda kaldım. Ayia Photou kilise harabeleri ile Ayia Anna Kilisesi arkasındaki Katakomb kilisenin durumları da aynı. Buğday Camisinin arkasındaki iki harabe kilise ile Greklerin St. George Kilisesinin içleri ile çevreleri

çöplükten geçilmiyor. Venedik Evi olarak listelenen yapının önünde inşaat atıkları vardı. Her gün yüzlerce yabancıların ziyaret ettiği Otelto Kalesinin tuvaletlerine girmek için burnunuzu önce tıkaçla kapatmanız, ardından da, üzerineze lağım kokusu sinmesin diye, bir dalgıç elbisesi giymeniz gerekiyor! Kapısında dört tane nazik müze görevlisi bulunmasına karşın aralarında bir tek temizlik işçisi yok. Hani nerede Turizm Bakanlığı özel kalem Müdürü Salih Egemen'in mevsimlik temizlik işçisi adıyla Müze Dostları Derneği'ne istihdam ettirdiği 70-80 kişinin bir teki? Müze ve öğren yerlerini sırayla temizlemek için tüm bölgelerde (tıpkı İngiliz Sömürge Döneminde olduğu gibi) birer temizlik ekibi oluşturulması niye düşünülmüyor? Yoksa amaç dostlar alışverişte görsün, bir de DP üye sayısını artırarak daha da semirilsin diye mi? "Her halde öyle olmalı" diye düşünmenin dışında başka bir seçeneğimiz mi var? Mal meydana...

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği altıncı konu şöyle:

6.Eski Eserler Dairesi, işçilerine, St. Hilarion Kalesi'nin odalarının temizlenmesi ve restore edilmesini emrini vermiştir. Denetim ve yöntem bilim (metodoloji) yok. İşçiler oraya gittiklerinde yerleri betonladılar ve düşmek üzere olan taşlar ile tavani çimento ile tamir ettiler. Restorasyonun nasıl yapılacağına ilişkin doğru dürüst bir fikirleri yok.

St. Hilarion Kalesi yaklaşık üç ay önce turizme açıldığında orayı ziyaret etmiş ve sergilemelerini de çok beğendiğimden meslektaşımı bu kösemde yayımlanan bir yazımla kutlamıştım. Ancak Eski Eserler ve Müzeler Dairesi çalışanlarının her daima yanında olmak istememin yanı sıra, bir restorasyon uzmanı olmamam nedeniyle, kalenin restorasyonundan söz etmemeye ayrı bir özen göstermiştim. İlk seyahatim sırasında kaleyi ziyaret edemediğimden, orasını ancak 4. Ekim tarihinde ziyaret etme olanağı bulabildim. (Resim 27) Adına

R-27 St.Hilarion Kalesinin orta kısmının genel görünüşü

restorasyon değil de tamirat diyebileceğim uygulamaların hemen hemen tamamında çimento malzemesinin ağırlıklı olarak kullanıldığına, bunların ise çıplak gözle dahi görüldüklerine tanık oldum. Kalenin Barbikan olarak bilinen giriş bölümünün duvarlarında, kalenin orta kısmına ulaşımı sağlayan patika taşlarının döşenmesinde, tanıtım odasının doğusuna eklenen tonozda, elektrik ile kamera sisteminin borularının tutturulması ile logarlarının yapımında, havalandırma deliklerinde, kiler odasının giriş kapısının zemininde ve kısacası tamir edilen bölümlerin neredeyse tamamında çimento malzemesinin ağırlıklı olarak kullanıldığına tanık oldum. Fotoğraflarını da çektim pek tabii ki. Kale yaklaşık üç ay önce tamir edildikten sonra hizmete sokulmuş olmasına karşın patika yollarına döşenen taşlar, kötü işçilik nedeniyle, yerlerinden sökülüp, tutturuldukları harçlar ise çatlamış durumdaydı. Elektrik ile kamera sisteminin sırma boruları tanıtım odasının tonozunun üzerinden geçirilirken bunlar da çimento malzemesi ile tutturulmuş. (Resim 28,29) Oradan gelip geçen ziyaretçilerin göre-

R-28 St. Hilarion kalesinin antik tonozlarının üzerine çimento ile yapılan elektrik tesisatı.

R-29 Kalenin tanıtım odasının çimento ile tamir edilen tonozu

bilecekleri bir yerde olduğundan sırtıyordu. Yeni bir sergilemeyle ilk kez hizmete sokulan Komutan Odasının, Atölye Odasının ve Tanıtım Odasının zeminleri ise ortaçağ odalarının malzemesinden döşenmesi gerekirken, bir cins modern mermerle döşenmiş olması olacak şey değildi. Bu Kalenin en önemli yapılarından biri olan orta bölümdeki St. Hilarion Kilisesinin giriş kapısı kaydığında duvarında açılan geniş

çatlaklıklar ziyaretçileri ürkütebilecek durumdaydı. Ben restorasyon konusunda uzman olmadığımdan bu konuda daha fazla yorum yapacak değilim. Yorum yapabilecek olanların ise, tarihi mekanlardaki restorasyonlarda çimento malzemesi ile modern malzeme kullanmanın eski eserlere zarar verdiğini yakından bildiğine inandığım restorasyon uzmanları olduğunu düşünüyorum.

Bu aşamada, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'ndeki restorasyon çalışmalarıyla ilgili bir tespiti de buraya eklemek isterim. Bu tespitim ise, ustalarımızın, daha fazla yapıtırmaya özelliği olduğuna inandıkları çimento malzemesini restorasyonlarda ağırlık olarak kullanmayı tercih ediyor olmalarıdır. Restorasyonlarda bilinçsiz çimento kullanımının önlenmesinin tek yolunun ise, ustalarımızın bu konuda bilinçlendirilmesi, çimento kullanım oranının restorasyon uzmanlarımız tarafından belirlenip standard hale getirilmesi ve restorasyon çalışmalarının her aşamada denetlenmesiyle mümkün olabileceğini düşünüyorum. Restorasyonlarda (veya tamiratlarda) çimento ile modern malzeme kullanımı sıradan ziyaretçileri rahatsız etmese de, bu konunun uzmanlarını rahatsız edeceğine şüphe olmadığına bilinmesinde yarar görmekteyim. Tarihi St. Hilarion Kalesi'ndeki tamiratların kimler tarafından yapıldığını şimdilik bilmiyorum. Eğer Eski Eserler Dairesi kendi işçilerine yaptırmışsa bunda bir terslik var demektir. Eğer ihaleyle yapılmış ise, böylesi adı bir işçiliğin hangi restorasyon uzmanı tarafından onaylanıp geçici kabulünün yapıldığını merak ederim.

St. Hilarion Kalesi ile ilgili iki tespitime de burada değinmek isterim. Arkeolog unvanımızın yanı sıra profesyonel bir rehber olmamız nedeniyle de zaman zaman rehberlerimizden yanı sıra yabancı turistlerle de temaslarımız olmaktadır. İki ayrı yabancı turistin şikayetleri ise, turist gruplarının kaleyi ziyaret etmeye başladıkları sırada, aşağıdaki atış poligonuna toplanan askerlerin sürekli olarak atış talimi yapmaya başladıkları ve onların bundan tedirgin oldukları doğrultusunda olmuştur. Açıkça söylemem gerekirse, bu konuda kendilerine herhangi bir yorum getiremedim. Kendilerine "yabancılara güçlerini göstermek için show yapıyorlar" diyebilir miydiniz?Yine de gerçek şu ki, Apostolos Andreas burunda yedi bin yıllık Castros neolitik yerleşim yeri askeri makamlar tarafından buldozlerle yıkılıp tepesine iki devasa bayrak direği dikilmiştir. St. Hilarion kalesinin yabancı turistler tarafından ziyaret edilmesi sırasında atış poligonunda silah atışı yapılmasına başlanmaktadır. Omorfo'ya giderken ana yollara peş peşe askeri barikatlar kurulmuş durum-

dadır. Turizme açık bulundurulmuş Lambusa harabelerinin hemen dibine 'Askeri Bölge' tabelası dikilmiştir. Tarihi manastırlar hala daha askeri kılla olarak kullanılıyor. Bu kadarı da bir tesadüf olabilir mi?

Şimdi gelelim St. Hilarion Kalesi ile ilgili ikinci tespitimize. Bu kalede iki büfe vardır. Bunlardan biri kalenin ana giriş kapısının önünde, diğeri ise yukarıdaki orta kalede. Bu büfelerden aşağıda olanı Müze Dostları Derneğine kiraya verildi, o da büfenin işletmesini başka bir işletmeciyeye para karşılığında devretti. Kalenin tamir edildiği 2005 yılında ise, bu sefer de yukarıdaki orta kalede bulunan büfe başka birine kiralandı. Böylece iki büfeci arasında bir rekabet başlatılmasına zemin hazırlandı. Hatta konunun mahkemeye intikal ettiği de bildirmeye getirildi. Ortada daha da enteresan olan nedir biliyor musunuz? Bu büfe işletmecilerinin birinin arkasında Serdar Denktaş varmış, diğersinin arkasında ise Turizm Bakanlığı'nın Çok Özel Kalem Müdürü Salih Egemen. Bu konu da aleni seslendirilmeye başlandıktan neredeyse duymayan kalmadı. Biz artık başka ne diyebiliriz ki? Zaten konu da mahkemelik olduğundan, artık sonucunu hep birlikte izleme olanağımız olabilecektir demektir.

R-30 Bir zamanlar girişinde insan başı kabartma bulunan Bafra'daki antik mezar da turizm yatırımına kurban edildi.

Yazı dizimiz devam ederken, dizimize bir günlük ara vererek, çok yönlü sanatçı kimliğiyle tanınmış CTP Mağusa Milletvekili sayın Dr. Arif Ali Albayrak'ın, Apostolos Andreas burnundaki kültür katliamını dile getiren meclis konuşmasını okurlarıma sunacaktım. Ancak bu nefis konuşmasını dükkân Kıbrıs Gazetesi'nde de yeniden zevkle okuma olanağı bulduğumdan, onun yazısı yerine Bafra'daki doğa ve kültür katliamına dikkatleri çekeceğim. Bu vesileyle sayın Dr. Arif Salih Albayrak'a yeniden teşekkür etmeyi bir görev bildiğimi de özellikle belirtmek isterim.

Halen Bafra'da bir çevre katliamı yaşandığını artık bilmeyen kalmadı. Bu katliamın bir de kültürel boyutunun olduğunu da biliyor musunuz? Ben de yenile keşfetme olanağı buldum. 1999 yılındaki Karpaz araştırmaların sırasında deniz kenarındaki derenin hemen batısında bulunan ESKA tatil köyünün yaklaşık 1-2 kilometre doğusunda, kayaya oyulmuş çok güzel antik mezarların bulunduğu bir eski eser alanı bilgime getirilmişti. Bilgime getirilirken de, bu mezarların birinin giriş kapısının yan tarafına kazınarak yapılmış bir insan başı kabartmasının fotoğrafı da 7.3.1999 tarihinde şahsıma verilmişti. (Resim 30) Daha sonra bu kabartma ile birlikte bu alandaki mezarların fotoğraflarının da Çevre Dairesi tarafından çekildikten sonra, Karpaz bölgesindeki diğer eski eser alanlarının

fotoğraflarıyla birlikte, çok güzel bir albüme toplandığını ve zamanın Çevre Bakanı Gülşen Bozkurt ile müsteşarı Levent Dirençay'a verdiğini öğrenmiştim. Mezarların giriş kapılarının üst başları ile yanlarına kabartma figürlerin yapılması Arkaik, Klasik ve Helenistik dönemlerin zengin mezarlarında yaygın olarak görüldüğünü de belirtelim. Bafra'daki bu mezarlık alanını uzun bir süre görme olanağın olmayıyordu. Ancak 2001 yılında bu alanı oradan geçtiğim bir sırada birkaç kez ziyaret ettim. Mezarlık alanı, hatırlayabildiğim kadarıyla, ESKA'nın doğusundaki dere yatağından doğuya doğru giderken bir ardıc koruluğulla kaplı çok alçak bir tepe üzerinde bulunmaktaydı, biraz aşağısındaki deniz sahilinin hemen gerisinde ise betondan yapılmış bir askeri mevzi vardı. Orada neredeyse adım başı kayaya düzgün oyulmuş onlarca mezar bulunmaktaydı. Bu özellikleri ise onlara anıtsal bir nitelik kazandırıyor. Ancak geçtiğimiz gün orasını son ziyaret ettiğimde, daha önce orada gördüğüm askeri mevziyi bulmuş olmama karşın, antik mezarlık alanını yerinde bulamadım. Arazinin topoğrafik yapısı inşaatlarla değişmişti. Ancak bir tesadüf sonucu Bafra deniz kıyısındaki Galatya Belediyesi Halk plajında soluklandığım bir sırada, oraya gelen iki müteahhitten, oradaki mezarların dinamitlerle patlatılarak yok edildiğini öğrendim. Nitekim de askeri mevzinin hemen kuzeyinde patlatılarak elde edilmiş kaya parçalarından oluşan bir taş yığını, bir de sonradan yapılmış düz bir zemin vardı. Bu kayaların hemen kuzeybatısında Göçtür Kıbrıs Yatırımları LTD'ye ait olduğu söylenen otel inşaat halindeydi. Bu otelin kuzeyinden başlayarak Pamuklu köyüne kadar uzanan dört şeritli geniş bir yol uzanıyordu. Bunun da TC yardımlarıyla yapıldığını biliyoruz. Turizm yatırımı paravanasıyla hangi insafsız makam böylesi önemli bir eski eser alanının tamamen ortadan kaldırılması emrini vermiştir? Hangi çevre

uzmanı buraya turizm yatırımı yapılınsı diye olumlu ÇED raporu vermiştir? Ve bu ÇED raporunu araştırarak onaylayan kim veya kimlerdir?

Turizm Bakanı Derviş Kemal Deniz'in Karpaz'ı her ziyaret ettiğinde Karpaz'a EKO Turizm ile AGRO Turizmi uygulanacağını iddia etmesi nedeniyle, biz de dediklerinin doğru olup olmadığını anlamak için Bafra'yı bu gözle inceleyelim dedik. Bafra sahil şeridindeki doğal çevre dönüşümü olmayacak bir şekilde, bir yandan oteller, bir yandan da dört şeritli bir yol yapıyla tahrip edildiğinden, Turizm Bakanının EKO Turizm iddialarının gerçeklerle bağdaşmadığını algılamakta gecikmedik. Zaten KKTC Turizminin mimarları ile uygulayıcısının hala daha Serdar Denktaş ile eski müsteşarı Yalçın Vehit olduğu da bilinmez değil. Konuyu EKO Turizm yönünden değerlendirdikten sonra bir de AKRO Turizm yönünden değerlendirmek istedik. Çayırova Köyünden Turizm yatırımı alanına uzanan yolun solundaki küçük kilisenin tavanı çökmüş, çevresindeki mezarlık alanındaki mezarların sanduka ile haçları kırılmış durumdaydı. Bafra köyündeki çoğu evler bakımsız, bazı evler yıkılmak üzere ve bazı kerpiç evler de delikli tuğlalarla tamir edilmiş, ya da tamir edilmek üzereydi. Hatta ağiller bile evlerle iç içeydi. Turizm yatırım alanının birkaç kilometre doğusundaki sahil şeridinde bulunan ve Silifke'den Kıbrıs'a gelen Azizle Thekla'ya adanmış kilisenin kapı ile pencereleri olmadığını gibi, çevresindeki yardımcı odaların tamamen da yıkılmış durumda olduğunu gördük. (Hatta bu kilisenin 10-15 metre cephesindeki kumsaldan buldozer ile kum alınmış durumdaydı) Hasılı Turizm Bakanı sayın Derviş Kemal Deniz'in "Karpaz'da Akro Turizm uygulayacağız" söylemlerinin de balon olduğunu anlamış olduk. Ashında Bafra'da yapılan inşaatların MAS Turizme hazırlanan beş yıldızlı oteller olduğu açık ve seçikti. İnşa edilmekte olan oteller çevreyle uyum sağlamadıkları gibi, yerel mimari özelliklerini yansıtmaktan da uzaktılar. Bu Turistik tesisler tamamlandıktan sonra buraya birer Gazino ile potansiyel AIDS'li konsomatris ile krupiyerlerin istihdam edileceğinden de adımız gibi emindik. Üstelik beş yıldızlı otellere de çevre köylerdeki eğitimsiz insanların istihdam edildiğini bildiğimiz gibi, yetiştirdikleri ürünlerinin de satın alınmadığını yaşayarak bilenlerdeniz. Zaten bu minnacık memlekette kerhane ile kumarhane turizminin 'para basan tek makine' olduğunu bilmeyen mi kaldı? Böylece Turizm Bakanı sayın Derviş Kemal Deniz'in sözünü ettiği "Akro Turizm" ile "Eko Turizm" in anlamını bile bilmediğini düşünmek zorunda kaldık. Kendisine naçizane önerimiz ise, bu iki sözcüğün

anlamı ile gereklerini bundan sonra öğrenip kamuoyunu doğru bilgilendirmesidir.

Ve böylesi bir izlenim edindikten sonra bu sefer de Turizm yatırımı için ayrılan 14 yatırım alanının en batıda kalanları da ziyaret edelim dedik. Orman Dairesi, Döner Sermayesine gelir sağlamak için, Elektrik Mühendisler Birliği'nin bir çam ağacı koruluğu olarak yarattığı alanı bir konstraktöre kiraladığını öğrendik. Üstelik bu alan da Turizm yatırımı alanıydı. Oradaki buldozer her çalıştığında iri bir çam ağacı ya devriliyor, ya da kökleri açığa çıktığından dolayı zamanla devrilmesine neden olunuyordu. (Resim 31) Orada faal durum-

R-31 Bafra'da turizm yatırımı uğruna Orman Dairesinin onayıyla kum alınan alçak orman alanı. Böylece çam ağaçları da bir bir devriler ek orman alanlarımız yok oluyor.

da bir de buldozer vardı. Kamyonlar bu alandan kırılarak, girişteki Orman Dairesi görevlileri de nakliyat parası tahsil etme hesapları yapıyordu. O gün Orman Dairesi görevlileri saat üçte oradan ayrılınca bir de ne görelim? Bu sefer de yol kenarındaki kum ile toprak, Turizm yatırımcılarının inşaatlarında kullanılmak üzere çalışmaya başlamasın mı? Oraya bir buldozer ile bir keçe geldi. Saatlerce gidip gelen kamyonlara kum ve toprak yüklendi. Doğa helleim ekme gibi yenildiğinden orada çok geniş bir cebin oluştuğuna da tanık olduk. Turizm Bakanı Bafra'da iki yerde turizm yatırımlarının başladığını söylerken, biz oradaki dört ayrı yerde inşai ve fiziki uygulamaların devam ettiğini saptadık.

Kısaca söylemek gerekirse, Turizm yatırımları uğruna Bafra'daki Arkaik, Klasik ve Helenistik devirlerine ait (yani yaklaşık iki-üç bin yıllık) bir mezarlık alanı ile mezarları yok edildi. (Resim 32) Kiliseler mezebelek halinde. Bafra köyünün orijinal evleri, yeni inşaat malzemesi kullanılarak yapılan uyduruk eklentilerle bozulmuş durumda. Köyün evleriyle ağiller iç içe.

R-32 Bafra'da turizm yatırımı uğruna tahrip edilen bir antik mezar.

Doğa, dönüşümü olmayacak bir şekilde acımasızca katledilirken, kumullarla birlikte alçak orman alanları da yok ediliyor, endemik bitkiler de yok ediliyor. Niye? Güya turist getireceklermiş bize, kalkınalım diye. Bunun adı da MAS Turizm değil, EKO Turizm ile AKRO turizmmiş güya. Vallahi ben Bafra'yı ziyaret etmezden önce tıraş olmuşum; berbere ihtiyacım yok.. Bilmem anlatabildim mi? (Tabii bu arada Dip karpaz köyünü geçtikten sonra bir restoranın yanındaki Banaya Apagu kilisesinin yerle yeksan edildiğini

R-33 Banaya Apagu kilisesi (Yıl 2001)

gördük. (Resim 33 – Resim 34)

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği yedinci konu şöyle:

7. Geçen haftalarda Vasilya'daki (Karşıyaka) "Sina Azizesi Catherina Kilisesi"ni ziyaret ettim. Bir Türk

R-34 2001 yılında ayakta duran Banaya Apagu kilisesinin şimdi yerinde yeller esiyor (Yıl 2005)

dostumla orada iken, kilisenin merteklerini almak için damın yerleşikler tarafından yıkılmakta olduğunu gördüm. O zamana kadar kilisenin damı ile diğer kısımları sağlam durumdaydı. Polisi çağırmanız üzerine gelip onları oradan kovaladı. İki hafta sonra oraya gittiğimde kilisenin damı yoktu. Bir ay kadar önce, bu kilisenin duvarlarından sökülmekte olan taşların bir kamyonu yüklendiğini gördüm. Köydeki diğer kilise ise 2005 yılında yok oldu.

Evet Vasilya'da sözü edilen Sina Manastırı ile manastırın içinde bulunan Sina Azizesi Catherina Kilisesini

R-35Yıkılıp harabeye dönen Tarihi Vasilya Sina Manastırı

de ziyaret ettim. (Resim 35) Yıllardan sonra ziyaret edince de çok oldum. 8.5.1975 tarihinde sağlam durumda olan bu manastırın ziyaret ettiğimde içindeki odalarda Türkiye'den gelen bir aile ikamet etmekteydi. O sırada manastır kilisesi de sağlam durumdaydı. İçinde ise çeşitli ebatlarda sekiz adet ikon vardı. Ne yazık ki bu ikonlar Girne Kalesi'ne taşınmadan önce, ya da taşındıktan sonra sırta kadem bastı. Aslında bu manastır, Arabistan yarımadasındaki Sina dağı

Başpiskoposluğunun malı olan çok önemli bir yapı idi. Binanın doğu kapısının restorasyonunda, eski yapıya ait M.S XVIII. Yüzyıla ait taşların kullanıldığı literatürden öğrenilmektedir. Şimdi ise manastır ile kilisenin tamamı keçi ağılı olarak kullanılıyor. Oradaki keçi sürülerinin bol bol fotoğraflarını çektim. (Resim 37)

Manastır odaları tamamen yıkılmış durumda. Kilisenin tavanı ise güneydeki meslektaşımın söylediği gibi mertekleri yeni alındığından damı yok. (Resim 36) Polislin kovaladığı bu insanların kimler olduğunu biz bilmiyoruz amma, ilgili makamlar bunu araştırırlar mı acaba? Buradaki bazı taşların yenile nakledildikleri anlaşılıyor. Kim yapmış bu nakliyatı acaba? Yoksa bunlar da mı Girne bölgesine yeni yapılan

R-36 Sina Manastır kilisesinin mertekleri geçtiğimiz aylarda kaldırıldığından şimdi damı yok.

R-37 Sina Manastır keçi ağılı olarak kullanılıyor

villalara dekorasyon malzemesi oldu?

Meslektaşımın 2005 yılında tamamen yıkıldığını söylediği kilisenin, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin 1983 yılına ait kilise raporlarında adları 'Grinya' ve 'Ay.Yorgi' olarak geçen iki kiliseden biri olsa gerek diye düşünüyorum. İlgili makamlar bu konuyla da ilgilenirler mi acaba?

Kıbrıs'ın kuzeyinde en çok tahrip ve talan edilen kültürel varlıklar arasında Manastırlar ile kiliseler

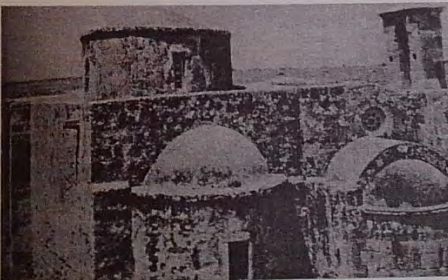
büyük bir yekün tutmaktadır. Bunun nedenini hiç düşündünüz mü acaba? Nedenini ben çok düşündüm, ve sonuç olarak da bir karara varmış bulunmaktayım. Bunun birinci nedeni kurumlar arasındaki koordinasyonsuzluk, ikinci nedeni başka dinlere karşı saygısızlık, üçüncü nedeni nemelazimcilik ve dördüncü nedeni ise mali imkansızlık şeklinde sıralayabiliriz. Koordinasyonsuzluk da en üst makamlardan en alt makamlara kadar uzanıyor. Şu anda bu ülkedeki kilise ile manastırlardan birinci derecede kimin sorumlu olduğunu ilgililere (hatta bize bile) sorarsanız, doğru dürüst bir yanıt alamayacağınızı rahatlıkla söyleyebilirim. Kimisi Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin sorumlu olduğunu söyleyecektir, kimisi de İçişleri Bakanlığının sorumlu olduğunu söyleyecektir. Ancak gerçek nedir, ya da kimin bu kiliselerden sorumlu olmasında yarar vardır? Aslında tarihi kilise ve manastırlar ilkin, 8 Kasım 1975 tarihinde yürürlüğe konan 35/75 sayılı Eski Eserler Yasası'yla Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin tasarruf, bakım ve denetimine verilmişti. Daha sonra oturur karar alan Bakanlar Kurulu, Kilise ve Manastırlarla birlikte bunlara ait arazilerin mülkiyet ve tasarrufunu da Evkaf İdaresine verdi. Bu karar da 6.3.1975 tarih ve 6358 sayılı Bakanlar Kurulu kararı olarak yürürlüğe kondu. Böylece bu ülkede ilk kez Bakanlar Kurulu kararları yasaların üzerine geçmiş oldu. Ve Bakanlar Kurulu kararında öngörülen şartlar yerine getirilmeyip kilise ile manastırlar bir kenara itildi, bunlara ait araziler ise para karşılığında vatandaşlara kiralanmaya başlandı. Bu durum karşısında bazı duyarlı köylüler ayaklandı. Sazlıköy'deki tarihi Banaya tis Kyra kilisesine sürekli ziyaretçiler gitmesine karşın bugüne kadar değil bakımı, temizliği bile yapılmadı. Köylüler ise kilise malı arazilerden sağlanan gelirle köylerindeki tarihi kilisenin tamir edilmesini talep ederlerken, onların bu haklı talepleri hep ret edildi. Bu nedenle 16 Ağustos 1994 tarih ve 60/94 sayılı Eski Eser Yasası ile tarihi manastır ve kiliseler Eski Eserler ve Müzeler Dairesinin tasarruf ve sorumluluğuna verildi. Ancak bu karar karşısında ayağa kalkan zamanın Vakıflar Dairesi Müdürü Taner Derviş, yasanın bu maddesinin iptal edilmesi için yasal işlem başlatıverdi! Biz de en sonunda tarihi kiliselerin dışında kalanların Evkaf İdaresi'ne kalması için bunların tespitlerinin yapılmasını ortaya koyduk. Zaten 6.3.1975 tarih ve 6358 sayılı Bakanlar Kurulu kararı da bu doğrultuydu. Ancak zamanın Evkaf İdaresi Müdürü buna yanaşmadı. Hatta kalkıp Dipkarpaz'daki tarihi ve arkeolojik Ay. Philon kilise kalıntılarının dibindeki restorantı ihaleye

çıkıp bir vatandaşa kiralayiverdi. Hatta Kuzey Kıbrıs'ta bulunan kilise ve manastırlar ile bunlara ait mallarının, güneyde kalan vakıf mallarına karşılık olarak Vakıflar İdaresinin tapulu mülküne geçirilmesi için atığa geçti. Bu arada Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin bilgisi dışında 60/94 sayılı Eski Eserler Yasası'nda değişiklik taslağı hazırlayarak bu taslağı da Başsavcılığa onaylatı. Ancak bu konunun Başsavcılık makamı tarafından Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin bilgisine getirmesi üzerine böylesi bir işlemin yasal olmadığı belirlenmiş oldu. Ancak gelin görün ki o gün bu gündür bu kiliselerden hangilerinin modern, hangilerinin ise tarihi oldukları belirlenip ayrılmamış durumda. Dolayısıyla da bunlardan kimin sorumlu olduğu belli değil. Bu konuda yapılacak tek şey ise, öncelikle bu kiliselerin tarihi ve modern olanlarının belirlenmesi, daha sonra ise bunlardan kırsal kesimlerimizde olanlarının bakım ve denetimlerinin İçişleri Bakanlığı ile yerel yönetimlerin sorumluluğuna verilmesidir. Şimdiki bilinmezlik devam ettiği sürece bunlardan kimin sorumlu olup olmadığı belli olamayacağından, atıl durumda kalan bu yerlerin yok olma süreci devam edecektir. Bu gibi yerlerin genellikle hala daha ağır olarak kullanılıyor olması ise sahihsiz kaldıklarına çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Bu konuya sırası geldikçe yine değiniriz.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği sekizin-ci konu şöyle:

"8.Atlılar yanındaki Avgashida (Anglisides) Manastırı ahır olarak kullanılmaktadır. Salamis'ten getirilen o güzelim sütun başlıkları pislikten yıpranmıştır, duvarları yıkılmaktadır ve her yerde pislik ve dışkı vardır."

Meslektaşımın Panaya tis Avgashida Manastırı konusunda söylediklerine tamamen katılıyorum.

R-38 Tarihi Avgashida Manastırındaki kilisenin 1974 öncesi durumu.

R-39 Kilisenin 1974 yılı öncesindeki duvar resimleri.

R-40 Tarihi manastır kilisesi 1974 yılında buldozerle yıkılmış, geriye kalan binalar ise o gün bugündür ağır olarak kullanılmaktadır.

(Resim 38,39,40) Zaten bu manastırın ağır olarak kullanıldığını hep duyuyordum, böylece orasını ilk kez yakından görüp resimlerini çekme olanağı bulabildim. Yalnız bir de şu vardır. Bir zamanlar bu manastırın içinde bir de tarihi kilise bulunmaktaydı. Lüzinyan döneminde Gotik nizamda yapılmış iki bölümden oluşan bir yapıydı. İçindeki mezar taşlarından birinin 1482 tarihi taşıdığı, duvarlarında ise tarihi freskler bulunduğu bilimsel yayınlarda da yer almıştır. Bu nedenle gerek manastır, gerekse içindeki kilise, 5 Nisan 1979 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmak suretiyle eski eser olarak listelendi. Ancak manastır içindeki bu güzelim tarihi kilise askeri makamlar tarafından buldozelenerek tamamen yıkılı verdi. Şu anda büyük düşünür Mevlana'nın yaklaşık bin yıl önce Türkler için ortaya koyduğu bir teşhisini anımsayıp anımsattırma yapıyor: "Tanrı Türkleri yıkmak için yarattı, yapmak için değil". (Buna bir de ganimetçiliği eklemek gerekiyor pek tabii ki) Ve aradan yaklaşık bin asır geçmesine karşın Mevlana'nın bu tespitinin geçerliliğini korumadığı iddia edilebilir mi? Ne mümkün..

Aslında kutsal yerlerin korunması bakımından iki toplumun sicillerinin bozuk olduğunu rahatlıkla iddia edebilirim. Ancak şu da var ki, bu konuda Rum toplumuna nal toplattığımız da bir gerçektir. Bugüne kadar Kıbrıs'ın güneyinde gezip görmediğim bir tek cami kalmamış olmasına karşın, bunlardan bir tekinin bile ağıl olarak kullanıldığını görmemişim. Sadece tamir edilen Susuz camisinin bitişiğindeki okul binasının samanlık olarak kullanıldığını görmüştüm. Zaten camilerin ağıl olarak kullanıldığını görmüş olsaydım, hiç tereddüt etmeden tepkilerimi ortaya koyardım. Allah'ın evi olduğu varsayılan bir caminin ahır olarak kullanılmasını İslam dinine karşı yapılmış bir hakaret, saygısızlık, aşağılama ve barbarlık örneği sayardım. Ancak Kuzey Kıbrıs'ta ahır olarak kullanılan yığınla kilise ve manastır hala daha ağıl olarak kullanılmaktadır. Böylesi bir durum karşısında Rum dostlarımızın feryatlarının haksız olduğu iddia edilebilir mi? Allah'ın evinin ağıl olarak kullanılması da ne demek? Şimdilerde Din İşleri Dairesi başkanımız sayın Ahmet Yönlüer, İslam dininin sevgi, barış, kardeşlik, hoşgörü ve diğer dinlerle diyalogu emrettiğini söylediğini basından izledik. Ardından da barışa katkı sağlamak için Rum Kilise yetkilileriyle görüşeceği beyanları da var. Ona bu konuda canı gönülden katılıyorum. Ancak şu da var ki, KKTC sınırları dahilindeki kilise ve manastırların hala daha ağıl olarak kullanılması, dolayısıyla da içlerinin hayvan dışkılarıyla dolu olması karşısında, dinimizin hoşgörü üzerine kurulu olduğu hususunda karşı unsurunu ikna edebilecek mi? Kaldı ki biz bile böylesi 'hayvan manzaraları' karşısında ikna olabilmemiş değiliz. Müftümüz güneydeki camilerden kendisini Allah'a karşı sorumlu tutarken, kuzeyde ağıl ile tuvalet olarak kullanılan kilise ve manastırlardan biz kimi kime karşı sorumlu tutacağız? Müftümüz Ömerge camisinin kapısının sadece Cuma günleri ibadete açıldığını söylerken, kuzeydeki kiliselerin değil çatıları ile pencerelerinin, kapılarının dahi olmadığını bilmez mi? Müftümüz Ömerge camisinde elektrik olmaması nedeniyle ezan sesinin uzaklardan duyulmadığını söylerken, kuzeydeki kiliselerin çanlarının alavuna aladivine aladivine satıldığını ve bu yerlerin 1974'den sonra ibadete kapatıldığını da mı bilmez? Müftümüz, dış yardımlarla yeni restore edilen Lefkoşa Tahtakagala camisinde tuvaletin eksik yapılmış olması karşısında yakınırsa, kuzeydeki kiliselerin tuvalet (ile ağıl) olarak kullanılması karşısındaki hislerini merak etmemek elde mi? Ve Müftümüz, kuzeydeki camilerin Cuma ile bayram namazlarında açılması için Rum yönetimi nezdinde girişimler başlatacağını söylerken, kuzeydeki kilise ve manastırların

hayvanlara kapatılıp Ortodoks Rumlara açılmasına ne der acaba? Yakın tarihimizde dinlerin ne kadar istismar edildiğini yaşayarak öğrenenlerdiniz. Sırası geldi kendi camilerimizi bile bombalayıp Rumlara mal ettik. Sırası geldi Baf Camisi ile minaresini TNT ile havaya uçurduk, arkasından dönüp onu da Rumlara mal ettik. Ve sırası geldi Ömerge camisinin yanındaki Osmanlı mezarlığını otopark olarak kullanmak üzere bir Rumla kiralayıp parasını cebimize attık, sonra da "Rumlara mezarlıklarımızı otopark olarak kullanmakla şehitlerimizi taciz ediyorlar" diye bas bas bağırıp türbinlere oynadık. Eğer sayın müftümüz Rum Yönetimi nezdinde girişimler başlatmaya kararlıysa bu memnuniyet verici bir gelişmedir. Ondan beklentimiz ise, Kıbrıs genelinde yıkılan, ya da kullanılmama nedeniyle harap olan camiler ile kiliselerin tamir edilmesi için karşılıklı projelerin üretilip ivedilikle uygulanmaya konmasını gündeme getirmesidir. Tıpkı Hala Sultan Tekkesi ile Apostolos Andreas Manastırı projeleri gibi. Dinimiz eğer bir sevgi, barış, kardeşlik ve hoşgörü üzerine kurulu ise, kuzeydeki kiliseler ile manastırların ağıl olmaktan kaçınılması bakımına hale getirilmeleri gereği vardır, girişisi ise şark kurnazlığından başka bir şey değildir. Biz bunu böyle bilir böyle değerlendiririz; kimse de kusura bakmasın, göreve yeni başlayan Müftümüz de üzerine almasın.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği dokuzuncu konu şöyle:

"9. Mağusa'daki tarihi Ay. Zoni kilisesi şimdi Kıbrıslı bir Türk tarafından iş atölyesine dönüştürülmüştür"

Evet, meslektaşım bu kiliseyi çok eskiden ziyaret ettiğinden burasının bir iş atölyesi olarak kullanıldığını görmüştü. Şimdi ise kapısı kilitleli durumda. Anahtarının ise Eski Eserler ve Müzeler Dairesinde olduğundan da eminim.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği onuncu konu şöyle:

"10. Bir zamanlar George Pol. Georghiou'nun kaldığı ve atölye olarak kullandığı Mağusa'daki M.S 15'inci yüzyıla ait Palazzo şimdi dükkan olarak kullanılmaktadır. Oraya iki hafta önce gittim. Duvarlarındaki Georghiou tarafından yapılan freskler kazınmış durumdaydı ve diğer değişikliklere de devam edilmekteydi."

Bu evi 7 Ekim tarihinde ziyaret etme olanağı buldum. Kapısı kilitliydi. Evin önünde ise inşaat atıkları

R-41 Mağusa'daki tarihi Venedik Evinin kapısı kilitli, önünde ise inşaat atıkları görülmektedir. Bu evin tamir edilmesi için Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan onay alındı mı?

vardı. (Resim 41) Bu evin önceleri Kıbrıslı Rum ressamlardan George Poliviu Georgiou tarafından resim atölyesi olarak kullandığı yazılı kaynaklara da girmişti. Aldığımız duyumlar ise tapusunun eski kiracısı olan Doktor Derviş Eroğlu'na puan karşılığında verildiğidir. Şimdi sormak gerekiyor. Bir eski eser olması itibarıyla İngiliz sömürge dönemi haritalarında adı 'Venetian House AM' şeklinde geçen ve Mağusa Belediyesi'nin "Anıtsal Binalar Listesinde" de "Venedik Evi" şeklinde kayıtlı bulunan bu tarihi yapı nasıl oluyor da kişilere peşkeş çekilmişti? Devlet bu evi niye restore etmiyor? Tarihi öneme haiz böyleleri bir binanın tamir edilmesi "Anıtlar Yüksek Kurulu" tarafından onaylandı mı acaba? Güneydeki meslektaşımın bu yazısı yaklaşık iki ay önce Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'ne, dolayısıyla da Anıtlar Yüksek Kurulu'na da iletildiğine göre, bu konuda ne gibi bir işlem yapılmıştır acaba? Malum olduğu üzere Anıtlar Yüksek Kurulu'nun görevleriyle ilgili olarak 60/94 sayılı eski eserler yasınının 43(3) maddesi "Taşınmaz eski eserler ve doğa varlıkları ile ilgili olarak Anıtlar Yüksek Kurulunun bilgisine getirilen konular hakkında kararları almak ve bilimsel görüş vermek" kuralını içermektedir... Yukarıdaki konularda kamuoyunu aydınlatabilecek bir yetkili eğer ortaya çıkarsa, o zaman biz de durumu daha bir sağlıklı öğrenip değerlendirmiş oluruz diyelim.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği on birinci konu şöyle:

"11. Şimdi Karpaz'daki tarihi ve arkeolojik değere haiz olan Ay. Philon'a yeni bir turizm tesisi yapılmaktadır. Ve Aphendrika'ya bir golf sahası yapılıyor. Bu iki alanın Kıbrıs arkeolojisinde çok önemli bir yeri vardır. Bunlar Kıbrıs'ın ilk başşehirleriydi. Uluslararası yasalar, bu tür eski anıtların yanına inşaat yapılamayacağını söylemektedir."

18.1.1996 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmak suretiyle "Antik Karpasia Arkeolojik Sit Alanı" olarak ilan edilen bu yere gerçekten bir turizm tesisi mi yapılması planlanıyor? Antik Aphendrika'ya da golf sahası mı? Bir golf tesisinin 12 bin kişinin su ihtiyacına eşit bir suya gereksinimi olduğu da mı bilinmiyor? Karpaz insanları susuzluktan grak grak ederken böylesi bir bonkörülüğe ne doğrusu. Bu nedenle bize bu konunun doğruluk derecesini ilgililer açıklarlarsa memnun oluruz. Ne de olmasa Turizm Bakanımız Karpaz'ı her ziyaret ettiğinde kültürel ve doğal çevreye saygılı "EKO Turizm" ile "AKRO Turizm"den dem vurmuyor mu? Hatta birkaç gün önce kurmaylarıyla turistik tesislerde incelemelerde bulunurken bile "Ülkenin turizm politikası çerçevesinde inşa edilmekte olan tesislerin mass turizmle çok bölge ile iç içe kalmış, doğa ve çevreye uyumlu yapıları destekliyoruz" demedi mi? Bafra rezaleti ortaya çıkınca ülkenin turizm politikasının ne olup ne olmadığının ortaya çıkmış olması ise başka bir meseledir! Ve Turizm Bakanımız ağzından, Bafra'da yapılanların Mass Turizm adına olduğunu ve bunun bir sonucu olarak kültürel ve doğa çevremizin yok edilmesine kendisinin de onay verildiği bir kez daha teyit edilmiş oldu.

Ve en sonunda Turizm Bakanımız, son günlerde basında çıkan yayınların "maksatlı söylentiler" olduğu yargısına vardığını da söylemesin mi? Tabii ki eğer Turizm bakanı kültürel ve doğal çevrenin tahrip edilmesi karşısında millete maksatlı gerçek dışı bilgiler verirse, çevrecilerin de kültürel ve doğal çevre tahribatlarının önlenmesi için karşı çıkışlarının maksatsız olduğu düşünülebilir mi? Maksada bakın siz maksada! Kuzeydeki kilise ve manastırların ağıl olarak kullanıldığını söylemek maksatlı. Kültürel varlıkların inşaat furyasıyla yıkılıyor olmasına tepki koymak maksatlı. Dağlarımızın taş ocakçıları tarafından hellim ekmeği gibi yendiğini söylemek maksatlı. Hasılı kelam çevreciler maksatlı, biz maksatlı, ekologlar maksatlı, basınımız maksatlı, hatta ve hatta kültürel ve doğal çevremize duyarlı olan millet vekillerimiz bile maksatlı ise, öyleyse doğal ve kültürel çevremizin yok edilmesindeki maksadın ne olduğu bir söylene de biz

de bu vesileyle bir öğrenebilsek. Zaten bugüne kadar öğrenmemiş olmamız nedenle değil midir ki, doğal ve kültürel çevremizin maksatlı yıkımı karşısında bizim de 'maksatlı' yayınlarımıza devam ediyor oluşumuz. Görmüyor musunuz en sonunda Bafra'daki 8 numaralı alanı uhdesine geçiren TC Büyük Elçiliği bile turizm yatırımcısı kategorisine dahil oldu. Her halde 100 milyon dolar verip 200 milyon dolar 'götürmek' yeterince karlı gelmedi. Sakın Azeri ile Kırgız kardeşlerimiz de unutulmasın? Biz miras yedi hovardası olsak bile, nankör olmadık bugüne kadar. Zaten her temmuz öncesiyle sonrasında şükranı rutine bağlamamız da bu nedenle değil midir?

Her neyse biz yine konumuza dönelim. Her şeyden önce biz Ay. Philon ile Aphendrika bölgelerinin listelenmiş bir arkeolojik sit alanı olduğunu biliyoruz. Hata bir aralar Ay. Philon arkeolojik sit alanına bir çıplaklar kampı inşa edilmesi gündeme geldiğinde, yeniçeriler gibi kazan kaldırdığımızı gayet iyi anımsarım. Anımsadıklarım da sadece bu kadarla kalmıyor. Bizi oraya götüren turizm yatırımcısı TUAL'ın helikopterinden indikten sonra, yatırımları engellediğimiz gerekçesiyle zamanın Cumhurbaşkanı R.R. Denktaş'tan firça üstüne firça yediğimizi de anımsarım. Ancak yine de biz "Yolcu yolunda gerek" diyerek, orasını "Antik Karpasia Arkeolojik Sit Alanı" ilan etmekle alana çıplaklar kampı yapılmasını önlemiştik. Ondan sonra ne olduğunu da biliyor musunuz? Oraya yapılması planlanan çıplaklar kampı Erenköy Belediye Plajı'nın güneydoğusuna kaydırıldı. Ancak orada başlatılan inşaat o gün bu gündür tamamlanmadı. Çevreden aldığımız iddialara dayalı duyular ise, kara para aklama amacıyla yapılan bir yatırım olduğu doğrultusunda oldu. Tabii ki bizim yanımıza Denktaş beyden yediğimiz firça kaldı. Zaten Tunca Bank meselesinde de aynı şey olmamış mıydı? Bu meselede de eski eserler olarak yatırımcıları engellediğimiz gerekçesiyle yine Denktaş bey tarafından firçalanmıştı. Hatta bankanın açılış töreninde, eski eserlere nispet olsun diye, "Oh be içim açıldı" bile demişti. Sonrasını anlatmama ise gerek yok sanırım. Artık gerisini bu bankaya yatırdıkları paraları buharlaşan "bankazadeler" ile 'Denktaşzadeler' anlatsın.

Tarihi Ay. Philon ile çevresi Anıtlar Yüksek Kurulu kararına uygun olarak "Antik Karpasia Arkeolojik Sit alanı" olarak ilan edilmiş ve bu karar 18.1.1996 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştı. (Resim 42) Bu alanın batı ucundaki Tsambres mevkiinde M.Ö VI-III. Yüzyılların arasına tarihlenen bir mezarlık alanı bulunmaktadır. Bu alanın taş ocağı olarak kullanılması

R-42 Tarihi Ay. Philon Harabeleri

karşısında basının nasıl ayağa kalktığını ve taş ocağı olarak kullanılmasının yasaklandığını anımsarım. Ancak gelin görün ki bu alan o gün bugündür bakımsız. Mezarların içi taş ve topraklarla dolu. Hatta şimdilerde

çöplük olarak kullanıldığına da tanık olduk. (Resim 44) Her gün yüzlerce turist'in ziyaret ettiği kumsalın temizlenmesini takdirle karşıyorum. Ancak temizlendikten sonra ortaya çıkan çöplerin bir eski eser alanına atılmak suretiyle kirletilmesi ve bunların da bırakıldıkları yerde yaklaşık üç ay süreyle kalması olacak şey mi?

Tabii ki yolculuğumuz sırasında antik Ay. Philon kilisesi ile yakın çevresini de inceleme olanağı bulabildik. O sirlarda ise aklımdan hep, Karpaz bölgesinin tarihi, arkeolojik ve doğal güzellikleri itibarıyla pansiyon ve özel ilgi turizmine uygun bir yer olduğunu düşünüyordum. Ancak Ay. Philon ile çevresinin durumunu gördükten sonra hayallerim yıkıldı. Birilerini yaranamak için burasının bakımlı olduğunu iddia edebilecek durumda değilim. Hatta bu alana ait çürümüş durumda iki tabelanın kilise harabesinin bir duvarına yan yana dayandığını da görme olanağımız oldu. Yeni bir tabela ise ortalarda yoktu. Mevcut restoranın girişindeki beton inşaat ise, murat edilen pansiyon turizminin dışında başka bir şeydi. Ay. Philon harabesinin hemen batı bitişiğindeki yapının çatısı çökmüş durumda olması bir yana, her an yıkılarak birini öldüreceğini

R-44 Ay. Philon Tasambres Mezarlık alanı devletin çöplüğü olarak kullanılıyor

görmek için görme özürü olmamız gerekiyordu. (Resim 43) Bunun hemen yanındaki tek odalı ev ise

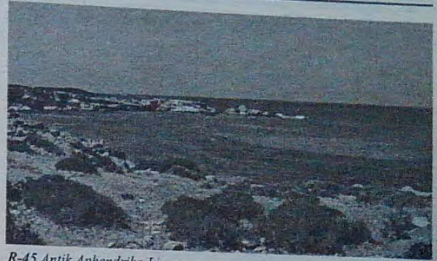
R-43 Ay. Philon harabelerinin dibindeki yıkılma tehlikesi geçiren yapı harabesi

yataklarla dolu olduğundan bir pansiyon olarak kullanıldığı anlaşılıyordu. Yoksa hayallerimdeki Akro turizmin bir parçası olan pansiyonlar yerine, Dipkarpaz'da böylesi bir pansiyonculuk mu teşvik edilecek? Burası da devlet tarafından teşvik edilecek olan pansiyonların bir pre modeli midir? Gördüğüm bu manzara karşısında Akro Turizm hayallerim yıkıldı...Bu nedenle Ay. Philon harabelerini gezen yabancıların böylesi bir manzara karşısında ne düşündüklerinin, ya da böylesi bir yapının yabancılar pansiyon olarak sunulup sunulmayacağına değerlendirmesini yetkililere bırakıyorum.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği on ikinci konu şöyle:

12. Antik Aphendrika limanındaki denizden çıkartılan bir amphora bana satılmak istendi. Oraya daldılar ve antik kalıntıları yağmaladılar.

Bu konuda polisimiz ile Turizm Bakanlığına gerçekten iş düşmektedir. 60/94 sayılı eski eserler yasamızın 29(5). maddesi, sualtındaki eski eserlerin bulunduğu bölgelerde turistik ve sportif amaçlı dalış yapmanın Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin iznine tabi olduğu, izin almadan bu bölgelerde her ne amaçla olursa olsun tüplü dalış yapmanın yasak olduğu ve buna aykırı hareket edenlerin suç işlemiş sayıldığını hükme bağlamaktadır. Ben antik Afendrika kentine ait antik Liminos limanı da ziyaret ettim. (Resim 45) Demek ki bu alana amatör balıkçıların yanı sıra dalış yapmak, ya da eski eser bulup satmak için gelen bazı kişiler de var. Bildiğim kadarıyla buranın deniz dibinde kıymetli eski

R-45 Antik Aphendrika Limanı

eserler olduğu gibi, daha da kıymetli eserler limanın gerisindeki antik mezarlık alanındaki mezarlarda bulunuyor. Burasının kısmı kazısı 1927-1931 yılları arasında İsviçer Arkeoloji Heyeti tarafından gerçekleştirildiğinde birçok önemli mezar açığa çıkarılmış ve tanıtımları da yurt dışında yapılmıştı. Hatta buradaki bir mezarda geçtiğimiz yıllarda bulunan taştan yapılmış çok büyük bir aslan heykeli St. Barnabas müzesine götürülmüştü. Diyeceğim o ki polisimizin bu konuda bilgilendirilerek gerekli önlemlerin alınması gerekiyor. Tabii ki biz de bu arada Yenierenköy Belediye Plajında iki toplumlu bir kamp kurduğumuz sıra, bazı Almanların kurdukları ve dalgıçlık hizmeti veren bir şirketin beriptionsu orada saptık. (Resim 46)

R-46 Yenierenköy Belediye Plajındaki dalgıçlık hizmeti veren beription

Beriptionun üzerinde, denizden çıkarılan eski eserlerin kırık ve sağlam parçalarını içeren fotoğraflar teşhir edilmekteydi. Oradaki çok bilmiş bir bayana, bunların bulunduğu yerlere dalış yapmak için Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nden izin alıp almadığını sordum. Bana ne yanıt verdiğini biliyor musunuz? Kendisi bugüne kadar kimseden izin alma gereği duymadığı gibi, bundan sonra da böyle bir izin alma gereği duymuyormuş. Zaten buraya tüplü dalış için gelen turistleri

kınk amforaların bulunduğu yerlere daldırıyor mus sadece. O zaman biz de kendisine, beripterosunun üzerinde yer alan ve dalgıçların sağlam amforaların üzerine dalış yaptıklarını gösterir fotoğrafı işaret ederek, bunun ne olduğunu sorduğumda kendisinden herhangi bir yanıt alamadık pek tabii ki. Beripterosun üzerinde de, eski eserlerin üzerine izinsiz tüplü dalış yapılmasının yasak olduğu yazılı değildi. Eski Eserler Yasası'nın 29 (5) maddesi der ki : " Sualtındaki eski eserlerin bulunduğu bölgelerde turistik ve sportif amaçlı dalış yapmak Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nin iznine bağlıdır. Müdürlük izni olmaksızın eski eser bulunan bölgelerde her ne amaçla olsun tüplü dalış yapmak yasaktır. Buna aykırı hareket edenler suç işlemiş sayılırlar" İlgililerimiz bu yasa maddesine ne buyurlar dersiniz? Memleketin resmi limanlarını kalbura döndürdüler, şimdi sıra antik limanlara mı geldi?

Limanı görmeye gittiğimde, biraz gerisindeki Afendrika harabelerini de ziyaret ettim. Burada harabe durumunda üç kilise var. St. George Kilisesinin tabelasının kurşunlandığına tanık oldum. Silahın türü de ya tabanca, ya da uzun namlulu olanlardan. Her gün buraya yüzlerce turist geldiğine göre, böylesi kurşunlanmış bir tabela ile onlara asker bir millet olduğumuz propagandası yapmanın yanlış olduğunu düşünüyorum.

Harabeleri ziyaretimden sonra, biraz ötesindeki Filages olarak bilinen mağaraları da ziyaret ettim. Onlar

R-47 Afendrika'nın doğusundaki ahır olarak kullanılan Filages Mağaraları

da ağır görünümündeydi. (Resim 47) İçlerinin tek eksiği ise otlanmaya giden hayvanlardı o sırada. Yetkililerimiz yabancı turistleri bu bölgeye ahıra çevrilen eski eserleri görmeleri için mi yönlendiriyorlar? Yazık günah değil mi bunların tanıtılmaları için yurtdışında harcanan torbalar dolusu paraya?

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği on ikinci konu şöyle:

12.Kaleburnu arazisi soyguncuların uğrak alanı olmuştur. Her gün araziden düzinelerce eski eser toplanmaktadır. Özellikle de Girne'de oturan yabancılar, bu işin kendileri için bir ögle sonrası hobiisi olduğunu söylemektedirler. Bunları güneş batmak üzere iken ellerinde küreklerle topraktan eski eser çıkarttıklarını ve onları tekerlekleri 4 çekişli olan arabalarına taşıdıklarını görürsünüz.

2000 yılının önce bu bölgedeki arazide yalak, antik değirmen taşları ve benzeri malzemeler bulunduğuna bilgimize getirilmişti. Ancak bu malzemelerin yerlerinden kaldırılmaları halinde toprak altında bulunan oradaki antik yerleşim yerlerine ait izlerinin kaybolacağını biliyorduk. Bu nedenle bunların yerlerinden kaldırılmaması için bazı kişiler ile ilgili makamları uyarmamız gerekti. Ancak daha sonraları bu alana dadanan bazı kişilerin, bu malzemeleri toplayarak Girne bölgesindeki villa sahipleri ile turizm işletmelerine sattıkları bilgileri edinebildik. Polisimiz bu meselenin üstüne gitti amma, ortaya Türkiyeli-Kıbrıslı ayırımı sokuştuurularak mesele gargara ettirildi. Girne'de satılmış da niye Karpaz'da da satılmasınmış! Dipkarpazlı bazı uyanık göçmen vatandaşların işlerine geldiğinde diskriminasyon yapmada uzmanlaştıkları gibi, arazilerindeki bu varlıkları satın almak için oraya gidenlere 'Arif Hoca'nın dediğinden' demede de uzmanlaşmış olsalardı, böylesi durumlar sürüp gider miydi? Bir toprağı gerçek vatan olarak kabul etmek, bulunulan çevrenin doğal ve kültürel değerlerine, hiçbir kişisel çıkar gözetmeden sonuna kadar sahip çıkmak demektir, tüketmek değil. Gerisi hikayedir...

Bu konuda bir başka sorun ise köylerimiz ile civarlarındaki taş yapılara ait mimari malzemelerin alınıp yeni yapılan Girne'deki villalara monte edilmek suretiyle yok edilmeleridir. Bu konuda 30.7.2002 tarihinde oturup bir karar alan Anıtlar Yüksek Kurulu, yıkımların önlenmesi için bu yapıların öncelikle listelenmeleri kararı aldı. Bu karar da 13 Ağustos 2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlandı. Gereği de o gün bu gündür yapılmadı. Eğer bu tür malzemelerin alınıp satılması konusunda Eski Eserler Yasası'nda bir tek madde bile bulunmuyorsa, ve eğer bu taşlar bugün bile Girne'deki bazı dükkanlarda serbestçe satılıyorsa, bunun önlenmesi için öncelikle Eski Eserler Yasası'na bu konuda bir hüküm konması gerektiğinin bilin-

mesinde yarar görmekteyim. İşte ancak o zaman sözü edilen Anıtlar Yüksek Kurulu kararının uygulanması mümkün olabilir. Kaldı ki bugüne kadar personel eksikliği nedeniyle arkeolojik eski eser alanları bile tespit edilmemişken, KKTC genelindeki kırsal kesimdeki yapıların korunması için listelenmeleri mümkün olabilir mi? Biz kararların ancak uygulanmak için yetkili kurullarda alındığını biliriz, iş olsun diye karar almak da neyin nesi?

Bu aşamada başımızdan geçen benzeri bir olayı da anlatmadan edemeyeceğim. 1999 yılında Karpaz bölgesindeki eski eser alanlarını teker teker ziyaret ederken, dağların tepesindeki Agrida Bölgesi'nde bulunan tarihi Ay. Filon kilisesinin cephesindeki taş kemerlerin sökülmeğe olduğunu tespit etmiştim. Bu konuyu anında hem Karpaz Polisine şikayet etmiş, hem de olay hakkında Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığının yetkililerini bilgilendirmiştim. Ancak gelin görün ki bu konuyu gündeme getirdik diye 'iş karıştırıcı' ünvanına laik görüldük! Böylece küstürüldüğümüzden dolayı en sonunda biz de 'başınızdan beytambal kalsın işiniz da siz da' diyerek Afrika Gazetesi'ndeki 'part time' muhabirliği ful time çıkarttık!

Şu gerçektir ki, bazı ecebi vatandaşların Karpaz bölgesi arazilerinde yaptıkları faaliyetlerle ilgili iddiaların araştırılıp saptanması görevinin polisimize düştüğüne şüphe yok.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği on üçüncü konu şöyle:

"13. M.S 11'yüzyıla tarihlenen "Panayia tou Tohni kilisesi" yerleşikler ile avculara kış mevsiminde ev sahipliği yapmaktadır. Kilisede ateş yakmakta, duvarlardaki tarihi duvar resimlerini yakmakta ve yiyecek artıklarını oradaki fareler ile Hristiyanlara bırakmaktadır. Yerler limon, kokuşmuş domates ve tavuk kemiği artıklarıyla doludur. Manastır mahzenleri, çitile, eski örtü ve insan dışıkları ile doludur. Hatta bu mahzenlerde ateş yakılmaktadır."

Mandrez (şimdiki Ağıllar) köyünün yaklaşık 1 ½ mil doğusundaki Manastır Dağı'nda bulunan Dohni Meryem Anası Manastırını Altınovalı Mehmet Süleyman Kara İbrahim Aylaç ile Nisan 2001 tarihinde ziyaret etmiştim. O sıralarda bile yürekler acısı bir durumdaydı. (Resim 48,49) M.S XIV. Yüzyıla tarihlenen böyle önemli bir manastır bu hallere mi getirilmeliydi? Buradaki kilisede çok önemli sayılan duvar resimlerinin yanı sıra, manastırın kurucusuna ait bir mezar ile 1651 yılına tarihlenen önemli bir de ikon

R-48 Panayia tou Tohni Kilisesi

R-49 Panayia tou Tohni Kilisesi propaganda broşürlerinde bu şekilde yer alarak dünyaya tanıtılmıştı.

vardı. Yağmur yağmadığı zamanlarda Alanıçi, Akova, Celya, Maraş, Mandrez, Ardahan ve diğer çevre köylerinden gelen insanlar buradaki tarihi Meryem Ana ikonunu alıp manastırın etrafını dolaşırlar ve yağmur için dua ederlerdi. Nitekim 3-4 güne varamadan yağmuru yağdığı hala daha köylüler tarafından anımsanmaktadır. Manastırın hemen yanında ise 800 yıllık bir servi ağacı ile sarmıcı olan bir su kaynağı vardı. Bir zamanlar burada piknik yapılmasının yanı sıra, 1974 yılına kadar da orada papazlar kalmaktaydı. Ancak papazların buradan kaçmasıyla birlikte ağıl olarak kullanılmaya başlandı. Manastırın ziyaretim sırasında yardımcı binaların sürdürmesinde bir Korint Sütün başlığı ile çok renkli başka bir sütün başlığı görmüştüm. Manastırın yapımında Salamis harabelerinden getirilen Roma ve Bizans dönemlerine ait taşlar kullanıldığı arkeoloji literatürüne girmişti. Manastırın yapımı sırasında Aynakofu köyünün yanındaki Ipsaro Tepesi'nden kesilen taşların kullanıldığı da anlaşılıyordu. Küçük olan kilisenin iç duvarlarında yıpranmış

durumda duvar freskleri vardı. Çan kulesi de öyleydi. Kilisenin ikonostasisi oymalı olmasına karşın üzerlerindeki ikonlar yerlerinde olmadığından çalınmış oldukları anlaşılıyordu. Aradan geçen dört yıldan sonra burasının daha da kötü bir durumda olması şaşırtıcı bir gelişme değil. Son durumu hakkında yetkililerden bilgi istemek çok şey istemiş olur muyuz acaba?

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği on dördüncü konu şöyle:

14. Tarihi Panayia Melandrina kilisesi, diz boyu öküz dışkılarıyla doludur. Eşim kiliseye girmeye çalıştığı sırada ayakları bu dışkılarla saplanıp kaldı. Kilisenin yakınlarında bulunan bir Türküiyeli öküzlerini kiliseye bağlamaktadır ve oraya gitmemize sinirlendi. Oraya gidişimiz de 2005 yılıdır!

M.S XIV-XV. Yüzyıla ait olan bu manastırı da

R-50 Banayia Melandrina Kilisesi

ziyaret ettim. (Resim 50) Gördüğüm manzara diğer manastırlardan farksız olup yürükler acıydı. Manastırın kuzeybatısındaki mini havuzlu inşaatlar var gücüyle devam etmekte ve bu bölgede yapılan projelerin ise manastırın korunma sınırını zorladığı bilgileri edinilmektedir. Üstelik de manastırın güneybatısındaki ormanlık alandaki çam ağaçlarının kesilerek burasının bir inşaat alanı olarak düzleştirildiği tespit edilmiştir. Kilise civarında saptadığımız kayaya oyulmuş antik mezarlar, burasının bir mezarlık alanı üzerine kurulu olduğuna işaret etmekteydi. Dikkat çekici olan diğer bir husus ise, burada değişik dönemlere ait yağ değirmenlerine ait ezme ile sıkma taşlarının bulunmasıydı.

Zeytin yağının antik çağlardan başlayarak kutsal sayılması nedeniyle, her manastırın mutlaka bir zeytin yağı üretim tesisi vardı. Buradaki tesis de 1974 yılına kadar üretimini kesintisiz olarak sürdürmüştü. Yıllar önce bu manastırın Girne Bölge Şube Amiri Ayhan Ozar ile birlikte ziyaret ettiğimde, bu taşların sayılamayacak kadar çok olduklarını görmüş olmama karşın, şimdilerde geriye sadece dört tanesinin kaldığını söylemek isterim.

R-52 Banayia Melandrina manastırındaki zeytin yağı sıkma atölyesine ait taş kalıntıları.

(Resim 52) Onlar da başka bir yerlere nakledilmeye hazır durumda halinde! Şimdi orada olmayan antik değirmen taşları kim bilir Girne'deki hangi kodamana ait villanın bahçesini süslüyor. Manastır girişindeki odalar yıkılmış durumda. Ağıl olarak kullandıkları döşemelerindeki hayvan dışkılarından anlaşılıyor. Meryem Ana'ya adanmış tarihi kilise de öküz ağılı olarak kullanılıyor. (Resim 51) İçi öküz bokuyla dolu. Bereket versin ki taze olmadıklarından içine batmadık, güneydeki meslektaşımın eşinin battığı gibi. Duvarlarındaki İtalyan ile Gotik stil karışımında yapılmış olan freskler yıpranmış, solmuş, dökülmüş ve yer yer tahrip olmuş durumda. Apsiti birkaç yerinden çatladığından herhalde gelecek seneye bu kilise de göçüp gidecektir. Güneydeki meslektaşımın e-maili Eski Eserler ve Müzeler Dairesi tarafından incelendikten sonra,

R-51 Öküz ağılı olarak kullanılan Banayia Melandrina kilisesi

sadece Melandrina manastır ve kiliseyle ilgili bilgilerin yanlış olduğu hususunda itirazları olduğu bilgime geti-

rilmiştir. Yine de kilise ile manastırın halen ağıl olarak kullanılmasının yanı sıra, kilisenin öküzü dışkılarıyla dolu olması karşısında itirazın neden ve niçinlerini ciddi anlayabilmiş değilim.

Bu aşamada manastırlarla ilgili olarak 30.4.1998 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Anıtlar Yüksek Kurulu'nun bir kararı üzerinde durmamız da gerekiyor. Bu kararda, antik manastırların önemli yapılar oldukları noktasından hareketle, bunların kullanım ve korunmaları için bir dizi yaldızlı sözler içermektedir. Ancak dağ başlarında bulunan çoğu manastırlara hala daha ulaşamadığı dikkate alınmamış olması nedeniyle yapılan değerlendirmeler havada kalıyor ister istemez. KKTC toprakları dahilindeki manastırların tespit edilmeleri Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 1998 yılında aldığı kararda yer almış olmasına karşın, tespit çalışmaları 2004 yılına kadar (yani yaklaşık yedi yıl süreyle) yapılmadığından listelenmediklerini de biliyoruz. Ancak aradan yedi yıl geçtikten sonra sadece Melandrina manastırı 28 Ekim 2004 tarih ve 159 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmak suretiyle eski eser olarak ilan edilip listelendi. Şu şartla ki manastır alanının bulunduğu parsellerin sadece numaraları Resmi Gazetede yayımlanırken, manastırın adı Resmi Gazetede yer almadı! Gelin görün ki bu kilise 1998-2004 yılları arasında da öküz ağılıydı, 2005 yılında da öküz ağılıdır. Şu şartla ki, eskiden devlet tarafından listelenmemiş gayri resmi bir öküz ağılıydı, şimdi ise devlet tarafından listelenen resmi bir öküz ağılı olma unvanını kazanmış durumda! Bu aşamada ilgililere 60/94 sayılı Eski Eserler Yasasının 11(1) ile 6(3) maddelerini önemle hatırlatmak isterim. Yasanın 11(1) maddesi, eski eserlerin iskan veya işgal edilmesini, kullanım biçiminin değiştirilmesini ve dolayısıyla da bunların ağıl olarak kullanılmasını suç saymakta, bu gibi kişilere de 8 yıla kadar hapis cezası öngörmektedir. Ve yasanın 6(3) maddesi de bu yasayla yasaklanan veya suç sayılan fiilleri teşvik edenlerin de yapanların işlediği suçlu işlemleri sayıldığı ve bu gibilere de bu yasanın aynı maddelerinin uygulanmasını öngörmektedir. Yasa böyle diyor, biz değil...

İşin en önemli diğer ilginç bir yanı ise, Melandrina kilisesi ile manastır yapılarının bir arkeolojik sit alanı içinde yer almasına karşın, Resmi Gazetede sadece "Kilise, manastır ve bunlara ait ilave yapılar" listelendi, arkeolojik kalıntılar ise dikkate bile alınmadı. Oradaki antik dönemlere ait zeytin yağı üretim araçlarına sahip çıkılmadı. En sonunda bu alanın Esentepe (Aykurşu) sınırları dahilinde olması nedeniyle, Tatlısu Emirnamesine de giremedi. Bu alan ile ilgili son durum

ise şudur. Devlete ait olan bu eski eser alanı bir vatan- daşa koğan karşılığında verildiğinden, şimdi bu vatan- daş, üzerine koğan bu eski eser alanının devlet tarafından istimlak edilerek kendisine parasının takır takır ödenmesini talep etmektedir. Anlayacağınız devlet baba vatan-daşa önce bu eski eser alanının koğanını ya beleşe verdi, sonra da bu alana sahip olmak için ona istimlak parası da ödeme pozisyonu düştü! Ne film amma! Gene de bir şey değil! Zaten bir gece yarısı operasyonu ile oluşturulan bu devletin, vatandaşlarının egemenlik, mutluluk ve refahı için var edildiği ikide birde nakarat gibi söylenmiyor mu? Daha ne?

Sahi bir de şu var. Yoğun yapılaşmaya sahne olan Esentepe ile çevresiyle ilgili bir Emirnamesini çıkartılmadığını biliyoruz. Bu köy inşaat furyasının daniskasını yaşıyor. Çarpık yapılaşmanın da çarpıklığı burada yaşanıyor. Eski eser alanları girila. Bir vatandaşın aldığımız duyuma göre Esentepe Takatuka'nın mandrasının yanında yığınlarla antik mezarlar bulunuyor. Orada da inşaatlar başlamış. Esentepe için de bir emir- name çıkartmak ne zaman gündeme getirilecektir? Hele bir gündeme gelsin de siz o zaman seyredin oradaki ganimet mal ve mülklerle toprak ağası olan ITEM'cilerin adalet savunucusu kesilmelerini! Adalet mülkün temelidir ya!

Öküz ağılı olarak kullanılan Melandrina Kilisesi'ni ziyaret ettikten sonra bir de Esentepe köyünün batısındaki Sivil Savunma Tesislerinin (Green Peace Restoran'tın) 200-300 metre kadar doğusundaki denize doğru uzanan burunda bulunan bir alanı ziyaret ettim. Buraya 8-10 civarında müstakil ev yapılmasının yanı sıra, deniz kenarındaki bir yer ise buldozer ile

R-53 Esentepe Sivil Savunma tesislerinin doğu bitiğindeki Prehistorik yerleşim yerine yapılmaya başlanan toplu konular.

düzeltiliyordu. (Resim 53) Bu alanda prehistorik döneme ait sayısız eski eser kırıklarıyla karşılaştım. Son zamanlara kadar bu alanda Neolitik devre ait sayısız

çilalı taş baltanın bulunduğu da bilgime getirildi. Anlayacağımız inşaat fıryasına, Neolitik devre ait bir

Bir ara bu taş ocaklarını görmek için onları teker teker ziyaret etmişim. Tabii ki ilk gittiğim yer

R-54 Beşparmak dağları böyle tüketiliyor işte.

eski eser alanını daha kurban vermek üzereyiz. Bu alanı kurtarabilecek ilgili bir makam var mı acaba? Merak ederim.

Güneydeki meslektaşımın bilgime getirdiği on beşinci son konu ise şöyle:

"15. Tabii ki en büyük tahribat Girne Dağlarındaki taş ocakları tarafından yapılmaktadır. 10 alandan fazla yerde sürekli olarak kazı yapmaktadırlar. Kıbrıs'ın en önemli doğal çevreleri ile flora ve faunası yok edilmektedir. Kıbrıs'a özgü ender bulunan orkideler, cyclamenler, doğal hayat ve tarihi kilise kalıntıları tehlike altındadır. Beşparmak dağlarının çevresindeki bu yıkım ile oluşan kirlilik kuzey rüzgarlarıyla Lefkoşa'ya taşınacaktır. Taş ocaklarının yarattığı hava kirliliği orada yaşayan hayvanların nesillerini yok etmektedir. Beşparmak dağlarını, Boğaz'ın yanını, Kantara'nın yanını taş ocağı yaptılar, şimdi de Kozanköy yanındaki Kornos'un altını taş ocağı yaptılar. Dağların kemirilip yok edilmesini güneyden görülebilmekteyiz."

Bu konuda kaç kez meclise gidip dil döktüğümüzün, kaç kez yazı yazıp eleştirdiğimizin artık sayısını bile unuttum. Çevre örgütleri bu konuyu yıllardır dile getirmelerine karşın yetkili bir makam bulabildiklerini sanmıyorum. Teşisler ana yolların üzerinde. Bu yollar-
dan gelip geçenler ile çevre sakinleri taş ocaklarının yarattığı kirlilikten zehirleneceklermiş, kimin umurunda. Adamlar üretimlerini öyle bir artırdılar ki neredeyse yaptıklarının beş beterini yaparak güney Kıbrıs'ın inşaat malzemesi açığını bile karşılayabilecek durumda. Ocaklardan elde edilen taş malzemesi verimli olarak kullanılmadığından, doğa katliamı artarak devam ediyor işte.

Beşparmak dağlarıydı. (Resim 54) Ne de olmasa hem Lefkoşa'ya yakındı, hem de ana yolun üzerinde olması bakımından ulaşımı kolaydı. Yakından bir incelediğimde, yüzüm toz topraktan bembeyaz olmuştu. Eğer orada ne gördüğümü bilmek isterseniz, Lefkoşa-Mağusa anayolunda arabanızla seyahat ederken, başınızı sol tarafa bir çevirip bakmanız bile yeterli olacaktır. Adamlar oradan taş toplamıyorlar, koskocaman dağı yiyorlar peksenet gibi... Şimdilerde Jeoloji ve Maden Dairesi müdürü sn Mustafa Akkaravlı, taş ocaklarındaki yüksek aynaların önlenmesi için 10'ar metrelik basamaklara süratle dönüştürülmelerinin bugün tüm ocaklarda uygulanmakta olduğunu ifade etmiş olmasına

R-57 Ünlü Beşparmak taş ocağı testisi ve yüksek aynaları (Yıl Kasım 2005)

karşın, biz Beşparmak dağlarını son ziyaret ettiğimizde bunu göremedik ne yazık ki. (Resim 57)

Nisan 2001 tarihinde, Ağıllar Köyü'nün üst başında-ki Fonya (Phonias)Taşı denen yan yana dört tepeden birindeki taş ocağını da ziyaret etmişim. Mutat olduğu üzere burasının adını da Güneş olarak değiştirdiler. Yıllarca kimsenin ulaşamadığı bu tepenin sarp kayalığında dolup dolup dışarı taşan bir arı kovanının bulunduğu halen anlatılıyor. Ancak hoyratça bir yöntem kullanıldığından sert taşı olan tepelerden birinin yok

edilmeye başlandığını görmüştüm. Şimdilerde bu tepe ile birlikte yanındaki 3 ayrı tepenin de ortadan kaldırıl-

R-55 Ağullar köyünün doğusunda bulunan doğal Fonya (Phonias) kayalığındaki taş ocağının kuzey sahil şeridinden görünüşü. (2005)

mak üzere olduğu, kuzey sahil şeridinden bile rahatlıkla görülebiliyor. (Resim 55) Ne kadar doğal değerimiz varsa teker teker yok edilirken, sıra antısal kayalıklara da geldi. Üstelik de devletin onayıyla...

Aynı tarihlerde Büyükşehir Belediyesi görevlisi Salih Kızılkaya eşliğinde ünlü Ay.Fodi Dağının hemen altındaki Kantara Taş ocağını

R-56 Komikebir yanında bulunan ünlü Ay. Fodi Dağındaki Kantara taş ocağı (Yıl:2001)

da ziyaret etmişim. (Resim 56) Bu taş ocağı ilkin Kara Yolları Dairemize ait iken, daha sonra önce Türkiye'deki bir şirkete, daha sonra ise Denктаş Bey'in Dünürlü Salih Boyacı'ya verildiği şeklinde bilgilendirilmişim. Bu taş ocağının çalıştırılması sırasında açılan tünellere 40-50 ton dinamit yerleştirilip patlatıldığından, Kilitkaya, Büyükşehir ve Yedikonuk köylerinin ev duvarları çatlamıştı. Patlatma sırasından insanlar, evlerinin başlarına yıkılacağı korkusuyla, evlerinin dışına kaçıyorlardı. O sıralarda taş ocağına bir de katran makinesi konacağı bilgileri edinildiğinden köylüler "o zaman işimiz borudur" diye feryat edip duruyorlardı. Taş ocağındaki patlatmalardan dolayı sarp kayalıkta oluşan yüksek aynalar yıkımın boyutlarını belli ediyordu. Üstelik de üst başındaki gevşemiş durumdaki kayalar her an yola düşebilecek durumda olduklarından tehlikeli bir durum da arz ediyorlardı. O güzelim dağ mahvedilmişti. Ağlamayı beğenmiyordum.

Tabii ki bir de şu var. Salt kalkınmışlık ile turizm yatırımına adına doğal çevrenin yok edilmesini öngören taş ocaçlığı devlet eliyle teşvik edilmektedir. Hatta ve hatta orman arazilerimizin de turizm yatırımcılarına

peşkes çekildiği inkar edilemeyecek bir gerçekliktir. İşte Valia ormanı, işte Bafra ormanı, işte Ay. Philon bölgesi ve işte Akdeniz kumulları ile alçak orman arazisi. Turizm yatırımı adıyla Akdeniz köyünden başlayarak Gaziveren bölgesine kadar uzanan bölgenin nelere mal olduğunu da bilir misiniz? Turizm yatırımı diye diye yaklaşık 1000 dönümlük orman arazisi ülkeyi diye diye kumarhane cennetine dönüştürecek adaylara peşkes çekildi! Bundan önce peşkes çekilenler de bu hesaba dahil değildir tabii ki. Anayasamızın 159'uncu maddesine göre orman alanlarının devletin malı olduğuna da bilir misiniz? Böylece Anayasamız da tarihi Viktorya Sokağındaki Ermeni kilisesi mezarıyla eşzamanlı olarak delik deşik edildiğine göre, delik deşik edilmeyen bir şey mi kaldı geriye?

Ve güneydeki meslektaşımın yazısı şu şekilde son buluyor :

"Ben hatta, Müslümanların öfkesini Hristiyanların dini yapılarına çekmemek için, dini yapıların dışında kalan daha bir çok konuyu dile getirebilirim. Bu 2004 yılına tarihlenen yeni bir tahrir-battır! Lütfen bir şeyler yapın. Geriye hiçbir şey kalmayacaktır. Bu kültürel değerlerimizin kurtarılması için, bu ülkede çalışan, bu ülkede yaşayan ve ülkemizi seven insanların seslerini yükseltmeleri son şansımızdır. Bu yıkıma karşı ayağa kalkın. Bunlar Rum anıtı değildirdir, Türk anıtı da değildirdir. Bunlar dünyanın ortak kültür mirası. Bunlar dünyanın bütün insanlarına ait ve bunlar bütün dünyanın ortak kültür mirası... BU YIKIMIN SORUMLULUĞUNU TAŞIMAK İSTEMEDİĞİNİZE İNANIYORUM. Bu gidişe ses çıkartmama şeklinde tarihe geçmeyi istemediğimize inanıyorum. Disraeli'nin yorumunda ortaya koyduğu gibi "Türklerin ayak bastığı yerde, hiçbir şey yetişmez" şeklinde kendinizi savunmak istemediğimize inanıyorum. SİZ ŞİMDİ AVRUPA'NIN BİR PARÇASINIZ. KENDİNİZİ DİĞERLERİNDEN AYIRINIZ VE BİR AVRUPALI GİBİ DAVRANINIZ. Bu mirası gelecek nesiller için koruyunuz.

9 Eylül 2005 Cuma"

Güneydeki meslektaşımın yukarıdaki görüşlerine aynen katıldığımdan artık daha fazla yorum yapmaya cağım. Ancak şunun da altını çizmekte yarar vardır. Doğal ve kültürel çevrenin atalarımızın bizlere bir mirası değil, evlatlarımızın bizlere bir emaneti olduğuna bilelim. Ve bilelim de ona göre M.S 2004-2005 yılları arasında tarihlenen "Emekçi-Sermayedar halkın kitle Partisi" döneminde Yorgoların mallarıyla türetilen 'mirasyedi hovardaları'nı teşhir edip daha da ünlönmelerine katkı sağlamış olabilelim!

Grigori Assotis ile Röportaj

Interview With Grigori Assiotis

ENGİN ANIL, ALİ NEBİH, VASO VASILIOU

Rumca'dan İngilizce'ye çeviren: Alexandra Chipu
İngilizceden Türkçe'ye çeviren: Engin ANIL
Aşağıdaki Röportaj 12/4/2005 tarihinde, Sn. Grigori Assiotis'in Güney Lefkoşa'da Strovolos'taki evinde gerçekleştirilmiştir.

Sn. Assiotis'in soyadı köyü olan "Paşaköy'den gelmiştir. Sn. Assiotis aşağıda okuyacağımız gibi Kıbrıs'ta Halk Danslarını ilk derleyen ve öğreten kişi olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu röportaj Rumca Yapılmış, daha sonra İngilizce'ye ve tekrardan Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bu anlamda Türkçe'ye çevirirken belirli bölümlerde anlam kayması olacağı düşünülerek tarafımdan konunun bilincinde biri ve çeviriyi yapan kişi olarak çok az miktarda belirli tamamlamalar, çıkarmalar veya değişiklikler yapılmıştır. Bunun yanında bazı yerlerde "bana göre" yanlış olabilecek düşüncelere ise hiçbir şekilde müdahale edilmemiştir.

GRIGORI ASSIOTIS İLE RÖPORTAJ.

Adım Grigori Assioti. 4 Kasım 1933'te Mağusa bölgesine bağlı Paşaköy'de doğdum. Çocukluğumdan beri Kıbrıs Rum dans ve gelenekleriyle ilgilenmekteyim. 15 yaşında yani 1948'de Lefkoşa'ya marangozluk öğrenmeye geldim. Çalıştığım yerde ufak bir pencereden bir öğretmenin Faneromani Kız Okulu'ndan kızlara Yunan

I am Grigori Assioti. I was born in the village of Assia in the Famagusta area, on the 4th of November, 1933. I have been involved in Greek dances and customs since I was a child. At 15, in other words in 1948, I came to Nicosia to learn how to make furniture. At the shop I worked there, from a small window, I saw a teacher who taught Greek dances at the all-girls school of Faneromani. The girls, with specific steps and specific figures, numbered, and everything that the teacher taught them, they did. I was jealous and said to myself, 'what a wonderful thing it would be if Cypriot dances can be danced with such a manner and beauty. We have such a wide range of similar steps and everything that one does so will the hundred, the two hundreds and the thousands.' Certainly, I've said it nicely yet who does this things? I thought I will try and I did but it was a complete failure. I tried with a few friends of mine, in other words to teach them how to dance with similar steps. I did not succeed because I, myself did not know what I was supposed to do and how to teach. Instead of giving up and staying home, I grew even more ambitious and began researching. I have bought all the Greek choreography books available at the market and I studied them and I've managed to teach myself choreography, I read an even now I can read about a dance in a book and then perform it. So I thought about something else. My mother was very energetic in Cypriot dances because her father was a very good dancer from

dansları öğrettiğini gördüm. Kızlar kendilerine gösterilen belirli adım ve figürleri sayarak öğretmenlerinin öğrettiği şekilde oynuyorlardı. Çok kıskanmışım ve kendi kendime

"keşke Kıbrıs dansları da bu güzellik ve zerafette dans edilebilseydi" dedim. Bizim de çok büyük miktarda benzer adımlarımız vardı. Bu şekilde yüzlerce hatta binlerce insana bu dansları öğretebilirdik. Konuşmak kolay. Ama bunları kim yapabilirdi?

Ben denemeye karar verdim. Ama beceremedim. Birkaç arkadaşla aynı adımlarla dans etmeyi öğretmeye çalıştım ama başaramadım. Çünkü ben de ne ve nasıl yapmam gerektiğini bilmiyordum. Vazgeçme yerine daha da hırslanıp araştırmaya başladım. Piyasa'da bulunan Yunan danslarıyla ilgili tüm kitapları aldım, inceledim ve kendi kendime koreografiyi öğrendim. Şu anda dahi bir kitaptan bir dansı okuyup onu uygulayabilirim. Sonra başka bir şey daha düşündüm. Annem de Kıbrıs danslarını biliyor ve çok iyi oynuyordu. Babası yakın köylerden Afanya'dandı. O da çok iyi dans ederdi. Genç yaşta ölmüştü ve bir tek evladı annemdi. Annem babasına çok düşküdü ve çocuklarını babasına benzeyecek şekilde yetiştirmek isterdi. Tanrı onun dileğini kabul etmiş ve ona altı erkek, iki kız çocuğu vermişti. Anneme bana bu dansları öğretmesini söyledim. Her yardım istediğimde beni hiç kırmadı. Köye gittiğimde bir miktar alçı tozu alıp yere serpeledim. Anneme "bana karşılamaları çal" dedim. Annem ağzı ile müziği verip el çırpmasıyla da ritm tutuyordu. Tüm Kıbrıs danslarını bilir ve seslendirebilirdi. Kıbrıs danslarının ritimleri zordu. 5/8, 7/8, 9/8'lik ritimler vardır. Eğer müzik 2/4'lükse ritmi bulmak kolaydır. Bir adımı kaçırırsanız bile diğer adımda onu yakalarsınız. Eğer 9/8'likle dans ediyorsanız bir adımı kaybetmenizde durmak zorunda kalırsınız. Annem çok kuvvetli ve bilgili biriydi ve bana yardım etti. Bana birinci karşılamayı çaldı.

(O zamanda çok iyi dans ederdim. Köyde Kıbrıslı Rum ve Türklerle beraber dans eder iyi vakit geçirirdik. Aramızda hiçbir ayrımcılık yoktu. Herkes kendi gelenek ve adetlerini sürdürürdü. Sıra ile herkes birbirine yardım ederdi. Gerek Türk Rum'a, gerekse de

the neighboring village of Afanea who died very young and only had my mother; so my mother had his reputation as he was very good and she wanted, she wished to

have children who will resemble him. God made her wish come true and gave her eight children, six boys and two boys, and all eight of them sing and dance. So due to my mother caprice I asked her to help me and she never denied me every time I asked her help. What did I ask her? To help me write up the Cypriot dances. So when I went to the village I thought of getting cement, poured it at the bottom of the wall, stood on it and told my mum, 'Play for me the first antiktisto.' My mother knew how to play

with her voice all the Cypriot music and clap to the beat very well. The rhythms are very difficult; we have 5/8, 7/8, 9/8. If the music is 2/4 then is very easy to find the rhythm, if you miss a step then you continue with the next step; at 9/8 if you miss a step then you stop. My mother was very strong and she helped me. She played for me the first antiktisto.

[I was then a very good dancer and at that time I used to dance with Turkish-Cypriots and Greek-Cypriots in the village where we all had a great time without any discriminations; everyone with their own customs. Plant in line and harvest in line. A Greek-Cypriot would leave his flocks with a Turkish-Cypriot and vice versa. We never had discriminations. We danced together at weddings i.e. I danced many times. I remember now Hussein de Bahri. He danced very well. We danced together at one of my cousin's wedding. When, at the end he asked to dance Arabic I did not know and I said that I do not know. Hussein was the son of Bahri, grandson of Kara Hussein; we were friends and he taught me a Turkish song. I do not know where he is or whether he is alive or dead. If he is alive then he is the same age I am. My mum felt ashamed when I did not know the Arabic, 'Why does he know it and you do not?' When we went got home that night she stayed up until midnight and taught me the Arabic. She was that energetic.]

Regarding dancing, since I was dancing then, I used my shoes which had white cement on them and made footprints in the dark cement which were exactly as the ones I had read about in books. As the steps of the Greek dances were described so was I describing the steps of dances and in this way I was teaching friends

Rum Türk'e sürüsünü emanet ederdi. Hiç ayırmı-
cılığımız yoktu. Düğünlerde beraber dans ederdik.
Hüseyin Bahri diye birini hatırlarım. Çok iyi dans ederdi.
Yeğenlerimden bir tanesinin düğününde dansların
sonunda bana arabiye oynatalım dedi. Ben o dansı
bilmiyordum. Hüseyin Bahri'nin oğlu Kara Hüseyin'in
de torunu olurdu. Şu anda onun nerede olduğunu veya
yaşayıp yaşamadığını bilmiyorum. Yaşıyorsa benim
yaşımda olmalı. Annem arabiyeyi bilmediğimi öğren-
ince çok utanmıştı. "Nasıl olur da o bilir da sen bil-
men?" dedi. O gece eve gidince bütün gece, gece yarısı-
na kadar bana arabiyeyi öğretti. Enerji dolu biriydi.)

Dansa gelince, alçı
tozlarına bastığım
ayakkabılarımla beton
zeminde oynarken izler
bırakıyordum. Tıpkı
kitaplarda okuduğum
gibi ve Yunan
danslarının adımlarının
tarif edildiği gibi
arkadaşlarıma ve
öğrencilerime de
Kıbrıs danslarını
öğretiyordum. Benzer
adımlarla dans ediyorduk.
Birimiz otururken diğeri
alçılı ayakkabısıyla dans

ediyordu. Ama karşılamları oynarken her zaman aynı
şeyi yapmıyorduk. Bu şekilde ne yaptığımızı yazıp tarif
edebildim. Burada durmadım. Çünkü okuduğum kita-
plardan her dansla birşeyler göstermem gerektiğini
öğrenmiştim. Her dansın arkasındaki hikayeyi bilmeliy-
dim. Bu da bir başka problemdi. Köyden köye dolaşım
usta dansçılarıdan şarkıların dansların anlattığı mesajı
sormaya çalıştım. En sonunda buldum. Bu işler kolay
değil. Çünkü bir köylüye birşey sorduğunuzda onların
size verdikleri cevap "Böyle gördüm, böyle bilirim"dir.
Size hiçbir zaman izahat vermezler. "atalarımızdan
böyle gördük, biz de böyle yapıyoruz" derler.

Onlara bir geleneğin varolması için onun gerisinde
bir hikayesi olması gerektiğini söyledim. Bir takım
zorluklardan sonra bunların gerçek olduğunu sandığım
hikayelerini öğrendim. Bana göre bu hikayeler gerçek-
ti. Mesala Kıbrıs danslarında karşılamların böyle
adlandırılmasının nedeni insanların bunu karşı karşıya bir
rekabet içerisinde oynamalarından dolaydı. Bunun da
bir geçmişi vardı. Bunun hikayesini Nearcho Kliridi'den
öğrendim. Larnaka'da dini okulda iken öğretmenleri

and students and in this way the Cypriot dances would
come out. We danced with similar steps, in other words
while one of the two dancers was sitting the other one
was hitting his foot. The same thing was not always
done while dancing the 'antikriso'. In this way I have
managed to write up and describe what we were doing.
However, I did not stop here because I had discovered
that from the books I had read that with every dance I
had to know what I was showing; I had to know the
story behind every dance. This was yet another prob-
lem. I had to wonder around from village to village, to
gather up all those who were believed to be good

dancers and ask them what each song
conveys to the audience. Gradually I
had found, it of course with difficul-
ties because when you ask the vil-
lagers something the answer they give
you is that it is the way the know it
and learnt it and they never explain.
'This is what we've learnt from our
predecessors and this is what we do.'

Even though I kept explaining to
them that, for a tradition to exist, there
should be a story behind it. After some
difficulties I had managed to learn all
the stories which I believed to be true
since it made sense. For example, the
Cypriot dances 'antikristoi' are called
this way because they are danced fac-

ing each other and in competitiveness as well since they
are based on a story. I've learnt this story from Nearcho
Kliridi. He told me that in 1914, during his summer
break, he was at the religious school in Larnaca and
their teacher told them to collect information on tradi-
tions and he had Hadjimarianna's eighty year old grand-
ma who told him the story with the five 'antikristos
karsilamades'. The story goes as follows: when the time
came for a princess in Cyprus to get married her father
the king invited all the boys in the area to show their
courtesy dancing straight and capriciously, saying to
each other 'I am better than you and I will win the
princess's heart'. So they dance the first, second and
third 'antikristo' with different rhythms in order for their
skill to be shown. In the third 'antikriso' there are
'tsatista' songs which are sung by Cypriots and talk
about love, life and whether the time is good or bad.
They sing certain songs which are love songs or time
related.

E.g. I will remember this year as a murderer
As there was not a minute I did not sigh

onlara yaz tatilinde gelenekler üzerine bilgi toplamasını söylemiş. O da, Hacımarianna'nın 86 yaşındaki ninesini bulmuş. Nine ona beş karşılaşma dansının hikayesini anlatmış. Hikâye şöyleydi; Kıbrıs'ın prenseslerinden birinin evlenme zamanı gelince kral çevredeki tüm gençleri çağırıp dans etmelerini dans ederken de dans becerilerini, birbirlerinden daha iyi olduklarını gösterip prensesin kalbini çalmalarını söylemiş. Bu nedenle gençler 1., 2. ve 3. karşılaşmayı değişik ritimlerle dans edip becerilerini göstermeye çalışmışlar 3. karşılamada Çatista denilen bir bölüm vardır. Bu Çatistalarda oyuncular aşk, yaşam ve zamanı anlatan şarkılar söylediler.

Mesala hatırladığım şöyle bir çatista vardı.

"Bu yılı bir katil olarak hatırlayacağım.

Çünkü hiç ezgi çekmediğim an yoktu"

Bu şarkılar iki mısralık ve 15 heceden oluşan şarkılardı. 3. veya 4.'den sonra dans ve müziğin beraber olduğu 2/4 ritimli "Ballo" ile dans ederler. Bunlar Bizans kilisesinde veya camilerde söylenen esas amacın ses ve müziğin eşsizliğini göstermek olan uzun şarkılardı.

Şu anda yaşlandım şarkı söylemeyi 20 sene oldu. Kadın karşımaları da aynıdır. Tek fark kadınlar karşıya dans ederlerken prensesin evlilik hediyelerini diktiklerini tasvir ederler. Haber ülkede bir uçtan bir uca çabucak yayılır. Prensese arkadaşları gelip hep beraber onun evlenme hediyeliklerini dikerler. Kadınlar beyaz bir mendili iki karşı ucundan tutarlar. Daha sonra nakış işçisini bir taraftan diğer tarafa geçirir gibi yaparak prensesin eşyalarını nakışladıklarını gösterirler. Bunu yaparken de kendi nakışlarının diğer nakış işçilerden daha iyi olduğunu göstermeye çalışırlar. Bir diğer fark da kadınların erkeklerin sahip olduğu enerjiye sahip olmalarıdır. Kadınlar oynarken mahçupdurlar ve yere bakarlar. Dansta kızların bekaretini ve saflığını vurgulayan beyaz mendil kullanılır. Bir kıza onunla evlenmesi için mesaj gönderen erkeğe kız kabul ettiğini göstermek için beyaz bir mendil gönderir. Bu mendildeki işlemlerle kız aynı zamanda becerilerini göstermiş olur. Bu mendili göndermesi erkeğin teklifini kabul ettiğinin göstergesidir. Bu mendili mesajı götürecek olan kişiye verdiğinde "ben bu adamı gelecekteki eşim olarak kabul ediyorum" demektir. İşte bu nedenle kadın

They sing any songs which are consist of two verses and 15 syllables. After the third one the fourth one follows and then they dance the 'ballo' which is a dance and song together, 2/4. They are long songs like the Byzantine ones or like the ones sung at the mosque which are there to show the voice and the music and the intelligence of their music.

Now, I am a certain age and it's been 20 years to sing. The women's dances are the same with the only difference that they dance facing each other or one with another and they show how they sew the princess's wedding gift. The news spread fast across the country and fairies and friends of the princess came and sowed her wedding gift. They hold a white handkerchief in the following way: they hold it from both opposite ends and like a needle or a crochet hook they use the net from each hand and as the needle is pushed to get through the material and the girl sews to make the embroideries for the princess's wedding gift and the girls compete to show that their embroideries are better than the rest. Another

difference is that the women do not have the same energy that the men have. They are coy and look down. The colour of the handkerchief is white which, according to Cypriot tradition, it emphasizes the girl's virginity and purity. When somebody sends a message that he wants to marry a certain girl, and if she says yes then she should give the messenger a white handkerchief to give to the man in order for him to see the beauty of the embroidery, estimate the cost of its values and secondly it symbolizes purity and approval. It means that she accepts to take that man. It means that I'm giving you this handkerchief to give to my future husband. For this reason the handkerchief that the women use are white and embroidered while the men's are red and blue and it emphasizes the fire that the man has and his agility.

We have to say these things so that they will not be lost. I also know that neither the Greeks nor the Turkish dancing the Cypriot 'antikristoi' dances. I know that in Constantinople, Aivali or Smyrna (who is a mother to these things), the islands which are nearby these areas and some Kurds have these rhythms. I do not know if in the places that I've just mentioned in Turkey there are the same rhythms.

Q-How did the 'konialis' become 'vraka'? What is your opinion?

mendilleri beyaz ve işlemeli erkeklerinki de kırmızı ve mavirdir. Kırmızı ve mavi ateşliliği, hareketliliği ve çeşitliliği simgeler.

Bunların kayda geçmesi, kaybolmaması gerektiği için söylüyoruz. Karşılamları sadece Kıbrıslı Türkler ve Rumlar dans etmez. İstanbul'da, Ayvalı'da ve İzmir'de (birçok şeyin kökeni de orasıdır), Adalar'da ve bazı Kürt oyunlarında bu ritimlerin olduğunu biliyorum. Ama buralarda aynı dansların oynanıp oynanmadığını bilmiyorum.

SORU- Sizce "Konyalı" nasıl "Vraga" oldu?

CEVAP- Vraga oyununun ortaya nası çıktığını bilmiyorum. Hem Türkler'de hem de Rumlar'da çalınıp söylenir. Ama hiciv içeren bir bir olaydır. Çocukluğumda çıkmış bir olaydı. Pantolon diken terzinin iç donu diken terziyi lirik bir şekilde hicvetmesini anlatır.

SORU- Kıbrıs'a özgü adımlar var mı?

CEVAP- Bizdeki adımlar Türkler'de de var. Her oynayan kendi figürlerini yapmıştır

Size yaptığım kareografileri anlatayım. 7000'i aşkın kişiye demeklerde, okullarda, sivil toplum kuruluşlarında hiç karşılık beklemeden karşılamları öğrettim. Bizim danslarımızda kadın ve erkek ayrı ayrı oynarlardı. İşte bu nedenle kareografi yaptım ve kadınlara erkeği bir arada oynattım. Sevgiliyle buluşmak için annesini kandırıp çeşmeye giden bir kıza anlatan bir şarkıdan hareketle ona uygun bir düzenleme yaptım. 4 satırlık şarkıya 10 satır daha ekledim. Yaptığım çok tehlikeli bir işti. Yanlış anlaşılabilirdim. Seyirci kabul etmeyebilirdi.

SORU- Köylerde ne gibi araştırmalar yaptınız?

CEVAP- Araştırmaların amacı dansların arkasındaki hikâyeyi bulmaktır. Seyircinin yüzümden ve hareketlerimden vermek istediğini mesajı alması gerekir. Bu bu hikâyeyi bilmezsem, seyirci nereden bilecek ve anlayacak? Bunu yapmak için de Kıbrıs'ta bir uçtan bir uca dolaştım. Bulduğum bazı adımları görmezden gelme yerine önce ön plâna çıkardım. Meselâ ilk dans oyununda Mesarya'da kızlar ellerini şöyle tutarlar. Birinci turda topukları üzerinde (sekiz adım) bir el belde, bir el aşağıya giderler. Solya'da elleri bellerindedir. Bafta bir el diğer elin içinde avuçlanmış

A- I do not know how the 'vraga' dance originated. There are in Greek and Turkish as well. It is 2/4 and it is a satire. It began when I was a child and the trouser maker mocked the underwear maker through the lyrics.

Q- As a dance are there any steps which only exist in Cyprus?

A- We have steps but the Turkish have them as well. Each has made steps to mock the underwear maker.

I will tell you now about the choreographies that I have made, having taught the 'antikristoi' to 7000 people in non-profitable schools and clubs, I did choreography because Cypriot dances are only danced by either men or women. We did not have mixed dances. I got a song where a young girl was fooling her mother into letting her go fetch water so that she can meet her lover and I've put motion into the song. I got 4 verses and turned them into 10 and made a mixed dance with the danger

of being misunderstood, trying to include moves which would be accepted by the audience.

Q- You have started some researches in some villages. What kind of researches were they?

A- The aim of the research was to confirm the stories because, to create steps, I need the audience to understand from my face, my expression what I want to convey. The audience will understand from the soul, the expression of the face and the body; if I don't know how will the audience understand? I wondered around the whole of Cyprus to do this. In the 'antikristoi' and women's dances I found certain movements that I have enforced rather than ignored. For example, in the first women's dance in the area of Messaoria, the girls hold their hands in the following way: first round, they step on the heel and do this (describes 8 steps). In Solia they dance with their hands in their waists, in Paphos they hold hands. I've enforced all of these in one song. Some dances that I've seen for example, men sit down and throw their legs forwards, I've excluded them from my choreography, it does not exist in Cyprus, they are Russian and some other more which are not Cypriot I've excluded them too. In my opinion, I've only included the Cypriot ones. Now, if I am wrong then I'll let the people judge me. I don't think I've done badly. Everything that I've written down is everything that we've done. As a good dancer I have been given prizes from Varossi and Larnaca. What I have succeeded is to

durumdadır. Bütün bunları bir dansa koydum. Bazı erkeklerin çökerken ayaklarını öne fırlattıklarını gördüm. Bunları kareografimden çıkardım. Bu hareket Kıbrıs'a ait değildir. Bu, Rus danslarından alınmıştır. Kıbrıs'a ait olmayan başka figürleri de danslardan attım. Bana göre sadece Kıbrıs'a ait olanları toparladım. Eğer yanlış yaptıysam insanlar beni yargılasın. Bana göre yanlış birşey yapmadım. Tüm yaptıklarım yazılıdır. İyi bir dansçı olduğum için Maraş'ta ve Lárnaka'da ödüller verdiler. Başardığım, dans ederken seyirciye istediğim mesajı verebilmemdir. Dansın içindeki pantomimle seyirciye istediğim mesajı verebilirim.

SORU- Bize koreografilerinde Kıbrıs halk danslarına ait olmayan herşeyi çıkardığınızı söylemişsiniz. Bunun yanında Kıbrıs türklerini dans ederken gördüğünüzde onların sizden farklı olarak dans etiketlerini söyleyebilir misiniz? Yoksa dans geleneği aynı mı?

CEVAP- Hayır. Dans geleneğimiz aynıdır. Dansları derlerken Kıbrıslı türklerin yaptığı belirli dönüş ve hareketler vardı. Bunları kabul etmedim. Türk kadınlarının fügürlerinde belirli göğüs hareketleri vardı. Bunları da kabul etmedim.

SORU- Ritimler ve danslar aynı mıydı? Adımlar aynı mıydı?

CEVAP- Karşılımların belirli adımları olmadığı için herkes istediği gibi oynar. Ayak vuruşları aynı idi. Öne doğru eğilip sallanma hareketi yapıyorlardı. Özellikle kadınlarımızda bu hareket yoktu. Bu hareketi kullanmadım.

SORU- Araştırma yaparken ne gibi aletler kullandınız ve nereden buldunuz?

CEVAP- Bir stereom vardı ama hiç kullanmadım. Seyredip öğreniyordum. Bildiğim şeyi alıp ve istediğimi ekliyordum.

SORU- Araştırma yaparken kostümleride araştırdınız mı? Bunları nasıl seçtiniz.

CEVAP- Başlangıçta bunları köylülerden ödünç aldık. Ama genelde ne zaman ödünç istesk "Geçen seneye kadar vardı ama onları attık" diye cevap verirdi. Bazıları bize verdi ama bir kısmını da satın aldık.

SORU- Yaptığın şeyler için herhangi bir para aldın mı?

CEVAP- Hayır herşeyi kendi paramla yaptım.

SORU- Okuduğın kitaplardan neyi öğrenmiştin?

CEVAP- Onlardan adımları tarif etmeyi ve kendi adımlarımı yazmayı öğrendim.

SORU- Topladığın eşyaları ne yaptın?

CEVAP- Topladıklarımı koruyorum. Günün geldiğinde köylülerim tarafından açılacak olan

dance and give the audience the main theme of the dance and I think I have done that. Through pantomime in the dances I can give convey anything to the audience.

Q-You have told us that you have excluded from your choreographies of Cypriot dances everything that was foreign to our tradition. When you watched the Turkish-Cypriots dance (the steps were the same to you fellow villagers). Have you found in you research any different steps from those of the Turkish-Cypriots or is our tradition one?

A- No. Our tradition is one. The Turkish-Cypriots have done certain movements (turns and movements) which were Turkish and I did not accept them. The Turkish women had some movements of the bras that we do not have; I did not accept those either.

Q- Were the rhythms and dances the same? Were the steps the same?

A- Since there are no specific steps in the 'antikristoi', everyone does whatever he or she wants, the beating of foot was the same. They had certain things which were leaning towards shakes; both men and women; especially the women and our women did not have these nor did the men so I rejected them.

Q- What equipment did you have and where did you find it?

A- I had a stereo but I never used it. I used to see them and learn them. I used to take away what I knew already and add what I liked.

Q- When you were researching were you choosing costumes as well? IN which way did you choose them?

A- To start with, we borrowed from villages where we knew that somebody has a great waist coat or belt; many of them used to say, 'I had them until last year but I've thrown them away'. Some gave them to us and we bought some.

Q- Did you get paid for what you have done?

A- I have done everything on my own with my own money.

Q- What did you gain from what you have studied?

From the books I've learnt the way to describe and have put my own steps.

Q- What did you do with everything you have collected?

A- Everything that I have collected I have it saved and I will donate it to the museum which is being made by my fellow villagers, the museum of 'Grigori Assiotti'.

Q- Do you have anything to show us?

A- All I have to show you is the plates that I have collected. I have the costumes saved so that it will not get

"Grigori Assiotis" müzesine hediye edeceğim.

SORU- Topladıklarından bize gösterebileceğin birşeyler var mı?

CEVAP- Size şu anda gösterebileceğim süslü tabaklar vardır. Toparladığım kostümler bozulmasın diye koruma altındadır. Bunun yanında fotoğraflar ve video kayıtları var.

SORU- Kendi grubunuzu oluşturduğunuzda Kıbrıs'ta hangi Türk ve Rum müzisyenler vardı?

CEVAP- George Prountzos, Koussiapis, Mavrofillipos, Giannoudi (kemancılar). Bunlar kayıt yapmamıza izin vermedilerdi. Bunun yanında G. Averof (kemancı).

SORU- Türk müzisyen ismi hatırlar mısınız?

CEVAP- Hayır.

SORU- "Köroğlu" diye bir oyun duyduunuz mu?

CEVAP- Duydum ama oynayamam. Bilmiyorum.

SORU- Peki, Goggolli?

CEVAP- Hayır.

SORU- Sandala, Mandala?

CEVAP- Duydum.

SORU- Fistukya?

CEVAP- Hayır.

SORU- Kaç koreografi yaptınız?

CEVAP- Şimdiye kadar 23 koreografik düzenleme yaptım. Ama günümüze kadar 4 tanesi gelebildi.

Bazıları yaptıklarımı sahiplenmek istemişti, ben de onları yaktım. Bugüne kadar yaşayanlar 1) Düğüne Çağrı 2) Testi Koreografisi 3) Aşk Buluşması 4) Casuslar (EOKA'dan esinlenilip düzenlediğim savaşımı bir içeriğe sahip)

Geleneksel olarak kızlar ve erkekleri ayrı ayrı oynatma yerine onları aynı dansa oynattım.

SORU- Danslarda gelenekler bozuldu mu?

CEVAP- Hem de çok. Eğer onları yazıp kaydetmezsek yitip gidecekler. Kaybolmaktan daha kötüsü değişime uğramalarıdır. Kıbrıs dans geleneği devam etmelidir.

SORU- Çingenelerin dans edişlerini gözlemledin mi?

CEVAP- Hayır görmedim. Ama biraz abartılı dans ettiklerini biliyorum. Onların kendi müzikleri yoktu.

ruined. I have an archive of photos and videos.

Q- When you began to form your own group which musicians were there in Cyprus?

A- (Turkish- Cypriots and Greek- Cypriots)

George Prountzos, violin

Koussiapis, fiddler

Mavrofillipos, fiddler

Giannoudi, violin

The following do not want to be recorded, they only play:

G. Aferof, violin

Q- Don't you remember any Turkish- Cypriots' names?

A- I don't remember.

Q- Do you dance 'sirtous' dances like the 'kioroglou'?

A- I know it but I'm not good at dancing it; but I know the aim.

Q- Gogoli?

A- No.

Q- Sandala mandala?

A- Yes. He sings.

Q- Fystikia?

A- No.

Q- How many choreographies did you make and how many survived?

A- I've done 23 choreographies but only 4 have survived. I got angry with some people and burnt them because they were demanding the authorship. Those which have survived are:

Wedding call

Pot

Love meeting

Spies (warlike men's dance inspired by EOKA)

Respecting the tradition I have also made the mixed dances which did not exist until then.

Q- Is tradition lost in the dances?

A- Yes and a great deal indeed. If we do not write them up and save them, they will be lost. It is changing which is worst then getting lost.

The tradition should be authentically Cypriot.

Q- Have you seen gypsies dance in your researches?

No, I haven't seen them dance but when they dances they were a bit too exaggerated in their moves both gypsies and fortune-tellers. They did not have their own music.

XXIII. Halkbilimi Sempozyumu

Kuzey Kıbrıs'ta Sosyo Kültürel Yapı İçerisinde Dini Topluluklar

Halk Sanatları Vakfı (HAS-DER) tarafından her yıl geleneksel olarak düzenlenen Halkbilimi Sempozyumlarının 23.sü, 8 Aralık 2005'te gerçekleştirildi.

Kuzey Kıbrıs'ta araştırmacı ve fikir adamlarına bulgularını kitlelere sunma olanağı veren bir etkinlik olan sempozyum geçtiğimiz yıl değişik bir konu ile yankı buldu.

Halk Sanatları Vakfı Yönetim kurulu yaptığı açıklamada, Kıbrıs'ta geçmişle ilgili birçok konunun yazılı belge olmaması nedeniyle muğlak kaldığı, böylesi bir sempozyumu örgütlemekteki amacın gelecek kuşaklara "Kuzey Kıbrıs'ta günümüzde var olan dinsel topluluklar hakkında yazılı belge sunmak" olduğunu açıkladılar.

Alevi, Bahai, Nakşibendi, Türk İslâm Cemiyeti ve Yehova Şahitleri isimleri altında yaşamlarını sürdüren dinsel toplulukların, tarihsel gelişimleri, belirgin inançları, Kıbrıs'taki faaliyetleri ve sosyal yaşam tarzlarını belgesel nitelikli ortaya koymanın önemli

olduğunu, böylesi bir Sempozyum'dan amaçlananın aynı zamanda önyargıları da ortadan kaldırmak olduğunu belirttiler.

Bahai Toplumu adına Süha Vekil, Türk İslâm Kültür Cemiyeti adına Salih Zeki Şenkaya ve Yehova Şahitleri Temsil Heyeti adına Mete Süer'in konuştuğu sempozyumda ayrıca Hacı Bektaş - 1 Veli Derneği başkanı Özdemir Gül'ün de yolladığı mesaj okundu.

Bunun yanında Sempozyum öncesi ve sırasında söz konusu dini toplulukların faaliyetleri ve görüşleri hakkında yayımlanmış oldukları kitap, broşür vb. yayınlar da sergilenip gelen izleyiciler dağıtıldı.

Kuzey Kıbrıs'ta Sosyo Kültürel Yapı İçerisinde Dini Topluluklar

Salih Zeki Şenkaya

Türk-İslam Kültür Cemiyeti'nin kuruluş amacı ve faaliyetleriyle dünya görüşünü dile getiren Salih Zeki Şenkaya konuşmasına İslam kavramının tarifıyla başladı. Özetlersek:

İnsan Biyolojik ve Ruhi yönü olan en üstün varlıktır. Dinamik yapıya sahip olması gereken toplum düzeninde adalet meşhuru, fonksiyonel halde olmalı. Bencilik, ferdieticilik, ve maddecilik hürsından uzak durmalı, sosyal ve ahlaki değerler yaşanır hale getirilmelidir. Güven, barış, hak anlayışı ön planda tutulmalıdır. Çünkü insan, kutsal bir varlıktır ve bu kutsallığı sadece insan olarak yaratılmış olmasındandır.

İslamın 15 asır önceden getirmiş olduğu insan hakları, toplumda değerini yitirmemelidir, insanlığın yücelişi ve yükselişi, insana verdiği değerle doğru orantılıdır. İslam, toplumsal ve evrensel özelliktedir, akıl ve bilim dinidir, hoşgörü ve sevgi esasına dayanır, islamın hedefi, insanı dünya ve ahirette mutlu etmektir.

Kıymetli Konuklar!

Hepinizi saygı ve sevgilerimle selamlarken böyle bir programı tertip ederek bizlere düşüncelerimizi sunma fırsatı veren HASDER Yetkililerine teşekkür eder, Türk İslam Kültür Cemiyeti adına Yüce Mevlamızdan güzel gelecekler ve mutlu yarınlar dilerim.

Bu sempozyumda, Cemiyetimizin adından da anlaşılacağı gibi kuruluş amacımızı ve faaliyetlerimizi anlatmanın yanı sıra, inancımızı ve dünya görüşümüzü de kısaca dile getirmek arzusundayım.

CEMİYETİMİZİN KURULUŞ AMACI

Türk İslam Kültür Cemiyeti, 1983 yılında yücede

doksan dokuzu Müslüman olan Kıbrıs Türkünün var olma mücadelesinde bizzat yer almış, birçok fedakârlıklara katlanmış, Kıbrıs Türkünün bekâsında yüce dinimiz İslâm'ın doğru anlaşılması ve yaşanmasının gerekliliğine inanmış; milliyetçi, vatanperver ve aydın kişiler tarafından kurulmuştur. Cemiyetimiz, bu 22 yıllık sürede toplumumuzun milli ve manevi sahada gelişmesi için birçok faaliyet yapmıştır.

Yapılan faaliyetlerle toplumumuz İslâmîyet'i daha iyi tanıma şansı bulmuştur. Böylece bir Müslümanın samimi, dürüst, mütevazı ve gösterişten uzak yaşamasıyla gıpta edilecek birçok haslet kazandığı görülmüş; bundan başka yapılan yardım çalışmalarıyla İslâmîyet'in sosyal yönünün anlaşılmasına katkı sağlanmıştır.

Bugün Kıbrıs'ta 200 bin Müslüman Türk yaşamaktadır. Duyguları, düşünceleri ve davranışları farklı olmakla birlikte, Evlad-ı Fatihan olarak adlandırılan ve 1571 Kıbrıs fethinin sonrasında, Anadolu'nun bağrından kopup, bölük bölük adaya gelen ecdadımızın torunlarıdır.

Adaya geliş sebepleri siyasi, ekonomik, dini ya da askeri olabilir. Daha önce de buna benzer sebeplerle İslam orduları adaya ayak basmıştır. Şehit düşmüş bir Hala Sultan, Hz. Ömer olarak bilinen bir büyük asker veya adları bilinmeyen, ama Kıbrıs'ta bayraklaşmış ve mührünü vurmuş kıymetler de vardır. Bunlar bu Müslüman halkın Kıbrıs'taki tapusudur.

Demek ki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Müslüman Türk halkı olan bu gazi millet, kökü mazide olan atidir.

İşte Türk İslam Kültür Cemiyetinin temsil ettiği 200

bin kişilik Müslüman Türk toplumu, direnme ve ayakta durma gücünü ve onurunu, 15 Kasım 1983 ten, 20 Temmuz 1974 barış hareketından, 29 Ekim 1923 ten, 1 ağustos 1571 den, Hala Sultan'ın beslediği kaynaktan, Hz. Muhammed 'e olan sevdasından veya Hz. Adem'in, insanlara tebliğ ettiği Tevhit inancına olan sadakatinden almaktadır.

Cemiyetimizin yapmış olduğu faaliyetleri konuşmanın sonunda slaytlar halinde sizlere sunacağım.

Ancak bundan önce İslam'ın temel kavramlarına ilişkin bazı değerlendirmeler yapmak istiyorum.

İslam Kavramı

İslam, son peygamber Hz. Muhammed'in getirdiği dinin adıdır. Bu dine İslam adını, bizzat Allah vermiştir.

Kelime anlamı, güven, barış, huzur, esenlik her türlü tehlikeden uzak olma; Allah'a teslim olma, bağlanma, doğruluk, kurtuluş yoluna girme anlamlarına gelmektedir.

Dini kavram olarak İslam, Allah'ın iradesine teslim olmak, Kuran'ın bildirdiği ve Hz. Muhammed'in getirdiği İslamî esasları kabul etmek demektir. Bu inancı, kalp ile onaylama ve dil ile söyleme anlamını taşımaktadır.

İslam'a göre ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem'dir. Allah'ın yarattığı ilk insanın Peygamber olarak görevlendirilmesi, dinin ilk insanla birlikte var olduğunu göstermektedir. Biz Hz. Ademle başlayan ve Hz. Muhammed ile son bulan Peygamberler silsilesine ve onların getirdiği kitapların hak olduğuna inanır, son din olan İslama ve Kuran'ın hükümlerine uyarız.

İnsanlık için bir hidayet kaynağı olan Kur'ana uyanların özelliklerini ve nasıl davranmaları gerektiğini, yine Kuran ayetlerinden öğrenelim:

"Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir."

"Onlar gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de, Allah yolunda harcarlar."

"Onlar sana indirilene de, senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar" (Bakara Sûresi Ayet 2,3,4)

Miladi 610 yılında Mekke'de Hz. Muhammed'e indirilen ayetlerle insanlığa ulaştırılan ilahi mesaj, 622

yılında Medine'ye hicretle, yepyeni bir safha oluşturmuştur.

Hicret olayı bir dönüm noktasıdır. İnsanlık için yeni bir safhadır. Allah'ın rahmet ve yardımıyla Medineli Müslümanlarla, oraya hicret eden Mekkeli Müslümanlar kardeşlik duygularını pekiştirerek, Hz. Muhammed'in önderliğinde, bitip tükenmek bilmeyen bir azimle, Tevhit dinine daveti sürdürdüler. Süreç içinde doğal olarak kurumsallaşmaya yöneldiler. İslamca ve insanca yaşama arzularına uygun yeni bir hayat tarzı kurdular.

Bütün insanlığın kurtuluşunu hedef alan tebliğ ve davet dönemi başladı. Hira'da gelen ilk vahiy ile başlayan bu süreç, Medine döneminde, ülkeler arası ilişkiler boyutunda devam etti. Hz. Muhammed'in vefatıyla bu görev, müminlere bir miras olarak intikal etti. Bu görev, kıyamete kadar devam edecektir.

İslam'a göre insan iki yönlü bir varlıktır. Birinci yönü insanın biyolojik yapısıdır. İkinci yönü ise, ruhi ve manevi yönüdür. Kuran'da yer alan hükümlerin amacı, insanın biyolojik yapısını koruyup, onu ruhi yönü ile de kemale erdirmek, duyuğu ve düşünce yapısını geliştirmek, ilkel hayat tarzından mükemmel bir toplum hayatına geçirmektir. Asr-ı Saadet bunun en güzel örneğidir.

İslam'ın hedefi, bireyleri dürüst, çalışkan, doğru sözlü, sorumluluklarını yerine getiren, adaleti tesis eden, yardımsever, şefkati ve merhameti bütün bireylerine yansıtabilen ideal bir toplum hayatı oluşturmaktır.

İslam; insan onurunu, haysiyetini, şerefini yücelten ve yükselten prensiplere uyulmasını ister. Bencilliğe, ferdietçiliğe, maddeciliğe uzanan yaşayış tarzından uzak durmamızı ister. Çünkü bu tür davranışlar, toplum düzenini bozan ve İslam'ın men ettiği kötü istek ve ihtirası tanılatırmaya götüren yollardır. Halbuki insan, Kuran'ın ifadesiyle "yaratılmışların en üstünü"dür. Öyleyse insan, taşıdığı misyonuna göre davranmak zorundadır.

İslam'ın ortaya koyduğu sosyal ve ahlaki görevlerle dini görevler, bir bütünlük arzederler ve aralarını keskin hatlarla ayırmak mümkün değildir.

Dini görevler yerine getirildiğinde, sosyal dayanış-

manın bir çeşit uygulama biçimi karşınıza çıkar. Zekat, fitre, yardımlar, dini bir vecibe olup, toplumda sosyal ve ekonomik dayanışmanın en güzel bir uygulama şeklidir. Müminler arasındaki sevgi ve saygının pekişmesine, birlik ve beraberliğin oluşmasına, aynı zamanda ilahi rahmete, mağfirete de vesiledir.

Hak ve sorumlulukların uygulanması, toplumda huzur ve güven ortamının oluşmasına sebep olur.

İslam'a göre toplumlar, ancak adaletle ayakta kalırlar. Adaletin bulunmadığı toplumlarda barış, güven, huzur ortamı yoktur. Hak ve adalet dengesine önem veren peygamberimiz, Veda Hutbesi'nde bütün Müslümanlara ve onların şahsında insanlığa, İslam'ın getirmiş olduğu insan haklarını ilan etmiş ve bu hakların evrensel boyutlara taşınmasını tavsiye etmiştir.

Hz. Muhammed insanlığa bu ölümsüz seslenişinde, "Allah katında en üstün olanınız, ondan korkup çekinmezsiniz, Arap'ın, Arap olmaya üstünlüğü yoktur, üstünlük ancak takvâ yönündendir" demiştir.

İslam'ın insanlara sağladığı evrensel haklardan bazıları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Hayat (yaşama) ve hürriyet hakkı
- Adaletle başvurma hakkı
- İrz ve namusunu koruma hakkı
- Sığınma hakkı
- Kamu hizmetine katılabilme hakkı
- İnanç ve fikir hürriyeti
- Mülkiyet hakkı
- Ekonomik faaliyetlere katılma hakkı
- Çalışanların hakkı
- Aile kurma hakkı
- Kadın ve erkeğin hakkı
- Eğitim, öğretim ve terbiye hakkı
- Seyahat hürriyeti ve hakkı
- İkamet etme hakkı
- Miras hakkı vb. diğer haklar.

İslam, savaştaki yaşlıların, çocukların, ekili, dikili yerlerin ve ağaçların korunmasına bile gayret göstermiş, savaş hukuku ile ilgili kuralları da ihmal etmemiştir. Bu haklar, İslam'ın Birleşmiş Milletlerin

İnsan Hakları Beyannamesinden, tam bin yıl önce, bütün dünyaya ilan ettiği ve kendi egemenliğinde korunmasını asla ihmal etmediği haklardır.

İslam dini'nin, Hz. Muhammed'in tebliğinden itibaren büyük bir coğrafyada kısa zamanda egemen olabilmemesinin sebebi, İslam'ın dünya ve ahirette egemenliği mutlu edecek mesajları içermesindedir.

Bu mesajlar, insanların eşitliğini öngören; renk, dil, ırk, imtiyaz farkını ortadan kaldıran; zulmü, haksızlığı engelleyen, kul hakkı yemeyi yasaklayan, hoşgörü ve sevgiyi ön plana çıkaran düşünce ve görüşler sunmaktadır.

İslam'a göre insan, kutsal bir varlıktır. İnsanın kutsalığı, en şerefli varlık oluşundan ve sadece insan olarak yaratılmasındandır.

İslam'la yoğrulmuş gönül adamı Yunus Emre'nin "Yaratılan hoş gördük, yaratandan ötürü" mısraları İnsana verilen değerini sebebini ne güzel ifade etmektedir.

Büyük İslam düşünürü Mevlana da, insan oğluna, yaratılmışların en şerefli sine yakışır davranış içinde bulunması gerektiğini vurgulamak için şöyle seslenir:

- * Cömertlik ve yardım etmede,
akarsu gibi ol,
- * Şefkat ve merhamette,
güneş gibi ol,
- * Başkalarının kusurunu örtmede,
gece gibi ol,
- * Hiddet ve asabiyette, ölü gibi ol,
- * Tevazu ve alçak gönüllülükte,
toprak gibi ol,
- * Hoşgörülükte okyanus gibi ol,
- * Ya olduğun gibi görün,
Ya görüldüğün gibi ol".

İslam dininin toplumsal ve evrensel özelliklerini genel anlamda ifade etmek istersek, şu şekilde özetleyebiliriz:

- İslam'a göre Allah, Bütün alemlerin rabbidir.
- Hz. Muhammed bütün insanlığa gönderilmiştir

- *Kuranı Kerim, evrensel bir kitaptır, bütün insanlığa seslenir.*
- *İslam, bütün zamanlara ve mekanlara hitap eder*
- *İslam, akıl ve bilim dinidir.*
- *İslam, insan haysiyetine önem verir.*
- *İslam, dünya ve ahiret dinidir.*
- *İslam, düşünce ve vicdan özgürlüğünü korur.*
- *İslam'da sınıf ve ırk ayrımı yoktur.*
- *İslam'da ruhbanlık da yoktur.*

Hz.Muhammed'in tebliğ ettiği mesajın evrenselliği, bütün insanlığı kucaklayışı ile ortaya çıkmaktadır.

İslam'ın tebliğ edilmeye başlandığı Medine devrinden günümüze kadar, İslam'ın mesajını insanlığa ulaştırabilmek için her türlü fedakarlığı ortaya koyan, hatta şehit olmayı göze alan müminler birçok ülkeleri fethederken, ilgi alanlarına Kıbrıs adası da girmiştir.

Kıbrısımızın dünkü insanlarını, yani dedelerimizi veya tarihin akışını değiştiren atalarımızı anlatırken, tarihi vesikalara dayanmak zorundayız.

Geçmişimizle iftihar ediyor, gurur duyuyoruz. Çünkü ecdadımızın; tarih boyunca, yüzümüzü kara çıkartacak veya bizi utandıracak hiç bir davranışı olmamıştır. Hep hoşgörü, hep bağışlama, hep insanca muamele. Zaten bizim ecdadımıza yakışan da budur.

Eğer bunun aksi olsaydı, ta II.Beyazıt döneminde İspanya'dan sürülen, İkinci dünya harbinde Hitler'den kaçan Yahudilere kucak açmazdık.

Sözlerimi, İslam'ın hedefi, Müslümanların özlemi olan, huzur ve kardeşliğe dayalı bir toplum hayatı gerçekleştirmenin önemini vurgulayan Allah kelâmıyla bitiriyorum:

“Toplum olarak Allah'ın dinine ve kitabına sarılın, ayrılığa düşmeyin”

“İçinizden hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülüğe engel olan bir topluluk oluşsun. İşte bunlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.” (Âli İmrân Sûresi Âyet 103-104)

Hepinizi hürmetle selamlarım.

Bahai Dini Topluluğu

Süha Uekil

The Bahá'í International Community

Introduction

The Bahá'í International Community is a non-governmental organization (NGO) that both encompasses and represents the world-wide membership of the Bahá'í Faith, including more than five million men and women from over 2,100 ethnic groups and almost every nationality, economic class, trade and profession. There are significant Bahá'í communities in 235 countries and territories, of which 182 are organized as national (or regional) affiliates, with more than 12,500 organized local communities. As an NGO at the United Nations, the Bahá'í International Community is an association of democratically elected national governing bodies known as National Spiritual Assemblies.

The Bahá'í International Community has a long history of involvement with international organizations. At League of Nations headquarters in Geneva, an International Bahá'í Bureau, established in 1926, served as a base for Bahá'ís participating in League activities. In 1945 when the UN Charter was signed in San Francisco, Bahá'í representatives were present. In 1948 the Bahá'í International Community registered with the UN as an international non-governmental organization (NGO) and in 1970 was granted consultative status (now called "special" consultative status) with the UN Economic and Social Council (ECOSOC). Consultative status with the United Nations Children's Fund (UNICEF) followed in 1976, and with the UN Development Fund for Women (UNIFEM) in 1989. Working relations with the World Health Organization (WHO) were also established in 1989. Over the years,

the Community has worked closely with the UN Environment Program (UNEP), the Office of the High Commissioner for Human Rights, the UN Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), and the UN Development Program (UNDP).

The Bahá'í International Community has offices at the United Nations in New York and Geneva and representations to United Nations regional commissions and other offices in Addis Ababa, Bangkok, Nairobi, Rome, Santiago, and Vienna. In recent years an Office of the Environment and an Office for the Advancement of Women were established as part of its United Nations Office.

Goals and Activities

Bahá'í communities the world over are engaged in activities to help achieve the humanitarian, social and economic goals set forth in the UN Charter. These activities include, but are not limited to, fostering grass-roots participation in sustainable development initiatives, advancing the status of women, educating children, preventing drug abuse, eliminating racism, and promoting human rights education. Over 1600 projects are currently operated by Bahá'í communities around the world, including approximately 300 schools owned and operated by Bahá'ís and at least 400 village tutorial schools.

The Bahá'í International Community United Nations Office cooperates as an NGO, sharing its experience, and participating in regular sessions of such UN bodies as the Commission on Human Rights, the Commission on the Status of Women, the Commission on Social Development, and the Commission on Sustainable Development. According to its most recent quadrennial report to the UN Economic and Social Council (ECOSOC) the Community participated in approximately 150 UN-sponsored meetings between January

1994 and December 1997, offering over 80 statements on a wide range of issues.

The Bahá'í International Community UN Office was also fully involved, along with a number of its national affiliates, in the recent series of UN world conferences on pressing global issues and in parallel NGO activities. These conferences included the 1990 World Summit for Children, the 1992 UN Conference on Environment and Development (Earth Summit) in Rio de Janeiro, the 1993 World Conference on Human Rights in Vienna, the 1994 Global Conference on Small Island States in Barbados, the 1994 International Conference on Population and Development in Cairo, the 1995 World Summit for Social Development in Copenhagen, the 1995 Fourth World Conference on Women in Beijing, the 1996 UN Conference on Human Settlements (Habitat II) in Istanbul, and the 1996 World Food Summit in Rome. The NGO Forums held in conjunction with these UN conferences also drew enthusiastic and substantive Bahá'í participation from all over the world.

In its relations with the United Nations, the Bahá'í International Community promotes the principles on which a lasting peace can be built.

- Oneness of humanity. Recognition of the oneness of humanity is the foundation for peace, justice and order in the world. It implies an organic change in the structure of society.
- Equality of men and women. The emancipation of women is a prerequisite of peace. Indeed, only as women are welcomed into full partnership with men in all fields of human endeavor will the moral and psychological climate be created in which inter-national peace can emerge.
- Universal standard for human rights. Human rights are inseparable from responsibilities. If peace, social progress and economic prosperity are to be established, human rights must be recognized and protected locally, nationally, and internationally. Moreover, individuals must be educated to recognize and respect their own rights and the rights of others.
- Economic justice and cooperation. A vision of human prosperity in the fullest sense of the term—an awakening to the possibilities of the spiritual and material well-being of all the planet's inhabitants—will help galvanize the collective will to overcome such barriers

to peace as the inordinate disparity between rich and poor.

- Universal education. Because ignorance is the principal reason for the decline and fall of peoples and the perpetuation of prejudice, no nation can achieve success unless education is accorded all its citizens, both men and women. Education should promote the essential unity of science and religion.

- An international auxiliary language. As the world becomes more interdependent, a single, universally agreed-upon auxiliary language and script must be adopted and taught in schools worldwide, as a supplement to the languages of each country. The adoption of such a language will improve communication among nations, reduce administrative costs, and foster unity among peoples and nations.

Uluslararası Toplum

Hz. Bahauallah yüzyıldan fazla bir zaman önce, dünya uluslarının hepsini kapsayacak ve kalıcı ve evrensel bir barışın temellerini yerleştirecek olan, ortak güvenlik prensibine dayalı bir uluslararası yönetim sisteminin meydana getirilmesini istemişti. Hem bu kavramı geliştirme hem de adaleti, barışı ve refahı uluslararası düzeyde oluşturma çabasındaki dünya Bahai toplumu, tam tanınmış bir sivil toplum kuruluşu olarak, Birleşmiş Milletler'in amaçlarının ve programlarının birçoğunu destekleyerek onunla uzun zamandır yakından çalışmaktadır.

1945 yılında, San Francisco'da, Birleşmiş Milletler'in kurulmasında Bahai temsilciler hazır bulunuyordu. 1947'de Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada

Bahai toplumlari, BM Halkla İlişkiler Departmanı (DPI) tarafından tanındı. Ertesi yıl, 1948'de, Uluslararası Bahai Toplumunun kendisi BM DPI tarafından uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olarak kabul edildi.

Mayıs 1970'de Uluslararası Bahai Toplumu'na, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nde (ECOSOC), sosyal ve ekonomik gelişmeyi dünya çapında iletme çabalarında Konsey ve onun yan kuruluşları ile daha büyük bir etkileşime derecesine izin veren danışmanlık statüsü verildi. Mart 1976'da Uluslararası Bahai Toplumu'na, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu'nda (UNICEF), benzer şekilde çocukların sağlığını, eğitimi ve mutluluğunu iletmede Birleşmiş Milletler'le etkileşim için olanaklar sağlayan danışmanlık statüsü verildi.

Bu ve diğer BM kurum ve kuruluşları ile ilişkiler yıllar

geçtikçe derinleşmiştir. Örneğin Toplum bugün, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ile bir çalışma ilişkisine sahip olup Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ile işbirliği vardır ve Birleşmiş Milletler Kadın Gelişimi Fonu (UNIFEM) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF) ile ortak aktiviteler üstlenmiştir.

Uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olarak Uluslararası Bahai Toplumu, barışı sağlama, insan hakları, kadın sorunları, eğitim, sağlık ve sürdürülebilir kalkınma dahil geniş bir aktivite alanına katılmaktadır.

Bu meselelere sadece Birleşmiş Milletler'de değil, diğer uluslararası sivil toplum kuruluşları ile işbirliği vasıtasıyla da hitap edilmektedir. Örneğin Uluslararası Bahai Toplumu, Afrika Gıda Güvenliği Savunucuları: Kadınların Yükünü Azaltma'nın, Dünya Doğa Koruma ve Din Ağı Fonu'nun, Cenevre'deki Dört Ortak Geleceğimiz Merkezi'nin ve Bütün Ağların Eğitimi'nin bir üyesidir.

Hakkımızda

162 yıl önce kurulan Bahai Dini, bugün en hızlı yayılan dünya dinleri arasında sayılmaktadır. Yaklaşık 232 ülke ve bunlara bağlı bölgelerde yaşayan inananlarıyla, coğrafi yayılımı açısından Hıristiyanlıktan sonra en yaygın ikinci dindir. Bahailer 116.000 yerleşim biriminde yaşamakta ve böylece dünya vatandaşlığı ideallerine bağlılıklarını yansıtmaktadırlar.

Bahai Dini'nin küresel kapsamı, yarattığı toplumun bileşiminde de görülmektedir. İnsanlığın bir kesitini temsil eden Bahailer her ulus, etnik grup, kültür, meslek, sosyal ve ekonomik sınıftan gelmektedir. Hızıyla ve ayrılıklardan arınmış tek bir toplum oluşturduğu için de, Bahai Dini dünya üzerinde belki de en çeşitli, geniş ve örgütlü bir topluluktur.

Bahai Dini'nin kurucusu Hz. Bahauallah (1817-1892) İran'ın soylu bir ailesinden gelmekteydi. Ancak, eziyet ve yokluk dolu bir yaşamı, rahat ve güvenli bir prens yaşamına tercih etti. Hz. Bahauallah, Allah'ın yeni ve

bağımsız bir elçisi olduğunu belirtti. Yaşamı, yaptığı işler ve yarattığı etki, Hz. İbrahim, Hz. Krişna, Hz. Zerdüşt, Hz. Buda, Hz. İsa ve Hz. Muhammed ile benzerlik göstermektedir. Bahailerin inancına göre, Hz. Bahauallah İlahi Elçiler zincirinin yeni bir halkasıdır.

Hz. Bahauallah'ın temel mesajı birliktir. Tek bir Tanrı ve tek bir insan ırkı olduğunu ve tüm dünya dinlerinin de Allah'ın insanlık için amacının açıklanmasındaki aşamalar olduğunu öğretmiştir. Hz. Bahauallah bugün insanlığın bir bütün olarak rüştüne ulaştığını söylemiştir. Tüm kutsal kitaplarda belirttiği gibi, tüm insanları barış içinde, birleşik bir dünya toplumu olarak bir araya getirme zamanı gelmiştir. Hz. Bahauallah, Allah'ın ırk, sınıf, inanç ve ulus gibi geleneksel engelleri ortadan kaldıran tarihi güçleri harekete geçirdiğini ve zaman içinde evrensel bir uygarlığın doğacağını belirtmiştir. Hz. Bahauallah "Dünya tek bir vatan ve insanlar onun vatandaşlarıdır" diye buyurmaktadır. Dünya insanların sorumluluğu da, bu gerçeği kabul etmek ve birleşme süreçlerine yardımcı olmaktır.

Bahai Dini diğer dinlerden birçok konuda farklılık göstermektedir. Ruhban sınıfı olmayan Bahai Dini, 18.000 den fazla yerleşim birimindeki seçilmiş yönetim kurullarıyla, evrensel bir yönetim sistemine sahiptir.

Bahai Dini günümüz toplumsal sorunlarına tümüyle farklı bazen de radikal bir biçimde yaklaşmaktadır. Kutsal eserleri ve çok çeşitli etkinlikleriyle, kültürel çeşitlilikten çevrenin korunmasına, kararlar alınmasında merkeziyetçilikten kaçınılmasından aile yaşamına, ahlak eğitiminden "Yeni Dünya Düzeni"ne kadar dünyada mevcut her önemli eğilime hitap etmektedir.

Bahai Dini'nin en seçkin başarısı birliğidir. Sosyal ve politik hareketlerin yanı sıra hemen her dinin aksine, Bahai Dini mezhep ve gruplara bölünme çabalarına başarıyla karşı koymuştur. Geçmiş dinlerin geçirdiği karmaşaları yaşamasına rağmen birliğini koruyabilmiştir.

Hz. Bahauallah, evrensel bir toplumun gelişimi için bazı temel prensiplerin gerektiğini belirtmiştir. Bunların en önemlileri, her tür bağınazlıktan vazgeçilmesi; erkek ve kadın arasında tam eşitlik; dünya dinlerinin birliğinin kabul edilmesi; aşırı zenginlik ve fakirliğin giderilmesi; evrensel ve zorunlu eğitim; bilim ve din arasında uyum; doğa ve teknoloji arasında sürdürülebilir denge; ortak güvenlik ve insanlığın birliğine dayalı dünya federal sisteminin kurulmasıdır.

Bahailer bu ilkelere bağlılıklarını öncelikle bireysel ve toplum olarak değişim yoluyla ifade etmektedirler. Bu bağlılığın bir yansıması küçük ölçekte sosyo-ekonomik gelişim projelerinde görülmektedir.

Bahai Dini'nin amaç ve öğretilerini "Call to the Nations" isimli bir derlemeden aldığımız şu bölümlerle biraz daha ayrıntılı olarak sizlerle paylaşmak istiyoruz.

"Hz. Bahauallah tarafından ilan edilen temel ilkeye göre, dinsel gerçek mutlak değil, izafidir; İlahi Vahiy sürekliliği ve gelişim içinde olan bir süreçtir; dünyadaki tüm büyük dinler İlahi kaynaklıdır; temel prensipleri tam bir uyum içindedir, hedef ve amaçları tek ve aynıdır, öğretileri tek bir gerçeğin yönleridir, işlevleri birbirini tamamlayıcıdır, doktrinlerinin esas olmayan yönleri açısından farklılık gösterirler ve görevleri insan toplumunun ruhani evriminde birbiri ardına gelen aşamaları temsil etmektedir."

"Hz. Bahauallah'ın amacı geçmiş Dinleri yok etmek değil, onları gerçekleştirmektir; günümüz toplumunu parçalayan, birbirleriyle çatışan inançlar arasındaki farklılıkları şiddetlendirmek değil, onları barıştırmaktır."

"Hz. Bahauallah'ın amacı, Kendisinden önce gelen peygamberlerin makamlarını küçümsemek veya öğreti-

lerinin önemini giderek azaltmak değil, bu öğretilerin içerdiği temel gerçekleri, içinde yaşadığımız çağın ihtiyaçları ve kapasitesiyle uyum içinde, sorunlarına, hastalıklarına ve karışıklıklarına uygulanabilir bir biçimde yeniden ifade etmektir. Hz. Bahaullah'ın görevi, insan ırkının bebeklik ve çocukluk çağlarının geride kaldığını, günümüzdeki ergenlik aşamasına ilişkin sarsıntılarını, insanlığı yavaş ve sıkıntılı bir biçimde olgunluk dönemine hazırlamakta olduğunu ilan etmektir."

"Bahai Dini Allah'ın birliğini savunur, Allah'ın Peygamberlerinin birliğini kabul eder ve tüm insan ırkının birlik ve bütünlüğü ilkesini öğretir. İnsanlığın birleşmesinin gerekliliği ve kaçınılmazlığını ilan eder ve bununun giderek yaklaşmakta olduğunu savunur. İnananlarına gerçeği bağımsızca araştırmaları görevini verir, her biçimdeki bağınazlık ve batıl inancı kınar, dinin amacının dostluk ve uyumun yayılması olduğunu bildirir, dinin bilimle uyum içinde olduğunu beyan eder ve dini, insan toplumunda barışın sağlanması ve düzenli ilerleyişi için en önde gelen vasıta olarak görür. Erkekler ve kadınlar arasında eşit haklar, fırsatlar ve olanaklar ilkesini savunur, zorunlu eğitimde ısrar eder, zenginlik ve fakirliğin aşırısını giderir, din adamlığı kurumunu kaldırır, tek eşliliği emreder, boşanmayı kınar, bireyin hükümetine kayıtsız şartsız itaatinin gerekliliğini vurgular, hizmet ruhuyla yapılan her türlü işi ibadet seviyesine çıkartır, uluslararası yardımcı bir dilin yaratılması veya seçilmesini ister ve insanlığın genel barışını tesis edecek ve sürdürecektir kurumların çerçevesini çizer."

"Bahai Dini, meşru herhangi bir bağlılıkla ters düşmez, gerekli sadakatleri zayıflatmaz. Amacı, insanların kalplerindeki makul ve akılcı milliyetçilik alevini bastırmak veya ulusal egemenlik sistemini kaldırmak değildir. Dünya uluslarının insanlarını birbirinden farklı kılan etnik kökenlerin, iklimlerin, tarihin, dil ve geleneklerin, düşünce ve adetlerin çeşitliliğini yadsımaz veya bunları ortadan kaldırmaya çalışmaz. Daha geniş bir bağlılık, insan ırkını geçmişte canlandıranlardan daha büyük bir özlem ister. Ulusal dürtü ve menfaatlerin, birleşik bir dünyanın zorunlu taleplerinden daha az önemli

olduğunda ısrar eder."

"İslam'ın "Allah inancının bir unsuru" olarak aşıldığı ve vurguladığı, insanın ülkesine olan sevgisi Hz. Bahaullah'ın çağrısıyla ne kınanmakta ne de küçümsenmektedir. Toplumun ekonomik yaşamında oluşan temel değişimler, ulusların birbirlerine olan bağlılıkları ve ulaşım ve haberleşme araçlarındaki devrim nedeniyle dünyanın küçülmesinin bir sonucu olarak, milliyetçiliğin yetersiz kaldığı kastedilmektedir. Geniş kapsamlı nedeniyle, insanın kendi ülkesine sevgisini dışlamayan, fakat onu da içeren bir sevgi aşılacaktır."

"Hz. Bahaullah'ın tüm öğretilerinin eksenini oluşturan İnsanlığın Birliği ilkesi, bilgisizce bir duygusallığın patlaması veya müphem ve dindarlıkla ilişkili bir umudun ifadesi değildir. Bu ilkenin çağrısı, sadece insanlar arasında kardeşlik ve iyi niyet ruhunun yeniden canlandırılması veya halklar veya uluslar arasında uyumlu işbirliğini teşvik etmek de değildir. Bu çağrının anlamı daha derin, iddiaları ise geçmiş Peygamberlerin ortaya koymalarına izin verilenlerden daha büyüktür. Mesajı sadece bireye uygulanabilmekle kalmaz, tüm devletleri ve ulusları tek bir insan ailesinin üyeleri olarak birleştirmesi gereken ilişkilerin doğası ile ilgilidir. Günümüz toplumunun yapısında organik ve dünyanın bu güne kadar yaşamadığı bir değişimi kastetmektedir. Yaşamının, politik çarkının, ruhani özleminin, ticaret ve maliyesinin, yazı ve dilinin tüm temel yönleri açısından organik bir biçimde birleşik, fakat federal birimlerinin ulusal özellikleri açısından sonsuz sayıda çeşitli bir uygar dünyanın yeniden yapılanmasını ve silahsızlanmasını istemektedir."

"İnsanlığın Birliği ilkesi, insanlığın, aile yaşamının doğuşu ile başlayan ve daha sonra sırasıyla kabile dayanışması, kent-devlet kurulması ve bunların da büyüyerek bağımsız ve egemen uluslara dönüşmesi evriminde son aşamayı temsil etmektedir."

Merkezi Simalar Hz. Bab

"Bab", kelime anlamı kapıdır. Doğum yeri İran'ın güneyinde Şiraz şehridir. Gerçek adı Ali Muhammed olup Hz. Muhammed'in sülalesinden gelmektedir.

Hz. Bab'ın Makamı

Hz. Bab, insanlara Hz. Bahauallah'ın geleceğini haber veren bir Tanrı peygamberidir.

23 Mayıs 1844 te kendisini Tanrı Peygamberi olarak ilan etmiş ve yaşamının geri kalan kısmını genellikle hapishanelerde geçirmiştir. Kendine inananlarına Babi denilmektedir.

Hz. Bab'ın Emrini Açıkladığı Oda

bütün dinler tarafından geleceği beklenen kişiye müjdemek olduğunu belirtmişti. Dualarında Hz. Bahauallah'ın Emri'ni belirtmiş ve şöyle demiştir: "Hz. Bahauallah'ı takip edenlere ne mutlu!"

Öldürülmesine karar verildiğinde Hz. Bab henüz 31 yaşında idi. 9 Temmuz 1850 de şehit edildi. Bütün eserlerinde asıl geliş nedeninin, çağlar boyunca

Hz. Bab'ın vaadi yerine geldi. Hz. Bahauallah geçmiş Tanrı Peygamberleri tarafından geleceği

Hz. Bahauallah'ın Akka'da Hapsedildiği Kale

önceden haber verilen Vaat Edilen'in kendisi olduğunu, Hz. Bab'ın açıklamasından 19 yıl sonra açıkça ilan etti.

Hz. Bahauallah

Hz. Bahauallah 21 Nisan 1863 te dünyaya şu mesajı ilan etti:

"Ezelden beri tüm Tanrı Peygamberleri'nin vaadi ve amacı olarak ilan edilmiş ve Tanrı Elçileri'nin en büyük arzuları olan Vahiy şimdi insanlara açıklanmıştır."

Hz. Bahauallah, İran sarayının seçkin vezirlerinin birinin oğluydu. Babası öldüğünde 22 yaşındaydı, hükümet babası yerine O'nu geçirmek istedi. Fakat Hz. Bahauallah zamanını dünyevi sorunlarla harcamak istemiyordu. Kudretli Tanrı'nın kendisine çizdiği yolu takip etmek için sarayı terk etti.

Hz. Bahauallah'ın Makamı

Hz. Bab peygamberliğini açıkladığı zaman Hz. Bahauallah 27 yaşındaydı. Hemen Hz. Bab'ı kabul etti. O'nun en kudretli ve tanınmış müminlerinden oldu.

Hz. Bab'ın peygamberliğini açıklamasından 9 yıl sonra Hz. Bahauallah karanlık bir zindana atıldı. Boynuna takılan zincirler o kadar ağırdı ki başını yukarı kaldıramıyordu. Tanrı ihtişamının Ruhunu kapladığı yer bu zindandır. Bir gece rüyasında, her taraftan titreşen şu sözleri işittiğini yazar:

"Doğrusu Seni, Seninle ve Senin kaleminle galip yapacağız."

Sonuçta Hz. Bahauallah'ın ve ailesinin atalarından kalma zenginlikleri ellerinden alındı ve ülkelerini terk etmeleri emredildi.

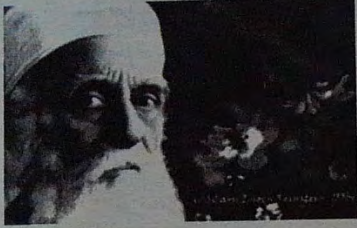

Hz. Bahauallah'ın Makamı

Böylece karısı ve çocukları ile Bağdat'a sürgün edildi. Burada İran ve Irak'ın çeşitli yerlerinden gelen insanlar hemen O'nun etrafında toplandılar. Onlara henüz makamını açıklamamış olduğu halde değişik kesimden insanlar onun şahsiyetinden etkilenmişlerdi. 1863 yılı Nisanında ilahi görevini ilan ettiğinde Osmanlı Hükümeti tarafından İstanbul'a sürgün haberi geldi. İstanbul'da kısa bir süre kalan Hz. Bahauallah buradan Edirne'ye oradan da Akka'ya sürgün edildi.

Çok zor şartlar altında geçen Akka'daki hapislik dön-

mi 1877 yılı Haziranında göz hapsine dönüşerek ömrünün sonuna kadar sürdü. Ömrünün geri kalan 12 yılını ruhani ve toplumsal konular üzerinde yazmakla, değişik ülkelerden gelen ziyaretçileri kabul etmekle geçirdi. 29 Mayıs 1892 de 75 yaşında Akka'da (İsrail) vefat etti.

Hz. Abdülbaha

Hz. Bahaullah İlahi bir mimardı. İnsanlığın birliği için gerekli muhteşem Plan'ın taslağını çizdi. Bu kutsal yapının temelini en sağlam biçimde attı ve gerekli malzemeyi seçti.

Hz. Bahaullah vefat ettiği zaman İlahi Plan'ın uygulamasını oğluna bıraktı. Hz. Abdülbaha'yı dinin kanun ve prensiplerinin tek açıklayıcısı olarak ilan etti ve Bahailerin kılavuzluk için O'na yönelmelerini istedi.

Abdülbaha, Baha'nın kulu demektir. Hz. Bahaullah'ın en büyük oğluydu. Hz. Bab'ın Emrini açıkladığı gece 23 Mayıs 1844 te doğdu. Hayatının 40 yılını haphishane ve sürgünde geçirdi. O, en kötü haphishanelerin bile yok edemediği derin ve ruhani mutluluğa sahipti. Hz. Abdülbaha mutluluk konusunda;

"Mutluluk, maddi ve manevi diye iki kısma ayrılır. Maddi mutluluk sınırlıdır. Süresi en fazla bir gün, bir ay veya bir yıl olup sonucu yoktur. Ruhani mutluluk kişinin ruhunda, Tanrı aşkı ile belirir ve kişinin insanlık dünyasının fazilet ve mükemmeliyetlerini kazanmasına izin verir. O halde, aşk nuruyla kalp lambasının parlaması için elinizden geldiğince çabalayınız."

Bir Tanrı Peygamberinin kendisinden sonra dini konularında inananlarına kılavuzluk etmek için bir kişiyi tayin etmesi Bahai Dinine özgü bir niteliktir. Geçmişin tüm dinleri, kurucularının ölümünden sonra bölünmüşlerdir. Çünkü Tanrı Peygamberleri, müminlerini bıraktıklarında onlar kime yöneleceklerini bilmiyorlardı. Tanrı öğretilerini anladıkları gibi yorumlayarak onların değişik biçimde anlaşılmasına neden olmuşlardır. Bu, geçmiş dinlerin müminleri arasında ayrılık nedeni oldu. Bahai dininde, insanların arasındaki her türlü ayrılıkları kaldırmak için gelmiş olan Hz. Bahaullah öğretileriyle ilgili konularda kılavuzlanmak için tüm Bahailerin Hz. Abdülbaha'ya yönelmelerini belirtti.

Yaşamının ilerleyen yıllarında Avrupa ve Amerika'ya bir çok seyahat yaparak orada binlerce insana Bahai Dinini anlattı. 28 Kasım 1921 de Hayfa (İsrail)'da hayata veda etti.

Hz. Abdülbaha, Tanrı Dininin açıklayıcısı, Hz. Bahaullah'ın yazılarının yorumlayıcısı ve öğretilerinin mükemmel örneğiydi.

Şevki Rabbani - Emrin Velisi

Hz. Abdülbaha, vasiyetnamesinde kendisinden sonra torunu Hz. Şevki Efendi'yi Tanrı Dini'nin Velisi sıfatıyla ayetlerin açıklayıcısı ve Bahailerin rehberi tayin etmişti. Kendisine bu görev verildiğinde Hz. Şevki Efendi 24 yaşındaydı ve İngiltere'de Oxford Üniversitesi'nde okuyordu.

36 yıllık Velilik devresinde Dinin ilerlemesinden başka bir düşüncesi olmadı. Birçok eseri İngilizceye çevirdi aynı zamanda Bahai eserlerinin yerel dillere çevrilmesi yolunda inananları teşvik etti. Hz. Bahaullah'ın belirttiği Bahai yönetim düzeninin kurulmasına ve işlemesine ve bunların gerektirdiği kurumların planlanması ve teşkil edilmesine, Hayfa'daki Makam ve bahçelerin

inşası ve düzenlenmesine gayret sarf etti.

Dünyanın çeşitli yerlerindeki Bahailerden oluşan 27 kişiyi Bahai dinini korumak ve yaymak için atadı (Emrin Elleri) ve bu kişiler Hz. Şevki Efendinin ölümünden sonra Yüce Adalet Evi'nin kurulmasına kadar geçen sürede Bahailere kılavuzluk ettiler.

4 Kasım 1957'de Londra'da bulunduğu sırada vefat etti.

Adalet Evi

Bahai dininin yetkili tek yasama organı ve Bahai toplumunun ruhani rehberi, dünya Bahaileri arasından seçilen dokuz kişiden oluşan, Yüce

Adalet Evi'dir. Adalet Evi üyeleri her beş yılda bir tüm dünya Bahaileri arasından seçilirler. İlk kez 1963 yılında seçilen seçilen Adalet Evi'ne bizzat Hz. Bahauallah tarafından yasama yetkisi verilmiş ve kararlarında yanılmazlık vaat edilmiştir.

Adalet Evi, Bahai dünya toplumunun ruhani ve idari etkinliklerini yönetmenin yanı sıra, Hayfa ve Akka'da bulunan kutsal yerlerin korunması ve geliştirilmesi ile de ilgilenmektedir.

Prensipler

İnsanlığın Birliği

Hz. Bahauallah bize insanlığın birliğini öğretti. Tüm insanlar tek bir Tanrı'nın çocuklarıdır. Eğer tek bir Tanrı'ya inanıyorsak birbirimizi bir ailenin -insan ailesi- üyeleri ve kardeş olarak benimsemeliyiz.

Hz. Bahauallah bize birlik nurunu getirmeden önce, insanları birbirinden ayrı olarak düşünmeye yönelt-

cek bir çok nedenler vardı. Örneğin bazı insanlar derilerinin beyaz olması nedeni ile siyah, sarı veya kızıl derililerden daha üstün olduğunu düşünürlerdi. Dünyanın değişik renklerdeki insanları bir bahçede bulabileceğimiz değişik çiçek çeşitlerine benzerler. Eğer bir bahçenin değişik çiçek çeşitleri aynı renkte olsaydı, bahçe bu denli güzel olmayacaktı. Tanrı, derimiz ne renkte olursa olsun, dünyanın hangi bölgesinden gelirsek gelelim, hepimizi sever. O halde biz neden birbirimize yabancılar gibi bakıyoruz?

"Ey iyi sevilenler! Birlik Tapınağı yükselmiştir. Birbirlerinizi yabancı gözüyle görmeyiniz. Siz bir ağacın meyveleri ve bir dalın yapraklarıdır." "Bir elin parmakları ve bir vücudun üyeleri gibi olunuz. Vahiy kalemi size böyle öğretiyor."

Taassupların Kaldırılması

Hz. Bahauallah insanlığı felakete sürükleyen her türlü dini, ırki ve diğer tür taassupların unutulmasının gerekli olduğunu öğretir. İnsanlar, taassuba bağlı kaldığı sürece dünya barışa kavuşamaz.

Geçmişteki tüm savaşlar, cinayetler ve dökülen kanlar çeşitli taassuplar nedeniyle olmuştur. İnsanlar, ülkeleri ve dinleri yüzünden savaşmış ve dünyaya yıkıntı, milyonlarca insana da ölüm getirmişlerdir.

"Allah'ın nazarında muhtelif kavimler arasında fark yoktur. Bütün ırklar, kabileler, kavimler, sınıflar Allah'ın nimet ve ihsanından eşit derecede pay alırlar. İnsanlar arasında bir tek fark varsa, o da Allah'ın Kanununa itaat derecesi itibarıyla olan farktır."

Gerçeğin Bağimsızca Araştırılması

Hz. Bahauallah gerçeğin tek olduğunu öğretir. Değişik insanlar değişik evlerde yaşayıp, güneşe renkli pencere camlarından bakan çocuklara benzerler. Her evin cam

rengi diğer evlerin cam renklerinden farklı olduğu için; Bir çocuk güneşe yeşil camdan bakıp güneşin yeşil renkte olduğunu düşünür, diğer çocuk ise mavi camdan bakıp mavi

olduğunu düşünür. Üçüncü çocuk ise güneşin kırmızı olduğuna inanır. Çünkü pencere camları kırmızıdır. Bu çocuklar gördükleri rengin doğru olduğuna inanarak güneşin rengi yüzünden kavga edebilirler. Eğer güneşe kendi dar pencere camlarından bakmaktan vazgeçip dışarıya çıksalar güneşin gerçek rengini görecek ve üzerinde savaşacak bir şeyleri kalmayacaktır.

Hz. Bahauallah insanoğullarının atalarından miras kalma evlerinden dışarı çıkarak güneşe renkli pencere camlarından bakmaktan vazgeçmelerini söylüyor. Çünkü bakmakta olduğumuz aynı güneştir. Renkli camı gözlerimizden önünden çeker çekmez hepimiz onun gerçek rengini görmüş olacağız.

"Hz. Bahauallah'ın ilk öğretisi gerçeği araştırmaktır. İnsan gerçeği kendi başına aramalı, taklide ve atalarından kalma basit şekillere yapışmaktan vazgeçmelidir. Din, insanlığın birliği için olmasına rağmen dini inançların çok çeşitli olması nedeniyle dini inançlar arasında anlaşmazlıklar doğar. Gerçek din, insanlar arasında sevgi ve anlaşma kaynağıdır. Fakat insanlar, Gerçek Birleştiren habersiz, sahtelik ve taklitleri tutuyorlar. Böylece dinin parlaklığından da mahrum kalıyorlar. Baba ve atalarından kendilerine miras kalan hurafeleri takip ediyorlar."

Evrensel Yardımcı Dil

Dünyadaki anlaşmazlıkların nedenlerinden biri de insanların birbirlerinin dillerinden anlamamalarıdır. Her ülkenin değişik dili vardır. Bir insan kendi ülkesinden dünyanın diğer bir bölgesine gittiğinde

yabancılar arasında olduğunu hisseder.

Hz. Bahauallah, dünyanın tüm insanlarını birleştirmek ve onları aynı ailenin üyeleri yapmak için gelmiştir. Kanunlarından biri de evrensel bir dilin dünyanın her tarafında öğretilmesidir. Böylece her insan kendi ana dili yanında bir de evrensel dili öğrenecektir. Bu durumda kişiler nereye giderlerse gitsinler birbirlerini anlayacakları için kändilerini evlerindeymiş gibi hissedeceklerdir.

"Hz. Bahauallah'ın öğretilerinden biri de dil birliğidir. Yani, milletler arasında özel bir konferans toplansın ve her millet dil uzmanı olan delegelerini oraya göndersin. Bunlar bir dili resmen yardımcı genel dil olarak kabul etsinler ve bu dil dünya okullarında çocuklara öğretilsin. Böylece her öğrenci iki dile sahip olur. O zaman dünya bir vatan olur. Çünkü genel yardımcı dil, insan aleminin birlik sebeplerinden birisidir."

Kadın - Erkek Eşitliği

Güvercinin kanatlarından birinin tüylerini yolarsanız diğer kanadı ne kadar kuvvetli olursa olsun uçamaz. Çünkü kuş uçmak için iki kanada gereksinim duyar.

"İnsanlık iki kanadıyla - biri erkek, diğeri kadın - kuşa benzer. Her iki kanadı da kuvvetli olmadıkça ve aynı kuvvette gönderilmedikçe kuş göklere uçamaz."

Tanrı hepimizi insan olarak yaratır. O'nun için erkek veya kadın olmamızın hiç bir farkı yoktur. Seven bir anne ve baba için kız veya erkek evlatlar eşit değerdedirler.

"İnsanlık dünyasında dışı cins aşağılık muamelesi görüyor, eşit hak ve imtiyaza sahip olmasına izin verilmiyor. Bu durum tabiatın dolayı değil, eğitimden dolayıdır. İlahi yaratılıştta böyle bir ayırım yoktur. Tanrı yanında hiç bir cinsin diğerine üstünlüğü yoktur."

Zorunlu Genel Eğitim

Bahai dininin temel öğretmelerinden biri de -kız veya erkek- her çocuğun eğitilme zorunluluğudur. Eğer anne ve babalar çocuklarının eğitimini ihmal ederlerse Tanrı katında sorumludurlar.

"Her babaya kız ve erkek çocuklarını okuma ve yazma eğitmesi emredilmiştir. Kim bu buyruğu ihmal ederse, Adalet Evi Üyeleri'nin görevi, eğer zenginse, ondan çocukların eğitimine gerekli olan parayı almaktır. Aksi halde -anne ve babası muktedir değilse- sorun Adalet Evi'ne devredilir. Doğrusu biz onu -Adalet Evi- fakir ve muhtaçların korunacağı bir yer yaptık."

"Kim evladını veya diğer çocukları eğitirse Benim çocuklarımı eğitmiş sayılır."

Hz. Bahaullah'a göre eğitim yalnız okuma ve yazma öğrenmek değildir. Çocuklar insan ırkına hizmet edebilecek şekilde eğitilmelidir. Bahai dinine göre eğitimin amacı, dünyanın bir ülke ve insanoglundun onun vatandaşları gibi olduğuna inanan, hizmet ve sevgilerini tüm dünyanın düzeltilmesine harcayan kadın ve erkekler yetiştirmek olmalıdır.

Din ve İlim Uyum İçinde Olmalıdır

Tanrı bizlere hayvanlardan farklı olmamız için düşünme gücü vermiştir. İnsan aklını kullanabildiği için çağlar boyunca ilerleyebilmiş ve bugün binlerce sene önce yaşadığından daha değişik yaşayabilmektedir. Yeni bulgu ve buluşlar insanların daha iyi evlerde yaşamalarını, hastalık ve cehaletle savaşmalarını mümkün kılmıştır. Eğer manen gelişmezsek maddi ilerleyişin bize çok az yararı olur. Tanrı manen ilerlememiz için bize din vermiştir. Dinsiz ilim birçok zararlar verebilir. Aynı şekilde, ilimsiz din de karışıklığa neden olur. İnsan ırkının gerçek ilerlemesi

için her ikisi de birlikte gereklidir. İlim ve din birlikte yürümelidir.

İlim bizi aletlerle donatır, din ise onları nasıl kullanılacağını söyler. Eğer bir balta veya orak doğrulukla kullanılırsa çok faydalıdır. Fakat eğer bir katil balta veya orak kullanılırsa, aynı faydalı alet tehlikeli bir alet durumuna gelir. Bugün dünya insanların kaybolan dini değerler nedeniyle ilmin onlara sunduğu bu gibi aletler silah olarak kullanılmaktadır. Diğer taraftan ilmi terk eder, nedenleri çözümlenmek için aklımızı kullanmaktan vazgeçersek, din cehalet ve hurafeden başka bir şey olmayacaktır.

"Tanrı, din ve ilmi anlayışımızın ölçüsü yaptı. Sakın bu görkemli gücü ihmal etmeyiniz. Her şeyi bu terazide tartınız... Bütün inançlarınız ilimle uyumlu olsun, gerçek tek olduğu için karşıt olamaz. Din hurafe, yersiz taassup ve anlaşılmaz prensiplerden arındığı zaman ilimle uygunluğunu gösterir. Böylece dünyadan tüm savaşları, anlaşmazlıkları, kavgaları ve ayrılıkları silip süpürecek büyük bir birleştirici ve temizleyici kuvvet hasıl olacaktır. Sonra insanlık Tanrı sevgisinin kudretinde birleşecektir."

Aşırı Zenginlik ve Fakirliğin Kaldırılması

"Hz. Bahaullah'ın öğretileri arasında en önemli prensiplerden biri, her insanın yaşamını sağlayacak günlük yiyecek ve kazanç araçlarında eşitlik hakkına sahip olma gerekliliğidir."

Bahai dininde, aşırı zenginlik ve fakirliğin olmayacağı dengeli bir toplumun yaratılışı için görkemli kanun ve öğretiler vardır. Şüphesiz ki bazılarının aşırı derecede zengin diğerlerinin ise acınacak derecede fakir olma durumu geliştirilecek bir organizasyonla sınırlandırılabilir.

"Yoksulluğun, açlıktan ölüme erişmesine müsaade edildiğini gördüğümüz zaman bu, bir yerde zulme rast-

layacağıımıza işaret olmalıdır. İnsanlar bu konuda hızla harekete geçmelidirler."

Bu konuda getirilecek düzenlemelerin yanı sıra her Bahai konunun aslında ruhani bir mesele olduğunun da bilincindedir.

"Ey dünyanın zenginleri! Fakirler aranızda emanetimidir. Emanetimi iyi saklayınız. Hep kendi rahatınızla meşgul olmayınız."

Kalplerimiz bu dünyanın zenginliklerine bağlanmaktan vazgeçerse ve zenginliğin kendi başına bir fazilet olmadığını bilincinde olursak, zenginliğimizi ihtiyaç içinde olanlarla paylaşmak kolaylaşır.

"Altın nasıl ateşle denenirse, Tanrı da insanları altın ile dener."

Hz. Bahaullah yardıma muhtaç olanların unutulmamasına dikkatimizi çekerken fakirlerin de dilenmesini yasak eder. Kendi hayatlarını kazanmak için Tanrı'ya güvenerek çalışmalarının gerektiğini söyler. Her fert kendi işini takibe ve bu dünyada görevini yapmaya çabılmaktadır.

Din Dostluk ve Birlik Sebebi Olmalıdır

Din, dostluğa ve insanlar arasında bağlılıklara sebep olmalıdır. Oysaki insanlık alemi bu güne kadar sadece din yüzünden çıkan savaşlarda büyük kayıplara uğramıştır. Bütün dinler insanlık aleminde sevgiyi ve birliği sağlamak amacını gütmüşlerdir. Her yarattığına karşı şefkatli ve affedicu olan Tanrının isteği gibi gösterip başka insanları yok etmeğe çalışmak zaten dinin kendisini inkar etmek olur. Bu nedenle eğer din, düşmanlığa ve savaşa sebep olursa yokluğu daha iyidir.

"Tanrısal dinler, insanlar arasındaki sevgi ve dostluğu sağlamak ve insanlığın birliği için gelmişlerdir."

Hakların Eşitliği

"Her meslek, kabile, ırk, inanç ve makamda olan insanların uygarlık ve ve dini haklarının korunması için tam bir dikkat ve titizlikte bulunmalıdır. Bu hususta tercih ve farklılık doğru değildir."

Bütün insan haklarının korunması, dokunulmaması ve eşit olması adaletin gereğinden doğar. Bu bir toplumun öz gereklerindedir. Çünkü tüm insanlar Tanrı yanında eşittirler. Hakları aynı olup kimse için bir üstünlük söz konusu değildir. Herkes İlahi yasanın himayesindedir ve kimse için istisna yoktur. Allah'ın yanında zengin ve fakir ayırdır, aziz ve hakir eşittir.

"İnsan türünün hepsi de Allahın esirgeyici gölgesi altındadırlar. Nihayet bazıları noksandır, olgunlaştırılması gerekir. Bilgisizdirler, eğitim görmeleri gereklidir. Bütün insanlar Tanrı'nın yanında birdirler. Hepsinin hakları aynıdır. Hiç kimse için bir farklılık yoktur. Hepsisi de ayrıcalıksız olarak Tanrısal yasalardan faydalanırlar ve onun koruyuculuğu altındadırlar."

Genel Barış

Bütün ulusların birbiriyle iyi ilişkiler kurarak, birlik ve beraberlik içinde yaşamaları, yardımlaşma ve dayanışma halinde olmaları, devamlı ve savaştan uzak bir güvenlik içinde yaşamaları için genel barışın kurulması gerekir. Barış ortamı içinde meydana gelebilecek her anlaşmazlık, bütün milletler ve devletler tarafından genel bir seçim ile kurulan uluslararası bir mahkeme tarafından verilecek kararlarla çözülecektir. Bu şekilde, anlaşmazlıkların savaşa dönüşmesine ve savaş araçları yapımına gerek kalmayacaktır. Yalnız ülkelerin iç güvenliklerinin sağlanması

için her ülke küçük bir kuvvet bulunduracaktır.

"Yer yüzünde büyük bir kurultayın toplanması gerekir. Hükümdarlar ve devlet başkanları bu toplantıda en büyük barış için müzakerelerde bulunmalıdırlar. Bu devletlerin, insanlığın rahatı uğruna sağlam bir barışa girişmeleri gerekir. Bu takdirde, savaş ordularına ve araçlarına gerek kalmaz. Yalnız memleket ve şehirlerin güvenliği için bir miktar kuvvet bulundurmaya ihtiyaç olacaktır."

İnsanlık Alemi İlerlemek İçin Tanrısal Öğretilere Muhtaçtır

İnsanlık alemi ne kadar doğal ilerleme gösterirse gösterecektir yine de her zaman Tanrısal öğretilere muhtaçtır. Eski bilginler akıl gücü ile insanların terbiyesini sağlamaya çok

uğraştılar fakat her ne kadar kendileri ve az bir kitleyi eğitebilmişlerse de tüm insanların genel eğitimini sağlayamazken Peygamberler bu Tanrısal güç vasıtası ile çeşitli milletleri dost yapmışlardır. O halde insanlık alemi, hem bilim ve akıl yönünden hem de ruhanîyet yönünden ilerleyebilmek için bu Tanrısal güce muhtaçtır.

"Batı milletlerinin uygarlıkta olağanüstü ilerlediklerini görmeme rağmen İlahi uygarlığın unutulmaya yüz tuttuğunu gözledim. Bunun nedeni, bütün düşüncelerin doğa alemine yönelmiş olmasıdır. Oysa doğa aleminde birçok eksiklikler mevcuttur. Bu yüzden İlahi uygarlığın ışıkları görünmez hale gelmiş ve hükmetme olanağı doğanın eline geçmiştir. Doğa aleminde en büyük etken yaşam kavgasıdır. Zorlukların, savaşların, düşmanlıkların kaynak ve temeli insanlar arasındaki bu yaşam kavgasından gelmektedir. Zira zorbalık, kendini beğenmişlik, baskı ve başkalarının hakkına sahip olma gibi hayvanlar alemine ait kötü nitelikler doğada bulunmaktadır. Doğanın gereği olan bu nitelikler insanlar arasında hüküm sürdüğüçe mutluluk ve kurtuluşun mümkün olamayacağı apaçıktır. Yüce Tanrı, insanlar İlahi

eğitimle doğanın kötülüklerinden ve zorbalıklarından kurtulup, manevi olgunluklara, vicdan duygusuna ve ruhani erdemliklere erişerek güzel huyların sahibi olsunlar diye Peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Bütün insan alemindeki maddi uygarlık son derece güzel bir lambaya benzer. Fakat bu lamba ışıktan yoksundur. Onun ışığı, İlahi uygarlıktır. Bu uygarlığın kurucusu ise Tanrı'nın Kutsal Doğuşlarıdır."

Yaşam

Oruç

Bahai takvimine göre 19.ay oruç ayıdır. Güneş doğuşundan batışına kadar olan sürede hiç bir şey yenilip içilmez. 19 günlük oruç süresince Tanrı'ya karşı sevgimizi ve emirlerini tutmaktaki sadakatimizi sembolik olarak gösteririz.

"Oruç bir sembol olup nefsanî arzulardan sakınmayı belirtir. Maddî oruç, bir şahsın maddî iştahlardan sakındığı gibi nefsanî arzu ve iştahlardan da sakınması gerektiğinin bir sembolü ve hatırlatıcısıdır. Yalnız yiyecekten el çekmenin ruha etkisi yoktur. O yalnız bir sembol ve hatırlatıcıdır."

Namaz

Namaz Tanrı ile kul arasında önemli bir ibadet şeklidir. Bahai dininde namaz bireyseldir; yani kimseye uymadan ve kimsenin çağrısını beklemeden yalnız başına kılınır.

"Tanrı'dan veya cehennemden korktuğunuz veya Tanrı'nın başışına ve cennetine erişebilmek amacıyla ibadet etmeyiniz. Ancak Tanrı'ya ibadetiniz O'nu sevdiğiniz için olsun. En yüce ibadet budur."

Dua

Dua ruhun gıdasıdır. Dua etmediğimiz takdirde ruhen kuvvetli ve sağlıklı gelişemeyiz. Bunun için dinimizde dua zorunludur. Bahailer ne zaman arzu ederlerse kendi dillerinden dua okuyabilirler.

"Bir insan, bir insana aşık olduğu zaman sevgilisinin ismini zikretmekten durmasına olanak yoktur. Biri Tanrı'yi sevdiği zaman O'nun ismini zikretmekten durması olanaksızdır. Ruhani insan, Tanrı'yi anmaktan başka hiçbir bir şeyde zevk bulmaz."

Evlilik

Bahai Dininde evlilik önemli bir kurumdur ve kişilerin ve toplumun sağlığına katkısı vardır. Evlilikten önce iffetli olmak ve evlendikten sonra eşine mutlak sadık kalmak şarttır. Tek kişi ile evlilik hükmedilmiş olup yasaklanmamakla beraber boşanma kınanmıştır.

"Bahai evliliği iki taraf arasında birleşme ve samimi bir muhabbetir. Ancak eşler son derece dikkatli davranmalı, birbirlerinin mizaçlarını tanımalıdır. Bu ebedi bağ, sağlam bir ahitle pekiştirilmeli ve amaç, uyum, birlik ve beraberliği geliştirmek ve sonsuz hayata ulaşmak olmalıdır."

Hükümete Sadakat

Hz. Bahauallah, topluma zarar verecek herhangi bir faaliyete katılınmasını yasaklamıştır. Dinimizin politika ile hiç bir ilgisi yoktur. Tanrı'nın bize enerji ve potansiyellerimizi ilahi bir dünya düzeni oluşturmaya harcayacağımız bir yön çizdiğine inanıyoruz.

"Bahai öğretilerine göre hükümete sadakat zorunlu bir manevi ve sosyal prensiptir. Ülke hükümetine itaat etmeli ve iyiliğini isteyenler olmalıyız. Bahai ruhunun özü şudur ki daha iyi bir ekonomik ve sosyal düzen kurmak için hükümetin prensip ve kanunlarına itaat edilmelidir."

Kutsal Günlerin Gözetilmesi

Bahailerin yıl içinde çalışmamaları gereken dokuz kutsal gün vardır. Bu günler;

21 Mart-21 Nisan-29 Nisan-23 Mayıs-29 Mayıs- 9 Temmuz-20 Ekim-12 Kasım

"Bu kutsal günlerde dinin ilerlemesi için önemli bazı adımlar atarak yılın geri kalan günlerinden daha

değişik olması için uğraşmalıyız. Bizim için bayram günü yalnız güzel yiyecek yemek ve iyi vakit geçirmek değildir. Bunlar da bayramın bir bölümü olmakla beraber görevler ve eğlence bir arada yapılmalıdır."

Alkollü İçki Kullanımı

Tanrı'nın insanoğluna hediye ettiği akıl ve ruhumuzu mümkün olduğu kadar sağlıklı tutmak amacıyla Hz. Bahauallah alkollü içki ve afyon gibi uyuşturucu kullanımını tamamen yasaklamıştır.

"Tanrı'nun sevgi şarabıyla sarhoş olunuz, beyninizi harab eden ve hücrelerini öldüren şarapla değil. Hakikaten bunlar her kadın ve erkek iman etmiş olanlara yasaklanmıştır."

Çalışma

Bahai Dininde günah olduğu için dilenmek ve tembellik yasaklanmıştır. Bu dinde çalışmak herkes için zorunludur. Ayrıca iş, dünya insanlığına hizmet ruhu ile yapıldığı zaman bir ibadet yerine geçer.

"Hepinize sanat, ticaret ve buna benzer bir meslekle meşgul olmak farz olunmuştur. Bunu Tanrı'ya olan gerçek ibadetle aynı kaldık. Ey insanlar Tanrı'nın merhamet ve lütufları üzerine düşününüz."

Temizlik

Bilim günümüzde dünyadaki birçok hastalığın nedeninin pislik olduğunu ispat etmiştir.

"Dış temizlik maddi bir şey olmasına rağmen maneviyat üzerinde büyük bir etkisi vardır. Gerçekten temiz ve lekesiz bir vücuda sahip olma, insanın ruhunu etkiler."

Mabetler

Antarktika kıtası dışında tüm kıtalarda Bahai mabedi bulunmaktadır. Bu binaların mimari yapıları birbirinden farklı olmakla beraber ortak olan tek özellikleri binaların dokuz cephesi ve giriş kapısının bulunmasıdır. Bu yapı sistemi dünyanın dokuz büyük dinini sembolize eder. Bahai mabetleri her din ve ırktan insanların gelip

kutsal yazılarını okuyabileceği yerler olmalarının yanı sıra çevrelerinde okul, yetimler yurdu, hastane v.b yapıların da bulunduğu birer kurumduklar.

Hindistan Mabedi

Yeni Delhi'nin güneyinde Bahapur'dadır. Mabet, sanat ve teknik yönüyle IFRAA mimari kuruluşu tarafından o yılın mimari ödülü ile ödüllendirilmiştir.

Batı Samoa Mabedi

Pasifik Okyanusu Bahai mabedi Batı Samoa'da Apio şehrinde dir.

Panama Mabedi

Latin Amerika ana mabedidir. Panama City yakınlarında Cerro Sonsonati'dedir.

Almanya Mabedi

Avrupa kıtası ana mabedidir. Frankfurt yakınlarında Langenheim'dadır.

Avustralya Mabedi

Avustralya kıtası ana mabedidir. Sydney dışında Mona Vale de bulunmaktadır.

Kampala Mabedi

Afrika kıtası ana mabedidir. Kampala dışında Kikaya Hill de bulunmaktadır.

Amerika Mabedi

Batı ana mabedidir. Şikago'nun kuzeyinde Wilmette'dir.

Şili Mabedi

Şili ülkesinde yapımı sürmektedir.

Bahai Dünya Merkezi

İsrail'in Hayfa şehrindeki Kermil dağı üzerindeki beş bina yarım daire şeklinde ve merkez binanın her iki

yanına simetrik olarak sıralanmıştır. Bunlar; Yüce Adalet Evi, Uluslararası Arşiv Binası ve Uluslararası Bahai Kütüphanesi, Kutsal Eserleri İnceleme Merkezi ve Uluslararası Tebliğ Merkezi'dir.

Yehova'nın Şahitleri

Mete Süer

Yehova'nın Şahitleri Kimlerdir? Nelere İnanırlar?

Jehovah's Witnesses Who Are They? What Do They Believe

Kimlerdir?

YEHOVA'NIN ŞAHİTLERİNİN arzusu, kendilerini daha yakından tanımanızdır. Komşularınız arasında ya da iş çevrenizde onlara rastlamış ya da başka bir yerde onlarla karşılaşmış olabilirsiniz. Kapınıza geldiklerinde kendileriyle kısaca konuşmuş ya da onları herhangi bir yerde insanlara dergi sunarken görmüş olabilirsiniz.

Aslında, Yehova'nın Şahitleri sizinle ve iyiliğinizle ilgileniyorlar. Dostunuz olmak ve sizlere kendileri, inançları, teşkilatları, içinde yaşadığımız dünya ve insanlarla ilgili düşünceleri hakkında daha fazla bilgi vermek istiyorlar.

Yehova'nın Şahitleri birçok yönden diğer insanlar gibidirler. Herkes gibi onların da ekonomik, fiziksel ve duygusal sorunları vardır. Ne Tanrı'dan özel vahiy alırlar, ne de kusursuz ve yanılmazdır; bu nedenle onlar da zaman zaman hatalar yaparlar. Ama yaşadıkları deneyimlerden ders almaya çalışır ve kendilerinde gerekli düzeltmeleri yapabilmek için Mukaddes Kitabı gayretle incelerler. Tanrı'nın isteklerini yerine getirmek üzere kendilerini O'na adanmışlardır ve bu adaklarına uygun yaşarlar. Yaptıkları her işte Tanrı'nın Sözü'nün ve mukaddes ruhunun kendilerine yol göstermesini dilerler.

İnançlarının insan fikirleri veya kalıplaşmış iman ıkrarları yerine, Mukaddes Kitaba dayanması onlar için çok önemlidir. İlahımla şunları yazan resul Pavlus'la aynı görüştedirler: "Her insan yalancı olsa da, Tanrı'nın doğru olduğu bilinmelidir." (Romalılar 3:4, *Mijde*) İnsanlara hakikatmiş gibi sunulan öğretilere gelince, Şahitler eski Verialılar'ın resul Pavlus'un vaazını din-

Who Are They?

IT IS the desire of Jehovah's Witnesses that you become better acquainted with them. You may have met them as neighbors and fellow employees or in other daily affairs of life. You may have seen them on the street, offering their magazines to passersby. Or you may have spoken briefly with them at your door.

Actually, Jehovah's Witnesses are interested in you and your welfare. They want to be your friends and to tell you more about themselves, their beliefs, their organization, and how they feel about people and the world in which all of us live.

In most ways Jehovah's Witnesses are like everyone else. They have normal problems--economic, physical, emotional. They make mistakes at times, for they are not perfect, inspired, or infallible. But they try to learn from their experiences and diligently study the Bible to make needed corrections. They have made a dedication to God to do his will, and they apply themselves to fulfill this dedication. In all their activities they seek guidance from God's Word and his holy spirit.

It is of vital importance to them that their beliefs be based on the Bible and not on mere human speculations or religious creeds. They feel as did the apostle Paul when he expressed himself under inspiration: "Let God be found true, though every man be found a liar." (Romans 3:4, New World Translation) When it comes to teachings offered as Biblical truth, the Witnesses strongly endorse the course followed by the Bereans when they heard the apostle Paul preach: "They received the word with the greatest eagerness of mind,

lediklerinde izledikleri yolu tamamen doğru bulurlar. Onlar "Tanrı sözünü büyük ilgiyle karşılayarak her gün Kutsal Yazıları inceliyor, öğretilenlerin doğru olup olmadığını araştırıyorlardı." (Resullerin İşleri 17:11, *Müjde*) Yehova'nın Şahitleri, kendileri veya başkaları tarafından savunulan bütün dinsel öğretilerin ilham edilmiş Kutsal Yazılara uygun olup olmadığının araştırılması gerektiğine inanırlar. Sizi, kendileriyle yaptığınız sohbetlerde bunu yapmaya davet, hatta teşvik ederler.

Yehova'nın Şahitlerinin Mukaddes Kitabın Tanrı'nın Sözü olduğuna inandıkları bundan da bellidir. Tevrat, Zebur ve İncil'den oluşan Mukaddes Kitabın 66 kitabının da Tanrı tarafından ilham edilmiş ve tarihsel bakımdan doğru olduğuna inanılır. Genelde Yeni Ahit diye adlandırılan kısma Yunanca Kutsal Yazılar, Eski Ahit diye adlandırılan kısma ise İbranice Kutsal Yazılar derler. Hem Yunanca hem de İbranice Kutsal Yazıların doğruluğuna tamamen güvenir; mecazi veya simgesel olduğu açıkça belli deyişler ya da durumlar dışında, orada yazılanları kelimelerin gerçek anlamlarıyla ele alırlar. Mukaddes Kitabın önceden bildirdiği olayların birçoğunun gerçekleşmiş, bir kısmının ise gerçekleşme yolunda olduğunu ve yine bir kısmının da ilerde gerçekleşeceğini bilirler.

İSİMLERİ

Yehova'nın Şahitleri mi? Evet, kendilerini böyle adlandırır. Bu, onların hem Yehova, hem de O'nun Tanrılığı ve amaçları hakkında şahitlikte bulduklarının gösteren tanımlayıcı bir isimdir. "Tanrı", "Rab", "Yaratıcı"; bunlar da "Başkan", "Kral", "General" gibi birer unvanıdır ve bu unvanlar başka kişilere de verilebilir. Ama "Yehova" evrenin Yaratıcısı, Mutlak Güce Sahip Tanrı'nın özel ismidir. Bunu Çıkış 3:15'te görebiliriz: "Yehova O'nun ebedi ismidir."

Yehova (ya da bazı bilginlerin ve çevirmenlerin tercihine göre Yahve) ismi, orijinal İbranice Kutsal Yazılarda yaklaşık 7.000 kere geçer. Mukaddes Kitabın çevirilerinin çoğunda bu isim görülmez, onun yerine "Allah", "Tanrı" ya da "Rab" kullanılmıştır. Bununla birlikte, bu çevirilerde Yehova yerine kullanılan sözcükler -TANRI, RAB- büyük harflerle yazılmıştır. Bu sayede okuyucu, orijinal İbranice metinde Yehova adının geçtiği yerleri saytabilir. Bazı modern çevirilerde ise ya Yehova ya da Yahve ismi kullanılır. Türkçe *Kitabı Mukaddes*'in İşaya 42:8 ayetinde şunu okuyoruz: "Ben Yehovayım, ismim odur."

Yehova'nın Şahitlerinin isimlerini dayandırdıkları ayet İşaya'nın 43. babında geçer. Bu bapta, dünya sahnesi bir mahkeme salonu olarak betimlenir. Bütün ulus-

carefully examining the Scriptures daily as to whether these things were so." (Acts 17:11) Jehovah's Witnesses believe that all religious teachings should be subjected to this test of agreement with the inspired Scriptures, whether the teaching is offered by them or by someone else. They invite you--urge you--to do this in your discussions with them.

From this it is apparent that Jehovah's Witnesses believe in the Bible as the Word of God. They consider its 66 books to be inspired and historically accurate. What is commonly called the New Testament they refer to as the Christian Greek Scriptures, and the Old Testament they call the Hebrew Scriptures. They rely on both of these, the Greek and the Hebrew Scriptures, and take them literally except where the expressions or settings obviously indicate that they are figurative or symbolic. They understand that many of the prophecies of the Bible have been fulfilled, others are in the course of fulfillment, and still others await fulfillment.

THEIR NAME

Jehovah's Witnesses? Yes, that is the way they refer to themselves. It is a descriptive name, indicating that they bear witness concerning Jehovah, his Godship, and his purposes. "God," "Lord," and "Creator"--like "President," "King," and "General"--are titles and may be applied to several different personages. But "Jehovah" is a personal name and refers to the almighty God and Creator of the universe. This is shown at Psalm 83:18, according to the King James version of the Bible: "That men may know that thou, whose name alone is JEHOVAH, art the most high over all the earth."

The name Jehovah (or Yahweh, as the Roman Catholic Jerusalem Bible and some scholars prefer) appears almost 7,000 times in the original Hebrew Scriptures. Most Bibles do not show it as such but substitute "God" or "Lord" for it. However, even in these Bibles, a person can usually tell where the original Hebrew text uses Jehovah because in those places the substituted words are written in large and small capitals, thus: GOD, LORD. Several modern translations do use either the name Jehovah or the name Yahweh. Hence, the New World Translation reads at Isaiah 42:8, "I am Jehovah. That is my name."

The Scriptural account that Jehovah's Witnesses draw on for their name is in the 43rd chapter of Isaiah. There the world scene is viewed as a courtroom drama: The gods of the nations are invited to bring forth their witnesses to prove their claimed cases of righteousness or to hear the witnesses for Jehovah's side and acknowledge the truth. Jehovah there declares to his people: "Ye

ların tanrılarına, haklı olduklarını iddia ettikleri davalarının kanıtlayabilmek üzere ya şahitlerini getirmeleri ya da Yehova'ya şahitlik edenleri dinleyip hakikati kabul etmeleri için çağında bulunulur. Orada Yehova Kendisine hizmet edenlere şunu bildirir: "RAB diyor: Siz şahitlerim, ve seçtiğim kulumsunuz, ta ki, bilip bana inanasınız ve ben o olduğumu anlıyasınız; benden önce Allah olmadı, ve benden sonra olmayacak. Ben, ben RAB'İM; ve benden başka kurtarıcı yoktur."—İşaya 43:10, 11.

Yehova Tanrı'nın, İsa'nın doğumundan önceki binlerce yıl boyunca da yeryüzünde şahitleri vardı. İbraniler kitabının 11. babında bu imanlı kişilerden bazılarının adları sayıldıktan sonra, İbraniler 12:1'de şunlar deniyor: "Bu kadar büyük şahitler bulutu etrafımızı kuşatmış olduğundan, her ağırlığı ve bizi kolayca saran günahı bırakarak, imanı başlıyan ve tamamlayan İşıya bakarak biz de önümüze konulan koşuyu sabırla koşalım." İsa Pontius Pilatus'a "ben bunun için doğmuşum, ve bunun için dünyaya geldim ki, hakikate şahadet edeyim" demişti. O, "sadiq ve hakiki şahit" diye adlandırılır. (Yuhanna 18:37; Vahiy 3:14) İsa öğrencilerine şunları dedi: "Ruhülkudüs [mukaddes ruh] üzerineze gelince, kudret alacaksınız; Yeruşalimde, bütün Yahudiye, Samiriye ve dünyanın en uzak yerine kadar şahitlerim olacaksınız."—Resullerin İşleri 1:8.

Bu nedenle, bugün 230'u aşkın ülkede, Yehova'nın gökte Mesih İsa yönetiminde kurulan Krallığına ilişkin iyi haberi bildiren 6.000.000 kadar kişi, Yehova'nın Şahitleri olarak adlandırılmalarının yerinde olduğunu düşünüyor.

Çağımızdaki Gelişme ve Büyümeleri

YEHOVA'NIN ŞAHİTLERİNİN modern tarihi yüz yılı aşkın bir süre önce başladı. 1870'lerin başında şimdi Pittsburgh'un (Pennsylvania, ABD) bir bölgesi olan Allegheny'de o zamanlar pek dikkat çekmeyen bir grup Mukaddes Kitabı incelemeye girişti. Charles Taze Russell bu grubun öncülüğünü yapıyordu. Temmuz 1879'da *Zion's Watch Tower* and *Herald of Christ's Presence* dergisinin ilk sayısı çıktı. 1880'e doğru Mukaddes Kitabı inceleyen bu küçük grup sayesinde yakın eyaletlerde birçok cemaat kurulmuştu. 1881'de Zion's Watch Tower Tract Society oluşturuldu ve 1884'te Russell'in başkanlığında tüzel bir kişilik kazandı. Derneğin ismi sonradan Watch Tower Bible and Tract Society olarak değiştirildi. Birçok kişi evden eve gidip Mukaddes Kitabı dayalı yayınlar sunarak şahitlik yapıyordu. Bu işe bütün vaktini ayıranların sayısı 1888'de 50 idi, bugüne dünya çapında ortalama

are my witnesses, saith Jehovah, and my servant whom I have chosen; that ye may know and believe me, and understand that I am he: before me there was no God formed, neither shall there be after me. I, even I, am Jehovah; and besides me there is no saviour."—İsaiah 43:10, 11, American Standard Version.

Jehovah God had witnesses on earth during the thousands of years before Jesus was born. After Hebrews chapter 11 lists some of those men of faith, Hebrews 12:1 says: "So, then, because we have so great a cloud of witnesses surrounding us, let us also put off every weight and the sin that easily entangle us, and let us run with endurance the race that is set before us." Jesus said before Pontius Pilate: "For this I have been born, and for this I have come into the world, that I should bear witness to the truth." He is called "the faithful and true witness." (John 18:37; Revelation 3:14) Jesus told his disciples: "You will receive power when the holy spirit arrives upon you, and you will be witnesses of me both in Jerusalem and in all Judea and Samaria and to the most distant part of the earth."—Acts 1:8.

Hence, some 6,000,000 persons today who are telling the good news of Jehovah's Kingdom by Christ Jesus in over 230 lands feel that they properly refer to themselves as Jehovah's Witnesses.

Their Modern Development and Growth

THE modern history of Jehovah's Witnesses began more than a hundred years ago. In the early 1870's, a rather inconspicuous Bible study group began in Allegheny, Pennsylvania, U.S.A., which is now a part of Pittsburgh. Charles Taze Russell was the prime mover of the group. In July 1879, the first issue of the magazine *Zion's Watch Tower* and *Herald of Christ's Presence* appeared. By 1880 scores of congregations had spread from that one small Bible study into nearby states. In 1881 Zion's Watch Tower Tract Society was formed, and in 1884 it was incorporated, with Russell as president. The Society's name was later changed to Watch Tower Bible and Tract Society. Many were witnessing from house to house offering Bible literature. Fifty persons were doing this full time in 1888—now the average number worldwide is about 700,000.

By 1909 the work had become international, and the Society's headquarters was moved to its present location in Brooklyn, New York. Printed sermons were syndicated in newspapers, and by 1913 these were in four languages in 3,000 newspapers in the United States, Canada, and Europe. Books, booklets, and tracts had been distributed by the hundreds of millions.

700.000 kadardır.

1909'a doğru bu iş uluslararası bir boyut kazandı ve Teşkilatın merkez bürosu Brooklyn'de (New York) bugün bulunduğu yere taşındı. Basılı vaazlar gazetelere veriliyordu; 1913 yılı geldiğinde bunlar Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avrupa'da çıkan 3.000 gazete, dört dilde yayımlanıyordu. Yüz milyonlarca büyük ve küçük kitap ile el ilanı dağıtılmıştı.

1912 yılında "Yaratılışın Fotodramı" üzerinde çalışmalar başladı. Bu yapıtta, seslendirilen slaytlar ve hareketli resimlerle, yeryüzünün yaratılışından Mesih'in Bin Yıllık Hükümdarlığına sonuna kadar geçen zaman içindeki olaylar gösteriliyordu. Bu yapıt 1914'te gösterime girdi ve her gün 35.000 kişi tarafından izlendi. "Yaratılışın Fotodramı" sesli filmlerin öncüsü oldu.

YIL 1914

Kritik bir zaman yaklaşıyordu. Mukaddes Kitapı inceleyen Charles Taze Russell'in 1876'da yazdığı "Milletlerin Zamanları: Ne Zaman Sona Eriyor?" başlıklı makale, Brooklyn'de (New York) çıkan *Bible Examiner* dergisinin ekim sayısında yayımlandı. Sayfa 27'de "Yedi vakit MS 1914'te sona erecektir" deniyordu. Milletlerin Zamanları, başka bir çeviride "milletlerin tayin edilmiş zamanları" olarak söz edilen dönemdir. (Luka 21:24) Gerçi olması beklenen her olay 1914'te gerçekleşmediyse de, o, Milletlerin Zamanlarının sonunu işaretleyen ve özel anlam taşıyan bir yıldır. 1914'ün insanlık tarihinde bir dönüm noktası olduğunu birçok tarihçi ve yorumcu da kabul eder. Aşağıdaki alıntılar bunu gösteriyor:

"Tarihte tamamen 'normal' sayılan son yıl, I. Dünya Savaşı'nın başlamasından önceki 1913 yılıydı."—Washington, D.C.'de yayımlanan 13 Mart 1949 tarihli *Times-Herald*'ın başmakalesi.

"İki dünya savaşıyla soğuk savaşı içeren 1914 ile 1989 arasındaki 75 yıllık dönem gitgide daha çok tarihçi tarafından dünyanın büyük bir kısmının ya savaştığı, ya savaşın yol açtığı yıkımı onarmaya çalıştığı ya da savaşa hazırlandığı tamamen farklı bir çağ, eşi benzeri görülmemiş bir zaman olarak görülüyor."—7 Mayıs 1995 tarihli *The New York Times*.

"I. Dünya Savaşı başlayınca bütün dünya gerçekten altüst oldu, bunun nedenini bugün bile bilmiyoruz. Ondan önce insanlar için ütopya ufukta belirmiş gibiydi. Barış ve refah vardı. Sonra her şey altüst oldu. O zamandan bu yana adeta tüm yaşamlarımız durdu. . . . Bu yüzyılda, bütün tarih boyunca öldürülenlerden çok daha fazla insan öldürüldü."—Dr. Walker Percy, 21 Kasım 1977'de yayımlanan *American*

In 1912 work began on the "Photo-Drama of Creation." By slides and motion pictures with sound, it covered from earth's creation to the end of Christ's Thousand Year Reign. Showings started in 1914, with 35,000 seeing it daily. It was a pioneer in motion pictures with sound.

THE YEAR 1914

A crucial time was drawing close. In 1876 the Bible student Charles Taze Russell contributed the article "Gentile Times: When Do They End?" to the *Bible Examiner*, published in Brooklyn, New York, which said on page 27 of its October issue, "The seven times will end in A.D. 1914." The *Gentile Times* is the period referred to in another Bible translation as "the appointed times of the nations." (Luke 21:24) Not all that was expected to happen in 1914 did happen, but it did mark the end of the *Gentile Times* and was a year of special significance. Many historians and commentators agree that 1914 was a turning point in human history. The following quotations illustrate this:

"The last completely 'normal' year in history was 1913, the year before World War I began."—Editorial in the *Times-Herald*, Washington, D.C., March 13, 1949.

"Increasingly, the 75-year period from 1914 to 1989, covering two world wars and the cold war, is being seen by historians as a single, discrete epoch, a time apart in which much of the world was fighting war, recovering from war or preparing for war."—*The New York Times*, May 7, 1995.

"The whole world really blew up about World War I and we still don't know why. Before then, men thought that utopia was in sight. There was peace and prosperity. Then everything blew up. We've been in a state of suspended animation ever since. . . . More people have been killed in this century than in all of history."—Dr. Walker Percy, *American Medical News*, November 21, 1977.

More than 50 years after 1914, German statesman Konrad Adenauer wrote: "Security and quiet have disappeared from the lives of men since 1914."—*The West Parker*, Cleveland, Ohio, January 20, 1966.

The Society's first president, C. T. Russell, died in 1916 and was succeeded the following year by Joseph F. Rutherford. Many changes took place. A companion magazine to *The Watchtower*, called *The Golden Age*, was introduced. (Now called *Awake!*, with a circulation of more than 20,000,000 in over 80 languages.) Door-to-door witnessing received greater emphasis. To distinguish themselves from the denominations of Christendom, in 1931 these Christians embraced the

Medical News.

Alman devlet adamı Konrad Adenauer 1914'ten 50 yıldan fazla bir zaman sonra şunları yazdı: "Güvenlik ve huzur, 1914'ten beri insanların hayatından çıktı."—Cleveland'da (Ohio) yayımlanan, 20 Ocak 1966 tarihli *The West Parker*.

C. T. Russell 1916 yılında öldü ve ertesi yıl Joseph F. Rutherford teşkilatın başkanı olarak onun görevini devraldı. Bu dönemde birçok değişiklik oldu. *The Watchtower*'a kardeş dergi olarak *The Golden Age* (bugünkü adı *Awake!*) yayımlandı. (Şimdi 80'den fazla dilde basılan bu derginin tirajı 20.000.000'un üstündedir.) Evden eve şahitlik etme işine daha fazla önem verildi. İsa'yı takip eden bu kimseler Hıristiyan Âleminin mezheplerinden tamamen farklı olduklarını göstermek amacıyla, 1931 yılında Yehova'nın Şahitleri adını aldılar. Bu isim İşaya 43:10-12'ye dayanır.

Teşkilat, 1920'ler ve 1930'larda radyoyu şahitlik işinde geniş çapta kullandı. 1933'e doğru, Mukaddes Kitaba dayalı vaazlar yayımlamak üzere 403 radyo istasyonu kullanılıyordu. Sonraları, radyo kullanımı, yerini Şahitlerin giderek artırdıkları evden eve yapılan ziyaretlere bıraktı. Bu ziyaretlerde insanlara, portatif gramofonlardan Mukaddes Kitaba dayalı konuşmaların ses kayıtları dinletiliyordu. Mukaddes Kitabın hakiketine ilgi gösterenlerle evlerinde Mukaddes Kitap incelemeleri yapılımaya başlandı.

MAHKEMELERDE KAZANILAN ZAFERLER

Şahitler 1930'lu ve 1940'lı yıllarda faaliyetleri nedeniyle birçok kez tutuklandılar. Konuşma, basın, toplanma ve tapınma özgürlüklerinin korunabilmesi için mahkemelerde büyük mücadele verdiler. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Şahitlerin alt mahkeme kararlarını temyize götürmeleri, ABD Yüksek Mahkemesinden 43 lehte karar almalarıyla sonuçlandı. Benzer şekilde, başka ülkelerdeki yüksek mahkemelerden de olumlu kararlar çıktı. Mahkemelerde kazanılan bu zaferler açısından, Profesör C. S. Braden *These Also Believe* adlı kitabında Şahitler hakkında şunları dedi: "Onlar yurttaşlık haklarının korunması uğrunda yaptıkları mücadeleyle demokrasiye olağanüstü bir hizmette bulunmuş oldular, çünkü Amerika'daki tüm azınlık gruplarının haklarının güvence altına alınmasında büyük payları oldu." Türkiye'de 50'ye yakın dava açıldı ve hemen hepsi beraatle sonuçlandı. Biri 1980'de biri 1986'da olan iki Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararı Yehova'nın Şahitlerinin faaliyetinin Türkiye'de mevcut yasalar önünde suç teşkil etmediğini kesinlikle ortaya koydu.

name Jehovah's Witnesses. This name is based on Isaiah 43:10-12.

The radio was used extensively in the 1920's and 1930's. By 1933 the Society was using 403 radio stations to broadcast Bible lectures. Later, the use of the radio was largely replaced by increased house-to-house visits by Witnesses with portable phonographs and recorded Bible talks. Home Bible studies were started with anyone who showed interest in Bible truth.

COURT VICTORIES

During the 1930's and 1940's, there were many arrests of Witnesses for doing this work, and court cases were fought in the interest of preserving freedom of speech, press, assembly, and worship. In the United States, appeals from lower courts resulted in the Witnesses' winning 43 cases before the Supreme Court of the United States. Similarly, favorable judgments have been obtained from high courts in other lands. Concerning these court victories, Professor C. S. Braden, in his book *These Also Believe*, said of the Witnesses: "They have performed a signal service to democracy by their fight to preserve their civil rights, for in their struggle they have done much to secure those rights for every minority group in America."

About 50 court cases have been initiated in Turkey and almost all of them resulted with acquittal. Two of the decisions of the Supreme Court has revealed that the activities of Jehovah's Witnesses are by no means a crime.

SPECIAL TRAINING PROGRAMS

J. F. Rutherford died in 1942 and was succeeded in the presidency by N. H. Knorr. A concerted program of training began. In 1943 a special training school for missionaries, called the Watchtower Bible School of Gilead, was established. From that time onward, graduates from this school have been sent to lands all over the earth. New congregations have sprung up in countries where there had been none, and branches established internationally now number more than 100. From time to time, special courses have been established for training congregation elders, voluntary workers at branches, and those engaged full time (as pioneers) in the witnessing work. A number of specialized types of schooling for ministers have been offered at an educational center operated in Patterson, New York.

N. H. Knorr died in 1977. One of the last organizational changes in which he shared before his death was the enlargement of the Governing Body, located at the

ÖZEL EĞİTİM PROGRAMLARI

J. F. Rutherford 1942'de öldü ve onun görevini N. H. Knorr devraldı. Yoğun bir eğitim programı başlatıldı. 1943'te Gilead programı yürürlüğe girdi. O zamandan bu yana, daha önce hiçbir cemaatin olmadığı ülkelerde cemaatler oluştu. Bugün de, cemaat ihtiyarlarını, bürolardaki gönüllü çalışanları ve şahitlik işine bütün vakitlerini ayıranları (öncüleri) eğitmek üzere zaman zaman özel kurslar açılmaktadır. New York'taki, Patterson Eğitim Merkezi'nde de özel eğitim verilmektedir.

N. H. Knorr 1977'de öldü. Ölümünden önce teşkilatta onun katılımıyla yapılan son değişikliklerden biri, Brooklyn'deki merkezde bulunan Yönetim Kurulunun genişletilmesiydi. 1976'da yönetimle ilgili sorumluluklar, Yönetim Kurulunun, hizmet konusunda yılların deneyimine sahip üyelerinden oluşan çeşitli heyetler arasında bölüştürüldü.

BASIMEVLERİNİN GENİŞLETİLMESİ

Yehova'nın Şahitlerinin modern tarihi çarpıcı olaylarla doludur. Geçmişte 1870 yılında Pennsylvania'da Mukaddes Kitabı incelemeye başlayan tek bir küçük gruptan, 2000 yılına doğru Şahitlerin dünya çapında 90.000'e yakın cemaati oluştu. Başlangıçta tüm yayınlar ticari firmalarda basılıyordu. Sonra, 1920'de Şahitler bazı yayınlarını kiralık matbaalarda bastılar. 1927'den itibaren Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc.'in mülkü olan, Brooklyn'deki (New York) sekiz katlı basimevinde çok daha fazla yayın üretilmeye başlandı. Şimdi bu iş başka basimevlerini ve bir büro kompleksini de kapsayacak şekilde genişletilmiş durumdadır. Brooklyn'deki merkez büronun yakınında, basimevlerinde çalışan gönüllü işçilerin kaldıkları konutlar bulunuyor. Buna ek olarak, New York eyaletinin kuzeyindeki Wallkill yakınlarında çiftlik ve matbaadan oluşan bir tesis işletilmektedir. Orada *Watchtower* ve *Awake!* dergileri basılmakta ve farklı yerlerdeki bu tesislerde hizmet edenler için bazı gıda maddeleri üretilmektedir. Ayrıca her gönüllü işçi sadece masraflarını karşılamak için çok küçük bir ödenek alır.

ULUSLARARASI İBADETLER

İlk büyük ibadet 1893'te Chicago, Illinois'te (ABD) düzenlendi. Ona 360 kişi katıldı ve 70 kişi vaftiz edildi. Dünyanın tek bir yerinde yapılan uluslararası büyük ibadetlerin sonuncusu 1958'de New York Kentinde düzenlendi. Bunun için hem Yankee Stadyumu hem de o zamanlar var olan Polo Grounds kullanıldı. Katılım zirvesi 253.922, vaftiz edilenlerin sayısıysa 7.136'ydı. O zamandan bu yana birçok ülkede, dizi halinde uluslararası ibadetler düzenleniyor. Böyle bir ibadet dizisi sonucunda küre çapında toplam bin kadar ibadet

world headquarters in Brooklyn. In 1976 administrative responsibilities were divided up and assigned to various committees made up of members of the Governing Body, all of whom have many decades of experience as ministers.

PRINTING FACILITIES EXPAND

The history of Jehovah's Witnesses in modern times has been filled with dramatic events. From the one small Bible study in Pennsylvania back in 1870, the Witnesses by the year 2000 grew to some 90,000 congregations worldwide. All literature was, at first, printed by commercial firms; then, in 1920, the Witnesses produced some literature in rented factory buildings. But from 1927 on, much more literature was turned out in the eight-story factory building in Brooklyn, New York, owned by the Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc. This has now expanded into other factory buildings and an office complex. There are additional buildings nearby in Brooklyn to house the ministers who volunteer to operate the publishing facilities. In addition to this, a combination farm and printery is operated near Wallkill, in upstate New York. It handles printing of the Watchtower and Awake! magazines and produces some of the food for the ministers serving in the various locations. Each volunteer worker receives a small monthly reimbursement to cover incidental expenses.

INTERNATIONAL CONVENTIONS

In 1893 the first major convention was held in Chicago, Illinois, U.S.A. It was attended by 360, and 70 new ones were baptized. The last big single international convention was held in New York City in 1958. It used both Yankee Stadium and the then-existing Polo Grounds. Peak attendance was 253,922; new ones baptized numbered 7,136. Since then international conventions have been held as a series in many countries. In all, such a series may involve a thousand conventions in lands around the globe.

What Do They Believe?

JEHOVAH'S WITNESSES believe in Almighty God, Jehovah, Creator of the heavens and the earth. The very existence of the intricately designed wonders in the universe surrounding us reasonably argues that a supremely intelligent and powerful Creator produced it all. Just as the works of men and women reflect their qualities, so do those of Jehovah God. The Bible tells us that "his invisible qualities are clearly seen from the world's creation onward, because they are perceived by the things made." Also, without voice or words, "the

yapılmış oluyor.

Nelere İnanırlar?

YEHOVA'NIN ŞAHİTLERİ, göklerin ve yerin Yaratıcısı, Mutlak Güce Sahip Tanrı Yehova'ya inanırlar. İçinde yaşadığımız evrendeki, son derece karmaşık tasarımlı harikaların varlığını mantıken, tüm bunların üstün zekâlı, güçlü bir Yaratıcı tarafından meydana getirildiğini gösterir. İnsanın nitelikleri işlerine yansıdığı gibi, aynı durum Yehova Tanrı için de söz konusudur. Mukaddes Kitaba göre, "dünyanın yaratılışından beri, Tanrı'nın görünmeyen nitelikleri . . . O'nun yaptıklarıyla anlaşılacak açıkça görülüyor." Aynı zamanda, "gökler Allahın izzetini beyan eder" ve bunu tek kelime etmeden, sessizce yapar.—Romalılar 1:20, *Müjde*; Mezmur 19:1-4.

İnsan, kilden çanak çömlek yaparken de, televizyon ya da bilgisayar yaparken de, bir amaca sahiptir. Yeryüzü, içindeki bitkiler ve hayvanlar ise bunlardan çok daha harikadır. Trilyonlarca hücreyle insan bedeninin yapısına akıl erdiremeyiz. Düşünme merkezi beynimiz de akıl sır ermeyecek kadar şahanedir! Eğer insan nispeten önemsiz buluşlarını bile bir amaçla yapmıyorsa, Yehova Tanrı da hayranlık uyandıran eserlerini hiç kuşkusuz amaçsızca meydana getirmemiştir. Süleymanın Meselleri 16:4 Yehova'nın "her şeyi gayesi için yarattığını" söyler.

Yehova yeryüzünü bir amaçla meydana getirdi. Bu, ilk insan çifnine söylediği şu sözlerden anlaşılabilir: "Semereli olun, ve çoğalın, ve yeryüzünü doldurun . . . denizin balıklarına, ve göklerin kuşlarına, ve yer üzerinde hareket eden her canlı şeye hâkim olun." (Tekvin 1:28) Bu çift, itaatsiz olduklarından, dünyayı, hem doğruluk standartlarına uyacak hem de bitkileriyle ve hayvanlarıyla tüm yeryüzüne sevgiyle bakacak ailelerle doldurmayı başaramadı. Ama onların başarısızlığı Yehova'nın amacını boşa çıkarmıyor. Bu olaydan binlerce yıl sonra sunlar yazıldı: "RAB, dünyaya şekil veren, onu boşuna yaratmadı. . . . Üzerinde oturulsun diye ona şekil verdi." "Dünya ebediyen duruyor", yok edilemez. (İşaya 45:18; Vaiz 1:4) Yehova'nın yeryüzüyle ilgili amacı gerçekleşecek: "Öğüdüm duracak, ve bütün muradımı yapacağım."—İşaya 46:10.

Bu nedenle Yehova'nın Şahitleri, dünyanın ebediyen duracağına ve Yehova'nın onu güzelleştirmiş, oturlabilir duruma getirme amacına uyan insanların, ölmüş olanların da, yeryüzünde sonsuza dek yaşayabileceğine inanırlar. Tüm insanlık Âdem ve Havva'dan kusurluluğu miras aldı, o halde hepimiz günahkârız. (Romalılar 5:12) Mukaddes Kitap 'günahın ücreti ölümdür' der.

heavens are declaring the glory of God."—Romans 1:20, Psalm 19:1-4.

People do not mold clay pots or make television sets and computers without a purpose. The earth and its creations of plant and animal life are far more marvelous. The structure of the human body with its trillions of cells is beyond our understanding—even the brain with which we think is incomprehensibly wonderful! If men have a purpose in bringing forth their comparatively insignificant inventions, surely Jehovah God had a purpose in his awesome creations! Proverbs 16:4 says that he does: "Everything Jehovah has made for his purpose."

Jehovah made the earth for a purpose, as he stated to the first human pair: "Be fruitful and become many and fill the earth . . . , have in subjection the fish of the sea and the flying creatures of the heavens and every living creature that is moving upon the earth." (Genesis 1:28) Because they became disobedient, this couple failed to fill the earth with righteous families who would lovingly care for the earth and its plants and animals. But their failure does not make Jehovah's purpose fail. Thousands of years later, it was written: "God, the Former of the earth . . . , did not create it simply for nothing." He "formed it even to be inhabited." It is not to be destroyed, but "the earth endures for ever." (Isaiah 45:18; Ecclesiastes 1:4, The New English Bible) Jehovah's purpose for the earth will be realized: "My own counsel will stand, and everything that is my delight I shall do."—Isaiah 46:10.

Hence, Jehovah's Witnesses believe that the earth will remain forever and that all people, living and dead, who will fit in with Jehovah's purpose for a beautified, inhabited earth may live on it forever. All mankind inherited imperfection from Adam and Eve and, hence, are sinners. (Romans 5:12) The Bible tells us: "The wages sin pays is death." "The living are conscious that they will die; but as for the dead, they are conscious of nothing at all." "The soul that is sinning—it itself will die." (Romans 6:23; Ecclesiastes 9:5; Ezekiel 18:4, 20) Then how can they live again to share in the earthly blessings? Only through the ransom sacrifice of Christ Jesus, for he said: "I am the resurrection and the life. He that exercises faith in me, even though he dies, will come to life." "All those in the memorial tombs will hear his voice and come out."—John 5:28, 29; 11:25; Matthew 20:28.

How will this come about? It is explained in "the good news of the kingdom," which Jesus started to proclaim while on earth. (Matthew 4:17-23) But today

"Yaşayanlar biliyorlar ki, öleceklerdir; fakat ölümler bir şey bilmezler." "Suç işleyen can, ölecek olan odur." (Romalılar 6:23; Vaiz 9:5; Hezekiel 18:4, 20) Öyleyse, ölümler nasıl tekrar yaşayıp yeryüzünün nimetlerinden yararlanabilir? Bu ancak Mesih İsa'nın fideyi kurbanlığı sayesinde olabilir, çünkü o şunları dedi: 'Diriliş ve yaşam benim. Bana iman eden kişi ölse de yaşayacaktır.' 'Mezarda olanların hepsi onun sesini işitecekler ve mezarlarından çıkacaklar.'—Yuhanna 5:28, 29, *Müjde*; 11:25, *Müjde*; Matta 20:28.

Bu nasıl olacak? İsa'nın yeryüzündeyken duyurusunu başlattığı 'krallığın iyi haberi'ni bu açıklıyor. (Matta 4:17-23) Ama Yehova'nın Şahitleri bugün iyi haberi çok özel bir yolla vaaz ediyorlar.

YEHOVA'NIN ŞAHİTLERİ NELERE İNANIRLAR?

İnançları Kutsal Yazılara Dayanan Nedeni

Mukaddes Kitap Tanrı'nın Sözüdür ve hakikattir II. Tim. 3:16, 17; II. Pet. 1:20, 21; Yuh. 17:17 Mukaddes Kitap geleneklerden çok daha güvenilirdir Mat. 15:3; Kol. 2:8 Tanrı'nın ismi Yehova'dır Mezm. 83:18; İş. 26:4; 42:8; Çık. 6:3 Mesih Tanrı'dan daha aşağı konumdadır Mat. 3:17; Yuh. 8:42; 14:28; 20:17; I. Kor. 11:3; 15:28 Mesih Tanrı'nın yaratıklarının ilkidir Kol. 1:14; Vah. 3:14 Mesih haç üzerinde değil, bir direk üzerinde öldü Gal. 3:14; Res. İşl. 5:30 Mesih'in insan hayatı, itaatlı insanlar için fide olarak ödenen bir bedeldir Mat. 20:28; I. Tim. 2:5, 6; I. Pet. 2:24 Mesih tek kurban olarak yeterliydi Rom. 6:10; İbr. 9:25-28 Mesih ölümsüz bir ruh olarak diriltildi I. Pet. 3:18; Rom. 6:9; Vah. 1:17, 18 Mesih şimdi bir ruh olarak hazır bulunuyor Yuh. 14:19; Mat. 24:3; II. Kor. 5:16; Mezm. 110:1, 2 Şimdi 'sonun vaktindeyiz' Mat. 24:3-14; II. Tim. 3:1-5; Luka 17:26-30 Mesih'in yönetimindeki Krallık yeryüzüne barış ve adaletle hükmedecek İş. 9:6, 7; 11:1-5; Dan. 7:13, 14; Mat. 6:10 Gökteki Krallık yeryüzüne ideal yaşam koşulları getiriyor Mezm. 72:1-4; Vah. 7:9, 10, 13-17; 21:3, 4 Yeryüzü hiçbir zaman yok olmayacak ve boş kalmayacak Vaiz 1:4; İş. 45:18; Mezm. 78:69 Tanrı bugünkü ortamı Armagedon savaşında ortadan kaldıracak Vah. 16:14, 16; Tsef. 3:8; Dan. 2:44; İş. 34:2; 55:10, 11 Kötüler sonsuza dek yok olacak Mat. 25:41-46; II. Sel. 1:6-10 Tanrı'nın onayladığı insanlar sonsuz yaşam alacak Yuh. 3:16; 10:27, 28; 17:3; Mar. 10:29, 30 Hayata götüren sadece tek bir yol vardır Mat. 7:13, 14; Efes. 4:4, 5 İnsan, Adem'in günahı yüzünden ölüyor Rom. 5:12; 6:23 İnsan canı ölüme yok olur Hez. 18:4;

Jehovah's Witnesses are preaching the good news in a very special way.

WHAT JEHOVAH'S WITNESSES BELIEVE

Belief	Scriptural Reason	
Bible is God's Word and is truth		2 Tim. 3:16, 17; 2 Pet. 1:20, 21; John 17:17
Bible is more reliable than tradition		Matt. 15:3; Col. 2:8
God's name is Jehovah		Ps. 83:18; Isa. 26:4; 42:8, AS; Ex. 6:3
Christ is God's Son and is inferior to Him		Matt. 3:17; John 8:42; 14:28; Joh 20:17; 1 Cor. 11:3; 15:28
Christ was first of God's creations		Col. 1:15; Rev. 3:14
Christ died on a stake, not a cross		Gal. 3:13; Acts 5:30
Christ's human life was paid as a ransom for obedient humans		Matt. 20:28; 1 Tim. 2:5, 6; 1 Pet. 2:24
Christ's one sacrifice was sufficient		Rom. 6:10; Heb. 9:25-28
Christ was raised from the dead as an immortal spirit person		1 Pet. 3:18; Rom. 6:9; Rev. 1:17, 18
Christ's presence is in spirit		John 14:19; Matt. 24:3; 2 Cor. 5:16; Ps. 110:1, 2
We are now in the 'time of the end'		Matt. 24:3-14; 2 Tim. 3:1-5; Luke 17:26-30
Kingdom under Christ will rule earth in righteousness and peace		Isa. 9:6, 7; 11:1-5; Dan. 7:13, 14; Matt. 6:10
Kingdom will bring ideal living conditions to earth		Ps. 72:1-4; Rev. 7:9, 10, 13-17; 21:3, 4
Earth will never be destroyed or depopulated		Eccl. 1:4; Isa. 45:18; Ps. 78:69
God will eliminate present system of things in the battle at Har-Magedon		Rev. 16:14, 16; Zeph. 3:8; Dan. 2:44; Isa. 34:2; 55:10, 11
Wicked will be eternally destroyed		Matt. 25:41-46; 2 Thess. 1:6-9
People God approves will receive everlasting life		John 3:16; 10:27, 28; 17:3; Mark 10:29, 30
There is only one road to life		Matt. 7:13, 14; Eph. 4:4, 5
Human death is due to Adam's sin		Rom. 5:12; 6:23
The human soul ceases to exist at death		Ezek. 18:4; Eccl. 9:10; Ps. 6:5; 146:4; John 11:11-14
Hell is mankind's common grave		Job 14:13, 15
		Dy; Rev. 20:13, 14, AV (margin)

Vaiz 9:10; Mezm. 6:5; 146:4; Yuh. 11:11-14 Ölümler diyarı insanlığın ortak mezarıdır Eyub 14:13; Vah. 20:13, 14 Ölümlerin dirilme ümidi var I. Kor. 15:20-22; Yuh. 5:28, 29; 11:25, 26 Adem'den miras alınan ölüm kalkacak I. Kor. 15:26, 54; Vah. 21:4; İş. 25:8 Sadece "küçük sürü"yü oluşturan 144.000 kişi göğe gidip Mesih'le birlikte saltanat sürüyor Luka 12:32; Vah. 14:1, 3; I. Kor. 15:40-53; Vah. 5:9, 10 144.000'ler Tanrı'nın ruhi oğulları olarak yeniden doğarlar I. Pet. 1:22, 23; Yuh. 3:3; Vah. 7:3, 4 Ruhi İsrail'le yeni bir ahit yapıldı Yer. 31:31; İbr. 8:10-13 Cemaatin temeli Mesih'tir Efes. 2:20; İş. 28:16; Mat. 21:42 Dualar Mesih aracılığıyla yalnızca Yehova'ya yöneltilmelidir Yuh. 14:6, 13, 14; I. Tim. 2:5 Tapınmada resim ve heykel kullanılmaz Çık. 20:4, 5; Lev. 26:1; I. Kor. 10:14; Mezm. 115:4-8 Ruhçuluktan kaçınılmalıdır Tes. 18:10-12; Gal. 5:19-21; Lev. 19:31 Şeytan, dünyanın görünmez yöneticisidir I. Yuh. 5:19; II. Kor. 4:4; Yuh. 12:31 İsa'nın bir takipçisi dinlerarası kaynaşma akımlarında yer almaz II. Kor. 6:14-17; 11:13-15; Gal. 5:9; Tes. 7:1-5 İsa'nın bir takipçisi dünyadan ayrı kalmalıdır Yak. 4:4; I. Yuh. 2:15; Yuh. 15:19; 17:16 Tanrı'nınkilerle çelişmeyen ülke yasalarına itaat edilmelidir Mat. 22: 20, 21; I. Pet. 2:12; 4:15 Bedene ağzından veya damardan kan almak Tanrı'nın yasalarına aykırıdır Tek. 9:3, 4; Lev. 17:14; Res. İşl. 15:28, 29 Mukaddes Kitabın ahlakla ilgili yasalarına itaat edilmelidir I. Kor. 6:9, 10 İbr. 13:4; I. Tim. 3:2; Sül. Mes. 5:1-23 Sebti gününü tutma emri yalnızca Yahudiler'e verildi ve Musa Kanunuyla birlikte son buldu Tes. 5:15; Çık. 31:13; Rom. 10:4; Gal. 4:9, 10; Kol. 2:16, 17 Ruhban sınıfı ve özel unvanlar uygun değildir Mat. 23:8-12; 20:25-27; Eyub 32:21, 22 İnsan evrim sonucu oluşmadı, yaratıldı İş. 45:12; Tek. 1:27; Mat. 19:4 Mesih, Tanrı'ya hizmet ederken izlenmesi gerektirmez g e r e k e n bir örnek bıraktı I. Pet. 2:21; İbr. 10:7; Yuh. 4:34; 6:38 Suya tamamen batırılarak yapılan vaftiz, vakfın simgesidir Mar. 1:9, 10; Yuh. 3:23; Res. İşl. 19:4, 5 İsa'nın takipçileri Kutsal Yazılardaki hakikati herkese sevinçle ilan ederler Rom. 10:10; İbr. 13:15; İş. 43:10-12

Duymazsı İstedikleri İyi Haber

İSA yeryüzündeyken öğrencileri gelip ona "hazır bulunuşunun ve bu ortamın sona erişinin alameti ne olacak?" diye sordular. İsa cevap olarak, çok sayıda ulusu içine alan savaşların, açlık, veba ve depremlerin olacağını, kanunsuzluğun artacağını, sahte din öğretmenlerinin birçok kişiyi saptıracağını, gerçek takipçilerinin

Hope for dead is resurrection 1 Cor. 15:20-22; John 5:28, 29; 11:25, 26

Adamic death will cease 1 Cor. 15:26, 54; Rev. 21:4; Isa. 25:8

Only a little flock of 144,000 go to heaven and rule with Christ Luke 12:32; Rev. 14:1, 3; 1 Cor. 15:40-53; Rev. 5:9, 10

The 144,000 are born again as spiritual sons of God 1 Pet. 1:23; John 3:3; Rev. 7:3, 4

New covenant is made with spiritual Israel Jer. 31:31; Heb. 8:10-13

Christ's congregation is built upon himself Eph. 2:20; Isa. 28:16; Matt. 21:42

Prayers are to be directed only to Jehovah through Christ John 14:6, 13, 14; 1 Tim. 2:5

Images should not be used in worship Ex. 20:4, 5; Lev. 26:1; 1 Cor. 10:14; Ps. 115:4-8

Spiritism must be shunned Deut. 18:10-12; Gal. 5:19-21; Lev. 19:31

Satan is invisible ruler of world 1 John 5:19; 2 Cor. 4:4; John 12:31

A Christian ought to have no part in interfaith movements 2 Cor. 6:14-17; 11:13-15; Gal. 5:9; Deut. 7:1-5

A Christian should keep separate from world Jas. 4:4; 1 John 2:15; John 15:19; 17:16

Obeys human laws that do not conflict with God's laws Matt. 22:20, 21; 1 Pet. 2:12; 4:15

Taking blood into body through mouth or veins violates God's laws Gen. 9:3, 4; Lev. 17:14; Acts 15:28, 29

Bible's laws on morals must be obeyed 1 Cor. 6:9, 10; Heb. 13:4; 1 Tim. 3:2; Prov. 5:1-23

Sabbath observance was given only to Israel and ended with Mosaic Law Deut. 5:15; Ex. 31:13; Rom. 10:4;

Gal. 4:9, 10; Col. 2:16, 17

A clergy class and special titles are improper Matt. 23:8-12; 20:25-27; Job 32:21, 22

Man did not evolve but was created Isa. 45:12; Gen. 1:27; Matt. 19:4

Christ set example that must be followed in serving God 1 Pet. 2:21; Heb. 10:7; John 4:34; 6:38

Baptism by complete immersion symbolizes dedication Mark 1:9, 10; John 3:23; Acts 19:4, 5

Christians gladly give public testimony to Scriptural truth Rom. 10:10; Heb. 13:15; Isa. 43:10-12

The Good News They Want You to Hear

WHEN Jesus was on earth, his disciples came to him and asked: "What will be the sign of your presence

nefret ve zulüm göreceğini, birçok insanda adalet sevgisinin soğuyacağını söyledi. Bunlar olmaya başladığında, Mesih'in görünmez olarak hazır bulunduğu ve Gökteki Krallığın çok yakın olduğu belli olacaktı. Bu, insanlara verilecek iyi bir haberdir. Böylece İsa, 'alâmetin' bir özelliğini daha sözlerine ekledi: 'Krallığın bu iyi haberi, bütün milletlere bir şahitlik amacıyla dünyanın oturan her yerinde vaaz edilecektir; ve son o zaman gelecektir.'—Matta 24:3-14.

Son zamanlarda dünyada gelişen olaylar kötü olmakla birlikte, güzel bir gerçeğe, Mesih'in hazır bulunduğuna işaret eder. Yukarıda sözü geçen olaylar, önceden geniş çapta duyurulduğu gibi 1914 yılında ortaya çıkmaya başladı. Bunlar, Milletlerin Zamanlarının son bulduğunu ve insan yönetiminden Mesih'in Binyıllık (Milenyum) Hükümdarlığına geçiş döneminin başladığını gösterdi.

Bir geçiş döneminin olacağı, Mezmur 110:1, 2 ve Vahiy 12:7-12'de belirtilmişti. Bu ayetlerde Mesih'in, Kral olacağı zamana dek gökte Tanrı'nın yanında oturacağı yazılıdır. O zaman gökte çıkacak savaş, Şeytan'ın yeryüzüne atılması, bunun sonucunda yere felaket getirmesi ve Mesih'in düşmanlarının ortasında saltanat sürmesiyle sonuçlanacaktır. Armagedon savaşında doruğa varacak "büyük sıkıntı"da kötülük tamamen ortadan kaldırılacak ve bunu Mesih'in barış içinde süreceği Binyıllık Hükümdarlığı izleyecek.—Matta 24:21, 33, 34; Vahiy 16:14-16.

Mukaddes Kitap "bunu bil ki" der, "son günlerde çetin anlar gelecektir. Çünkü insanlar, kendilerini seven, parayı seven, övünücü, mağrur, küfürbaz, ana babaya itaatsiz, nankör, murdar, şefkatsiz, amansız, iftiracı, nefsi-neşvüye mağlûp, azgın, iyilik düşmanı, hain, inatçı, kibirli, zevki Allahtan ziyade seven, takva suretini gösterip onun kuvvetini inkâr edenler olacaktır; bunlardan da yüz çevir."—II. Timoteos 3:1-5.

Bu olguların tarihte daha önceleri de görüldüğünü ileri sürmeler olablirse de, hiçbir zaman şimdiki boyutlara varamadığı bir gerçektir. Tarihçilerin ve yorumcuların da söylediği gibi, yeryüzünde 1914'ten bu yana yaşanan benzer bir zaman hiç olmadı. (7. sayfaya bakın.) Felaketler şimdiye kadar hiç görülmemiş derecede yaygındır. Ayrıca, Mesih'in son günlerin alâmeti olarak verdiği başka özellikler açısından da şu gerçekleri göz önüne almak gerekir: Dünya çapında, Gökteki Krallığın ve Mesih'in hazır bulunuşunun duyurusu tarihte hiç ne denli geniş çapta yapılmadı. Yehova'nın Şahitlerine vaaz etme faaliyetleri nedeniyle yapılan zulmün bugüne dek benzeri görülmedi. Yüzercesine Nazi toplama kamplarında idam edildi. Bazı ülkelerde

and of the conclusion of the system of things?" He replied that there would be wars involving many nations, famines, pestilences, earthquakes, an increasing of lawlessness, false religious teachers misleading many, a hatred and persecution of his true followers, and a cooling off of the love of righteousness in many people. When these things would start to happen, it would indicate that Christ was invisibly present and that the heavenly Kingdom was at hand. This would be news—good news! So Jesus added these words as a part of the sign: "This good news of the kingdom will be preached in all the inhabited earth for a witness to all the nations; and then the end will come."—Matthew 24:3-14.

In themselves, recent world happenings are bad, but what they signify is good, namely, Christ's presence. The conditions mentioned above started to be evident in that widely heralded year 1914! It marked the end of the Gentile Times and the beginning of the transition period from human rule to the Thousand Year (Millennial) Reign of Christ.

That there was to be a transition period is indicated by the 110th Psalm, Ps 110 verses 1 and 2, and Revelation 12:7-12. There it is shown that Christ would sit at God's right hand in heaven until the time for his becoming King. Then war in heaven would result in Satan's being cast to earth, bringing woe to the earth, and Christ would rule in the midst of his enemies. The complete end of wickedness would come by means of a "great tribulation," culminating in the war at Har-Magedon and followed by Christ's Thousand Year Reign of peace.—Matthew 24:21, 33, 34; Revelation 16:14-16.

"But know this," the Bible says, "that in the last days critical times hard to deal with will be here. For men will be lovers of themselves, lovers of money, self-assuming, haughty, blasphemers, disobedient to parents, unthankful, disloyal, having no natural affection, not open to any agreement, slanderers, without self-control, fierce, without love of goodness, betrayers, headstrong, puffed up with pride, lovers of pleasures rather than lovers of God, having a form of godly devotion but proving false to its power; and from these turn away."—2 Timothy 3:1-5.

Some may argue that these things have happened before in human history, but the fact is that they have never occurred to the same extent. As the historians and commentators say, there has never been a time on earth like the one experienced from 1914 onward. (See page 7.) The woes have been far more extensive than ever

faaliyetleri hâlâ yasaktır. Başka yerlerdeyse tutuklanıyor, hapsediliyor, işkence ediliyor ve öldürülüyorlar. Bütün bunlar İsa'nın verdiği alâmetin bir özelliğidir.

Vahiy 11:18'de önceden bildirildiği gibi, milletler Yehova'nın sadık şahitlerine karşı "gazaplandılar" ve bu durum, Yehova'nın bu milletlere karşı 'gazabını' ifade edeceğine işaret eder. Aynı ayet, Tanrı'nın "yeri harap edenleri harap" edeceğini söyler. Yeryüzünde hayatın devamının tehlikeye düşürüldüğü bir zaman tarihinde bundan önce hiç görülmedi. Oysa şimdi durum farklıdır. Birçok bilim adamı yeryüzünün, kirletilmeye devam edildiği takdirde oturulamaz hale geleceği konusunda uyarıda bulundu. Ama Yehova ona "üzünder oturulsun diye şekil verdi" ve yeri kirletenler onu tamamen harap etmeden, Kendisi bunu yapanları ortadan kaldıracak.—İşaya 45:18.

GÖKTEKİ KRALLIĞIN YERYÜZÜNE GETİRECEĞİ NİMETLER

İnsanların Tanrı'nın Gökteki Krallığının tebaası olarak yeryüzünde yaşayacağı fikri, Mukaddes Kitaba inandığı halde, kurtulanların hepsinin gökte bulunduğunu düşünen birçok kimseye garip gelebilir. Mukaddes Kitap sadece sınırlı sayıda insanın göğe gittiğini, yeryüzünde sonsuza dek yaşayacak olanlarına sınırsız sayıda, büyük bir kalabalık oluşturacağını gösterir. (Mezmur 37:11, 29; Vahiy 7:9; 14:1-5) Kutsal Yazıların Daniel kitabındaki bir peygamberlikte, Tanrı'nın Mesih'in yönetimindeki bu Krallığının, yeryüzünü tümüyle denetimi altına alıp onun üzerinde saltanat süreceği gösteriliyor.

O peygamberlikte, Mesih'in Gökteki Krallığı Yehova'nın simgesel egemenlik dağından kesilen bir taşla betimleniyor. Bu taş, yeryüzünün güçlü devletlerini simgeleyen bir heykeli vurup parçalıyor ve 'heykeli vurmuş olan taş büyük bir dağ olup bütün dünyayı dolduruyor'. Peygamberlik şöyle devam ediyor: "O kırılların günlerinde göklerin Allahı ebediyen harap olmayacak bir kırallık kuracak, ve onun hâkimiyeti başka bir kavma bırakılmıyacak; ancak bu kırallıkların hepsini o parçalıyacak ve bitirecek, ve kendisi ebediyen duracak."—Daniel 2:34, 35, 44.

Yehova'nın Şahitleri size, Gökteki bu Krallık ve Kutsal Yazılarda bulunan, arındırılmış, güzelleştirilmiş bir yeryüzünde sonsuza dek yaşama ümidi hakkında bilgi vermek istiyorlar. Şimdi yaşayan milyonlarca ve mezarda bulunan milyarlarca kişi orada ebediyen oturma fırsatına sahiptir. O zaman Mesih İsa'nın Binyıllık Hükümdarlığının yönetimi altında, Yehova'nın başlangıçta yeryüzünü yaratıp ilk insan çiftini oraya koymaktaki amacı gerçekleşecek. Yeryüzündeki bu

before. Moreover, as to other features of Christ's sign of the last days, these facts should be considered: The earth-wide proclamation of Christ's presence and Kingdom has been of a magnitude unprecedented in history. Persecution for preaching has never equaled that visited upon Jehovah's Witnesses. Many hundreds of them were executed in Nazi concentration camps. To this day Jehovah's Witnesses are under ban in some places, and in others they are arrested, imprisoned, tortured, and killed. This is all part of the sign Jesus gave.

As foretold at Revelation 11:18, 'the nations have become wrathful' against Jehovah's faithful Witnesses, and this indicates that Jehovah's "own wrath" will be expressed against those nations. This same scripture says that God will "bring to ruin those ruining the earth." Never before has there been a time in human history when the earth's capacity for sustaining life has been threatened. However, now it is different! Many scientists have warned that if man continues to pollute the earth, it will become uninhabitable. But Jehovah "formed it even to be inhabited," and he will get rid of the polluters before they complete their ruin of the earth.—Isaiah 45:18.

EARTHLY BLESSINGS UNDER THE KINGDOM

The thought of people living on earth as subjects of God's Kingdom may seem strange to many Bible believers who think of all those saved as being in heaven. The Bible shows that only a limited number go to heaven and that those who will live forever on earth will be a great crowd of unlimited number. (Psalm 37:11, 29; Revelation 7:9; 14:1-5) That God's Kingdom under Christ will fill the earth and reign over it is shown by a prophecy in the Bible book of Daniel.

Christ's Kingdom is there represented as a stone cut from Jehovah's mountainlike sovereignty. It strikes and destroys an image that represents powerful nations of the earth, and "the stone that struck the image . . . became a large mountain and filled the whole earth." The prophecy continues: "In the days of those kings the God of heaven will set up a kingdom that will never be brought to ruin. And the kingdom itself will not be passed on to any other people. It will crush and put an end to all these kingdoms, and it itself will stand to times indefinite."—Daniel 2:34, 35, 44.

It is this Kingdom and the Scripturally supported hope of everlasting life on a cleansed and beautified earth that Jehovah's Witnesses wish to tell you about. Millions now living and many, many millions now in their graves will have opportunity to dwell therein forever. Then, under the Thousand Year Reign of Christ

Cennet hiçbir zaman sıkıcı olmayacak. Âdem'e, Aden bahçesinde çalışma görevi verilmişti. Aynı şekilde, insanlığa da üzerindeki bitki ve hayvanlarla birlikte yeryüzüne bakma işi verilecek. Onlar "kendi ellerinin işini eskitecekler."—İşaya 65:22; Tekvin 2:15.

İsa'nın öğrettiği "Krallığın gelsin; gökte olduğu gibi yerde de senin iraden olsun" duası yanıtlığında var olacak koşullar birçok ayetten gösterilebilir. (Matta 6:10) Ama şimdilik şu ayet yeterli: "Tahttan büyük bir ses işittim: İşte, Allahın çadırı insanlarla beraberdir, ve kendisi onlarla beraber oturacaktır, ve onlar kendi kavmları olacaklar, ve Allah kendisi onlarla olacaktır; ve gözlerinden bütün gözyaşlarını silecek; ve artık ölümlü olmayacak; ve artık matem ve ağlayış ve acı da olmayacak; çünkü evvelki şeyler geçtiler, dedi. Ve tahta oturan dedi: İşte, her şeyi yeni yapıyorum. Ve: Yaz, çünkü bu sözler sadık ve hakikidirler, dedi."—Vahiy 21:3-5.

İyi Haberi İnsanlarla Paylaşma Yolları

İSA'NIN TAKİPÇİLERİ "bütün milletlerden insanları öğrenci yapma" emri altındadırlar; ama bu, baskı kullandıkları ya da başkalarına zorla dinlerini benimsetmeye çalıştıkları anlamına gelmez. İsa'nın görevi, "yumuşak huylu olanlara iyi haberi bildirmek", "yüreği kırık olanları" ve "bütün yaşlıları teselli" etmektir. (Matta 28:19; İşaya 61:1, 2; Luka 4:18, 19) Yehova'nın Şahitleri Mukaddes Kitaptan iyi haberi bildiren aynı şekilde davranmaya çağa gösterirler. Eskiden peygamber Hezekiel'in yaptığı gibi, onlar da bugün, "yapılmakta olan bütün mekruh işlerden ötürü inleyip fğan edenleri" bulmaya çalışırlar.—Hezekiel 9:4.

Günümüz koşullarından üzüntü duyanları bulmak için kullandıkları yolların en bilineni evden eve gitmektir. Böylece, İsa'nın, "Tanrı'nın krallığını müjdellemek üzere şehirleri ve köyleri dolaşıp vaaz ettiği" gibi, onlar da herkese erişebilmek üzere gerçek bir çağa gösterirler. Onun ilk öğrencileri de aynıını yapmışlardı. (Luka 8:1, 2; 9:1-16; 10:1-9) Günümüzde, Yehova'nın Şahitleri mümkün olan yerlerde her evi yılda birkaç kez ziyaret etmeye ve ev sahipleriyle bazı ilginç yerel ve güncel konular üzerinde birkaç dakika konuşmaya çağa gösterirler. Ev sahibini düşündürecek bir iki ayet okuyabilir, eğer o ilgi gösterirse, daha trafıca sohbet edebilmek için kendisini uygun bir zamanda tekrar ziyaret etmek üzere ondan randevu alabilirler. Ev sahibine Mukaddes Kitap ve onu açıklayıcı yayınlar sunar ve arzu ettiği takdirde onunla hiçbir ücret almadan Mukaddes Kitabı incelerler. Dünyanın her tarafında milyonlarca kişi ya tek başına ya da ailesiyle birlikte Mukaddes Kitaptan düzenli olarak böyle yararlı

Jesus, Jehovah's original purpose for creating the earth and putting the first human pair on it will be realized. This earthly Paradise will never become boring. Just as Adam was assigned work in the garden of Eden, so humankind will have challenging projects in caring for the earth and the plant and animal life on it. They "shall long enjoy the work of their hands."—Isaiah 65:22, Revised Standard Version; Genesis 2:15.

Many scriptures could be presented to show the conditions that will exist when the prayer that Jesus taught us is answered: "Let your kingdom come. Let your will take place, as in heaven, also upon earth." (Matthew 6:10) However, let this one suffice for now: "I heard a loud voice from the throne say: 'Look! The tent of God is with mankind, and he will reside with them, and they will be his peoples. And God himself will be with them. And he will wipe out every tear from their eyes, and death will be no more, neither will mourning nor outcry nor pain be anymore. The former things have passed away.' And the One seated on the throne said: 'Look! I am making all things new.' Also, he says: 'Write, because these words are faithful and true.'"—Revelation 21:3-5.

Ways They Use to Share the Good News

CHRISTIANS are commanded to "make disciples of people of all the nations," but this does not mean that they are to use pressure or convert others by force. Jesus' commission was to "tell good news to the meek ones," to "bind up the brokenhearted," to "comfort all the mourning ones." (Matthew 28:19; Isaiah 61:1, 2; Luke 4:18, 19) Jehovah's Witnesses seek to do this by declaring the good news from the Bible. Like the prophet Ezekiel of old, Jehovah's Witnesses today try to find those who "are sighing and groaning over all the detestable things that are being done."—Ezekiel 9:4.

The best-known way they use to find those who are distressed by present conditions is by going from house to house. Thus they make a positive effort to reach the public, just as Jesus did when "he went journeying from city to city and from village to village, preaching and declaring the good news of the kingdom of God." His early disciples did likewise. (Luke 8:1; 9:1-6; 10:1-9) Today, where it is possible, Jehovah's Witnesses endeavor to call at each home several times a year, seeking to converse with the householder for a few minutes on some local or world topic of interest or concern. A scripture or two may be offered for consideration, and if the householder shows interest, the Witness may arrange to call back at a convenient time for further discussion. Bibles and literature explaining the Bible are

incelemeler yapıyor.

Ayrıca yerel salonlarda düzenledikleri ibadetler yoluyla da "Krallığın iyi haberini" başkalarına bildirmektedirler. Şahitler bu salonlarda haftalık ibadetler düzenlerler. Bu ibadetlerin birinde, güncel bir konu üzerinde umumi bir konuşma sunulur ve ardından, *Gözcü Kulesi* dergisinin yardımıyla Mukaddes Kitaptan bir tema veya peygamberlik incelenir. Diğer bir ibadet ise, Şahitlerin iyi haberi duyurmakta beceri kazanmaları amacıyla yapılan bir eğitim programıdır ve ardından yerel sahada yapılan şahitlik işini konu alan bir kısım gelir. Ayrıca, Şahitler haftada bir evlerde küçük gruplar halinde toplanıp Mukaddes Kitabı incelerler.

Bütün bu ibadetler halka açıktır. Para toplanmaz. Bu ibadetler herkese yararlıdır. Mukaddes Kitap şunu der: "Birbirimizi sevgi ve iyi işler için nasıl gayrete getirebileceğimizi düşünelim. Bazılarının alıştığı gibi, bir araya gelmekten vazgeçmeyelim; o günün yaklaştığını gördükçe birbirimizi daha da çok yüreklendirelim." Kişisel inceleme ve araştırma gereklidir, ama başkalarıyla bir araya gelmek de kamçılayıcıdır. "Demir demiri bilir; ve adam da dostunun yüzünü bilir."—İbraniler 10:24, 25, *Müjde*; Süleymanın Meselleri 27:17.

Şahitler günlük yaşamlarında da temasta oldukları başka insanlarla iyi haberi konuşmak için çıkan fırsatları değerlendirirler. Bir konuşuyla ya da bindikleri otobüste, uçaftaki bir yolcuyla karşılıklı birkaç söz ederken, bir dost veya bir akrabayla sohbet sırasında, ya da yemek saatinde bir iş arkadaşıyla konuşurken böyle bir fırsat çıkabilir. İsa yeryüzündeyken şahitlik işinin büyük bir kısmını bu yolla yerine getirmişti. Sahilde yürürken, bir dağ yamacında otururken, birinin evinde yemekteyken, düşündükçe, tekneyle Galile (Celile) Denizi'nde yolculuk ederken bunu yapmıştı. Havralarda ve Yerusâlim'deki (Kudüs) mabette de öğretim vermişti. Gittiği her yerde Tanrı'nın Gökteki Krallığı hakkında konuşma fırsatları buldu. Yehova'nın Şahitleri bu konuda da onu izlemeye çalışırlar.—1. Petrus 2:21.

SOYLEYEDİKLERİNİ KENDİ ÖRNEKLERİYLE DESTEKLEYİRLER

İyi haberi bildiren kişi öğrettiklerini kendisi uyguluyorsa, mesajı iletmek üzere kullandığı bu yollardan hiçbiri bir anlam ifade etmez. Bir insanın söylediğinin tersini yapması ikiyüzlülüktür ve dinsel ikiyüzlülük milyonlarca kişiyi Mukaddes Kitaptan uzaklaştırmıştır. Ama bundan Mukaddes Kitabı sorumlu tutmak doğru olmaz. Yazıcılar ve Ferisiler İbranicen Kutsal Yazılara şahitler, ama İsa onları ikiyüzlü olmakla suçladı.

made available, and if the householder desires, a home Bible study is conducted free of charge. Millions of these helpful Bible studies are conducted regularly with individuals and families throughout the world.

Another way in which "the good news of the kingdom" is told to others is through meetings held at local Kingdom Halls. The Witnesses conduct meetings there weekly. One meeting is a public lecture on a subject of current interest, followed by a study of some Biblical theme or prophecy, using the Watchtower magazine as source material. Another meeting is a school for training Witnesses to be better proclaimers of the good news, followed by a part devoted to discussing the witnessing work in the local territory. Also, once a week Witnesses assemble in private homes, in small groups, for Bible studies.

All these meetings are open to the public. No collections are ever taken. Such meetings are beneficial for all. The Bible says: "We ought to see how each of us may best arouse others to love and active goodness, not staying away from our meetings, as some do, but rather encouraging one another, all the more because you see the Day drawing near." Private study and research are necessary, but meeting with others is stimulating: "As iron sharpens iron, so one man sharpens the wits of another."—Hebrews 10:24, 25; Proverbs 27:17, The New English Bible.

The Witnesses also make good use of openings for talking about the good news as they come in contact with other people in their daily lives. It may be a few words exchanged with a neighbor or with a fellow traveler on a bus or a plane, a longer conversation with a friend or a relative, or a discussion with a fellow worker during lunch hour. Much of the witnessing that Jesus did when he was on earth was of this kind—as he walked along the seashore, sat on a hillside, dined at someone's home, attended a wedding, or traveled in a fishing boat on the Sea of Galilee. He taught in the synagogues and at the temple in Jerusalem. Wherever he was, he found opportunities to talk about God's Kingdom. Jehovah's Witnesses endeavor to follow in his footsteps in this regard also.—1 Peter 2:21.

PREACHING BY EXAMPLE

None of these ways of telling you the good news would be meaningful to you if the one telling you did not apply the teachings to himself. To say one thing and do another is hypocrisy, and religious hypocrisy has turned millions away from the Bible. The Bible is not rightly blamed. The scribes and Pharisees had the Hebrew Scriptures; but Jesus denounced them as hyp-

Onların Musa Kanununu okuduklarını söyledikten sonra öğrencilerine şunları dedi: "Size söyledikleri bütün şeyleri yapın, ve tutun; fakat onların işlerine göre yapmayın; çünkü söylerler, ve yapmazlar." (Matta 23:3) İsa'nın bir takipçisinin dürüst yaşamaıyla verdiği örnek saatlerce vaaz etmesinden çok daha ikna edicidir. Kendi inançlarını paylaşmayan biriyle evli kadınlara, kocaları hakkında söylenen şu sözler bunu belirtiyor: "Korku içinde iffetli yaşayışınızı görerek, karılarının yaşayışı ile sözsüz kazanılsınlar."—I. Petrus 3:1, 2.

Bu nedenle, Yehova'nın Şahitleri'nin iyi haberi başkalarına çekici kılma çabalarının bir yönü de, İsa'nın takipçileri olarak başkalarına tavsiye ettikleri bir davranışta kendilerinin örnek olmasıdır. 'İnsanların kendilerine her ne yapmasını istiyorlarsa, kendileri de onlara öyle yapmaya' çalışırlar. (Matta 7:12) Sadece diğer Şahitlere, dostlarına, komşularına, akrabalarına değil, herkese böyle davranmaya gayret ederler. Kusurlu olduklarından, her zaman yüzde yüz başarılı olamazlar. Sadece Gökteki Krallığın iyi haberini bildirerek değil, mümkün olduğunda yardım elini uzatarak da herkese candan iyilik yapmak isterler.—Yakub 2:14-17.

İyi Haberin Toplum İçin Pratik Değeri

GÜNÜMÜZ dünyasında, "İsa'nın verdiği ilkelerin uygulanabilir olmadığı, bugünün karmaşık toplumunda işlemeceği" görüşünün ifade edildiğini sık sık duyuyoruz. Oysa Hindu önder Mohandas K. Gandhi ile Hindistan'daki eski İngiliz Genel Vali Lord Irwin arasında geçtiği söylenen konuşmada çok daha farklı bir düşünce dile getirilmiştir. Söylenene göre, Lord Irwin Gandhi'ye Büyük Britanya ile Hindistan arasındaki sorunların çözümüyle ilgili düşüncelerini sormuştu. Gandhi bir Mukaddes Kitap alıp Matta'nın beşinci babını açmış ve şunları demişti: "Sizin ülkenize benimki, Mesih'in bu Dağdaki Vaazı'nda verdiği öğretilere dayanarak bir araya geldikleri zaman, sadece ülkelerimizin değil, bütün dünyanın sorunlarını da çözmüş olacağız."

Bu vaazda ruhi değerlere bağlı, yumuşak huylu, barışçı, merhametli, adaletsever olmaktan söz edilir. Sadece adam öldürmek değil, başkalarına öfkelenmek de; sadece zina değil, şehvetli düşünceler de mahkûm edilir. Yuvaların yıkılmasına, çocukların mağdur olmasına yol açan sorumsuzca boşanmalar yerilir. 'Bizi sevmeyenleri de sevmemiz, ihtiyaçta olanlara vermemiz, başkalarını merhametsizce yargılamamamız, başkalarını kendimize davranılmasını istediğimiz gibi davranmamız' söylenir. Bütün bu öğütler, tutulduğu

öccrites. He spoke of their reading from the Law of Moses, then added to his disciples: "All the things they tell you, do and observe, but do not do according to their deeds, for they say but do not perform." (Matthew 23:3) A Christian's being an example of right living says more than hours of sermonizing. This was pointed out to Christian wives who had unbelieving husbands: "They may be won without a word through the conduct of their wives, because of having been eyewitnesses of your chaste conduct."—1 Peter 3:1, 2.

Therefore, Jehovah's Witnesses try to recommend the good news to others in this way also: by being exemplary in the Christian conduct that they recommend to others. They try to 'do unto others as they would have others do unto them.' (Matthew 7:12) They try to be this way with all men, not just with fellow Witnesses, friends, neighbors, or relatives. Being imperfect, they do not always succeed 100 percent. But it is the desire of their hearts to do good unto all people not only in telling them the good news of the Kingdom but also in extending a helping hand whenever possible.—James 2:14-17.

Practical Value of the Good News to Your Community

IN TODAY'S world we often hear the opinion expressed: "The principles of Christianity are not practical. They just will not work in today's complex society." However, in a reported conversation between the Hindu leader Mohandas K. Gandhi and the former British Viceroy of India, Lord Irwin, a very different sentiment was expressed. It is said that Lord Irwin asked Gandhi what he thought would solve the problems between Great Britain and India. Gandhi picked up a Bible and opened it to the fifth chapter of Matthew and said: "When your country and mine shall get together on the teachings laid down by Christ in this Sermon on the Mount, we shall have solved the problems not only of our countries but those of the whole world."

That sermon speaks of seeking spirituality and being mild-tempered, peaceable, merciful, a lover of righteousness. It condemns not only murder but being wrathful with others, not just adultery but lustful thoughts as well. It speaks against irresponsible divorce actions that break up homes and victimize children. It tells us: 'Love even those who dislike you, give to the needy, stop judging others unmercifully, treat others as you would like to be treated.' All this advice, if applied, would yield tremendous benefits. The more people in your community who practice them, the better your commu-

takdirde çok büyük yararlar sağlar. Toplumda ne kadar çok kişi bunları uygularsa, toplum o denli iyiye gider.

Yehova'nın Şahitleri bu yönde olumlu bir etkiye sahiptir. Mukaddes Kitap onlara evliliğe saygı göstermelerini öğretir. Çocuklarını doğru ilkelerle eğitirler. Ailenin önemi üzerinde ısrarla dururlar. Birleşmiş aileler toplum ve devlet için bir nimettir. Tarih, aile bağları zayıflayıp ahlaksızlık çoğaldığında çöken dünya güçlerinin örnekleriyle doludur. Yehova'nın Şahitleri ne kadar çok kişi ve aileyi İsa'nın ilkeleri doğrultusunda yaşamaya yöneltirse, toplumda çocuk suçları, ahlaksızlık, ağır suçlar o denli azalır.

Toplumun ve devletin başına dert olan en büyük sorunlardan biri ırksal önyargıdır. Oysa, resul Petrus şunu dedi: "Tanrı'nın insanlar arasında ayırım yapmadığım, ama kendisinden korkan ve doğru olanı yapan kişiyi, ulusuna bakmaksızın kabul ettiğini gerçekten anlıyorum." Pavlus ise şunu yazdı: "Ne Yahudi ne de Yunanlı vardır, ne kul ne de azatlı vardır, ne de erkek ve dişi vardır; çünkü Mesih İsada siz hepiniz birsiniz." (Resullerin [Elçilerin] İşleri 10:34, 35, Müjde; Galatyalılar 3:28) Yehova'nın Şahitleri bunu kabul ederler. Onların dünya merkezinde, bürolarında ve cemaatlerinde her ırktan, her renkten insan, birlikte yaşayıp birlikte çalışır.

Afrika'da bazı kabileler bir araya geldiklerinde mutlaka çatışırlar. Oysa Yehova'nın Şahitlerinin Afrika'daki büyük ibadetlerinde birçok farklı kabileden insan tam bir uyum içinde ve sıcak, dostça bir havada hep birlikte yemek yer, uyur ve ibadetlerini yaparlar. Hükümet memurları bunu gördüklerinde hayretler içinde kalırlar. İsa'nın öğretilerinin birleştirici etkisine bir örnek olarak, New York'ta yayımlanan 2 Ağustos 1958 tarihli *Amsterdam News*'daki yoruma bakalım. Bu yorum, New York Kentinde daha önce söz edilen 250.000'den fazla Şahidin katıldığı uluslararası büyük ibadetteki gözlemlere dayanılarak yapıldı.

"Her yerde, dünyanın her tarafından, her toplumsal düzeyden gelen zenciler, beyazlar ve Doğulular sevinçle, özgürce kaynaşmışlardı. 120 ülkeden gelen Şahitler barış içinde birlikte yaşayıp birlikte tapınarak bunun ne kadar kolayca yapılabildiğini Amerikalılar'a gösterdiler. Bu büyük ibadet, insanların nasıl birlikte çalışıp birlikte yaşayabildiğini gösteren şahane bir örnektir."

Birçokları, İsa'nın ilkelerinin bu çağdaş dünyada uygulanamayacağını söyleyebilir. Oysa bu ilkelerden daha yararlı bir şey olabilir mi? Bu ilkeler şimdi toplumunuzda uygulandığı takdirde gerçek bir değer ifade eder ve Tanrı'nın Gökteki Krallığının yönetimi

nity becomes!

Jehovah's Witnesses are an influence in this direction. The Bible teaches them to respect marriage. Their children are trained in right principles. The importance of the family is stressed. United families are a boon to your community, even to your nation. History is filled with examples of world powers crumbling when family ties weakened and immorality increased. The more individuals and families that Jehovah's Witnesses influence to live by Christian principles, the less delinquency, immorality, and crime you will have in your community.

One of the big problems plaguing communities and nations is racial prejudice. In contrast, the apostle Peter said: "I perceive that God is not partial, but in every nation the man that fears him and works righteousness is acceptable to him." And Paul wrote: "There is neither Jew nor Greek, there is neither slave nor freeman, there is neither male nor female; for you are all one person in union with Christ Jesus." (Acts 10:34, 35; Galatians 3:28) Jehovah's Witnesses accept this. All races and colors live and work together at their world headquarters, at the branches, and in the congregations.

In Africa certain tribes cannot mix together without clashes. However, in assemblies of Jehovah's Witnesses there, people from many different tribes eat, sleep, and worship together in complete harmony and warm fellowship. Government officials are amazed when they see this. An example of the unifying effect of true Christianity was commented on by the New York Amsterdam News of August 2, 1958. The comment was inspired by observing the international assembly previously mentioned where over a quarter of a million Witnesses assembled in New York City.

"Everywhere Negroes, whites and Orientals, from all stations in life and all parts of the world, mingled joyously and freely. . . The worshipping Witnesses from 120 lands have lived and worshiped together peacefully, showing Americans how easily it can be done. . . The assembly is a shining example of how people can work and live together."

Many may say that the principles of Christianity are not practical for this modern world. However, what else has worked or will work? Christian principles can be of real value if applied to your community now, and they will be the basis for uniting all 'nations, tribes, and peoples' earth wide under the rule of God's Kingdom over mankind.--Revelation 7:9, 10.

Their Worldwide Organization and Work

altında da 'her ulusun, her soyun, her halkın' dünya çapında birleşmesinde esas olacaktır.—Vahiy 7:9, 10, *İncil—Çağdaş Türkçe Çeviri*.

Dünya Çapında Sahip Oldukları Teşkilat ve Yaptıkları İşler

BUGÜN 230'dan fazla ülkede yapılan şahitlik işini yönlendiren bir teşkilat düzeni var. Yönlendirme genel anlamda, Yönetim Kurulu tarafından sağlanmaktadır. Bu Kurul her yıl dünyanın çeşitli yerlerindeki büro temsilcileriyle görüş alışverişinde bulunması için sorumlu kişiler gönderir. Bürolarda, yaklaşık üç ila yedi kişiden oluşan Temsil Heyetleri vardır. Bu heyetler sorumlulukları altındaki ülkelerde yapılan işi gözetir. Bazı bürolarda basımevleri bulunur ve bu basımevlerinin bir kısmında yüksek hızla çalışan rotatif baskı makineleri kullanılır. Her büronun hizmet ettiği ülke veya yöre, bölgeler, bu bölgeler de çevrelere bölünür. Her çevrede 20 kadar cemaat bulunur. Bölge nazırı, bölgesindeki çevrelere dönüşümlü olarak ziyaret eder. Her çevrede, özel ibadet ve çevre ibadeti olmak üzere yılda iki büyük ibadet yapılır. Ayrıca bir de çevre nazırı vardır. O da çevresindeki her cemaati genelde yılda iki kez ziyaret edip o cemaate ayrılan sadakadı Şahitlerin teşkilatlanmasına ve vaaz etme işini yürütmelerine yardımcı olur.

Yerel cemaatin ibadet salonu o toplumda iyi haberin yayıldığı merkezdir. Her cemaatin baktığı alan küçük sahalara bölünür. Ve her Şahit bu sahalardan birindeki tüm evleri ziyaret edip, ev halkıyla konuşma görevini üstlenir. Bazı cemaatler nispeten az sayıda Şahitten oluşurken, bazılarında Şahit sayısı 200'ü bulur; ancak hepsinde çeşitli görevlere atanmış ihtiyarlar vardır. Yehova'nın Şahitlerinin teşkilatında iyi haberi duyuran her kişinin yaşamsal bir rolü vardır. İster dünya merkezinde, ister bürolarda veya cemaatlerde hizmet ediyor olsun, her Şahit başkalarıyla Tanrı'nın Gökteki Krallığı hakkında konuşarak, tarla faaliyeti denen bu işe katılır.

Bu faaliyete ilişkin raporlar, sonunda dünya merkezine gönderilir ve her yıl 1 Ocak tarihli *Gözcü Kulesi* dergisinde bir istatistik çizelgesi yayımlanır. Bu yayın her yıl, Yehova ve O'nun Mesih İsa yönetimindeki Gökteki Krallığıyla ilgili şahitlik işinde başarılanlara ilişkin ayrıntılı haberler verir. İsa'nın ölümünün anılması amacıyla düzenlenen yıllık ibadete katılan Şahit ve ilgi gösterenlerin sayısı son yıllarda 14.000.000'a yaklaştı. Yehova'nın Şahitleri iyi haberi duyurmak üzere yılda 1.000.000.000'dan fazla saat harcarlar ve 300.000'den fazla kişi vafit edilir. Dağıttıkları yayınların sayısı yüz milyonlara ulaşır.

THERE are several links used in directing the work of witnessing in the more than 230 lands where it is being done. The overall direction comes from the Governing Body at the world headquarters in Brooklyn, New York. The Governing Body sends representatives each year to various regions worldwide to confer with the branch representatives in those regions. In the branch offices, there are Branch Committees of about three to seven members to oversee the work in the lands under their jurisdiction. Some of the branches have facilities for printing, some operating high-speed rotary presses. The country or area served by each branch is divided into districts, and the districts, in turn, are divided into circuits. Each circuit has in it about 20 congregations. A district overseer visits the circuits in his district in rotation. Two assemblies are held annually for each circuit. There is also a circuit overseer, and he visits each congregation in his circuit usually twice a year, assisting the Witnesses in organizing and doing the preaching work in the territory assigned to that congregation.

The local congregation with its Kingdom Hall is the center for telling the good news in your community. The areas under each congregation are mapped out in small territories. These are assigned to individual Witnesses who endeavor to visit and speak with the people in each home therein. Each congregation, consisting of from a few to some 200 Witnesses, has elders assigned to look after various duties. The individual proclaimer of the good news is the vital one in the organization of Jehovah's Witnesses. Every one of the Witnesses, whether serving at the world headquarters, in branches, or in congregations, does this field work of personally telling others about God's Kingdom.

Reports of this activity ultimately reach the world headquarters, and an annual Yearbook is compiled and published. Also, a chart is published each year in the January 1 issue of *The Watchtower*. These two publications offer detailed reports of each year's accomplishments in bearing witness to Jehovah and his Kingdom under Christ Jesus. In recent years about 14,000,000 Witnesses and interested people have attended the Memorial of Jesus' death annually. Jehovah's Witnesses spend over 1,000,000,000 hours a year proclaiming the good news, and more than 300,000 new ones are baptized. Literature placements total into the hundreds of millions of copies.

Questions Often Asked by Interested People
If God is love, why does he permit wickedness?

Sundukları Mesajla İlgilenenlerin Sık Sordukları Sorular

Tanrı sevgiyse, kötülüğe neden izin veriyor?

TANRI kötülüğe izin verdi ve yeryüzünde milyonlarca kişi bile bile kötülük ediyor. Örneğin, milletler birbirine savaş ilan ediyor, çocukların üzerine bombalar atılıyor, yeryüzü harap ediliyor, insanlar açlığa itiliyor. Milyonlarca insan sigara içip akciğer kanserine yakalanıyor, zina yapış cinsel yolla bulaşan hastalıklar kapıyor, aşırı derecede içki içip siroz oluyor; daha neler neler sayılabilir. Böyle kimseler tüm kötülüklerin durmasını aslında istemiyorlar. Onların istediği sadece bunların cezasız kalması. Ektiklerini biçtiklerinde, "Neden bu benim başıma geldi?" diye feryat ediyorlar. Ve Tanrı'yı suçluyorlar. Süleymanın Meselleri 19:3'te denildiği gibi: "İnsan çılgınlıklarıyla hayatını mahvedip sonra RABBE karşı kin besler." (*The New English Bible*) Tanrı kötü eylemlerini durdursaydı, bu sefer de hareket özgürlükleri ellerinden gitti diye tepki gösterilerdi.

Yehova'nın kötülüklere izin vermesinin esas nedeni, Şeytan'ın iddiasını cevaplamaktır. İblis Şeytan, Tanrı'nın yeryüzüne yerleştirdiği hiçbir insanın deneme altında Kendisine sadık kalamayacağını iddia etti. (Eyub 1:6-12; 2:1-10) Yehova Şeytan'ın, iddiasını ispatlama fırsatına sahip olabilmesi için hayatta kalmasına izin veriyor. (Çıkış 9:16) Şeytan iddiasını ispatlamaya çalışırken insanların Tanrı'ya sırt çevirmesini sağlamak üzere başlarına felaketler getirmeye devam ediyor. (Vahiy 12:12) Ne var ki, Eyub bütünlüğünü korudu. İsa da bunu yaptı. Şimdi de İsa'nın gerçek takipçileri bunu yapıyor.—Eyub 27:5; 31:6; Matta 4:1-11; I. Petrus 1:6, 7.

Yeryüzündeki cennette insanların sonsuza dek yaşayacağına inanmak isterdim, ama bu, gerçek olmayacak kadar güzel bir düşünce değil mi?

Mukaddes Kitaba göre değil. İnsanlık yüzyıllardır kötülüğü bildiğinden, bu, gerçek olmayacak kadar güzel bir düşünce olarak görünüyor. Yehova yeryüzünü yarattı ve insana onu, içindeki bitkileri ve hayvanlara bakacak, harap etmek yerine güzelliğini koruyacak dürüst kadın ve erkeklerle doldurmasını söyledi. (12. ve 17. sayfalara bakın.) Vaat edilen bu Cennet gerçek olmayacak kadar güzel bir düşünce değildir, ama içinde bulunduğumuz üzücü durum devam edemeyecek kadar berbattır. Bunun yerini Cennet alacak.

Mukaddes Kitabı alaya alıp onun bilimsel ve efsane olduğunu söyleyenlere nasıl cevap verebilirim?

Bu vaatlere inanmak saflık değildir. "İman işitmekle olur." Tanrı'nın Sözü incelendiğinde hikmeti anlaşılır,

GOD does permit wickedness, and millions on earth willfully make a practice of it. For instance, they declare wars, drop bombs on children, scorch the earth, and cause famines. Millions smoke and get lung cancer, practice adultery and get sexually transmitted diseases, use alcohol to excess and get cirrhosis of the liver, and so on. Such people do not truly want all wickedness stopped. They only want the penalties for it eliminated. When they reap what they have sown, they cry out, "Why me?" And they blame God, as Proverbs 19:3 says: "A man's own folly wrecks his life, and then he bears a grudge against the LORD." (*The New English Bible*) And if God stopped their evil-doing, they would protest their loss of freedom to do it!

Jehovah's main reason for permitting evil is to answer Satan's challenge. Satan the Devil said that God could not put men on earth who would be true to Him under test. (Job 1:6-12; 2:1-10) Jehovah allows Satan to remain to have opportunity to prove his challenge. (Exodus 9:16) Satan continues to bring woes now, to turn men against God, as he tries to prove his challenge. (Revelation 12:12) However, Job kept integrity. So did Jesus. True Christians do now.—Job 27:5; 31:6; Matthew 4:1-11; 1 Peter 1:6, 7.

I would like to believe in an earthly paradise where people live forever, but isn't that too good to be true?

Not according to the Bible. It seems too good to be true only because mankind has known the bad for so many centuries. Jehovah created the earth and told mankind to fill it with righteous men and women who would care for its plant and animal life and preserve its beauty instead of destroying it. (See pages 12 and 17.) Rather than that promised Paradise being too good to be true, the present sorrowful state is too bad to continue. Paradise will replace it.

How can I answer people who scoff and say that the Bible is a myth and is not scientific?

Faith in these promises is not a matter of credulity. "Faith follows the thing heard." By studying God's Word, its wisdom becomes apparent and faith grows.—Romans 10:17; Hebrews 11:1.

Biblical archaeology confirms much of the Bible's historical accuracy. True science harmonizes with the Bible. The following facts were in the Bible long before they were discovered by secular scholars: the order of stages through which the earth passed in its development, that the earth is round, that it hangs in space on nothing, and that birds migrate.—Genesis, chapter 1; Isaiah 40:22; Job 26:7; Jeremiah 8:7.

The inspiration of the Bible is shown by fulfilled

böylece iman artar.—Romalılar 10:17; İbraniler 11:1.

Arkeoloji, Mukaddes Kitabın birçok kısmının tarihsel doğruluğunu kanıtlar. Gerçek bilim Mukaddes Kitabı uygundur. Bilginlerin keşfinden çok önceleri, dünyanın gelişme döneminde sırayla geçtiği evreler, Yer'in yuvralık olduğu ve hiçbir şeyin üzerinde durmaksızın boşlukta asıldığı, kuşların göç ettiği gibi gerçekler Mukaddes Kitapta kayıtlıdır.—Tekvin bap 1; İşaya 40:22; Eyub 26:7; Yerehya 8:7.

Mukaddes Kitabı Tanrı'nın ilham ettiği, kitapta önceden bildirilen olayların (peygamberliklerin) gerçekleşmesinden görülür. Daniel dünya güçlerinin yükselişinin ve düşüşünün yanı sıra Mesih'in geleceği ve öldürüleceği zamanı da çok önceden bildirdi. (Daniel 2. ve 8. baplar; 9:24-27) Günümüzde de, yaşadığımız zamanı "son günler" olarak tanıtan daha başka peygamberlikler gerçekleşiyor. (II. Timoteos 3:1-5; Matta 24. bap) Olayları böyle önceden bilmek insanın gücünün ötesindedir. (İşaya 41:23) Daha fazla kanıt için, Yehova'nın Şahitleri tarafından yayımlanan *Mukaddes Kitap—İnsanın mı, Yoksa Tanrı'nın mı Sözü?* ve *Sizinle İlgilenen Bir Yaratıcı Var mı?* kitaplarına bakın.

Mukaddes Kitap hakkında sorulan soruları yanıtlamayı nasıl öğrenebiliriz?

Mukaddes Kitabı inceleyip onun üzerinde derin düşünmeli, aynı zamanda yol göstermesi için Tanrı'nın ruhunu dileyelisiniz. (Süleyman'ın Meselleri 15:28; Luka 11:9-13) Mukaddes Kitap "eğer sizden birinin hikmeti eksikse" der, "herkese cömertlikle ve tekkir etmeden veren Allahtan istesin, ve kendisine verilecektir." (Yakub 1:5) Ayrıca Mukaddes Kitabı incelerken başvurmaya değer yardımcı yayınlar da var. Filipus'un Habeşli bir memurla birlikte yaptığı incelemenden görüldüğü gibi, genelde başkalarının yardımına gerek vardır. (Resullerin İşleri 8:26-35) Yehova'nın Şahitleri ilgi gösterenlerle evlerinde ücretsiz olarak Mukaddes Kitabı incelerler. Bu hizmeti istemekte kendinizi serbest hissedin.

Yehova'nın Şahitlerine karşı koyanlar ve bana onlarla inceleme yapmamamı söyleyenler neden bu kadar çok?

İsa'nın vaaz etme işine karşı konuldu ve o, takipçilerine de karşı konulacağını söyledi. Bazı kimseler onun öğretilerinden etkilendiğinde, dinsel muhalifler onlara şu sert karşılığı verdiler: "Yoksa siz de mi sapıtlıdınız? Reislerden, yahut Ferisilerden biri ona iman etti mi?" (Yuhanna 7:46-48; 15:20) Şahitlerle inceleme yapmanızı öğütleyenlerin çoğu, onlar hakkında ya yanlış bilgiye sahiptir ya da önyargılıdır. Şahitlerle Mukaddes

prophecies. Daniel foretold in advance the rise and the fall of world powers, as well as the time when the Messiah would come and be put to death. (Daniel, chapters 2, 8; 9:24-27) Today, still other prophecies are being fulfilled, identifying these as "the last days." (2 Timothy 3:1-5; Matthew, chapter 24) Such foreknowledge is not within man's power. (Isaiah 41:23) For more confirmation, see the books *The Bible—God's Word or Man's?* and *Is There a Creator Who Cares About You?*, published by the Watchtower Bible and Tract Society.

How can I learn to answer questions on the Bible?

You must study the Bible and meditate on it, at the same time asking for God's spirit to direct you. (Proverbs 15:28; Luke 11:9-13) "If any one of you is lacking in wisdom," the Bible says, "let him keep on asking God, for he gives generously to all and without reproaching; and it will be given him." (James 1:5) Also, there are Bible study aids worth consulting. Usually help from others is needed, as when Philip studied with the Ethiopian. (Acts 8:26-35) Jehovah's Witnesses conduct Bible studies free of charge with interested people in their homes. Feel free to request this service.

Why do many oppose Jehovah's Witnesses and tell me not to study with them?

There was opposition to Jesus' preaching, and he said that his followers also would be opposed. When some were impressed with Jesus' teaching, religious opposers retorted: "You have not been misled also, have you? Not one of the rulers or of the Pharisees has put faith in him, has he?" (John 7:46-48; 15:20) Many who advise you not to study with the Witnesses are either uninformed or prejudiced. Study with the Witnesses and see for yourself whether your Bible understanding increases or not.—Matthew 7:17-20.

Why do the Witnesses call on people who have their own religion?

In doing this they follow Jesus' example. He went to the Jews. The Jews had their own religion, but in many ways it had turned away from the Word of God. (Matthew 15:1-9) All nations have religions of some kind, whether so-called Christian or non-Christian. It is vitally important for people to hold beliefs that conform to God's own Word, and the efforts of the Witnesses to assist them in doing this constitute a showing of neighbor love.

Do the Witnesses believe that their religion is the only right one?

Anyone who is serious about his religion should think that it is the right one. Otherwise, why would he

Kitabı inceleyin ve bunun sonucunda Tanrı'nın Sözü konusunda anlayışımızın artıp artmadığına kendiniz karar verin.—Matta 7:17-20.

Şahitler, zaten bir dini olan insanların kapısını neden çalıyorlar?

Onlar bunu İsa'nın örneğini izledikleri için yaparlar. İsa Yahudiler'e gitti. Yahudiler'in kendi dinleri vardı, ama bu din birçok yönden Tanrı'nın Sözünden sapıtılmıştı. (Matta 15:1-9) Bugün de her milletin kendine göre bir dini var. Kimisi sözde Hıristiyan, kimisiyse diğer dinlerden birine mensup. İnsanların inançlarının Tanrı'nın Sözüne uygun olması son derece önemlidir ve Şahitlerin, onlara bu yönde yardımcı olmak üzere gösterdiği çabalar aslında komşu sevgisinden kaynaklanır.

Şahitler kendi dinlerinin tek doğru din olduğuna mı inanıyorlar?

Dinini ciddiye alan bir kimse, onun en doğru din olduğunu düşünür. Aksi halde ona neden inansın? İsa'nın takipçilerine şu tembihte bulunuluyor: "Her şeyi sınavın. İyi olana sımsıkı tutun." (I. Selânikliler 5:21, *Mijde*) İnsan, inançlarının Kutsal Yazılarda desteklendiğinden emin olmalıdır, çünkü sadece tek bir hakiki iman vardır. Efesoslular 4:5 "Rab bir, iman bir, vaftiz bir" diyerek bunu doğrular. İsa, birçok yol, birçok din olmasına karşın hepsinin kurtuluşa götürdüğünü ileri süren günümüzün kayıtsız görüşüne karşıydı. Tersine o, "hayata götüren kapı dar, ve yol sıkıktır, ve onu bulanlar azdır" dedi. Yehova'nın Şahitleri bunu bulduklarına inanır. Aksi halde başka din ararlardı.—Matta 7:14.

Sadece kendilerinin kurtulacağına mı inanıyorlar?

Hayır. Yüzyıllarca önce yaşamış, Yehova'nın Şahidi olmayan milyonlarca kişi dilitilerek geri gelecek ve yaşama fırsatına sahip olacak. Şimdi yaşamakta olan birçok kişi de "büyük sıkıntı" gelmeden önce hakikatten ve adaleten yana tavır alıp kurtuluş kazanabilir. Üstelik, İsa birbirimizi yargılamamamızı söyledi. Biz dış görünüşe bakarız; Tanrı ise yüreğe bakar. O baktığında hatasız, doğru olarak görür ve merhametle yargılar. Hükmetme işini bize değil, İsa'ya bıraktı.—Matta 7:1-5; 24:21; 25:31.

Yehova'nın Şahitlerinin ibadetlerine katılanlardan ne gibi bir başış beklenir?

Para başışları konusunda resul Pavlus şunu dedi: "Hüzünle yahut mecburiyetle değil, herkes yüreğinde niyet ettiği gibi versin; çünkü Allah sevinç ile vereni sever." (II. Korintoslular 9:7) Yehova'nın Şahitlerinin ibadet salonlarında veya büyük ibadetlerin yapıldığı salonlarda para toplanmaz. Başışta bulunmak isteyen-

or she be involved in it? Christians are admonished: "Make sure of all things; hold fast to what is fine." (1 Thessalonians 5:21) A person should make sure that his beliefs can be supported by the Scriptures, for there is only one true faith. Ephesians 4:5 confirms this, mentioning "one Lord, one faith, one baptism." Jesus did not agree with the modern, relaxed view that there are many roads, many religions, all leading to salvation. Instead, he said: "Narrow is the gate and cramped the road leading off into life, and few are the ones finding it." Jehovah's Witnesses believe that they have found it. Otherwise, they would look for another religion.—Matthew 7:14.

Do they believe that they are the only ones who will be saved?

No. Millions that have lived in centuries past and who were not Jehovah's Witnesses will come back in a resurrection and have an opportunity for life. Many now living may yet take a stand for truth and righteousness before the "great tribulation," and they will gain salvation. Moreover, Jesus said that we should not be judging one another. We look at the outward appearance; God looks at the heart. He sees accurately and judges mercifully. He has committed judgment into Jesus' hands, not ours.—Matthew 7:1-5; 24:21; 25:31.

What financial contributions are expected of those attending meetings of Jehovah's Witnesses?

Regarding money contributions, the apostle Paul said: "Let each one do just as he has resolved in his heart, not grudgingly or under compulsion, for God loves a cheerful giver." (2 Corinthians 9:7) At the Kingdom Halls and convention auditoriums of Jehovah's Witnesses, no collections are ever taken. Boxes are placed so that it is convenient for any who wish to contribute to do so. No one knows what or if others give. Some are able to give more than others; some may not be able to give anything. Jesus showed the right view when he commented on the treasury box at the temple in Jerusalem and those contributing: It is one's capacity to give and the spirit of giving that count, not the amount of money.—Luke 21:1-4.

If I become one of Jehovah's Witnesses, would I be expected to preach as they do?

When one becomes filled with the knowledge of the promised earthly Paradise under Christ's Kingdom, one wants to share it with others. You will too. It is good news!--Acts 5:41, 42.

Doing this is an important way of showing that you are a disciple of Jesus Christ. In the Bible, Jesus is called "the faithful and true witness." When on earth he

lerin bunu rahatça yapabilmesi için bağış kutuları konulmuştur. Başkalarının ne verip vermediğini hiç kimse bilmez. Bazıları değerlerinden daha fazla verebilecek, bazılarıysa hiçbir şey veremeyecek durumdadır. İsa Yerusâlim'deki mabedin hazine kutusu ve bağışta bulunanlar hakkındaki fikrini söylediğinde doğru görüşü belirtti: Önemli olan paranın miktarı değil, kişinin maddî gücünün elverdiği ölçüde gösterdiği cömertlik ruhudur.—Luka 21:1-4.

Yehova'nın Şahidi olursam, benden de onlar gibi vaaz etmem beklenecek mi?

Mesih'in Gökteki Krallığının yönetimi altında yeryüzündeki Cennette yaşama vaadi hakkındaki bilgiyle dolan kişi bunu başkalarıyla paylaşmak ister. Siz de isteyeceksiniz. Bu sevniç veren bir haberdur.—Resullerin İşleri 5:41, 42.

Bunu yapmak İsa Mesih'in öğrencisi olduğunu göstermenin önemli bir yoludur. O, Mukaddes Kitapta "sâdik ve hakikî şahit" diye adlandırılır. Yeryüzündeyken 'göklerin krallığı yakındır' diyerek vaaz ediyordu ve öğrencilerini aynısını yapmaya gönderdi. (Vahiy 3:14; Matta 4:17; 10:7) Sonra, takipçilerine 'gidin ve bütün milletlerden insanları öğrenci yapın, onlara öğretin' emrini verdi. Ayrıca son gelmeden önce 'krallığın bu iyi haberinin, bütün milletlere bir şahitlik amacıyla dünyanın oturanlar her yerinde vaaz edileceğini' de önceden bildirdi.—Matta 24:14; 28:19, 20.

Bu iyi haberi duyurmanın birçok yolu vardır. Dostlarla ve tanıdıklarla sohbetler genelde buna fırsat yaratır. Bazıları mektupla ya da telefonla bunu yapar. Başkaları tanıdıklarına genelde ilgilerini çekeceğini düşündükleri konular içeren yayınlar postalar. Şahitler haberi işitmeyen kimse kalmamasını istediklerinden, evden eve giderek de mesajı bildirirler.

Mukaddes Kitapta şu sıcağ çağın bulunuyor: "Ruh ve Gelin, 'Gel!' diyorlar. Her işiten, 'Gel!' desin. Susamış olan gelsin. Dileyen, yaşam suyundan karşılıksız alsın." (Vahiy 22:17, *Müjde*) Yeryüzündeki Cennet ve getireceği nimetler hakkında başkalarıyla konuşmak, bu iyi haberi paylaşma arzusuyla dolu yürekte gelen, gönüllü bir iş olarak yapılmalıdır.

Yehova'nın Şahitleri ve inançları hakkında başka sorularınız da olduğundan eminiz. Bazı soruların üzerinde uzun uzun konuşmak gerekebilir. Sorularınızı yanıtlamak istiyoruz. Bu küçük kitapta yerimiz kısıtlı olduğundan, sizden bunları yönünüzdeki Şahitlere sormanızı rica ediyoruz. Bunu onların ibadet salonlarında ya da sizi evinizde ziyaret ettiklerinde yapabilirsiniz. Ya da sorularınızı 2. sayfadaki adrese yazabilirsiniz.

preached, saying: "The kingdom of the heavens has drawn near," and he sent out his disciples to do the same. (Revelation 3:14; Matthew 4:17; 10:7) Later, Jesus commanded his followers: "Go therefore and make disciples of people of all the nations, . . . teaching them." He also foretold that before the end, "this good news of the kingdom will be preached in all the inhabited earth for a witness to all the nations."—Matthew 24:14; 28:19, 20.

There are many ways of declaring this good news. Conversation with friends and acquaintances often opens the way to do so. Some do it by writing letters or by using the telephone. Others mail literature containing material that they think an acquaintance would be especially interested in. Out of a desire to miss no one, Witnesses go from door to door with the message.

The Bible contains this warm invitation: "The spirit and the bride keep on saying: 'Come!' And let anyone hearing say: 'Come!' And let anyone thirsting come; let anyone that wishes take life's water free." (Revelation 22:17) Telling others about the Paradise earth and its blessings is to be done willingly, out of a heart filled with a desire to share this good news.

We are sure that you have other questions about Jehovah's Witnesses and their beliefs. Perhaps some issues are controversial in nature. We would like to answer your questions. Space is limited in this brochure, so we invite you to ask the Witnesses locally. You can do so either at their Kingdom Hall meetings or when they visit you in your home. Or you may send your questions to Watch Tower, using the appropriate address listed below.

Our Invitation to You

We have enjoyed talking to you through this documents. We hope that you have enjoyed learning more about Jehovah's Witnesses. Please accept our invitation to visit us at our local Kingdom Hall. See how our meetings are conducted. See how we endeavor to share with others the good news of a paradise earth under Christ's Kingdom.

God has promised it. "There are new heavens and a new earth that we are awaiting according to his promise, and in these righteousness is to dwell." (2 Peter 3:13) Many centuries have passed. The waiting period approaches its end. World conditions signify this.

"As you behold the day drawing near," the apostle Paul said, "consider one another to incite to love and fine works, not forsaking the gathering of ourselves together." (Hebrews 10:24, 25) We invite you to heed Paul's advice by assembling with us.

Sizi Davet Ediyoruz

Bu yazı aracılığıyla sizinle konuşmaktan sevinç duyduk. Yehova'nın Şahitleri hakkında daha fazla bilgi edinmekten memnun kaldığınızı umuyoruz. Yerel ibadet salonumuza gelip İbadetlerimizi nasıl yaptığımızı görün. Başkalarıyla Mesih'in Gökteki Krallığı altında yeryüzünde kurulacak cennete ilişkin iyi haberi nasıl paylaşmaya gayret ettiğimizi izleyin.

Bu Tanrı'nın vaadidir. "Tanrı'nın vaadine göre, doğruluğun barınacağı yeni gökleri ve yeni yeryüzünü bekliyoruz." (II. Petrus 3:13, Müjde) Bu sözlerin söylenmesinden bu yana yüzyıllar geçti. Bekleyiş dönemi bitmek üzere. Dünya durumu bunu doğruluyor.

Resul Pavlus "o günün yaklaştığını gördükçe" diyor, 'birbirimizi sevgi ve iyi işler için nasıl gayrete getirebileceğimizi düşünerek bir araya gelmekten vazgeçmeyelim.' (İbraniler 10:24, 25, Müjde) Sizi Pavlus'un öğüdüne kulak verip ibadetlerimize katılmaya davet ediyoruz.

XXIII. Halkbilimi Sempozyumu Bildirileri

Alevi - Bektaşî Topluluğu

Özdemir Gül

Saygıdeğer Can Dostlar;

Öncelikle sizleri, çok değerli konuklarımızın katılımıyla 08 Aralık 2005 Tarihinde icra edeceğimiz "Kuzey Kıbrıs'ta Sosyo Kültürel Yapı İçerisinde Dinsel Topluluklar" konulu sempozyum nedeniyle kutlar ve organizasyonda emeği geçen herkese ve çok kıymetli katılımcılara ayrı ayrı en içten, dolu dolu bir merhabayla şimdiden saygı ve sevgilerimizi sunarız. Bizi davetiniz ile onurlandırdığınız bu anlamlı gününüze, katılmayı çok arzu ediyor olmamıza rağmen evvelce alınmış ve ertelenmesi mümkün olmayan bir programımız olması nedeniyle katılmıyoruz.

Yine de gönül olarak aranızda olduğumuz inancıyla, bazı düşüncelerimizi ana hatlarıyla da olsa aşağıdaki şekliyle bilgilerinize sunarız.

Derneğimiz (KKTC Hacı Bektaş-ı Veli Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Derneği), faaliyet hayatına 1994 yılının Kasım ayında başlamıştır. İnançsal ve sosyal boyutu olan ve faaliyetlerinde "KAMU YARARI" gözetilen bir yapıya sahiptir. Düşüncelerini şiir edindiğimiz, Pir Hacı Bektaş-ı Veli, genel kabul gördüğü üzere Hicri 645 – Miladi 1248 yılında Horasan'ın önde gelen vilayetlerinden olan "Nişabur"da doğmuştur. Babasının adı "Seyid İbrahim El – Sani", annesinin adı, "Hatem"dir. Gerçek adı Muhammed'tir. Bektaş, mahlasıdır. Hacı Bektaş, önce

Ahmed Yesevi'in halifesi Horasanlı Lokman Perende'den talim ve terbiye görmüştür. Bir çok kutsal yer ve makamları gezdikten sonra, en son önce Eskişehir'de bulunan Seyitgazi'ye, buradan da Suluca Kara Höyük'e gelerek yerleşmiş ve burada uzun yıllar halkı irşad etmiş, kendi felsefesini yaymıştır. Kendisine pek çok harikalar ve kerametler isnad edilen Hacı Bektaş-ı Veli, Hicri 738 – Miladi 1337 yılında Hakk'a yürümüştür.

Biz KKTC'de yaşayan Alevi-Bektaşî Canları olarak, yukarıda kısaca değindiğimiz Pir Hacı Bektaş-ı Veli'nin öğretisini ve kültürünü demokrat, laik ve çağdaş bir dünya görüşü, bir yol bir yaşam biçimi olarak algılar ve bu doğrultuda yaşarız. Kamil insana niyaz ederiz. Eline, diline, beline sahip olmayı onur esası biliriz. Zorlamanın her türüne karşıyız. Toplumun düşünce özgürlüğü ile gelişeceğine inanırız. BM "İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi"ni olduğu gibi benimser daha da gelişmesini isteriz. Kimseyi dil, din, ırkıyla değerlendirmeyiz; düşünce ve inanç özgürlüğüne saygı duyarız. Bu laiklik anlayışımızın ÖZÜDÜR.

Bu kültürel bakış açısı yanı sıra Alevi – Bektaşî canlarımızın "Ben ilmin şehri isem, Ali de kapısıdır." diye buyuran Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (S. A. V) ile "Bilim Çin'de de olsa ara bul." diyen Hz. Ali ve "Bilim ile gidilmeyen yolun sonu

karanlıktır.” diyen Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli ile “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” diyen Mustafa Kemal Atatürk’ün yanı sıra Hoca Ahmed Yesevi, Yunus Emre, Mevlana, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet ve isimlerini saymadığımız daha nice eren, filozof ve inanç önderlerinin öğütleriyle, bakış açılarıyla Hakk’a inanamayı benimsemiştir. Bu yorumu benimsemiş ve inanıyoruz ve de gösterdikleri yolu takip ederek İnsan-ı Kâmil olma gayreti içindeyiz.

Sevgi muhabbet kaynar, yanan ocağımızda
Bülbüller şevke gelir, gül açan bağımızda
Hırslar, kinler yok olur, aşkla meydanımızda
Arslanlar ceylanlar dosttur, kucagımızda

Bu bağlamda Hz. Pir Hacı Bektaş-ı Veli buyurur ki “Kul, Tanrı’ya kırk makamda erer, ulaşır dost olur.” Yani dört kapı normal bir insanın başlangıçta ham olan ruhunun ve benliğinin dört aşamadan geçerek ergin (İnsan-ı Kâmil) hale gelene, olgun insan olana kadar geçireceği manevi aşamaları ifade etmektedir. Manevi yolculuğunda, olgun insan olana kadar bir bireyin geçeceği bu dört kapı, kırk makamın kısaca açıklamaları aşağıdadır.

DÖRT MEVSİM BU DÜNYA’YA AİTİZ

Şeriat Kapısı: Kendi öz benliğini kötülükten arıtmaya çalışmak, içsel olarak arınırken, kişilere ve topluma zarar verecek hareketlerde bulunmaktan kaçınmayı öğrenme aşamasıdır. **Makamları:** 1. İman etmek, 2. İlim öğrenmek, 3. İbadet etmek, 4. Haramdan uzaklaşmak, 5. Ailesine faydalı olmak, 6. Çevreye zarar vermemek, 7. Peygamberin emirlerine uymak, 8. Şefkatli olmak, 9. Temizliğe dikkat etmek, 10. Yaramaz işlerden sakınmak.

Tarikat Kapısı: İnsanın kendi istek ve iradesiyle, hiç bir dış zorlama olmadan her türlü kötülüğü benliğinden kovabilmesi, elinden gelebilecek tüm iyilikleri hiç kimseden esirgememesi devresidir. **Makamları:** 1. Tevbe etmek, 2. Mürşidin isteğine, öğütlerine uymak, 3. Temiz giyinmek, 4. İyilik yolunda savaşmak, 5. Hizmet etmeyi sevmek, 6. Haksızlıktan korkmak, 7. Ümitsizliğe düşmemek, 8. İbret almak, 9. Nimet dağıtmak (cömertlik), 10. Özünü fakir görmek.

Marifet Kapısı: Duygu ve ilimde en yüce düzeye ulaşmak, Tanrısal sırlara erişmektir. **Makamları:** 1. Edep (eline-diline-beline), 2. Masiva’dan (Tanrı’dan başka

herşeyden) tecerrüt (bencillik, kin garezden uzak olmak), 3. Perhizkarlık, 4. Sabır ve kanaat, 5. Haya (utanma), 6. Cömertlik, 7. İlim, 8. Hoşgörü, 9. Özünü bilmek, 10. Ariflik.

Hakikat Kapısı: Zaman ve mekan içinde, tanrısal alemin gücü içinde erimek, yaratılan insanda olmasını istediği değerlere ulaşmaktır.

Alevilik- Bektaşilik, dış yüzünden halka, iç yüzünden ise Hakk’a bakan iki yönlü bir kavşak noktasıdır. Alevilik-Bektaşilik’te **bâtın** yani gizli olup ancak gönül gözüyle görülebilecek manaları sembollerle **zâhîr** yani çıplak gözle ve insanın aklı, bilgisi oranında görülebilecek algılanabilecek manaları da misallerle, insanlara anlatılmaya çalışılır. Alevi – Bektaşilik’teki ibadet anlayışı, tasavvufi bir anlayış olup, “Tevhid” ve “Vahdet-i Vücut” anlayışına dayanmaktadır. Alevilik, kesinlikle İslam’ın dışında başka bir din değildir. Alt kurumlarının tariksal bir özellik göstermesine karşın, kendisi tariksal bir yapı sergilemez. Çünkü tariksal ve diğer mezheplere göre akidelerde ayrılık gösterir. Bu nedenle Alevilik, İslamın kendisine has bir şekilde yorumlanmasıdır. Alevi-Bektaşiler, Cafer-i Mezhebi’ndendir. İmam Cafer’i Sadık’ın içtiğine göre hareket ederler.

Bu İslam anlayışında en temel değer insandır. İnsan yüceldikçe, din de yücelir. İnsana değer verdikçe din de değer kazanır. İnsansız bir dünya, bir yaşam olmayacağı gibi, insansız bir inanç da olamaz. Yeryüzündeki tek bir kul, insan olarak bir diğerinden üstün değildir. Yeryüzündeki yetmişiki millete bir nazarla bakmak, Alevi – Bektaşiliğin olmazsa olmaz ilkelerindedir. Kişi barış içerisinde, kimseyi kırmadan, fiillerinden sorumlu olarak yaşmalıdır. Bunun için de, birlik olup gönüller fethedilmelidir. Kişiler arası barış olursa, hiç kuşkusuz topluma da barış ve sevgi hakim olur. Yüce Allah kitabında buyurur ki. “Ey Can! O Senden, Sen De O’ndan Hoşnut Olarak Dön Rabbine.”

Herkesin birbirinden razı olduğu, hoşnut olduğu, sevdiği, saydığı, incitmediği bir TOPLUM özlemiyle; en içten saygılarımı sunuyorum.

Türk ve Yabancı Kaynaklarda Osmanlıların Kıbrıs'ı Fethi

Ulus IRKAD

Genelde Türk ve Yabancı kaynaklarda Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi sırasındaki hazırlıklarına yer verilmesine rağmen bazı kaynaklarda ise bizlere çok az bilgi verilmektedir. Bizdeki tarih kitapları da bu durumdan paylarını almışlardır. Yine kaynaklar arasında verilen çelişkili sayılar da yok değildir. Osmanlıların yaptığı yığınaklar, gemi ve asker sayıları arasında da kaynaklar arasında bir birliklilik yoktur. Birçok kaynağın verdiği askeri bilgiler veya sayılar birbirini tutmamaktadır. Ama bunun yanında ortak noktalar da vardır. Ben bu araştırmamda bazı kaynaklardan aktarmalar yaparak ilgilenenlerin karşılaştırmalar yapmalarına yardımcı olmaya çalışacağım. Türk kaynaklarının kendi aralarında da birbirini tutmayan bilgiler olduğu gibi yabancı kaynaklar arasında da bir birliklilik yoktur. Araştırmamın başında Türk kaynaklarından sözedeceğim.

TÜRK KAYNAKLARINDA OSMANLI FETİH HAZIRLIKLARI

Vergi Bedevi (Kıbrıs Tarihi,1966) 1960'lı yıllarda ders kitabı olarak Lise ve Ortaokullarda da okutulan kitabında Türkiye veya Kuzezy Kıbrıs'ta okutulan çoğu ders kitaplarının aksine Osmanlıların Kıbrıs'ı fethi hazırlıkları hakkında şu bilgileri veriyor(1):

"Türk ve ecebi kaynaklarının Kıbrıs'ın fethine iştirak eden Türk Donanmasının gemi adedi hakkında verdikleri rakamlar arasında biraz fark vardır. Katip Çelebi, gemilerin 360 parça olduğunu ifade etmektedir. Diğer Türk kaynakları bu rakamı 400 veya "400'e yakın" olarak gösterirler. Hammer ise, Osmanlı donanmasının yekununun 360 gemiden mürekkep olduğunu, bunun 80 parçasının insan ve hayvan nakline mahsus tekneler olduğunu kaydeder.

"Kıbrıs seferine iki vezir (büyük amiral veya mareşal), biri kaptan-ı derya olmak üzere 10 beylerbeyi (3 amiral ve 7 orgeneral), birçok sancakbeyi (tümamiral veya tümgeneral) katılmıştır." Müezzinzade Ali Paşa, Uluç Ali Paşa ve Murad Reis, Piyale Paşa'nın emrinde idiler. Lala Mustafa Paşa'nın emrinde ise, İskender Paşa (Anadolu beylerbeyi), Hasan Paşa (Karaman Beylerbeyi), Behram Paşa (Sivas Beylerbeyi), Derviş Paşa (Halep Beylerbeyi), Mustafa Paşa (Maras Beylerbeyi), Muzaffer Paşa (Şehr-i Zur Beylerbeyi) ve Canbulat (Kilis Beyi) de dahil olmak üzere Rumeli'den ve Anadolu'dan muhtelif sancak beyleri bulunuyordu.

Türk askerlerinin sayısı 60000 civarında idi. Bunun 50000'i piyade, 6000'i yeniçeri, 4000'i de süvari ve istihkamcı kuvvetlerden müteşekkildi. Deniz askerlerini ve savaş esnasında Anadolu sahillerinden Kıbrıs'a taşınan askerleri de buna dahil edersek, umumi asker yekunu 100 000'i bulmakta idi.

Venedik'in durumu ise şöyledir: Başlıca İspanya – Venedik – Papa ve Malta kuvvetlerinden meydana gelen donanma, 206 parça gemiden, 36000'i gemici ve kürekçi olmak üzere 52000 askerden ve 1300 toptan müteşekkildi. Bu kuvvetin kumandanlığına, Andrea Dorya'nun yeğeni olan Giovanni getirilmişti. Ancak bu donanmanın Kıbrıs'taki mücadelede hiçbir fiili rolü olmadı. Zira bu kuvvetin toplanması hayli gecikmişti. Müttefik Kuvvetleri Girit'in limanından hareket ettikleri zaman (13 Eylül 1570), Kıbrıs'ın merkezi olan Lefkoşa Türklerin eline geçmiş bulunuyordu. Keşif gemileri vasıtası ile bunu haber alan müttefikler, mevsimin de hayli ilerlemiş bulunduğunu nazarı itibara alarak dağılmışlardır.

Venedik'in Kıbrıs'taki kuvvetleri Lefkoşa ile Mağusa'da,

yani adanın iki müstahkem bölgesinde toplanmıştır. Lefkoşa ile Mağusa'nın muhasarasından bahsedilirken, bu kuvvetlerin durumuna temas edilecektir..."

1970'li yılların başlarından beri Lise ve ortaokullarımızda okutulan "Kıbrıs Tarihi"(Vehbi Zeki,1975)(2) adlı kitapta ise "Kıbrıs Seferi" (s.65) başlıklı bölümde şunları okumaktayız:

"Kıbrıs fethine memur edilen kara ordumuz, 50 000 piyade, 2500 süvari, 30 ağır ve 50 hafif toptan ,baretti. Buna yeniçeri, topçu, cebeci, istihkâmçı ve kapıkulu süvarilerinden meydana gelen 10 000 kişilik, teknik sınıfı teşkil eden kuvvetin de ilave edilmesiyle kara ordusunun mevcudu 60 000 kişiye yükseldi. Çarpışmalar esnasında Anadolu'dan Kıbrıs'a gönderilen yardımcı kuvvetler buna dahil değildir."

Türkiye Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı tarafından basılan (Kıbrıs'ın Fethi 1570 - 1571) (3) Kitapta "C. Tarafların Askeri güçleri" Başlığı altında Venedik ve Osmanlı kuvvetlerini karşılaştırılması yapılmaktadır:

1. Türk Silahlı Kuvvetleri
- a. Türk Kara Kuvvetleri

Türk Kara Kuvvetleri, kapıkulu (Muvazzaf ordu) ve eyalet, (tumar, zeamet, has) askerlerinden oluşuyordu.

Muvazzaf ordu olarak Kıbrıs Seferi'ne Yahya Kethüda yönetiminde, yeniçeri, topçu, cebeci (zirhli asker), lağımçı, kumbaracı (bombacı) olmak üzere iki partide 5000 kapıkulu, 200 şam yeniçerisinin katılmasıyla 5200 asker gönderilmiştir.

1571 Ocak ayında Venediklilerin Magosa'ya göndermiş oldukları 16 gemilik savaş filosunun takibi için 1571 Şubat ayında İskenderiye'den gönderilen üç kadırga ile 500, Kocaeli Sancak Beyi Kaya Bey ile gönderilen 20 kadırga ile 600, Kaptanı Derya Müezzinzade Ali Paşa'nın filosuyla 1571 Mart sonlarında İstanbul'dan gönderilen 2000 yeniçeri olmak üzere Kıbrıs Harekatı'na katılan kapıkulu askerinin toplamı, 8300'e ulaşmıştı. Ancak, Müezzinzade Ali Paşa, Kıbrıs'a 20 kadırga ile Vezir Pertev Paşa komutasındaki ana filoya katılmak üzere Kıbrıs'tan ayrılırken 1000 yeniçeriyi birlikte götürmüştür. Böylece ilk planda Kıbrıs muharebelerine katılan muvazzaf asker sayısı 2500 kapıkulu süvarisi, 7300'den yeniçeri olmak üzere toplam 10000 kadardı.

Bu sayıyı 50000 eyalet askeri (piyade) ve takviye birliklerinin de katılmasıyla Kıbrıs Seferi'nin insan mevcudu

sefer süresinde 100 000'e ulaşmıştır. Bu mevcudun içinde 2000 kadar Mısır gönüllüsü de vardır."(4)

Yine aynı kitapta "Ordunun desteklenmesi 30 ağır, 50 hafif top tarafından sağlanacaktı"(s.30) denilmektedir.

1966 yılında (Kitabın bazı sayfaları yırtılmış) Baf Kurtuluş Lisesi'nin daktilo ve teksir makinaları ile basılan Zihni İmamzade'nin "Kıbrıs'ın Türkler Tarafından fethi" adlı kitabında da Fetih hazırlıkları konusunda bölümler bulunmaktadır. Zihni İmamzade (1895-1988) bana kitabı 1918 yılında Mağusa'da 95 yaşında bir ihtiyar Kıbrıslı Türkle yaptığı söyleşiden de yararlanarak yazdığını söylemişti. Zihni İmamzade kitabında şunları yazmaktadır(5):

"DONANMANIN HAREKETİ"

Donanmanın sayısı hakkında Osmanlı tarihçilerinin kesin rakam kullanmadıkları görülür. Vereceğimiz rakam birbirine yakın eserlerin ifadesi ve hakikata uygun görüldüğü miktardır.

Donanma üç kısımda ve üç muhtelif zamanda İstanbul'dan ayrılmıştır:

- 1- 1570 Martında, Murat Reis'in başkanlığında 25 kadırga Rodos'a doğru ayrılmıştır.
- 2- 17 Nisan 1570'de Piyale Paşa Kumandasında Padişah'ın teşye ettiği ve zaferi için dualar yapıldığı bu kısım, 80 kadırga, 30 kalyon Beşiktaş'tan ayrılmıştır.
- 3- 16 Mayıs 1570'de Kaptan Müezzinzade Ali Paşa kumandasında 36 kadırga, 12 çekdiri, 8 mauna, 40 hayvanat nakline mahsus gemi, 40 asker, yiyecek, top ve mühimmat nakline mahsus karamürsel ile denize açılmıştı. Donanmaya Çanakkale ve diğer limanlardan iltilhak eden gemilerle sayısı 365 parçayı bulmuştu."

Lamartin'in Osmanlı Tarihinde askeri hazırlık ve mevcut kuvvetler açısından bizlere bir bilgi verilmemektedir(6).

YABANCI KAYNAKLARDA OSMANLI'NIN KIBRIS'I FETİH HAZIRLIKLARI

İtalyan Tarihçi Fabriano Falchetti (7), bize Fetih hakkında şu bilgileri vermektedir:

"28 Haziranda Türk donanması Larnaka'ya vardı; Ortak bir kayıda göre donanmada 200 gemi, hafif ve hızlı kadır-

galar, maunalar, karamürseller ve bunlar gibi 200'den fazla taşıyıcı bulunmaktaydı. Kıbrıs'a vardiktan sonra askerleri ve yükleri boşaltır boşaltmaz bu gemilerden 100 kadarını tekrar Karaman'a gönderip orada bekleyen ordu- ları almaya gittiler. Karaya çikanlar birkaç liman inşa ederek orada 19 gün beklemeye başladılar. Piyale ve Mustafa Paşalar arasında hangi şehre ilk saldırılması konusunda görüş farklılığı vardı ancak en sonunda 6 günde varacakları Lefkoşa'ya saldırıya karar verdiler. Yolun dördüncü milinde kendilerine pusu kuran 500 Venedik askeriyile karşılaştılar. Mağusa'da 800 Venedik askeri, Lefkoşa'da ise 500 asker bulunuyordu. Bu pusuya katılan Mağusa askerleri ile Mağusa'da geriye 300 asker kalmıştı. Meydana gelen büyük çarpışma sırasında bu askerlerin birçoğu öldürüldü. Kurtulan bir askere göre Venedikli Yüzbaşı Cortise esir alınarak kafası kesildi."

Yine o zamanki tarihçilerden olan Sozomeno da Osmanlı Fethi konusunda bizlere bilgiler vermektedir. Anılarında Temmuzun ilk günü Osmanlı filosunun Baf sularında görüldüğünü ve ikinci gün gelen haberlerle Lamaka'ya demir attıklarını ve o gün herhangi bir dirençle karşılaş- mada karaya çıktıklarını, Vali General Astorre Baglione'nin çıkarmayı önlemeye çalışmasına rağmen bunu önleyemediğini belirtmektedir. Bu arada Venedikli komutanlar arasında çıkarmayı önlemek için çıkarma sırasında hemen saldırılması konusunda fikir farklılıkları olduğu, bunun oldukça tartışıldığı ve sonunda savunmada kalmaya karar verildiğini öğreniyoruz(9).

Sozomeno Osmanlı gücü hakkında bizlere şunları anlatıyo- ru:

"Bütün Türk filosu 400 gemiden müteşekkildi. Bunların 160'ı kürekli, yarısı muntazam düzende, tüfekçilerle beraber, topçu ve savaşımlarla gemilerin içerisindeki adamlar 100'den az değildi. Diğerleri sağlam olmayan gemilerden oluşmuştu, mürettebat ile silahları oldukça kötüydü, birçoğu eski gemiydi. Galliotlar, kayıklar ve diğerleri 60 civarındaydı. Hepsi de asker doluydu. Büyük gemilerin tümü kürekliyle beraber 200'dü. Fazlası yelkenli gemiler, Karamürsel, 3 Venedik yapısı gemi, 6 kayak, 6 top botu ve çoğu da küçük savaş gemileriydi. Bunların tümü 400 parçalık filoyu meydana getiriyordu.

4000'e yakın atları olduğu söyleniyordu fakat raporda bu 10000 olarak geçiyor. Birçok beygir, büyük oranda eğerli katır vardı ve bunlar at olarak kullanılıyordu. Atlar geniş ve küçük gemi veya top gemilerinde taşınıyordu. Yeniçeriler 6000 kişiydi. Bütün güç iki ayrı koldan karaya çıkan Yeniçeri ve süvarilere dayanmaktaydı. Bizim onlara denizde karşı çıkacak deniz gücümüz yoktu..."

SONUÇ

Osmanlı ve Venedik kaynakları Osmanlıların gücü hakkında bizlere kesin bilgiler vermese bile yine de Osmanlıların gücünün Venediklilerden fazla olduğunu, Venedik'ten yardım almakta güçlük çeken 1570-71 yılın- daki Kıbrıs Venedik İdaresi'nin fetih sırasında yenilmeye mahkum olduğunu belirtmeliyiz. Bunun yanında Bragadin Komutasındaki Venedik gücünün bugünkü Batı tarihçileri tarafından bir sene Osmanlılara direnmesinin kendileri açısından başarı olarak nitelendirildiğini de burada belirtmek gerekir.

Sonuçta Zihni İmamzade'nin yazdığı gibi Osmanlı ve Venedik kaynakları arasında yapılan küçük bir araştıрма- da bile fetih sırasında tarafların güçleri konusunda kesin bilgi ve kayıtların olmadığı ortaya çıkmaktadır.

DİP NOT

- (1) Vergi BEDEVİ: Kıbrıs Tarihi.(Lefkoşa:Kıbrıs Türk Tarih Kurumu Yayınları,1966),s.102-103.
- (2) Vehbi ZEKİ: Kıbrıs Tarihi.(Lefkoşa: Halkın Sesi LTD,1975),s.65
- (3) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı: Kıbrıs'ın Fethi 1570 - 1571.(Ankara:Ayıldız Matbaası,1986), s.28 - 32.
- (4) A.g.e.,s.29-30.
- (5) Zihni İMAMZADE:Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi.(Baf:Bucak Basımevi,1966),s.14-15.
- (6) Alphonse de LAMARTINE:Osmanlı Tarihi.(İstanbul:Sabah,1977),s.487-517.
- (7) Fabiano FALCHETTI:Excerpta Cypria.(Nicosia:The Library Nicosia-Cyprus,1969),s.80-81.
- (8) Sozomeno:a.g.e.,s.81-87.
- (9) Sozomeno:a.g.e.,s.81-87.

KAYNAKÇA

- BEDEVİ,Vergi.(1966).Kıbrıs Tarihi.Lefkoşa:Kıbrıs Türk tarih Kurumu Yayınları.
ZEKİ,Vehbi.(1975).Kıbrıs Tarihi.Lefkoşa:Halkın Sesi LTD.
Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı.(1986).Kıbrıs'ın Fethi 1570-1571.Ankara:Ayıldız Matbaası.
İMAMZADE,Zihni.(1966).Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi.Baf: Bucak Basımevi.
LAMARTINE,de Alphonse.(1977).Osmanlı Tarihi.İstanbul. Sabah.
FALCHETTI,Fabiano.(1969).Excerpta

GAYRİ RESMİ TARİHTE OSMANLILARIN KIBRIS'I FETHİ

Araştırmacı Erdoğan Aydın "Fatih ve Fetih" adlı kitabında 1453 yılında İstanbul alınırken Osmanlıların yapmış olduğu katliamlar konusunda örnekler vermektedir. Kıbrıs yaklaşık 120 yıl sonra fethedilmesine rağmen Osmanlı'nın İstanbul'da göstermiş olduğu davranışlar Kıbrıs Fethi sırasında da devam etmiştir. Kıbrıs Tarihi açısından bizlere birçok seyyahın yazılarını derleyerek veren "Excepta Cypria" adlı yapıtta Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethi hakkında da bilgiler vardır. Giacomo Diedo adlı Venedikli yazar esasında 1751 yılında basılan kitabının 228.-ve 237. sayfalarında Osmanlıların Fethi sırasında yaptıkları katliamlardan örnekler vermektedir. Diedo şöyle demektedir:

" Komutanların kafalarındaki karışıklık ve Türk Ordusu'nun Lefkoşa'da görülmesiyle halktaki panik oldukça korkunçtu. Böyle bir saldırı karşısında oldukça hazırlıksızdılar. Siperler tamamıyla kazılmış değildi; halk disiplinli değildi, o ana kadar herhangi bir saldırıya uğramayacakları yolunda kendilerine güveniyorlardı. Bu arada adanın "Cernide" olarak çağrılan orduları Lefkoşa şehrinin savunmasını bırakarak terketmişlerdi. Görevi oldukça önemli olan Başkomutan Niccolo Dandolo denizci rütbesiyle oldukça önemsiz bir pozisyondaydı, generaller azdı, öyle görülmüyordu ki gerçekte Dandolo bir generalin emri altında olmalıydı. Herşey karışıklık içerisindeydi. Zaman ve deneyim açısından talihsiz olan bu komutanların alaçağı ne gibi tedbirler vardı? Bu sırada köylerine geri dönen "Cernide" mensupları geriye çağrılmış ve sırf göllerinin hoş tutmak için köylerinden getirecekleri gıda maddelerini de satmaları izni bir bildiri ile kendilerine iletilmişti. Bu köylüler için az bir kâr ve bu onları hem aptal yapıyor hem de kafalarını karıştırıyordu. Halbuki çok büyük bir buğday ürünü garnizona getirilip kullanılabilirdi, ürün dışarıda kaldı, çürümeye yüz tuttu ve Türklerin avantajına sunuldu. Bu cesaretlerini de artırdı. Kamplarını kurdular ve çadırlarını açarak silahlarını kalaya çevirerek Kıbrıslıların dışarıya çıkmasını önlediler.

Ana Osmanlı Kampı Santa Marina'dan Anglagia'ya(Şimdiki "Eğlence") uzanıp 4 tabyaya hakim olmakta, bu arada büyük bir atlı birliği ve yaya asker de çeşitli pozisyonlarda surlara giriş ve çıkışı engellemekteydi. Bu arada askerler ve vatandaşlar en iyi mümkün avantajla birlikte bozulmuşlar ve toprakları terk ederek şehri

terkeden birkaç stradiotun küçük çapta çarpışmasını yaratmışlardı. Eksilen sayılarıyla silahlarını korumak için silahlarının başına geçmeye cesaret edemediler. Hatta yüzbaşı olan komutanları daha da fazla ileriye saldırdığı için öldürülmüştü. Fakat savunmada bu kuşatma karşısında başarısız kaldığından ötürü Türklerin cesareti arttı. Duvarları toprakla zorladılar, mevzilerini evleğe kadar getirdiler ve çok fazla tüfek kullanarak oklarla savunmacıları yerlerinden sürdüler; ve çok korkunç bir hızla bazı tabyaların üzerine çıkarak bütün şehri dehşete ve karışıklığa boğdular.

Lefkoşa'da 10,000 asker vardı ; hepsi de köylerden toplanmıştı, 1500'e yakın da İtalyan ihtiyat bulunmaktaydı. Öncülerin sayıları oldukça fazlaydı, bunun yanında Sosomeno'nun emri altında 4000 kişi vardı. Birçok ada ahalisi şehir içerisine sığınmıştı. Fakat silahlar yekün olarak isteniyordu, böylece birçok asker rampartların üzerinde kargısız ve tüfeksiz olarak, topçu ve balatçılarla birlikte görev almıştı. Generallerin çok az otoriteleri vardı. Teğmenler emirlere riayette tereddüt ediyorlardı. Sağlam bir mukavemet için kafi olan güç çalışkan ve disiplinli askerlerden müteşekkil olsaydı etkisiz ve zayıf olmayacaktı. Ve bu yüzden insan araları zayıftı. Dini ayinlerde herkes Allahın iyiliği için dua etmişti.Bu arada Baf Piskoposu Francesco Contarini, Lefkoşa Başpiskoposu Filippo Mocenigo'nun gaybubetinden faydalanarak oradakilere vaizde bulunmuştu. Bu yüksek rütbeli din adamı asillere ve büyük bir halk topluluğunun bulunduğu Snt Sophia'da vaiz vermiş, tehlikenin büyüklüğüne dikkat çekmiş ve aynı zamanda herkesin Tanrı'nın kadirbilir elinin içerisinde barbarların öfkesine dayanmak için muktedir olmaları ve istihkamlarla kutsal mabet ve kiliselere karşı saygısız olan ve kiliseleri camilere çeviren bu saygısızlara karşı direnmeleri için moral vermişti. Venedik Senatosu'nun adaya etkili bir yardımda bulunması için gerçek karar hakkında onlara garanti verdi, ortak davaları için Hristiyan Prensiği'nin yaptığı hazırlıkları, bunların devamı olacağını açıklarken, dualarını, Tanrı'nın yardımını ve zaferin tahakkuku düşmanlarına zayıflık ve kargaşalık için edeceği duasında bulundu.

Bütün gönüllüler Piskoposun konuşmasıyla harekete geçti ve o ana kadar savaşma sözü vermeyenler ölüme kadar savaşmak için duvarlara koşular.Fakat Türk tüfeklerinin yoğun delip geçici ateşi altında bozguna uğradılar. Kusa zamanda kuşatıcılar kuşatabilecekleri kadar alanı kuşatmışlardı, buraları iki perde ve iki tabya ile kuşatılmıştı. Burada çok az asker vardı ve düşmanın hareketini engellemek için huruç hareketinde engellenmişlerdi. Fakat silahlarıyla onları taciz ettiler, topu kullanmada oldukça usta olan Onario Berettino'nun maharetine ve tecrübesine güvenerek yeni yapılan istihkamları ortadan kaldırdılar. Bir mermi bu adamı öldürürken yanındaki

birkaç asker de öldü. Kuşatma genişledik sonra Türkler korku elde etmiş olsalardı mukavemetleri kırılacak ve güvenlerini kaybedecekdiler. Hendeğin içine varmışlar, çukuru işgal etmişler, tabyaların altında çalışırken, saldırı için basamaklar oluşturmışlardı. Kuşatmayı genişletmek için de basamaklar inşa etmişlerdi. Kuşatmayı genişletmek için Costanzo Tabyasına bir saldırı yaptılar ve sürprizle oradakileri esir aldılar, şiddetle bunları geriye sürerek mevziyi ele geçirdiler; Fakat Paolo dal Vasto ve Andrea di Aspelle grupları tarafından sarılan Türkler büyük kayıplar vererek geriye püskürtüldüler. Hala daha etraflarına böyle bir terörle saldırıyorlardı ve tamamıyla inanıyorlardı ki eğer saldırılarını ikiye katlarsa o gün şehir ellere geçecekti. Tehlikenin yakın olması kuşatılana bir dersti, ve uzun bir tartışmadan sonra düşmanın ileriye kurduğu mevzileri saldırılarına ele geçirmeye ve tahrip etmeye karar verdiler. Karar rampartlardaki boşuna ölümlerden taşlaşan eden atlı ve yaya askerler tarafından coşku ile karşılanıp alkışlandı. Count di Rocas'ın teğmeni Cesare Piovene bunların başına geçti.

Öncelikle saldırı beklenen etkiyi yaptı; gün ortası dinlenmekte olan Türkler için bir sürpriz oldu, çünkü aşırı sıcak onları oldukça yormuştu, Kıbrıslılar bu saldırı sırasında iki tabya ele geçirdiler, buralarını savunan tüm adamları öldürdüler. Sonuç da şanslı bitti. Eğer askerler ganimet yapmaya dalmasalaradı süvariye kesmek, silahları almak ve cephaneliği ateşe vermek kolay olacaktı fakat bu hareketleri Türklerle toparlanma imkanı verdi ve bu yöne yönelmelerile püskürtülmeleri de gerçekleşmiş oldu. Ancak Piovene bir avuç adamla aldığı yeri savunarak şehirden yardım istedi fakat kendisine yardım için görevlendirilen Tripoli Kontu ve Piovene askerleriyle beraber tümüyle katledildiler. Hareketin düşmanın saldırı ve tacizini seyretmekten başka bir neticesi olmadı. Kuşatılanlar saldırılardan vazgeçerek birçok yerlerde kendilerini düşmanın top ateşiyle mahvolan mevzilerini tamir etmeye adadılar ve bu arada yeni savunma şekilleri bulmaya çalıştılar.

İşler çok ama yavaşçaydı: Öncüler aşırı yorgunluk ve angaryaya yenilmiş ve acı duymaktaydılar, devamlı çalışmaya da alışkın değillerdi. Hala asker ve vatandaşlar sonuna kadar dayanmaya kararlıydılar. Generalerin raporları ve gelecek olan yardım ümidi cesaretlerini artırmış, komutanlar ustalıkla dedikodu yayarak bilhassa Türk kamplarından gelen dininden dönmüş firariler vasıtasıyla Hristiyan donanmasının yaklaşmakta olduğunu yaymışlardı. Düşmana karşı şiddetle karşılık verirken Mustafa(Lala Mustafa Paşa) seferinin başarısızlığı üzerinden telaş etmeye başlamış ve oklarla şehir merkezine ulaştırdığı mektuplarda komutan ve asillere Kostanzo Burcunda bir mütarekeye varma çağrısı yapmıştı.

Saldırıları iki saat için durmuştu. Bu sırada kendisi gönderilen mesajların sonucunu bekliyordu-

Mektuplarına hiçbir yanıt verilmediğini şaşkınlıkla gördü. Kendisine cevap verileceğine o kadar emindi ki halkın ve ordunun güvenliğini sağlayacağı sözü vermişti: Hiçkimse Sultan'ın yenilmezliğini görmek için yaltaklanmayı şehir düşene kadar seçmek istemiyordu. Biliyorlardı ki en iyi askerler bile telef olmuş, halk ve bayyanlardan çok azı artık Hristiyan filolarının buraya geleceği duygusu ile avunuyordu. Halbuki Venedikliler hastalıkla eriyor, Venedik donanması ise Zara limanında İspanyol mütefiklerini tembel tembel beklerken Türkler denizden taciz edileceklerine pek inanmıyorlardı.

Teslim olmaktadır bu gecikme kale içerisinde yaşayan halkın hayat koşullarının daha da kötüye gitmesinden başka bir etki yapmayacaktı. Eğer Sultan'ın affına sığınarlarsa onlara şerefli şartlar, hayat garantisi ve mal güvenliği verilecekti. Eğer inatla savunmaya devam ederlerse ciddi cezalar uğrayacaklardı. Verilen yanıt ise şöyleydi: "Lefkoşa halkı ve muhafızlar Prenslerine sadıktır ve vatanlarını son nefeslerine kadar korumaya hazırdırlar" deniliyordu. Savaşırken tanrı tarafından terkedilmelerine emindiler fakat buna rağmen rezillik içerisinde yaşamaktansa ölmeyi yeğ tutuyorlardı.

Türkler şehrin gönüllü teslim olması umudundan vazgeçtiler ve onu güçle elde etmek için saldırılarını çoğaltılar. Toplarını durmaksızın kullandılar ve gün be gün yeni saldırılar yaparak Tripoli Kontu'nun bulunduğu Costanzo Burcu'na saldırılar yaparak onu ele geçirdiler. Kardeşi Francesco Maria dayanmayı sürdürdü.

Mevsim ilerledik sonra Mustafa şehri tüm silahlarını kullanarak saldırıyla almaya karar verdi ve dört burcları kuşattı; bunlar: Podocatoro, Costanza, Davila ve Tripoliydi fakat almaktaki sadakati ve son gayretlerine kadar karşı durmaları büyük kayıp vermelerine rağmen Türkleri püskürtmelerine sebep oldu.

Mustafa kuşatılmış savunmacı mahsurların sağlamlığı ve cesurluğundan pek telaş etmedi ve kendi ordusunun tereddüdünden de telaş etmedi ve özellikle Yeniçerilerden, saldırıyı tekrarlamak için, onları mükafatlarla donatacağı umudu verdi ve duvarları ilk aşan üç kişiye Sancak Beyliği vereceğini ve şehre ilk girene de Paşalık ünvanı verileceğini bildirdi. Gücünün kuvvetini gördüğünü düşünürken verilen sözlerle yenilenmiş ve ertesi sabah onları genel bir saldırıya geçirme kararı almıştı. Şafak vaktinden önce Türkler birgün önce püskürtüldükten sonra aynı burca doğru saldırıya geçtiler, fakat bu sırada Venedikliler derin bir uyku içerisindeydiler. Gelecek olan yardımdan o kadar emindiler ki yeni bir saldırıya karşı

hazırlıklı değillerdi. Düşman kampından kendilerine gelen bilginin son saldırının yapılacağına dair olmasına rağmen Türklerin silahlarını indirdiklerini ve çekilmeye hazırlandıklarını hayal ediyorlardı. Düşman kampından kendilerine gelen ses son saldırının üzerlerine yapılacağı kendilerinde.

Pek fazla tehlike ve çabayla karşılaşmadan Türkler Constanzo Burcuna çıktılar ve askerleri bertaraf ederek oradaki tüm mevzileri ellerine geçirdiler. Count di Rocas ordularını sevkedenemeden herşey bir anda darmadağın oldu. Kendisine isabet eden bir kurşunla yere düşerken bütün kahramanlığı ve komuta gücü de yitip gitmişti. Bu sırada herkes kendi evini arayarak sığınabileceği bir sığınak olarak orasını seçti. Müşavir Pietro Pisani, Larnaka'nın yüzbaşısı Bernardino Pollani oraya geldiler fakat bozguna uğramış ordu üzerinde hiçbir etkileri olmadı. Pietro Pisani orada ezilip öldürülürken, Bernardino birçok askerle şehrin içerisine çekildi ve uzun bir müddet işgalcilere karşı mukavemet gösterdi. Fakat Constanzo Tabyası'nın galibi Türklerdi ve orada olmaları Venediklilere büyük bir kayıp verdi. Onları göz yaşlarına bile aldırmadan öldürdüler ve alana (Lefkoşa'nın Sarayönü Alanı olmalı, 0 zamanlar Lüzinyan Sarayı da orada bulunuyordu) doğru ilerlediler. Orada ise şehir halkı kendilerini ateşli bir şekilde karşılayarak kahramanca savaştı. Sonunda şehre Tripoli Tabyası'ndan gelen Aleppo Paşası beraberinde üç top getirecek bunlarla kalabalığa ateş etmeye başladı ve Sarayın meydanını tamamıyla tahrip etti. Aralarında Piskopos Contarini'nin de bulunduğu birçok asil kişi geri çekilirken Paşa eline düşen bir Kıbrıslı Papazı teslim çağırısı için yanlarına gönderdi. Hayatlarını kurtarmak için teslimiyeti kabul ettiler ve silahlarını Paşa'nın talebine göre bıraktılar fakat kapılar açıldığı zaman Türkler içeriye girecek hepsini de kılıçtan geçirdiler. Bu biçare vatandaşların acınacak bir sonuydu. İhtişamlı binalar ve zenginliğiyle ünlü olan şehrin trajik bir kaderiydi bu... Mesut ve mutlu görünüşü, uygun iklimi, doğanın kendisine bahsettiği bir armağandı, sanat cazibesi ona Avrupalı şehirler arasındaki en büyük güzelliği bahşetmişti. Kale onların ve Türkler her tarafı aramaya, halkı yoklamaya başladılar; evler, kiliseler arandı ve daha önce fethettikleri yerlerde davrandıkları gibi, yani dinsiz barbarlar gibi davranmaya başladılar. Bakirelerin ve evli hanımların ırzına geçildi, asil ve plepler zincire geçirildi, tapınaklar pislendi, dini armağanlar yerlere saçılarak ayaklar altında ezildi. Bu da kafi gelmedi, galip asker, ganimet , kan ve arzudan aç çirkin emellerini daha da gerçekleştirmek için mezarları yıkmaya ve ölülerin kemiklerini dışarıya çıkararak bunları şeytani ve merhametsiz bir şekilde sokakların içine saçmaya başladı.) Eylülde şehir düşmüş, şehir alınırken yaklaşık 20,000 insan aynı gün çok acımasız bir şekilde

öldürülmüştür. Şehrin hazinesi ise Mustafa tarafından Konstantinopol'deki (İstanbul) Padişah'a gönderilmiştir..."

Paruta adlı seyyah Mağusa kenti düştükten sonra gelişen olayları şöyle anlatmaktadır:

"Şartları görüşmeye gelen subaylar önerileri kabul etmeye hazır görünüyordular. Buradaki askerleri ve halkı Türk gemileri ile güvenlik içinde silahları ile birlikte taşınmalıydılar, silahları ve bütün eşyalarıyla birlikte; 6 parça top, komutanlara ait üç at da özellikle listede geçti. Bütün sakinler benzer şekilde özgür olup aileleriyle ve eşyalarıyla birlikte serbest bırakılıp, kişi özgürlüklerini elde edecekler ve ordunun onlara hiçbir zararı olmayacaktı. Böylece bir gün içerisinde teslimiyet şartları görüşülüp karara bağlandı ve onaylandı.

Türkler onları bir an önce taşıma arzusu içerisinde olarak gördüler ve onları 40 gemiyle limandan gönderme, buna karşılık hasta ve yaralıları öncelik verme istediğindiydiler, bu arada Venedik askerleri ikinci çizgiyi savunmaya çekilerek, Türklerle ileriye hareket etme olanağı verdiler. Adamlarımız mevzilerin ilerisine vardığı ve düşmanın bunları gördüğü anda şaşkınlıklarını anlatmak imkansızdı. Türk kampında gördükleri baskının şaşılacak sayıdaki durumu karşısında adamlarımız senelediler. Schirden üç mil uzaklıktaki geniş bir çember ve heryer asker dolu. Her iki taraftaki sarıklar mevzilerin üzerinde etrafi ince bir tabaka gibi kaplamıştı. Diğer taraftan , Türkler kendilerine karşı duran ordunun sayı bakımından çok az olduğunu, askerlerimizin sapsarı yüzlerini ve cesetleri görünce kendilerini aşağılanmış ve utanç içerisinde hissettiler. Doğal acımayı bıraktılar ve gerçek cesaretin alçak gönüllü çalışmaları yollarını açtı; onlara yiyecek ve içecek sunmaya nezaketle konuşmaya, cesaretlerini, dayanma güçlerini övüp en iyisini umut emelerini istemeye başladılar.

Bu arada Rum ve Arnavutlar, aileleriyle terke hazırılar ve diğer askeri birlikler de gemilerin güvertelerinde beklemekteydi. Böylece şehir 4 Ağustosta Türklerle bırakıldı. Türkler kale içerisine girer girmez her çeşit şiddeti kullanmaya başladılar. Bragadino, Mustafa'ya bunun hakkında bilgi verip şikayette bulundu ve şartları uygulayacağımı söyledi, sözüne bağlılığını askerlerinin küstahlığına karşılık kontrol otoritesini göstereceğini söyledi. Bütün halk için daha fazla gemi gönderilmesini rica etti ve kendisinin şehrin anahtarlarını devretmek için huzuruna avdet edeceği sözünü verdi. Bu mesaj Nestore Martino'ya güven vermişti, cesur bir gençti ve savaşın ilk anlarında itibaren amcası Girolamo Martino' nun emri altında Mağusa'ya hizmet vererek cesareti ve zekasıyla her

zaman yüksek takdir toplamıştı.

Paşa'ya giderek bütün söz vermelere rağmen şehre girip şiddetten sakınacak askerler için emir ve bu arada bizim askerleri alacak iki gemi için emir çıkarttı. Bragadino'ya Mustafa'nın kendisini görmekten memnun olacağını söylemeyi arzu ediyordu: Kahramanlığı tesbit edilen bu adamı Paşa görmek istiyordu. Bragadino atla birlikte ve 40 tüfekçi refakatinde dışarıya çıkmıştı. General Bragadino, mor renkli bir cübbe içerisinde kırmızı şemsiyenin altında yürüdü diğerleri ise sıra ile onu takip ettiler. Paşa'nın otağına vardıkları zaman, büyük bir törenle karşılandılar, silahları bir tarafa kondu ve Mustafa'ya tanıştırdılar. Onlarla belirli bir süre çeşitli konular hakkında konuştu ve gerçek duygularını gizleyerek esas düşüncesini belli etmedi. Fakat sonunda behane bulmaya çalışırken kendi ateşli ve canı karakterinin bir yansıması olarak verdiği refakatine dışarıya gönderilmesi konusunda garanti talep etti. Bragadino ne kendinin, ne de arkasında rehine kabul edilecek bir kimsenin kalmaması gerektiği yanıtını verdi.

Mustafa, Quirini'yi göstererek onun kampta kalması gerektiğini söyledi. Bu genç adam Lefkoşa surlarının inşasında görev alan Niccolo Qirini'nin oğluydu. Babası yaptığı tabyalardan birine aile ismini vermişti. Oğlu, arkadaşları arasında göze çarpıyordu. Mustafa tarafından bu durum çok iyi biliniyordu.

Bragadino onun bu isteğine karşılık serbest bırakılmasında ısrar etti. Paşa öfkesini kontrol edemiyordu, şiddetli bir şekilde adamlarını ellerine düşen esirleri savaş şartlarına aykırı olmasına rağmen öldürdükleri yolunda suçlamaya başladı. Konuşması öfkesini daha da ateşledi ve onlara kafalarını eğmeleri emrini verdi. Otağdan dışarıya çıkarıldılar. Lala Mustafa Paşa hala daha kampındaki rehaneleri serbest bırakmıyordu ve Baglione Martinengo, Quirini ve diğerlerinin askerleri tarafından parçalanmaları emrini verdi - Acı bir manzaraydı... Savaşta gösterdikleri kahramanlıkтан ötürü mükafat almaları gereken bu adamlara yakışmayacak bir kader. Bragadino büyük eziyet çekti. Bu zalimliğe şahit olmak mecburiyetindeydi, Kendisini sırf işkence olsun diye öldürmeden boynundan astılar ve kulaklarını kestiler. birçok insan zincire vurularak acımasız işkencelerle acı çekmeye mecbur edildi.

Esir alınan askerlerin bazıları şanslıydı çünkü kendilerini esir alan asker sahipleri tarafından küçük bir rüşvet karşılığı serbest bırakılıyorlardı. Bu arada Lala Mustafa Paşa özel esir tutulmasını sıkı kurallara bağlayarak yasaklamış, kendisi İstanbul'a dönerken zaferinin bir onuru olarak çok sayıda esirle geriye dönmeyi planlıyordu. Bunlar içerisinde en fazla tecrit olanlar özgürlüğünü

kazanıyordu. Zavallı Bragadino esir alındı ama Paşa tarafından ölüme mahkum edilerek bir kadırganın seren ucuna asıldı. Bragadino'nun öyküsü çok acı bir öyküdür. Ölümden ölüme fark vardır ama bu acımasız insanlar ona işkence yaparak öldürmüşlerdir. Kendisi küfürlerle aşağıladıkları sonra Mağusa Meydanı'na götürüldü. Orada teşhir edilmek suretiyle taşlara bağlanarak canlı canlı derisi yüzüldü. Mustafa Saray'ın terasının önünde oturarak bu olayı seyredirken hayvani duygularını zevkle tatmin etti..."

Papaz Fra. S. Lusignano Mağusa alındıktan sonra Yeniçerilerin sivil halka yaptığı işkence ve katliamları şöyle anlatıyor:

"Ve şimdi gerçekten, topların ve silahların dehşetli gürlemesi kulaklarımızdaki gürültüyü kesmişti; fakat değişiklik, üzücü ve yaslıydı, kesintisiz haykırmalar, zavallı kadınların kocalarından ayrılırlar, Annelerin kollarına sarılıp acı acı feryat edip onları tırmalayan çocukların çığlıkları, üzüntülü babaların ah çekişleri arşı alaya çıkarken, kadın çığlıkları ve anne babalarından ayrılan gençlerin ağlamaları, yolları bir daha birleşmemek üzere ayırıyordu. Hepsinin de elleri arkadan bağlıydı, itildiler ve acele imteler tahta ve kılıç vurularıyla, birçoğunun kolları veya başları koparılmıştı. Direnen kadın veya erkek herhangi bir kimsede hemen acımasızca öldürülüyordu. Galipler ihtiyar kadınların bile kafalarını kesiyorlardı; Birçoğu kılıçlarının keskinliğini isbat etmek için kendilerine teslim olan insanların kafalarını da kesmişlerdi. Eğer esirler kaçmak isterlerse, yakalanıp ayakları hemen kesiliyordu. Eğer bu organları kesilen kişi yaşıyorsa diğer yeniçeriler de hırslarını ondan alarak herhangi bir organını arkadan gelerek kesiyorlardı.

Esirler arasında hizmetçisinden kesilen başı kollarında olan anem de vardı... Küçükük yavruları bile annelerinin elbiselerini ayrılırken çekip parçalamalarına rağmen onları annelerinin kollarından çekip aldılar. Bazı çocukları ayaklarından tutup duvarlara çarpıp öldürdüler: Bunlardan bir tanesini ben vafiz etmişim. Kısaca, bu soygun ve katliam üç gün sürdü. Kiliselere karşı saygısızlık yapılmış, mihrapları soyulmuş, kutsal resimler yakılmış, mezarlar yıkılmış ve kiliselere sığınanlar da öldürülmüştü. Gördüğüm bir diğer vahşet de Türklerin sürü halinde paniklemeden domuzları kılıç ve mızraklarla öldürmeye başlamasıydı. Bu arada hem insanları öldürüyor hem de domuzları katlediyorlardı. Tam bu sırada bir domuz ve yanında bir de insan cesedi gördüm. Fırsatı bulmuşken, İstanbul'u soydukları gibi hayatları boyunca sahip olamayacakları ortak kullanılan kutsal hazineleri çalıp zengin olmak istiyorlardı..."

KIBRIS'TA OSMANLI DÜZENİ FETİH ÖNCESİNDE OSMANLI'NIN EKONOMİK YAPISI

Osmanlı İmparatorluğunda 15. ve 16. yüzyıl ortalarında Osman sisteminin çözülmesinden sonra, güçlü yerel unsurların -Doğu Avrupadakine benzer biçimde- büyük topraklar edinerak ve bağımlı köylülük üzerindeki sömürüyü ağırlaştırarak, Avrupa pazarları için tarımsal meta üretimine yönelindikleri öne sürülmektedir.(Stoianovich - 1953).

"Toplumsal varlığının yeniden üretimini çeşitli sosyal bağımlılık ilişkileri içinde sürdüren bir köylülük kesiminin, vergi-rant karşımı biçimlerde ödediği tarımsal artıktan yararlanma hakkının merkezci bir askeri siyasal üste karşı belli görevleri yerine getirmek koşuluyla asker bürokratların oluşun bir kesime bırakılması, bir hayli yaygın evrensel bir olgudur. Tımar da bu olgulardan biridir Pronoia ve ikta gibi..."(Bk. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi,sf.46, Yahya S. Tezel)

Ayrı artık toplama yapılarına sahip ve siyasal yapı içindeki konumları da farklı olan hasları bir kenara bırakırsak, tımar sahipleri, köylülerin arazi üstündeki kullanma-yararlanma etkinliklerini tarımın arazi yaratma gücünün azalmasını önlemek için denetliyor, üreticilerin ödemekle yükümlü oldukları vergileri topluyordu. Pre-kapitalist bir köylülük kesiminde vergi ve rant aslında içiçe olduğu için, tımar olgusunda da köylünün yaptığı ödeme bir vergi-rant karşımı niteliğinde idi. Tımarlılar kendilerine bırakılan vergi gelirlinin büyüklüğüne göre, kendi askeri yükümlülüklerini yerine getiriyor, tımarları büyükçeysye ayrıca bir ya da birkaç atlı asker (sipahi) donatıyor ve besliyor-du.

15. , 16. yüzyıllarda Osmanlı tarımda giderek daha çok emtia üretimine koyulmakta, yer yer köylüler mülk-süzleştirilmekteydi. Haslarını, yerleşik yapıları da zorlayarak piyasaya yönelik üretim için kullanan vezirler şaşırıctı servet biriktirmeleri yapabilmişlerdi. Örneğin Kıbrıs alınmadan on sene önce ölen sadrazam Rüstem Paşa ihraç ürünleri üretimi ve bunların ticaretiyle ilişkiyidi. Eceliyle öldüğünde karısı ve Kanuni'nin kızı olan Mihrimah Sultan'a kalan mirasında, imparatorluğun çeşitli yörelerine dağılmış 1000 kadar çiftlik bulunmuştur. "Osmanlı İmparatorluğundaki gayri müslim, tüccar ve sarraf çevreleri 16. yüzyılda büyük bir önem kazanmaya başladı. Padişah, Saray mensupları ve kidedim devlet görevlilerinin kendilerine ait hasları giderek daha çok iltizama vermesi bunda büyük bir rol oynadı. Birçok eyalette toplam vergi alanlarının yarından fazlasını oluşturan padişah ve ümera, haslarında vergi toplama işinin mütezzimlere devri 1530'lardan sonra iyice hızlandı. Büyük hasları olan mütezzimlerin hazineye önemli peşin ödemeler yapmak zorunda olması, para sermayesinin Osmanlı İmparatorluğundaki sosyo-ekonomik güç den-

gesinde önemli bir yer elde etmesini kolaylaştırdı."(Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi,sf.57)

DÜZENİN BAŞLAMASI VE YERLEŞİM

15. ve 16. yüzyılların ortalarında Bizans'ın başarısızlığa uğramış birçok kurumlarını devam ettiren, merkezi otoritesinin de zayıflamasıyla, ekonomisi darbelenen altüst olan Osmanlı İmparatorluğu 1571 yılında Kıbrıs'ı fethederken bozuk kurumlarını, zayıf merkezi otoritesini, 14. yüzyıldan itibaren içerisine giren kapitalist ilişkilerini ve mülkiyetin özelleştirilmesini, tefecilik ve faizcilik gibi zayıflayan devlet bütçesini karşılamak için ağır vergi koyma sistemini de Kıbrıs'a taşıyordu.

Osmanlı İmparatorluğunun sömürücü mülkiyet sahipleri Kıbrıs alınır alınmaz Ortodoks Kıbrıs Rum halkının ruh-ban sınıfıyla işbirliğine girmiştir. Zengin ve mülk sahibi ruhban sınıfı kendi halkının vergilerini toplama hakkını bir imtiyaz olarak ele geçirir. Bizans İmparatorluğu'nun mirasını devralan, Bizans'ın yaptığı gibi 16. yy'da dış ticaretini yabancı devletlerin kontrolu altına ve taşımacılığına veren Osmanlı, piskoboslara geniş haklar sunmuştu:

"Kıbrıs baş despotu diğer kilise baş despotlarından farklı olarak bağımsızdır. Kıbrıs Rum Cemaatinin geçici prensidir. Padişaha karşı Rum cemaatinin vergisinden ve hareketinden sorumluudur. Bazı tefislatı ve sebepleri ve mesuliyeti bir taraf için her sorumluluk yetkisini Kıbrıs tercümanına yüklemiştir. Bu suretle genel idarenin en yüksek başı o, bilfiil cemaatin başı rütbeye ve sifata nazirdir. Çünkü Türk Vali o hazır olmaksızın, o ve ona danışmaksızın Rum Cemaatına hiçbirşey yapamaz" (Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs, Zihni imamzade, Söz Gazetesi, 23 Mart 1984).

Osmanlı, Rum ve Ortodoks zenginleriyle arasını bozma-mak için Lüzinyan ve venedik döneminde müsader edilgen mallarını geri verdi. Venedikliler döneminde birer fief olan bölgeler yani bir soyluya tahsis olunan toprak parçaları Osmanlılar döneminde de tımar, zeamet diye birkaç küçük değişiklikle aynen kabul edildi(Kıbrıs Baronlukları,A.M.G.,Yeni Düzen).

Lala Mustafa Paşa'nın yaptırdığı Sayım başlığıyla topladığı bilgileri 'Kıbrıs Tarihinden sayımlar' adlı kitabında yayımlayan Haşmet Muzaffer Gürkan, Lala Mustafa Paşa'nın sayım yaptırdığını ve vergi verebilecek durumda yani 14 ve 50 yaşları arasında 85 bin kadar Rum, Ermeni, Maronit, Kopt gibi etnik grup mecbubu bulunduğunu kaydeder. Görüldüğü gibi fethin daha ilk günlerinde Osmanlı mevcut halkı vergilerle baskı altına alan sömürücü devlet düzenini hayata geçirmiştir bile. Bizansın yapı kurumlarını kabul edip hayata geçirmekle mirasیدی durumunda düşen Osmanlıdan başka türüsü beklenemezdi(Bk. Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, Yahya S. Tezel: Türkiye'de Ve Dünyada Yaşanan

Ekonomik Bunalım).

Ruhban lideri ve Rum zengin tüccar mülk sınıfı birçok haklar elde edip fakir ve toprak sahibi halk vergilerle ezilirken II. Makarios'un o dönemlerde ölümüyle bir padişah fermanında geçen şu madde önemlidir:

"Ta eskiden hristiyanlar tarafından ödenmekte olan sadakalar, dinsel yasalara göre kutlama ödevi yapılırken manastırlara ödenen paraları ve baş despotluğun bütün diğer zahurat paraları eski adetlere göre yukarıda ismi geçen baş despota hiçbir engelleme yapılmaksızın verilecektir." (Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs, Zihni İmamzade, Söz Gazetesi, 22 Şubat 1984). Bunun yanında kiliseye ait bütün mallar (bağlar, bahçeler) baş despotun idaresi altında kalacaktır.

Kıbrıs'a Türk halkının gelmesi oldukça ilginçtir. Boşalan Katolik, Venedik topraklarını işletmek için nüfus açığı oluşmuştur. Bu nüfus taşınması Anadolu'da göçebe yaşayan Yürüklerle devlet güçleri arasındaki savaşlar ve olaylarla ilintilidir. Yerleşik güçlerle göçebe güçler arasındaki çekişmeler, birçok isyanların çıkmasına sebep oluyordu. Delaysi ile Osmanlı yönetimine karşı baş kaldıran yürük aşiretleri 16. yüzyıldan itibaren 18. yüzyıla kadar Kıbrıs'a sürgün edilip Kıbrıs Türk halkının nüvesini oluşturdular (Bk. 22, 23,24, 25 Ekim 1987, Yeni Düzen, Haşmet M. Gürkan).

Yürükler genelde kırsal bölgelelere yerleştirildiler. Tarımla uğraşmaya başladılar. Göçebelikten yerleşik düzene geçen kapalı toplum tipini oluşturdular. Tabii ki Kıbrıs'ta mevcut Kıbrıs kültürüyle de haşır neşir oldular. Bazı değerler verip bazı değerler elde ettiler. Rum ve Türk halkları arasında kültür ve ekonomik ilişki ise hiç durmadı ve belli ulusal kalıplaşmalar oluşmaya başladı.

Ada Osmanlı yönetimine geçerken Katolik bazı toplumların müslümanlaştığı, bir kısmının müslüman görünerek toprak sahibi olmak ve vergilerden kurtulmak için davranış değiştirdiği yabancı kaynaklarda geçmektedir. Bunun yanında köle olarak çalıştırılmak üzere Berberi ve Kızıldeniz sahillerinden zenci köleler de adaya getirilmiştir(Bk.Luke'un yapıtından birkaç parça, HMG, Yeni Düzen).

Has, Tımar ve Zeamet diye Kıbrıs topraklarını üçe ayırarak vergiye bağlayan Osmanlı, ilerideki yıllarda koyduğu vergilerle ve İstanbul'dan tayin edilen muhassıl, vali veya devlet memurlarının keyfi vergi toplama hareketleri yüzünden halkın tepki ve isyanları ile karşılaşacaktır.

18. ve 19. yüzyıllarda ağır vergi düzenleri gerek Rum gerekse Türk halkı arasında yeni yeni sınıflaşmalara ve tepkilerle yol açmıştır. Çünkü adayı devralan Osmanlı, özel mülkiyeti ortadan kaldırmaması, bilakis Venedik ve Cenova egemenliğinin oluşturduğu sömürü biçimlerini yılmaklınsa korumak daha çok işine gelmiştir(Mustafa Gökçeoğlu, Tezler ve Sözler, Yeni Düzen).

Türk ve Rumlara konan vergileri ilçe melicisine saptanan

vergileri köylerin muhtarları topladı. Ödemeyenler hapse atılır veya baskıyla karşılaşırdı. Piskobosların zabiterle topladığı vergilerde de Rum halkının büyük tepkileri görülmekteydi: "Piskoboslara bu gelirlerini toplamadada yerel makamları yardımcı olmaya çağırın bir "berat" vardır. Piskoboslara ödenen veya verilen hiçbir para bir mahkeme eliyle geri alınmaz. Öte yandan Türk hükümetinin resmi makamlar (zaptiyeler) eliyle sağladığı yardım ve zaptiyelerin yörelerinde para toplamaşa çıkan piskoboslara refakati isteksizce ödenen paraların halktan sızdırılmasıyla sonuçlanan manevi bir etken oluşturuyordu."(H.M.G. Yeni Kıbrıs, Nisan 1985)

1760 ile 1767 yılları arasında Kıbrıs'ta bulunmuş olan İtalyan rahibi Mariti bu konuda şunları yazmıştır: "Kıbrıs senelerce Sultan'ın bu tür zorlamaları önlemeye yönelik emirlerine rağmen valilerin kaprisleri yüzünden ada halkına empoze edilen sürekli ağır ve adaletsiz vergi yüklerinin acısını çekmiştir." (H.M.G. Kıbrıs Tarihinden Sayfalar, sf. 49)

Her iki halkın bugün çarpık kapitalist sisteminde söz sahibi olan burjuvazilerinin nüveleri o zamanlardan atıldı diyebiliriz. Osmanlı idaresinde gayri müslim tabaya verilen haklar da gelince Rum burjuvazisi 17. ve 18. yüzyıllardan sonra kapitülasyon fırsatlarına semirmeye başladı. Türk Burjuvazisi ise büyük kaza merkezlerinde faizcilik, vergi memurluğu, köylerde ise tefecilik ve köy ağalığıyla zenginleşmekteydi.

VERGİ SİSTEMİNİN GETİRDİĞİ SOSYAL PATLAMALAR VE BOZULAN ÜRETİM

16. yüzyılda Avrupa'daki enflasyona paralel olarak Osmanlı İmparatorluğunda meydana gelen fiyat artışları mali kriz ve olağanüstü vergilerin yarattığı baskılar, Osmanlı para sistemindeki hızlı çöküş ve kargaşalık nüfus artışı gibi diğer önemli etkenlerle birleşince Osmanlı İmparatorluğunda toplumsal yapıları altüst eden çalkantılar ortaya çıktı. 1599-1610 dönemindeki yoğun isyanlar bu çalkantıların bir zirvesi sayılabilir. Merkezi hükümet bu isyanlara karşı önceleri insafsız bir bastırma politikası uyguladı. Merkezden gönderilen güçler eyaletlerde ve Anadolu'da yüzbinlerce isyancıyı öldürdü. Köyler yağmalandı. Ancak Osmanlı hükümetinin daha sonra adeta isyanlara dayanan bir politikaya kaydığı da söylenebilir. Kıdemli devlet görevlilerinin biriktirdiği servetlerin müsaderesi 17. yüzyıl içinde düzenli bir vergi toplama yöntemi gibi kullanılmaya başlandı. Gönderildiği eyalette insafsız talanla büyük servetler biriktiren paşa-valiler de isyan ediyor, umutsuz bir direnme içinde kendini kurtarmaya çalışıyordu(Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi 1923-1950). Bu bilgiler ışığında Kıbrıs Tarihinde de benzer olgular yaşanmıştır diyebiliriz. Mehmet Boyacıoğlu Olayı bunlardan biridir. 1670 yılında vergi toplama işini ellerine geçiren Lefkoşa ağaları az zamanda zengin oldular ve Mehmet Boyacıoğlu adlı şahsın idareyi almasına

sebeb oldular. Mehmet Boyacıoğlu daha sonra vergileri toplayıp kendi payını ayırıyor, kalanını da Bab-ı Ali'ye gönderiyordu. Fakat daha sonra asi ilan edilip devlet güçleri tarafından idam edildi (Bk. 29 Şubat 1984, Zihni İmamzade, Söz Gazetesi.)

1785 yılı içerisinde Bab-ı Ali açık veren hazinesini karşılayabilmek için bütün vilayetleride iltizam usulünü uygulamaya başladığında Kıbrıs hemen etki alanına girmişti. Muhassıl olarak ortaya çıkan idareciler, ihale usulü adayı icar edenler, icarlarını karşılamak, kendi karlarını da çıkarmak için halktan vergi toplarlardı. 1785 yılında iltizam usulü ile elde edilen vergi miktarı birçok kaynaklara göre 1,562,500 kuruş veya 312,500 sequem idi (Bk. Osmanlı Döneminde Kıbrıs, Z.İ., 10 Mart 1984, Söz Gazetesi).

Kıbrıs'ın bir ada olmasından dolayı ekonomik kaynaklarının kısıtlı olması, su kaynaklarının yetersiz olması, bunun yanında doğal afetler bazı mevsimlerde halkları zor duruma düşürmüştü, bunun yanında mültezimlik görevi yapan Osmanlı Vali ve Paşalarının ağır ve baskıyla getirdikleri vergiler, kilisenin ağır ekonomik baskıları, Kıbrıs'ın iki halkına hayatı zindan etmekteydi. Mustafa Gökçeoğlu'nun buna getirdiği açıklamalar düşündürücüdür sanırım:

"Özcesi vatandaş, devlet yönetiminin baskısı, ekonomik düzenin konumu ve dinsel etkilerin arasına sıkışmış kalmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da suça itilmiştir. Başka bir deyişle suç işlemek alışkanlık ve zorunluluk olmuştur. Yığılmalarla orantılı olarak yaşam koşulları bozulmuştur. Sonuçta oradaki yaşam beleş bile olsa çekilmez duruma gelmiştir ve "evham-ı zundana" dönüşmüştür.

"Küçük çiftçilerin belini büken kuraklıkların yanında aşar denen (decimes) vergi dizgesinin en olumsuz koşullarda bile çalıştırılmıdır. Gerçi bu vergi dizgesi Avrupa devletlerinin sömürgelerinde de uygulanmaktadır. Ama Kıbrıs gibi yazları kurak, bunun yanında kimi yıllar kışları da kurak geçen bölgeler için çok önemlidir."

Yer yer konulan vergilere karşı gerek Rumların gerekse Türklerin veya her ikisinin birden isyanları görülmüştür. Örneğin Çil Osman adlı muhassılın linç edilmesinde büyük olaylar yaşanmıştır. Sözü edilen Muhassıl bir senelik görevi sırasında koyduğu ağır vergilerle halkı oldukça kızdırmış ve ölümlüye neticelenen birçok olaya sebep olmuştur. 1833 yılında Baf'taki Gavur İmam İsyanı ile Limassol'daki Parmaksız Zabıt İsyanı Rum ve Türklerin ezilen kesimlerinin Osmanlı düzenine karşı Kıbrıs'ta tepkileri olarak tarihe geçmiştir (Bk. Ortam Gazetesi, Kıbrıs'ta Unutulanlar ve Bilinmeyenler).

Osmanlı döneminde Kıbrıs çok bakımsız bir görünüm içerisindeydi. Ekonomik bozukluk bilhassa son dönemlerde yabancıların bile dikkatini çekmekteydi. Şehir ve kasabalar terk edilmişlik havası vermektedir (1843'te

Mağusa, Haşmet M. Gürkan, Yeni Düzen).

19. yüzyıl ortalarında ağır vergilerden dolayı üretim ağır darbe yemiştir. Osmanlı ağır bir şekilde vergi sistemini devam ettirmektedir. Tarıma elverişli toprakların ancak onda biri ekilmektedir.

"Tarıma elverişli toprakların ancak onda birinin ekilmese rağmen 19. yüzyıl ortalarında Kıbrıs ada dışına ihraç edilebilecek miktarlarda ürünler çıkarıyordu. Bunlar tahıl, şarap, yağlı tohumları, harup, pamuk, boya kökü, ipek... gibi geleneksel ürünlerdi. Lusignan ve Venedik dönemlerinde geniş çapta yapılan şeker kamışı üretimi Türk döneminde terk edilmişti. Terk edilmeyen ve tarımı ya da üretimi sürdüren diğer ürünlerimize anlayışsız ve katı bir vergi düzeni yüzünden üretimin artmayıp düştüğünü yabancı kaynaklar yazıyor." (H.M.G. 19. yüzyıl ortalarında Kıbrıs Ürünleri -1-, yeni Düzen).

Yine çok düşüncesiz bir şekilde üretilen şaraplara konan ağır vergiler bu şarap üretimlerini de darbelemiştir.

Larnaka'da Osmanlı İmparatorluğu'nun Kapitülasyonlar sonucu yabancı kapitalist ülkelere tanıdığı haklar sonucu pamuk fabrikaları bulunmaktadı. Yine kapitülasyonların oluşturduğu gayri-müslim tabanını Osmanlı topraklarında oluşturduğu, İngiltere'deki sermaye birikimine ve İngiliz merkantilizminin gelişmesine önemli katkılarda bulunan levantenler ai Levant Company birçok ihrac ve ithalat girişimleri yapmakta, Orta Doğu ülkelerini ve Kıbrıs'ı sömürmektedir.

Tütün okka başına 6 kuruş vergi konmuştur. Dolayısı ile tütün üretimi de düşmüştür. Harup ürünü de ilk zamanlar aynı akıbetle karşılaşmıştı. Haşmet Gürkan "19. Yüzyıl ortalarında alıntı yaptığı "Yeni Düzen'deki" yazısı şöyledir: "Takriben 1820'ye kadar harup ürünü sadece hükümete veya daha doğrusu adayı Bab-ı Ali'den kiralayan valiye satılabildi. Paşaların ürüne ödediği düşük fiyat ve bu arada yapılan kötü muameleler bu ağacı yetiştirmek isteğini kerdığı gibi köylüye birçok yerde onları sökmeye bile sevketmişti." Kuraklık dolayısı ile yıl kötü gitti mi çiftçi ayaklarını kaybediyor ve tefecilerin eline düşüyordu. Borcunu ödemediği zaman ise tarlasını tefeciler birakıyordu. Vergisini ödemek için bile tefeciden borçlanıyordu.

"Eğer köylü on kile hububat getirse ve bunu tefeci dokuz diye kabul ederse bundan memnun kalacaktır. Aynı şekilde ürünün çarşı fiyatı on kuruşsa ve buna karşı tefeci bunu dokuz buçuk hesaplamışsa köylü aşırı derecede minnettar kalacaktır. Aynı şekilde ürünün çarşı fiyatı on kuruşsa ve buna karşı tefeci bunu dokuz buçuk kuruş hesaplamışsa köylü aşırı derecede minnettar kalacaktır. Ürünün hesaplanmasındaki bu kesmelerle aldığı avansın yıllık faizi yüzde kırkı aşmaktadır. Ama bu çok dürüst bir işlemi farzettirir. Ne yazık ki böylesine bir işlem alışılmıştan çok bir istisnadır." (H.M.G. Acılarla Dolu Bir Geçmiş, Yeni Düzen)

Eldeki kanıtlar, varolan üretim ilişkileri çerçevesinde artığa el koyduklarına işaret etmektedir. Söz konusu artığa el koyma biçimleri arasında en önemlileri ise şunlardır: İltizam sistemi çerçevesinde merkezi devletin 19. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar, bazı istisnalar dışında toprakta özel mülkiyete izin vermemesine karşın, toprağın fiili mülkiyetine dayanarak doğrudan üreticilerden rant toplamak ve tefecilik, böylece küçük köylü üretimi Kıbrıs tarımının temelini oluşturmaya devam etmiştir.

“Osmanlı toprak düzeni mülk, haraç ve miri diye üçe ayrılmaktaydı. Zamanla devletin yapısındaki düzen bozuldu. Özel mülkiyetler de ortaya çıktı. 1857 yılında çıkarılan yasayla topraklar beş grupta toplandı. Bunlar sırasıyla memluke (ki bunlarda özel mülkiyet vardır), miriyye (bunlar devletin olmasına karşın kullanma hakkı halkındır), mevkufe (dinsel ve insancıl amaçlı topraklar), metruke (kamu yararına ayrılan topraklardır)” (Mustafa Gökçeoğlu, Tezler ve Sözlere 9, Yeni Düzen).

18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlı'nın gelişigüzel vergi toplamasıyla sosyal düzende ve büyük bozukluklara yol açmıştır. Ticaret yerli zengin Elen tüccarlarda, devlet mekanizması da Türk memurlarının elindeydi (Mustafa Gökçeoğlu, Tezler ve Sözlere 9).

“Alt tabakayı oluşturanları üç grupta toplayabiliriz:

a) Hiç toprağı olmayanlar: Bunlara hezmetkar da denmektedir (Benzerleri aynı yıllarda Anadolu'da da görülmüştür (b.k. Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi, U.I.). Yıllığı bir Kıbrıs lirası, iki takım elbise ve bir çift çizmeye kiralanırlardı. Bunun için de Lefkoşa'da Ermu Caddesi yakınındaki Köprübaşı denen yerde ağaları beklerlerdi. Sonraları Cemaat Meclisi yanında.

b) İrgatlar: Verimsiz topraklarda yaşayıp ekinlerin hasad zamanı on beş, yirmi kişilik gruplar halinde Köprübaşına gelirlerdi. Bunları işçi diye tutan ağalar pey olarak oraklarını alırlardı. Onlar da ağanın ardından gelirlerdi. Orak biçme döneminde çoğu kez ovada yatıp kalkarlardı. Sabah zeytin, ekmek, öğle için de tıpkı akşamda olduğu gibi yemek yerlerdi.

c) Aylakçılar: Bunlar aynı köyden beş-altı kişilik topluluklardı. Çok küçük toprakları vardır. Geçim sıkıntısı içindedirler. Yaşamlarını, ağaların harmana gelen arpa, buğday demetlerini döğenle sürüp savurup eve taşımakla sürdürürlerdi. Aylakçılar yaptıkları bu işler karşılığı ürünün yüzde beşini alırlardı. Bunun yanında harman tellenirken tınaz yapıldığında, savrulduğunda ve ürün eve taşındığında dört kez yemeklendirilirlerdi.” (Mustafa Gökçeoğlu, Tezler ve Sözlere, 9)

Osmanlı Düzeninin Kıbrıs'ta her iki halk tarafından beğenilmediğini Haşmet Gürkan'ın “1867'de Kıbrıs” adlı Yeni Düzen'deki yazısında İngiliz Viskonsülü Mr. Sandwith'e ait sunduğu rapor kanıtlamaktadır:

“Hristiyanların yukarıda değinilen örneklerindeki gibi kanun karşısındaki düşük durumlarından kaynaklanan haklı yakınmalarına rağmen müslümanlar da hristiyanlar da kötü yönetimden eşit derecede hoşnutsuzluk getirmektedirler. Bu kötü yönetim ticari canlılığın hüküm sürdüğü bugünlerde ada kaynaklarının gelişmesini durdurmaktadır. Hükümet Kıbrıs'tan 230,000 liralık bir gelir elde etmekte ve yönetimin masraflarıyla de olsa 30,000 lirayı bulmaktadır. Aradaki 200,000 liralık fazlalıkta dönüp dolaşıp Kostantinopol'daki Hazineye gitmektedir. Ülkenin kalkınması için herhangi bir harcama yapılmamaktadır. Ne yol açılmakta ne de kıyın akan derelerin üzerine köprü yapılmaktadır.”

Is it a Greek or a Turkish House?

A Comparative Morphological

Enquiry into the Domestic Spaces of Coexistence in the Island of Cyprus

Çiler Kırşan

Keywords:

Ethnicity, Spatial Configuration, Space Syntax, Vernacular Domestic Space.

Abstract

This paper presents a comparative syntactical analysis of 30 Greek and 36 Turkish Cypriot village houses selected from the Mesarion Region in Cyprus. Space Syntax theory and methods are employed to investigate, 'how and to what extent were ethnic divisions reflected in the domestic cultures of these, 'cohabitating' and 'conflicting' nations?' The objective analysis has shown in a concrete way that the domestic cultures of both ethnic groups have been essentially driven by their similar agricultural economy and way of life and that both are the variations of a single dominant theme called 'courtyard-integrated'. The analysis also suggests that ethnicity does not have clear, significant implications at their spatial constitutions for these particular houses and that the terms 'Greek house' and 'Turkish house' are likely to have been created artificially with political and nationalistic concerns resulting from the ethnic conflict situation.

Introduction

The traditional vernacular houses in Cyprus as houses of ethnic co-existence had witnessed all the tension and sympathy between Turkish and Greek Cypriots, the two natives of the Island since 1571. The ethnic conflict which had generated between the groups, who had been living in spatial proximity to each other until 1974, seems to have hindered studies aiming at identifying differences and/or similarities between their houses objectively. In parallel with this, the terms 'Greek house', 'Turkish house' or 'Ottoman house' (Yildiz, 1998) are used to categorise these houses according to their ethnic occupations at a specific time, irrespective of their spatial characteristics. Similarly, due to their simple arrangements, the description of these houses as

'courtyard house' is another cliché among the architects and scholars who do not explain what that really is spatially, other than being organised around an internal courtyard and what it is that makes a house 'Greek' or 'Turkish'. This study specifically seeks answers to, 'how and to what extent were ethnic divisions reflected in the domestic cultures of these two cohabitating and conflicting groups, namely; Greek and Turkish Cypriots?' For this purpose the research attempts to give a morphological account of these houses rather than simply pointing to surface characteristics, by using Space Syntax theory and methods.

Morphological studies have increased in recent years that aim to understand the relationship between culture and domestic space (Rapoport, 1969; Lawrence, 1987; Kent, 1990). Space Syntax, on which this study is grounded, has been developed for the same purpose as an analytical theory of architecture. Unlike other approaches it provides tools to represent domestic space and quantify those properties in relation to social variables for a better understanding of the relation between house form and culture. Numerous studies in the field have shown that 'spatial layout' can be a key factor in identifying the influence of culture and ethnicity on house form (Hillier & Hanson, 1984; Hillier, Hanson, & Graham, 1987; Orhun, Hillier & Hanson, 1995, 1996; Hanson, 1998). According to Hillier, cultural information is embedded in the deep structures underlying spatial layouts, called 'configuration' (Hillier, 1996). One of the most essential tools for the investigation of spatial configurations is the permeability map of the layouts called 'justified access graph' (Hillier & Hanson, 1984). The social information is extracted with a key value called 'integration' which is a quantified measure of the spatial configuration displayed by the graph. Hanson defines integration simply as 'the extent to which layout draws people and things together or keeps them apart', (Hanson, 1998). Low values of integration

represent high integration whereas high values, segregation. A highly integrated house can thus be interpreted as having a spatial layout which tends to bring people together whereas a segregated one, keeps them apart. As these properties are expressed with numbers, the technique has become especially efficient in the comparisons of different domestic cultures.

This paper utilises these theoretical and methodological ideas and tools provided for the analysis of spatial morphology and conducts a comparative analysis of rural domestic space in Cyprus to explore the cultural influences. The key methodological device adopted has been the search for invariants or regularities in spatial patterning underneath the surface appearances of buildings. It sets out grasping these spatial themes and/or 'genotypes' as they are called (Hillier et al., 1987) and investigates the way and the degree these differ across ethnic groups.

Case Study and the Sample

The analysis is based on a comparative study of the spatial layouts of 30 Greek and 36 Turkish village houses from the Mesarion Region in Northern Cyprus. As degrading cultural heritage, houses were randomly selected based on the availability of identifiable cases. The spatial layouts have generally been reconstructed retrospectively from their present situations with the help of unstructured interviews, observations and personal reasoning so as to reflect conditions of the specific period of physical coexistence. This would cover the period before 1974 which marks the physical division of Cyprus into two ethnically diverse areas. The houses under consideration are all 'courtyard houses', the spaces of which appear to be gathered randomly around the central courtyard. Besides the main living spaces, ancillary spaces for livestock, agricultural equipment and storage form an integral part of the house due to the self-subsistent agricultural economy of the household. The abundance of the production spaces has led to the description of rural Cypriot house as a 'workshop', 'laboratory' or 'factory' in literature, (Christodoulou, 1959, p. 64). Whether of Greek or Turkish origins, both groups' houses are formed by similar spatial elements as: courtyards, closed/ semi-closed central spaces; hallways used both for living and transitional purposes controlling access to the rooms opening off to it; rooms and the other secondary spaces as kitchens, storages and stables. Rooms which form the main living unit, are multi-functional spaces used for a whole-range of purposes as

living, sleeping, reception and even cooking.

Syntactic Analysis and Findings

The first task undertaken was to translate every house into a permeability map drawn from the exterior space and calculating the integration values of every single space and of the whole house. The 'justified access graphs' and the calculations of syntactic properties have been generated automatically with the help of computer programs developed for this purpose. The results are provided in Tables 1 through to 3.

Due to the variety and abundance of spaces, five sectors have been identified to represent Cypriot house, as follows: main living (MS) which covers the rooms; secondary function (SS), representing all courtyard functions as animal shelters, storages, kitchens, and wet-baths; courtyards (Cy); central spaces (CS) representing closed or semi-closed hallways and Exterior (EXT). Besides sectors, main domestic spaces as courtyards (Cy); central spaces (CS); main (MR) and secondary rooms (R); kitchens (Ki) and exterior (Ext) have been considered. Finally the analysis has been carried out by considering the generic functions, as living (L), cooking (C), reception (R) and the existence of any patterned relationship in the order of their integration values has been investigated.

Spatial Patterns: 'Courtyard' and 'Central Space-Integrated'

The analysis of 66 houses individually has shown that 'courtyards' are the most integrated spaces in 85% of the sample and 'central spaces', in the rest 15%. When the sample is split into its ethnic constitution, it has been found that each ethnic group embodies both 'courtyard' and 'central space-integrated' houses to similar extents and that both are dominantly 'courtyard-integrated'. Of the Greek village houses, 83% are 'courtyard-integrated' whereas the corresponding figure for Turkish sample is 86% (Table 1). In order to investigate what a 'courtyard-integrated' (CI) or a 'central space-integrated' (CSI) theme implies configurationally, the sample has been divided into two along this line and the syntactic data has been tabulated for each theme and for the whole sample (Table 1). Comparing the mean integration values of the two themes, it has been found that 'CI' sample is more integrated (1.050with, 1.105wout) than the 'CSI' (1.114with, 1.179wout) one,

both when exterior is included or excluded from the analysis. The fact that mean integration values for both themes increase, that is they become less integrated (or more separated) when exterior space is taken out of analysis, suggests that both house types are 'exterior-oriented' or 'extroverted'.

Table 1. Syntactic values for spatial themes and for whole sample

SPATIAL THEMES	no. of cases	ETHNIC ID	WITH Exterior		WOUT Exterior		SECTORS - INT Values				
			mean INT	BDF	mean INT	BDF	Cy	CS	MS	SS	Ex
'Courtyard-Integrated'	31	TURKISH	1.062	0.651	1.113	0.649	0.407	0.661	1.373	1.108	1.213
	25	GREEK	1.035	0.689	1.096	0.683	0.460	0.635	1.237	1.100	1.016
mean - ALL 'CI'	56	T+G	1.050	0.668	1.105	0.664	0.431	0.645	1.312	1.104	1.125
Central Space-Integrated'	5	TURKISH	1.183	0.728	1.257	0.741	0.690	0.552	1.319	1.429	1.288
	5	GREEK	1.045	0.739	1.101	0.730	0.535	0.494	1.188	1.048	1.055
mean-ALL 'CSI'	10	T+G	1.114	0.733	1.179	0.736	0.612	0.523	1.253	1.238	1.171
mean-ALL (CI+CSI)	66	T+G	1.060	0.678	1.116	0.675	0.459	0.618	1.303	1.124	1.132

Cy Courtyard, CS Central Space, MS Main Living Space, SS Secondary Function Space, Ex Exterior T+G Turkish and Greek, INT Integration, BDF Base Difference Factor, CI Courtyard-Integrated, CSI Central Space-Integrated

The configurational properties of these two types of houses have then been investigated by using the difference factor, a measure developed to quantify the amount of spatial differentiation or structure present in a system (Hillier et al, 1987, Kirsan 2003). The factor measures the difference in integration values of any three spaces and its value ranges between 0 and 1. Figures tending towards 0 represent strong differences and those towards 1, weak differences. Base Difference Factor (BDF) is the difference between minimum, maximum and mean integration values of a layout which gives some indication of the maximum potential difference available in that spatial system, (Hillier et al, 1987, p. 373).

'CI' houses are found to have lower BDFs (0.668) compared to 'CSI' ones (0.733). This implies that while 'CI' houses have more structure/ categorisation embedded in their configurations, 'CSI' ones are more homogenised spatially. This measure also accounts for the amount of social relations invested within the houses'

configurations as it shows how easy or difficult it is to communicate through the different parts of the house. In this sense, 'CSI' type would be one which render relations less structured and controlled compared to the 'CI' one.

The analysis has then been furthered with the investigation of the way individual spaces has been configured within the house. For this reason the spaces have been expressed as a numerical inequality, ordered from the most to the least integrated. This is a key methodological device in Space Syntax studies which investigates the existence of a consistent order in the integration values of spaces across a sample. This type of consistency in spatial patterning points to the existence of a cultural pattern and is called the 'inequality genotype' (Hillier et al, 1987, p. 364). This investigation has been conducted twice here; first by considering sectors and then the main domestic spaces. While Table 1 includes the mean integration values of sectors as well, those for the main spaces are tabulated in Table 2, which sets out each space, showing the number of times it occurs within the sample, its mean depth from the street and mean integration with and without exterior. Below are the two mean inequalities of integration values of the sectors for CI and CSI themes respectively:

Cy	< Cs	< SS	< Ext	< MS	'courtyard-integrated' (CI)
(0.431)	(0.645)	(1.104)	(1.125)	(1.312)	
CS	< Cy	< Ext	< SS	< MS	'central space-integrated' (CSI)
(0.523)	(0.612)	(1.171)	(1.238)	(1.253)	

Mean Int 1.050

Mean Int 1.114

Common to both groups is that courtyards and central spaces are on the integrated side of the mean (as marked bold) whereas main living spaces, secondary function spaces and exterior on the segregated side with main living spaces as the most segregated. On the other hand while secondary function spaces are more integrated in CI sample, exterior integrates more with CSI one. When the main domestic spaces are ordered in the

same way for 'CI' and 'CSI' themes respectively, once again it is found that the mean inequality genotypes display some differences as shown below:

$$Cy < cCSg < Lg < scCSg < Ki < Ext < MR(g) < Rg < cSu < MRu < Ru$$

Mean Int 1.050

$$cCSg < Cy < MRg < Rg < cSu < Ext < Ki < MRu < Ru$$

Mean Int 1.114

The most notable difference is that 'loggias' and 'semi-closed central hallways' do not exist in CSI group. The most integrated space across CSI houses is the ground floor closed central hallway (cCSg). On the other hand the integrated ends of both themes are similarly formed by courtyards and central hallways and the segregated ends by upper floor rooms. However while CI houses have kitchens on their integrated ends, CSI group have a slightly restricted one which includes ground floor main and secondary rooms. Exterior lies somewhere inbetween the integrated and segregated ends for both. Kitchens in CSI group are closer to the segregated end (Table 2).

To better understand the configurational properties of the spatial themes, the difference factors for various triads of spaces have been examined. In CI type the difference between Cy, MS and SS is strong at 0.759. When CS replaces Cy, the value weakens to 0.894 indicating a weaker spatial differentiation. The factor for Ext, MS and SS is again quite weak at 0.976 whereas Cy, Ext and MS differentiate strongly at 0.751. For CSI houses, CS, MS and SS differentiate at 0.826, whereas this figure weakens slightly to 0.869 when Cy replaces CS. Factor for Ext, MS and SS is again very weak at 0.961. When Cy replaces SS, the figure gets stronger to 0.851 and even stronger to 0.808 when CS replaces Cy.

Similarly, when the main spaces are considered; for CI type courtyard and two rooms differentiate strongly at 0.714. When central space replaces courtyard the value increases to 0.863 indicating a weaker differentiation. On

the other hand courtyard, central space and room differentiate even more strongly at 0.675. The factor for courtyard, exterior and room is still strong at 0.709 and weakens to 0.855 when central space replaces courtyard. The corresponding figures are slightly higher for CSI type. Central space and two rooms differentiate at 0.827 whereas this figure weakens slightly to 0.869 when courtyard replaces central space. Courtyard, central space and a room differentiate even more strongly at 0.780. The factor for central space, exterior and room is strong at 0.793 and weakens to 0.837 when courtyard replaces central space.

These investigations of integration orders and difference factors expose the syntactic properties of courtyard and central space in structuring CI and CSI type houses respectively. In CI houses courtyard plays a key role in structuring not only the relations among living spaces by bringing them together but also links them with the

Table 2. Distribution of integration across the main spatial components of houses

COURTYARD- INTEGRATED HOUSES					CENTRAL SPACE- INTEGRATED HOUSES						
	no.	md	INT/with	INT/total		no.	md	INT/with	INT/total		
courtyards (Cy)	56	2.000	0.431	0.440	c.c. hallway-grad (cCSg)	10	1.500	0.823	0.586		
c.c. hallway-grad (cCSg)	24	1.833	0.635	0.682	courtyards (Cy)	10	2.300	0.612	0.612		
loggia (Lg)	13	2.154	0.649	0.670	m.rooms-grad (MRg)	2	3.000	1.020	1.057		
c.c. hallway-grad-ext (cCSg)	10	1.100	0.683	0.759	rooms-grad (Rg)	8	2.500	1.067	1.134		
kitchen (K)	53	3.075	1.007	1.044	c.c. hallway-upper (cCSu)	4	3.250	1.159	1.262		
exterior	56		1.125		exterior	10		1.171			
m.rooms-grad (MRg)	32	2.688	1.148	1.225	kitchen (K)	10	3.400	1.173	1.203		
rooms-grad (Rg)	38	2.789	1.173	1.248	m.rooms-upper (MRu)	1	3.000	1.404	1.507		
c.c. hallway-upper (cCSu)	4	4.000	1.238	1.267	rooms-upper (Ru)	5	4.300	1.591	1.703		
m.rooms-upper (MRu)	27	4.093	1.592	1.623	loggia (Lg)	-	-	-	-		
rooms-upper (Ru)	7	4.750	1.676	1.725	c.c. hallway-grad-ext (cCSg)	-	-	-	-		
Mean ALL - CI	56	2.420	1.080	1.105	Mean ALL - CSI	10	2.834	1.114	1.179		
Mean ALL - CHOH	66	2.822	1.060	1.116	Mean ALL - CHOH	66	2.822	1.060	1.116		
CI-TURKISH HOUSES					CI-GREEK HOUSES						
	no.	md	INT/with	INT/total		no.	md	INT/with	INT/total		
courtyards	T	31	1.919	0.407	0.419	courtyards	G	25	2.100	0.460	0.467
c.c. hallway-grad	T	8	2.125	0.641	0.666	loggia	G	6	1.833	0.624	0.651
loggia	T	7	2.429	0.670	0.685	c.c. hallway-grad	G	16	1.688	0.632	0.689
c.c. hallway-grad	T	5	2.000	0.733	0.819	c.c. hallway-grad	G	5	1.000	0.642	0.698
kitchen	T	28	3.000	1.021	1.068	kitchen	G	25	3.160	0.991	1.017
m.rooms-grad	T	16	2.812	1.162	1.238	exterior	G	25		1.016	
rooms-grad	T	17	3.059	1.206	1.270	c.c. hallway-upper	G	2	4.000	1.025	1.026
exterior	T	31		1.213		m.rooms-grad	G	16	2.562	1.133	1.211
c.c. hallway-upper	T	2	4.000	1.452	1.508	rooms-grad	G	21	2.571	1.146	1.230
m.rooms-upper	T	19	4.184	1.636	1.703	rooms-upper	G	4	4.562	1.458	1.489
rooms-upper	T	3	5.000	1.967	2.039	rooms-upper	G	8	3.875	1.488	1.435
Mean ALL - TUR	T	31	2.878	1.062	1.113	Mean ALL - GRE	G	25	2.757	1.032	1.094
Mean ALL - CY	T+G	56	2.820	1.050	1.105	Mean ALL - CY	T+G	66	2.820	1.050	1.105

courtyards (Cy), md-closed central hallway-grad (cCSg); closed central hallway-grad (cCSg); loggia (Lg); kitchen (K); exterior (ext); main rooms-grad (MRg); rooms-grad (Rg); closed central hallway-upper (cCSu); main rooms-upper (MRu); rooms-upper (Ru)

secondary work-related functions of household economy and to the exterior. Central spaces whenever appear under this theme serve to separate the living functions from the secondary ones. This theme is conjectured to represent houses of earlier period which is marked by a peasantry-based agricultural economy and way of life. This is also supported by the more integrated position of secondary function spaces with the rest of the house and by the relatively more inward-looking structure of the CI type. On the other hand central space, as the key element of the overall configuration of 'CSI' house, over-takes the structuring role of courtyard which becomes more of a separator for the main living and secondary spaces. These houses are thought to represent the later period which is marked by the transformation of economy into mechanised agriculture and by the changes in people's lifestyles to meet the demands of modernisation. This is also evident in the relatively segregated position of secondary spaces and kitchens and in the more integrated rooms and exterior found in this type.

At this stage the question turns out to be, 'how do these themes which have been found not to correspond to ethnicity, vary across the two ethnic groups?' Considering the limited number of cases from 'CSI' group (15%), the comparative analysis between Greek and Turkish houses has been conducted for the domi-

houses appear to be 'exterior-oriented' as they tend to become segregated when exterior space is excluded.

The mean inequality genotypes below show how the dominant 'CI' theme varies across the two ethnic groups. When sectors are considered first it is seen that the spaces that fall on the integrated side of the mean integration are exactly the same in both groups. The most notable difference is that exterior is more integrated with Greek houses than the Turkish ones.

TURKISH $Cy < Cs < Log < SS < Ext < MS$

GREEK $Cy < Log < Cs < Ext < SS < MS$

The main spatial components on the other hand, display a more detailed picture. Common tendency in both groups is that courtyards, central spaces and kitchens are on the integrated, whereas rooms on the segregated side of the mean integration benchmark. However Greeks have a slightly more extended integrated end which also includes the exterior. While exterior tends to integrate more with the Greek house, it remains more segregated across the Turkish one. Exterior is the only space of which the integration value differs significantly between Greek and Turkish houses (unpaired p-value=0.0045).

TURKISH courtyard < central space < kitchen < rooms(g) < ext < rooms(u)
Mean Int 1.062

GREEK courtyard < central space < kitchen < ext < rooms(g) < rooms(u)
Mean Int 1.035

nant 'CI' theme. Both Tables 1 and 2 divide the theme into two according to the ethnic occupation of houses and display the relevant mean values for each group. By simply comparing the syntactic data, it is found that Turkish 'CI' houses (1.062) are segregated than the Greek (1.035) and that they are on the segregated side of the mean integration (1.050) for the whole sample. However this difference is found to be not significant statistically when an unpaired t-test with a confidence level (p-value) of 0.05 is applied (unpaired p-value=0.4742). On the other hand 'CI' Turkish houses are found to have more structure (BDF=0.651) embedded in their layouts whereas Greeks are more homogenised (BDF=0.689) as revealed by their base difference factors. Once again the t-test suggests that this difference does not imply any significance (unpaired pvalue= 0.1130). Also, both ethnic groups'

The comparison of difference factors for these spaces has demonstrated that 'courtyard' as the key element for both groups' houses, has a more powerful role in structuring the Turkish house. This has become evident in the stronger difference factors obtained for Turkish sample which also enhance the implication that more spatial structure/categorisation is embedded in their layouts.

Spatio-Functional Patterns: 'Living' and 'Cooking-integrated' The sample has then been investigated in terms of the generic functions as living, cooking, reception in order to see whether there is a consistent pattern in the way functions are allocated to spaces within the overall configuration. When the three generic functions have been assigned the integration values of spaces in

which they are performed, it is found that in 59% of the whole sample, living is the most integrated function and in the rest 41%, cooking. When looked at from the ethnic divisions' point of view, it is found that both groups embody both functional themes with 'living' dominating in Greek sample (77%) and 'cooking' slightly dominating in the Turkish (56%), (Table 3). However the investigation of the integration inequalities of three functions across individual houses has made it clear that, although Greek houses appear to be 'living' and Turkish, 'cooking-integrated' on average, the functions do not appear in a consistent order. The investigation of the difference factors also has shown that while living, cooking and reception differentiate at a rate of 0.907 for Turkish 'living-integrated' houses and at 0.918 for the Greek, the relevant figures for 'cooking-integrated' group are 0.945 and 0.986 respectively. These high values point to weak spatial differentiation among the functions. This implies that their hierarchy, which has been found to be inconsistent already, is also not strong and meaningful to point to distinct and strong spatial cultures for these ethnic groups. It could be suggested that the configuration has rendered these functions spatially identical and that they can interchangeably be performed in various spaces.

Difference factors for courtyard and generic functions have exposed the key role courtyard plays in structuring these functions as well. When values are compared between Turkish and Greek samples, courtyard is once again found to be a more strong control point/integrator within the Turkish sample. For the 'living-integrated' houses reception, living and courtyard differentiate more strongly across Turkish houses (0.780) than the Greek ones (0.812). Similarly exterior, courtyard and living (0.793T, 0.855G) or reception (0.785 T, 0.826 G) are more strongly structured within the Turkish sample. Considering living as the activity among inhabitants and reception that of between inhabitants and visitors it can be conjectured that the interface between visitors and inhabitants are more structured in Turkish sample and that courtyard overtakes the role of organising this relation. In 'cooking-integrated' houses as well, more structure is found between courtyard, functions and exterior to an even stronger degree than the 'living-integrated' ones and once again Turkish houses are more structured.

Table 3. Syntactic values for spatio-functional themes

SPATIO-FUNCTIONAL THEMES	no. of cases	ETHNIC ID	WITH exterior		WITHOUT exterior		GENERIC FUNCTIONS-INT Values				
			mean INT	BOF	mean INT	BOF	Cy	L	Cx	R	Es
LIVING-INTEGRATED	16	Turkish	1.099	0.303	1.144	0.730	0.938	0.752	1.142	1.307	1.226
GREEK-INTEGRATED	23	Greek	1.037	0.754	1.103	0.700	0.640	0.695	1.033	1.143	1.024
mean-ALL LIVING-INT	39	T+G	1.063	0.704	1.120	0.701	0.497	0.701	0.900	1.210	1.108
COOKING-INTEGRATED	20	Turkish	1.082	0.629	1.123	0.629	0.797	1.166	0.966	1.499	1.220
GREEK-INTEGRATED	7	Greek	1.036	0.676	1.076	0.662	0.416	1.114	0.947	1.169	1.018
mean-ALL COOKING-INT	27	T+G	1.056	0.641	1.111	0.637	0.402	1.132	0.961	1.414	1.167
mean-ALL SAMPLE	64	T+G	1.060	0.678	1.116	0.673	0.499	0.882	0.920	1.294	1.132

Cy: Courtyard, L: Living, Cx: Cooking, R: Reception, Es: exterior, T+G: Turkish and Greek, INT: Integration, BOF: Beta Difference Factor

Conclusion and Discussion:

Interpretative Speculation It is well-known through ethnographic records that the two ethnic groups had coexisted symbiotically in Cyprus for about four hundred years until the rise of the ethnic conflict (Markides, 1977, Loizos, 1975) and that due to their agricultural economy of self sufficient household, both groups had led similar rural lifestyles. It is conjectured here that the similar lifestyles have been built into their spatial configurations and have led to the dominant 'courtyard-integrated' theme underlying both groups' houses. Also it seems likely that a possible cultural influence between the groups as a result of their long-term coexistence has contributed to their similar spatial cultures. However, the differences as Turkish being more segregated, less 'exterior-oriented', more structured and dominantly 'cooking-integrated', though found to be insignificant statistically, are interpreted in two ways. One is related to the possible, maintained differences in their social structures which might have led to more hierarchy in Turkish families and rendered their houses more structured. The other speculation is made regarding the ethnic conflict situation. It is again wellknown through historical records that during the conflict situation Turkish people withdrew themselves into disconnected enclaves and led an introverted life with the feeling of insecurity emanating from their minority status (Volkan, 1979 p. 81). It is likely that this introverted life style caused the houses of this group to develop as more closed to the outside world. The objective investigation provided by the Space Syntax tools has shown in a concrete way that these factors could not produce completely different spatial themes to correspond distinctly to ethnic groups and that both are variations of a single dominant theme; the 'courtyard-integrated'. It seems that ethnicity in this case, does not have clear, significant implications in the spatial constitution of the domestic space and that the

domestic cultures of these two groups are similar. The terms 'Greek House' or 'Turkish House' are likely to have been created artificially with political and nationalistic concerns resulting from the ethnic conflict situation. The study has shown with a systematic approach the way agricultural economy and rural life patterns of the two coexisting ethnic groups in a specific region in Cyprus have been built into their spatial configurations and hence, exemplified the essence of configurational analysis in capturing even the minor cultural tendencies in dwellings which are invisible to naked eye and thus difficult to establish from a purely qualitative account.

Acknowledgement

To Professor Bill Hillier at the Bartlett School of Graduate Studies, UCL, for his valuable support and encouragement for the publication of this piece of work.

References

- Christodoulou, D.** (1959). The evolution of the rural land use pattern in Cyprus. Cornwall: Geographical Publications Limited.
- Hanson, J.** (1998). *Decoding Homes and Houses*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hillier, B., Hanson, J.** (1984). *The social Logic of Space*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hillier, B., Hanson, J., Graham, H.** (1987). Ideas are in things: an application of the Space Syntax method to discovering house genotypes. *Environment and Planning: Planning and Design B*, 14, 363-385.
- Hillier, B.** (1996). *Space is the Machine*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. Kent, S. (1990). *New Directions in Archaeology: Domestic Architecture and the Space Use*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kirsan, C.** (2003). Detective work with a deficient sample: syntactic analysis of the houses of conflict. 4th International Symposium Space Syntax Proceedings, Vol II (pp. 57.1-57.28). UCL, London: Pims UK Ltd.
- Lawrence, R.J.** (1987). *Housing, Dwellings and Homes: Design Theory, Research and Practice*, GB: John Wiley and Sons.
- Markides, K.** (1977). *The Rise and Fall of the Cyprus Republic*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Orhun, D., Hillier, B., Hanson, J.** (1995). Spatial types in traditional Turkish houses. *Environment and Planning: Planning and Design B*, 22, 475-498.
- Orhun, D., Hillier, B., Hanson, J.** (1996). Socialising spatial types in traditional Turkish houses. *Environment and Planning: Planning and Design B*, 23, 329-351.
- Rapoport, A. (1969). *House Form and Culture*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall, INC.
- Volkan, V. D.** (1979). *Cyprus-War and Adaptation*. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Yildiz, N.** (1998). Ottoman Houses in Cyprus. In Ireland, S., Bechhoefer, W., (eds), *The Ottoman House: Papers from Amasya Symposium*, (pp. 79-88). Ankara, Turkey: Nokta Ofset.

Araştırma... İnceleme...Araştırma... İnceleme...Araştırma... İnceleme...

Kıbrıs Türk Toplumunda Kıbrıslılık: Engeller ve Gerekli Koşullar

Ahmet An

Abstract :Forms of Cypriotism in the Turkish Cypriot community: Obstacles and necessary conditions by Ahmet AN

The writer gives examples of cooperation and conflicting political goals of the G/C and T/C communities during the 20th Century. The co-operation between the two communities in the Legislative Council and in the economic and social fields during the British period had very positive results. The lack of common political aims and the class character of the state in creating a Cypriot awareness were discussed later by giving examples from the history of the island.

Önce bazı örnekler vererek, "Kıbrıslılık" sözcüğünden ne anladığımı belirtmek istiyorum. Kıbrıs'ta İngiliz sömürge valisi olan Ronald Storrs, ilk defa 1927 yılının başında, aşağılayıcı olduğunu düşündüğü "yerli" sözcüğü yerine, resmi olarak "Kıbrıslı" terimini hükümet dairelerinde kullanmak istemişti. Storrs bu kararını, 9 Haziran 1932 tarihli bir raporunda anlatmaktadır. İngiltere Sömürgeler Bakanı Amery de "Kıbrıslı yurtseverlik" konusunun, öğrenciler arasında milliyetçiliğin yayılmasını önlemek üzere, daha çok Kıbrıs Rum okullarında öğretilmesini istemişti. Amery, ayrıca Kıbrıslıların kendilerine ait bir bayrakları olması fikrini öne sürmüştü ve bunun 1925'te anayasada yapılan liberal değişikliklerle birlikte getirilebileceğini belirtmişti. Ne var ki, Sömürgeler Bakanlığı'ndaki yetkililer, Kıbrıs'ta Yunan bayrağının kullanılmasının yasaklanması fikrini onaylamamışlardı.¹

Kıbrıs Rum kitlelerinin İngiliz sömürge yönetimine karşı hoşnutsuzluğu, 1926 yılında Kıbrıs Komünist Partisi'nin kurulmasıyla şekillenmiş ve milliyetçilerin enosis politikasına karşı olan Kıbrıs Komünist Partisi'nin politikasından endişeye kapılan Kıbrıslı Rum

milliyetçilerin tepkisine yol açmıştı. İngiliz sömürge yönetimi de, komünistlerin, halkın geniş bir kesiminin desteğini alarak, adanın bağımsızlığı için mücadeleyi yükseltebileceğinden korkmaya başlamıştı. KKP'nin Kıbrıs Türk toplumu arasında pek bir izleyici kitlesi bulunmamasına rağmen, bazı temaslar da yok değildi. Komünist "Neos Antropos" gazetesi ile "Birlik" adlı Kıbrıs Türk gazetesi arasında 1925'de yer alan bir yazışma veya Kıbrıslı Türk işçilerin Leymosun'daki Amele Merkezi'ndeki ortak örgütlenmeleri buna örnek olarak verilebilir.²

Bunun üzerine sömürgeciler, Kıbrıslılığı destekleme stratejilerini çok geçmeden değiştirerek, her iki toplum içinde yapılmakta olan milliyetçi propagandaya karşı hoşgörülü davranmaya başladılar,

Kıbrıslı Türkler her zaman adanın Yunanistan ile birleşmesine (enosis) karşı olmuşlar ve Kıbrıs'ta İngiliz yönetiminin başlamasından beri, Kavanin Meclisi'nin her yıl yapılan açılış töreninde, Kıbrıslı Rum temsilcilerinin enosis talebi hakkında konuşmaları üzerine seslerini yükseltmekteydiler. Ama meclisteki Kıbrıslı Rum üyelerin milliyetçi tavrı, Kıbrıslı Türk üyelerin, ekonomik konularda kendi yurttaşları ile işbirliği yapmalarına engel olmamıştı. Örneğin Hafız Ziyai Efendi ile Derviş Paşa, Haziran 1902'de, sadece İngilizler tarafından ödenmesi gereken Haraç (Tribute)'ın Kıbrıslılar için kaldırılması doğrultusunda, Kıbrıslı Rum üyelerle birlikte oy kullandılar. Bir hükümet yetkilisi, camiye giderek, Kıbrıslı Rumlar ile işbirliğine karşı protestoda bulunmaları için Kıbrıslı Türkleri kışkırttı. İrfan Efendi ile Müftü Yardımcısı da camide konuşma yaparak, toplumu, Kavanin Meclisi'ndeki Müslüman üyelere karşı kışkırttılar. Kavanin Meclisi'nin iki Kıbrıslı Türk üyesi, bu olaydan sonra, "Rumcu" olarak suçlanmamak için, Meclis'teki Kıbrıslı Rumlarla işbirliği politikalarını değiştirmek

zorunda kaldılar. İlginçtir, yine bu olaydan sonra İrfan Efendi, Şubat 1904'de, İngiliz Sömürge Hükümeti tarafından Evkaf'ın Türk yöneticisi olarak atandı.³

Sir Harry Luke, Britanya Kıbrıs'ı İngiliz İmparatorluğu'na ilhak ettiği zaman, 5 Kasım 1914 tarihinde, zamanın Evkaf Türk yöneticisi olan Mehmet Münir Bey'in kızının nişan töreni için Müftü Ziyai'nin evinde toplanmış bulunan Kıbrıslı Türk ileri gelenlere bu haberi duyurma görevinin kendisine verildiğini yazmaktadır. Luke'a göre, Kıbrıslı Türk ileri gelenler, bu haberi "onurlu bir tevazu" içinde karşılamışlardı.⁴

Kıbrıslı Türk liderler, ertesi gün İngiliz Yüksek Komiserini ziyaret etmişler ve adanın statüsündeki bu değişikliği kabul ettiklerini ve İngiliz yönetimine sadık kalacaklarını bildirdiler. Öte yandan Başkadı, Müftü, İrfan Bey ve Şevket Bey, Britanya'daki yetkililere bir mektup göndererek, Kıbrıslı Rumların enosis taleplerine karşı olduklarını ve adanın kalıcı olarak İngiliz İmparatorluğu'nun bir parçası olması gerektiğini, eğer enosis olursa, bunun Kıbrıs'taki 60 bin müslüman için bir felaket olacağını duyurdular.⁵

Kıbrıslı Rum milliyetçiler, enosis için kendi milliyetçi kampanyalarını ilerletip, Kıbrıs'ta Yunan milliyetçiliği duygularını yaydıkça, Kıbrıs Türk seçkinlerinin bir kısmı da, Türkiye'den Türk milliyetçiliğini Kıbrıs'a ithal etmeye başladılar. Kıbrıs'taki İngiliz Yüksek Komiser Yardımcısı Stevenson, Vicont Milner'e gönderdiği 26 Nisan 1919 tarihli gizli bir raporda, Jön Türklerin Kıbrıs'ta aktif olduklarını ve Mehmet Esat, Dr.Hüseyn Behiç ve Hasan Karabardak adlı kişilerin, "Türkiye ile ilhak" adlı bir partinin liderleri olduğunu belirtmekteydi.⁶ Bu kişilerin, Paskalya haftasında Kıbrıslı Rumların, Kıbrıslı Türklere saldırıcaklarına ilişkin bir söylenti çıkararak, iki toplum arasında düşmanlık yaydıklarını kaydedilmekteydi. Rapora göre, Kavanin Meclisi'nin Türk üyeleri olan İrfan ve Hami Beyler, bu faaliyetlere katılmamaktaydılar. Kıbrıslı Türklerin ayaklanmaları için kışkırtılarda bulunan bu olayların esas sorumluları tutuklanmışlar ve İngiliz sömürge yönetimi tarafından hapse atılmışlardı.⁷

Kavanin Meclisi'nin tutanaklarına göre, Meclisin Türk üyeleri, Mart 1911 ile Haziran 1917 tarihleri arasındaki dönemde, "adanın Osmanlı İmparatorluğuna geri verilmesi"ne ilişkin taleplerini daha sık olarak yükseltmeye başlamışlardı.

Birinci Dünya Savaşı'nın zor koşulları nedeniyle,

1915 ile 1919 yılları arasında herhangi bir Kıbrıs Türk gazetesi yayımlanmamıştı. Bu yüzden, dünyada, Türkiye'de ve adadaki gelişmelerden Kıbrıslı Türkleri haberdar etmek üzere, Doğru Yol (8 Eylül 1919) ve Söz (15 Şubat 1921) adlı haftalık gazeteler yayımlanmaya başlandı. 1922'de Kıbrıs'ta 23 gazete yayımlanmaktaydı, ama bunlardan sadece 6'sı Türkçe idi. En fazla satılan (1700-1800 adet) gazete Kıbrıslı Rumlara ait Eleftheria gazetesi iken, Kıbrıslı Türklere ait Söz gazetesi ikinci sırada (1200 adet) yer almaktaydı.⁸

Söz gazetesinin sahibinin kızı olan Beria Remzi Özoran, o yıllardaki Kıbrıs Türk basınının işlediği konular hakkında bize şu bilgileri vermektedir:

"Bu gazete ve dergilerde, atalardan miras kalan yeşil adada Türk varlığını sürdürmek ve gelecek kuşakların bu topraklarda şerefle yaşamalarını sağlamak için neler yapılması gerektiği inceleniyor, cehaletle karşı savaş, ilköğretim kampanyası, toplum teşkilatı, ekonomik kalkınma, bir milli banka... ilk tedbirler olarak ileri sürülüyordu. Türk aydınlarının büyük çoğunluğu demek olan öğretmenlerle memurları, hayat pahalılığı yüzünden çektikleri sıkıntılara, Türk çiftçilerinin borç altında bulduklarına da değiniliyor... Türk eserlerinin silinip gitmekten korunması... Kıbrıs Türkleri gibi yabancı idare altında bulunan bu toplumun varlığını sürdürmek için kuvvetli bir ekonomiye sahip bulunması gerektiği...biraraya gelerek şirketler kurmaları öngörülmüyordu."

Özoran devamla, Kıbrıs Türk basınının Anadolu Kurtuluş Savaşı adım adım izlediğini ve Anadolu felaketzedelerine yardım kampanyaları açılmasını sağladığını belirttik, Kıbrıs Türk basınının, Kıbrıslı Rumların enosis taleplerine karşı Türk toplumunun haklarını pervasızca savunduğunu belirtmekteydi.⁹

Söz gazetesinin yayımları, Ankara'da büyük bir ilgi ile takdir edilmekteydi ve gazete, Türk hükümetlerinden uzun yıllar maddi destek aldı. Söz, Kıbrıslı Türkler arasında Kemalist fikirlerin yayılmasına yardımcı olan esas yayın organıydı. Söz gazetesinin sahibi ve başyazarı olan Mehmet Remzi, gazetenin 7 Mart 1921 tarihli nüshasında yer alan "Parlamentomuz" başlıklı makalesinde, o gün Meclisin açılacağına değinerek, iç sorunlarla ilgili olarak şunları yazmaktaydı:

"Bütün cezire halkını bizar ve tedhiş eden ilhak meselesinin ebediyen kapandığını söylemek, hükümete düşen bir vazifedir. Çünkü bu tehlikeli oyunla o kadar

oynanmıştır ki, aşaişsever halkımızın tahammülü aşılmıştır.

Adada iki unsurun arasını açan bu dikenli mesele ortadan kalkınca, şüphe yoktur ki, iki taraf mebusları meclisetin hakiki ihtiyaçlarını tetkike vakti bulacaklar ve kanun layihalarının karşılıklı itimat müzakeresine imkan hasıl olacaktır... Hıristiyan azalar, pek benimsedikleri Kıbrıs üzerinde, vatandaşları Türklerin daha fazla haklara malik olduklarını kabul ederlerse, Kavanin Meclisinde Kıbrıs-Yunan meselesinin müzakeresine Türk mebusların tahammülleri olmadığını teslim edeceklerdir."

30 Nisan 1921 tarihli Alithia gazetesinde, bir Kıbrıslı Türk Kavanin Meclisi eski üyesi tarafından kaleme alınmış bir mektupta, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum Meclis üyelerinin işbirliğine destek verilmekte ve sadece son 10-15 yıldır, Kıbrıslı Türk ve Rum üyelerin Parlamentoda karşılıklı olarak şikayet etmeyi bir adet haline getirdikleri gerçeğine dikkat çekilmekteydi. Oysa Kıbrıslı Türk ve Rum üyeler, İngiliz yönetiminin ilk yıllarında yerel konularda işbirliği yapmaktaydılar.¹⁰

Benzer makaleler Kıbrıs Rum basınında da bulunabilir. Örneğin Yannis Kleridis, 2 Nisan 1926 tarihli Eleftheria gazetesinde yer alan "Eğer Kıbrıslı Türkler, Kıbrıslı Rumlarla işbirliği yapsaydı" başlıklı makalesinde şöyle demektedir:

"Müslüman kardeşlerimizin bizimle ortak çıkarları olduğunu ve hem Rumların, hem de Türklerin ilerleme ve refahının daha çok iki toplumun işbirliği üzerine dayanmakta olduğunu anlamalarını diliyoruz."¹¹

Benzer görüşler, 23 Eylül 1927 tarihli "Nea Laiki" gazetesinde Yorgo Hacıpvavlu tarafından kaleme alınan bir makalede de dile getirilmekteydi: "Sadece Kıbrıslı Türklerle işbirliği yaparsak, ileriye gidebiliriz." Hacıpvavlu, üç ay sonra yine aynı gazetenin 23 Aralık 1927 tarihli nüshasında, Kıbrıslı Türk üyeler, Evkaf aracılığı ile İngiliz sömürge yönetiminin etkisi altında olduklarından, onlarla Kavanin Meclisi'nde güçlü bir işbirliği yapmaları için gerekli önkoşulların olmadığını yazmaktaydı. O nedenle, Kıbrıslı Rumların, parlamen-toya girmeleri için, gerçekten halkçı olan Kıbrıslı Türkleri desteklemeleri gerektiğini, böylelikle Evkaf vesayetindeki liderlerden kurtulunabileceğini dile getirmekteydi. Sadece bu ilercici Türkler, hükümetin gizli anahtarını olmayı reddedebilirdi. Hacıpvavlu, daha da ileri giderek, Türkçe el ilanları basılmasını ve Kavanin

Meclisi'nde yapılan görüşmelerde Türk üyelerin ne kadar az rol oynadıklarının ve yerli çıkarların savunul-masında nasıl başarısız kaldıklarının Türk toplumuna teşhir edilmesini önermekteydi."¹²

Kıbrıs'taki İngiliz yönetiminin başlamasından bu yana, Kavanin Meclisi'ndeki Kıbrıslı Türk üyeler ile İngiliz üyelerin toplamının, Kıbrıslı Rum üye sayısına eşit olması için özen gösterildiği kayda değer bir olgudur. Her iki toplumun Meclis'teki temsiliyeti, nüfus oranlarına göre değildi. Kıbrıs Türk azınlığı, Kıbrıslı Rum çoğunluğun enosis taleplerine karşı, bir siyasal güvence olarak görülmekteydi. Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar için ayrı ayrı seçmen listeleri vardı. Eğitim programları ayrı ayrı olup, Türkiye ve Yunanistan'dan gelmekteydi. Bu yüzden, İngiliz sömürge yönetimine karşı Kıbrıslılık temelinde ortak bir siyasal politikayı geliştirilemedi.

Bu durum, daha 11 Kasım 1925'de, Kavanin Meclisi'nin açılış töreninde konuşan Türk üye Dr.Eyyub tarafından dile getirilmiştir. Dr.Eyyub, Rumlarla Türklerin bütün siyasi konularda tam olarak işbirliği yapmaya hazır olmadıklarını ve Rum ve Türk liderlerin siyasal sorunları bir kenara koyarak, işbirliği yapmaları halinde, adanın refahının ilerletilmesinde çok başarı elde edebileceğini vurgulamıştı. Bu işbirliğinin son-radın, trahom, verem, zührevi hastalıklara karşı savaş-ta, aşar vergisinin kaldırılmasında, orman politikasında ve çiftçiler için mali destek konularında Kavanin Meclisi'ndeki ortak çalışmalarla gerçekleştirilmiş olduğu görüldü.

1930 yılındaki seçimler sırasında, yine Yorgo Hacıpvavlu'nun, Evkaf'ın Türk delegesi Münir Bey'in karşısındaki Kemalist aday olan Necati Bey'in seçim kampanyasını desteklediğini görmekteyiz. Necati Bey, Kıbrıs'taki Türkiye konsolosu Asaf Bey tarafından da destekleniyordu. Halkçı Necati, Kavanin Meclisi'nde Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir parçası olduğundan söz ederken, yine bir milletvekili olan İngiliz yanlısı Dr.Eyyub, Evkaf yanlısı "Hakikat" gazetesinde çıkan makalelerinde, her iki memleketin farklı yönetim ve sosyal yapıları sahip olmalarına rağmen, milliyetçilerin Türkiye'de yapılan her fiil ve hareketi taklit etmek iste-diklerinden şikayet etmekteydi.¹³

Necati Bey, İngiliz valisi Ronald Storrs tarafından, anılarında yazdığı şekilde "Kavanin Meclisi'nin 13. Kıbrıslı Rum üyesi, o küçük Türk" diye nite-len-dirilmişti.¹⁴ Necati Bey, 28 Nisan 1931 günü

Gümrük Vergisi ve Gelirleri Yasa Tasarısı'nın oylanması sırasında, diğer iki Kıbrıslı Türk üyenin katılmadığı bu oturumda, Kıbrıslı Rum üyelerle birlikte olumsuz oy kullanınca, Kıbrıslı Türk üyelerin her zamanki otomatik desteği sağlanamadı. Bu, 1927'deki Bütçe Tasarısı'nın Kavanin Meclisi'ndeki oylanmasında görülen Türkler ile Rumların birlikte karşı oy kullanmaları olayından sonra yaşanan yeni bir işbirliği vakasıydı.

İngiliz Sömürge Yönetimi, Meclisten geçemeyen yasayı zorla uygulamak isteyince, Kıbrıslı Rumlar, Ekim 1931'deki enosis yanlısı milliyetçi eylemleri başlattılar. İngiliz Sömürge Yönetimi, bu eylemleri fırsat bilerek, Kavanin Meclisi'ni kapattı ve anayasayı yürürlükten kaldırdı. Böylece, 1941'e kadar sürecek olan bir baskı dönemi başlamış oldu.

Yeni İngiliz Sömürge Valisi Palmer'in adıyla anılan bu baskı dönemi boyunca, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk milliyetçilikleri bir süre baskı altına alındı. Öte yandan emekçi halk hareketi, 1942'den sonra güçlenmeye başlamıştı. İngilizler, her iki milliyetçiliği de, emekçi halkı baskı altında tutmak için bir çare olarak kullandılar. Milliyetçilik, Kıbrıslı Türk ve Rum işçilerin İngiliz yönetimine karşı ortak bir cephe oluşturmalarından daha az zararlı görüldü.

1930'lu yıllarda, İngiliz sömürgecilerin kabusu, Kıbrıslılık kavramının öne geçmesi ve Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk milliyetçiliklerinin geri plana geçmesi olacaktı. İngiliz valisi Palmer'in fikrine göre, enosis fikri öldüğünde, onun yerini "Kıbrıs ulusçuluğu" kavramı alacaktı. Palmer'e göre, bu gelişmenin durdurulması veya ertelenmesinin tek yolu, bölgeler arasındaki farklı kimlikleri kıstırarak olan yeni bir yapının kurulmasıydı. Vali Palmer, Londra'ya gönderdiği 23 Ekim 1936 tarihli gizli bir raporunda şöyle demektedir:

"Bizim Kıbrıs'ta gelecekte de bir siyasal rahatlığımız olabilmesi için, adanın yönetimi, istisnalara da yer verecek, bölgeler temeli üzerinde sürdürülmelidir. Böylece, Kıbrıs ulusçuluğu kavramı, -ki enosis aşınmış bir değer durumuna geldiğinde bu yeni kavramın yükselişi kaçınılmaz olacaktır- mümkün olduğunca uzak bir geleceğe itilip karanlıkta bırakılabilecektir. Şimdi bu kavram, neredeyse hiç yaşamıyor. Kıbrıslılar, ya kendi bölgelerinin "ulusçuları", ya da Rum veya Türklerdir."¹⁵

Vali Palmer ile başlayan baskıcı dönemde, Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların ortak bir siyasal hedef olarak adanın özerkliği için işbirliği yaptıklarını görü-

yoruz. Kıbrıs Türk gazetesi "Ses", 1937 yılında, "Siyasi Cemiyet" başlığı altında, "Eleftheria" adlı Rumca gazeteden aktardığı bir haberde, Lefkoşa yanında diğer kasabalarda da şubeleri olacak olan ve Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler tarafından kurulmuş ortak siyasi bir cemiyetin, adaya özerklik verilmesini desteklemekte olduğu duyurulmaktaydı. Tanınmış Lefkoşalı avukat Yannis Kleridis, bu siyasi cemiyetin önderi idi. Sabık Kavanin Meclisi üyesi M.Hami, Larnaka Belediye azası ve avukat Bay Celal Şefik, Leymosun Belediye azası ve dış doktoru Bay Nazif, kendi kasabalarında bu cemiyetin oluşumuna katılan Kıbrıs Türk ileri gelenleri arasındaydılar.¹⁶

Bazı Kıbrıslı Türklerin kendi yurttaşları ile siyasi işbirliğine gitmesi, derhal Kıbrıs Türk basınında tepki ile karşılandı. 25 Haziran 1937 tarihli (Sayı:99) "Ses" gazetesinde yer alan ve "Türk-İngiliz elbirliği yerine, Türk-Rum siyaset ve kültür birliği mi başlıyor?" başlıklı makede, kapatılmış olan Kavanin Meclisi'nin eski üyelerinden olan M.Hami'nin adı geçen siyasi cemiyete katılımı eleştirilmekte ve şöyle denmekteydi:

"Bu gidişle çok geçmeksizin, hükümet Kıbrıs'ta ananevi Türk-İngiliz el birliği yerine, Türk-Rum siyaset ve kültür birliği görecektir. Eğer bu gaye Hükümetçe makbul olacaksa, şimdiki takib ettiği siyaset en kestirme yoldur. Makbul olmayacaksa Türklerin şikayetlerinin izalesi icap eder. Merkezi hükümetin de böyle düşüneceği muhakkaktır."

Türk milliyetçiliği ve Kemalizmi savunan Kıbrıs Türk gazetelerinden biri olan "Ses" gazetesinde yayımlanan bu başyazı, o günlerde egemen olan Kıbrıs Türk düşüncesi hakkında bize iyi bir fikir vermektedir.

Bu gelişmelerden hemen sonra, Kıbrıslı Rumlar ile Kıbrıslı Türkler, İkinci Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin safında çeşitli cephelerde savaşıp hizmet verirken, ülke içindeki zor ekonomik koşullara karşı kendi kendilerini aynı sendikalarda örgütlediler. Bu noktada, 1941'de kurulan Kıbrıs Emekçi Halkının İlerici Partisi (AKEL)'nin enosis politikasının, Kıbrıslı Türklerle siyasal işbirliği için en büyük engeli oluşturduğu vurgulanmalıdır.

EOKA'nın 1955'de, İngiliz yönetiminin sona erdirilmesi ve Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi için silahlı tedhiş eylemlerini başlatması üzerine, İngiliz sömürge yönetimi, EOKA'ya karşı Kıbrıslı Türklerden oluşan polis ve komando gücünü kullandı. İşbirlikçi

Kıbrıs Türk liderliği, enosis karşı siyasal çözüm olarak, adanın taksim edilmesini hedefleyen İngiliz planlarını benimsedi. Bu durum ise, Kıbrıslılar arasında bir çatışmaya yol açmak için yeterliydi.

Kıbrıs Türk yeraltı örgütü TMT, Kıbrıs Türk sendikalarına karşı, Kıbrıs Rum sendikaları ile işbirliği yapmalarını için zor kullandı ve böylece, ortak ekonomik ve siyasal mücadelenin temelleri tahrip edildi. Günün sonunda, ne Kıbrıslı Rumların enosis hedefi, ne de Kıbrıslı Türklerin taksim hedefi gerçekleştirilebilirdi. Ama 1960'da kurulan Kıbrıs ortaklık Cumhuriyeti'ne sınırlı bir bağımsızlık verildi. Bütün Kıbrıslıların eylem birliği, bu yeni ortaklaşa paylaşılan hedef altında geliştirilemedi ve böylece yeni acılara yol açıldı.

Bağımsızlığın ilan edildiği 16 Ağustos 1960 günü, iki Kıbrıslı Türk avukat olan Ahmet Muzaffer Gürkan ve Ayhan Hikmet tarafından "Cumhuriyet" adlı bir Kıbrıs Türk gazetesinin ilk sayısının yayımlandığını görüyoruz. Kıbrıslılığa ilişkin fikirler, ilk defa Kıbrıslı Türkler arasında, muhalif bir gazete aracılığı ile ve daha sonra da siyasal bir partinin örgütlenmesi ile propaganda edilmeye başlandı. "Cumhuriyet" gazetesinin çeşitli yazarları, Kıbrıs'ın bağımsızlığının, adanın başka bir ulus veya devlet ile birleşmesi olarak değil de, Kıbrıs'ın Kıbrıslılar tarafından yönetilmesi anlamına geldiğini savunmaktaydılar. Ne yazık ki, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bu ateşli savunucuları, "Kıbrıslı Rumların çıkarlarına hizmet ettikleri" gerekçesiyle 23 Nisan 1962'de Kıbrıs Türk yeraltı örgütü TMT tarafından öldürüldüler. Öldürülmelerinden önce, "Kıbrıs Türklerinin ulusal mücadelesinin varlığına inanmazlarsa, susturulacakları" şeklinde uyarı almışlardı.

AKEL Merkez Komitesi'nin Kıbrıslı Türk bir üyesi olan Derviş Ali Kavazoğlu da, Kıbrıslı Rum sendikacı arkadaşı ile birlikte 11 Nisan 1965'de öldürüldü. Kavazoğlu, Kıbrıs Türk liderliğinin taksimci siyasetine karşı ve Kıbrıs'taki iki toplumun dostluk ve işbirliğinden yana idi.

Emperyalist yabancı güçler ile adadaki yerli organları, bağımsız ve bağlantısız bir dış siyaset izleyen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız olarak gelişmesine karşı oldukları için, ada halkının milliyetçi ve anti-komünist duygularını sürekli olarak kıskırtmaktaydılar. Kıbrıslılık bilincinin, bu dönemde de yeterli derecede geliştirilemediğine tanık olmaktadır. Kıbrıs'ın bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünün garantörleri, her biri NATO üyesi olan Britanya, Yunanistan ve

Türkiye idi ve kendi bildikleri nedenlerle, kendilerinin etkilerinden anılmış bir Kıbrıs devletini görmek istememekteydiler.

Öte yandan Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, yeni bir Kıbrıs ulus yaratma fikrine inanmamıştı. Bir İtalyan gazetecisine, Zürih Anlaşmalarının yeni bir ulus değil, yeni bir devlet yarattığını söylemişti.¹⁷

O zamanlar, Avrupa'daki süreçlerin aksine, Afrika ve Asya'daki birçok devlet, bir ulusun pekişmesinden önce şekillenmişti. Kıbrıs'ta ise, ortaklık sadece üç yıl sürdü. Çünkü Kıbrıs Türk liderliği devlet mekanizmasında geri çekildi. Enosis yanlısı Kıbrıslı Rumlar ile taksim yanlısı Kıbrıslı Türkler arasında başlayan toplumlara karşı çatışmalar, Kıbrıs'taki etnik-ulusal sorunun çözümünü karmaşık bir duruma soktu.

Kıbrıs Türk liderliğinin 1958'den beri izlediği ayrılıkçı siyasetin, 1974'e kadar olan dönem içinde, Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar arasında ortak bir siyasal hedefin oluşmamasının nedenlerinden biri olduğunu görüyoruz. 1974 yazında, Atina'daki Yunan Cuntası, Cumhurbaşkanı Makarios'a karşı Kıbrıs'ta bir hükümet darbesi sahnelendi ve bunu Türkiye'nin istilası ve adanın %37'lik kısmını işgali izledi. Kıbrıslı Rumlar işgal edilmiş bölgeleri terk etmeye zorlandı ve ateş-kes hattının güneyinde yaşamakta olan Kıbrıslı Türkler de kuzey kısma taşındı. Bu yeni durumla birlikte, Kıbrıslı Türkler, Türkiye ile daha yakın ilişkiler içine girmek zorunda kaldılar. Kıbrıslı Türkler, Türkiye'nin ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda doğrudan etkisi altına girdi.

1978'de yayımlanmaya başlayan Söz gazetesi, Kıbrıs Türklerinin iç sorunlarında Türk politikacılarının müdahalelerinin esaslı eleştirisini yapan bir organ haline geldi. İşgal altındaki bölgelere Türkiyeli yerleşimcilerin akışı, Kıbrıslı Türklerin varlığını tehdit etti. Bu da onların, Kıbrıs Türk toplumu olarak kendi kimliklerini yeniden tanımlamalarına yol açtı. 1980'li yıllarda, Kıbrıs Türk kimliği üzerine bir dizi paneller, folklorik sergiler ve tarihsel araştırmalar yapıldı.¹⁸

Kıbrıslı Türk aydınlar, kendi kültürel miraslarının geçmişine bakarak, kendi kendilerine "Biz kimiz?" sorusunu sormaya başladılar. Bilindiği gibi, kültürel, bilimsel ve edebi miras, ulusal bilincin üç önemli bileşenini oluşturmaktadır. Bu noktada, ortak Kıbrıslılık bilincinin gelişmesi için araştırmacılara düşen sorumlu-

luğu görmekteyiz. Araştırmacılar, ortak kültürel mirası incelemeli ve ortak siyasal hedefler için ortak olan bu unsurları kullanmalıdır. Geçmişte, iki toplum arasında ticari ve sosyal yaşamda ve sendikal harekette var olan işbirliği, iki toplumun bir arada varolmasının güzel örneklerini oluşturmaktadır.

Kıbrıslılık bilincinin şekillenmesinde, devletin sınıfsal karakterinin büyük bir rolü vardır. Kıbrıslı bir kimliğinin desteklenmesi için, açıkça belirlenmiş bir devlet politikası olmalıdır. Kitle iletişim araçları da, bütün yurttaşların evlerine kolayca ulaşabildiklerinden, bu bağlamda, yapıcı bir rol oynamalıdır.

Özellikle 1974'den sonra, iki farklı kimliğin ortaya çıktığını görmekteyiz: Birisi, taksim çizgisinin kuzeyinde şekillenmiş olup, Kıbrıslı Türklerin milliyetçi kimliğinin bir ifadesi olarak ayrılıkçı KKTC'yi sahiplenirken, çizginin güneyinde oluşan öteki ise, tamamiyle Kıbrıslı Rum karakterinde olan Kıbrıs devletinin tek sahibi şeklinde bir gelişme göstermiştir. Bu İngiliz Valisi Palmer'in 1937'deki öngörüsüne benzeyen bir tablodur:

"Kıbrıs uluşuluğu kavramı, -ki enosis aşınmış bir değer durumuna geldiğinde bu yeni kavramın yükselişi kaçılmaz olacaktır- mümkün olduğuunca uzak bir geleceğe itilip karanlıkta bırakılabilecektir. şimdi bu kavram, neredeyse hiç yaşamıyor. Kıbrıslılar, ya kendi bölgelerinin "ulusçular", ya da Rum veya Türklerdir."

Mart 1975'de kurulmuş olan Yeni Kıbrıs Derneği'nin etkinlikleri, Kıbrıs devletinin varlığını korumayı ve ilk önce Kıbrıslı, daha sonra da ilgili toplumun bireyleri olarak davranılmasıyla taksim tehlikesinin savuşturulmasını hedef edinmiştir. Ne yazık ki, bu aydınlar hareketi, geçen 30 yılda, büyük Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum kitlelerini, siyasal bir harekete dönüşebilecek olan ortak Kıbrıslı bir kimlik altında örgütleyememiştir.

Bu ana hedefe ulaşmak için, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların, ortak siyasal amaçları olan, ortak siyasal partilerinin olması gerekmektedir. Adada yaşamakta olan bütün toplumların, siyaset, ekonomi ve kültürel alanlarda tam eşitliği, ancak, demokratik ve federal bir devlet için ve her türlü ayrılıkçılık ve ayrımcılığa karşı mücadele edecek olan, ortak siyasal partiler aracılığıyla kazanılabilecektir. Milliyetler sorununun çözümü için doğru bir politikanın olması kaçınılmazdır ve bunu oluşturup, hayata geçirmek de, Kıbrıs işçi

sınıfının partisi olan AKEL'in sorumluluğudur. AKEL, Kıbrıslı Türklerle ilgili politikasını gözden geçirip, onlara yönelmediği takdirde, var olan milliyetçi politikalarla bir adım bile ileriye gidilemeyecektir.

(Bu makale, 10 Kasım 2005 tarihinde Leymosunda, Yeni Kıbrıs Derneği tarafından düzenlenen, "Kıbrıslı Kimlik: Gerçeklik mi, Gereklilik mi?" konulu seminerde İngilizce olarak sunulmuştur.)

Tartışma... Tartışma... Tartışma... Tartışma... Tartışma... Tartışma...

Yeni Efsaneler Yaratılabilir mi?

Ali Nesim

Efsaneler genellikle toplumların geçmiş deneyimlerinin özümsemesi ve onların kutsallık kazanmasıyla oluşturulan, inançlardır. Efsanelere ilişkin inançlar, davranışlar, ritüeller, törenler, kurallar, sözlü ve şimdiki yazılı anlatımlar kuşaktan kuşağa aktararak toplumda kültürel devamlılığı ve bireylerin eğitimini sağlamaktadır. Bu nedenle efsanelerin kutsallık-inanç boyutundan çok eğitimsel yönü öne çıkmaktadır.

Zannediliyor ki günümüz insanları deneysel ve pratik düşünceler ışığında artık efsanelerden, ya da mantık dışı, bilimsel gerçekçiliğe uymayan inançlardan uzaklaşmışlardır. Oysa günümüzde de uygun ortamlarda ve koşullar el verdiği zaman yeni efsaneler yaratılabilir. Ve bu efsaneler toplum içinde inanç olarak yeryapabilir, kalıcılık sağlayabilirler.

Yeni efsanelerin yaratılabileceğiyle ilgili bende ilk inanç bir Yahudi dergisi olan "Şalom"da 25 yıl kadar önce okuduğum bir efsaneye dayanır. Olay şöyledir: "Bir sürücü yolda el kaldıran bir askere rastlar, onu alıp evine kadar getirir. Ertesi sabah askerin arabada çantasını unuttuğunu fark ederek bir gece önce onu indirdiği eve gelir, kapıyı çalıp çantayı vermek ister, bu evde bir askerin yaşayıp yaşamadığını ve bu çantanın ona ait olup olmadığını sorar, ev ahiplerinin yanıtı şudur 'evet bu bizim oğlumuzun çantasıdır fakat sekiz sene evvel savaşta ölmüştür'."

Buna benzer efsaneler günümüzde de özellikle güney doğudaki savaş ortamında ve televizyonda da dizi haline getirilen 'Sirlara yolculuk' programında örnekleriyle sık sık işlenmektedir.

Kıbrıs'ta da pek çok yeni efsanenin yaratıldığı ya da efsane benzeri inançların tekrarlandığını ve yeniden canlandırıldığını görmekteyiz. Bunların bir tanesi Gönelyeli'yle ilgili olmaktadır. 1957 yılında İngilizler Lefkoşa'ya gösteri yapmak amacıyla gelen, bir otobüs dolusu rumu şehir dışına çıkararak Gönelyeli ovalarına

salıvermişlerdir. Gece karanlığında rumca konuşmaları duyan Gönelyeliler, köylerinin rumlar tarafından basıldığını zannederek rumlara saldırımlar, bir kısmını öldürüp bir kısmını yaralamışlardır. Sağ kalanlar, hep aynı inancı mahkemede ve ifadelerinde tekrarlamışlardır. "Atlı ve eli kılınçlı yeniçeriler kendilerine saldırarak, kendilerini kılınçtan geçirmişlerdir". Bu rumların Türk korkusu, Türklerin savaşçılığı inançlarına dayanmaktadır. Bu tür inançlar her fırsatta rum toplumunda yeniden ortaya çıkacaktır. Rumların bilinçaltısındaki korkuların, kökleri çok eskilere dayanır ve onların geleneksel yaşamında ve eğitimlerinde büyük rol oynar, çocuklarını korkutmak için 2seni Türklere vereceğim, ağlamaya devam edersen mehmetçikler seni alıp götürcek' biçiminde ifadeler kullanıyorlar. Anımsadığım, elli yıllarda Girne'de bulunan deli-dolu gözü pek bir rumun lakabı "Memedağı" yani Mehmetçik idi. Kahramanlık yapanlara, 'sende mi, mehmetçik oldun', diye hitap ederlerdi. Rumların bu saplantı ve korkuları hala sürgelmektedir.

1974 Barış hareketında, Rum radyosundan yapılan anaonslarda, "gelen Türk askerlerinin gözlemlerini dönmüş olduğu, haşış kullandıkları, insanları acımasızca öldürdükleri" gibi haberler verilmekte, herkesin canını kurtarmasıyla ilgili anaonslar yapılmaktaydı. Türk askerinin önünden kaçanlar olağanüstü olaylar anlatmaktaydılar, Bunlar, şüphesiz hep onların bilinç altısındaki inançlardan kaynaklanıyordu.

Yaralanan Türk askerleri Lefkoşa'da Kuruçeşme'deki hastanede tedavi ediliyorlardı. Bu askerlere ait çok efsaneler anlatılıyordu, ceplerinin ödürdükleri rumlara ait kesik kullaklarla dolu olduğu söylencesi bütün Lefkoşa'yı sarmıştı. Bir hababakıcı dahi yemin ederek bu olayı bana anlattı. Tüm bu inançlar olağan üstü koşullarda, insanların olağan üstü inançlara sahip olabileceklerinin kanıtıdır. Yaralandığı için savaşamadığından kahrolan ve canına kıyan askerlerde vardı. Tüm bunlar düşünüldüğünde rumların korkularını ve sanılarını anlamak mümkün olacaktır.

Önemli bir efsane şüphesiz 1974 Barış Harekatında Selvili Tepeye nasıl çıktığı bir türlü anlaşılamayan Türk tankı hakkındadır. Efsaneye göre Beşparmak dağı üzerindeki rum topları çıkarma alanını durmadan bombalamaktadır. Bu toplar susturulmaz ise çıkarma başarısız olabilecektir. Tankın içindeki teğmen ve personeli bu topu nasıl susturacağını düşünerek gece uyukusuna yatırlar ve sabahleyin uyandıklarında bir de görürlerki tank ilahi bir güç tarafından dağın üstüne kondurulmuştur. Rum top mevzileri tam karşılındadır ve onları susturarak, savaşın kaderini değiştirirler. Türk toplumdaki bu inanç, güç koşullarda dinine bağlı-inançlı insanlara Allahın daima yardımcı olabileceğini pekiştiren bir düşüncedir.

Yine çıkarma anıtı hakkında iki üç efsane bulunmaktadır. Lapta'da söylenen efsanelerden birisi şudur: 1963 yılında Laptalı İbrahim Nidai ve arkadaşı Şevket Kadir ne olup bitişini öğrenmek üzere Girne'ye gelirken, Karaoğlanoğlu köyü girişinde rumlarca durdurulur ve öldürülürler. Köylüleri uzun süre bunların kayıp olduğuna inanırlar. Nihayet barış hareketi yapılır ve Türk askeri çıkarma plajı denen yerden adaya çıkar. Bugünkü inanaşa göre, rumlar İbrahim Nidai ve arkadaşını yakaladıktan sonra tam da çıkarma anıtının yapıldığı yere öldürüp gömmüşlerdir. Ve tanrının bir kerameti olarak onların gömülü olduğu yerden çıkarma yapılarak Kıbrıslı Türklerin kurtuluş savaşı başlamıştır.

Buna benzer pek çok inançlar zaman zaman yaratılmaya devam edecektir. İnsanlar olağan üstü koşullarda olağan üstü söylenceler yapıp onlara inanacaklar ve kuşaktan-kuşağa aktarmaya devam edecektir.

Anlatmak istediğim ve efsaneleşen bir olay daha var. Hepinizin bildiği gibi Çamlıbel ormanında Mavi Köşk , diğer adıyla Kaçakçının Köşkü diye saray yavrusu bir ev var. Mavi Köşk halen müze olarak korunmuş olup askeri bölgede olduğundan rehberliği her dönemde değişik askerlerce yapılır. Bu nedenle söylence zamanla değişikliklere uğramaktadır. Şöyle ki: Evin özelliklerini, olağanüstülüklerini anlatan rehberlere göre; 'Salonun ortasındaki küçük havuzda Sophiya Loren süt banyosu yaparmış.' Daha sonraki anlatılarda 'Emel Sayın ve Semiramis Pekkan da bu havuzda süt banyosu yapmışlardır.'

Köşkün sahibi 'ünlü bir silah kaçakçısıdır', hovardadır, eğlence düşkünüdür, homodur ve evinde dönemin sosyetesini için partiler düzenlemektedir. Mısır Kırallı Faruk en iyi dostlarındandır. Yatak odasının balkonun-

dan bahçedeki havuza elma atarmış, elmayı kim kaparsa geceyi onununla geçirmiş, elmayı kapanın kız, erkek olması hiç farketmezmiş.

Kaçakçının çok özel kullandığı olağanüstülükleriyle anlatılıyor. 'Olayların başlamasıyla Birlikte Kaçakçı, yatağının arkasından başlayan ve Çamlıbel ormanının undaki İngiliz evlerine çıkan gizli tünelde kaçmış, kaçtıktan sonrada tüneli tahrip ettirmiş.

Görülebileceği gibi her zaman gizemli hayat yaşayan insanlarla ve onların çevreleriyle ilgili Söylenceler yayılacaktır ve bunlar zamanla daha ilginç olacak, biçim değiştireceklerdir.

Şimdi de gerçekliği de olan bir olayı aktaracağım. 1963 yılında Küçükaymaklı'dan Esir edilen Türkler, Eokacılar tarafından Cikko Manastırına götürüldüler. Köyden, Emel Sefer henüz birbuçuk yaşındaydı. annesi aceleyle çamaşır alamamıştı, sürekli ağlıyordu. Sampson 'susturun bu çocuğu ' deyince annesi cesaret kazanmış ve 'nasıl sussun , silahlardan korktu' demiş, Sampson emir vermiş, silahları susturunca çocuğun ağlaması da durmuş.

İşte bazan karşıt ve beklenmedik davranışların da beklenmedik sonuçlar doğurduğu görülebiliyor.

Şimdi vereceğim örnek efsanelerin bir toplumdan diğer bir topluma nasıl geçtiğini, bir yerden bir başka yere nasıl aktarıldığını göstereyim.

Beşparmak dağlarının güney yamaçlarında bulunan Kozan köyüne , Güney Kıbrıs'tan gelen Teralı Türkler yerleşmiştir. Köyde 'sivri tepe' diye bilinen yüksek bir tepe vardır. Tepenin en üst kısmında iki de taş bulunuyor. Söylenceye göre 'bir zamanlar bu tepe bir buğday yığınıyken yaşlı bir Dede-Hızır malsahibleri olan karı-kocadan bir avuç buğday istemiş, onlar vermeyince de gözden kaybolunca beddua etmiş ve buğday-tepesi toprak yığına dönüşüvermiş karı-koca da tepenin tepesinde taş kesilmişler.'

Hatırlanacağı gibi geçen sene anlattığım Gönyeli buğday tepesi efsanesi vardır, sadece Gönyeli tepesi daha küçüktür ve oradaki tepenin üstünde taş kesilen insanlar yoktur. Demekki 'mekan'a göre efsaneler biçimleniyor .yine Kozanlılar bu efsanenin daha önce yaşayan rumlarca da bildiğini ifade ediyorlar. Demekki efsaneler toplumdan topluma ve kuşaktan kuşağa aktarılıyorlar. Muhtemelen köylüler bunu bir şekilde bilenlerden öğrenmişlerdir, yada daha önce köy-

lerinde varolan efsaneyi buraya yeniden uyarlamışlardır, yada daha önce duydukları bu efsaneyi bu uygun ortama-mekana, var olan tepeye aktarmışlardır.

Her halükarda, insanlar kendilerini etkileyen olaylara, mekanlara, objelere ya yeni bir efsane yaratırlar, yada, varolanlardan birini uyarlarlar. Nitekim taş kesilme, temele kurban edip kanakıtma, kesik başın savaşması,dilek taşı ve ağacı motifleri adamızda ve Türkiye'nin birçok yerinde efsanelerde yer almaktadır.

Şimdi de Tumba Du Skuru'daki Kara Delik'e gidelim. Güzelyurtta yerlilerin Arabın Çukuru dedikleri Kara Delik, ilk tunççağından kalma1976 yılında limon bahçeleri arasında çöken büyük bir çukurdur. Kazı ilerledikçe çukurun yan duvarlarında çocuk mezarlarının çıkması ve bu olayın kasabada duyulması üzerine ya kasabalı yada işçiler tarafından oraya Arabın Çukuru adı yakıştırılmıştır. Zaten kültürümüzde yaramazlık eden , uyumayan çocuklar 'şimdi arap gelip seni alacak' diye korkutulurdu.

Görüldüğü gibi halkımızın kültüründe yeni efsaneler yaratma ve inanma gelenegi vardır. Son olarak zenginlerin doyumsuzluğu ve madyatı akrabalığın önünde tutmalarına ait söylentiye aktaralım:

Halk arasındaki söylentiye göre, dedikodu da diyebiliriz, ancak unutmayalım ki insanlar arasındaki söylentiler-dedikodular zamanla söylenceye -efsaneye dönüşebilmektedir. Halk arasındaki söylentiye göre, çok zengin bir tüccar vefatettiğinde çocukları malını bölüşmüşler.

Bölüşümde anlaşılamamışlar, olaylar çıkmış. Mağazadaki malları bölüşmüşler, bölüşmüşler en sonunda bir tek su bardağı kalmış, kimin alacağına karar verememişler ve bardağı yere çarpıp kırmışlar. Efsaneleşen bu olay açgözlülüğü halkımızın nasıl kınadığını ve zenginlerin doyumsuzluğunu, kardeş onemlerini dahi geçimsizliğini anlatması bakımından önemlidir.

Görülüyorki efsaneler , hayal ürünü değillerdir, yaşanmış önemli olaylara ,somut gerçeklere dayanırlar.

Halkın ortak beklentisinin, düşüncesinin , kolektif bilincin tezahürüdür, seslendirilmesidir.

Daima gözönündedirler, sembolleri vardır ve insanlar onlarla temas halindedirler ve onlardan dersalırlar.

Dersalma toplumsal ,etik, dinsel eğitimin bir parçasıdır.

Kutsaldırlar. Bu dinsel kutsallık değil toplumsal değer verme , saygı duyma anlamındadır.

Efsaneler, milli kimliğin bir tutkalı, ortak kimliğin ürünü ve sağlayıcısıdır. Kolektif bilinci oluştururlar.

Efsanelerimize bakarak halkımızın hayal gücünün geniş , yaratıcı, iyimser, dürüst, gele neklerine bağlı, açgözlü olmayıp doyumlu, ahlaklı, doğrulardan ayrılmayan insanlar olduğunu anlıyoruz.

Yaşayan ve yeni efsaneleri kucaklamak umuduyle.

(Bu yazı geçenyıl halkbilim dergisinde yayımlanan yazımın ikinci bölümüdür)

Dipnotlar:

- 1- An, Ahmet, Kıbrıslılık Bilincinin Gelişmesi, Lefkoşa 1998, s.34
- 2- An, Ahmet, Kıbrıs işçi sınıfı arasındaki eski güzel işbirliği günleri. PEO/DEV-İŞ tarafından 13 Ekim 2005 tarihinde Lefkoşa'da düzenlenen toplantıda okunan bildiri ve Michalis Michaelides, Turkish Cypriot Working Class and the Cyprus Labour Movement 1920-1963, Cyprus Review, Fall 1993.
- 3- G.S.Georghallides, A political and administrative history of Cyprus, 1918-1926, Nicosia, p.72 ve A.An, Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşumu 1900-1942, Lefkoşa, 1997, s.14-15
- 4- Sir Harry Luke, Cyprus: A Portrait and an Appreciation, London 1965, p.87-88
- 5- Sir George Hill, A History of Cyprus, Cambridge 1972, p.521
- 6- Stavros Panteli, The New History of Cyprus, London 1984, p.98
- 7- (Jacob M.landau, Pan-Turkism in Turkey: A Study of Irredentism, London 1981, p.48
- 8- Cyprus Blue Book 1922
- 9- Yeni Kıbrıs, The T/Cs community during the years of Liberation in Anatolia, Yeni Kıbrıs, April 1987
- 10- S.G.Georghallides, ibid, p.198
- 11- Costas P.Kyrris, Peaceful Coexistence in Cyprus under British rule (1878-1959) and After Independence, Nicosia 1977, p.44
- 12- G.S.Georghallides, ibid, p.67
- 13- Ahmet An, Formation of the T/Cs leadership, Nicosia 1997, p. 149 and p.165
- 14- Orientations, London 1943, p.502
- 15- Ahmet An, Development of Cypriot Awareness, Nicosia 1998, p.43
- 16- Ahmet An, Why was it not possible to develop a Cypriot Awareness?, in Quo Vadis Cyprus?, Istanbul 2002, p.264-274
- 17- Cyprus Mail and Akin, 28 March 1963
- 18- Ahmet An, An Overview of the Research Studies on the Identity of the T/Cs, in "Articles on the Turkish Cypriot Culture", Nicosia 1999, p.22-230

Kuzey Kıbrıs'ta Öz-Bilincin Ayrıksı Duyumsanışı:

"Kıbrıslı Türk" ve "Türkiyeli Türk" İmgesi Üzerine Bir Çalışma

Dr. Ejdan Sadrazam

Abstract

The study of separate sensations of self-consciousness in North Cyprus aspired to expose the existing conditions that the official ideology has been saying the opposite: There are both "Turkish Cypriots" and "Turks from Turkey" social subgroups in North Cyprus, who can keep their entity and become a united whole. The result of the study pointed out that both of the subgroups could create their creeds and motives about "the other" identity and also improved special typologies. They give different reactions against the shared social changing such as peace process.

1.Giriş

Kişinin, belirli bir anda ve özgün bir coğrafyada oluşmuş davranışsal çevresi içerisinde bir nesne olarak kendini algılamak ve kendi eylemlerini yargılama süreci, kendi bilincine varmasına yol açmaktadır. Ne var ki, insan kendinden önce nesnelere dünyasını öğrenir ve bu nesnelere dünyası, davranışsal çevre içerisinde şekillenmiş, pek çok insani değeri içermektedir. Nesnelere dünyası içerisinde önyargılar, mitoslar, başkalaşımalar, eksiklik ve yanlışlar az çok varlığını sürdürür. Kişiliğin gelişmesi, diğer bir anlatımla, kişinin kendini tepki veren ve değerlendirebilen bir birey olarak tanıma doğru bir yolculuğa işaret da etmektedir. Çeşitli

materyaller ve kavramsal araçlar bu yolculuğu kolaylaştırmakta, hızlandırmaktadır veya vica versa. Basmakalıp tanımlama ve modelleme gibi kavramsal araçlar bunlardan bazılarıdır. Bunlar kişiliğe yerleşmiş durumda bulunmaktadır ve genellikle çeşitli vesilelerle gerçeklikle yüzleşilinceye kadar terk edilmezler. Kişinin kültürlenme sürecinde değişikliğe uğrasalar da bazen baskın veya çekinik bir tarzda daha kişiliğin oluşturmaya başladığı dönemlerde edinilmiş belirli basmakalıp tanımlamalar veya modeller, yaşamın ilerleyen dönemlerine kadar kişilikle birlikte değişmeden varlığını sürdürür. Çoğu kez, fiziki temas olanağı bulunmadığı için "düşman" gibi karşı kimlikler, medya gibi dışsal bir aracın(ın) iletim ve aktarımı ile şekillenen modeller içerisinde algılanmaktadır. Aynı toplum içerisinde yaşayan, ancak farklı sınıflara, köy-kent gibi farklı yerleşim birimlerine, farklı yörelere ait olanlar birbirleri ile fiziki temas olanağı bulabilmelerine karşın, birbirlerine karşı yine de bir takım basmakalıp tanımlamalara başvurmaları sıkça rastlanan olgulardır. Birtakım karşılıklı fiziki temas sonucu edinilmiş doğrudan ilk izlenimler, kişinin yakın çevresinin aktardığı deneyimler ve çeşitli nedenlerle oluşmuş önyargılar ve ortalıkta dolaşan öykünceler, kişinin içinde bulunduğu grubun dışındaki, kendi ile özdeşleştiremediği "diğerlerine" karşı önyargılı bir tavır benimsenmesine ve çeşitli rollerin bu imgele üzerinde birleştirilmesine olanak verir. Bunlar olumlu veya olumsuz, yükseltici veya alçaltıcı, gurur duyucu veya alay edici değerler içerebilir. Kendinde bilinç ile "diğeri" arasında özdeşlik kurulamaması, maddi olarak kişiliğin geliştiği davranışsal çevrelerin farklılığına işaret etmektedir. Davranışsal çevreler, bütünü ile birbirinden yalıtılmış

değildir, bir takım ortak yönler olabileceği gibi, daha üst bir çevrenin ortak parçası da olabilirler. Örneğin, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayanlar sınıfsal olarak farklı davranışsal çevreler içerisinde kimliklerini edinmelerine rağmen, dil gibi ortak davranışsal çevrenin içerisinde yer almaktadırlar. Bu çalışmada Kıbrıs'ta yaşayan ancak kendilerini Kıbrıslı ve Türkiyeli aidiyeti içerisinde hissedenenlerin birbirlerini nasıl algıladıkları araştırılmış. Davranışsal çevrelerin birbirlerini özümseyip özümseyemedikleri de yapılan sondaj çalışması ile ortaya konulmaya çalışıldı.

2. Anket Sonuçları

Anketimize Kuzey Kıbrıs çapında tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş 189 erkek ve 229 kadın toplam 418 kişi katılmıştır. 1974 öncesi aile ikametgâhi Kıbrıs olanlar, katılımcıların %38.3'ünü, Türkiye olanlar ise %59'u oluşturmaktadır. Bölgelere göre dağılım, Lefkoşa %15.9, Mağusa %34.7, Girne %14.5, Güzelyurt %16.6 ve İskele %18.3'tür. Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı, 15-29 %52.6, 30-44 % 24.9, 45-59 %14.2, 60+ % 5 tir. Kıbrıs'ta daimi olarak ikamet edenler %52.3, 15 yıldan fazla bir süre Kıbrıs'ta ikamet etmekte olanlar %30.5, 10-14 yıl arasında bir süre Kıbrıs'ta ikamet etmekte olanlar % 5.3, yıl arasında bir süre Kıbrıs'ta ikamet etmekte olanlar 5-9 % 6 ve 0-4 yıl arasında bir süre Kıbrıs'ta ikamet etmekte olanlar %6'dır. Katılımcıların eğitim durumları ilk %17.1, orta %12.6, lise % 28.3, üniversite %38.6, üniversite üstü %3.3'tür.

Ankete katılanların %80.8'i bir aidaat bağına sahip olduklarını bildirmişlerdir. Aidaat kaynağı olarak Kıbrıs'ı gösterenlerin toplam katılımcıları içerisindeki payı %50, Türkiye'yi gösterenlerin toplam katılımcılar içerisindeki payı %38, olmuştur. Kıbrıs doğumlu katılımcıların bir aidaat bağına sahip olma oranı % 81.3, Türkiye doğumlu katılımcılarda % 76.7 dir. Aidaat duygusuna sahip Kıbrıs doğumlu katılımcıların %83.3'ü Kıbrıs, %15.8'i ise Türkiye aidaatında olduklarını belirtmişlerdir. Kendilerini Türkiye aidaatında olduklarını hissedenen Kıbrıs doğumluların, 1974 öncesi aile ikametgâhi Türkiye olanların oranı %84.8 iken, kendilerini Türkiye aidaatında olduklarını hissedenen Kıbrıs doğumluların, 1974 öncesi aile ikametgâhi Kıbrıs olanlar %15.22'tir. Aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu katılımcıların %67.2'si Türkiye, %31.1'i Kıbrıs ise aidaatında olduklarını belirtmişlerdir. Aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu katılımcıların Türkiye aidaatın-

da olduklarını belirtenlerin %30.9'u ilkokul, %13.6'si ortaokul, 34.6'sı lise, 19.8'i üniversite ve %1.2'si üniversite üstü eğitim görmüş durumdadır. Aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu katılımcıların Kıbrıs aidaatında olduklarını belirtenlerin %34.2'si ilkokul, %13.2'si ortaokul, 18.4'ü lise, 31.6'i üniversite ve %2.6'si üniversite üstü eğitim görmüştür. Diğer bir anlatımla Aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu katılımcıların Kıbrıs aidaatında olduklarını belirtenlerin %34.2'si yüksek öğrenim görmüş durumda iken, aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu katılımcıların Türkiye aidaatında olduklarını belirtenlerde yüksek öğrenim görenlerin oranı %21'dir. Aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu katılımcıların Türkiye aidaatında olduklarını belirtenlerin daimi ikameti Kıbrıs olanlar %3.8, 0-4 yıl olanlar %20.5-9 yıl olanlar %13.8, 10-14 yıl olanlar %12.5 ve 15 yıldan fazla Kıbrıs'ta ikamet edenler %50'yi oluşturmaktadır. Aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu, Türkiye aidaatında olduklarını belirtenlerin ve 15 yıldan fazla bir süredir Kıbrıs'ta ikamet edenlerin yüksek öğrenim görenlerin oranı %10'dur. Aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu, Kıbrıs aidaatında olduklarını belirtenlerin ve 15 yıldan fazla bir süredir Kıbrıs'ta ikamet edenlerin yüksek öğrenim görenlerin oranı %30.8'dir. Aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu, Kıbrıs aidaatında olduklarını belirtenlerin %44.7'si 15-29, %36.8'i 30-44 ve %18.4'ü ise 45-59 iken, aidaat duygusuna sahip Türkiye doğumlu ve Türkiye aidaatında olduklarını belirtenlerin %36.6'sı 15-29, %34.1'i 30-44, %24.4'ü 45-59 ve %4.9'u ise 60 ve yukarı yaş grupları içerisinde yer almıştır. Diğer bir anlatımla Türkiye doğumlu olup da Kıbrıs aidaatında olduklarını belirtenlerin %81.5'i 15 ile 44 yaş grupları içerisinde yer alırken, Türkiye doğumlu olup da Türkiye aidaatında olduklarını belirtenlerde bu oran %70.8'dir.

Türkiye aidaatına sahip olanların kendileri ile Kıbrıslı Türkler arasında kültürel hiç bir farklılık olmadığını düşünlerin oranı %6.9, %31'i çok az farklılık olduğunu, %37.9'u farklılık olduğunu ve %23.3'ü ise çok farklılık olduğunu belirtmişlerdir. Kıbrıs aidaatına sahip olup da Kıbrıslı Türklerle aralarında hiçbir farklılık olmadığını söyleyenlerin oranı %25.9, çok az farklılık olduğunu söyleyenlerin oranı %28.3'i, farklılık olduğunu söyleyenlerin oranı %14.6'u ve çok farklılık olduğunu söyleyenlerin oranı ise %2.8'dir; %28.3'ü ise kendilerini Kıbrıslı Türklerle özdeşleştirdikleri için yanıt vermediler. Türkiye aidaatına sahip olup da Türkiyeliler aralarında hiçbir farklılık olmadığını söyleyenlerin oranı %37.1, çok az farklılık olduğunu söyleyenlerin

132 Halkbilimi

oranı %23.3'i, farklılık olduğunu söyleyenlerin oranı %4.3'ü ve çok farklılık olduğunu söyleyenlerin oranı ise %5.2'dir; %30.2'si ise kendilerini Türkiyelilerle özdeşleştirdikleri için yanıt vermediler. Kıbrıs aيداتına sahip olanların kendileri ile Türkiyeliler arasında kültürel hiç bir farklılık olmadığını düşünenlerin oranı %9, %31.1'i çok az farklılık olduğunu, %26.9'u farklılık olduğunu ve %13.2'si ise çok farklılık olduğunu belirtmişlerdir. Kıbrıs aيداتına sahip olanların kendileri ile Türkiyeliler arasında kültürel hiç bir farklılık olmadığını düşünenlerin, 1974 öncesi aileleri Kıbrıs'ta ikamet edenlerin oranı %38.9, Türkiye'de ikamet edenlerin oranı ise %61.1'dir.

Türkiye aيداتına sahip olup da Kıbrıslı Türklerle kültürel farklılık olduğunu düşünenler arasında, daha yüksek bir kültürel yaşam içerisinde olduğunu düşünenlerin oranı %31.3, daha düşük bir kültürel yaşam içerisinde olduğunu düşünenlerin oranı %35.4, eşit olduğunu düşünenlerin oranı ise %33.3 olmuştur. Kıbrıs aيداتına sahip olup da Türkiyelilerle kültürel farklılık olduğunu düşünenler arasında, daha yüksek bir kültürel yaşam içerisinde olduğunu düşünenlerin oranı %31.8, daha düşük bir kültürel yaşam içerisinde olduğunu düşünenlerin oranı %55, eşit olduğunu düşünenlerin oranı ise %13.2 olmuştur. Kıbrıs aيداتına sahip olup da Türkiyelilerin kültürel olarak düşük olduğunu düşünenlerin %12'si ilkokul, %6'sı ortaokul, %27.7'si lise, %49.4'ü üniversite ve %3.6'sı üniversite üstü eğitim görmüştür. Türkiye aيداتına sahip olup da Kıbrıslı Türklerin kültürel olarak düşük olduğunu düşünenlerin %14.7'si ilkokul, %14.7'si ortaokul, %35.3'ü lise, %32.4'ü üniversite ve %2.9'u üniversite üstü eğitim görmüştür. Türkiye aيداتına sahip olup da Kıbrıslı Türklerle aralarında kültürel farklılık olduğunu düşünenlerin %10 kültürel farklılığın hoşgörülebileceğini, %85.6'sı hoşgörülebileceğini ve %15.6'sı ise kültürel farklılığın çatışma yaratıcı olduğunu belirtmişlerdir. Kıbrıslı Türklerin kültürel olarak düşük bir düzeyde olduğunu düşünenlerin %14.3 kültürel farklılığın hoşgörülebileceğini, %68.6'sı hoşgörülebileceğini ve %17.1'i ise kültürel farklılığın çatışma yaratıcı olduğunu belirtmişlerdir. Kıbrıs aيداتına sahip olup da Türkiyelilerle aralarında kültürel farklılık olduğunu düşünenlerin % 19.7 kültürel farklılığın hoşgörülebileceğini, %71.7'si hoşgörülebileceğini ve %15.1'i ise kültürel farklılığın çatışma yaratıcı olduğunu belirtmişlerdir. Türkiyelilerin kültürel olarak düşük bir düzeyde olduğunu düşünenlerin %12.9'u kültürel farklılığın hoşgörülebileceğini, %87.1'i hoşgörülebile-

ceğini ve %14.3'ü ise kültürel farklılığın çatışma yaratıcı olduğunu belirtmişlerdir. Karşı kültürün çatışmacı olarak nitelenenlerin %36.8'i kendilerini Türkiye aيداتında olduğunu belirlerken, %63.2'si ise Kıbrıs aيداتında olduklarını belirtmişlerdir. Karşı kültürün çatışmacı olarak nitelenenlerin %17.9'u ilkokul, %7.1'i ortaokul, %39.3'ü lise, %33.3'ü üniversite ve %1.8'i ise üniversite üzeri eğitim görmüşlerdir. Karşı kültürün çatışmacı olarak nitelenenlerin %60'nun daimi ikametgâhı Kıbrıs iken, %21.8'i 15 yıldan fazla Kıbrıs'ta ikamet etmekte %12.7'si 5- 14 yıl Kıbrıs'ta ikamet etmekte olduğu tespit edilmiştir. 0-4 yıl arasında Kıbrıs'ta ikamet edenlerin karşı kültürü çatışmacı olarak nitelendirenlerin %5.5 'tir.

Türkiye aيداتına sahip olanların %33.6'sı Kıbrıslı Türkleri anlayışlı, %35.2'si canayakın, %8.8'i misafirperver, %16'sı güvenilir, %0.8'i yardımsever bulmaktadırlar. %5.6'sı ise Kıbrıslı Türklerin hiçbir kişisel özelliğini beğenmediklerini belirtmişlerdir. Kıbrıslı Türklerin hiçbir kişisel özelliğini beğenmediklerini belirtenlerin, %12'si Kıbrıslı Türklerin en çok beğenmediği cimrilik, %27.3'ü kendini beğenmişlik, %9.1'i güvenilmezlik, %36.6'i bencilik, %18.2'ü kavgaçlık olarak belirtmişlerdir. Türkiye aيداتına sahip olanların Kıbrıslı Türklerin en çok beğenmediği özelliğini cimrilik, %27.3'ü kendini beğenmişlik, %9.1'i güvenilmezlik, %36.6'i bencilik, %18.2'ü kavgaçlık olarak belirtmiştir. Türkiye aيداتına sahip olanların %12'si Kıbrıslı Türklerin en çok beğenmediği özelliği olarak cimriligi, %27.3'ü kendini beğenmişliği, %9.1'i güvenilmezliği, %36.6'i benciligi, %18.2'ü kavgaçlığı göstermişlerdir. %1.6 'sı ise Kıbrıslı Türklerin beğenmediği hiçbir kişisel özelliği olmadığını belirtmişlerdir. Kıbrıslı Türklerin beğenmediklerini hiçbir kişisel özelliğini bulunmadığını belirtenlerin %50'si Kıbrıslı Türkleri anlayışlı, %50 ise güvenilir bulmuşlardır. Türkiye aيداتına sahip olanların %46.2'si Kıbrıslı Türklerin kültür düzeyini yüksek, %53.8'i düşük bulmuşlardır. Kıbrıslı Türklerin kültürlerin yüksek bulanların %24.1'i Kıbrıslı Türklerin anlayışlı olduğunu, %37.9'u canayakın olduğunu, %24.1'i güvenilir olduğunu belirlerken, %13.8'i Kıbrıslı Türklerin hiçbir özelliğini beğenmediklerini belirtmişlerdir. Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanların %3.4'ü Kıbrıslı Türkleri cimri, %34.5'i kendini beğenmiş, %3.4'ü güvenilmez, %34.5'i bencil, %27.6'sı kavgacı olduklarını belirtmişlerdir. Kıbrıslı Türklerin beğenilmeyen hiçbir kişisel özelliği olmadığını belirtenlerin oranı ise %3.4 olmuştur. Kıbrıslı Türklerin kültürlerin düşük bulanların

%20.5'i Kıbrıslı Türklerin anlayışlı olduğunu, %38.5'u canayakın olduğunu, %23.1'i misafirperver olduğunu, %10.3'ü güvenilir olduğunu belirtmişlerdir. Kıbrıslı Türklerin kültürlerin düşük bulanların %12.8'i Kıbrıslı Türkleri cimri, %30.8'i kendini beğenmiş, %17.9'u güvenilmez, %30.8'i bencil, %17.9'u kavgacı olduklarını belirtmişlerdir. Kıbrıslı Türklerin beğenilmeyen hiçbir kişisel özelliği olmadığını belirtenlerin oranı ise %2.6 olmuştur.

Türkiye aیدatına sahip olanların yine Türkiye aیدatına sahip olanlara karşı yaklaşımına baktığımızda %3.4'ü anlayışlı, %24.7'si canayakın, %52.7'si misafirperver, %17.1'i güvenilir, %0.7'si geleneklere bağlı bulmaktadır. %1.4'ü ise Türkiyeyelilerin hiçbir kişisel özelliğini beğenmediklerini belirtmişlerdir. Türkiye aیدatına sahip olanların beğenilmeyen özellikleri olarak %19'u kendilerini cimri, %8.3'ü kendini beğenmişlik, %15.7'si güvenilmez, %6.6'i bencilik, %46.3'ü kavgacı olduğunu belirtmiştir. Hiçbir beğenmeyen özelliği olmadığını belirtenlerin oranı ise %4.1 olmuştur. Kıbrıs aیدatına sahip olanların yine Kıbrıs aیدatına sahip olanlara karşı yaklaşımına baktığımızda %45.2 anlayışlı, %23.8'si canayakın, %4.8'i misafirperver, %26.2'si güvenilir olmuşlardır. Kıbrıs aیدatına sahip olanların beğenilmeyen özellikleri olarak %21.4'ü kendilerini cimri, %40.5'i kendini beğenmiş, %4.8'si güvenilmez, %26.2'i bencilik, %2.4'ü kavgacı ve %2.4'ü ise menfaaçı olduğunu belirtmiştir.

Farklı aیدat duygusuna sahip olanların birbirlerine karşı güven ve güvensizlik ilişkilerinin çözülmesi yapıldığında; Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %71.4'ünün, 5 ve daha uzun bir süre Kıbrıs'ta ikamet etmekte oldukları tespit edilmiştir. 0 ile 4 yıldır Kıbrıs'ta ikamet etmekte olanlarda bu oran %28.6 olmuştur. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %57.2'si lise ve üniversite mezunu iken, ilk ve ortaokul mezunları için bu oran %42.6'dır. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %42.8'i 15 ile 29 yaş grubu içerisinde iken %57.2'si 30 ile 44 yaş grubundadır. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %85.8'i kadın iken, %14.8'i erkeklerden oluşmaktadır.

Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulmayanların %20'si daimi olarak Kıbrıs'ta ikamet etmekte iken, %80 'i 5 yıldan fazla bir süredir Kıbrıs'ta ikamet ettikleri tespit edilmiştir. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulmayanların %60'ı ilk ve ortaokul mezunu iken, lise ve üniversite mezunlarının oranı %40 olmuştur. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulmayanların %20'si 15 ile 29 yaş grubunda iken %80'i 30 ile 44 yaş grubu içerisinde yer almıştır. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulmayanların %60 'ı erkeklerden ve %40'ı ise kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %25'i 10 ile 14 ve %75'i ise 15 ve daha uzun bir süre Kıbrıs'ta ikamet etmekte oldukları tespit edilmiştir. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %50'si lise ve üniversite mezunu iken, ilk ve ortaokul mezunları için bu oran yine %50'dir. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %50'si 15 ile 29 yaş grubu içerisinde iken, %25'i 30 ile 44 ve %25'i 45 ile 60 yaş grubundadır. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %50'si kadın iken, %50'si erkeklerden oluşmaktadır.

Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulmayanların %50'si 5 ile 9, %25'i 10 ile 14 ve %25'i de 15 yıldan fazla bir süredir Kıbrıs'ta ikamet ettikleri tespit edilmiştir. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulmayanların %42.8'i ilk ve ortaokul mezunu iken, lise ve üniversite mezunlarının oranı %57.2 olmuştur. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulmayanların %71.4'ü 15 ile 29 yaş grubunda iken, %28.6'sı 45 ile 60 yaş grubu içerisinde yer almıştır. Türkiye aیدatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini düşük bulanlar

içerisinde, Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulmayanların %85.7'si erkeklerden ve %14.3'ü ise kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتına sahip olanların %3.7'si Türkiyelileri anlayışlı, %20.5'i canayakın, %65.6'sı misafirperver, %7'si güvenilir bulmaktadırlar. %3.3'ü ise Kıbrıslı Türklerin hiçbir kişisel özelliğini beğenmediklerini belirtmişlerdir.

Türkiyelilerin hiçbir kişisel özelliğini beğenmediklerini belirtenlerin, Türkiyelilerin en çok beğenmediği özelliğinin %46.9'la güvenilmezlik, %28.6 ile kavgacılık olduğunu belirtmişlerdir. %28.6 'sı ise Türkiyelilerin tüm özelliklerini beğenmediklerini söylemişlerdir. Genel düzeyde Kıbrıs aيداتına sahip olanların Türkiyelilere ilişkin en çok beğenmediği özellikleri olarak cimrilik %7.4, kendini beğenmişlik %7.9, güvenilmezlik %24.9, bencilik %11.4, kavgacılık %44.1, yalancılık %0.4, çaydıışılık %0.4, kabalık %0.4 belirtilmiştir. Tüm özelliklerini beğenmeyenler %1.3 ve Türkiyelilerin hiçbir beğenilmeyen özelliği olmadığını belirtenler ise %1.4 olmuştur. Türkiyelilerin beğenmediklerini hiçbir kişisel özelliğini bulunmadığını belirtenlerin %66.7'si misafirperver ve %33.3'ü ise güvenilir bulmuşlardır. Kıbrıs aيداتına sahip olanların %35.3'ü Türkiyelilerin kültür düzeyini yüksek, %64.7'si düşük bulmuşlardır. Türkiyelilerin kültürlerin yüksek bulanların %7.7'si Türkiyelilerin anlayışlı olduğunu, %23.1'i canayakın olduğunu, %84.6'sı misafirperver olduğunu, %2.6'sı güvenilir olduğunu ve %7.7'si Türkiyelilerin hiçbir özelliğini beğenmediklerini belirtmişlerdir. Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerin yüksek bulanların %9.4'ü Türkiyelilerin cimri, %7.8'i kendini beğenmiş, %28.1'i güvenilmez, %12.5'i bencil, %39.1'i kavgacı olduklarını belirtmişlerdir. Türkiye aيداتına sahip olanların beğenilmeyen hiçbir kişisel özelliği olmadığını belirtenlerin oranı ise %3.1 olmuştur. Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerin düşük bulanların %1.3'ü Türkiye aيداتına sahip olanların anlayışlı olduğunu, %23.1'i cana yakın olduğunu, %73.1'i misafirperver olduğunu, %11.5'i güvenilir olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerin düşük bulanların %8.1'i Türkiye aيداتına sahip olanların cimri, %8.1'i kendini beğenmiş, %32.6'sı güvenilmez, %12.8'i bencil, %34.9'u kavgacı olduklarını belirtmişlerdir. Türkiye aيداتına sahip olanların beğenilmeyen hiçbir kişisel özelliği olmadığını belirtenlerin oranı ise %2.3 olmuştur.

Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olan-

ların kültürlerini yüksek ve güvenilir bulanların %100'nün daimi ikametgahı Kıbrıs, lise mezunu, 30-44 yaş grubu içerisinde ve erkek olduğu tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiyelilerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde, onları güvenilir bulmayanların %94.1'inin daimi ikametgahı Kıbrıs, %5.9'unun ise 15 yıldan fazla bir süre Kıbrıs'ta ikamet ettiği tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiyelilerin kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde, Türkiyelileri güvenilir bulmayanların %88.2'si lise ve üniversite mezunu ve %17.6'sı orta okul mezunu çıkmıştır. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Türkiyelileri güvenilir bulmayanların %66.7'si 15 ile 29 yaş grubunda iken %16.7'si 30 ile 44 yaş grubu ve %16.7'si 44 ile 59 yaş grubu içerisinde yer almıştır. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini yüksek bulanlar içerisinde Türkiyelileri güvenilir bulmayanların %50 'i erkeklerden ve %50'ı ise kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiyelileri güvenilir bulanların %55.6'sının daimi ikametgahı Kıbrıs, %22.2'si 15 yıldan fazla Kıbrıs'ta ikamet ettiği, %11.1'i 0-4 Kıbrıs'ta ikamet ettiği, %11.1'i 5-9 Kıbrıs'ta ikamet ettiği tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanların %55.6'sı lise ve üniversite mezunu iken, ilk ve ortaokul mezunları için bu oran %33.3'dür. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiyelileri güvenilir bulanların %77.8'i 15 ile 29 yaş grubu içerisinde iken, %11.1'i 30 ile 44 ve %11.1'i 45 ile 60 yaş grubundandır. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiyelileri güvenilir bulanların %44.4'ü kadın iken, %55.6'sı erkeklerden oluşmaktadır.

Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiyelileri güvenilir bulmayanların %82.1'in daimi ikametgahı Kıbrıs iken, %17.9'u 15 yıldan uzun bir süre Kıbrıs'ta ikamet ettiği gözlenmiştir. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiyelileri güvenilir bulmayanların %21.4'ü ilk ve ortaokul mezunu iken, lise ve üniversite mezunlarının oranı %78.6 olmuştur. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiyelileri

güvenilir bulmayanların %50'si 15 ile 29 yaş grubunda iken, %17.9'u 30-44,%21.4'ü 45 ile 60 ve %10.7'si 60 yaş ve üzeri yaş grubu içerisinde yer almıştır. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiye lileri güvenilir bulmayanların %48.2'si erkeklerden ve %51.8'i ise kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiye lileri güvenilir bulmayanların %11.1'i Türkiye lileri cana yakın, %81.5'i misafirperver bulmuşlardır. Kıbrıs aيداتına sahip ve Türkiye aيداتına sahip olanların kültürlerini düşük bulanlar içerisinde Türkiye lileri güvenilir bulmayanların %7.4'ü ise Türkiye lilerin hiçbir kişisel özelliğini beğenmediklerini belirtmişlerdir.

Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin oranı %26.3, olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı %33.3, farklılıkları artıracığını düşünenlerin oranı %27.2, hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin oranı %13.2 olmuştur. Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin %28.9'u ilkokul mezunu,%15.8'i ortaokul mezunu, %18.4'ü lise mezunu ve %36.8'i ise üniversite mezunu olduğđu tespit edilmiştir. Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin %36.7'si ilkokul mezunu,%16.7'si ortaokul mezunu, %23.3'ü lise mezunu ve %23.3'i ise üniversite mezunu olduğđu tespit edilmiştir. Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkileri farklılıkları artıracacağını düşünenlerin %10'u ilkokul mezunu,%3.3'ü ortaokul mezunu, %46.7'si lise mezunu ve %40'i ise üniversite mezunu olduğđu tespit edilmiştir. Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkileri hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin %28.6'si ilkokul mezunu,%14.3'ü ortaokul mezunu, %28.6'si lise mezunu ve %28.6'si ise üniversite mezunu olduğđu tespit edilmiştir.

Kıbrıs aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasındaki ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin oranı %21.9, olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı %19.3, farklılıkları artıracığını düşünenlerin oranı %20.9, hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin oranı %38 olmuştur. Kıbrıs aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasındaki ilişkileri

olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin %11.4'ü ilkokul mezunu, %5.7'si ortaokul mezunu, %37.1'i lise mezunu ve %37.1'i üniversite mezunu ve %9.7' sinin üniversite üstü eğitime sahip olduğđu tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasındaki ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin %15'i ilkokul mezunu, %5'i ortaokul mezunu, %25'i lise mezunu ve %52.5'i üniversite mezunu ve %2.5'inin üniversite üstü eğitime sahip olduğđu tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasındaki ilişkileri farklılıkları artıracacağını düşünenlerin %2.6'sı ilkokul mezunu, %36.8'i lise mezunu ve %52.6'sı üniversite mezunu ve %7.9'nun üniversite üstü eğitime sahip olduğđu tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasındaki ilişkileri hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin %14.3'ü ilkokul mezunu, %18.6'sı ortaokul mezunu, %25.7'si lise mezunu ve %37.1'i üniversite mezunu ve %4.3'ü üniversite üstü eğitime sahip olduğđu tespit edilmiştir.

Kıbrıs aيداتında sahip olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin %50'si erkek ve %50'si kadınlardan oluşmakta iken, Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin %52.4'ü erkek ve %47.6'sı ise de kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasındaki ilişkileri olumlu etkileyeceğini %58.6'sı erkek ve %43.4'ü kadınlardan oluşmakta iken, Kıbrıs aيداتında sahip olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasındaki ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin %39'u erkek ve %61'i ise de kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasında farklılıkları artıracacağını düşünenlerin %42'si erkek ve %58'i kadınlardan oluşmakta iken, Kıbrıs aيداتında sahip olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasında farklılıkları artıracacağını düşünenlerin %41'u erkek ve %59'i ise de kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Türkiye aيداتında olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türkler arasında ilişkileri hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin %54'ü erkek ve %46'sı kadınlardan oluşmakta iken, Kıbrıs aيداتında sahip olup da Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiye liler arasında ilişkileri hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin %45'i erkek ve %55'i ise de kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Kıbrıs aيداتında hissedenlerin Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiyeyle arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin %89.2'si Kıbrıs, %5.4'ü Türkiye ve %5.4'ü farklı ülke doğumlu olduğu tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتında hissedenlerin Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiyeyle arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyeceğini düşünen ve doğum yeri Kıbrıs olanların %84.8'nin ailesi 1974 öncesi ailesi Kıbrıs'ta ikamet etmekte iken, % 9.1'i Türkiye'de ikamet ettiği tespit edilmiştir. %6.1'nin ailesinin ise karma olduğu görülmüştür.

Kıbrıs'ta daimi ikamet edenlerin Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türklerle ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin oranı %56.5, olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı %20.9, farklılıkları artıracığını düşünenlerin oranı %22.6 ve hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin oranı %29.6 olmuştur. Kıbrıs'ta daimi ikamet edenlerin Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiyeyle ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin oranı %26.3, olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı %23.4, farklılıkları artıracığını düşünenlerin oranı %20.5 ve hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin oranı %29.8 olmuştur. Kıbrıs'ta 0-4 yıldır ikamet edenlerin Kıbrıs'ta bir çözümün Kıbrıslı Türklerle ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin oranı %19, olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı %57.1, farklılıkları artıracığını düşünenlerin oranı %23.8 ve hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin oranı %19 olduğu tespit edilmiştir. Kıbrıs'ta 0-4 yıldır ikamet edenlerin Kıbrıs'ta bir çözümün Türkiyeyle ilişkileri olumlu etkileyeceğini düşünenlerin oranı %35.3, olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı %47.1, farklılıkları artıracığını düşünenlerin oranı %17.6 ve hiç etkilemeyeceğini düşünenlerin oranı %17.6 olduğu tespit edilmiştir.

İkamet yerine göre Kıbrıs'ta olası bir çözümün olumlu etki yapacağını düşünen ve kırsal alanda ikamet etmekte olan Türkiye aيداتına sahip olanların oranı % 31.9 iken, Kıbrıs aيداتında sahip olanlar için bu oran %30.9 olmuştur. Kentsel alanda ikamet etmekte olan Türkiye aيداتında sahip olanlar için bu oran %24.3 iken, Kıbrıs aيداتına sahip olanlar için bu oran %31.6 olmuştur.

Türkiye aيداتına sahip olanların %51.8'i Türkiye'den devam etmekte olan göçün durdurulması, %43'ü kontrollü sürdürülmesi ve %5.3'ü ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Türkiye aيداتına sahip olan ve 0-9 yıldır Kıbrıs'ta

yaşayanların %39.3'ü Türkiye'den devam etmekte olan göçün durdurulması, %46.4'ü kontrollü sürdürülmesi ve %14.3'ü ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Türkiye aيداتına sahip olan ve 10 ve daha fazla Kıbrıs'ta yaşayanların %49.1'i Türkiye'den devam etmekte olan göçün durdurulması, %47.4'ü kontrollü sürdürülmesi ve %3.5'i ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Kıbrıs aيداتına sahip olanların %70.9'u Türkiye'den devam etmekte olan göçün durdurulması, %28.6'sı kontrollü sürdürülmesi ve %0.5'i ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Kıbrıs aيداتına sahip olanların göçün durdurulmasını savunanların %12.2'si ilkokul, %10.1'i ortaokul, %30.4'si lise, %45.3'ü üniversite ve %2'si üniversite üzeri eğitim gördükleri tespit edilmiştir. Kıbrıs aيداتına sahip olanların göçün kontrollü sürdürülmesini savunanların %15.2'si ilkokul, %10.9'u ortaokul, %37'si lise, %45.7'si üniversite ve %17.4'ü üniversite üzeri eğitim gördükleri tespit edilmiştir. 1974 öncesi aile ikametgahı Türkiye olanların %60.1'i Türkiye'den devam etmekte olan göçün durdurulması, %35.6'sı kontrollü sürdürülmesi ve %4.3'ü ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. 1974 öncesi aile ikametgahı Kıbrıs olanların %68'i Türkiye'den devam etmekte olan göçün durdurulması, %31.3'ü kontrollü sürdürülmesi ve %0.7'si ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Lefkoşa bölgesinden katılımcıların %50.8'i göçün durdurulması, %44.6'sı kontrollü sürdürülmesi ve %4.6'sı ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Mağusa bölgesinden katılımcıların %75'i göçün durdurulması, %21.5'i kontrollü sürdürülmesi ve %3.5'i ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Girne bölgesinden katılımcıların %52.5'i göçün durdurulması, %47.5'i kontrollü sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Güzyurt bölgesinden katılımcıların %54.3'ü göçün durdurulması, %42.9'u kontrollü sürdürülmesi ve %2.9'u ise mevcut durumun sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. İskele bölgesinden katılımcıların %71.4'ü göçün durdurulması, %28.6'sı kontrollü sürdürülmesi lehinde görüş bildirmişlerdir. Mağusa ve İskele bölgelerinin diğer bölgelere oranla daha yüksek bir oranda Türkiye'den devam etmekte olan göçün durdurulması lehinde görüş belirtmeleri nedeni ise nüfus yapısının değişiminin 1974 sonrası adaya yerleşenlerin konumuna yol açabileceği soruların olduğu düşünülmektedir. Buna göre, Mağusa bölgesinden katılımcıların %74.3'nün ailesinin 1974 öncesi Türkiye'de yaşamakta

olduğunu ve %84.5'nin daimi veya 15 yıldan fazladır Kıbrıs'ta ikamet ettiği tespit edilmiştir. İskele bölgesinden de benzer bir katılımcı profiline sahip olduğu görülmektedir. Buna göre İskele bölgesinden katılımcıların %80'nin ailesinin 1974 öncesi Türkiye'de yaşamakta olduğunu ve %93.4'nün daimi veya 15 yıldan fazladır Kıbrıs'ta ikamet ettiği tespit edilmiştir. Lefkoşa bölgesinden katılımcıların ise %52.5'inin ailesi 1974 öncesi Kıbrıs'ta yaşamakta olduğu görülmektedir. Buna göre 1974 hemen sonrası Türkiye'den gelip de Kıbrıs'a yerleşenlerin kendi konumları nedeni ile Türkiye'den göçün daha fazla sürdürülmesini istemediğini söyleyebiliriz.

3. Değerlendirme

Katılımcıların %19.2'sinin bir aйдat duygusuna sahip olmadığını tespit edilmesi, öncelikle üzerinde durulması gereken bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların neredeyse 5'te birini içeren bu kesimin, aйдat bağına sahip olmadıklarını söylemeleri, geleneksel ve ulusal bağları onları için daha fazla bir anlam ifade etmemesi anlamına gelmektedir. Küreselleşme sürecinin bireyi, geleneksel kimliklerinden koparması ve onları büyük ölçüde bireysel özgürlükleri sınırlandıran bağlar olarak algılanmasına yol açan etkileşimi karşısında doğan özerklik talebi, Kuzey Kıbrıs'taki bu kesimin kendilerini ya daha üst kimliklerle ifade etmeye veya bir arayışta itmektedir. Türkiye doğumlu katılımcıların, Kıbrıs doğumlulara oranla daha düşük oranda aйдat bağına sahip olmaları, yaşanan göç olgusunun yarattığı kimlik bunalımının bir sonucu olarak görülmektedir. Göç, bir yandan yeni coğrafya uyum bir yandan da göç edenleri kabul edebilme -içerilme güçlüklerini doğurduğu için küreselleşmenin birey üzerine doğrudan etkilerinin daha yoğun bir şekilde duyumsanmasına; aйдat duygusunun kesintiye uğramasına yol açmaktadır. Ne var ki, kesintiye uğrayan süreçler yanında bazı önemli süreklilikler de vardır. Bunlardan bir tanesi, aile kökeninin önemidir. Güçlü Türk aile yapısı, aile içerisinde büyüklere bağlılık, kuşaklar arası geleneklerin aktarımı ailenin aйдat duygularını genç kuşaklara aktarılmasını, taşınmasını sağlamaktadır. Farklı bir coğrafyada yaşanılrsa, genç kuşaklar farklı toplumsal koşullar altında yetişse bile ailenin kök aйдatında bağlılığı süregelmektedir: 1974 öncesi aile ikametgahı Türkiye olanlar %59 oranında kendilerini Türkiye aйдatında hissetmeyi sürdürmektedirler. Yine kendilerini Türkiye aйдatında hisseden Kıbrıs doğumluların %84.8'inin 1974 öncesi ailenin

ikametgahı Türkiye olması bunun bir diğer göstergesidir. Aile kökenin aйдat üzerine etkisini sürdürmeye devam etmekte ise de, içerisinde yaşanan toplumun birey bilinçli veya bilinçsiz önceden kestirilebilecek belirli davranış modelleri sunar. Bu özgün davranış modellerini öğrenen birey, dışı içerir; diğer bir anlamıyla, içinde yaşadığı toplumu kendi toplumu olarak benimser ve üzerinde yaşadığı topraklara karşı aйдat duygusunu geliştirir. Aйдat duygusunun gelişimi, kendi bilinci için bir yenilenmedir; insan kendini içinde yaşadığı topluma karşı sorumlu hissetmeye başlamakta, diğerlerine karşı kabullenilebilir rolleri daha kolay taşımaya başlamaktadır. Köken aйдatından, yerleşim aйдatına geçişi etkileyen etmenler arasında aile yapısının değişimi incelemeye değerdir. Maalesef, yapılan anket çalışmasına kapsamının sınırlılığı böylesi bir çözümleme yapmamıza izin vermemektedir. Buna karşın, örneğin yüksek öğretimin yerleşim aйдatına geçişte bir etmen olduğu tespit edilmiştir. Aйдat duygusuna sahip Türkiye doğumlu katılımcıların, Kıbrıs aйдatında olduğunu belirtenlerin %34.2'sinin yüksek öğretim görmüş durumda iken, aynı konumda olup da Türkiye aйдatında olduğunu belirtenlerin %21 olması bunun bir göstergesidir. Değişim bir diğer etmeni de ikamet süresi olduğu görülmektedir; Türkiye doğumlu olup da kendilerini Kıbrıs aйдatında hissedenlerin %78.9'u Kıbrıs'ta 15 ve daha uzun bir süre ikamet ettiği tespit edilmiştir. Yine genç kuşaklarda aйдat duygusunun yerleşilen mekana yönelmesi yönünde bir ağırlık taşıdığı görülmektedir; Türkiye doğumlu olup da Kıbrıs aйдatında olduğunu belirtenlerin yalnızca %18.4'nü 45 ve üzeri yaşta kişiler oluşturmaktadır. Toplumda cinsiyete dayalı olarak erkek ve kadın rolleri arasında oluşan farklılık, onların aйдat duygusuna yaklaşımlarına da yansımış görülmektedir. Türkiye doğumlu olup da Kıbrıs aйдatında olduğunu belirtenlerin %54 kadınlar oluşturmaktadır. Bu da kadınların erkeklerle oranla yerleşilen mekana daha güçlü bir bağımlılık geliştirebildiklerini göstermektedir. Yine Türkiye aйдatına sahip ve Kıbrıslı Türklerin kültürlerini yüksek bulaşlar içerisinde Kıbrıslı Türkleri güvenilir bulanların %85.8'ini kadınların oluşturması, cinsiyete dayalı bir farklılaşmaya işaret etmektedir. Çalışmamızda yer almayan ancak mutlaka irdelenmesi gereken, çalışma yaşamının iki toplumsal grup arasında karşılıklı imgelemi nasıl etkilediğidir. İş yaşamına katılan erkeklerin güven açısından iş yaşamına katılmayan kadınlardan farklı bir görüş oluşturmalarına yol açmış olabilir.

Kıbrıslı Türkler ile Türkiyeliler arasında bütünlüğe ve teklife gönderme yapan Türk Milliyetçiliği'nin aksine, Türkiye aیدatına sahip olanlar %6.9'u; Kıbrıs aیدatına sahip olanlar %9'u arada hiçbir farklılık olmadığını belirtmişlerdir. Bu farklılık yine iki kesimden anlamlı bir bölüm için hoş görülemez ve hatta çatışma yaratıcı boyutadır. Türkiye aیدatına sahip olanlarda bu oran %25.6 iken, Kıbrıs aیدatına sahip olanlarda %34.8'dir. Kıbrıs aیدatına sahip olanlarda bu oranın daha büyük bir oranda çıkması, Türkiye'den Kıbrıs'a yerleşenlerin uyum sorunlarından farklı olarak, göç ile Kıbrıs'ta yaşayanlar için devam etmekte olan demografik yapıdaki değişimi ve onun yarattığı sorunlarla bağlantılı olmalıdır. Bu nedenle Türkiye aیدatına sahip olanların yalnızca %8.8'i misafirperver ve %0.8'i yardımsever bulurken, en çok beğenilmeyen özellik olarak bencilliği göstermişlerdir. Diğer taraftan yukarıda değinilen nedenlerden ötürü Kıbrıs aیدatına sahip olanların %69'u Türkiye aیدatında sahip olanları kavgacı ve güvenilmez bulmaktadır. Bu duygu ve düşünceler içerisinde Türkiye'den Kıbrıs'a devam etmekte olan göçe karşı şiddetli bir karşı duruş yaşanmaktadır. Kıbrıs aیدatına sahip olanların %70.9'u Türkiye'den devam etmekte olan göçün derhal durdurulmasını istemektedir. Kıbrıs aیدatına sahip olup da 1974 öncesi ailesi Kıbrıs'ta ikamet etmekte olanlara bu oran ile Kıbrıs aیدatına sahip olup da 1974 öncesi ailesi Türkiye'de ikamet etmekte olanlar arasında değişmemektedir. Bu son tespit, 1974'ten hemen sonra Kıbrıs'a yerleşenler ile daha yakın geçmişte Türkiye'den gelenler arasında bir ayrışmanın yaşandığını, Kıbrıs'ta ikamet süresi uzadıkça, yaşanan değişim ve süreçlere verilen tepkilerin Kıbrıs aیدatında sahip olanlara benzediğini göstermektedir. Örneğin Kıbrıs aیدatında olanların %78.1'i, 15 yıldan uzunca bir süredir Kıbrıs'ta ikamet etmekte olanların %62.9'u, bu oran 0 ile 4 yıl arasında Kıbrıs'ta ikamet etmekte olanlar için %32'si Kıbrıs sorununda olası bir çözümün Türkiyeli ile Kıbrıslılar arasındaki ilişkileri ya hiç etkilemeyeceğini düşündüğü görülmüştür. Ancak tedirginlik de sürmektedir. Kendilerini Türkiye aیدatında hissedenlerin %60.5'i olası bir çözüm sonrasında Kıbrıs aیدatına sahip olanlarla aralarındaki ilişkilerin istenmeyen bir şekilde gelişeceği görüşünü paylaşmaktadırlar. Kıbrıs aیدatında hissedenlerin %40.1'i olası bir çözüm sonrasında Türkiye aیدatına sahip olanlarla aralarındaki ilişkilerin istenmeyen bir şekilde gelişeceği görüşündeler. Türkiye aیدatında olanlar çoğunlukla Kıbrıs'ta olası bir çözümün kendileri için getireceği düzenlemenin kendi konumlarını değiştireceği kaygısı ile Kıbrıslılarla aralarındaki

ilişkilerin de değişeceğinin tedirginliğini yaşamaktadırlar. Benzer kaygılar, Kıbrıs aیدatında olanlar içerisinde anlamlı bir grupta da sürmektedir.

Türkiye aیدatına sahip olanların Kıbrıslılar hakkında ve gerekse Kıbrıs aیدatına sahip olanların Türkiyelilere ilişkin, birbirlerini nasıl duyumsayacaklarına yardımcı olan ayrı imgelem modelleri geliştirmişlerdir. Kıbrıslı Türkler arasında yaygın kabul görmüş "ilerlemecilik" motifi, toplumlari birbiri ile yarış içerisinde kavranmasına yol açmakta; bazı toplumların ileriye doğru hızlı atılımları ve bazı toplumların geri kalmaları doğal bir yasanın sonucu olarak görülmektedir. Geri kalmış toplumların insanları da geri kalmış olduğundan, onların fiziki olarak ilişki kurulduğunda toplumsal hiyerarşi içerisinde "kendinden" daha alt basamakla yerleştirme eğilimi görülmektedir. "Hataylı İşçi"nin Kıbrıslı Türkten toplumsal hiyerarşide daha alt basamakları işgal etmesi son derece doğaldır, ve doğal yasa onu toplumsal işbölümü içerisinde tuttuğu yer de meşruluk kazandırmaktadır. Köken farkı gözetmeksizin Kıbrıs aیدatına sahip olanların %64.7'sinin Türkiyelileri daha düşük kültürel düzeyde görmelerinin nedeni bunun bir tanıtıdır. Bu motifi destekleyen süreçlerden biri de eğitimin ile ilerleme arasında kurulan doğrusal bağlantı olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe, toplum içerisinde kişilerin işgal etmesi beklenen konunun doğal olarak yükselmesi gerektiği genel kabul gören bir önyargıdır. Kıbrıs aیدatına sahip olan ve Türkiyelileri daha düşük kültürel düzeyde görenlerin %53'ünün üniversite ve üniversite üstü eğitim görmüş olmaları eğitimsel sınıflandırmanın "diğerini" algılamada Kıbrıs aیدatına sahip olanlar için taşıdığı önemi göstermektedir. Sonuç olarak, bu çalışma ile resmi ideolojinin savunduğu gibi, Kıbrıs'ta ikamet etmekte olan Kıbrıslı Türkler ile Türkiye aیدatına sahip olanlar arasında tek biçimci bir bütünlük yerine, bu toplumsal bütünlük içerisinde farklı tepkiler üretilebilir, iki ayrı alt topluluğun kendi özgün davranışsal çevrelerini geliştirebildikleri görülmüştür.

Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...

Yenilebilen Doğal Otlar

Engin Anıl - Kezban Öksüzoğulları

The Edible Wild Plants of North Cyprus

Since humankind existed on earth, they either had to collect plants or hunt animals in order to live. Hunting is considered to be a sport nowadays, whereas collecting plants in late winter and early spring is a tradition that had been kept since then.

It took us 2 springs to be able to collect the data listed in our article. We tried to locate the local names of the plants and also the scientific latin names. We were not so successful in this as very few people could distinguish the difference of most of the similar plants.

We welcome any contribution to our article or would like to give more information on them whenever enquired.

Tarihsel süreç içerisindeki ilk büyük toplumsal iş bölümünden günümüze gelene dek insanların geçirdiği evreler, mekanik, teknolojik, sosyal ve kültürel değişimler günümüz toplumunun oluşumunda onun kültürlenmesinde ve yaşayış biçiminin oluşmasında birer nüvedir.

Bu değişimler ve yeni oluşumlar şüphesiz ki ne bir anda ortaya çıkmakta ne de eski unutulup bir anda ortadan kalkmaktadır. Üretim ilişkileri ile üretici güçler arasında var olan doğal çelişki, eski ile yenin çatışmasından meydana gelen hareketlilik yaşamı, yaşayış, üretim biçimini ileriye doğru götürmekte ve yeni gelişim ve değişimlere yol açmaktadır.

1965 - 1980 arası çocukluk ve gençlik yıllarını ülkemizde şehirde yaşamış nesil bir anlamda bu dönemleri toprak ile, kırsal kesimle iç içe geçirmiştir diyebiliriz. Şehirleşmenin, kentleşmenin fazla olmadığı ailelerin apartman tipi yaşam tarzına fazla adapte olmadığı bu dönemde çocuklar oyunlarını, eğlencelerini büyük bir oranda kırsal yaşantı ile geliştirmiştir. Aynı dönemin kırsal yerleşim birimlerinde yaşayan çocuk ve

gençleri ise sürekli doğa ile iç içe olmuştur. Günümüzde ise büyük yerleşim yerlerinde doğadan yararlanma olayının gayet azaldığını, büyük yerleşim merkezlerine yakın olan kırsal yerleşim merkezlerinin dahi bu doğa ile iç içe olan yaşantıdan uzaklaştığını gözlemliyoruz, Kentlere uzak olan yerleşim merkezlerinde eskiyle aynı oranda olmasa bile aynı doğallık devam etmektedir.

Yukarıda değindiğimiz ilk büyük toplumsal işbölümü yani insanların doğadan toplayıcılık ve avcılıkla geçinenler arasındaki ayrımın günümüze kadar insanların doğadan yararlanma ölçüsü oranında devam edegelmiştir. Doğadaki av hayvanlarının azalması, hayvan yetiştiriciliğinin gelişmesi, tarımsal devrimin gerçekleşmesi, çiftlik ve çiftçiliğin gelişimine karşın insanların doğa ile arasındaki ilişki yaşayış biçimi açısından devam ettiği sürece ona bağlı olarak da ondan yararlanılması ve ondan kültürlenmesi de değişik boyutlarda da olsa devam edecektir.

Günümüzde avlayıcılık bir yaşam tarzı olmaktan çıkmış, belirli bir süre ile sınırlanan ve spor olarak adlandırılan bir biçime entegre edilmiştir. (Bazı kırsal yerleşim birimlerinde ise belirli kişilerin tüm sene zarfında kaçak olarak avlanmaları ve hayatlarını bundan kazanmaları ise bu gerçeği değiştirmemektedir). Bu aynı zamanda büyük bir silah / teçhizat / giyim ve aksesuar sanayinde gelişime de neden olmuştur.

Doğada yetişen yabancıl bitkilerin en gözde olanları ve kolay toplanabilenleri ve ekonomik açıdan en yüksek düzeyde gelir getirci olanları ise kültürlenmiş ve çiftliklerde yetiştirilir duruma gelmiştir (gömeç, spannah, enginar, mantar). Toplanması, yetiştirilmesi, tüketime sunulması zor olanlar ise ya unutulmuş, bazen de az miktarda meraklıları için piyasaya direkt sunular duruma getirilmiştir (kadinkasığı, gabbar, ayrelli, kırmızı ve gavcar mantar). Bu türlerden özellikle gabbar, mantar ve ayrellinin büyük ekonomik getirisi olduğundan bunların toplanıp piyasaya sunulması aşırı bir yoğunlukta devam etmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz dönemde kırsal kesimle iç içe olan çocukların kendilerine meyve, tatlı veya yemiş olarak topladıkları ve yedikleri doğal bitkilerin yerini

artık marketlerde sunulan envai tür gofret, çikolata ve şekerlemeler almıştır. Günümüzde "gonnara, saracino veya alçakçı" toplayıp yeyen kırsal kesim çocuğu dahi kalmamıştır diyebiliriz.

Ülkemizde yetişen genelde yabanıl otlar özelde ise yenilebilen yabanıl otlar gün geçtikçe unutulmakta veya ortadan kalkmaktadır. Bunların ortadan kalkmaları ilgili çeşitli fikirleri şöyle sıralayabiliriz.

1975 sonrası Türkiye'den aktarılan nüfus ise yerli halkla kültürelleştiği oranda Kıbrıs'a özgü yaşayış biçimine adapte olmakta, genelde ise kendi örf ve adetlerini, eski yaşayış şekillerini de muhafaza etmeye çalışmaktadır. Bu kesimin çocukları ve gençleri bir anlamda yaşadıkları ekonomik zorluklardan dolayı avcılık ve toplayıcılıktan gelir elde etme amacıyla çok büyük bir oranda "tekrardan yetişmeyecek, tekrardan üremeyecek" bir şekilde bilinçsiz olarak bu işlevi yerine getirmektedir. Avcılık ve toplayıcılıktan insanlar için eskiden murat edilen "karınlarını doyurmanın" yerine hedef oldu daha fazla "gelir elde etme" olmuştur.

Tahribat bununla da kalmamaktadır. Araştırmalarımız sırasında halk arasında anlatılanlara göre Türkiye'den zaman zaman adamıza gelen bazı kimselerin orkide soğanlarını (sahlep yapımında kullanıldığı söylenmektedir), bununla kalmayıp hatta sarı papatyaların çiçeklerini de toplayıp Türkiye'ye götürme teşebbüsünde bulduklarını öğrendik.

Daha çok üretim amaçlı yabancı otlardan temizleme adı altında sürdürülen ilaçlama çabaları da doğada yetişen birtakım yabanıl otları ortadan kaldırmakta bunun yanında birtakım otlar ise besinsel değeri olmasından dolayı artık toplanmamaktadır.

Doğal yaşam alanlarımızın bilinçsiz, plânsız programsız, ve bir talan havası içerisinde yerleşime açılması, sanayi tesislerinin çevre faktörünü dikkate almadan yaptıkları üretim de yabanıl bitki ve hayvan neslinin tükenmesini çabuklaştırmaktadır.

Bilimsel buluşların, tıbbın gelişmesi ve kapitalist ekonominin daha çok kâr amacıyla ürettiği genetiği değiştirilmiş gıdalar -genetiği değiştirilmiş gıdaların zararlı olup olmadığı konusunda tartışmalar halâ devam etmektedir - ve kimyasal ve hormonal maddelerin bilinçsiz kullanımının sebep olduğu kanser ve benzeri türlü hastalıklarda artış yaşanmaktadır. Bilim insanlarının ve basının bu konudaki uyarıları neticesinde genelde dünyada, özelde ise adamızda az miktarda olsa da insanların organik tarım ürünleri yanında doğal olarak yetişmiş yabanıl otları da yemek listelerine alması bizi sevindirmektedir.

Kültürümüzün, folklorumuzun bir dalı olan böylesi

bir konuyu incelerken amacımız sadece halkbilimi ile ilgili bir konuyu incelemek değil ama tarihsel süreç içerisinde yaşanan değişime dikkat çekebilme, "BİLİNÇLİ BİR TÜKETİM, SAĞLIKLI BİR YAŞAM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR ÇEVRE" için belirli önlemlerin alınıp gerekli gelişimlerin sağlanmasına ışık tutmaktır.

Söz konusu araştırmayı yaparken bazı bitkilerin bölgeler, köyler ve hatta kişilerin söyleyiş tarzı açısından isim ve söyleyiş şekli değişikliğine uğradığını gözlemledik. Bizim tesbit etmeye çalıştığımız isimler folklorik özelliği olan yani halk arasında kullanıldığı şekilde tesbit ettiğimiz isimlerdi. Bu anlamda bulduğumuz isimleri doğru / yanlış diye değerlendirmedik. Bulgularımızı herhangi bir şekilde temizleme, ayıklama yoluna gitmedik. Bu konuda araştırma yapacak kişilere de naçizane tavsiyemiz sadece "kendilerinin bildiklerinin doğru olduğu" konusunda kesin tavra girmemeleridir.

Araştırmalarımızda tesbit ettiğimiz yenilebilir yaban bitkilerinin lâtincelerini de bulmaya çalıştık. Bu konu tam anlamıyla dalmız olmadığı için bizi yanıltabilecek bir olgu olarak karışımızda durmaktadır. Söz gelimi bizim "kadın kasığı"olarak adlandırdığımız ve sarı çiçek açan bitkinin literatürde bulduğumuz ismi sarı çiçekli bir kadın kasığı türüdür. Literatürde bulduğumuz kadın kasığı ise mavi çiçekli bir tür olarak karışımızda çıkmaktadır. Bu arada Lefke bölgesinde raica olarak adlandırılan kadın kasığının dikenli bir türü olan andi racia adlı bir türü daha olduğunu öğrendik. Bu anlamda söyleyebileceğimiz konuyu daha bilimsel bir şekilde ele alabilecek çalışma ekiplerinin araştırmalarda bulunmasıdır.

Yurdumuzun değişik yörelerinden 12 kaynak kişi ile araştırmalarımızı bugüne getirdik. Listelediğimiz yabanıl otlarda bazı kaynak kişilerin adlarının bulunmamasının nedeni onların bunları şu anda bile yaşadığı bölgede rastgelmemesindedir. Bunun yanında söz konusu otları bildikleri halde yemeyenleri de yazımızda belirttik.

Araştırmanın sonu yok. Hergün yeni bulgular, yeni türler, yeni tatlar bulmak mümkün. Yaptığımız araştırma ile sizlere ışık tutabildikse ne mutlu bize.

Araştırmalarımız sırasında bize fotoğraf çekimi ve bilgi birikimiyle yoğun destek sağlayan Sonay Anıl, Rengül Ener, Aziz Ener ve lâtince tür adlarını tesbit etmemizde yardımcı bulunan Sn. Ali Rıza Özkök'e teşekkürü bir borç biliriz.

1-ÇİTLEMİT (KK 1, KK 2, KK 3, KK5, KK6, KK7) ÇİTLEMİK (KK 8) ÇİTLEMBİK (KK 10) ÇETLEMİT (KK 4)

Familiya adı: Anacardiaceae
Tür adı:Pistacia atlantica

Akdeniz bölgesinde, Pakistanda ve Atlantik adalarında bulunmaktadır. Ağacın ismi Fas'ın Atlas Dağları'ndan gelmektedir.

Çitlemit veya çitlembik meyvesinin ismi, P.Lentiscus ve P. Terebithus meyveleri için de kullanılmaktadır.

Meyveleri baharat olarak kullanılmakta ayrıca yemis olarak da saçta kavrularak yenmektedir. Ayrıca meyvelerinin en yaygın kullanım şekli özellikle taş fırınlarda pişirilmiş makbul olan çitlemitli biddadır. (KK 10)

Balalan ve Mehmetçik köylerinde Çitlembikli bitaya "Şinno bidda" denmektedir.

Ayrıca bazı bölgelerimizde havanda dövülmüş çitlemitlerden çorba yapılmaktaydı.

Bunun yanında Kıbrıs Rum'larının yapılan "lügani-go" –domuz etinden sucuk- da kullanılır.

2-ŞİNYA (KK1, KK2, KK5, KK6, KK7, KK 8, KK 10) ŞİNNO (KK 4)

Familiya adı: Anacardiaceae
Tür adı:Pistacia lentiscus L.

Genç sürgünleri yeni dönemde açıldıkları dönemde toplanarak turşu yapılmaktadır.

Ayrıca bu sürgünler çiy olarak da yenmektedir.

Ağacın attığı reçine, sakız olarak çiğnenmektedir.(KK7)

Kara fırınların yakıldığında en son fırın içinde yakılır ve kokusu fırına siner. Böylece pişecek yemeğe güzel bir koku verir. (KK 10)

Şinyanın taze filizleri yendikten sonra üzerine su içilirse ağızda çok tatlı bir rahiya oluşur. (KK 4)

3-GABBAR (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK 8, KK10, KK 11)

YUVARLAK TOMURCUĞU GUDRUI, MEYVESİ HIYARCIK (KK 3)

Familiya adı:Capparaceae

Tür adı:Capparis spinosa

Akdeniz bölgesinde yaygın

olarak görülen bir bitki türüdür. Boyu 1,5 m 'ye varabilir. Beyaz çiçekler açar. Çiçeklenme periyodu Mayıs – ağustos aylarıdır. Kuru arazilerde ve taşlık tepelerde sıkça görülür. Ortalama 4 cm boyunda yumurta şeklinde meyveleri vardır.

Genç sürgünlerinden, tomurcuk olan henüz açmamış çiçeklerinden ve meyvelerinden (hiyarcıklarından) turşu yapılmaktadır.

4-GAZAYAĞI (KK6, KK8, KK 11) ,KAZAYAĞI (KK 10), BANGALLO (KK 2) KATIR AYAĞI (KK4, KK5), MANGALLO (KK 7, KK3, KK 4),

Familiya :Umbelliferae

Tür Adı:Eryngium creticum

Akdeniz bölgesi, Mısır ve Irak'ta yetişmektedir.

Mayıs ve kasım ayları çiçeklenme periyodudur.

Etili kökleri yılan sokmalarına karşı kullanılır.

Taze yaprak ve yaprak saplarından turşu yapılmaktadır. Ayrıca haşlanarak kuru bakla ve kuru fasulye ile zeytinyağlı salatası yapılabildiği gibi diyanisi veya salçalı yemek olarak pişirilmektedir.

Bakla ve böğrüliceye kaynatılarak konur. (KK 4)

5-MARAHO (KK 1, KK6, KK4), MARAHA (KK 2), REZYÂNE (KK 2), MARAHHO (KK 9), REZGÂNE (KK 8)

Familiya: Umbelliferae

Tür:Foniculum vulgare

1,5 m boyunda çok yıllık bir bitkidir. Avrupa, Asya, ve Afrika'da yaygın olarak yetişir. Ülkemizde dere yataklarında ve taşlık alanlarda sıkça

yetiştirilmektedir. Özellikle Gırne , Lapta ve Karpaz bölgelerinde sık rastlanılan bir bitkidir. Meyvesi baharat olarak kullanılmaktadır. Zeytin tuzlanırken içerisine katılır. Yahni yemeklerine özellikle kuru fasulyeye, kabak böreğine, gömeç yemeklerine katılır. Hoş bir rayiha veren bir bitki. Yeni yetişkin gövdesi çiğ olarak da yenebiliyor. Kabak böreğine kokusu için doğranarak katılır.

Taş fırınlarda pişirilen, hellimli ve zeytinli biddaya konulur.

Yukarıdakilere ek olarak çöşege de konur. (KK 4)

6-ALÇACIK (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK 7, KK 8, KK 9, KK 10, KK 11)

Familya :Umbelliferae

Tür adı:Tordylium aegyptiacum

Ortalama 40cm boyunda bir bitkidir . Şemsiye şeklinde beyaz çiçekleri vardır. Şubat ve nisan aylarında çiçeklidir. Taze meyveleri çiğ olarak yenilir.

7-EKŞİLİ (KK 1, KK 8, KK 11), EKŞİLİCE (KK 2, KK 4, KK 5, KK 6, KK 10) EKŞİLİK (KK 3) EKŞİLECE (KK 9)

Familya:Oxalidaceae

Tür adı: Oxalis pes-caprae

Sarı çiçekli yabani ottur. Alçak bölgelerde sebze ve meyve bahçelerinde yetişir. Güney Afrika bitkisidir. Oradan tüm Akdeniz bölgesine yayılmıştır.

Mayıs-kasım aylarında çiçeklidir Çiçek sapları çiğ olarak yenilir. Ayrıca toprak altındaki soğanlarının ve çiçeklerinin yumurta ile kızartılarak yendiği bilinmektedir.

Köylerde çiçeklerinin avuç içine sürülerek çıkardığı boya ile ellerin kınalandığı söylenmektedir.

Eski dönemde köylerde yemeğe konacak limon bulunmadığında yemeğin üzerine doğrandığı söylenmektedir. (KK 1)

Soğanları sökülüp kuru saçta kızartılır ve yemiş niyetine yenir. (KK 8)

Gömeç ve lâpsana haşlanmışının üzerine sapları limon niyetine doğranıp yenir. Tavuklara yumurtalarının sarısının koyu sarı olması için yedirilir. (KK 10).

Ekişilinin kök kısmına Sgulugo denmektedir. Aynı şekilde yenmektedir. (KK 3)

8-GADINGASIĞI, (KK6, KK 11), ADRAHURA (KK 2) DİRĞATSİA (KK 1) DRİHACİA (KK3) GADIN GASSIG (KK 9), DİRSACİA (KK 4), RACİA

Familya:Compositae

Tür adı:Centaurea hyalolepis

Akdeniz bölgesinde sıkça görülen bir bitkidir.. Kabızlık tedavisinde kullanılmaktadır. Genç yapraklar sıyrılarak yaprak saplarından yemek yapılmaktadır. Tek

başına zeytinyağı olarak , kuru böğrölce, kuru bakla veya kuru fasulye ile pişirilir.

Olgunlaşan sarı çiçekleri enginar "gafgant" şekline dönüşürken toplanıp soyulur ve çiğ olarak veya haşlanıp zeytinyağı veya salçalı yemeği yapılarak yenir.

9-HOSTES (KK1, KK3, KK4, KK5, KK6, KK 7, KK 11), GAFUREZ (KK3)

Familya adı:Compositae

Tür adı:Cynara coynigera

Akdeniz bölgesinde özellikle Yunanistan Mısır ve Libyada yaygın olarak görülmektedir. Nisan mayıs aylarında çiçeklidir. Sert toprak ve taşlık tepelerde yetişir.

Ülkemizde özellikle Zeytinlik, Kırmı ve Yayla, Kalkanlı bölgelerinde yetişir. En yaygın yenilen yaban otlarından birisidir sade veya etle pişirilebildiği gibi kuru fasulye ve böğrölce ile de pişirilmektedir. Kara ot ve beyaz ota göre daha ekşimsi bir tadı var.

Gafgantı (enginarı) yumurta ile kızartılır. (KK6, K 8)

Kemikli etle pişirilmesi daha makböldür. (KK 10)

10-SARI PAPATYA (KK3, KK5, KK6) (SİMİLYA, SİMİLÜHGÂ, SİMİLLİ (KK 2), SİMİLÜHGÂ (KK 4), SÜMÜLÜRĞYA, GELİNCİK (KK 1, KK 11), SUMULLUİ, AGGADİNA (KK 8), SUMULİA (KK 10), GELİN YEMİŞİ (KK6)

Familiya adı: Compositae
Tür adı: Chrysanthemum coronarium,

Akdeniz bölgesinde geniş yayılım gösteren bir bitki türüdür. Sarı çiçek açar. Tarla ve yol kenarlarında yaygın olarak yetişir. Taze sapları soyularak yemesinin yanında çiçeklenmemiş genç filizler haşlanarak zeytinyağı olarak yenmektedir.

Kadınlar çiçeklerini kaynatıp suyunu saçlarına sürdükçe saçların renginin açıldığı söylenmektedir. (KK 5)

Lûricina - Akıncılar bölgesinde saplarına similli denirdi. (KK3)

Tavukların yumurtalarının sarısının daha koyu olması için tavuklara yedirilirdi. (KK 10)

Çiğ yemesinin yanında pakla ve böğrülceye de kaynatılıp konur. Yumurta kaynarken suyuna atılır ve yumurta kabuğu sarılaşır. (KK 4)

11-CİNARA (KK 3, KK 7, KK 8), YABAN ENĞİNARI (KK3, KK 7, KK 8, KK 11), GAFGAR-IT, (KK3, KK5, KK6) YABAN CİNARASI (KK 1)

Familiya adı: Compositae
Tür adı: Cynara crandunculus

Ortalama 40cm boylarında bir bitkidir. Tarla kenarlarında ve taşlık kuru tepelerde yetişmektedir. Girne bölgesinde ve özellikle Karpaz'ın doğu kesimlerinde yoğun bir şekilde yetişmektedir. Çok dikenli bir bitkidir. Batan dikenlerin çok acı verdiği söylenir. Ama onları bıçaksız soyacak kadar becerikli yaşlı teyzeler varmış. Çiçeklenmemiş genç bitkinin dikenli yaprakları sıyrılarak yaprak dalları yenmektedir. Bu kısımlar yenirken limonlanıp

tuzlanabilir. Ayrıca meyveleri de, dikenleri temizlendikten sonra yenmektedir. Günümüzde sıklıkla tüketilen yaban bitkilerinden birisidir. Haşlanıp zeytinyağı olarak, patatesli veya sade olarak yahnisli yapılarak da yenir. Bu yahninin içine et parçaları özellikle de tavuk katıldığı olur. Yine haşlanıp kuru fasulye veya kuru böğrülceye de katılır. Toplamı soyulduktan hemen sonra limonlu suya atılır. Böylece diğer tüm otlarda olduğu gibi kararması önlenir.

Kaleburnu ve Aysimyo'da böreğini yaparlar. (KK 10)

12-BEYAZ PAPATYA, PAPATYA (KK 2, KK 3, KK6, KK 8; KK 10) SİNEK OTU (KK 1) PİRE OTU (KK 6)

Familiya adı: Compositae
Tür adı: Matricaria c. recutital L.

Ortalama 35 cm boylarındadır. Mart - Mayıs ayları arasında beyaz küçük çiçek açarlar. Akdeniz bölgesinden Hindistan'a kadar yayılım gösterirler. Mutfakta

özellikle çay yapımında yaygın olarak kullanılırlar. Şifalı ot olarak mide rahatsızlıklarında ve boğaz ağrılarında sıkça başvurulan bir bitki türüdür. Taze olarak kullanıldığı gibi, gölgede kurutulularak da kullanılabilir.

Saçları beslediğine inanılır, suda kaynatılıp saçlar yıkanır. (KK 8)

Saçın parlaması için küllü suda kaynatılıp suyuyla yıkanılır. (kk 10)

(Küllü su; insanların çamaşır veya bulaşık yıkamak için toz deterjan bulunmayan dönemlerde kullandıkları yamış kömür artıkları.)

13-ĞLİNDÖ, (KK 2, KK 3), (KOKAR OT KK 1, KK 8), LİNDÖ (KK 4, KK6, KK 7, KK 10)

Familiya adı : Amaranthace
Tür adı: Amaranthus retroflexus L.

Dünya üzerinde çok geniş dir yayılım gösterir. İşlenmemiş arazi üzerinde ve ekin içerisinde zararlı ot olarak yetişir. Yaprakları haşlanarak yenildiği gibi yumurta ile de kızartılmaktadır. Kuru baklaya haşlanıp katılır.

Ayrıca doğal olarak yetiştiği Kuzey Amerika'da tohumları öğütülerek un yapılmaktadır. Çiğ Olarak da yenir. (KK 3)

Yenmez, ineklere yedirilir. (KK 10)

14-ADAÇAYI (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK 6, KK 7, KK 10) (SAGOMİLYA) (KK 2), GARAFAN (KK 8) (HAHOMİLYA KK 3), HOMOLYA (KK 6), AHOMİLYA (KK 4)

Familiya adı: Labiatae
Tür adı: Salvia fruticosa mill.

Orta Avrupa ve Balkanlar'da yabani olarak yetişen adaçayının yaprakları ilk çağlardan beri tedavi amaçlı olarak kullanılmaktadır. Adaçayı yaprakları taze olarak

kullanılabildiği gibi, gölgede kurutulularak da kullanılır. Adaçayının gaz söktürücü, kuvvetlendirici, uyarıcı, burun ve boğaz hastalıklarında ise antiseptik olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Bir çocuk oyunu olarak adaçayının kurumuş tohumları ortası delik ince kamış üzerine konur. Çocuklar alttan yukarıya doğru üflendiğinde bu hafif tohumcu k kendi etrafında döner. (KK 8)

İkinci dünya savaşında sigara bulamayanlar adaçayının yapraklarını kurutup ezerler, kâğıda sarıp sigara niyetine içermişler. (KK 4)

15A-LÂPSANA (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK 7, KK 8, KK 9, KK 10, KK 11)

Familiya adı :Cruciferae
Tür adı: Sinaps alba L.

Şubat-haziran ayları arasında sarı çiçek açarlar. Ekili veya boş arazilerde yaygın olarak ve bolca yetişir. Avrupa ve Batı Asya'da geniş yayılım göstermektedir.

Yeni yetişen bitkinin taze gövdesi ve genç sürgünleri kabuklarından soyularak çiğ olarak yenir. Ayrıca haşlanarak salata olarak tüketilir. Lâpsananın çiçek açmamış tomurcukları da yumurta ile kızartılarak yenmektedir. Yine yeni açmış çiçekler de yumurta ve soğan ile kızartılarak yenmektedir. Salçalı olarak da pişirildiği belirtilmiştir. (KK 1, 2) Bunların yanında gömeçle de kaynatılmakta ve haşlanmış olarak zeytinyağlı, limonlu olarak yenmektedir. Yabancı ülkelerde tohumlarından

ise hardal yapımında yararlanılmaktadır. Halk arasında tansiyonu yükselttiği söylenmektedir. (KK 4) Pişirilken istenirse içerisine pirinç de katılmaktadır. Ekmek zeytinle köyde pikniklerin değişmez yemeğidir.

Kadın Kasığının yanında kaynatılır ve yenir. (KK 11)

15B - EŞEK LÂPSANASI: (KK 1) RUA (KK 4)

Familiya adı :Cruciferae
Tür adı: Hirschfeldia incana

Bu lâpsana bazı bölgelerde Ulya veya Acı Hulya olarak adlandırılmaktadır. Yukarıda andığımız türe göre biraz daha iri gövdeli ve yapraklı tadı ise daha keskindir. Ahmet Ömercağa'nın Nostalji Gönyeli 2 olarak çıkan kitabında belirttiğine göre haşlanmış olan Ulya'ya tuz ve zeytin yağı konur eğer limon konursa tadı acılaştır.

Çok yeyince başı döndürdüğü söylenir. Pakla böğrülcüye haşlayıp koymayı tercih ederler. (KK 4)

16- GÖMEÇ (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK 7, KK 8, KK 9, KK 10, KK 11)

Familiya adı: Malvaceae
Tür adı: Lavatera cretica L:

Haşlanmış zeytinyağlı olarak yenmekte, yaprakları dolma yapımında kullanılmaktadır. Haşlanma sırasında istenirse içine pirinç katılır. Bunun yanında yine pirinçli olarak çorbası ve böreği yapılmaktadır. Bazı bölgelerde içerisine pişerken maraha da katılır. Yumurta ve soğan ile kızartılır. Ülkemizde "Tüylü Gömeç" olarak bilinen türü yememektir. Ancak tohumları tam kurumadan önce çocuklar tarafından yenmektedir. (KK 6)

17-YUMURTA OTU, SERÇE OTU (KK1, KK2, KK5, KK6, KK 7, KK 8, KK 9, KK 10, KK 11) (STRUFUTHGA) (KK 2) TSAKROBİDİLYA (KK3, KK4)

Familiya adı: Caryophyllaeae
Tür adı: Slienes vulgaris

Akdeniz bölgesi, Doğu Asya ve ılık Avrupa'da yetişmektedir. Yol kenarlarında ve nadas tarlalarda sıkça yetişmektedir. Gövde uzunluğu 70cm 'ye kadar uzanır. Çiçeklenme periyodu Mart - Temmuz aylarıdır.

Kahvaltı, yemek veya meze olarak tüketilmek üzere yumurta ile kızartılıp yenir

Taze üst yaprakları çiğ olarak limonlanıp, tuzlanıp yenir. (KK 10)

18- OVA ISPANAHI (KK 1, KK 11), YABANI ISPANAHAH (KK1, KK4, KK5, KK6) LÂHANUTHGÂ (KK 2, KK 4) YABANI PAZI (KK 4)

Familiya adı: Polygonaceae

Tür adı: Rumex conglomeratus murr

Sulak yerlerde yetişir . Avrupa'nın ılıman bölgelerinde ve Asya'da yayılım gösterir. Normal ispanak gibi pişirilebilir. Ancak ülkemizde saçta pişirilen ispanak böreği yapımında kullanımı daha yaygındır.

Buna ek olarak pirinçli pazı yemeği yanında baklagillere katılır. Hamura karıştırılıp bullası yapılır. Böreği yapılrken ısırgan otu, az bulgur, üzüm de katılır.

DİLİFTİ: Mehmetçik bölgesinde yabani ispanak böreğine verilen addır. Hamur bezesi geniş yuvarlak olarak açılır. Üzerine zeytinyağı sürülür. Beze üzerine tuzla ovulup haşlanmış ispanak konur, üzerine ince bulgur kuru üzüm serpilir. Beze rulo haline getirilip etrafında sarılır. Tepsiyeye konulur, üzerine zeytinyağı sürülerek fırına konur.

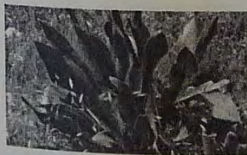
Mehmetçik'te yemeği yapılmazdı. (KK 10)

Yumurta ile kızartılıp yenir. (KK 11)

19-AVROŞİLLO ŞİŞİR (KK 1, KK6), ARGOŞİLLO (KK 4) (KK2, KK3, KK4, KK5) (AĞROŞİLLO KK 3, KK 11)

Familiya adı: Liliaceae

Tür adı: Urginea maritima

Ortalama 20cm çapında soğanı olan bir bitkidir. Geniş yayılım alanı gösterir. Dağlık arazilerde, sahil boy-larında ve kumsallarda bulunabilir. Akdeniz

bölgesi ve Atlantik adalarında yetişmektedir. Soğanlarının kokusu hoş değildir bu nedenle eskiden sinekle ve depolarda ambar zararlılarına karşı mücadelede kullanıldığı bilinmektedir. Aynı zamanda kalp rahatsızlıkları ve dolaşım bozukluklarına için ilaç olarak kullanılmıştır.

Günümüzde herhangi bir şekilde pişirilip yendiğini tesbit edemedik. Fakat Kıbrıs'ta büyük kıtlık olarak anılan dönemde ekmek için un bulamayan fakirlerin onu fırında pişirip, dövüp un haline getirdiğini ve elde ettikleri undan ekme-k yaptıklarını duyduk. (Mehmet Tahir Doluner, KK 1, KK 10)). Fakat bu ekmekten yehenlerin karınlarını sancı tutmaktaymış.

Ezilip ilaç yapılır ve yaralara sürülür. (KK 11)

20-YABANI PRASA , SKURATTA (KK 1, KK3, KK 4, KK 6), YABANI SARMISAK (KK2)

Familiya adı: Liliaceae

Tür adı: Allium ampeloprasum l.

Batı Avrupa'dan Akdeniz bölgesine ve Doğu Kafkasya'ya kadar yayılım gösterir. Mayıs-Haziran aylarında açan çiçekleri kırmızı beyaz veya leylak rengine olabilir.

Adanın birçok yerinde yetişmektedir. Normal prasa gibi pişirilerek yenen bitki barsak kurtlarına karşı etkilidir. Diğer Ot yemeklerine de katıldığında hoş bir rayiha verir.

21- COHO (KK 1), ONCOKKO, SÜTLEĞEN (KK4, KK5, KK6)

Familiya adı: Compositae

Tür adı: Notobasis syriacus

Yapraklar veya gövdesi koparıldığında koparılan yerden süt beyazlığında öz suyu sızar. Yaprakları doğranıp bir miktar tuz ile elde iyice ezilir. Böylece acılığı kaçar.

Limon, zeytinyağı ve tuz katılarak yenir. (KK 1).

* Başka bölgelerde yenildiği konusunda bilgi toplanılmadı.

22- BRUNCOLO (KK 1, KK 11) , YABANI NANE (KK 10) (YEŞİL NANE), DERE NANESİ (KK 1) BRINCOLLO (KK3)

Familya adı:Labiatae
Tür Adı:Mentha pulegium

Dere yataklarında , nemli bölgelerde görülür. Çok keskin kokuludur. Avrupa ve doğu İran'da yetişir. 40 cm boylarında çok yıllık bir bitkidir.

Yaprakları kurutulup veya çiğ olarak istenilen yemeğin üzerine, içine katılır. Kaynamış patates ve pancarın, salatanın, dolmanın vazgeçilmez çesni katıcısıdır.

23-YABANI KEREVİZ (KK6, KK 4)

Familya adı:Umbelliferae
Tür adı:Smyrnium olusatrum

Gölge bölgelerde, ağaç altlarında, su kenarlarında bulunur.Kaba yapılı, tüsüz, kalın bir köke sahip çok yıllık bir bitkidir. Şemsiye şeklinde çiçek kümesine sahiptir.Güney Avrupa Akdeniz bölgesi ve Atlantik adalarında yetişir.Genç yaprak sapları kaynatılarak veya çiğ olarak salatada yenilebilir.

sahiptir.Güney Avrupa Akdeniz bölgesi ve Atlantik adalarında yetişir.Genç yaprak sapları kaynatılarak veya çiğ olarak salatada yenilebilir.

24-MERSİN (KK 2, KK 6) (KK 3)

Familya adı: Myrtus
Tür adı: Myrtus communis L.

Akdeniz bölgesinde çok sık görülen güzel kokulu bir bitkidir. Bu özelliğinden dolayı ören ve ayinlerde kullanılmaktadır. Yoğun sık yapraklı yaprağını dökmeyen ağaççıklardandır. Mayıs- Ağustos

aylarında açan çiçekleri beyaz ve hoş kokuludur.Siyah renkli meyvelerinin içinde çok sayıda çekirdek bulunur. Beyaz meyve veren varyetesi leucocarpa'dır. Meyveleri ishal kesici, antiseptik, iştah açıcı, ve kan dindirici olarak kullanılır.Yapraklarından elde edilen esans, gıda ve parfüm sanayinde kullanılır. Olgun

meyveleri çiğ olarak yenebildiği gibi kurutulmuş olarak kekler ve diğer tatlılarda da kullanılabilmektedir.Ayrıca meyvelerinden mayalanmış içecek de yapılmaktadır. Kurutulmuş yaprakları ise öğütülerek toz haline getirilip pudra olarak pişikler için kullanılmaktadır.

Yabani mersin, aşı mersin, siyah mersin, beyaz mersin ve mor mersin gibi çeşitleri tesbit edilmiştir.

Mitolojik öyküleri olan bir ağaçtır. Günümüze kadar kutsallığı çeşitli şekillerde gelmiştir. Mezarlıklara ölümlere mersin dalları hala daha götürülmektedir. Yakın geçmişimizde 1970'lere kadar devlet büyüklerini, saygın kişileri karşılama törenlerinde yerlere serpilmekteydi.

25-AĞRELLİ (, KK2, KK3, KK4, KK5, KK 11), AYRELLİ (KK 1, KK6)

Familya adı: Liliaceae
Tür adı:Asparagus acutifolius L.

Akdeniz bölgesi ve Atlantik adalarında yetişir. Boyu 1m ye kadar büyüeyen , odunsu, çok dallı gövdesi olan bir bitkidir. Gerçek yaprakları aşağıya doğru eğik-

tir gövde üzerinde eski ve yıllanmış dallarında bol miktarda diken taşır. Kalınca olan genç sürgünleri sebze olarak haşlanıp zeytinyağı ve limon la süslenerek yenmektedir. Ayrıca tavada az miktar suda soldurulup yumurtayla yağda kızartılıp yenmektedir.

26-BÖĞÜRTLEN (KK4, KK5) (ORMAN ÜZÜMÜ KK 9, KK6) VATSİNO (KK 2) VADO (KK 8)

Familya adı: Rosaceae
Tür adı: Rubus sanctus

Tırmanıcı ve ilerleyici bir ağaççıktır. 4 m veya biraz daha yüksek olabilir. Böğürtlenin genellikle yaprakları, nadiren de olsa kökü çay ve doğal ilaç yapımında kullanılır.

Nisan - eylül ayları arasında toplanan yaprakları toplanıp kurutularak çay yapılabilir. Temmuz ekim aylarında ise meyveleri toplanıp yenilir. Meyveleri çiğ olarak yenebildiği gibi şurubu da yapılabilir.

Böğürtlen şurubu ishal ve dizanteriye karşı çok etkilidir. Ayrıca meyveleri likör yapımında da kullanılmaktadır.

27-GONNARA (KK 1, KK 2, KK 4, KK 5, KK 6, KK 7, KK 8, KK 9, KK 10, KK 11), ÇALTI YEMİŞİ (KK 8) GONNORA (KK 3)

Familya adı: Rhamnaceae
Tür adı: Ziziphus lopus

Beyazımsı veya açık gri renkli bir gövdeye sahiptir. Yaprağını döken, bir bitkidir. Tarlalarda orta bölgelerde yabancı ot olarak yetişir dikenlidir. Tatlı fakat lezzetli olmayan

meyveleri ağacında olgunlaşınca yenmektedir. Meyvelerinin ishale iyi geldiği söylenmektedir.

28- KUZU KULAĞI: (KK1, KK 4, KK5, KK6, KK 11)

Yaprakları etli dolma yapmak için kullanılır. Ekşimsi bir tadı var. Yaprak ve yaprak dalları çiğ olarak yenir. Böbreklere zararı olduğu söylenmektedir.

29- KOLOKOS YAPRAĞI: (KK 4, KK 5, KK 6, KK8)

Yaprakları dolma yapılıp yenmektedir. Köy fırınına hellimli zeytinli salınırken altlarına konulurdu. Pişirilen biddanın altının küllenmesi engellenmiş olur ve güzel koku

birakır.

KK 6'ya göre acı olduğu için yenmemektedir.

KK 4 yememektedir.

30-KEKİK (KK1, KK2, KK5, KK6, KK 7, KK 8, KK 9, KK 10)

Genelde mangalda pişirilen kebablara eklenen hoş bir koku veren bitki. Kaynatılıp çayı da içilmektedir. Çakıstese üfelenip konur. Samarella yapımında kurutulmuş etin üzerine konur.

31 - KARA OT BLODARGA (KK 2, KK6), MAVRO GALYA (KK 4), KARA DİKEN (KK 9, KK 11)

Kuru böğrülce, kuru fasulye ve kuru baklaya konuyor. Tek olarak da haşlanıp, zeytinyağlı salatası yapılıyor. Ayrıca yemeği de yapılıyor. (Yahnisi, salçalısı).

Eskilerin deyişine göre kara ot ve beyaz ota et koymaya gerek yoktur. Onlara göre hem besin değeri hem de tat olarak eti aratmıyor.

Yukarıda belirtilenlere ek olarak yumurta ile de kızartılır. (KK 11)

32 - BEYAZ OT, ĞALADUNA (KK 2, KK 4) (KK 3, KK6), BEYAZ DİKEN (KK 11)

Kara otun hemen hemen aynısı olan yalnız yere, yanlara doğru büyüyen bir ot. Tıpkı kara ot gibi pişirilip yenir.

33- GİRDAMA (KK 8)

Familya: Umbelliferae

Tür: Crithmum maritimum L.

Deniz kenarındaki kayalıklarda yetişen bodur bir otur. Hoş bir tadı ve rayihası var. Turşusu yapılır.

34- ISIRGAN (KK 2, KK 4, KK6, KK 11):

Familya: Utricaceae
Tür: Utrica urens

Taze iken veya kurutulmuş olarak kaynatılıp çayı içilir. Ispanah ile karıştırılıp böreği yapılır.

Çorak arazi ve gübreli tarlalarda bulunur. Avrupa ,

Akdeniz Bölgesi ve Batı Asyada yetişir. Dikey büyüyen Dörtköşe gövdeli bir bitkidir. Yapraklarında batan tüyler vardır.

* Yukarıda belirtilen kaynak kişilerimizin hepsi ısır-gan otunu bilmekte ama şimdi kllansa dahi eskiden kullanmamaktaydılar.

35- SARACİNO (KK 2), DEVE DİKENİ (KK 1, KK6) KEKLİK GAVULYASI (KK 8), KEKLİK OTU (KK 4)

Taze olan uç kısımları koparılıp soyuluyor. Kuru böğrülce ve kuru baklaya haşlanıp katılıyor. Çiğ olarak da gövdesi soyulup yeniyor. Ayrıca patatesli yahnisi de yapıyor.

36-YABANI BİZELYA (YABANI LUANA): KK 3, KK 6, KK 11

Familya : Leguminosae
Tür Adı: Lathyrus annuus

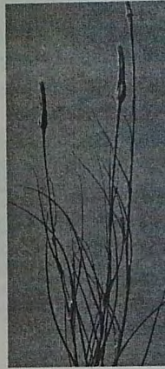
Tarlalarda, çorak arazilerde, sulama kanallarının kenarlarında bulunur. Dalları dağınık, tüsüz, boyu 60 cm civarında, kanatlı gövdesi olan , yıllık bir bitkidir.

37- LİHONİ (KK 3)

Bir yabancı nane türü

38- Mappuro (KK 3)

Taze dalları koparılıp yenir. Hafif şekerli bir tadı vardır. Dalı koparılnca akan sütü tene değdirildiğinde bir müddet sonra süt koyu bir renk alır. Bu siyah bir leke bırakır. Köy çocukları bununla kendilerine oyun amaçlı ben yaparlardı.

39 A -SÜTLÜ GAVULLA (KK 9), GAVULYA, GAURO GAVLO (KK 2), EŞEK GAVULYASI (KK 1), NERO GAVLO (KK 4)

Yaprakları ve gövdesinin kabuğu soyularak yenen bir ot. Hafif tuzlu bir tadı olmasından dolayı bazı kimselerce tuzlu gavulya olarak da adlandırılmaktadır.

Bakla ve böğrülceye haşlanıp katılmaktadır. (KK 4)

39 B -TÜYLÜ GAVULYA:

Yaprakları ve gövdesini saran kabukları soyularak yenen bir gavulya türü.

40-YABANI HAŞHAŞ (KK 12)

Yaprakları ve gövdesi katıksız yendiği gibi salatada da kullanılır.

41-SARMAŞIK, ANZULOVADO (KK 12)

Yaprakları ve gövdesi katıksız yendiği gibi salatada da kullanılır.

42-GAVLİ: (KK 3)

Orta dalı taze iken kabuklarından soyulup yenir.

43-GELİN SAÇI: (KK 1)

Çiğ olarak soyulup yenir, hafif maraha tadında bir bitki.

44-LÂDEN MEMESİ, VİZİRA (KK 12):

Lâdenin kökünden atılan yumruları üzerinde oluşan kesecikler patlatılır. İçinden çıkan şekerli özsuyu (bal) emilir.

45-KEKİK: (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK 7, KK 8, KK 9, KK 10, KK 11)

Kebaplara pişerken, samarellaya kurutulma sırasında taze kırılmış çakıstese, bazı taze sebze salatalarına katılarak yenir.

Sadece İsimleriyle tesbit ettiğimiz fakat doğada bulamadığımız otlardan bazıları ise şunlardır.

45-OĞLOSO: (KK 2) MOĞLOSO (KK 4)

Çiğ olarak bunun yanında haşlanarak veya kızartılarak yenen bir kök bitkisi. Özellikle Baf ve Leymosun bölgesinde yetişen bir bitki. (KK 2)

46-LAİCA (KK 1):

Kaynatılıp suyu içilir. Kalp hastalığına iyi geldiğine inanılır. Kaynatılıp salatası yapılır.

47-ANDİ RACIA:

Kadın kasiğinin dikenli bir türü olduğu söylenmektedir.

48-ARGO GOLOGASO

Araştırmalarımız sırasında bizden yardımlarını esirgemeyen, Sn Ali Rıza Özkök'e, Sn. Aziz ve Rengül Ener'e, tüm kaynak kişilerimize teşekkür ederiz.

Bitki türlerinin tesbiti için aşağıdaki kaynaklara başvurulmuştur.

<http://alphagamma.150m.com>
<http://forum.funghiitaibani>
<http://fungimap.rbg.vic.gov.au>
<http://trees.stanford.edu/ENCYC/PISatlan.htm>
www.hortocopia.com
www.liberherbarum.com/Pn3974.HTM
www.tubitak.gov.tr
www.mediterraneanangardensociety.org
www.museums.org.za
www.fotodisardegna.it
www.iliblio.org
www.philedelphia.edu.jo
www.botanic.co.il
www.sinohost.com
www.sfsu.edu
www.mykoveb.com
www.mushroomexpert.com

İbrahim Yapıcıoğlu: Kuzey Kıbrıs Yaban Çiçekleri.İstanbul,2000

İbrahim Yapıcıoğlu: Kuzey Kıbrıs Ağaç Ve

Ağaççıkları.İzmir,2004

Serkan İlseven: Kuzey Kıbrıs'ın Doğal Orman Ve Park

Ağaçları. Mağusa,2004

Kıbrıs Türk Biyologlar Ve Doğayı Araştırma Ve Koruma

Derneği:Kanlı Dere Ve Asi Dere Florası.Lefkoşa,2003

Dyt. Şevket Direktör:Kıbrıs Türk Mutfağı.Lefkoşa,1998

D.E. Viney: An Illustrated Flora Of North Cyprus.Germany,1994

Dr. Servet Sami Dedeçay: Kıbrıs'ta Koku Bitkileri ve Bunların

İhtiva Ettiği Koku Yağlar Ve Sağlıkta Özellikleri.Lefkoşa,1998

KK 1

Adı Soyadı: Rasiha Anıl

Doğum Yeri: Turunçlu

Doğum Yılı: 1926

KK 2

Adı Soyadı: Sonay Anıl

Doğum Yeri: Poli, Baf

Doğum Yılı: 1958

KK3

Adı Soyadı: Rengül Ener

Doğum Yeri: Akıncılar (Luricina)

İkâmet Yeri: Akıncılar (Lûricina)

Doğum Yılı:

KK 4

Adı Soyadı: Mirati Erdoğan

Doğum Yeri: Pendagomo (Beşevler), Lemosun

İkâmet Yeri: Lefkoşa

Doğum Yılı: 1920

KK 5

Adı Soyadı: Mehmet Faiz

Doğum Yeri: Akaça Peristeronası

İkâmet Yeri: Balıkesir

Doğum Yılı: 1929

KK 6

Adı Soyadı: Veli Özener

Doğum Yeri: Gönyeli

İkâmet Yeri: Gönyeli

Doğum Yılı:1945

KK 7

Adı Soyadı: Gönül Faiz

Doğum Yeri: Lefke

İkâmet Yeri: Balıkesir

Doğum Yılı:

KK 8

Adı Soyadı: Ahmet Kırşan

Doğum Yeri: Kalavason Lárnaka,

İkâmet Yeri: Mağusa

Doğum yılı: 1945

KK 9

Adı Soyadı: Alkan Çoban

Doğum Yeri: Serdarlı (Çatoz)

İkâmet Yeri: Yeniceköy

Doğum Yılı:1956

KK 10

Adı Soyadı: Gülçin Erkmen

Doğum Yeri: ve bulunduğu yerler: Balalan, Mehmetçik

İkâmet Yeri: Lefkoşa

Doğum Tarihi: 1949

KK 11

Adı Soyadı: Nurten Kanlı

Doğum Yeri: Lefkoşa

İkâmet Yeri: Gönyeli, Kanlıköy

Doğum Tarihi: 1939

KK 12

Adı Soyadı: Musa Seral

Doğum Yeri: Yağmuralan (Vroiça)

İkâmet Yeri: Yeşilirmak

Doğum Yılı: 1943

Kıbrıs Türk ve Rum Halk Edebiyatlarında "Dirimmo Masalı" A Turkish And Greek Cypriot Folk Tale: "The Tale Of Dirimmo"

***Mahmut İslamoğlu- **Şevket Öznur**

Introduction

When we look at the Folk Tales of Cyprus in general, it transpires that they have a structure which is similar to the folk tales of other countries. On the other hand, however, they bear no resemblance to and differ from the tales of the world as far as motifs are concerned.

While we have tales which are listed in the world motif index, we also have tales which are different and interesting.

Through our efforts and the efforts of other researchers numerous new tales have been discovered, compiled and added to the archives of the Turkish Cypriot Folk Tales thus enriching the archives greatly. We can confidently say that, as of today, most of the Turkish Cypriot Folk Tales have been compiled and there are not many yet to be discovered.

Following the opening of the gates at the borders and removal of restrictions on travelling between North and South Cyprus on 23rd April 2003, we have had the opportunity to obtain material which made it possible for us to learn more about the Greek Cypriot Folklore.

We now have in hand the initial data that we gathered from tales we have read and searched from sources

Introduction

When we look at the Folk Tales of Cyprus in general, it transpires that they have a structure which is similar to the folk tales of other countries. On the other hand, however, they bear no resemblance to and differ from the tales of the world as far as motifs are concerned.

While we have tales which are listed in the world motif index, we also have tales which are different and interesting.

Through our efforts and the efforts of other researchers numerous new tales have been discovered,

compiled and added to the archives of the Turkish Cypriot Folk Tales thus enriching the archives greatly. We can confidently say that, as of today, most of the Turkish Cypriot Folk Tales have been compiled and there are not many yet to be discovered.

Following the opening of the gates at the borders and removal of restrictions on travelling between North and South Cyprus on 23rd April 2003, we have had the opportunity to obtain material which made it possible for us to learn more about the Greek Cypriot Folklore.

We now have in hand the initial data that we gathered from tales we have read and searched from sources either in Greek or in English and we have already presented this data at the XI YDÜ- KIBATEK Literature Festival.

Our research has shown us that many tales are practically the same and this similarity indicates that some tales were passed from Greeks to Turks or vice versa. The tale of Dirimmo is a typical example. We can, by looking at the episodes of this tale, see the similarities and differences. While the frameworks of the tale are alike, the tale has been changed to suit the structure of the communities.

Giriş

Kıbrıs Masallarının ada üzerinde geneline baktığımızda, tüm dünya masallarında olduğu gibi çatı bakımından aynı, motifler açısından farklı olduklarını görürüz.

Dünya motif indeksinde yer alan masallarımız da olduğu gibi, bir çok farklı ve ilginç masallarımız da vardır.

Günümüze kadar bizim ve diğer araştırmacıların derlemişi olduğu Kıbrıs Türk Masallarıyla masal arşivimize birçok yeni masal kazandırılmıştır. Bugün artık Kıbrıs

Türk Masallarının birçoğu derlenmiştir.

23 Nisan 2003 tarihinde Kuzey ve Güney arasındaki sınır kapılarının açılmasından sonra, Kıbrıs Rum Halkbilimi hakkında elde ettiğimiz materyaller sayesinde birçok yeni bilgi edindik.

Gerek Rumca, gerekse İngilizce kaynakları okuyarak taramış olduğumuz masallarla ilgili, ilk verileri XI YDÜ-KIBATEK Edebiyat Şöleni'nde sunmuş bulunuyoruz. (1)

Araştırmalarımıza göre birçok masal örtüşürken, Rumların Türklere, Türklerin de Rumlara vermiş olduğu masallar vardır. İşte; bu masallardan birisi olan Dirimmo masalının epizotlarına bakarak aralarındaki benzerliği ve farklılığı görebiliriz. Çatı olarak benzer olan masal, toplumun yapısına göre değiştirilmiştir.

RUMCA DİRİMMO MASALI'NIN TERCÜMESİ VE EPİZOTLARI

Bir zamanlar hem öksüz, hem de yetim üç kardeş yaşamaktaymış. Son derece fakir, hiçbir mal varlıkları yoktu.

Bir gün, iş bulmak için, üçü birlikte yola çıktılar. Yolda giderken buğday ekili bir tarla gördüler. Hepsinin küçüğü ve zekisi olan Dirimmo kendilerine şöyle dedi: "Kardeşler, bu ekinleri biçelim mi, ne dersiniz, sahibi bir görüşe mutlaka bize en azından yiyecek ekmek olsun ver."

Kardeşleri bu düşünceyi uygun bulup ekinleri biçmeye başladılar. Ekinler insan kılığında bir Dev'e (2) aittir. Onları görünce yanlarına gidip kendilerine: "Gençler ekinler bana aittir" dedi. Dirimmo yanıt verdi ve dedi ki: "Efendi, biz, buğdayı kendimiz alalım diye biçmiyoruz, yapacak başka bir işimiz yoktu. Bu nedenle ekinleri biçmeye karar verdik. Belki sahibi bize de biraz ekme verir diye düşündük."

O vakit Dev onlara dedi ki: "madem ki iş bu biçimdedir, o halde biçiniz. Sadece eşime bir mektup yazayım, yemek hazırlasın da işiniz bitince, hep birlikte yiyeelim."

Dev mektupta şöyle yazdı:

"Karıcığım, Dirimmo'yu kes, güzelce pişir, bir arkadaşla gelip onu yiyeelim."

Dirimmo'yu çağırıp mektubu eşine götürmesini ister. Dirimmo okuyup yazma biliyordu. Yolda mektubu açıp okudu ve hemen onu yurtp yerine şunları yazdı: "Karıcığım, tavuk, kaz, hindi ve daha başka ne istiyorsan kes, pişir, çünkü arkadaşlarımla eğlenmeye geleceğiz."

Dirimmo şatoya varınca Dev'in hanımı mektubu okudu ve hemen büyük eğlencenin hazırlıklarına başladı.

Dirimmo hanımın emrine uyarak yemekleri pişirmek için gerekli odunları kesmekteydi. Bir ara açıkgoz Dirimmo çok yorulduğunu söyleyerek Dev'in karısının kendisine yardımcı olmasını rica etti. Dev'in karısı ona uyup yerden odunları toplamak için eğildi. O an Dirimmo kuvvetli bir darbe ile onun kafasını kopardı. Sonra onu, sağdır ve uyuyor gibisinden yatağının yastığı üzerine bıraktı.

Dirimmo'nun kardeşleriyle şatoya gelen Dev gerçekten de öyle sanmıştı. Yemek yemek için zengin sofraya oturdukları zaman Dirimmo, kardeşlerine, asla şarap içip sarhoş olmamalarını öğütledi. Böylelikle Dev tüm içkileri tek başına içmiş oldu. Obur Dev içkileri içince derin bir uykuya daldı. Böylece üç kardeş şatodan kaçıp Dev'in şehirden kurtulma fırsatı buldular. Ondan sonra kendilerine iş vermesi için kralın sarayına gittiler. Kral gerçekten onlara yardımcı oldu. Birini açtı, diğeri ni bahçivan, ve Dirimmo'yu da yaveri yaptı.

Dirimmo daha iyi yere tayin edildiği için kardeşleri kışkandı ve ona kötülük yapmanın yollarını aramaya başladılar. Bir gün krala: "Sen nasıl bir kralısın, örtecek altın bir yatak örtün bile yok" dediler.

Kral da onlara: "Kimin böyle bir örtüsü var?" diye sordu.

Onları hemen: "Dev'in var" dediler.

"Peki onu bana kim getirebilir" dedi Kral.

"Dirimmo getirebilir" dediler

Kral Dirimmo'yu yollarsa Dev onu öldürür diye düşündüler.

Kısa bir süre sonra Kral Dirimmo'yu yanına çağırıp isteğini ona bildirir. Dirimmo biraz düşündükten sonra: "Tamam haşmetlim, madem ki istiyorsunuz gidip size getireyim" der.

Yola çıkmazdan önce bir hayli pire ve kişiyi sokup rahatsız eden küçük haşere toplayıp bir şişenin içine doldurdu. Gün batımı Dev'in şatosuna girmek için hazırdı. Oraya vardığı zaman Dev'i uyurken buldu.

Gürültü çıkarmadan Dev'in yatağının altına saklandı. Şişenin içindekileri Dev'in yatak örtüsüne boşalttı. Biraz sonra tüm haşere Dev'in vücuduna yayılıp onu feci biçimde ısırmağa başladılar. Dev, onları def edeyim derken altın yatak örtüsünü yere düşürdü.

Pusuda bekleyen Dirimmo, örtüyü kaldığı gibi şatodan toz oldu. Kısa bir süre sonra, elinde altın örtü olduğu halde saraya döndü.

Kral ferahından ona daha da yüksek mevki verdi. O zaman kardeşleri daha da kışkandılar. Dirimmo'ya

kötülük yapacak olan yeğâne varlığın korkunç Dev olduğuna inanıyorlardı. Böylece yeniden fırsat kollayıp Kral'a şöyle dediler:

"Sen ne biçim bir Kral'sın. Bir altın atın bile yok."

Kral o vakit onlara: "Kimin altın atı var" diye sordu.

"Dev'in var" dediler ve kardeşleri Dirimmo'yu gönderip onu getirmesini önerdiler.

Canı gönülden bir altın ata sahip olmayı isteyen Kral Dirimmo'yu yeniden Dev'in şatosuna gönderdi.

Dirimmo şatoya vardığında gece olmuştu. Dev derin uyukuydu. Altın ata hiçbir özel önlem almaksızın ahırda bulunmaktaydı. Fakat herhangi bir tehlike halinde efendisini haberdar etmek için boynunda birçok küçük ziller bulunmaktaydı.

Bu ziller atın en ufak bir hareketinden şiddetli ses çıkarıyorlardı. O denli şiddetli ki Dev'in kulağına kadar ulaşıyordu. Atı almaya çalışan Dirimmo'ya büyük engel teşkil ediyordu. Zillerin ilk ötüşünde Dev hemen sevgili hayvanının yamibaşında bulundu. Dirimmo çok zorluk çekiyordu, lâkin bir yolunu bulup Dev'i atlatarak atı Kral'a götürmeliydi. Açık göz ve kurnaz olan Dirimmo beraberinde hayli pamuk götürerek yeniden şatoya vardı. Bu pamuklarla zilcikleri dikkatlice tıkadı. Böylelikle at hareket ettiği zaman ziller asla ses çıkarmıyordu. Hızı inanılacak gibi değildi. Başarılı oldu ve Dirimmo altın ata binili olarak Kral'ın sarayında bulunuyordu.

Her yeni başarıdan sonra Kral Dirimmo'ya daha iyi bir gözle bakıyordu. Gücüne ve açık göz lülüğüne daha da fazla inanç besliyordu.

Kral. Dirimmo için yeni planlar hazırlaya dursun kardeşleri başarılarından dolayı Dirimmo'yu daha da kiskanır oldular.

Onu mahvetmek için yeni bir girişimde bulunarak Kral'a:

"Sen nasıl bir Kral'sın. Bir altın yüzüğün bile yok" derler.

Kral onlara:

"Kimin böyle bir yüzüğü var?" diye sorar.

Onlar kendilerinden emin bir biçimde:

"Tabii ki Dev'in var" derler.

Kral onların niyetlerini çoktan anlamıştı lâkin Dirimmo'yu biraz daha denemek istediği için onu yanına çağırır. Bu arzusunu da bildirip yüzüğü getirmesi için onu şatoya gönderdi. Dirimmo duruma göre ne götüreceğini bildiğinden yanına bir şişe yağ alarak hiçbir korku duymadan şatoya hareket etti. Her zaman ki gibi Dev'in şatosuna gece vakti vardı. Onu sakın sakın uyur vaziyette buldu ve çok dikkatli olarak yüzüğün bulunduğu parmağına yağ dökmeye koyuldu. Yüzük kolayca kaydı lâkin kötü talihinden Dev uyandı

ve onu elleri arasına aldı.

"Seni canlı canlı yiyeceğim. Elimden kurtulamayacak. Vaktin geldi" dedi.

Dirimmo: "Acele etmeyin efendim. Çok sıkıyım. Eğer beni şimdi yemeğe kalkarsanız kamuruz doymayacaktır. Sizin iyiliğiniz için beni kırk gün badem içi ile besleyiniz. O vakte kadar semiririm. O zaman beni yersiniz efendim" dedi.

Aptal Dev buna inandı ve Dirimmo'nun dediğini yaptı. Kırk gün geçti, onu yiyeceği saat geldi. Onu şımanca bulup birlikte yemeleri için bir arkadaşını da davet etmeye gitti.

Dirimmo bu arada fırsat bulup Dev'in sakladığı yerden yüzüğü de alarak şatodan ayrıldı.

Dirimmo'nun başarıları birbirini izledi. Diğer iki kardeş Dirimmo'nun hiçbir şart altında yaşamından olmadığını üzümlere görüyorlardı.

Bunun üzerine korkunç bir öneride bulundular. Bu öyle bir şeydi ki küçük kardeşleri hiçbir biçimde bunun altından kalkamayacaktı.

Nihayet Kral'a söylediler:

"Dirimmo'yu gönder de sana Dev'i canlı olarak getirsin. Bu kurnaz sana savaş açmaya niyetlidir" dediler.

Kral birkaç kez düşündükten sonra dedi:

"Dirimmo'yu göndereyim de Dev'i bana sağ olarak getirsin. Onun gücüne ve yeteneklerine güveniyorum. Bundan ötürü bu zor misyonu ancak ona verebilirim. Dirimmo bu işi de başarırsa onu kızım ile evlendireceğim ve onu tahtımın varisi yapacağım."

Dirimmo Kral'ın emrini işitince birkaç gün düşündü. Sonra kafasında son derece zekice düşünülmüş bir plan hazırladı.

Tahtadan bir sandık yaptırdı. İhtiyar kılığına girerek şatonun yolunu tuttu. Oraya varıp da onu karşısında görünce sordu.

"Dev'im kötü Dirimmo'yu hiç tanıdın mı?"

"Tanır mıyım? Tabii tanımır o katili."

"Tuttuğum bu sandığı görüyor musun? Onu içine koymak için yaptım. Bana çok kötülükler yapt. Öcümü alacağım. Lâkin yardımını istiyorum."

"Ne istersen efendi. Ne istersen, sana yardım edeyim."

"Sağlam olup olmadığımı denemem için bu sandığın içine girmeni istiyorum."

İhtiyarın ağzından bu sözleri işiten Dev ferahından uçuyordu.

Diğer bütün işlerini bırakıp şarkılar söyleyerek seviniçli bir halde sandığın içine girdi. O zaman Dirimmo, onu sandığın içine bir güzel kapatıp, kısa bir sürede onu hediye olarak Kral'a götürdü.

Sarayda, Kral'ın hanımı, Dev'i görmek için sandığın bir deliğinden içeriye baktı. Fakat Dev hemen onun gözünü yuttu. Kral'ın karısı artık tek gözlü kalmıştı. Kral o vakit son derece hiddetlendi ve hizmetkârlarına sandığı yakmalarını emretti. Böylece kısa sürede Dev canlı canlı yanarak tahta sandıkla birlikte kül haline geldi.

Kral sözünü tutarak, Dirimmo'yu kızıyla evlendirdi ve onu tahtının varisi yaptı.

Dirimmo iki kardeşine kötülük etmedi. İyiliğinden onları sarayda alıkoymdu, daha iyi görevler verdi ki bundan böyle kimselere haset edip kıskanmasınlar.

Böylece onlar iyi, biz daha iyi yaşadık.

Rumca Masalın Kaynağı:

Kıbrıs Masalları, Kostas Papayorgio. Strovolos, Lefkoşa 2001

RUMCA DİRİMMO MASALININ EPİZOTU

1-Üç fakir kardeş var.

2-Ekili bir tarlayı para kazanmak için biçerler.

3-Biçtikleri tarla insan kılığında bir Dev'indir.

4-Dev Dirimmo'yu eşine mektup vermesi için şatoya yollar.

5-Mektupta Dev, karısına, Dirimmo'yu kesip yemek yapmasını yazar.

6-Dirimmo mektubu değiştirir ve evdeki hayvanları kesip yemek yapmasını yazar.

7-Şatoya gelen Dirimmo Dev'in karısının başını keser.

8-Dev ve kardeşleri şatoya gelir.

9-Yemekte sarhoş olan Dev uyuyunca çocuklar şatodan kaçar.

10-Kralın yanında işlemeye başlarlar.

11-Kardeşleri Dirimmo'yu kıskanır ve kötü planlar düşünürler.

12-Krala devin bir altın yorganı olduğunu ve bunu Dirimmo'nun alabileceğini söylerler.

13-Dirimmo yorganı almaya giderken yanına haşere alır. Dev'in yatağına döker ve yorganı alır.

14-Kral buna sevinir ve Dirimmo'yu ödüllendirir.

15-Kıskanç kardeşler daha da kıskanır.

16-Kral'a altın atı olduğunu söyleyip Dirimmo'nun alabileceğini söylerler.

17-Dirimmo zekiliğiyle atın boynundaki zillere pamuk tikayarak atı çalar.

18-Kral bu işe sevinir. Dirimmo'yu ödüllendirir. Kardeşleri daha da kıskanır.

19-Kral'a Dev'in altın yüzüğü olduğunu söylerler.

20-Dirimmo yanına yağ alır. Tam Dev'in elinden yüzüğü çıkarırken Dev uyanır ve onu yakalar.

21-Bir süre sonra Dirimmo Dev'i kandırır ve yüzüğü alıp kaçar.

22-Dirimmo'nun kardeşleri bu olaylar üzerine daha da kıskanç olurlar. Dirimmo'yu ortadan kaldırmak için bir plan hazırlarlar.

23-Krala Dirimmo'nun Dev'i yakalayıp kendisine getirmesini söylerler.

24-Kral Dirimmo'ya, Dev'i yakalarsa kızını ona vereceğini söyler.

25-Dirimmo zekice bir plan yapar,devi kandırır ve Dev'i sandığa koyup şatoya götürür.

26-Kral'ın karısı meraktan dev görmek için sandığın deliğinden bakar. Dev kadının gözünü yutar. Bu olaya sinirlenen kral sandığı yakar ve Dev ölür.

27-Dirimmo kralın kızıyla evlenir, kardeşlerini affeder.

TÜRKÇE DİRİMMO MASALI

Vahdın zamanın birinde bir adam ırgat dutmuş, üç dane da fukara gardaş varmış. Demişler: "Gidelim be bu ırgatların yanına, berki bizi alırlar da, orag biçerig da, beş on gurusı alrığ."(anlatıcı ekler "para ya bu")

Gidmişler demişler, onnar da: "usdamız yokdur yanımızda begleyiñ, gelsin alrısı sizi alsın"

Eee ustaları geldi, demiş: "aha o Popaz onda, odur işe alan, gidiñ onun yanına alsın sizi"

Eee giddi bunlar Popazın yanına, Popaza dediler: "İş var? Var ya,yok dedi, alñ oragi, biraz demed baglayiñ, biçiñ, aha oraşda orag,biçiñ"

Dirimmo'ya "sen ufaksın"dedi. "saña mektup yazaçağım da , gocagarı ekmeğ versin saña, gelesiñ bize"dedi.

"Bin eşeğe"dedi, bindi eşeğe ouğlancık,giderkan "açayım da okuyayım bu megdubu"demiş, açmış da okur, döv gariya der: " iki dañe var yanımızda, bazla bunu gelene gadar,bişir, hazır bulayım da yeyim"

Eee Dirimmo yazıyı değiştirdir,yazar "bu gadar ekmek, bu gadar hellim yolla"

Verdi megdubu gadına, megdubu okuyan döv garısı, bir sirya egmeg, bir sirya da hellim, verdi buna.

Döv maraz eder, bu geldi napacag,bunnar bir egmeği yeyeğene kadar, o bir dane atar ağzına,bir da hellim atar,yer pezeveng döv.

Gece alır bunnarı gider evine döv,gariya "ne bazlamadıñ be bunu", garı "eee sen yollamadıñ bu megdubu"dedi, "bu gadar egmeg, bu gadar hellim"

Döv "yog", garı "aha be mektup"dedi.

Dövün üç dane oğlu varmış,üçda bunnar, gece şimşirik daşı goymuş oğularının başına,şafkırır böyle. Bunları gece baglayıp yesin ister döv.

Gakar o oğlancığ, oğlancığa ufak Dirimmo demiş. Dirimmo oğlularının başındakını alır, getirir gardaşları-na gor, hem gendi başına gor.

Döv gelir gece yarısı bazlar gendi oğlularını, yer bun-lardır deye.

Eee Dirimmo dedi gardaşlarına: "gakiñ, gaçalım da dövdür bu" bunnar geçer.

Gakar sabahdan döv bakar, gavole hiçbiri yok,ağnadı oğlularını bazlayıp yediğini, düşdü bunların peşine ama, sınırı geçdiler, geçemezmiş sınırı oyanı, sınır varmış.

Bunnar şimdi giddiler bir padişahın yanına, hizmetkar girdiler.Padişah Dirimmo'yu aldı yanına yardımcı, gar-daşları kıskandı.

Dediler Padişah'a "Döv'ün bir sihirli yorganı var, o yorgan saña layıdır."

Padişah der: "kim alır"

Gardaşları: "aha bizim Dirimmo'cuk alır" der.

Söylediler gendine ne deñ. Kırg güne gadar getirmes-sañ, bu yorganı Döv'ün, kafañı keseceğim.

Dirimmo der: "bir cebime bid bulacañ,bir cebime da pire bulacañ vereceñ baña gideyim. Alır gider dövün evine, deler damı, yaddığı yere silkeler bidleri, pireleri, döv gaşınır, basar dama da daşı, demiş: "tolu yağar, atayım bu yorganı hep geberdsin pireleri, bidleri." Atar dama yorganı, gelir eve. Dirimmo alırkandan yorganı vurur omuzuna, yallah gider.

Sabahdan uyanır döv, bakar dama hiçbişey yog, koşar arkasına ama sınırı geçer Dirimmo. Alır getirir yorganı.

Bu sefer şimşirik daşını atar, ortalık gündüz olur, bunnarı da alır Dirimmo ovada guzu begler. Atar kapar, atar kapar. Padişah gızı görür, halayığa demiş : "söyle ne istersa baña, birini versin." Dirimmo demiş: "parayı-nan almadım, parayınan satmam, böyüce yatırkana başı ucuma goyum, geçsin alsın. Gor başı ucuna, söyler halayığ genne, ener hanaydan alır gider. Var daha iki dane. Atar kapar, atar kapar, çağırmişlar onu da versin. "Eee başı ucuma goyayım, geçsin alsın" der Dirimmo.

Gardaşları kıskanır. Demişler bak bura Padişahım, o dövün bir atı var, saña layık. Padişah: "kim getirir", gar-daşları: "aha bizim Dirimmocuk"

Dirimmo: "baña demiş, bir torba pamuk ver, Padişahım gideyim".

At ayağını vurunca zilleri çar çar eder, eee vurur ayağını, çar çar eder ziller çıkmaz meydana. Döv: "uyutmañ beni böuce" der, verir gırbacı. At, bu sefer seslenmedi, pamuk basmış, eee,bindi ata geçdi, döv, sabahdan bakar at yog, goşdu arkasına ama sınırı geçti gene bu.

Eee bu sefer gardaşları dedi: "bak sağa söyleyim, bir taşı var dövün, dediler, altundan"

Padişah: "eee kim alır"

Gardaşları: "eee bizim gardaş Dirimmo alır"

Eee gidi fukura Dirimmo alacak taşı diye, duddular genni bu sefer. Eee Döv gariya dedi "bak bura sen, bu odunları parçala, gideyim benda toplayım ormandan daha odun, bişirelim da yeylim geni,tamam."

Durdu tak tak nacağınan parçalasın odunları. Dirimmo dedi gene: "ne vurun, aha parçalayamañ, ver baña, parçalayım saña, aha beni heyceksiziñ, yeñi." Al der gariya bu parçayı, al bu parçayı, bir vurdu kafasına gayrı kopardı genne kafayı. Bişirdi, saldı furuna. Bu aldı tası da geçdi gene, mesel ya bu. Neysa oğlum gelir, bakar furuna "aaa gocagarı bişirdi." Bakar gocagarıyı arar "vay iki gözü kör olsun"dedi. "benim gariyı da attı deliğe" koşdu arkasına. Eee sınırı geçdi.

Gardaşları dedi: "Padişahım, bu dövü göresin nasıldır"

Padişah: "eee kim getirecek"

Gardaşları: "bizim gardaş getirir."

Dirimmo sırtına parça parça urubalar geyer, ağlayarak gider dövün kapusuna. Döv "Ne oldu oğlum"dedi, Dirimmo "Ne olayım" dedi. "Bir Dirimmo var, böyle yaptı, şöyle yaptı"dedi, ağlar. Döv dedi "baña bıraktı, baña da yaptı"

Dirimmo "gel dedi, galın ağaçlardan sandık yapalım,gidelim dutalim genni, goylum içine, alalım yeylim"

Bir ağaç keseller, böyle galın, Döv'e der "gir içine sen guvadlısın, vur bakalım, sonra öldürmesin bizi gene"

Döv girer içine,bir vurur kopar yerimo, başka keseller.

Dirimmo "hade bakalım" der Döv'e. Dane bile. Vurunca omuzuna yallah Padişaha, "aha getirdim" dedi.

O vakid Döv'e dediler. "Atı mı isdeñ taşı mı isteñ."

"Getiriñ dedi atı göreyim" atı gördü.

"kesiñ kafamı gayrı."dedi.

Eee Padişah kesdi kafayı genne.

Bu da böyle biddi.

MASALIN KAYNAK KİŞİSİ:

Ahmet Karaoğulları. Doğma büyüme Meluşalı (Kırkkale). Ahmet dayı tam on derya insan, tip bir Kıbrıslı, çobanlık yapmış tam 10 evlat sahibi bir insan, 85 yaşında, çok sigara içtiğini söyler. Dedesi Gara Mehmet'e annesi çocukken "karaoğlum karaoğlum" dediği için soyadları Karaoğlan kalmış. Köklerinin Konya'dan geldiğini söyleyen Ahmet dayı, "Biz eski-den geceleri toplanır, birbirimize, masal, bilmece, mani söyledik, şimdi bu televizyon çıkıldı, bütün herşeyi unutmaya başladık, çok masal bildirdim, günden güne

hepsini unutmaya başladım" diyor.

Ahmet Karaoğulları'ndan bugüne kadar toplam atmışa yakın masal,bilmece, türkü, ve diğer birçok halk anlatılarını derledik ve derlemektediriz.

TÜRKÇE DİRİMMO MASALININ EPİZOTU

- 1-Üç fakir kardeş var.
- 2-Dev kılığında bir papazdan iş isterler
- 3-Ekili tarlayı para kazanmak için biçerler.
- 4-Dev Dirimmo'yu eşine mektup vermesi için eve yollar.
- 5-Mektupta Dev, karısına, Dirimmo'yu kesip yemek yapmasını yazar.
- 6- Dirimmo mektubu değiştirir ve kendilerine hellim ve ekme vermesini yazar.
- 7-Dirimmo yemekleri alır ve ovaya gider
- 8-Dev,Dirimmo ve kardeşleri eve gelirler.
- 9-Dev'in üç oğlu var.
- 10-Dirimmo, Dev'in üç oğlunun başındaki taşları alır ve kendi kardeşlerinin başına koyar.
- 11-Dev oğullarını bunlardır diye yer.
- 12-Bunlar Dev'in yanından kaçarlar.
- 13-Padişahın yanında işlemeye başlarlar.
- 14-Kardeşleri Dirimmo'yu kıskanır ve kötü planlar düşünürler.
- 15- Padişaha Dev'in sihirli bir yorganı olduğunu ve bunu Dirimmo'nun alabileceğini söylerler.
- 16-Dirimmo yorganı almaya giderken yanına bit ve pire alır ve pireleri Dev'e döker ve yorganı alır.
- 17- Padişah buna sevinir ve Dirimmo'yu ödüllendirir.
- 18-Kıskanç kardeşler daha da kıskanır.
- 19- Padişaha atın olduğunu söyleyip Dirimmo'nun alabileceğini söylerler.
- 20-Dirimmo zekiliğiyle atın boynundaki zillere pamuk tikayarak atı çalar.
- 21- Padişah bu işe sevinir. Dirimmo'yu ödüllendirir. Kardeşleri daha da kıskanır.
- 22- Padişaha Dev'in altın taşı olduğunu söyler.
- 23-Dirimmo yanına yağ alır. Tam Dev'in altın tasını çalarken, Dev uyanır ve onu yakalar.
- 24-Bir süre sonra Dirimmo Dev'in karısını kandırır ve tasıda alıp kaçar.
- 25- Dirimmo'nun kardeşleri bu olaylar üzerine daha da kıskanç olurlar. Dirimmo'yu ortadan kaldırmak için bir plan hazırlarlar.
- 26- Padişaha Dirimmo'nun Dev'i yakalayıp kendisine getirmesini söylerler.
- 27- Dirimmo zekice bir plan yapar,Dev'i kandırır ve Dev'i sandığa koyup Padişaha götürür.
- 28-Padişah Dev'i öldürür.

Masalın Karşılaştırılması

Türkçe masalda Padişah olan karakter, Rumca masalda Kral'dır. Rumca Masalda kötü karakter insan kılığında giren bir Dev'dir.² Türkçe masalda ise Dev, Papaz kılığında girmiştir. Masalın hem Türkçesinde hem de Rumcasında üç kardeşin mevcudiyeti görülür. Dev'in karısına yazmış olduğu mektup olayı her iki masalda da vardır.

Dirimmo, Rumca masalda Dev'den ; altın yatak örtüsü,at ve yüzük çalar. Türkçe masalda Dev'den çaldıkları ise yorgan,at ve taktır.

Türkçe masalda Dirimmo Dev'in karısını masalın sonunda öldürür. Rumca masalda Dev'in karısı masalın hemen başında öldürülür.

Rumca masalda Dev'in çocuklar yoktur. Türkçe masalda Dev'in üç oğlu vardır.

Türkçe masalda şimşirik taşı vardır. Rumca masalda bu yoktur.

Türkçe masalda Dirimmo Dev'in yorganını çalarken bit ve pire kullanır. Rumcada ise yanına haşere alır.

Rumca masalda Kral'ın karısı meraktan sandığa bakarken gözünü kaybeder. Kral buna sinirlerir ve Dev'i öldürtür.

Türkçe masalda ise Dev atını gördükten sonra öldürülür. Türkçe masalda

Kız ve kadın yoktur.

Sonuç olarak, paylaşılan geçmişimizden dolayı, ortak kültürümüzün yansımaları, halk anlatılarında belirgin bir biçimde farkedilmektedir. Genelde anlatıların bir Türkçe, bir de Rumca yorumunu dinlediğimizde, iki toplumun gelenek ve göreneklerine göre bu halk anlatılarının oluştuğunu görmekteyiz. Başta dediğimiz gibi halk anlatılarında, çatı aynı, epizotlarda değişiklik vardır.

KAYNAKÇA:

İslamoğlu,Mahmut-Özner, Şevket, Kıbrıs Türk ve Rum Masallarının Ortak Benzerlikleri, 266 - 297, XI. KIBATEK-YDÜ Edebiyat Şöleni (23-28 Ekim 2005)

Papayorgio, Kostas. Kıbrıs Masalları, Strovolos, Lefkoşa, 2001.

¹ İslamoğlu,Mahmut-Özner,Şevket, Kıbrıs Türk ve Rum Masallarının Ortak Benzerlikleri,266-297,XI. KIBATEK-YDÜ Edebiyat Şöleni (23-28 Ekim 2005)

² Rumca; Dev ve Ejderha için aynı sözcük kullanılır. Fakat birincil olarak devin, sonra ejderhanın kullanılması gerektiği yazılır.

DIRIMMO MASALININ RUMCASI

O TYRIMOS

Κάποτε ζούσαν τρία αδέρφια ορφανά από πατέρα και μητέρα. Ήταν πολύ φτωχά και δεν είχαν καμιά περιουσία. Μια μέρα ξεκίνησαν και τα τρία για να πάνε να βρουν δουλειά. Εκεί που περπατούσαν είδαν ένα χωράφι σπαρμένο με σπάρι. Ο μικρότερος που 'ταν κι ο εξυπνότερος τους και λεγόταν Τυρίμος, τους είπε:

Αδέρφια... Τι λέτε, δε θερίζουμε αυτό το σπαρμένο; Ορίσασε για θέρισμα κι αν μας δει αυτός που το έχει, σίγουρα θα μας δώσει έστω και λίγο ψωμί για να φάμε. Τ' αδέρφια του βρήκαν καλή την ιδέα κι άρχισαν να το θερίζουν. Το σπαρμένο ήταν κάποιου δράκου ο οποίος σαν τους είδε, πήγε κοντά και τους είπε:

— Παιδιά το γνωρίζετε πως το σπαρμένο είναι δικό μου; Ο Τυρίμος απάντησε:

Αφήνη δεν το θερίζουμε για να κρατήσουμε το σπάρι δικό μας. Δεν είχαμε καμιά δουλειά να χάνουμε κι έτσι αποφασίσαμε να θερίσουμε το σπαρμένο. Ίσως αυτός που το έχει, δώσει και σε μας λίγο ψωμί.

Ο δράκος τότε τους είπε: Αφού είναι έτσι τα πράγματα και μόνο ψωμί ζητάτε, θερίστε το. Μόνο να γράψω ένα γράμμα στη δράκαινα μου να ετοιμάσει φαγητό, για να πάμε όλοι μαζί να φάμε σαν τελειούστε.

Ο δράκος έγραψε στο γράμμα αυτά τα λόγια: Δράκαινα μου.

Να σφάζεις τον Τυρίμο, να τον μαγειρεύεις καλά και θα έρθω μ' ένα φίλο μου να τον φάμε.

Τον φώναζε και του το 'δωσε να το πάει. Ο Τυρίμος ήξερε γράμματα, γι' αυτό στο δρόμο διάβασε το γράμμα. Αμέσως όμως το έσχιζε κι έγραψε άλλο με τ' ακόλουθα λόγια. «Δράκαινα μου,

Να σφάζεις κότες, χίνες, γαλοπούλες κι ό,τι άλλο νομίζεις γιατί θα έρθω με τους φίλους μου να διασκεδάσουμε».

Σαν έφτασε στον πύργο ο Τυρίμος, η δράκαινα διάβασε το γράμμα κι άρχισε αμέσως τις προετοιμασίες για το μεγάλο γλέντι.

Ο Τυρίμος μ' οδηγίες της έκοβε ξύλα για τη φωτιά που θα 'ψηνε τα πλούσια φαγητά. Σε κάποια στιγμή ο ξυπνος καμώθηκε πως

κουράστηκε πολύ. Γι' αυτό παρακάλεσε τη δράκαινα να τον βοηθήσει. Εκείνη τον άκουσε και έσχυμε να μαζέψει τα ξύλα. Ο Τυρίμος τότε μ' ένα δυνατό χτύπημα της έκοψε το κεφάλι. Ύστερα το πήρε και το 'βαλε πάνω στο μαξιλάρι του κρεβατιού της για να φαίνεται πως είναι ζωντανή και κοιμάται. Και πράγματι έτσι νόμισε ο δράκος σαν ήρθε στον πύργο με τ' αδέρφια του Τυρίμου.

Στο πλούσιο τραπέζι που κάθισαν να φάνε, ο Τυρίμος συμβούλεψε τ' αδέρφια του να μην πιούν καθόλου κρασί, για να μη μεθύσουν.

Έτσι άφησαν το δράκο και το ήπιε όλο μοναχός του. Σαν το ήπιε ο λαίμαργος, βυθίστηκε σε βαθύ ύπνο. Έτσι τα τρία αδέρφια βρήκαν την ευκαιρία να φύγουν απ' τον πύργο για να γλιτώσουν τη ζωή

τους από το δράκο. Στη συνέχεια πήγαν στο παλάτι του βασιλιά, από τον οποίο ζήτησαν να τους δώσει δουλειά. Πράγματι ο βασιλιάς τους βοήθησε. Έκανε τον ένα μάγειρα, τον άλλο κηπουρό και το μικρότερο τον Τυρίμο υπασπιστή του.

Τ' αδέρφια του Τυρίμου ζήτησαν για την καλύτερη θέση που πήρε κι ήθελαν να βρουν τρόπο να του κάνουν κακό. Γι' αυτό μια μέρα είπαν στο βασιλιά:

— Τι βασιλιάς είσαι και δεν έχεις ένα χρυσό σκέπασμα στο κρεβάτι σου;

Γιατί ποιος έχει τέτοιο; τους ρώτησε ο βασιλιάς.

— Ο δράκος! Απάντησαν αμέσως εκείνοι.

— Και ποιος μπορεί να μου το φέρει από κοντά του;

— Ο Τυρίμος μπορεί, του είπαν, πιστεύοντας πως αν τον έστελνε, ο δράκος θα τον σκότωνε.

Σε λίγο ο βασιλιάς κάλεσε κοντά του τον Τυρίμο και του είπε την επιθυμία του. Εκείνος σκέφτηκε λίγο κι απάντησε:

— Εντάξει Μεγαλειότατε. Αφού το θέλετε, θα πάω να σας το φέρω! Προτού όμως ξεκινήσει μάζεψε αρκετούς ψύλλους, κάτι μικρούτσικα

έντομα που τσιμπούνε δυνατά και γέμισε μ' αυτά ένα μπουκαλάκι.

Με το σούρουπο ήταν πανέτοιμος για τον πύργο του δράκου. Σαν έφτασε εκεί, βρήκε το θηρίο να κοιμάται του καλού καιρού. Χωρίς να κάνει καθόλου θόρυβο, κρύφτηκε κάτω από το κρεβάτι του και γρήγορα άδειασε το μπουκαλάκι με τα έντομα στο χρυσό σκέπασμα του δράκου. Σε λίγο όλοι οι ψύλλοι βρέθηκαν στο σώμα του θηρίου κι άρχισαν να το τσιμπούν δυνατά. Αυτό στην προσπάθεια του να τους διώξει, έριξε το χρυσό σκέπασμα κάτω στο πάτωμα,

Ο Τυρίμος που το περίμενε, τ' άρπαξε γρήγορα κι έγινε άφαντος από τον πύργο!

Σε λίγο επέστρεψε στο παλάτι με το χρυσό σκέπασμα. Ο βασιλιάς από τη χαρά του, του 'δωσε ακόμα μεγαλύτερο αξίωμα.

Τ' αδέρφια του τότε ζήτησαν περισσότερο. Πίστευαν όμως πως ο μόνος που μπορούσε να κάνει κακό στον Τυρίμο, ήταν ο φοβερός δράκος.

Έτσι ξαναβρήκαν ευκαιρία κι είπαν στο βασιλιά:

— Τι βασιλιάς είσαι και δεν έχεις ένα άλογο χρυσό;

— Γιατί ποιος έχει άλογο χρυσό; τους ρώτησε ο βασιλιάς.

— Ο δράκος! Απάντησαν τ' αδέρφια και του είπαν να στείλει τον αδερφό τους να του το φέρει.

Ο βασιλιάς που ήθελε με την καρδιά του ένα χρυσό άλογο, ζαντάστανε τον Τυρίμο στον πύργο του δράκου.

Ήταν βράδυ όταν έφτασε εκεί κι ο δράκος κοιμόταν βαθιά. Το χρυσό του άλογο βρισκόταν στο στάβλο χωρίς καμιά ιδιαίτερη προφύλαξη. Για να προειδοποιήσει όμως τον αφέντη του σε περίπτωση κινδύνου, είχε κρεμάμενα

αρκετά μικρά κουδουνάκια στο μεγάλο του λαιμό. Αυτά με την παραμικρή κίνηση τ' αλόγου χτυπούσαν δυνατά κι ο ήχος τους έφτανε ως τ' αυτιά του θηρίου.

Αυτό φάνηκε σωστό εμπόδιο στον Τυρίμο, όταν δοκίμασε να πάρει τ' άλογο. Με το προτό χτύπημα των κουδουνών, ο δράκος βρέθηκε κοντά σ' αγαπημένο του ζώο. Ο Τυρίμος δυσκολευόταν πολύ. Όμως έπρεπε να βρει κάποιο τρόπο να ξεγελάσει το δράκο και να πάει τ' άλογο στο βασιλιά. Έξυπνος και πονηρός καθώς ήταν, ξαναπήγε στον πύργο και πήρε μαζί του μπόλικο βαμβάκι. Μ' αυτό γέμισε προσεκτικά όλα τα κουδουνάκια. Έτσι όταν κουνιόταν το άλογο, αυτά δε χτυπούσαν καθόλου. Το κόλπο ήταν απίθανο. Πέτυχε απόλυτα και σε λίγο ο Τυρίμος, καβαλάρης στο χρυσό άλογο, βρισκόταν στο παλάτι του βασιλιά.

Ύστερα από κάθε νέα επιτυχία, ο βασιλιάς έβλεπε τον Τυρίμο με καλύτερο μάτι. Πίστευε ακόμα περισσότερο στην εξυπνάδα και στις δυνάμεις του.

Ενώ όμως ο βασιλιάς άρχισε να κάνει καινούρια σχέδια για τον Τυρίμο, τ' αδέρφια του ζήλευαν περισσότερο για τα κατορθώματα του. Σε μια νέα τους προσπάθεια να τον ξεκάνουν, είπαν μια μέρα στο βασιλιά:

- Τι βασιλιάς είσαι και δεν έχεις ένα δακτυλίδι χρυσό;
- Γιατί ποιος έχει τέτοιο δακτυλίδι; τους ρώτησε ο βασιλιάς.
- Ο δράκος φυσικά! Απάντησαν εκείνοι με σιγουριά.

Ο βασιλιάς κατάλαβε από καιρό της σκέψης τους, αλλά επειδή ήθελε να δοκιμάσει κι άλλο τον Τυρίμο, τον φώναξε κοντά του. Του είπε κι αυτή την επιθυμία και τον έστειλε να φέρει το δακτυλίδι.

Ο Τυρίμος που ήξερε τι θα 'παίρνε μαζί του για κάθε περίπτωση, πήρε ένα μπουκαλάκι, λάδι και ξεκίνησε χοορίς κανένα φόβο για τον πύργο. Όπως πάντα έτσι και τώρα έφτασε βράδυ στον τόπο του δράκου. Τον βρήκε να κοιμάται ήσυχα, και πολύ προσεχτικά άρχισε να ρίχνει λάδι στο δάκτυλο του που βρισκόταν το χρυσό δακτυλίδι. Αυτό γλίστρησε εύκολα. Για κακή του τύχη όμως, ο δράκος ζύπνησε και τον άρπαξε στα χέρια του.

- Θα σε φάω ζωντανό! του είπε. Δε θα μου γλιτώσεις. Ήρθε η ώρα σου,
- Μη βιαστείς, άρχοντα μου, του είπε ο Τυρίμος. Είμαι πολύ λιπτός και δε θα χορτάσεις αν με φας τώρα. Για το κανέ σου να με ταΐξεις για σαράντα μέρες κούννες του αμυγδαλού. Ως τότε θα δυναμώσω και με τριως.

Πίστεψε ο κουτός κι έκανε όπως του είπε ο Τυρίμος. Πέρασαν οι σαράντα μέρες κι ήρθε η ώρα που θα τον έτρωγε. Τον βρήκε όμως παχουλό γι' αυτό πήγε να καλέσει ένα φίλο του για να τον φάνε μαζί.

Εδώ ο Τυρίμος βρήκε την ευκαιρία και πήρε το δακτυλίδι από εκεί που το φύλαξε ο δράκος. Γρήγορα το 'σκάσε από τον πύργο, αφήνοντας τον έτσι με το στόμα ανοιχτό!

Η μια επιτυχία του Τυρίμου διαδεχόταν την άλλη. Τα δυο αδέρφια

λυπημένα έβλεπαν πως ο αδερφός τους δεν έχανε τη ζωή του με τίποτε.

Γι' αυτό οι άμμαλοι σοφίστηκαν κάτι τρομερό. Κάτι που πίστευαν πως με κανένα τρόπο δε θα μπορούσε να το πετύχει ο μικρός αδερφός τους.

Είπαν λοιπόν στο βασιλιά.

- Να στείλεις τον Τυρίμο να σου φέρει το δράκο ζωντανό. Αυτός ο πανούργος είναι έτοιμος να σου κηρύξει τον πόλεμο!

Ο βασιλιάς αφού το σκέφτηκε και μια και δυο φορές, αποφάσισε κι είπε;

— Θα στείλιο τον Τυρίμο να μου φέρει το δράκο ζωντανό!

— Πιστεύω στις δυνάμεις και στις ικανότητες του. Γι' αυτό μόνο και μόνο θα του αναθέσω τη δύσκολη αυτή αποστολή. Μάλιστα αν καταφέρει κάτι τέτοιο ο Τυρίμος, θα τον παντρέψω με την κόρη μου και θα τον κάνω διάδοχο του θρόνου μου.

Ο Τυρίμος όταν άκουσε τη βασιλική διαταγή τη σκέφτηκε για λίγες μέρες. Ύστερα σκάρωσε ένα εξυπνότατο σχέδιο στο μυαλό του. Έφτιαξε ένα ξύλινο σεντούκι, μεταμορφώθηκε σε γέρο και πήρε το δρόμο για τον πύργο του δράκου. Σαν έφτασε εκεί και τον είδε μπροστά του, τον ρώτησε:

— Μήπως γνωρίζεις, δράκο μου, τον κακό Τυρίμο;

— Αν τον γνωρίζω, π' ανάθεμα

τον. Και βέβαια τον γνωρίζω, τον κακούργο.

— Βλέπεις αυτό το σεντούκι που κρατώ; Το έφτιαξα για να τον βάλω μέσα. Μου έκανε πολλά κακά και θα τον εκδικηθώ.

Θέλω όμως τη βοήθεια σου.

— Ό,τι θέλεις, άνθρωπε μου. Ό,τι θέλεις, θα σε βοηθήσω.

— Να, θέλω να μπεις μέσα σ' αυτό το σεντούκι για να το δοκιμάσω αν είναι στέρεο.

Σαν άκουσε αυτά τα λόγια από το στόμα του γέρου ο δράκος πέταξε από τη χαρά του! Άφησε όλες τις άλλες δουλειές του και τραγουδώντας μήτχη χαρούμενος στο σεντούκι. Ο Τυρίμος τότε τον έκλεισε μέσα καλά και σε λίγο τον πήγε δώρο στο βασιλιά! Εκεί στο παλάτι η βασίλισσα στην περιέργεια της να δει το δράκο, κοίταξε από μια τρύπα στο σεντούκι.

Ο δράκος όμως αμέσως της ρούφηξε το μάτι. Η βασίλισσα ήταν μονό-φθαλμη μη. Όθιμος τότε ο βασιλιάς και διάταξε τους υπηρέτες να βάλουν φωτιά στο σεντούκι. Άλλο που δεν ήθελαν κι αυτοί. Έτσι σε λίγο ο δράκος κήκε ολοζώντανος κι έγινε στάχτη μαζί με το ξύλινο σεντούκι.

Ο βασιλιάς τώρα τηρώντας την υπόσχεση του, πάντρεψε τον Τυρίμο με τη βασιλοπούλα και τον όρισε διάδοχο του θρόνου του.

Στα δυο του αδέρφια ο Τυρίμος δεν έκανε κανένα κακό. Από καλοσύνη μάλιστα τα κράτησε στο παλάτι και τους έδωσε και καλύτερες δουλειές για να μη ζηλεύουν πια κανέναν.

Έτσι έζησαν από εκείνο καλά κι εμείς καλύτερα.

Kıbrıs Ağzından Birkaç Kelime Üzerine

*Yard. Doç. Dr. Esra Karabacak

Kıbrıs ağızı zaman içinde kendi farklı özelliğini kazanan bir Anadolu ağzıdır. Diğer dillerden Kıbrıs ağzına giren kelimelerden başka Kıbrıs ağzının da kendine has bir kelime hazinesi vardır. Kıbrıs ağzında genel olarak Anadolu ağızlarının özellikleri görülür. Adaya geçirmiş olduğu tarihî dönemler neticesinde Türklerin yoğunlaştırılması amacıyla önce Konya çevresinden, sonra İçel, Antalya, Yozgat ve Alanya yöresinden gönderilenlerle Şamlu, Kara Hacılı, Eski Yürük, Şeyhlü, Kiseoğlu, Baturalı, Senedlü, Çablaklı, Cirit, Gedikli, Toslaklı, Saçı Kara, Dirümlü, Kaçar Halil gibi Kıbrıs'a gönderilen yörük aşiretlerinin etkisi büyük olmuştur. Kıbrıs ağzında Arapçadan, Farsçadan, Rumcadan, İtalyancadan, İngilizceden alıntı kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimelerin pek çoğunu Türkçenin ve zaman zaman da ağzın kendi ses yapısının özelliklerine uydurmaya çalışmıştır. Kıbrıs ağızı Adanın tarih boyunca evsahipliği yaptığı farklı kültürlerin izlerini barındırması açısından çok önemlidir. Etimolojik kapsamlı bir sözlüğünün yapılması Türkiye Türkçesi yazı dilindeki pek çok kelimeye de kaynak olacaktır. Burada sadece derlemelerde, metinlerde rastlanan dikkat çeken bir kaç kelime üzerinde durulacaktır. Kelimelerin hem ses yapısı hem de anlamları belirtilecektir. Bu çalışma farklı kelimelerle sürdürülecektir.

agdarma ed- : Nakletmek .

aktarma>agdarma içseste *-k->-g-*

agdarma et- aktarmak anlamındadır. İsim-fil

yardımcı fiille birlikte birleşik fiil meydana getirmiştir.

bayguş öttür- : Viraneye çevirmek.

Bilindiği üzere baykuş uğursuzluk olarak düşünülen bir kuştur. Sesi, ötüşü bir kötülüğün geleceğini bildirir. Baykuş öttürmek de sıkıntıyı, perişanlığı anlatır.

*Öğretim görevlisi.

Baykuş kelimesinde iç seste *-k->-g-* değişikliği olmuştur.

berikat versin (Ar) : Çok şükür, bereket versin.

Bu deyimleşmiş anlatımda isim olarak Arapça *bereket* kelimesi kullanılmıştır. Ancak Kıbrıs Ağzındaki Arapça kelimelerin genel değişikliklerine uğrayarak iç seste *-e->-i-* şekli karşımıza çıkmaktadır.

birçig birçig : Bir bir, teker teker.

Kıbrıs ağzında *+clk* ve *+cUk* eki küçültme fonksiyonu taşımamaktadır. Yapım eki gibi kullanılır. Ancak bir çeşit boş anlamlı bir ektir. Anlamı değiştirmez. *+clg* ve *+cUg* şeklinde de kullanılır.

çirpi : Genellikle nar ağacının taze dallarından kesilerek yapılaş ince ve uzun ağaç dalı.

çirpi>çirpi *-i->-i-*, *-i>-i-*.

TürkiyeTürkçesinde dal, budak kırptısı olarak tanımlanan çirpi kelimesi değişik biçimlerde kullanılmaktadır: Çirpi gibi kol, çirpınmak, çirpıcı, çalıp çirp-mak

dara- : kurşunlamak.

tara- Kıbrıs ağzında *dara-* ilk seste *t->d-*.

dayimici (Ar) : Devamlı çalışan, kadrolu işçi.

Daimi(Ar. Dâ'imî) sürekli olan anlamındadır. TürkiyeTürkçesinde *+cl* ile yapılan biçimi kullanılmamaktadır. Bu kelimenin yerine sürekli çalışan, kadrolu kelimeleri kullanılmaktadır.

derdes (Far) : Tutuklamak, kanuna aykırı hareket gösteren birisinin polis tarafından apar topar götürülmesi.

Farsça *derdest* kelimesidir. Son seste ünsüz düşmesine uğrayarak *derdes* biçimini almıştır.

gazan : Portakal, limon, mandalina, greylift ve

turunç ağaçlarının çiçeklerinin kaynatılmasına ve damıtılmasına yarayan bir tür damıtma aleti.

İlkseste *k->g-*.

gibin : Gibi edatı.

Kelime sonunda *-n* ile genişleme söz konusudur.

Ayrıca *gibi* de kullanılmaktadır.

gümbadak: Herhangi birisinin yere düşerken çıkarttığı gümbültü.

Türkiye Türkçesinde *gümbedek* biçimindedir. İç seste *-e->-a-*

havlı : Avlu, bahçe.

Kelime başında ünsüz türemesi son seste düzleşme.

ımbık: Portokal, limon, mandalina, greylift ve turunç ağaçların çiçeklerinin kaynatılmasına ve damıtılmasına yarayan bir tür damıtma aleti

Arapça *ımbık* TürkiyeTürkçesinde *ımbık* biçiminde kullanılır. İç seste *-n->-m-* benzerliği. Kıbrıs ağzında ise *i->i-* ve *-i->-i-*.

kofdi yud-: Aldatmak.

Kofdi kelimesi argoda da kullanılan bir isimdir. *Kofdi*, Yunanca *katakopto* kelimesinden ses değişikliği ve baş kısmın düşmesiyle *kofdi* şekline girmiştir. Değersiz, işe yaramaz anlamındadır. İçseste *-p->-f-*, *-t->-d-*, *sonseste -o->-i*. TürkiyeTürkçesinde daha çok argoda kullanılır. *Kofdi* *atmak*, *koftiden*, *koftileşmek*, *kofti* *yutmak*.....

kop ed-: Koşturmak.

Kopmak ve *kop etmek* Anadolu Ağızlarının pek çoğunda(özellikle Trakya, Doğu ve İç Anadolu Bölgelerinde) *koşmak* anlamındadır. *Et-* yardımcı fiiliyle birlikte koşturmak anlamında kullanılmıştır. *et- > ed-* şekline almıştır. İç seste *-t->-d-* değişikliği vardır.

keşkül ü Zeyd (Ar.): Masal kahramanlarının hayali yaratıklarına karşı saldırmaları esnasında söyledikleri üdruma bir söz.

Türkiye Türkçesinde de keşkül ü fukara biçimini almış bir bağlama grubu bulunmaktadır. Keşkül (Far. Keşkül) + fukara(Arapça fakir'in çokluk biçimi fukarâ). Keşkülün esas anlamı gezici bazı derviş ve dilencilerin ellerinde tuttıkları dilenci çanağıdır. Yani fakir, dilenen birine ait bir nesnedir. Keşkül bir tatlı türü olarak kullanılsa da keşkül ü fukara olarak yerleşmiş anlatım tatlıya da yansımıştır. Kıbrıs ağzında kullanılan Keşkül ü Zeyd de masal kahramanlarına ait bir söz olmakla beraber keşkülün ilk anlamı gözönüne alınarak acıma ifade eden bir söz olabilir. Arapçada da Zeyd'le yapılmış böyle birleşikler bulunmaktadır.

köfün: Genellikle kamıştan ya da çitlembik ağacının taze dallarından yapılan ve turunçgillerin taşınmasında

kullanılan kaba ve dayanıklı büyük sepet.

Yunanca *kophinos* kelimesinden değişmiş olan *küfe* kelimesi pek çok anadolu ağzında özellikle Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'da *köfün* biçimini almıştır. *-n* ile genişlemenin yanısıra içseste *-ü->-ö-* ve *-e->-ü-*.

labord (İng. Report): Kanunlara uygun araç kullanan kişilerin polis tarafından rapor edilmeleri.

İngilizce kelimelerde ilk seste *r->l-* ve içseste *-p->-b-* ve *-e->-a-*.

lambasuyu: Gazyağı.

Gazyağı lambanın yakılmasını sağlayan bir sıvıdır. Sıvıların hemen hepsi bir su çeşidi olarak düşünülmüştür. Bundan dolayı lambasuyu denilmiştir.

lamincana: Genellikle içlerinde zeytin yağı muhafaza edilen ve şiselerin dış cepheleri örülmüş kamaşla kaplı büyükçe bidonlara verilen isim, *Laminzana*, *Lamincana*.

Damacana biçimiyle kullandığımız kelime İtalyanca *damigiana* kelimesinden değişmiştir. Başta *d->l-* ve iç ses değişimleriyle *laminzana*, *lamincana* biçimini almıştır.

ma: Ama

Arapça amma bağlacı TürkiyeTürkçesinde ünsüz ikileşmesi bozularak ama şeklindedir. Bazı Kıbrıs ağzlarında ilkseste ünlü düşmesiyle *ma* şeklinde kullanılmıştır.

mania : Dere ve nehir kenarlarında bulunan dal ve yaprak kalıntıları. Ar.mânî'a.

Engel olan anlamında bir kelimedir. Bu kalıntılar dere suyunu tutarlar. Yani belli bir yerde bırakırlar, engel olurlar.

nası: Nasıl soru edatı.

Kelime sonunda ünsüz düşmesi, *-l>Ø*

Oö: Şaşkınlık ifade etmede kullanılan bir tür nida.

TürkiyeTürkçesinde *o* tek başına şaşkınlık ifadesi verir, *ö* ise kullanılmamaktadır. Kıbrıs ağzında hem *o* hem de *oö* biçimi kullanılmaktadır.

öğün-: Buğday ve benzeri tahılların değirmende öğütülmesi.

TürkiyeTürkçesinde *öğütül-* Kıbrıs ağzında *öğün-* biçimindedir. Kıbrıs ağzında genel olarak *-n-* edilgenlik eki kullanılmıştır.

patariya (İt. Battaria): Akümülatör, hırsız feneri.

TürkiyeTürkçesinde batarya, Kıbrıs ağzında ilkseste *b->p-* ve içseste *i* korunur.

saydic: Dügünlerde güveye rehberlik eden erkek sağdıç.

İç seste *-ğ->-y-*.

şafgar-: Aydınlanmak.

şafgar- < *şafak-ar-*, şafak vakti günün aydınlanma

zamanı olarak belirlenmiştir. -ar- isimden fiil yapma ekiyle aydınlanmak anlamında fiilleştirilmiştir. Ayrıca Arapça kelimeler Kıbrıs ağzında Türkçe yapım ekleri aldığında genellikle iç seste -k->-g- değişimi sıkça görülmektedir.

tayka (Ar.): Dakika.

Arapça dakika kelimesi ilkseste *d-> t-*, iç hecede düşme ve -y- türemesiyle *tayka* biçimine dönüşmüştür.

tellig: Cibinlik.

tel(isim kökü)+ *lig*(isimden isim yapma eki) ile yeni anlamlı bir kelime oluşturmuştur. Cibinlik de mutlaka tül veya ince telden yapılmalıdır. +*llk* / +*lUk*>+*llg* / +*lUg*

turaşlıg: Tıraş malzemeleri.

turaş>*turaş*, -*i->-u-*. *Turaş* +*lıg*.

uruba (İt. *Roba*): Giysi, elbise.

İlk hecede ünlü türemesi, içseste -*o->-u-*. TürkiyeTürkçesinde *roba* kelimesi elbisenin göğüs altına kadarki bölümü olarak kullanılmaktadır. *Urba* ise pek çok Anadolu ağzında kullanılmaktadır.

zivanıya: Üzümünden damıtma usulü ile elde edilen ve alkol derecesi çok yüksek olan bir tür Kıbrıs içkisi.

Türkçede sinirlenmek anlamında *zıvanadan* çıkmak, sinirlendirmek anlamında *zıvanadan* çıkarmak deyimleşmiş anlatımları vardır. Bu deyim iki ucu açık küçük boru ve bir kilit dilinin yerleşmesi için açılmış delik anlamlarındaki Farsça *zubâne* ile ilgili olduğu düşünülmüştür. Ancak *zivanıya* çok etkili bir içkidir. Çok ve çabuk sarhoş eder. Kendinden geçirir. İnsanı olduğundan farklı hale getirir. Dolayısıyla bu deyim bu kelimeyle ilgili olduğu düşünülebilir.

KISALTMALAR

Ar. Arapça, Far. Farsça, İng. İngilizce, İt. İtalyanca,
Ø sonda düşen ses

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 2c. *Deyimler Sözlüğü*. Ankara, 1981.
Aktunç, Hulki. *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul, 1998.
Alper, Hussein Şafî. *Alper's Vocabulary*. Larnaca-Cyprus, 1938.
Hakeri, Bener Hakkı. *Hakeri'nin Kıbrıs Türkçesi Sözlüğü*. Mağusa, 2003.
Saraçoğlu, Erdoğan. *Kıbrıs Ağzı*. 3. baskı. Lefkoşa, 2004.
Taşçı, Yıltan. *Kıbrıs Ağzı Dil Özellikleri*. Lefkoşa,

1986.

Vancı, Ülker, " Kıbrıs Ağzının ses, yapı ve ifade özellikleri ", *IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri* (17-18 Mayıs 1990): 243-256.

Türk Dil Kurumu. *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. 12c., Ankara, 1963-1982.

Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*, 2c., Ankara, 1998.

¹ Bütün örneklerde kelime ve ses değişiklikleri sırayla önce Türkiye Türkçesi yazı dili sonra Kıbrıs ağzı olarak verilmiştir.

Kıbrıs Türklerinde Hat Sanatı ve Tesbit Edilebilen Hattatlarımıza Genel Bir Bakış

Ahmet Erdengiz

ABSTRACT

CALLIGRAPHY AMONG THE TURKISH CYPRIOTS AND TURKISH CYPRIOT CALLIGRAPHERS

While many religions have made use of figural images such as painting to convey their convictions, Islam has instead used the shapes and sizes of words and letters. Because Islamic theologians saw in figural arts a possible implication of idolatry, Islam's early theocracy looked to the artistry of calligraphy for religious expression. Ottomans were no exception to this rule. Hence between 15. and 20. centuries numerous Ottoman calligraphers produced exquisite works of calligraphy called *hüsn-ü hat* in Turkish.

Following the conquest of Cyprus by the Ottomans in 1570/71 the art of calligraphy was introduced to the island. The most prolific Turkish Cypriot calligrapher is undoubtedly

Feyzullah Dede, also known as Feyzi Dede, a Mevlevi sheikh, who died in 1850. He left behind 15 signed and numerous unsigned works. The earliest signed work however, belongs to a certain Dürri (1618) and Arif Efendi produced his works in mid-18. century. Calligraphers Musa Efendi, Mustafa Nuri, Hamdi, Mehmed Arif, Zihni Efendi, Ahmed Şükri and Nazmi Efendi distinguished themselves among the calligraphers of 19. century. The replacement of Arabic alphabet by Latin characters and closure of religious orders which schooled most of the calligraphers since the 16. century on the island by 1920's, this art form withered away. A notable exception to this was Ahmed Burhaneddin Bey, a Sharia Court judge and the first Turkish Cypriot to paint. He carried on producing works of calligraphy, both in Arabic and Latin script, well into 1950's.

İslam dininin resim sanatını yasaklaması Osmanlı Türkleri arasında minyatür, ebru ve hat (kaligrafi/güzel yazı) sanatının yayılıp gelişmesine neden olmuştur. Hat sanatında Türkler tarafından geliştirilen stiller ve yazım teknikleri İslam alimlerine "Kuran Mekke'de indirildi, Mısır'da okundu ve İstanbul'da yazıldı" derirtecek kadar üstün bir seviyeye ulaşmıştır.

Hat sanatında harflerin büyüklüğüne, şekline, eğimine ve oranlanması ile kelimelerin istiflenmelerine göre değişik stiller geliştirilmiştir. 7 ile 10. yüzyıllar arasında kullanılan Küfi stilini 10. yüzyılda ortaya çıkan Sülüs ve Nesih stilleri takip etmiş, bina ve levhalar üzerine yazılan iri harfli yazıtlar ise Celi ve Sülüs-celi stillerinin geliştirilmesine neden olmuştur. 13. yüzyılda ise Türk asıllı hat sanatçısı Yakut al-Mustasımî o güne kadar bilinen hat yazım stillerini yeniden düzenlemiş ve yazımda kullanılan sivri uçlu kâmiş kalemin ucunu eğri kesmek suretiyle eserlerinde okunaklılık ve estetiği bir arada toplamayı başarmıştır. Kıbrıslı hattatlar arasında da sıkça kullanılan Nesih, Talik ve Sülüs stilleri al-Mustasımî sayesinde kuralları saptanarak daha kolay öğretilbilir hale gelmiştir.

15 ile 20. yüzyıllar arasında yetişen hat sanatçılarının önemli bir bölümünü Türk sanatçılar oluşturmuştur. Bunlar arasında Şeyh Hamdullah (1429 - 1520), Ahmet Karahisari (1469 - 1556), Hafız Osman Efendi (1642 - 1698), Mustafa Rakım (1757 - 1826), Yesarizade Mustafa İzzet Efendi (1776 - 1849), Necmeddin Okyay (1883 - 1976), İsmail Hakkı Altunbezer (1873 - 1961) ve Halim Özyazıcı (1898 - 1964) dünyaca tanınan hattatlarımızdan sadece birkaçıdır. Bazı Osmanlı sultanları hat sanatı ile ciddi boyutlarda uğraşmış ve bunlardan II. Mahmud ve Sultan Abdülaziz bazı eserlerini Kıbrıs Türk halkına hediye etmişlerdir.

Kıbrıs adasının bu İslami sanat dalı ile tanışması yaklaşık 1000 yıl öncesine dayanmaktadır. Adanın

Bizans ile Araplar tarafından ortaklaşa yönetildiği, limanlarının her iki ulusun askeri gemilerine çoğu zaman kapalı olduğu ve vergi gelirlerinin paylaşıldığı 8. ve 9. yüzyıllarda Kıbrıs'ın çeşitli bölgelerinde müslümanlara ait mezarlık, mescid ve idari binaların inşa edildiğini ancak bunların çoğunun 10. ve özellikle de 11. yüzyıllarda Bizanslı yöneticiler tarafından yıktırılarak yok edildiklerini biliyoruz. Bu mezarlar ve binalar üzerine konan kitabelerden maalesef günümüze kadar kayda değer herhangi bir örnek ulaşamamıştır. Ancak bu mezar taşlarından biri hakkında, 1174 yılında adamızı ziyaret eden Arap kronikçisi Abu'l Hasan Ali al-Harawi, **Kitab al İşarat li marifat al ziyarat** (sayfa 56) isimli kitabında ilginç detaylar vermektedir. Lamaka bölgesine yaptığı bir ziyaretten bahisle burada gördüğü bir kilisenin duvarında gömülü duran bir müslümana ait mezar taşında "**Burası Hicretin 29. yılının Ramazan ayında vefat eden Urva bin Sabit'in kabridir**" ibaresini okuduğunu kaydeder.

Diğer taraftan ünlü Fransız sanat tarihçisi Camille Enlart **L'Art Gothique Et La Renaissance En Chypre** isimli eserinin sonunda (sayfa 739 - 756) Henry-René D'Allemagne tarafından kaleme alınan araştırmada Kıbrıs Kralı IV. Hugh'ya (1324 - 1361) ait altın kaplamalı bir leğen üzerindeki kaligrafiden detaylı olarak bahsetmekte ve sözkonusu kabın bir Arap tarafından, belki de Kıbrıs'ta, imal edildiğini ifade etmektedir. İnce bir işçiliğin yeraldığı bu değerli leğen üzerinde hayvan, haç, kraliyet armaları, astrolojik çizimler ile Latince ve Arapça yazılmış ibareler bulunmaktadır. D'Allemagne'na göre leğen üzerindeki Arapça ibareler küfi hattı ile yazılmıştır. Ancak kitabın sonunda verilen çizimlerden görüldüğü kadarıyla Arapça kelimeler küfi değil sülüs hattıyla yazılmıştır. İslam hat sanatının etkisi ile, sözkonusu leğende olduğu gibi, halı ve kumaşlarda da dekoratif amaçlı olarak Arapça sözcüklerin anlamları bilinmeden taklid edildiğini, hatta Katolik ve Ortodoks ikonografisinde dahi yeraldığını biliyoruz. Dolayısı ile Osmanlı dönemi öncesinde Kıbrıs'ın İslami hat sanatının tamamen yabancı olduğu olmadığını söylemek mümkündür.

Kıbrıs'ın Osmanlı hat sanatı ile yakından tanışması ancak adanın 1570/71 tarihlerinde Osmanlı hakimiyetine girmesi ve bu tarihlerden sonra özellikle Lefkoşa gibi önemli idari ve ticari merkezlerine yerleşen yöneticiler ve bunlara bağlı olarak ülkemize gelen ilmiye sınıfı mensupları ile mümkün olabilmektedir. Ancak ne 16. yüzyıla, ne de Osmanlı hat sanatının zirveye çıktığı 17. yüzyıla ait Kıbrıslı hattatlar tarafından üretilmiş, birkaç kitabe hariç, herhangi bir kayda değer eser

günümüze kadar gelememiştir.

Başta Sultan II. Mahmud Kütüphanesi olmak üzere Kıbrıs'ta Osmanlı döneminde kurularak faaliyete geçen yaklaşık 10 kitaplığı bugün KKTC Milli Arşiv'ine intikal edebilen kitaplarına bakıldığında zaman pekkok elyazması eserini Kıbrıs asıllı veya adamıza yerleşen hattatlar tarafından kopyalanarak çoğaltıldığını, (eski deyişle müstensihler tarafından istinsah edildiğini), görüyoruz. Daha çok talik ve nesih stilinde kopyalandığını gördüğümüz bu eserlerin hattatlarının estetik ve hat sanatı açısından her zaman başarılı olduklarını söylemek mümkün değildir. Ayrıca bu elyazmalarını kopyalayanlar arasında, Feyzullah Dede gibi birkaçı hariç, hiçbirinin, eseri üretmişlerse, levha, mezar taşı ve kitabe cinsinden eseri günümüze kadar gelememiştir. Bunun başlıca nedeni hat sanatının en kalıcı olduğu mermer ve taş gibi ortamların en yaygın bir şekilde kullanıldığı mezarlıklarımızın günümüze kadar geleme-sidir. Özellikle eski Lefkoşa Mezarlığı'nın yerinden kaldırılması sırasında kurtarılabilen çok az sayıdaki mezar taşının, üç-beş tanesi hariç, hemen tümünün 19. yüzyıla ait olması Kıbrıslı Türk hattatlar hakkındaki çok önemli bir kaynaktan bizleri yoksun bırakmıştır.

Diğer yandan Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne gibi kentlerin mahalle mezarlıklarına ait mezar taşlarından da, Kıbrıslı hat sanatçıları açısından geride kayda değer birşey kalmamıştır. Osmanlı döneminde önemli ticari merkezlerden sayılan Lamaka, Baf ve Limasol kentlerinin Osmanlı mezarlıklarına ait mezar taşlarından geriye kalanlar ise, Lefkoşa örneğinde olduğu gibi, 16 ile 18. yüzyıllar arasında yaşamış hattatlarımız konusunda bilgi sağlayamayacak derecede yeni ve daha çok 19. yüzyıla aittirler. Bugün elimizde olan mezar taşlarının tümünde de hattat ismiyoktur. Daha çok sülüs, talik ve rika stilleri kullanılan bu yazıtların bir kısmının da yazılı veya yazısız olarak Türkiye'den ithal edildiğini biliyoruz.

Bugün çoğunluğu KKTC Milli Arşivi'nde muhafaza edilen el yazmalarında isimlerini görebildiğimiz Kıbrıslı veya Kıbrıs'a gelerek mesleklerini sürdüren hattatlarımızın pek çoğunun mahlaslarının "Kıbrısı" ve "Lefkoşavî" gibi lakablar olması, onların ada haricindeki benzeri isimler taşıyan meslekdaşlarından ayırdedilebilir ve Kıbrıs dışında da kendilerini kanıtlayabileceğini ve Kıbrıs dışında doğmuş olabileceğini söylemek mümkündür. Sözkonusu kitap koleksiyonlarındaki el yazmalarından isimlerini tesbit edebildiğimiz bazı hattatlarımız şunlardır: "**Ahmed b. Muhammed el-Lefkoşavî, Ahmed b. Ömer el-Kıbrısı, Ali b. Ali el-Kıbrısı, Abdurrahman b. İbrahim el-Kıbrısı, Ali b.**

el-Hac Abdullah el-Plevnevi el-Kıbrısı, Derviş Muhammed el-Mevlevi el-Kıbrısı, Hasan Hulûsi Efendi (Kıbrıs Müftüsü), Salih b. Derviş Mustafa el-Mevlevi el-Kıbrısı el-Lefkoşavî (Girne Kadısı), Timûr b. el-Seyyid İbrahim el-Kıbrısı, Tüfengizade Abdurrahim b. Ali, Veli Çavuş el-Kıbrısı, Muhammed b. Nasuh el-Kıbrısı, Muhammed Mirekî el-Semerikandi el-Hatib bi Cezire-i Kıbrıs, Tıflızade Ahmed Hâmid b. Mustafa, Karakaş Osman b. Muhammed, Menteşizade Hasan b. İsmail b. İbrahim, Muhammed b. Ahmed el-Kıbrısı, Feyzullah el-Raci el-Kıbrısı, Sinan b. Sinan el-Karamanî el-Kıbrısı, Ömer b. Ali Balî el-Karsî el-Kıbrısı.”

Osmanlı Devleti'nin diğer büyük yerleşim merkezlerinde olduğu gibi Kıbrıslı hattatların mesleklerini icra ettikleri ve eserlerini sergileyip sattıkları bir merkezi hattatlar çarşısının varlığını Barutçu Hacı Ali İsmail'e ait vakfiyeden öğreniyoruz. Evkaf Dairesi'nde muhafaza edilen vakfiye defterlerindeki kayıt numarası 2/264, (1970/71 yıllarında Mustafa H. Altan tarafından yapılan tasnife göre Vakfın ismi: Barutçu Hacı Ali Efendi Hacı İsmail Ağa, Sıra no: 76, Dosya Ref. no: 63/65, Tarih: H.1335), İngiliz Dönemi tasniflerine göre referans numarası 3/320 olan bu vakfa ait imzatlardan Barutçu Çarşısı'nda 9, Hekimbaşı Çarşısı'nda 2 ve Hattatlar Çarşısı'nda da 5 dükkân bulunduğunu öğreniyoruz. Kendilerine has bir çarşılı olan hattatlarımızın diğer Osmanlı merkezlerinde olduğu gibi bir lonca (meslek kuruluşu – oda) etrafında örgütlenmiş bulduklarını söylemek herhalde yanlış olmayacaktır.

Kıbrıslı Türk hattatlarımız arasında akla gelen ilk isim hiç şüphesiz ki Mevlevi Şeyhi *Seyyit Feyzullah Dede*'dir (öf. 1850). Eserlerine atılmış olduğu imzalarından ayrıca Seyyid Feyzullah el-Mevlevi ve Feysi Dede diye de anıldığını biliyoruz. Sistematik bir araştırma neticesinde daha başka eserlerine de rastlanılacağına kuvvetle inandığımız Feysi Dede'nin, bizim saptayabildiğimiz, 15 adet kayda değer eseri şunlardır:

Girne Kapısı üzerindeki dikkörtgen mermer kitabe üzerine yazılmış Hicri 1236 (1820/21) tarihli yazıt. Üst satır Kuran'ın Saf süresinin 13. ayetinden “...minallahi ve fethun kariyyun ve beşşiril mu'miniyye” (...Allah'tan bir yardım, çok yakın bir fetih ve iman sahiplerine bir müjde var), alt satır ise bir duadan oluşmaktadır. Feysi Dede bu kitabede celi – sülüs ve reyhanıyazım stillerini kullanmıştır.

1829 yılında inşaatı tamamlanan Sultan II. Mahmut Kütüphanesi'nin giriş kapısı üzerindeki çerçevesiz mermer levha. Tarihi belirlenemeyen bu

levhada “*Fiha kütubun kayyimah*” (Burada değerli kitaplar vardır) ibaresi sülüs hattıyla, siyah harflerle mavi üzerine yazılmış ve üst başına da bir sorguç çizilmiştir. Binanın Doğu cephesi hariç diğer tüm cepheleri üzerindeki “*Maaşallah*” kitabeleri ve Sultan II. Mahmut'a ait tuğra Feysi Dede'nin eseridir.

Yine aynı kütüphane için yapılan ve tahta bir levha üzerine kazınarak boyanan Kıbrıslı şair Müftü Hasan Hilmi Efendi'nin *Sakal-ı Şerif* hakkındaki kaside. Şiir altın varak ile çerçevesizdir.

Yine Sultan II. Mahmut Kütüphanesi'nin kitaplığının bulunduğu kubbeli odanın dört duvarına ait tavan kornişleri üzerinde tahta oyma ve altın varak kaplama harflerle Müftü Hasan Hilmi Efendi'nin ünlü methiyesinin yer aldığı eser. Celi ve sülüs stillerinin hakim olduğu bir çalışmadır.

Sözkonusu kütüphanenin yapımı ile ilgili, büyük bir olasılıkla 1829 yılına ait taş yazıt ile 1829/30 (H. 1245) tarihlerini taşıyan yine aynı temalı ahşap yazıt da Feysi Dede'ye aittir.

Feysi Dede'nin tahta zemin üzerine oyarak yarattığı diğer bir hat eseri de 1835 (H.1251) tarihini taşıyan iki büyük tahta panel üzerine yazdığı Halvetî Tarikatı kurucusu Kutup Osman Efendi'nin hayat hikâyesidir. Yeşil zemin üzerine altın harflerle yazılmıştır.

Kırklar (Timbu) Köyü yakınındaki Kırklar Tekkesi'ne ait 1813 (H. 1228) tarihli kitabe de Feysi Dede tarafından yazılmıştır.

Hattatı açıkça belirtilememiş olmasına rağmen Larnaka'daki *Dar-ül hüfz* (Karantina) Binası üzerindeki talik kırmızı kitabe de büyük bir olasılıkla Feysi Dede'ye aittir.

1847 (H. 1263) tarihini taşıyan ve bir zamanlar Limasol Polis Binası üzerinde duran Feysi Dede imzalı kitabe ile aynı tarihi taşmaktadır.

Limasol Limanı karşısında bulunan ve 1846/47 (H. 1263) yıllarında Mir-i Miran Hasan Paşa tarafından yeniden inşa edilen polis merkez kitabe de Feysi Dede imzalıdır. Bina Rum Yönetimi tarafından yıktırılmış ve kitabe de ya yok edilmiş ya da bilinmeyen bir yere kaldırılmıştır.

Lefkoşa'da İdadî Sokak'ta bulunan ve 1828 (H. 1244) yılında Ali Ruhi Efendi tarafından yaptırılan Küçük Medrese Çeşmesin'in kitabesi de Feysi Dede'nin eseridir. Yine aynı tarihte Ali Ruhi Efendi tarafından yaptırılan ve halk arasında Kuruçeşme olarak bilinen Yeni Çeşme'nin kitabesinde hattat

imzası bulunmamasına rağmen eldeki bütün veriler bu yazıtın da FeYZi Dede'nin elinden çıktığını göstermektedir.

Yine Ali Ruhi Efendi tarafından 1827/28 tarihlerinde yaptırılan Laleli Camii Çeşmesi yazıtı da FeYZi Dede'nin eseridir.

Ali Ruhi Efendi tarafından eski bir Ortaçağ binasına yapılan ilavelerle 1826/27 (H. 1242) yıllarında inşa edilen ve minare alemindeki alışılmadık lale motifi nedeniyle halk tarafından Laleli Camii olarak adlandırılan camii'nin girişindeki kitabe de FeYZi Dede'nin eseridir.

Ali Ruhi Efendi tarafından 1828 yılında inşa edilen Büyük Medrese Çeşmesi kitabesi de FeYZi Dede'nin elinden çıkmış güzel bir nesih hat örneğidir.

FeYZi Dede çok daha uzun ve sanatkârane yazılmış bazı kitabelere imzasını atmakzen, GİRNE'de bulunan 1834 tarihli Esseyit Mehmet Emin Efendi Çeşmesi'nin toplam iki satırlık basit kitabesine imsini yazmıştır.

1816 (H. 1231) yılında inşa edilen Dükkânlarönü Camii'ne ait yaklaşık 103 x 70 cm boyutundaki uzunca kitabe FeYZi Dede'nin imzasını taşımaktadır. Kırklar Tekkesi'ndeki 1813 tarihli yazıtın sona FeYZi Dede'nin şim-dililik tesbit edilebilen en eski eseridir. Kitabe "*Seyyid Feyzullah el-Mevlevî*" imzasını taşımaktadır.

Kıbrıs Türk hat sanatı tarihi içerisinde haklı bir yeri bulunan FeYZi Dede 1840'lı yıllarda Mevlevî Tekke'ye ayrılan paraların bir kısmını kendi kişisel ihtiyaçları için harcadığının ortaya çıkması üzerine görevden alınmış ve fakirlik içerisinde 1851 yılında vefat etmiş ve Mevlevî Tekke'ye gömülmüştür. Zamanın idarecileri bu hat sanatçımızın Kıbrıs Türk toplumuna vermiş olduğu hizmetleri gözönünde bulundurarak İstanbul'a başvurmuşlar ve ailesine küçük de olsa maddi bir yardımın yapılmasını sağlamışlardır.

FeYZi Dede en üretken hattatımız olmasına rağmen en eskisi değildir. Tuncer Bağışkan'ın **Kıbrıs'ta Osmanlı - Türk Eserleri** isimli kitabında (sayfa 392), Baf Kalesi'nin 1592 yılında inşa edildiği ve kitabesindeki manzumenin hattatının da **Sait Ateli** olduğu kaydedilmektedir. Bağışkan tarafından verilen bu isim, doğru okunmuş olması halinde, sözü edilen bu Sait'in, ismi bile kadar gelebilen, Kıbrıs doğumlu olmasa da, adamızda hattatlık mesleğini icra eden ilk Türk olma olasılığına ortaya çıkartmaktadır. (Baf Kalesi'nden önce inşa edilen Büyük Han'ın kitabesi kayıp olduğundan bu kitabenin hattatı hakkında fikir yürütmek en azından

şimdilik mümkün değildir.) Baf Kalesi kitabesindeki manzumenin Monla (Mulla) Cedeli'ye ait olduğunu "**Dedi Monla Cedeli bir tarih**" mısraından anlıyoruz. Ancak Bağışkan'ın sözünü ettiği Sait Ateli ismini başka hiçbir birincil ve güvenilir kaynaktan teyid ettirme imkânını bulamadık. Sayın Bağışkan'ında özverili çabaları ile yayınlanan **Kıbrıs'ta Türk Eserleri** (sayfa 35) ve onun bozuk bir tercümesi olan **Turkish Monuments in Cyprus** (sayfa 32) isimli Eski Eserler Dairesi'ne ait kitaplarda da "Ateli" isimi tekrarlandığı cihetle her iki veya üç kitaba da kaynak teşkil eden ve büyük bir olasılıkla da yanlış olan bu okunuşun aynı kişiden neşet ettiğini söylemek mümkündür.

17. yüzyıl hattatlarımızdan, biri hariç, maalesef hiçbirinin eseri günümüze kadar gelebilmiştir. 1605/06 (H. 1014) tarihinde inşa edilen Larnaka Kalesi'nin kitabesinde adı geçen Ali Ağa, kitabe de yer alan şiirin sahibidir. Talik kırması ve nesih stiline yazılmış olan kitabenin son dan bir önceki mısraı "**Görüp ol demde dedi tarih anağ Ali Ağa**" demekle Ali Ağa'nın sadece tarih düşürdüğünü ve yazıtın hattatı olmadığını göstermektedir.

İsmi günümüze kadar gelebilen tek bir eserine borçlu olduğumuz **Dürri** 17. yüzyılda yaşamış olup, Gazimeğusa'daki Akkule Mescidi'nin giriş kapısı üzerindeki kitabenin hattatıdır. Şimdiye kadar kesin olarak ismini saptayabildiğimiz en eski hat sanatçımızın eseri yaklaşık 60 santim eninde ve 25 santim yüksekliğinde bulunan mermer bir kitabedir. Giriş sülüs ve talik stilleri kullanılarak yazılmıştır. Kitabenin başında Kuran'ın Cin süresinin 18. ayeti "**Ve ennelmesacide lil-lahi fela ted'u maallahi ehaden**" (**Şüphesiz mescidler Allahındır. O halde Allah ile birlikte hiç kimseye yakarmayın**) yer almakta, ikinci satırda talik hatla mescidin yapıılış yılı olarak 1618/19 (H. 1028) tarihi ve hattatın adı "**Amel-i Dürri**" (Dürri'nin ismi, yapıtı) ibaresi ile verilmektedir. Dürri hakkında bilebildiklerimiz maalesef bunlarla kısıtlıdır. Mescid mihrabı üzerindeki "**Zekeriya'nın geldiği bu mescide sen de gel**" mealindeki kitabenin hattatı ise belirtilmemiştir.

18. yüzyıl ortalarında karşımıza **Sevvade** (doğrusu Sevvade; Fraşçada okumuş veya okuma kabiliyeti olan anlarında) lakablı **Arif** diye bir hattatımız çıkmaktadır. Günümüze kadar sadece kitabesi gelebilen Laleli Camii Muallimhanesi'nin 1742/43 (H. 1155) tarihli yazıtındaki manzumenin Tıflı mahlaslı bir şairimize, kaligrafisinin ise Arif isimli bir hattatımıza ait olduğunu görüyoruz. Bu hattatımız ile aynı dönemde çeşitli kitabeler üzerindeki tarihçeleri yazan yine Arif isimli bir de şairimiz var. Örneğin 1756/57 (H. 1170) tarihli

Bayraktar Camii dahilindeki Bayraktar'a atfedilen türbenin tamiri ile ilgili yazıtta "*Fatiha İhsan ede Arif, okuyan tarihin*" mısraı ile kitabedeki şiirin Arif isimli bir şaire ait olduğu belirtilmektedir. Diğer yandan Hala Sultan türbesinin girişindeki 1760 (H. 1174) tarihli kitabedeki tarihçenin de "*Yüz sürüp dergâhına Arif dedi tarihin*" mısraından yine Arif isimli bir sanatçımıza ait olduğunu görüyoruz. Laleli Camii Muallimhanesi'nin inşa tarihi olan 1742/43 yılı ile Bayraktar türbesinin tamir tarihi (1756/57) ve Hala Sultan türbesi girişindeki 1760 yılına ait kitabe bir sanatçının sanat yaşamı ve doğal yaşam sınırları içerisinde kalmaktadır. Dolayısı ile hattat Sevvede Arif ile şair iki Arif'in aynı kişiler olma olasılığı ortaya çıkmaktadır.

19. yüzyıla ulaştığımız zaman tesbit edilebilen hattatlarımızın sayısı da artmaktadır. Örneğin, Feysi Dede'nin bugün için saptayabildiğimiz en eski eserini verdiği 1813 yılında bir başka hattatımız daha hattatlık mesleğini sürdürmektedir. Mevlevi Tekke'sindeki müzede sergilenmekte olan El-Haç Mustafa Ağazade'ye ait 1813 (H. 1228) tarihli mezar taşındaki (Env. No: 34) manzumenin hattatı *Musa Efendi*'dir. Bu kitabeğe göre Mustafa Ağazade'nin "*Hüsn-ü hat ile müzeyyen eserleri ...*" (Güzel yazı ile süslü eserleri ...) vardır. Belki de bu eserlerin kitabelerinden bazılarını Musa Efendi ve Feysi Dede yazmışlardır. Bilinen tek bir yazıtından tanıdığımız bir diğer hattatımız da *Mullazade Mustafa Efendi*'dir. Turunçlu Camii'nin Seyyit Mehmet Ağa tarafından yeniden yaptırılmasını anlatan 1825 (H. 1240) tarihli uzunca kitabenin hattatı olarak anılmaktadır.

Divanefendisizade olarak da bilinen *Mustafa Nuri Efendi* de 19. yüzyıl hattatlarımızdandır. Bayraktar Camii harimine konan 1820/21 (H. 1236) tarihli uzunca yazıtta devrin padişahı II. Mahmut'u ve camiyi kökten tamir ederek bir de minare ekleyen Abdullah Paşayı öven hattatımız kitabenin sonunda kendi künyesini "*Es-seyyid Mustafa Nuri el-ma'ruf, bi-Divanefendisizade*" olarak vermektedir.

19. yüzyıl hattatlarımızdan *Hamdi* aynı zamanda Kıbrıs'ta meydana getirilmiş en büyük hat eserinin de hattatıdır. Ayasofya Camii'nin Güney duvarında devasa bir siyah kalın ve bir ince korniş ile çiçek çelengi içerisinde yeralan "*Elhamdülillah alâ diyar ül İslam*" (Allaha şükür ki burası İslam ülkesi oldu) ve bu dairenin her iki yanında yeralan daha küçük daireler içerisindeki kelime-i şahadet hatları nefistir. *Hamdi*'nin Hicri 1285 (1867/68) tarihini taşıyan bu güzel eserinin etrafındaki çiçek çelengi son zamanlarda, sözde duvar

badanalamak amacıyla hoyratca bozulmuştur. *Hamdi*'nin tesbit edebildiğimiz bir diğer eseri de küçük bir köprü kitabesidir. Lefkoşa'yı Ortaköy'e bağlayan Osmanlı yapısı köprüünün 1858/59 (H 1275) tamir ettirilmesi ile ilgili olarak konan bu kitab ay-yıldız ve çiçek motifleriyle süslenmiştir. Kitabenin sağ üst köşesinde bir hilal ile sekiz kollu bir yıldız vardır. Bu figürler 19. yüzyılda inşa edilen Türk evlerinin kapı başlıklarında da sıkça görülmektedir. Kitabedeki tarih kısmı okunamayacak derecede zarar görmüş olmasına rağmen "*Himmetile köprüyü tamir ü tecdid eyledi*" mısraı ile düşürülen tarih ebced hesabı ile 1858/59 (H. 1275) yıllarını vermektedir. *Hamdi*'nin bu grift nesih kitabesi köprü üzerinden sökülerek korunmaya alınmıştır.

1898/99 (H. 1316) yıllarında Evkaf Yönetim Kurulu üyelerinden Muhammed Sadık Efendi tarafından yıkılarak genişletilen İplik Pazarı Camii'nin girişine konan kitabenin altında hattat olarak "*El-Hac Mehmed Arif*" imzası okunmaktadır. Caminin 1825/26 (H. 1241) tarihinde ilk kez inşası ile ilgili olarak konulan ve yeniden inşası sırasında korunarak cami girişine, diğer kitabenin altına konan yazıtta hattat ismi verilmemiştir. Hattat Hacı Mehmet Arif Efendi'nin bir diğer eseri de halen Eski Eserler ve Müzeler Dairesi deposunda korunmakta olan 17 envanter numaralı hat levhasıdır. Levhada "Yedi Uyurların" ve köpeklerinin ismi talik hatıyla verilmektedir.

Bir Latin katedrali olan Ayasofya Camii'nde de çeşitli dönemlere ait hat örnekleri vardır. Ancak bunların bilimsel bir yöntemle envanterlenmesi ve restorasyona tabi tutulmaları gerekmektedir. Bunlardan Aziziye Kapısının girişte soldan ikinci sütün üzerindeki talik besmele *Müftü Raci Efendi*'ye aittir. Bir diğer sütün üzerinde "*Allah vahdahu*" (Tanrı tekdir) hattı bulunmaktadır. Tarihi ve hattatı belirtilmemiştir. Camille Enlart'ın 1899'da Paris'te basılan *L'Art Gothique Et La Renaissance En Chypre* isimli eserinin ikinci cildinin sonunda verilen fotoğraflardan Ayasofya Camii'nin iç mekânını yansıtanlarından biri sözkonusu sütunu ve üzerindeki hattı kısmen de olsa yansıtmaktadır. Enlart'ın kitabında yeralan fotoğrafların 1896 yılında çekildiği gözönünde bulundurulacak olursa bu hattın en az 110 yıllık olduğu ortaya çıkmaktadır.

Caminin doğu duvarının iç tarafındaki "*Lâfza-i Celâl*" (Tanrı adı), oğlu Naif Efendi de hattat olan, *Zihni Efendi*'nindir. Onun bu eseri ülkemizde en yüksek yazılmış hat eseri olma özelliğini taşımaktadır. 1874/75 tarihlerini taşıyan bu eserin yazılabilmesi için *Zihni Efendi* yerden yaklaşık üç katlı bir bina yüksekliğinde olması gereken bir köprü veya merdiven

üzerinde çalışmak zorunda kaldığı ortadadır.

Diğer yandan Ayasofya Camii içerisinde çeşitli yerlere asılmış yakın geçmişimize ve 20. yüzyıla ait hat levhaları vardır. Örneğin caminin ana mihrabına yakın olarak asılı duran sekizgen hat levhaları incelenmeğe değerlidir. Bir diğeri üç değişik hat uslubuyla Nahl Süresinin 90. ayetini vermektedir: *“İnnallahe ye'mürü bil adli vel ihsani ve utai zil kurba ve yenna anil fahşai vel münkeri vel bağy yeizeküm lealleküm tezekerun”* (Haberiniz olsun ki Allah size adaleti, iyi davranmayı ve akrabalarınıza yardımda bulunmayı emrediyor; fenalığı ve azgınlığı yasaklıyor; dinleyip tutasınız diye size öğüt veriyor.) Bu levha 1971 tarihini taşımaktadır.

Bir diğer modern hat örneği de 1974 tarihini taşımakta olan *“Sen rahmet sahibi olanların en hayırlısı, hatalarımızı affet”* mealindeki yakarıştır. Diğer yandan taş kürsünün dayandığı sütun üzerinde asılı olan ay-yıldız şeklinde istiflenmiş olan hat levhası da 1964 yılına aittir.

Ayasofya Camii'nin Aziziye Kapısı olarak da bilinen sonradan açılma doğu kapısı üzerindeki tuğra şeklindeki besmele ve Sultan Abdülaziz'i öven kaside ve etrafındaki süslemeler Rüştüye Mektebi hüsn-ü hat (güzel yazı) öğretmeni Ahmet Şükri Efendiye aittir.

Kıbrıs Türk hat sanatının en güzel örneklerinden biri olan bu çalışma Sultan Abdülaziz'in adayı ziyaret etme olasılığının ortaya çıkması üzerine dönemin valisi Nazif Paşa tarafından camiye açılan yeni kapı üzerine yapılan bu çalışmada en üstte tuğra şeklinde besmele, onun altında *“İnna's salate kanet'el el-muminin kitaben mevkuuten”* (Şüphesiz namaz belirli vakitlerde inanalara farz kılınmıştır) mealindeki girift sülüs ayet, hattın yazıldığı 1874 (H. 1291) tarihi ve ensonda da hattatın ismi *“Ketebuhu Ahmed Şukri”* (Yazan Ahmet Şükri) ibaresiyle verilmektedir. Kitabenin bu kısmı gül motifi ile süslenmiştir. Ayetin altındaki manzum tarihçe de yine sülüs tarzında yazılan 9 beyitten oluşmakta ve kitabenin yazılış tarihi 1874/75 (H. 1291) ile hattatın imzası *“E's Seyyid Ahmed Şukri”* olarak en sonda verilmektedir. Kitabenin her iki yanında da oluşturulan kemerli nişler içerisinde de servi motifleri yer almaktadır.

Ayasofya Camii'nde hattatları bilinmeyen ancak 16. yüzyıl hat sanatımızın günümüze kadar gelebilen ender örneklerinden olan güneybatı mihrabı alınlığı üzerindeki celi-nesih ve talik yazıt da kayda değerdir. 1595/96 (H. 1004) yıllarına tarihlendirilebilen bu yazıt kuş ve lale motifleri ile bezenmiş olup Âl-i İmran Süresi'nin 39. ayetinden bir alıntıyı ve sözkonusu mihrabın yapılaş

tarhini vermektedir. Caminin orta mihrabının alınlığı üzerinde de yine hattatı belirsiz, aynı sürenin bu kez 37. ayetinin yer aldığı başka bir kitabe vardır. (Benzeri bir kitabe de Arap Ahmet Paşa Camii'nin mihrabı üzerinde bulunmaktadır; ancak camiye girilerek incelenmesi mümkün olamamıştır)

19. yüzyıl hat sanatlarımızdan *Nâzmi Efendi* de Mevlevi Tekkesi'ndeki semahane mihrabı üzerindeki istifli celi hattı ile tanınmıştır. Bu yazıt 1866/67 (H. 1284) tarihini taşımakta olup Âl-i İmran süresi'nin 37. ayetinden alınan *“Kullema dahale aleyha Zekeriyel mihrabe”* (Zekerya mihraba onun yanına her girdiğinde...) kelimeleriyle oluşturulmuş ve on adet sarı, mavi ve kırmızı renkli çelenklerle çelenk içerisine alınmış, bu çelenk ise altı adet daha küçük çelenk ile çevrilmiştir. Büyük çelenkle küçük çelenkler arasına ve üstte gelecek şekilde bir de Mevlevi sikkesi (külâhı çizilmiştir. Bu önemli hat eseri ve Mevlevi Tekke girişindeki *“Ya Hazret-i Mevlâna”* hattı 2005 yılında gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları sırasında üstleri yeniden boyanarak sözde restorasyona tabi tutulmuş ancak tüm orijinalliklerini yitirmişlerdir.

Yıllarca Mevlevi Tekke'de sergilenen talik hattıyla ve altın harflerle yazılmış olan *“Garik-i bahri isyanın Dahilek ya Resulallah”* (İsyan denizinde bat-tım, sana sığındım ey Allah'ın Resülü) levhası da hattat Zihni Efendi'nin oğlu *Naif Efendi*'ye aittir. Envanter numarası 10 olan bu eser şimdilerde Eski Eserler ve Müzeler Dairesi deposunda korumaya alınmıştır. Mevlevi Tekkesi'nde sergilendiği söylenen kopyası yerinde yoktur. Buna mukabil Naif Efendi'nin imzasını taşıyan tarihsiz bir *“Dahilek ya Resul Allah”* levhası bugün Ayasofya Camii'nde asılı bulunmaktadır. Naif Efendi'nin Mevlevi Tekke'de sergilendiği Eski Eserler Dairesi envanterinde belirtilmiş olan talik *“Maasallah”* levhası (Env. Nu.: 15) da ortalarda yoktur. Derviş Paşa Konağı'nda sergilenen 16 envanter numaralı talik besmele de yine Naif Zihni Efendiye aittir. Naif Efendi'nin bilinen eserleri onun talik stilinde hayli uzmanlaştığını göstermektedir.

Mevlevi Tekke'de sergilenmekte olan küçük boy ney üfleyen bir mevlevi minyatürü (Env. Nu.:13) üzerinde de, altın varak ile yazılan talik yazılarda *“Kutb-u sani – Ya Hazret-i Hamza Dede”* ibaresi okunmaktadır.

Aynı mekânda sergilenen bir diğer ilginç ve güzel hat örneği de mevlevi kavuğu şeklinde istiflenerek ince birtahtanın tel biçki ile kesilmesinden elde edilen *Selim Dede*'ye ait *“Ya Hazret-i Mevlana Mehmed Celaleddin-î Rumi Gaddesi Sırrehu”* (Allah korusun)

39 envanter numaralı girift süslü levhadır.

Mevlevi Tekke'de sergilenen ve aynı hattatın elinden çıkan iki süslü levha da estetik açıdan dikkatleri çekmektedir. Hattatın kimliği üzerindeki araştırmalarımızın sürdüğü 78/1/3 envanter numaralı ve 1906 (H. 1324) tarihli levha Şu'ara Süresi'nin 88. ve 89. ayetlerinden oluşmaktadır: "*Yevmela yenfu malûn ve la benun illa men etuallahe bi kalbin selim*" (O öyle bir gündür ki, ne malın ne de oğulların yararı olur, yalnız temiz bir kalp ile Allah'a varan kurtulur). 1907 (H. 1325) tarihli levha (Env. Nu: 78/1/4) ise Â'li İmran Süresinin 39. ayetinden alınmıştır: "*Fe nadethül melaiketü ve hîve kaimy yusallî fil mihrabî*" (O mihrapta durmuş dua ederken melekler ona şöyle söylemişti).

Hattat imzalarını henüz sağlıklı bir şekilde okuyamadığımız ancak aynı sanatçı elinden çıktığı kesin olan 41 ve 42 envanter numaralı girift süslü hat eserleri de iki mevlevi kavuğu şeklinde yeşil zemin üzerine ve alt alta gelecek şekilde yerleştirilmişlerdir. Üstte bulunanında "*Şefaât ya habib Allah ve Resul Allah*" (Şefaât ey Allah'ın sevgilisi ve resulü), altta ise "*Nida ebi ve ummi ya Resul Allah*" (Sana yakarıyorum ya anam - babam Allah'ın resulü) ibareleri okunabilmektedir.

Eski Eserler ve Müzeler Dairesi resmi envanter kayıtlarına göre Mevlevi Tekke'de sergilenmekte olan ancak yerinde yaptığımız tesbit çalışmalarına göre burada bulunmayan önemli hat eserleri şunlardır:

1) Naif Efendi'ye ait, 10 envanter numaralı talik "Dahilek ya Resul Allah" levhasının 88 x 44 cm boyutundaki kopyası,

2) Naif Efendi'ye ait, 15 envanter numaralı, 44 x 34 cm boyutundaki talik "Maaşallah" levhası,

3) Mehmet Efendi'ye ait, 18 envanter numaralı, 45 x 45 cm boyutundaki "Medet Ya Resul Allah" levhası,

4) 38 envanter numaralı ve 56 x 38 cm boyutunda olan Hz. Mevlana ile ilgili methiye,

5) 40 envanter numaralı ve 48 x 42 cm boyutunda "Allah, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin" levhası.

Bu eserlerin Eski Eserler ve Müzeler Dairesi ambarlarında olabileceği tahmin edilmektedir.

Mevlevi Tekke'de 3 adet hat eseri sergilenmekte olan Ali Haydar hakkında da fazlasıyla bilgimiz yoktur. 11 ve 12 envanter numaralı 1865 ile 1868 yıllarına ait "Ya Hazret-i Mevlâna" levhaları ve 14 envanter numaralı besmele (1868) levhası "Namhad Ali Haydar gafâr allahu" şeklinde imzalanmıştır.

1840'lı yıllarda Hala Sultan Tekkesi şeyhi olan *Mehmet Şem'i Efendi* de hat sanatıyla uğraşmıştır.

1845 (H. 1261) yılında Sultan Abdülmecid'in tuğrası içerisine Hala Sultanı selamlayan ibareyi büyük bir ustalıkla işlemiştir. Şem'i Efendi açık yeşil tahta zemin üzerine boyayarak oluşturduğu kompozisyonu sümbül ve lale motifleri ile süslemiştir. Tuğra şeklindeki hatta "*Ya Hazret-i Ümmî Haram Binti Milhan Radîy Allah-ü Anha*" ibaresi yer almaktadır. Hattat sol alt köşede oldukça küçük bir çelenk içerisinde özetle "*Bu tuğranın çizeri bu kutsal makama tövbe etmeğe gelmiş aciz kullardan Şeyh Mehmet Şem'i olup Ümmü Haram'ın huzurlarında ona hizmet edenlerden biridir. 1261*" (Cârûbger-i meydan-ı şefa'at-nümâyân-i makaam, El-Fakîr-E's-Şeyh Mehmed Şem'i, ez bendegân-i Hazret-i Ümmî Haram. Fi S. Sene 1261) şeklinde imzasını atmıştır. Eser, Rum yağması neticesinde yok olmuştur. Tekke'de sergilenen *Müfüü Racî Efendi*'ye ait Hala Sultan ile ilgili süslü levha da aynı kaderi paylaşmaktan kurtulamamıştır.

19. yüzyıl sonu Kıbrıs'ta sürdürülen klasik tarzadaki hat sanatının da sonu olmuştur.

20. yüzyıla gelindiğinde bu sanat dalı ile uğraşanların gerek sayısı gerekse estetik açıdan becerileri hayli azalmıştır. 1878 yılında İngiltere tarafından devralınan adanın medrese kökenli eğitim sisteminin değişmeye başlaması, Atatürk Türkiye'si ile eşzamanlı olarak Osmanlı alfabesinin terkedilerek Latin harflerinin kabulü, Kıbrıslı hat sanatçıların yetişmesine büyük katkısı olan tekkelerin kapatılması ve 20. yüzyıl ilk çeyreğinden itibaren Kıbrıs Türk aydınları arasında hat sanatı gibi İslami sanatlar yerine resim gibi Batılı sanat dallarının popülerlik kazanması bu yazı sanatının da sonunu getirmiştir. Ancak bu sonu kesin bir tarihle belirlemek mümkün değildir. Sanatsal açıdan fazlasıyla değerleri olmasa da 1920'li yıllara hatta 1930'lu yıllara dek bu sanat dalıyla uğraşanların bulunduğunu görüyoruz.

Osmanlı alfabesinin kullanıldığı klasik hat sanatından Latin alfabesinin kullanıldığı güzel yazı ve resim sanatlarına geçiş döneminin en önde gelen siması hiç şüphesiz ki *Hakim Ahmet Bürhaneddin Bey*'dir. 1927 yılında Şer'i Mahkeme yargıçlığına atanmış olmasından dolayı halk arasında "Kadı Burhanettin Bey" olarak da tanınan sanatçımız aynı zamanda ilk ressamımız olma özelliğini de taşımaktadır. Gönüllü olarak ders verdiği liselerimizde güzel yazı ve resim sanatlarının yayılması için büyük çaba sarfetmiştir. Osmanlı alfabesini kullanarak meydana getirdiği klasik hat örneklerinin yanısıra Latin alfabesini de kullanarak güzel yazı ve grafik sanatları dalında seçkin örnekler vermiştir. 12 Mayıs 1937 tarihinde İngiltere Kralı VI.

George'un taç giyme törenine katılan Kıbrıs Türk delegasyonunun krala arzettiği olduğu kutlama yazısı Bühraneddin Beyin Osmanlı ve Latin alfabeleri ile oluşturduğu nefis bir hat eseri idi. Yine aynı dönemde İngiliz yönetimi tarafından hazırlanan Türkçe Kıbrıs haritası üzerindeki yer isimleri de onun eseridir. 1953 yılında Atatürk'ün naaşının Anıt Kabir'e nakli münasebetiyle Ankara'ya giden Kıbrıs Türk heyetinin beraberinde götürdüğü flama ve Kıbrıs Türklerinin Atatürk'e ve Türkiye'ye bağlılıklarının ifade edildiği deklarasyon da Bühraneddin Beyin hattı ile kaleme alınmıştır.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde kitabe ve mezar taşı yazan ancak hat sanatı açısından değerlendirildiği zaman fazlaca bir ustalık gösteremeyen ve zaten amaçları da hattatlık olmayan bazı taş ustalarını da burada anlamakta yarar vardır. *Mustafa Hamdullah* bu ustalarımızdan biridir. Hat sanatındaki eksikliğini kompozisyonlarına eklediği yıldız, hilal, çiçek ve yaprak motifleri ile gidermeğe çalışmıştır. İsmi taşıyan bir kapı başlığı kitabesi bugün Dilekkaya (Ayakebir) Köyü'nde bir kahvehanenin girişini süslemektedir. Yapıldığı 1922 yılında Kıbrıs Türkleri arasında yeşermekte olan milliyetçi duygular ve Mustafa Kemal Paşa hayranlığı da yansıtması açısından değerli bir yapıttır. Bir ay-yıldız, iki küş ve vazo içerisine yerleştirilmiş çiçek motifleri ile süsülü olan kitabede Osmanlı alfabesi ile şunlar yazılmıştır:

“ Yaşasın Millet, yaşasın Mustafa Kemal Paşa
Mustafa b. Türk Hüseyin Kahvehanesi
Sene 1922 (Eylül)
Taşı yontan: Mustafa Hamdullah Usta ”

Benzeri bir kitabe de Vuda (Larnaka Kalihorio'su) Köyü Camisinin minaresi üzerinde bulunmaktadır. Kasım 1923 (H. 1342) yılına tarihlenen bu kitabenin yazarı olarak *Hamid* ismi geçmektedir. Kitabe ay-yıldız ve iki adet servî ağacı ile süslenmiştir. Stil benzerliği bizi Hamdullah ve Hamid Ustalar arasında bir bağ kurmağa yönlendirmektedir. “Hamid” kelimesi “Hamdullah”ın rahatlıkla kısaltılmış bir formu olarak kullanılabilir; diğer yandan her iki kitabe de çağdaş olup her ikisinin de tarih ay ve yıl olarak verilmiştir. Bu veriler ışığında Hamid ve Hamdullah Ustaların aynı kişi olma olasılıkları ortaya çıkmaktadır.

Bazan da hattat olmayan, ancak ihtiyaç dolayısıyla nice son dönem hattatımızın eseri ile yarışabilecek güzellikte eser verebilen amatörlerimiz de vardır. Bunlardan Dohni (eski Taşkent) Köyü Camii yanında

inşa edilen okul binasının girişi üzerindeki kitabe ve kapı kemerinin kilit taşı üzerine işlenen stilize çiçek motifi böylesine meydana getirilmiş bir yapıttır. 23 Aralık 1916 (H. 27 Sefer 1335) tarihinde yeniden inşa edilen okul binasına konan kitabenin hattını *Mulla Mehmet Salih* yazmış, köy öğretmeni *Mustafa Sevki Efendi* de taş üzerine oymuştur.

Kıbrıslı Türk hattatlarımızın sayısı tabii ki yukarıda belirtilenlerle sınırlı değildir. İncelenmesi gereken daha pekçok kitabe, özel koleksiyonlarda duran levha, kitap ve sair yazıt vardır. Örneğin Ayasofya Camii'nde üzerinde çalışılması gereken ondan fazla levha vardır. Bunların çoğu büyük boyutlardadır. Tümü de bakıma ve restorasyona muhtaçtır. Üzerlerinde çalışabilecek için yerlerinden indirilmeleri ve yüksek çözünürlü kameralarla ve terahin üzerlerindeki camlar çıkartılarak görüntülenmelidirler. Örneğin Güney duvarı üzerinde asılı olan “*La ilahe illallah Celle celahu Muhammed Resul Allah Aleyhisselam*” ibarelerinin yer aldığı büyük boy celi – süslüs levha bunlardan sadece biridir. Bunlara ek olarak bir takım levhalar da caminin ambarında atıl vaziyette durmaktadır.

Boyutunun küçüklüğü nedeniyle gözden kaçan bir hat örneği de minberin sağ tarafında bulunan kitabedir. “*Accilu bil salavatı kable l-favt ve accilu bil el-tövbeti kable l-mavt*” (*Acilen, zaman geçirmeden, namaza ve oruçla önce tövbeye yönelin*) ibaresinin bulunduğu bu yazıt 1722 (H. 1135) tarihini taşımaktadır. Kitabenin altında Reşid Müftüzade el-Meraşi'nin adı geçmektedir. Kitabenin bu “Müftüzade”nin anısına mı yazıldığı yoksa onun elinden mi çıktığına dair kesin bir yargıya varılabilmek bugün için mümkün değildir. Söz konusu Reşid Müftüzade büyük bir olasılıkla Kıbrıslı değildir; çünkü el-Meraşi nitelemesi daha çok Araplar tarafından bugünkü Kahraman Maraş ve çevre kentlerinden gelenler için kullanılmıştır.

Diğer yandan yürürlükteki mevzuat uyarınca Osmanlı hat eserleri etnografik malzeme sayıldığından özel kişiler elinde hiçbir kayıtlı olmaksızın durmakta veya yurtdışına dahi satılmaktadır. Bazıları imzasız olan bu eserler çağdaşları olan imzalı eserler ile kıyaslanarak hattatları meydana çıkartılmalı ve kayıt altına alınmalıdır. Örneğin hattatı belirsiz olmasına rağmen Fevzi Dede'ye ait olduğu daha ilk bakışta belli olan pekçok kitabe vardır. İnşa ettirdiği okullar, çeşmeler, çeşitli imar ve hayrat eserleri ile tanınan Ali Ruhi Efendi, Feyzi Dede'nin akrabası olduğundan dolayı bu eserlerin hemen tümünün kitabelerini yazma görevini bu hattatımıza vermiştir. Pekçoğunun sadece isimlerini bildiğimiz hattatlarımızın hayat hikâyelerinin ortaya

çıkartılması gerekmektedir. Bunlardan bazılarının Kıbrıslı olamayabileceği ve bazı mezar taşı ve lahit örneklerinde olduğu gibi bazı hat eserlerinin de İstanbul ve diğer Osmanlı kentlerinden ithal edilmiş olabilecekleri gözönünde bulundurulmalıdır.

Bu kısa araştırmamızı Ayasofya Camii imamı ve vaizlerinden İrşadi Efendi'ye kısa bir atıfla bitirmeyi bir vefa borcu addediyorum. İrşadi Efendi fazlaca orijinal eser yaratmamakla beraber ünlü hat sanatçılarınin eserlerini taklid etmesi ve bu sanat dalını öğrenmek isteyenlere hat sanatının temel ilkelerini öğretmekle de tanınmıştır. Kıbrıs aşığı, İngiliz bilim adamı, ressam ve kaligrafist (hattat) Dr. William Dreghorn, 1979 yılında yayınladığı The Antiquities of Turkish Nicosia " isimli kitabında İrşadi Efendi ile yaptığı görüşmelerden bahisle ona ait üç hat eserin klišelerini vermektedir. Sanatsal açıdan yalın ve fazla başarılı olmasalar da hat sanatı tutkunu ve belki de son amatör "hattatımızın" eserleri olmaları açısından kayda değerdir.

Kaynakça:

Kıbrıs Türk hat sanatı ve tarihi ile ilgili detaylı bir çalışmadan yoksunuz. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar da çok yüzeysel olup hemen tümü Avukat Fadıl Niyazi Korkut'un Cevdet Çağdaş tarafından hazırlanan iki broşüründe söylediklerinin tekrarıdır. Mevlevi Tekke'de muhafaza edilen mezar taşlarından bazılarının üzerindeki metinlerin okunuşunu yine Korkut'a borçluyuz. Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzıoğlu'nun yapmış olduğu çalışma da kayda değerdir. Ancak bu çalışmanın yer aldığı kitap dizgi hataları ile doludur. Bu nedenlerle aşağıdaki kaynakça hat sanatımızı araştıranlara ancak özet bir bilgi sunabilmektedir:

- Çağdaş, Cevdet, Resim ve Kitabelerle Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri. Lefkoşa, 1965.
 Çağdaş, Cevdet, Kıbrıs Türk Müzesi Taş Eserler Bölümündeki Kitabelerden Seçme Örnekler. Lefkoşa, 1967.
 Kırzıoğlu, M. Fahrettin, "Fotoğraflarla Kıbrıs Türk-İslam Kitabeleri'nden"; Arkaik Dönemden Bugüne Kıbrıs'ta Türk Kültürü ve Turizm Politikası. Lefkoşa, 1989.
 Anon., Kıbrıs'ta Türk Eserleri. Lefkoşa, 1982.
 Anon., Turkish Monuments In Cyprus. Nicosia, 1987.
 Konur, İsmet, Kıbrıs Türkleri. İstanbul, 1938.

İdris, Asım, "Lefkoşa Türk Müzesinde Sergilenen Osmanlı Dönemine Ait Bütünsel Motifli İki Mezar taşı", Adım, Cilt:2, Sayı:1, 1997.

Korkut, Fadıl Niyazi, Hatıralar. Gazimağusa, 2000.
 Andız, Sevinç, Kıbrıs'ta Vakıf Tarihi Eserler. Lefkoşa, 1990.

Anon., A Glance At Turkish Art In Cyprus. n.p.p., n.d.p.

Anon., Un Regard Sur L'Art Turc A Chypre. n.p.p., n.d.p.

Dreghorn, Williams, The Antiquities Of Turkish Nicosia. Lefkoşa, 1979.

-Bağışkan, Tuncer, Kıbrıs'ta Osmanlı - Türk Eserleri. Lefkoşa, 2005.

Gazioğlu, Ahmet, Kıbrıs'ta Türkler 1570 - 1878. Lefkoşa, 2000.

Alasya, Halil Fikret, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri. Ankara, 1977.

"Ya Hazret-i Mevlana", Hattat Ali Haydar, 1865 (H. 1282), Mevlevi Tekke

Ahmed Şükri Beyin tuğra şeklinde istiflenmiş besmelesi, sülüs ayet ve manzum tarihçesi, 1874 (H. 1291), Ayasofya Camii

"Fe nadethül melaiketü ...", hattatı halen araştırılıyor, 1907 (H. 1325), Mevlevi Tekke

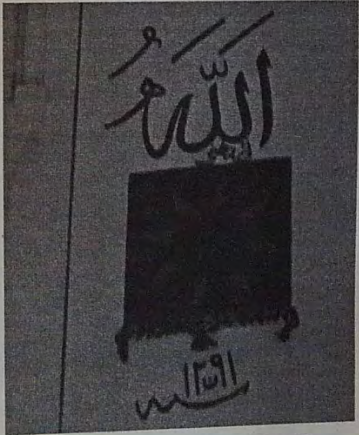
Hattat Musa Efendi tarafından yazılan Mustafa Ağazade'ye ait mezar taşı, 1813 (H. 1228), Mevlevi Tekke

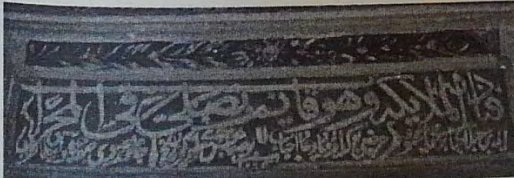
"Fihâ kütübün kayyımah" (Burada değerli kitaplar vardır), Fevzi Dedeye ait sülüs hat, 1829 (H. 1245), Sultan II. Mahmud Kitaplığı

"Elhamdülillah alâ diyâr ül İslâm", Kıbrıs'ta yazılmış olan bu en büyük hat eseri hattat Hamdi'ye ait olup 1867 (H. 1285) tarihini taşımaktadır, Ayasofya Camii

Hattat Zihni Efendiye ait "Lâfza-i Celâl", 1874, Kıbrıs'ta en yükseğe yazılmış hat eseridir, Ayasofya Camii

1595 (H. 1004) yılına tarihlendirilebilen, hattatı belirsiz, mihrab kitabesi, Ayasofya Camii

İnce bir tahta levhanın tel bıçkı ile kesilmesinden elde edilmiş Selim Dede'ye ait bir hat, "Ya Hazret-i Mevlana Mehmed Celaleddin-i Rumi Gaddesi Sırrahu", Mevlevi Tekke

Şeyh Mehmet Şem'i Efendi'nin tuğra şeklindeki "Ya Hazret-i Ümmi Haram Binti Milhan Râdiy Allah-ü Anha" hattı, Hala Sultan Tekkesi (kayıptır)

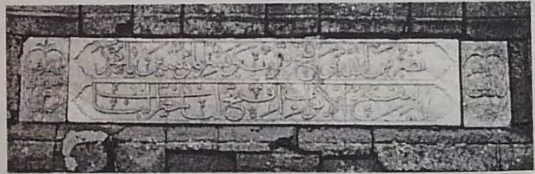
Naif Efendiye ait talik besmele, Derviş Paşa Konağı

Larnaka Kalesi kitabesi (Rumlar tarafından zarar verilmeden önce)

Fevzi Dede'nin Halveti şeyhi Kutub Osman Efendi'nin hayatını kaydettiği aḥṣāp, sülüs hat levhaları, Kıbrıs'ta en büyük boyutlu aḥṣāp hat eseridir, 1835 (H. 1251), Canbolat Müzesi, Gazimağusa

Fevzi Dede'ye ait celi-sülüs reyhani hat "... minallahi ve fethun kariybun ...". Kıbrıs Türk hat sanatının en güzel örneklerinden sayılır, 1820 (H. 1236), Girne Kapısı, Lefkoşa

Geçmişten Günümüze Kıbrıs Nüfusu ve Göçler

***Mete Hatay**

Giriş

Kıbrıs, konumu dolayısıyla birçok dinî ve etnik topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Latin döneminin başlamasıyla birlikte ada, Doğu Akdeniz'in güçlü bir Haçlı kalesi haline gelmiş ve sonrasında Osmanlı'nın adayı almasıyla İslam egemenliği altına girmişti. Bu dönemlerde adaya doğudan ve batıdan birçok mülteci ve göçmen sığınmıştı. Bölgenin değişen, ama hiçbir zaman önemini kaybetmeyen jeo-politik konumu Kıbrıs'ı her zaman değişik sosyo-politik eylemlerin vurduğu bir meydan haline getirmişti. Göç, genellikle adada yaşayan halkların ortak kaderiydi. Kıbrıslılar tüm tarihleri boyunca büyük iç ve dış göçler yaşamışlardı. Bu göçler, zaman zaman adanın nüfusunu azaltmış zaman zamansa nüfusunu oldukça yüksek seviyelere ulaştırmıştı. Ada, ayrıca, birçok değişik kültürün buluştuğu ve kaynaştığı bir yerdi. Tarih boyunca yüzlerce değişik kültüre ait birçok topluluk erirken aynı zamanda birçok kültürel zenginlikleri de ada içine katarak, günümüzün Kıbrıs halklarını yaratmışlardı.

Lusignan Dönemi (1192-1490)

Arslan Yürekli Richard'ın Kıbrıs'ı Kudüs Kralı Guy de Lusignan'a devretmesinden sonra (1192) Guy, adada feodal bir düzen kurma yoluna gitmişti (Hill vol II 1952). Yerli halkın büyük bir bölümünü yarı köle, 'parici' (serf) seviyesine indiren Lusignan Kralı, Orta Doğu'ya yerleşmiş bulunan birçok Haçlı soylusunu adaya davet ederek onlara 'fiefles' ve değişik ayrıcalıklar vermişti. Kral, ayrıca, civar bölgelerde yaşayan Maronit, Ermeni, Habeşli, Melkit, Süryani, Nesturi, Koptik ve Yakobit gibi Doğu Hıristiyanlarına da adada yerleşim bölgeleri vererek onların Kıbrıs'a yerleşmelerini sağlamıştı (Nicolaou-Konnari 2005: 13-21).

Latin dönemindeki Kıbrıs'ın etno-demografik yapısı ve nüfusu ile ilgili olarak günümüze kadar gelen birçok kayıt ve belge vardır (Hill vol II 1952, Arbel 1979, Arbel 1989, Arbel 1993, Jakoby 1984, Cobham 1908). Bu belgelere baktığımızda, Kıbrıs adasının Lusignan dönemi (1192-1490) boyunca -zaman zaman dalgalansa da- yaklaşık olarak 100.000 kişilik bir nüfusa ev sahipliği yaptığını söyleyebiliriz (Edbury 1991:14-15). Bu dönemdeki nüfus artışını engelleyen en önemli etken ise 1347-1348 yılında adayı vurmuş olan korkunç veba salgınıydı. Nüfusun en az yüzde yirmi beşi bu salgın sırasında ölmüştü. 1362, 1363, 1438 ve 1470 yıllarında da tekrar eden bu tür salgınlar, ada nüfusunun toparlanmasına büyük oranda engel olmuştu (Edbury 1991:15, 153). Adanın nüfusu sıkça yaşanan bu doğal felaketlerden dolayı artamamasına rağmen azalmamış ve genellikle benzeri bir seviyede seyretmişti (a.g.e.). Tüm bu yaşanan doğal felaketlere rağmen nüfusun aynı seviyede kalmasının en büyük nedeni ise, Latin dönemi boyunca adaya yapılan göçlerdi.

Latin lordları kırsal bölgelerde birçok arazi ve çiftliklere sahip olmalarına rağmen, adadaki kırsal nüfusu daha çok Ortodokslar (Romaioiler) oluşturuyordu. Bu bölgelerdeki Ortodoksları, sırasıyla, Maronitler, Suriyeli Ortodokslar (Melkitler), Ermeniler ve diğer unsurlar takip ediyordu. Maronit köyleri haricindeki (60-72 adet) Sıryanahor, Komi Kemir, Alambra gibi birçok Arapça isim taşıyan köylerde ise, sözü edilen Suriyeli Ortodokslar yaşıyordu. Diğer küçük etnik topluluklar ve Latin soyluları daha çok kentlerde yaşamalarını sürdürmekteydiler. Kentler büyük oranda -özellikle Lefkoşa ve Mağusa- çok kültürlü bir yapıya sahipti (Hill vol II 1952, Arbel 1979, Arbel 1989, Arbel

1993, Jakoby 1984, Cobham 1908). Kıbrıslı bir aileden gelen Estienne de Lusignan, 1580 yılında yazdığı kitabında, Latin döneminde adada 11 kadar değişik dilin konuşulduğunu iddia ediyordu (Lusignan 1580:67):

Maintenant on y parle d'onze sortes de langages, sçauoir Latin, Italien, Grec corrompu, Armenien, Cofté, Iacobite, Maronite, Syriaque, Indian, Iuerien, Albanois, ou Macedonic, et Egyptiaque.

Maronitler

O dönemde Kıbrıs nüfusunun büyük bir kütleini temsil eden Maronitlerin, Ortodoksların ardından adanın ikinci büyük topluluğunu oluşturduğu iddia edilir (Hourani 1997).¹ Maronit Kilisesi'nin tarihsel gelişimini anlatan kitabın yazarı olan Dib, Lusignan döneminde Kıbrıs'ın kuzey bölgelerinde -özellikle Beşparmak dağlarının eteklerinde- kurulmuş olan 72 Maronit köyünden söz eder (Dib 1971: 65). 1224'ten günümüze ulaşan başka bir belgede ise, Kral I. Henry'nin hanedanlığı döneminde adada 60 kadar Maronit köyünün olduğu iddia edilir (Cirilli 1898: 7-8; Hill II 1952: 143). Aynı kaynaklar, Fransa Kralı'nın 1250 yılında gerçekleştirdiği Mısır seferine Kıbrıs'tan asker olarak yaklaşık 5.000 Maronit'in katıldığını belirtmektedir (a.g.e.). Lübnan'da bulunan Maronit Araştırma Merkezi'nin başkanı olan tarihçi Hourani, o dönemde Kıbrıs'ta yaşayan Maronitlerin 18.000 ile 21.600 kişi arasında değişen bir nüfusa sahip olduğunu ve köylerinin sayısının ise 60-72 arası olduğunu iddia eder (Hourani 1997). Bu rakamlara göre, Maronitler o dönemdeki ada nüfusunun yaklaşık %15-20'sini oluşturmaktadır. Diğer bir tarihçi Hill ise, söz konusu dönemde adada yalnızca 7.000 kişilik bir Maronit topluluğu olduğunu yazar (Hill vol II 1952). Maronitler gibi diğer Doğulu Hıristiyanların adaya olan göçü, 1291 yılında Lübnan'daki Akka kalesinin Müslümanlar tarafından ele geçirilmesiyle de açıklanabilir. Bu olaydan dolayı pek çok Hıristiyan mülteci Kıbrıs'a sığınmak zorunda kalmıştır (Hill vol II 1952, Cobham 1969).

Suriyeli Ortodoks Melkiler

Maronitlerin, Ortodoks Rumlar'dan sonra ada nüfusunun en büyük kesimini oluşturduğunu tahmin etmemize rağmen, adadaki Suriyeli Ortodoksların sayıca diğer dini topluluklardan (Maronit ve Ermeni) daha fazla bir nüfusa sahip olabileceği olasılığı da bazı tarihçiler tarafından iddia edilmektedir (Schabel 2005: 168-170). Bu Suriyeli topluluk inanç olarak Ortodoks Kilisesi'ne bağlı olmasına rağmen, çoğunlukla Arapça konuşan bir topluluktu. Dönemin kayıtlarına ilk olarak 1222 yılında

geçtikleri görülür. Birçoğu ise Akka kalesinin düşmesinden sonra Kıbrıs'a yerleşmiştir (a.g.e.). 1260 yılında Papa Alexander IV tarafından çıkarılan *Bulla Cypria*'da, onlardan Rum Ortodoks Kilisesi'ne bağlı bir topluluk olarak söz edilir. Ayrı bir etnik kimliğe sahip olmalarına rağmen, her zaman ada Ortodokslarının bir parçası olarak sayılmışlardır. Hiyerarşik olarak adanın Rum Ortodoks liderliğine bağlı olmaları, onların Suriyeli papaz ve din adamlarına da sahip olmadığını göstermektedir (a.g.e.).

Ermeniler:

Maronitler gibi Ermenilerin de adaya Latin döneminden çok daha önce gelmiş oldukları düşünülmektedir. (a.g.e.; Hill vol II 1952). 1136 yılında Bizans İmparatoru II. John Comnenos tarafından Tell Hamdun (Güney Anadolu bölgesinde bir yerleşim yeri) Ermenilerinin adaya yerleştirildiği ve ayrıca 1179 yılında Kıbrıs'ta yaşayan bir de Ermeni Piskoposu olduğu bazı tarihçiler tarafından saptanmıştır (Schapel 2005: 166-168). Ayrıca, ada Ermenileri, 1191 yılında Arslan Yürekli Richard'a karşı Kıbrıs Kralı Isaac Comnenos'un ordusunda da yer almışlardır. 1211 yılında ise, adanın serf (*parici*) nüfusunun bir parçası olarak kayıt altına alındıklarını görüyoruz. Güney Anadolu'nun (Cilicia Armenia) Müslümanların eline geçmesiyle birlikte, birçok Anadolu Ermenisi Kıbrıs'a kaçmış ve Lusignan ordusunun büyük bir bölümünü oluşturmuşlardı (a.g.e.). Bazılarının Katolik dine geçmesine rağmen, birçoğu kendi kiliselerine bağlı kalmayı yeğlemiştir. 14. yüzyılda; biri Lefkoşa'da, bir diğeri ise Mağusa'da olmak üzere iki tane piskoposlukları vardı. Mağusa'da olan bir manastır ve üç kiliseye ek olarak Lefkoşa kentinde bulunan iki tane büyük kiliseleri vardı. Katolik inancına geçmiş olanları zaman içerisinde Latinleşmişlerdi. 15. yüzyıldan sonra, daha çok adanın kenterinde oluşturdukları ayrı mahallelerde yaşamalarına rağmen, 1571 yılına gelinceye kadar, adanın kırsal bölgelerinde bulunan Armenohor, Pladani, Komokipos ve Spathariko gibi köylerin nüfusunun da Ermeniler oluşturuyordu (Papadopoulos 1965: 87).

Jakobitler ve Nesturiler

James de Verona 1335 yılında yazdığı raporunda, Mağusa kentinde yaşayan birçok Maronit, Jakobit ve Nesturi'den söz eder. Aynı kaynak ayrıca kent sakinlerinin Arapça ve Frenk dillerini iyi anladığını, fakat çoğunluğunun günlük dil olarak Rumca'yı kullandığını belirtir. 1222'de Papa III. Honorius, bu iki topluluğun -adada herhangi bir liderleri olmamasına rağmen-

Lefkoşa'daki Katolik Başpiskoposu'nun kontrolüne girmeyi reddettiğini yazmıştır (Schapel 2005). Bu iki dini topluluk Ortodokslar tarafından da sapkın olarak nitelendirilmiştir. Nesturilerin o dönemde bir manastır ve iki tane de kilisesi vardı. Machera 15.yüzyılda yazdığı eserinde Mağusa'da yaşayan bazı zengin Nesturi tüccarlarından bahseder (Dawkins 1932: 83).

Habeşliler, Nubialılar, Hintliler ve Koptikler

Bu topluluklar etnik olarak ayrı olmalarına rağmen, dinsel olarak ortak bir inanca sahiptir. Bu küçük toplulukların çoğunluğu Ceneviz işgalinden (1374) önceki yıllarda, Mağusa kentinde yaşamaktaydılar. Nüfuslarının düşüklüğünden olsa gerek, uzun bir süre Papalık kayıtlarına geçememişlerdi. Günümüze kadar gelmeyi başarmış bir başka belgede, Koptiklerin Mağusa'da St. Anthony adındaki bir manastıra sahip oldukları belirtilir. Diğer bir kaynakta ise, aynı ismi taşıyan ve Lefkoşa'da bulunan başka bir Koptik katedralinden söz edilir (Schapel 2005:157-219). Öte yandan Habeşliler bu dönemde Lefkoşa'daki Kraliyet sarayı yanında bulunan (şimdiki Saray Önü bölgesi) St. John Chrysostomos adlı bir kiliseyi kullanımlarında bulundurmaktaydılar. Ne yazık ki, Hintliler ve Nubialılar'la ilgili dönem kayıtlarına düşen bilgi yok denecek kadar azdır.

Diğerleri

Yukarıda bahsettiğimiz dini topluluklara ek olarak Hıristiyanlığa geçmiş bazı Türk ve Arapların da Lusignan ordusunda *Turkopole* veya paralı asker olarak görev yaptığını dönemin belgelerinden veya kroniklerinden öğrenebiliyoruz (Dawkins vol II 1932: 77).² Adanın nüfus yapısını etkileyen diğer bir faaliyet ise kölelikti (Arbel 1993). Özellikle şeker kamışı çiftliklerinde çalıştırılmak üzere Kıbrıs'a getirilen birçok köle vardı. Kıpçak (Cuman), Çerkez, Türkmen, Tatar, Afrikalı ve Arap asıllı bu kölelerden kimileri, özgür kalabilmek veya daha iyi şartlarda çalışabilmek için, Hıristiyanlığa geçiyor ve Ortodoks *serf* nüfus içerisinde zamanla asimile oluyordu (Nicolaou-Konnari 2005: 38-40; Arbel 1993). Lusignan dönemi belgeleri, ayrıca, Kıbrıs'ın etnik çeşitliliğine katkıda bulunan, Lefkoşa ve Mağusa'daki bazı Yahudi mahallelerinden de söz eder (Arbel 1979). Latin döneminde adada bulunan diğer bir topluluk ise Romanlar'dı (Çingeneler). Onlarla ilgili ilk kayıt 1489 yılında Florio Bustron'un Kıbrıs üzerine yazdığı bir kronikte yer almıştır. Bustron, söz konusu topluluğun (sözü geçen eserde *Cingani* olarak geçiyor) Kral II. James zamanında kraliyet hazinesine vergi veren topluluklar arasında olduğunu belirtmektedir.³

Venedik döneminde adada bulunan ve çivi imalatında çalışan erkek ve kemer yapan bazı kadın Çinganeler'den de söz edilir⁴.

Venedik dönemi (1490-1571):

Venedik dönemindeki Kıbrıs nüfusu ile ilgili ortaya atılmış birçok iddia vardır. Hill, o dönemin nüfusu ile ilgili olarak 90,000 ile 200,000 arasında değişen birçok varsayımı yer verir (Hill V. III, 1948: 787; 875). Nüfusu geçmiş döneme bakıldığında zamanla artan Kıbrıs adası, 1490 yılında 106,000 kişiyi, 1504 yılına gelindiğinde 90,000-100,000 kişiyi, 1510-1521 yılları arasında ise 77,066'sı *Frankomati* (özgürlüğünü kazanmış *serf*), 47,185'i serf (yarı köle) olan 147,701 kişiyi barındırıyordu. Bu sayı 1559 yılında 125,400'ü *Frankomati*'den oluşan toplam 150,000 kişiye ulaşmıştı. 1562'de hazırlanan diğer bir belgede ise, ada nüfusunun 90,000'i *Frankomati*, 50,000'i de serf olmak üzere 180,000 kişiden oluştuğu iddia edilir (Hill V. III: 875). Graziani'nin 1570 yılı için koyduğu tahmini rakam ise 200,000'dir (Papadopoulos 1965:16-21).

1490 yılında adanın Venedik idaresine geçmesiyle birlikte Kıbrıs'ın sosyo-politik yapısında da bazı değişiklikler olmuştu. Özellikle Venedik dönemiyle birlikte Maronitler, adada bulunan Fransiskanlar tarafından baskı altında tutulmaya çalışılmıştı (Hourani 1997). Lusignanlar tarafından onlara tanınan birçok ayrıcalık bu dönemde ortadan kaldırılmıştı. Her geçen gün biraz daha sertleşen Latin Kilisesi, birçok Maronit malına el koymuştu (a.g.e.). Uzun yıllar kullanımlarında bulunan pek çok manastır ve taşınmaz mal ellerinden alınmış ve Maronitler Latinleştirilmeye çalışılmıştı. Diğer yandan, görece güçlenmiş Ortodoks Kilisesi de onlara karşı benzeri bir tavır içerisinde hareket etmekteydi (a.g.e). Venedik döneminin sonuna gelindiğinde 72 Maronit köyünden yalnızca 33'ü Maronit olarak kalabilmişti (Palmieri 1905: 2462).

Öte yandan, bu dönemde Kıbrıs'a aileleriyle birlikte birçok Arnavut askerinin yerleştiği de bilinen bir diğer gerçektir (Cobham 1905). Aynı dönemde -yukarıda da söz ettiğimiz- Suriye Ortodoksları, tamamen Rum Ortodoks Kilisesi'nin kontrolüne geçmişler ve zamanla bu unsur tarafından asimile edilmişlerdi. Adada bulunan yerli asilzadeler ise zamanla idareden yabancılaştırılmış ve birçok ellerinde tuttukları fiifleri ve Lusignan dönemindeki ayrıcalıklı pozisyonlarını kaybetmişlerdi. Venedik döneminde ada daha çok askeri bir yönetimle idare edilmeye çalışılıyordu. Her geçen gün biraz daha

artan Osmanlı'nın tehditleri, ada yönetiminin 'normalleşmesini' veya başka bir deyişle 'sivilleşmesini' engelliyordu (Hill V. III 1948). Öte yandan, askeri giderleri ve savunma amaçlı kalelerin inşası için gereken finansmanı daha çok vergi toplayarak sağlamaya çalışan Venedik idaresi, yerli halk arasındaki bütün sempatisini yitirmişti. Zamanla batıdan gelen yerleşimcilerin azalması da adadaki Latin varlığı açısından büyük bir tehdit oluşturmaya başlamıştı. Katoliklerin Kıbrıs'taki toplumsal yapılarını koruyabilmeleri için Vatikan onlara ikinci dereceden kuzenleriyle evlenebilme izni bile vermişti (Jakoby 1984). Bu dönemde birçok yerli asilzade adayı terk etmiş veya terk etmek üzereydi. Bu yıllarda adada yaşamakta olan Latinlerin nüfusu büyük bir oranda azalmıştı. Mağusa'daki Katalan, Cenevizli, İberyalı, Venedikli tüccarlar, Katolik din adamları ve askeri garnizon dışında adada çok az sayıda yerli Latin unsuru kalmıştı. Nüfusu artırmak amacıyla Venedikliler adaya zaman zaman bazı suç işlemiş kişileri de sürgün etmeye başlamışlardı (Hill vol. III 1948). 1570 yılında Osmanlı ordusu adaya çıktığında ise, alınan tüm tedbirlere rağmen gerekli savunmayı yapmaktan aciz bir yapıyla karşılaşmıştı. Yerli halkın (özellikle Ortodoksların) büyük bir kısmı dağlara kaçmış veya savunmaya katılmak bir yana, gelen Osmanlı ordusuna yardım etme yoluna bile gitmişti (Hill vol. III 1948, Cobham 1908).

Osmanlı Dönemi (1571-1878):

Osmanlı'nın adayı fethi sırasında (1570-1571) birçok kişi hayatını kaybetmişti. 1571-1572 yılında hazırlanan ilk tahrir defterinde -Venedik döneminde 10,000-20,000 arası değişen bir nüfusa sahip olan- Lefkoşa'da yalnızca 221 aile ile 14 bekarın vergi verebilecek durumda olduğu görülüyordu (Jennings 1993: 193). Bunların %90'ı Ortodoks cemaatinden, %8'lik diğer bir bölümü ise Ermenilerden oluşuyordu. Jennings'e göre, Lefkoşa'nın 1572 yılındaki toplam gayri-müslim nüfusu 1100-1225 kişiye kadar düşmüştü (Jennings 1993:191-205). Şehrin kuşatma sırasında teslim olmayı reddetmesi can kaybının artmasına neden olmuştu. Tarihiçi Hill'in toparladığı belgelerde ise, fethi sırasında ölenlerin sayısının 20,000 ilâ 60,000 arasında olduğu belirtilir. Hill, hayatını kaybedenler dışında 20,000-50,000 kişinin esir alınıp ada dışına götürüldüğünü, daha sonra da bu kişilerin forsaya vurulduklarını veya köle olarak satıldıklarını iddia eder (Hill vol III 1948: 984). Lefkoşa'nın düşmesinden hemen sonra (7 Ekim 1571 tarihli) hazırlanan diğer bir belgeye göre, 13,719 kişi köle olarak ada dışına götürülmüş ve oradaki köle

pazarlarında satılmıştı (Jennings 1993: 174).

Fetih sonrası Kıbrıs için hazırlanan ilk Osmanlı bütçesinde, adanın tümünde yalnızca 23,000 vergi verebilen gayri-müslim erkek (14 yaş ve üzeri) olduğu saptanmıştır (Jennings 1993: 191-205; İnalıc 1993: 3-11). Bu da bize toplam gayri-müslim nüfusun aileleriyle birlikte 70,000-80,000 arası olduğunu göstermektedir.⁵ 1607 yılına gelindiğinde ve adadaki durumun normalleşmesiyle birlikte gayri-müslim sayısının 110,000 kişiye kadar çıktığını görüyoruz (Jennings 1993:198). Daha sonraki yıllarda ise, adanın gayri-müslim nüfusunda büyük bir düşüş yaşandığı gözlenmektedir. Özellikle 1656 yılına gelindiğinde vergi verebilen kişi sayısının 12,000 kişiye kadar düştüğünü görüyoruz (Tablo I). O dönemde aileleriyle birlikte toplam gayri-müslim sayısının 42,000 kişiye kadar indiğini birçok tarihci teyit etmiştir (Jennings 1993: 199; Hajianastasis 2004: 184-190).

Aşırı vergilendirme, deprem, veba, sıtma, kolera, çekiğe saldırıları ve din değiştirme gibi gelişmelerin adadaki genel nüfusun, özelde ise gayri-müslim nüfusun yapısı ve sayısı üzerinde şüphesiz büyük etkileri olmuştur. 1777'ye kadar gayri-müslim nüfusun zaman zaman dalgalanarak 37,000 kişiye kadar düştüğünü, Arcimandrite Kyprianos'un Osmanlı nüfus sayımına dayandırarak hazırladığı çalışmasında da görülebilir (Cobham 1905: 344-368). Aynı kaynak tarafından Müslüman nüfusun aynı dönemde 47,000 civarı olduğu da iddia edilmektedir (a.g.e.). Özellikle 17. yüzyıl sonunda ve 18. yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'a yapılan konar-göçer sürgününün Müslüman nüfusun artması üzerinde büyük bir rolü olmuştur (Refik 1930). Aynı dönemde pek çok kişinin adaya ceza nedenlerle cezire-bend ve kale-bend olarak gönderilmiş olduğu da tespit edilmiştir (Özkuş 2005:238-248).⁶ Yabancı kaynaklara göre (Tablo 2) 18. yüzyıla gelindiğinde adadaki Müslim/gayri-müslim dengesi sıkça yapılan bu nüfus kaydırmalarıyla eşit seviyeye getirilmişti (zaman zaman aşarak). Yine aynı kaynakların iddialarına göre 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde gayri-müslim nüfusun arttığı ve sözü edilen asrın son çeyreğinde ise 120,000 (nüfusunun % 70'ini) kişiye kadar ulaştığı iddia edilir (Tablo 2). Öte yandan, adaya geçici olarak gelen gezginlerin veya orada bulunan konsolosluklarda çalışan kişilerin iddialarını kendi gözlemlerine göre mi, yoksa resmi verilere dayandırarak mı yaptıklarını bilinmesi gerekmektedir.

Osmanlı dönemi kaynakları

Yukarıda da söz ettiğimiz gibi, Kıbrıs'ın Osmanlı dönemindeki nüfusuyla ilgili güvenilir sayılabilecek kaynak sayısı çok azdır. Osmanlı vergi defterleri kit olan bu kaynakların başında gelir. Bu defterler ada nüfusunun tümünü göstermesi bakımından yine de zaman zaman yetersiz kalır, çünkü söz edilen bu kayıtlarda genellikle vergi verebilen gayri-müslim nüfus ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Vergiden muaf tutulan gayri-müslimler ve Müslüman nüfusun büyük bir kesimi ise bu belgelerde yer almaz. Kayıtlarla ilgili diğer bir anomali de vergiyi toplayan unsurlardan kaynaklanıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nda dini cemaatlerin dini başkanlarının Osmanlı yetkililerine karşı belli bazı sorumlulukları vardı. Diğer bölgelerin çoğunda olduğu gibi, Kıbrıs'ta da gayri-müslim cemaatinin temsilcisi durumundaki Ortodoks Kilisesi, birçok başka siyasi sorumluluklarının yanı sıra ödenen vergiyi toplamaktan da sorumluydu. Adadaki vergi toplama konusunda tekel oluşturmuş olan Kilise'nin zaman zaman bu görevini suistimal ettiği bilinmektedir. Adayı 1806 yılında ziyaret eden Ali Bey El Abbasi takma adlı İspanyol ajanı bu durumu şöyle izah eder (Panzac 1997: 125):

Bu kilisenin piskoposları, Türk hükümetine ödenen olağan vergi için, kendi milletinden vergi toplarlar ve

bu durum aralarında bir tür tekele neden olur. Türk hükümeti, adada yaşayan Rum nüfusunu tam olarak hiçbir zaman bilememiştir. 32,000 kişinin yaşadığını söylerler, fakat bilenlerin itiraflarına göre Rum nüfusu 100,000'e kadar çıkar. Geçen yıl (1805) Türk hükümeti Rumların tam olarak sayımını yapması için bir komiser göndermişti; fakat bu kişi altına boğularak kandırıldığından hiçbir şey yapmadan çekip gitti.

Herşeye rağmen bu defterler, adadaki gayri-müslimlerin nüfusu hakkında bizlere fikir verebilecek birçok önemli bilgiyi bulundurulur. Cizye defterlerine göre adadaki gayri-müslim nüfusun gelişimi aşağıdaki tablodan şöyle izlenebilir:

Tablo 1 : 1571-1800 döneminde cizyeye tabii gayri-müslim nüfus:⁷

Tarih	Cizyeye Tabii Gayrimüslim nüfus	Tarih	Cizyeye Tabii Gayrimüslim nüfus
1571	23,000 hane	1670	15,000 hane
1604	27,500 ?	1673	12,029 hane
1606	30,120 hane	1677	13,790 hane
1608	29,616 nefer	1695	12,000 hane
1612	26,840 hane	1726	12,577 evrak sayısı
1617	26,500 ?	1750	11,960 evrak sayısı
1626	20,000 hane	1777	12,000 nefer
1636	16,500 hane	1790	11,569 hane
1641	17,000 hane	1793	11,292 hane
1655	15,000 hane	1800	7631 ?
1656	12,000 hane		

İlk nüfus sayımı

1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra II. Mahmut, ordusunu daha modern temeller üzerinde kurmak ister. Bunun için imparatorluğun gerçek kaynaklarını (insan ve mülk) öğrenebilmek için tüm Osmanlı eyaletlerini kapsayan genel bir nüfus sayımı yaptırmaya karar verir. Bazı engellemeler ve gelişmelerden sonra en nihayet 1831 yılında bu sayım yapılır. Sayımda erkek nüfusun tamamı sayılırken, kadınlar sayım dışında bırakılmıştır. Hükümet için gerekli olan, askere çağrılacak erkek sayısını bilmek ve vergi yükümlülerinin kesin sayısını ortaya çıkartmaktır. Tüm eksikliklerine rağmen, 1831 nüfus sayımı bize sağlıklı bir çok veriyi sağlayabilmiştir. Bu sayıma göre o dönemde adanın erkek nüfusu 44,204 idi. Bu rakamın 15,020'si (%34) Müslümanlardan, 29,184'ü (%66) ise gayri-müslimlerden oluşmaktaydı.⁸

Yabancı Kaynaklar

Yabancı ziyaretçilerin ve konsoloslukların yaptıkları gözlemler ile varsayımlar bize ada nüfusu hakkında bazı bilgiler vermeleri bakımından önemli sayılsa da, yukarıda da söylediğimiz gibi bu bilgiler hiçbir zaman kesin veri olarak kabul edilemez. Yine de, genel olarak bide adaya yaşayan Müslüman nüfus ile ilgili bazı varsayımları ortaya koyması açısından önemlidir.

Osmanlı idaresi boyunca adanın ethno-demografik yapısı büyük oranda değişmişti. Sözü edilen dönem öncesinde Kıbrıs'ta yaşayan pek çok Latin kökenli kişi ya adayı terk etmiş veya fetih sırasında hayatını kaybetmişti. Hayatını kurtarmak isteyen (veya başka nedenlerden dolayı) bazı kişilerin din değiştirip adanın hakimi duruma gelecek olan Müslüman unsurlara karıştığı da iddia edilmektedir (Kyriss 1976:127-150; Papadopoulos 165; Jennings 1993). Ancak, günümüze kadar gelen sicillerde kitle halinde din değiştirmeyle ilgili kayıtlara rastlanmaz. Öte yandan, Jennings'in Osmanlı mahkeme sicilleri üzerinde yaptığı çalışmalardan görüleceği gibi, 1593-1595 yıllarında mahkeme kayıtlarına vekil olarak işlenmiş toplam Müslümanların % 31'ini ve yine aynı yıllarda şuhud veya udul-i muslimin olarak kayıt olmuş Müslümanların % 41'ini, Müslümanlığa yeni geçmiş kişiler oluşturuyordu (Jennings 1993: 137-143). Bu yeni Müslümanların arasında pek çok devşirme yeniçeri de vardı. Bu kişilerin birçoğu başka yerlerden devşirildikten sonra adaya getirilmişlerdi.

Diğer yandan, başka Hıristiyan mezheplerine bağlı birçok kişi zaman içerisinde adanın Osmanlı tarafından

tanınmış olan tek Hıristiyan mezhebine dahil olmaya zorlanmış ve pek çoğu Ortodoks Kilisesi tarafından asimile edilmişlerdi (Hourani 1997). 1596 yılında adayı ziyaret eden Jerom Dandini o tarihte adada sadece 19 tane Maronit köyünün kaldığını saptamıştı (1571 yılından önce köy sayısı 33'tü). Bu kişi ayrıca bu köylerin isimlerini de kayıda geçirmeyi ihmal etmemişti: *Metosci, Fludi, Santamarina, Asomatos, Gambilli, Carpasia, Cormachiti, Trimitia, Caspifani, Vono, Cibo, Jeri, Cruscida, Cefalauriso, Sotto Cruscida, Attalu, Cleipirio, Piscopia ve Gatria* (Cobham 1908: 181-185). İngiliz dönemine (1878) geldiğinde ise, bu köylerden sadece beş tanesinde kayda değer bir Maronit nüfusa rastlanıyordu. 20. Yüzyıldaki bu köylerin hemen hemen hepsi de Ortodoks dine bağlı köylülerden oluşuyordu. Öte yandan, din ve mezhep değiştirenlerin haricinde yüzlerce Maronit'in adayı terk ettiği de iddia edilir. (Hourani 1997). Köylüler haricinde onlarca Latin soylusu ve din adamı da Osmanlı tarafından eski konumuna getirilen Ortodoks dinine geçerek sahip oldukları statülerini korumaya çalışmışlardı (Hacianastasiadis 2005; Kyriss 1976: 127-150).

Sürgünler:

Yaklaşık olarak 300 yıl süren Osmanlı döneminde Kıbrıs'ın demografik yapısını etkileyen en önemli etkenlerden bir tanesi ise Osmanlı'nın hakimiyetinde bulundurduğu diğer bölgelerden adaya yaptığı nüfus aktarmalarıydı. Fetihten hemen sonra Lala Mustafa Paşa'nın adaya bıraktığı askeri güç ile birlikte (1,000'i yeniçeri olmak üzere yaklaşık 4,000 kişi) adanın idaresi için tayin edilen kadı, katip vs. gibi bazı görevliler aileleriyle birlikte adaya yerleşmişlerdi. Müslümanlığa geçen bazı yerli unsurlarla birlikte sözü edilen askeri ve idari nüfus, 1571-1572 yıllarında adanın ilk Müslüman topluluğunu oluşturmuştu (Hill Vol IV 1952).

1570-1571 yıllarındaki savaştan sonra -yukarıda da anlatıldığı gibi- ada nüfusu büyük ölçüde azalmıştı. Ayrıca, adadaki birçok ekilebilir arazi ve köy metruk bir halde kalmıştı. Savaştan hemen sonra hazırlanmış olan tahrir defterine göre, Mesarya ve Mazoto bölgelerinde 75 kadar köyün tamamen boşalmış olduğu tespit edilmişti (Çevikel 2000: 24). Bunun üzerine Osmanlı hükümeti, adanın tekrar üretilebilir, sağlıklı bir ortama kavuşabilmesi için oraya nüfus taşımaya karar verdi. Önce, savaş sırasında veya öncesinde adadan ayrılmış olan yerli unsurlar geri çağrıldı. Daha sonraları ise, Anadolu'dan ve Osmanlı'nın diğer eyaletlerinde yaşayan bazı aileleri adaya göndermek için çeşitli

Tablo 2 1670-1878 yılları arasından Kıbrıs nüfusu ile ilgili yapılmış varsayımlar (Papadopoulos 1965: 42-81; Cobham 1908):

Kaynak	Tarih	Müslüman	Hristiyan
Evliya Çelebi	1670-1675:	30,000 ¹	150,000
Coronelli	1691-1695 ²	28,000	160,000
Pococke	1738	4,000 (yalnız erkekler)	12,000(yalnız erkekler)
Drummond	1745	150,000	50,000
Kyprianos	1777-1788	47,000	37,000
De Vezin	1788-1792	60,000	20,000
Edward D. Clarke	1801	Müslüman ve Hristiyan toplamı: 60,000	
Ali Bey	1806	?	32,000
John M. Kinneir,	1814	35,000	35,000
Henry Light	1814	Müslüman ve Hristiyan toplamı: 90,000	
William Turner	1815	30,000	40,000
Thomas Gordon,	1821	35,000	35,000
Spyridon Tricoupis	1821	20,000	80,000
Charles C. Frankland	1827	4,200 (askeri yaştaki, erkekler)	20,800 (askeri yaştaki erkekler)
Fransız Konsolosu	1829	6,000 (askeri yaştaki erkekler)	15,000 (askeri yaştaki erkekler)
Resmi Nüfus sayımı	1831	29.966	58.200
Resmi Nüfus sayımı	1841	33,000	75,300
Konsolos J. Lilburn	1842	30,000	71,000
Konsolos Niven Kerr	1844	25,000	76,110
Ludwig Ross ³	1845	25,000	75,000-80,000
İngiliz Konsolosluğu	1846	35,000	55,000
D. Margarites	1847	28,000	89,700
İngiliz Konsolosluğu	1858	7,299 (yalnız erkekler)	26,514 (yalnız erkekler)
Konsolosu Epainetos	1861	44,000	121,000
Konsolos Synvet	1872	55,000	121,750
Mas Latrie	1878	45,000	98,000

düzenlemeler yapıldı. Bu çerçevede Kıbrıs'a Beyşehir, Seydişehir, Aksaray, Andoğu, Develikrahisar, Ürgüp, Koçhisar, Bor, Ilgın, Ishaklı, ve Akşehir gibi yerlerden birçok aile yerleştirilmeye çalışıldı. Ancak, hedeflenen sayıda göçmeni öngörülen zamanda adaya gönderemeyen Osmanlı idaresi, daha sonra, Halep gibi imparatorluğun diğer bölgelerinden de bazı aileleri Kıbrıs'a göndermeyi denedi (Gazioğlu 1994: 104-112).

Sürgünlerin çoğunluğu herhangi bir mesleğe sahip olmayan topraksız kişilerden meydana gelmesine rağmen, büyük bir kısmı çiftçi olan meslek sahipleri arasında; hallaç, tellak, ayakkabıcı, imam, boyacı, debağ, aşçı, demirci, tüfekçi, tüccar, keçeci, terzi, çilingir, taşçı, kırkçık, eskici, kılı dokumacısı, nalbant, marangoz, çizmeci gibi meslek erbabından da kişiler bulunuyordu (Çevikel 2000: 23-25).

Yazılan ilk sürgün fermanı adaya gönüllü gelmek isteyen meslek sahiplerini veya topraksız köylüleri hedefliyordu. Ferman ayrıca, yukarıda sözü edilen bölgelerden her 10 aileden bir ailenin Kıbrıs'a gönderilmesini talep ediyordu. Vergi muafiyeti gibi teşvik edici bazı unsurlar da aynı hükümdere yer alıyordu. 1572 yılında hazırlanmış mevkufat defterinde, adaya gönderilmek üzere 1689 ailenin yazıldığını ve bunların 777'sinin gönüllülerden oluştuğu belirtilir (Erdöğru 1993: 48). Yaklaşık olarak 12,000 ailenin gönderilmesi planlanmıştı. Öte yandan, Osmanlı idaresi, göç ettirmesi planlanan birçok kişiyi sonradan yaptıkları muhalefet ve çıkarttıkları zorluklardan dolayı, istenilen tarihte (kış gelmeden) adaya göndermeyi başaramamıştı. Tarihi belli olmayan bir resmi mektupta, gönderilmesi hedeflenen 12,000 aileden sadece 800 kişinin Kıbrıs'a vardığını, bunun ise ancak 400 kadarının halen adada bulunduğundan söz ediliyordu (Jennings 1993: 226). Tüm bu engellemelere rağmen Osmanlı -zaman zaman da zor kullanılarak- Kıbrıs'a nüfus taşımaya 19. yüzyılın sonuna kadar devam ettirmiştir.

Bu tür sürgün emirleri 16. yüzyılın sonlarına kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Adaya yerleştirilen ailelerin pek çoğunun Müslüman olmasına rağmen, bazı fermanlardan da görülebildiği gibi, göçürülen Müslümanlarla birlikte bazı gayri-müslim unsurlar da adaya gelmiş veya getirilmeye çalışılmıştı. Örneğin, bazı Yahudi ailelerinin Kıbrıs'a yerleştirilmeye çalışıldığı günümüze kadar gelen bazı belgelerden de rahatlıkla görülmektedir. Kıbrıs'a yapılacak Yahudi göçüyle ilgili dört adet ferman yazılmıştı. 1576 yılında

yazılan bir fermana göre; Safed'de yaşayan 1000 kadar zengin Yahudinin, aileleri ve taşınır mallarıyla birlikte Kıbrıs'taki Mağusa şehrine gönderilmeleri emrediliyordu. 1577 yılında yazılan diğer bir ferman, 500 kadar Yahudi ailesinin yine Safed'den Kıbrıs'a gönderilmesiyle ilgiliydi. 1578 yılında yazılan başka bir ferman ise, daha önce yazılan emirlerin iptaliyle ilgiliydi. Jennings'e göre, bu son fermanın yazılmasında, Yahudilerin Safed'den ayrılmasının kenti ekonomik olarak kötü yönde etkileyeceğinden korkan Safed'deki Osmanlı idarecilerinin rolü olmuştu (Jennings 1993: 222-224). Son ferman yürürlüğe girmeden önce adaya kaç adet Yahudi ailesinin yerleştiği ise bilinmemektedir. Yalnız, bazı sicillerden öğrendiğimize göre 1573 yılında muhtelif suçlar işlemiş olan bazı Yahudiler, hali hazırda Kıbrıs'a yerleştirilmişlerdi (a.g.e.). Diğer bir belge ise, 1579 yılında Selanik'ten Safed'e giderken Kıbrıs'a uğrayan bir gemide bulunan 100 kadar Yahudi ailesinin zorla ahkoyularak adaya yerleştirilmesiyle ilgilidir (a.g.e.). Yahudilerin Kıbrıs'ta ne kadar bir süre kaldıklarını bilmiyoruz, fakat 19. yüzyıla gelindiğinde adada yaşayan hiçbir Yahudiye rastlanmıyordu (Cobham 1905: 424 - 450).

Kıbrıs'a yerleştirilmiş Yahudiler haricinde bazı Anadolu Hristiyanlarının da adaya yerleştirildiğini biliyoruz. Salim Cöğçe'ye göre Ermenak'tan Kıbrıs'a gönderilecek sürgün hanelerinin tespitinde, şehir merkezi veya köy, Müslim veya gayri-müslim ayrımı yapılmamıştır (Cöğçe 2000):

....kırkdört hane Kıbrıs'a gönderilmek üzere yazılmıştır...şehir merkezinin Türk mahallesinden birer, zımmi (Gayri-müslim M.H) mahallesinden ise dört hane göç ettirmek üzere tesbit edilmiştir...

Kıbrıslı Rum tarihçi C.P. Kyriss, Kıbrıs'a gönderilen aileler içerisinde adaya birçok Hristiyan ailenin de getirildiğini iddia eder (Kyriss 1976: 242-246). İ. H. Konyalı'nın Mimar Sinan ile ilgili yaptığı bir çalışmada bu durumu destekleyen bazı belgeler mevcuttur. Bu belgelere göre Anadolu'daki bir Hristiyan aileden devşirilmiş olan Mimar Sinan, padişaha başvurarak Hristiyan olarak yaşamaya devam eden bazı akrabalarının adaya gönderilmek üzere tutulmasını arz etmişti (Konyalı 1948):¹²

..Bölgesindeki "zımmi"lerin adaya yerleştirilmeleri sırasınca hassa mimarbaşı olan Sinan'ın sultana bir mektup göndererek akrabalarının affedilmesini iste-

diğini bildiren ve Akdağ Kadısı'na gönderilen Aralık 1573 tarihli bir hükmünde: "kendi sakin olduğu Ağırnas nam karye halkı ve ahar karyede sakin olan akrabası Kıçı (küçük) Bürüngüz'den Sarı oğlu Düğenci ve Karye-i Üskübü'den Ülise ve Kudnişan adlı zimmilerin Kıbrıs'a sürgün olunmaktan affolunmaları istida eylemeğin müşarünileyhin sabıkan sakin olduğu zikrolunan karyesi ve akrabasından olan mezkûr zimmiler Kıbrıs'a sürgün olmaktan affolunmak emredip büyürdüm ki" denilerek Mimar Sinan'ın Ağırnaslı, akrabalarının da "zimmi" olduğu belirtilmiştir...

Konyalı ayrıca, Ağırnas'ın hiç Ermenisi olmayan bir Rum köyü olduğunu ve 1584 yılında yapılan bir tahrirde köydeki 189 vergi yükümlüsünün sadece 5'inin Müslüman olduğunu, bu köyde yaşayan Hıristiyanların Türk ve Müslüman adını taşıdığı ve Sinan'ın mektubunda da sözünü ettiği akrabalarından Düvenci adını taşıyan dokuz Hıristiyanın bu tahrirde yazılı olduğunu saptamıştır. İlginç Selçuk adları taşıyan bu halkın Hıristiyan Türk mü, ya da Türk etkisinde adını değiştiren Hıristiyan mı olduğu anlaşılamamaktadır (Konyalı 1948).

Osmanlı, adada kaldığı süre boyunca, meslek sahibi kişiler ve topraksız köylüler dışında birçok kimseyi de adaya cezai amaçlar için sürmekten çekinmemiştir. Çevikel sürgüne sebep veren bazı suçları ise şöyle sıralamaktadır: şirretlik, gammazlık, kan davalık, riba-horluk, her türlü vergi kaçakçılığı, hırsızlık, eşkiyalık, ırza tecavüz, zina, ana dövmek, ağza ve imana sövmek v.s (Çevikel 2000: 26).

O dönemde İran Safavi devletiyle ilişkilendirilen birçok batını, 'sapkın' veya heterodoks inançlı tarikat mensubu kimseler veya aşiretler de adaya sürgün edilmekten kurtulamamışlardır. Örnek olarak sözü geçen hükümlerden bir tanesi (Ağustos 1571) Diyarıbekir'de Baba Şahverdi ile oğlu Hoş'un, Rafizi ve Şah İsmail yanhıları ile haberleştiğini ve bunların yakalanıp yargılanmalarını ve söylenenler gerçek ise Kıbrıs'a sürgün edilmelerini emrediyordu:

Sen ki, Kadısın Südde-i saadetime (sasaya) mektub getirüb Babahoşoğluşahverdi ve Hoş nâm oğlu bedmezheb (köü mezhebli) ve yukarı (ânib 'le (İran'da Şah İsmail) muâmesi olub ve nahıye-i Sirerek'de ve Remama etrafında olan kurâdan (köylerden) kendülerine nezr (adak) ve kurban gelüb ve babası Şah İsmail'in halifesi olub Rafizi Ebu Bekir, Ömer'in halife-

liğini kabul etmeyen) ve küfri zâhir (meydana çıkma) olmağın katı olub (idamedilme) mezbûrlar (yukarıda adı geçenler) dahi Bi-l-fil olan rafız u dalâlet (sapık) üzere olub mukaddemâ Diyarıbekir Beylerbeyisi olan Hüseyin dâme ikbalühü (şansı artsın) emr-i şerif mücebince bu makuleleri teftiş iderken mezbûrların (adı geçenlerin) dahi envâ-ı (türmi, (çeşit suç) ve fesadları zâhir olmağın (meydana çıktı) Kıbrıs'a sürülme için yarar kefile virilüb Emir Alaybeyisi Piyale (Paşa) zide kadrihü (onuru artsın) emr-i şerif mücebince mücrimleri Kıbrıs'a labul gitmek için Remâma'ya geldikde mezkûrlar (adı geçenler) gönderilmeyub kalmıştı hâlâ yine şirret ü fesâddan hâli olmayub ahali-i Remamâ mezkûrlerden Kemal mertebe müteşekki (şikâyetçi)dir deyü bildirmeğın buyurdum...(Ahmet Hazerfan)¹³

Bu tür siyasi sürgünler arasında birçok Alevi veya o dönemin deyimiyle Kızılbaş Türkmenlerinin sayısı çok olduğu bir çok tarihçi teslim etmektedir. Dönemin otoritesiyle veya Şeyhülislam'la ters düşen kimselerin sürgün adresi çok defalar Kıbrıs adası olmuştur. Birçok Melami, Halveti, Bektaşî, Kızılbaş, Suhte (medrese öğrencisi), Rufai gibi değişik tarikatlara bağlı müritler ve topluluklar 308 yıl süren Osmanlı dönemi boyunca sıklıkla Kıbrıs'a sürgün edilmiştir. Bazıları kısa bir süre sonra geriye dönerken, pek çoğu adaya yerleşmiş ve dini (dini) faaliyetlerini burada da devam ettirmişlerdir. O dönemden günümüze onlarca Dergah, tekke ve dinsel mekan kalmıştır.

Siyasi nedenlerin dışında konar-göçerlerin yerleşik hale gelebilmeleri için üretilen politikalar çerçevesinde de adaya birçok konar-göçer topluluklar getirilmiştir. Kanunlara uymayan veya bir türlü yerleşik düzene geçmeyi reddeden yüzlerce konar-göçeri Kıbrıs'a göndermeye kalkışan Osmanlı idaresi, 1712 yılında başlatılan Yörük sürgününü 1741 yılına kadar devam ettirmiştir. Cengiz Orhonlu o dönemle ilgili bizlere şu bilgileri vermektedir (Orhonlu 1987:112-113):

İçel, Alaiye gibi bölgelerde bulunan Yörükler, 1712'den itibaren Kıbrıs adasına nakledilmeye teşebbüs edildi; Eski Yörük, Tırturoğlu, Hacı İsalı, Sendil, Kaçar Halil, Çarıklar, Horzum, Saçı Karalı gibi Yörük oymaklarına mensup en az 2468 kişinin adaya nakil ve ikânına lüzum görüldü. Bu iskan işi de oymakların ya kaçması, ya da İstanbul'da araya bazı devlet adamlarını koymaları yüzünden sürüncemede kalarak 1741 yılına kadar devam etti...

Adaya yerleştirilen bu konar-göçerlerin bazıları kısa bir süre sonra tekrar geri Anadolu'ya kaçmaya çalışmışlardır. Fakat, Osmanlı idaresinin ısrarlı takipleri sonrasında birçoğu buraya yerleştirilmiş ve ada nüfusunun bir parçasını oluşturmuşlardır. Çoğu Türkçe konuşan kimselerden oluşan bu unsurların haricinde Kürtçe ve Arapça konuşan bazı aşiret ve kişilerin de adaya yerleştirildiği bilinmektedir. 1576'da Konya'dan Kıbrıs'a sürülen Meleşî Arapları ve 18. yüzyılda Kıbrıs'taki bazı belgelere geçen kimi konar-göçer Kütler, bu gibi unsurlara örnek olarak gösterilebilirler (Jennings 1993; Özkul 2005).

Osmanlı'nın adaya nüfus taşıması adanın Britanya İmparatorluğu'na kiralanacağı güne kadar devam etmişti. Zaman zaman devlet politikası olarak uygulanan bu tür hareketlilikler, Kıbrıs adasının demografik yapısını önemli ölçüde etkilemişti. Osmanlı, nüfusu azalan bölgelerini kalkındırabilmek için birçok değişik kanun çıkartmıştı. Osmanlı idaresinin 1856 yılından sonra benimsediği yeni nüfus politikası da bu ihtiyacı karşılamak üzere düzenlenmişti. Osmanlı toprakları sultana bağlılık yemini ederek onun tebaasından olmayı kabul eden herkese açılmıştı. Çıkarılan kanunnamelerde imparatorluğun her sınıftan tebaası gibi, Osmanlı topraklarına yerleşecek olan yabancıların da imparatorluğun sözde sunduğu din özgürlüğünden yararlanabileceklerinden söz ediliyordu. Bu dönemde Kıbrıs'taki İngiliz Konsolosu Thomas Lames, 300 İrlandalı ailenin adaya yerleşmesi için 130,000 dönüm kadar arazi talep etmişti. Konsolosun ölümüyle bu projenin gerçekleşmesi mümkün olmamıştı (Karpaz 2003:105). Bildiğimiz kadarıyla bazı Yahudiler veya birkaç zengin Avrupalı haricinde verilen bu fırsatı kullanan olmamıştı.

Muhacirler:

Osmanlı İmparatorluğu 18. yüzyıldan başlayarak girdiği savaşlardan sonra elinde bulundurduğu toprakları kaybetmeye başlamıştır. 1783'te Kırım'ın Rusya'ya ilhakı ile başlayan yüzlerce Müslüman muhacirin -her geçen gün biraz daha küçülen- Osmanlı İmparatorluğu'na (daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'ne) göçü, günümüze kadar, bazen hızlanarak, bazen yavaşlayarak devam etmiştir. Osmanlı, topraklarına akın eden bu muhacirleri yerleştirmek için pek çok önlem almak zorunda kalmış, onlara yardım edebilmek için birçok birim kurmuş ve yeni iskan politikaları geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu politikalar çerçevesinde Kıbrıs'a yerleştirilmiş muhacirlerle ilgili bazı kayıtlar ve belgeler mevcuttur. Örnek olarak 1831 yılında yapılan nüfus

sayımında, Ömeriye mahallesine yerleştirilmiş Mora muhacirleriyle ilgili bir not vardır. Bu belgede Mora muhaciri olarak sınıflandırılan 27 aileden söz edilmektedir.

1864 yılında Kıbrıs'a gönderilen diğer bir muhacir topluluğu ise Çerkezlerdir. Şeyh Şamil yönetimindeki Çerkezlerin Rus işgaline direnişinin 1859'da sona ermesiyle, Çarlık idaresi Kafkasları daha güvenli bir hale getirebilmek için birçok Çerkezi Kuban ovasına sürmeye kalkmış ve bunun sonucunda da yüzbinlerce Çerkez, Osmanlı topraklarına sığınmaya başlamıştı. 1862-1865 arasında yoğun biçimde süren göçler zamanla yavaşlayarak Birinci Dünya Savaşı sonlarına kadar devam etmişti. Hill'e göre 1860 yılında Kıbrıs'taki Lefkoşa Meclisi gizlice İstanbul'a yazarak 1000-1500 kadar Çerkez'i adaya kabul edebileceklerini bildirmişti. 3 Ocak 1861'de Amerika Birleşik Devletleri Larnaka Konsolosu, İngiltere'nin Konsolos yardımına bir mektup yazarak 5,000 kadar Çerkez'in adaya gelmek üzere olduğunu ve halkı gelecek olan bu unsurlardan koruması için bir savaş gemisine gerek olduğunu belirtmişti. Beklenen Çerkezler ancak 1864 yılında adaya varabilmişti. Uzun yıllar Ruslara karşı korkusuzca verdikleri mücadeleden dolayı halk tarafından problem yaratabilecek sert mizaçlı bir topluluk olarak görüldüklerinden, ilk başlarda büyük bir şüphe ve korkuyla karşılanmışlardır. Bazı engellemelerden sonra karaya inmeyi başardıklarında ne kadar korkunç bir durum içerisinde buldukları anlaşılabilirdi. Yolculuk boyunca küçük bir gemide sıkışmış bir durumda 2,780 kişi olarak seyahat etmek zorunda kalan, fakat açlık ve susuzluk nedeniyle Kıbrıs'a varana kadar sayıları 1,400'e inen Çerkezlerin ancak 550 tanesi zorla ayakta durabiliyordu. Tedavi edilmek üzere acil olarak Lefkoşa'ya gönderilen 500 kişinin sadece 200 kişisi sağ kalabilirdi (Hill vol. IV 1952: 261-262). Ölüler daha sonra sünnet ettirildikten sonra Selmie Camii'nin yanında bulunan *Garipler Mezarlığı*'na defnedilmişlerdi. Muhacir olarak adada kalan Çerkezlerin bir kısmı ise daha sonraları kendi etnik adlarını da alacak olan Limasol yakınlarındaki Çerkez Çiftliği'ne yerleştirilmişlerdi (Gürkan 2002).

Kölelik:

Osmanlı döneminde Kıbrıs'ın, üzerinde pek de durulmayan, fakat gerek adanın nüfus yapısı ile ilgili, gerekse sosyo-kültürel anlamda küçümsenemeyecek bir etkisi olan kölelik olgusu da irdelenmesi gereken bir konudur. Sir George Hill, "A History of Cyprus" adlı

kitabında 19. yüzyılda Kıbrıs'ta birçok siyahı insanın yaşadığını ve bunların çoğunun zengin müslüman (Müslüman) ailelerin yanında hizmetkar ve dadı olarak çalıştıklarını yazar. Gırne'de görevli bir İngiliz Sömürge Yönetimi subayının karısı olan Mrs. Scot-Stevenson ise 1878'de yazdığı kitabında adadaki siyahlarla ilgili şunlara değinir (Scot-Stevenson 1880: 20):

"Şüphesiz her nedense bunların hepsi köleydi, sahiplerini hiçbir zaman terketmiyorlar ve babadan oğula aynı aileye hizmet etmeye devam ediyorlardı..."

Bu sadık hizmetkarların yanında, zaman zaman özgürlük isteyen kölelere de rastlanmıyor değildi. Padişahın köleliği yasaklayan veya kısıtlayan fermanı sonrası oluşan özgürlük olanağı ve istemi sonucu Kıbrıs'taki bazı kölelerin Yabancı Elçiliklere (yabancı elçiliklere) sığınarak politik sığınma talep ettikleri ve bunun sonucunda da Şeri Mahkemeleri'nin onları azat ettikleri birçok yabancı elçilik kayıtlarında mevcuttur (Hill vol. IV 1952: 254-255). Bir elçilik mensubu olan Konsolos Niven Kerr, 1845 yılında adada 2,000'e yakın köle bulunduğunu, kölesi olmayan yüksek rütbeli hiçbir insana rastlanmadığını yazar. Son dönemde Kıbrıs'ın sosyo-ekonomik tarihi üzerine çalışan birçok tarihçi de bu olguya çalışmalarında yer vermiştir. Kıbrıs'ın 1726-1750 yılları arasındaki dönemi üzerinde çalışan Ali Efdal Özkul, Kıbrıs'taki kölelikle ilgili şu tespitlerde bulunur (Özkul 2005: 263):

Çalışmaya konu alan yıllarda, sicillerde rastlanan kölelerin çoğunluğunu zenci köleler oluşturmaktadır...Zenci kölelerin yanında Rusti(Rus), Acem, Gürcü ve Misri kölelere de belgelerde tesadüf edilmektedir.

Diğer nüfus hareketleri:

Yıllar içerisinde Kıbrıs adasına kişisel, ekonomik veya siyasi nedenlerden dolayı birçok aile, topluluk veya kişi göç etmişti. 19. Yüzyılın başlarında Yunan adalarından Kıbrıs'a göç eden ailelerden söz eden Rina Catsellis (Catsellis 1974: 66-68), bunların bir kısmının Gırne'ye yerleşip oradaki kayak imalat sanayisini kurduklarını anlatır. Limasol'a yerleşen ve adayı sünger avcılığıyla tanıştıran pek çok Yunanlı dalgıç vardı. Karamanos (Karamanlı), Skopelides (Skopelos adası), Haljides (Halki adası), Chiotellis (Chios veya Sakız adası), Liverdos veya Vrachas (İonian adaları), Kranidiotis (Pelopenez'de bulunan Kranidi), Ragousaios (Ragusa)

gibi günümüze kadar gelen bazı soyadları, bu yerleşiklerin ailelerinin geldikleri yerleri simgelemektedir (Catsellis 1974: 66-68). Kıbrıs adasına yakın Lübnan, Suriye, Anadolu, Mısır, Yunanistan ve adalarından, yıllar içerisinde Kıbrıs'a gelip yerleşen binlerce kişinin olduğu bilinmektedir. Bu göçmenlerin arasında tüccarların dışında doktor, denizci ve gemi sahipleri de bulunuyordu.

1821 Yunan ayaklanması sırasında Kıbrıs Valisi Küçük Mehmet, Başpiskoposluk'ta bulunan bazı patlayıcı maddeleri bahane ederek adanın Rum Ortodoks elitlerini 'cezalandırmış' ve 200'ün üzerinde din adamı ve zengin Rum'u infaz ettirerek bütün mallarına el koymuştu (Hill vol IV 1952:130-142). Bu olay üzerine birçok Ortodoks Rum'un hayatlarını kurtarmak için Müslümanlığa geçtiklerine inanılır. Kıbrıs tarihçi Ahmet An bu dönemde Müslümanlığa geçen 5,000 kişinin, din özgürlüğü tanyan İslahat Fermanı'nın 1856 yılında yayınlanmasından sonra yeniden Hıristiyanlığa döndüklerini iddia eder (An 1996: 44).

1821'deki nahoş olayların etkisiyle Kıbrıs'ı etkisi altına alan milliyetçilik rüzgarı birçok Kıbrıslı Rum'un Yunanistan'a geçerek oradaki Yunan bağımsızlık savaşına katılmalarına yol açmıştır. 1821-1829 yılları arasında bu amaçla 20,000-25,000 kişinin adadan ayrılarak Yunanistan'a göç ettiği iddia edilir (Hill vol IV 1952 :150-152). Bu kişiler daha sonra yeni kurulmuş Yunan Krallığı'nın (1829) uyruğuna geçtikten sonra Kıbrıs'a dönmeyi yeğlemişlerdi. Aynı kişiler uzun yıllar İngiliz, Fransız ve Rus hükümetlerinin himayesi altında yeni vatandaşlıklarını kullanarak Osmanlı uyruğundan çıkmaya çalışmışlar ve vergi ödemeyi reddetmişlerdi (Hill vol IV 1952).

Bu dönemde adaya Yunan vatandaşı olmuş Kıbrıslıların yanında, ada yerlisi olmayan birçok Yunan vatandaşı da gelmişti. 1842 yılında Kıbrıs'ta bulunan İngiliz Konsolosluğu'nun yazdığı bir mektupta, söz konusu yıllarda pek çok İonya vatandaşılarına sahip (bu adalar o dönemde İngiliz egemenliğindeydi) Yunanlının Kıbrıs'a geldiğinden bahsederek (Hill vol. IV 1952). Bu kişiler, 1864 yılından sonra, Yunan Elçiliği'nin koruması altına geçmişlerdi. Kıbrıs'ta ilk olarak 1846 yılında açılan Yunan Elçiliği, adada bulunan bütün Yunan vatandaşlarının hamisi haline gelmişti. Özellikle Yunan Konsolosu Margaritis o dönemde Fransız himayesi altında olanlardan daha fazla sayıda Yunanlıya oturma izni vermişti (An 1996: 61).

Aynı dönemde Kıbrıs Başpiskopos'u Panaretos, Mısır'da bulunan Kıbrıslı Ortodokslar'a bir mektup yazarak onları Kıbrıs'a yerleşmeye davet etmişti (Hill vol IV 1952: 153). Kıbrıs'ı 1832 yılında ziyaret eden Amerikalı rahip Pease, adada yaşayan gerek Hristiyan, gerekse Müslüman Araplar'dan veya başka bir deyişle Arapça konuşan kimselerden çokça söz eder (Severis 2002). Mısır'da yaşayan onlarca Ortodoks Hristiyanın Kıbrıs'ta birçok akrabası olduğu ise bilinen bir olgudur.

Tabii ki göç, dönem dönem ters yönde de çalışıyordu. Belli zamanlarda Kıbrıs'a gelmeyi cazip bulan birçok Osmanlı tebaası, bazı dönemlerde –özellikle yoğun bir kuraklık sonrası- Anadolu'ya veya Suriye gibi yerlere de göç edebiliyordu. Ba'tan Lefkoşa'ya seyahat etmekle karşılaştırıldığında daha kolay olan Anadolu'ya yapılacak deniz yolculuğu her zaman cazibeli olmuştu. Bazı aşiretlerin Kıbrıs'a belli zamanlarda, özellikle hasat mevsiminde, ırgat olarak çalışmaya geldikleri ise saptanılan diğer bir olgudur (Yörükhan 1998:155-157). Yusuf Ziya Yörükhan, Anadolu Tahtacıları üzerine bir kitap yazmak için 1920 yılında Narlıdere'de bir Alevi dedesi ile yaptığı mülakat sırasında, Nacarlı adlı bir oymağın 1834 senesinde Kıbrıs'a çalışmak için gidip oraya yerleştiklerini ve halen Nuricina (büyük bir olasılıkla Luricina M.H.) adlı bir kasabada bulduklarından söz eder (a.g.e.).

Adaya yerleşmiş olan bu tahtacı oymaklarının, 1870 yılında ağaç kesiminin yasaklanması üzerine adayı terk etmiş olmaları yüksek bir olasılıktır (Hill vol. IV 1952) Tahtacı ve Yörük oymakları dışında da bazı topluluklar, Kıbrıs adasının devamlı ziyaretçileri arasındaydı. Gurbet tayfası olarak bilinen bazı Roman toplulukları Kıbrıs ve civar bölgeler arasında (Anadolu, Suriye) sıkça yer değiştiriyordu. Kıbrıs'a uzun zaman önce yerleşmiş olan Mandiler (Hristiyan Çingenerler) dışındaki diğer Roman grupları genellikle konar-göçer bir yapıdaydı. Jennings, 1572 yılından kalan bazı belgelere bakarak Romanlarla veya başka bir deyişle Çingenerlere ilgili bazı ilginç saptamalarda bulunur: Jennings'e göre o dönemde adada 850 kişilik konar-göçer bir nüfusa sahip bulunan ve Hristiyan olan bir Çingene topluluğu yaşıyordu. Bu araştırmacı aynı çalışmasında, Müslüman olarak kayıt altına alınmış olan ve 65-70 kişilik bir nüfusa sahip bulunan Çingenerlerin varlığını da söz eder (Jennings 1993: 264). O dönemin belgelerinde bu topluluk, *taife-i Kıbtıyan-i perakende* (göçebe Çingene oymağı M.H.) olarak geçer. Nuri Çevikel ise 1750-1800

yılları arasında adada vergi verebilen 97 Çingenerin (Kıbtıyan) olduğunu iddia eder (Çevikel 2000: 250). 1831 nüfus sayımında ise 43 Müslüman Kıbtıyan'dan söz edilir.¹⁴

Genel olarak Osmanlı döneminin demografik yapısını toparlarsak, ada nüfusunun gayri-müslim kesiminin özellikle 17. Yüzyıldan sonra iyice homojen bir yapıya dönüştüğünü söyleyebiliriz. Osmanlı tarafından kendisine tanınan birçok ayrıcalık nedeniyle güçlenen Ortodoks Kilisesi, adanın diğer Hristiyan mezheplerini zamanla asimile etmiş veya üzerlerine baskı kurarak onların adadan ayrılmalarına sebep olmuştur (Hourani 1997; Papadopoulos 1965). Osmanlı devrinin ilk yıllarında, yukarıda da anlattığımız nedenlerden dolayı, sayıları oldukça azalan bu unsurlar, 18. yüzyıla gelindiğinde kayıtlara geçecek sayıda bile değillerdi (Çevikel 2000). 19. yüzyılda ada Ortodokslarının, Osmanlı'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, gittikçe yükselen Yunan kimliğiyle kendilerini özdeşleştirmeye başladıklarını ve aynı asrın sonuna gelindiğinde ise tümüne yakınının Elen ulusunun bir parçası haline geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Öte yandan, Osmanlı idaresinin ilk dönemlerinde adaya yerleşen askeri/idari sınıfla birlikte Müslümanlığa geçen bazı yerli unsurlardan oluşan bir kesim, adanın ilk Müslüman topluluğu olarak ortaya çıktığını saptamıştık. Daha sonra, Anadolu ve Osmanlı İmparatorluğundan yapılan göçler ve sürgünlerle nüfuslarını artıran Müslümanların, 18. yüzyıl sonlarına doğru ada nüfusunun hemen hemen yarısını oluşturduklarını görüyoruz. Öte yandan, 19. yüzyıldan sonra ada nüfusunun yeniden Hristiyanların lehine olacak bir şekilde değiştiğine tanık oluyoruz. Muhtelif yerlerden adaya göç etmiş olan birçok Ortodoks unsurun bu artış üzerindeki rolü büyük olmuştur. Aynı dönemde Müslümanların nüfusu ise artamamış ve ada nüfusu içerisindeki payları iyice küçülmüştü. Diğer yandan 19. yüzyılda, adanın tamamen Elenleşmiş Ortodoksları gibi modern bir kimlik yapısına sahip olmayan ama çoğunlukla Türkçe konuşan ve Osmanlı kimliği altında birleşmiş pek çok değişik kültür ve mezhepten gelen ada Müslümanlarının, modern bir Türk kimliğine kavuşması için 20. yüzyılın ikinci çeyreğini beklemesi gerekecekti.

İngiliz Dönemi (1878-1960)

1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması Doğu Akdeniz'in İngiltere için olan önemini artırmıştı. 1875 yılında Mısır Hidivi'nin elindeki hisselerin İngiltere'ye geçmesini sağlayan Disraeli, İngilizleri Süveyş'te söz sahibi yap-

mişti. Diğer taraftan İngiltere, İstanbul'a kadar dayanmış Rusya'nın, Osmanlı Devleti üzerinde tam bir üstünlük kurmasını ve dolayısıyla Akdeniz'e inmesini de istemiyordu. Bu bağlamda Osmanlı, 1878 yılında, Kıbrıs adasını, kendini Rus tehdidine karşı 'koruyacağı'ni vaad eden İngiliz İmparatorluğu'na kiraladı. İngilizler, Kıbrıs'ın idaresini devraldıktan kısa bir süre sonra, adanın nüfusunu öğrenebilmek için, nüfus sayımı gerçekleştirdiler. Kıbrıs'ta bilimsel olarak yapılmış ilk nüfus sayımı olarak kabul edilen 1881 sayımı, ada nüfusunu 185,630 olarak saptadı (543 kişilik İngiliz askeri birliği hariç). Bu sayıya göre Müslüman nüfus 45,458 (%24.4); Ortodoks nüfus 137,631 (%73.9) ve diğer unsurlar da 2,541 (%1.7) kişiden oluşmaktaydı. Osmanlı dönemi boyunca bayağı azalmış olan diğer unsurların nüfusları ise şöyle sıralanıyordu:

Roman Katolikler	1,275
Maronitler	830
Ermeniler	174
Protestanlar	173
Koptikler	5
Yahudiler	68
Çingeneler	15
Diğerleri	1

Öte yandan, doğum yerleri Kıbrıs dışında olan kişilere baktığımız zaman: 930 kişinin Osmanlı Avrupa'sında doğduğunu, 405 kişinin Suriye doğumlu, diğer yabancı ülke doğumluların 337'sinin Arap olduğunu, Mısır'da doğan 166 kişinin yanında, 122 kişinin de Anadolu doğumlu olduğunu görürüz. Bunlara ek olarak, 209 Yunan asıllı kişinin Türkiye'nin Asya bölgelerinde doğduğunu ve son olarak Kıbrıs'ta o dönemde yaşayan Malta doğumlu 174 kişinin de bulunduğunu söyleyebiliriz.

Bu sonuçlara bakarak nüfusun büyük bir bölümünün, geçen 308 yıl içerisinde asimilasyonlar ve göçlerle kristalleşerek iki büyük topluluk arasında bölündüğünü rahatlıkla öngörebiliriz. Ayrıca, Kıbrıs'taki Müslümanların 18. yüzyılda %50'lere ulaşan nüfus oranlarının 1881 yılında %24.4'e gerilediğini de belirtmek gerekir. Hıristiyan nüfusunu ise o güne kadar yapılmış tüm tahminlerin üzerinde bir sayı ve oranda çıktığı görülmektedir. Bu şartıtcı sonuçla ilgili birkaç varsayımında bulunabiliriz:

adaya yerleşmiş olan bazı Yunanlılar, bu tip gözleme dayalı nüfus tahminlerinin dışında kalmışlardır.

B) Adanın İngiliz idaresine geçmesiyle birlikte bazı Müslümanlar Kıbrıs'tan ayrılmışlardır (1878-1881 yılları arasında). Lefkoşa'da tutuklu bulunan çoğunluğu yerli Müslümanlardan oluşan birçok suçlu da (500 kişi civarında) ada dışına gönderilmiştir.

C) Yukarıda da belirtildiği gibi, 1831 nüfus sayımına kadar vergi yükümlülerinin listelerinin Ortodoks papazlar tarafından hazırlanması ve bu listelere bilinçli olarak bazı vergi yükümlülerinin eklenmemesi, Hıristiyan nüfusun genellikle gerçek sayının altında hesaplanmasına sebep olmuştur.

Dış ve iç göçler (1878-1912)

Müslümanların ada dışına gerçekleştirdikleri göç olgusuyla ilgili ilk resmi belgeler, İngiliz dönemiyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Kıbrıs'ın Hıristiyan bir otoritenin kontrolü altına geçmesinden dolayı bazı ayrıcalıklarını yitirdiklerine inanan adanın kimi Müslümanları, bu yönde hareket etmeyi tercih etmişlerdir. 1907 yılında yazılmış bir broşürde Müslüman göçünü bilinçli bir şekilde teşvik eden bazı kişilerin olduğu iddia edilir. Bir seçim broşürü olarak hazırlanan bu monografda şöyle iddialara yer verilir (Fedai & Memduh 1997:27-28):

Bazı cahiller göç etmenin peygamberimizin sözlerinden olduğunu saymakla akıllarınca Peygamberimizin sözlerinden birini daha yerine getirmek istiyormuş gibi dindar görünerek görüş ileri sürüyorlar. Lakin göç etmeyi gerektirecek zorunlu nedenler mevcut olmadıkları dedelerimizin gömütlerini, atalarının eserlerini savaşların kılıç andaçları olan nice yapılar ve camiler ve mescitleri düşmanlarının aşağılayıcı çizmeleri altına bırakmakla beraber adadaki mevcudiyet-i İslamiyeye ve Osmanlı egemenliğine gölge düşürecek cahilane bir harekette bulunduğunu hiç düşünmüyor.

Adanın yeni idarecileri olan İngilizler de, süregelen bu Müslüman göçünden rahatsızdılar. Ayrıca, adayı devraldıkları zaman nüfusun çoğunluğunun Rumlardan oluştuğu gerçeği, bazı İngiliz yetkililerinin endişe duymasına neden olmuştu. İstanbul'da bulunan İngiliz Büyükelçisi Layard, Ağustos 1878 yılında yazdığı bir mektupta Kıbrıs'ta nasıl bir nüfus bileşimi istenmesi gerektiğini şöyle bildiriyordu (Gürel 1984: 39-40):

Bana öyle geliyor ki, adanın nüfusunu Rumların değil

A) Büyük bir ihtimalle dağlarda veya daha kırsal alanlarda yaşayan birçok yerli Rum ve kaçak bir şekilde

Müslümanların lehine çoğaltmakta fayda vardır. Baring bana yazdığı mektupta Türklerin yeni idareyi kabule hazır ve barışsever uyruklar olacaklarını, Rumların ise Adanın İngiltere'ye verilmesinden memnun kalmadıklarını belirtmektedir. Rumlar Türkleri herşeyden mahrum etmek hatta adadan sürmek için ellerinden geleni yapacaklardı. Adadaki bütün toprakları üzerlerine çevirebilmek için entrika çevireceklerdir.....

Öte yandan, Kıbrıs dışından adaya ilk nüfus hareketleri, Layard'ın tavsiyesinin tersi yönünde gelişmişti. İngiliz arşivlerindeki bazı belgelere göre, o dönemde Mısır'dan çok sayıda Ortodoks, Kıbrıs'a gitmek üzere harekete geçmişti bile (a.g.e). Bazı Yahudi ve Maltalı aileler de Kıbrıs'ta koloniler kurmak üzere adaya gelmeye başlamışlardı. 1881 yılında Kukla yakınlarındaki Orides adlı sultan malı olan bir arazi, bu gelen Yahudilere tahsis edilmişti. Tarımsal koloniler kurmak için Kıbrıs'ın yolunu tutmuş pek çok Yahudi ailesi vardı. Fakat, kısa bir süre sonra Kıbrıs adasının iklimine yenik düşen bu Doğu Avrupalı Yahudiler, adadan ayrılmak zorunda kalmışlardı (Hatay 2003).

Dönem dönem adadaki nüfusun oranını Müslümanların lehine çevirmek için bazı pojeler ortaya atılmış olmasına rağmen bunların hiçbirini gerçekleştirilememişti. Örneğin, 1893 savaşından sonra İstanbul civarlarına sığınmış bulunan Bulgaristan mültecilerinin Kıbrıs'a yerleştirilmesi düşünülmüş, ancak Osmanlı devletinin bu kişilerin transferi için gerekli parayı bulamamasından ötürü bu tasarı gerçekleştirilememişti (Gürel 1984: 40).

Din değiştirme

1911 yılında yapılan nüfus sayımında Müslüman nüfusun Hristiyan nüfusa oranla çok az arttığını daha önceki satırlarımızda söylemiştik. 1881 yılında 45,458 civarında olan Müslüman nüfus 1911 yılına gelindiğinde ancak %22 artarak 56,428 olurken, aynı süre içinde Rum nüfus %64 artarak 214,480'e ulaşmıştır. Anadolu'ya yapılan göçün Müslüman nüfus üzerindeki etkisi muhakkak ki büyüktür, fakat Müslüman nüfusun azalmasına/artmamasına neden olan diğer önemli bir etken daha vardır: Din değiştirme. O dönemin Müftülük kayıtları arasında bulunan belgelerde, Müslüman olarak bilinen birçok köyün Hristiyanlaştığından söz edilir. Milli Arşiv'in uzun bir süre müdürlüğünü de yapmış olan tarihçi Mustafa Haşim Altan, o dönemde yazılmış konuyla ilgili birçok belgenin özeti günümüz Türkçesine çevirmiştir. Aynı tarihçi 3 Eylül 1905 tarihinde yazılmış bir belgede yer

alan Hristiyanlığa geçmiş köyleri ise şöyle sıralar (Altan 2003: 3-30):

Leymosun Kazasında Hristiyanlaştırılan Köyler:	Halkı	Tümüyle
Korfi, lanyu, Aya Andihona, Monagrul, Doro(Thora), Monargi, Trimikli, Limnad.		
Leymosun Kazasında Hristiyanlaştırılan Köyler:	Ahalisi	Kısmen
Yukarı Civiya, Fasula		
Tuzla Kazasında Halkı Tümüyle Hristiyanlaştırılan Köyler:		
Vavla, Laba, Appos, Şirociya, Anglişiya, Vavaccinya, İpsemadizmeno		
Tuzla Kazasında Ahalisi Kısmen Hristiyanlaştırılan Köyler:		
Ayatotoro, Bahçeler, Çite		
Baf Kazasında Halkı Tümüyle Hristiyanlaştırılan Köyler:		
Peya, Pşahi		
Baf Kazasında Halkı Kısmen Hristiyanlaştırılan Köyler:		
Milya, Hirinyo, Yeroşibu, Aya Varvara, Girit Marot, Aya Merkur.		

Bu tür din değiştirme olaylarının zamanın Müslüman liderlerini de telaşa düşürdüğü ve bazı tedbirler almaya zorladığı bilinmektedir. Dönemin Müftülüğü, ilk olarak söz konusu bölgelere, Rumca bilen din adamlarını tayin ederek anadili Rumca olan bu köylülere Müslüman dini içinde tutmaya çalışmış ve daha sonraları ise okullar açarak onlara Türkçe öğretmeye çalışmıştır. 1881 yılında yapılan ilk nüfus sayımında bu iki büyük din topluluğun konuştuğu dillerle ilgili kayıtlar da vardı:

	Müslüman	Ortodoks
Rumca konuşan	2,454	137,499
Türkçe konuşan	42,489	95
Arapça konuşan	445	11
Diğer diller	70	26

Görüldüğü gibi, Müslümanların %95'inin ana dili Türkçe, Ortodoksların tamamına yakınının ise ana dili Rumca idi. Ana dili Rumca olan Müslümanlar 2,454 kişiden oluşmaktaydı. Bunların çoğunluğu Dillirga ve Baf bölgesindeki bazı köylerdi. 1911 yılındaki nüfus sayımına baktığımızda ise anadili Rumca olan Müslüman nüfusun 1,191'e indiğini görüyoruz. O tarihe gelene kadar birçok Rumca konuşan köyün Hristiyanlığa geçtiğini bu rakamdan da rahatlıkla göre-

biliriz. Örneğin, 1911 yılına gelindiğinde en ünlü *Linobambagi* köyü olarak bilinen Leopetri köyünde yaşayan hiç bir Müslüman kalmamıştı. 1831 yılında yapılmış olan nüfus sayımına göre bu köyde 82 Müslüman ve 11 Hıristiyan (sadece erkek nüfus) yaşıyordu (B.D.A.G.M 2000: 123).

Aynı tarihte Arapça konuşanların sayısının da 445'ten 199'a indiğini görüyoruz. Bu tür din değiştirme eylemlerinin bazı papazlar tarafından teşvik edildiği ise doğrudur. Kıbrıslı Rum tarihçi Papadopoulos, o yıllarda adada bulunan Celestino de Nunzio adlı bir Katolik papazın *Linobambagi* olarak bilinen ve hem Müslümanlığı, hem de Hıristiyanlığı benimsemiş ve/veya gizli Hıristiyan olarak kalmış bazı köylüleri tekrar Hıristiyanlığa kazandırmaya çalıştığını yazar. Söz konusu toplulukla ilgili bir makale yazmış olan Michell, *Linobambagilerin* sayısının İngiliz döneminin başladığı yıllarda 1,200 kişi kadar olduğunu iddia eder (Michell 1908).

Rum tarihçiler, bu köylülerin çoğunun Müslüman olmuş Ortodoks veya Latin unsurlar olduklarını iddia ederler (Kyriass 1976; Papadopoulos 1969). Bazı Türk tarihçileri ise, bu topluluğun, yaşadığı bölgelerin çoğunlukla merkezden uzak kalması ve civar köylerde sadece Rumca konuşulmasından dolayı, zamanla dillerini unutmuş Müslüman Türklerden oluştuğunu yazarlar (Altan 2003; Gazioğlu 1994). Bence, iddia edilen iki tezde de doğruluk payı vardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, fetih sırasında birçok yerli gayri-müslim Müslümanlığa geçmişti. Öte yandan, ulaşımın zor olduğu ücre köşelerde bulunan bu tip köylerin zaman içerisinde bölgede konuşulan çoğunluk dilini kullanmaya başlamaları da normaldi. O dönemdeki birçok köyün, kuraklıktan dolayı ancak bölge papazlarının yaptığı maddi ve manevi yardımlarla hayatta kalabildikleri de bilinen diğer bir gerçektir.

Benim ortaya attığım diğer bir varsayıma göre ise, bu olgunun bir nedeni de adaya yerleştirilmiş, ana dili Türkçe olmayan bazı Müslümanların (Kürt, Arap, Arnavut, Çerkez v.s.), buldukları bölgelerdeki çoğunluğun konuştuğu dili öğrenmeleridir. Bu kişilerin zamanla adada yoğun bir şekilde kullanılmayan dillerinden vazgeçip, o dönemde adanın *Lingua Franca*'sı sayılan Rumca'yı öğrenme yoluna gitmiş olabilmeleri ihtimal dışı değildir.

Son olarak öngörülebilecek diğer bir neden ise, annel-

er ve anadildir. Osmanlı dönemi boyunca adanın gayri-müslim kızlarıyla evlilik yapmış olan birçok Müslüman erkeğin bulunduğu bilinmektedir (Özkul 2006:126-131). Evde çocuklarına çoğu zaman Rumca konuşan bu annelerin, Rum dilinin bazı yerlerde hakim duruma geçmesine ve bazı Müslüman ailelerin anadili haline gelmesini sağladığını düşünmek mümkündür.

1914-1974 Dış göçler

Adadaki Müslüman nüfusun azalmasına neden olan bir diğer gelişme ise, Birinci Dünya Savaşı Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere'nin ayrı cephelerde katılmalarıydı. İngilizler, Osmanlı'nın bu hareketine, adayı 5 Kasım 1914 yılında ilhak ederek cevap vermişlerdi. İngiltere, ilk olarak 1914'te, daha sonra ise bazı düzeltmelerle 1917 yılında çıkaracağı Vatandaşlık Kanunu'yla adada yaşayan herkesi İngiliz uyruğuna geçirmeye çalışmıştı. Çıkarılan kanuna göre:

- Osmanlı uyruğunda olup da Kıbrıs'ta oturan ve 5 Kasım 1914'te gerçekten adada oturuyor olanlar,
- Osmanlı uyruğunda olup, Kıbrıs'ta oturuyor olan ama 5 Kasım 1914 tarihinde geçici bir nedenle adada bulunamayanlar,
- Adada yerleşik olmayan ama 5 Kasım 1914'te adada bulunan Osmanlı vatandaşlarından, savaş bitiminden sonraki iki yıl içinde Yüksek Komiserre başvurarak bağlılık yemini eden ve yerleşiklik koşullarını yerine getirenler İngiliz vatandaşlığına alınacaktır.

Alınan söz konusu kararın ardından yaklaşık 8,000 kişinin İngiliz vatandaşlığını kabul etmeyerek adadan ayrıldığı iddia edilmektedir (Hill volIV 1952: 413). Bazı tarihçilerin görüşü ise bu sayının sadece yarısının adayı terk ettiği yönündedir (a.g.e.). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından ve 1924 yılında yapılan Lozan Antlaşması'ndan sonra da, benzeri nedenlerden dolayı 5,000 kadar ada Müslümanının yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'ne göç etmeyi seçtiği bilinmektedir (1924-1929 yılları arasında 5000 kişi adayı terketmişti). Bunlardan bazıları, Türkiye Cumhuriyeti'nde umduklarını bulamamış ve adaya geri dönmüşlerdi.

Birinci Dünya Savaşı sırasında ve hemen sonrasında bazı Kıbrıslıların (çoğu Rum) Türkiye dışındaki başka ülkelere de göç etmeye başladıkları bilinmektedir. O yıllarda Amerika'ya yerleşen bazı Kıbrıslı Rumlar da vardı (Catsellis 1974). Özellikle 1920'lerden sonra, ada ekonomisi ne zaman zor günler geçirse yüzlerce

Tablo 3: İngiliz dönemi boyunca Kıbrıs'ta yapılan nüfus sayımları:

Yıllar	Türk	Rum	Ötekiler	Toplam
1881	46,389	136,629	5,066	186,084
1891	47,926	158,585	2,775	209,286
1901	51,309	182,739	2,974	237,022
1911	56,428	214,489	3,056	263,964
1921	61,339	244,887	4,489	300,715
1931	64,245	276,572	7,142	347,959
1938	66,459	310,070	-	376,529
1946	80,548	361,199	8,367	450,114
1960	105,494	448,861	-	554,355

Kıbrıslı göç yollarına düşüyordu. Kıbrıs dışına giden kişilerin göç destinasyonu genellikle İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'dı. 1930'lu yıllardan sonra Türkiye'ye okumaya giden kişilerin birçoğu ise geri gelmemişti. Zaman içerisinde ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere, Kıbrıslılar için dayanılmaz bir çekim noktasına dönüşecekti. Bu ülkeye doğru yapılmış ilk kitlesel göç de iki dünya savaşı arasındaki döneme rastlıyordu.

İngiltere'de yapılan 1931 nüfus sayımına göre halihazırda 1,075 Kıbrıs doğumlu kişinin orada yaşadığını gösteriyordu. Bu sayı İkinci Dünya Savaşından hemen sonra yapılan 1951 nüfus sayımında 10,343 kişiye çıkmıştı (Oakley 1970; 1971). Bu kişilerin %77'si Londra'da ikamet etmekteydi. 1971 yılına geldiğinde ise bu sayı 72,665 kişiye kadar çıkmıştı (St John John 1983: 102-106). Birçok demograf bu sayının %15-20'si kadarının Kıbrıslı Türklere oluştuğunu iddia eder. Ayrıca, 1971 yılındaki sayının %10'u Kıbrıs'ta doğmuş İngiliz uyruklular oluşturuyordu. 1976 yılında Londra'daki Kıbrıslı Türkler konusunda bir çalışma yürütmüş olan antropolog Ladbury, o tarihte İngiltere'de 40,000 civarında Kıbrıslı Türk'ün (orada doğan çocuklar dahil) yaşadığını iddia etmişti (Ladbury 1976). Ladbury, ayrıca, 1960-1962 yılları arasındaki dönemde 25,000'e (Rum ve Türk) yakın Kıbrıslı'nın İngiltere'ye geldiğini, bunun da adadaki rejim değişikliğinden sonra ortaya çıkan ekonomik belirsizlikten kaynaklandığını belirtmişti (Ladbury 1976: 305-306). Kıbrıs demografisi üzerinde çalışmış Yunanlı yazar İon-

nides, İngiliz ve Kıbrıs Cumhuriyeti kaynaklarından yararlanarak söyle bir tablo düzenlemişti (İonnides 1991: 18):

Yıllar	Kıbrıslı Rum	Kıbrıslı Türk	Türkiye'ye göç
1955	4,817	862	-
1956	3,621	893	5
1957	3,534	928	13
1958	3,897	608	16
1959	4,211	1,248	7
1960	11,764	2,220	12
1961	10,726	2,543	1
1962	5,056	870	4
1963	2,305	453	-
1964	3,995	992	47
1965	2,380	566	36
1966	2,855	538	21
1967	2,540	900	15
1968	2,169	503	30
1969	2,027	337	12
1970	1,741	567	14
1971	1,649	612	35
1972	868	449	19
1973	881	430	3
Toplam	71,036	16,519	290

1931 yılından sonra sürekli olarak toplam ada nüfusunun %18'ini oluşturacak olan Kıbrıslı Müslümanlar veya 20. Yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra özümstedikleri yeni modern Türk kimliğini öne çıkaran Kıbrıslı Türklere, aynı kadere paylaştıkları Kıbrıslı Rum hemşe-

hirleriyle birlikte dünyanın birçok merkezine doğru - çoğu politik ve ekonomik kaynaklı nedenlerden dolayı- dağılacaktı. Öte yandan 1950'lerde EOKA'nın estirdiği şiddet ortamı sadece Türkleri değil, Kıbrıslı Rumları da etkilemişti. Yukardaki tablodan da görüleceği gibi, Türklerin en çok tercih ettiği destinasyon olan Türkiye'nin yerini 50'li yıllarda, başta İngiltere olmak üzere Avustralya, Kanada, Güney Afrika gibi ülkeler almıştı. 1963 yılında İngiltere hükümeti, göçmen kabul politikasını yeniden gözden geçirip, kapılarını daha sıkı bir şekilde kontrol etmeye başladıktan sonra, göç etmek isteyen Kıbrıslılar gözlerini Birleşik Krallık yerine daha çok Avustralya'ya çevirmişlerdi.

Australya'daki Kıbrıslı nüfusu:

Australya'daki ilk Kıbrıslıların 1850'lerde altın aramak için oraya giden kişilerden oluştuğu iddia edilir. Ayrıca, 1890 yılında bazı Kıbrıslı Rum tüccarların Sydney ve Melbourne'da dükkanları olduğu da savunulur.¹⁵ 1933 nüfus sayımında Avustralya'da 502 Kıbrıs doğumlu kişinin yaşadığı saptanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise, bazı Kıbrıslı Türklerin de oraya gitmeye başladığı bilinmektedir. Yukarıda Australya'ya yapılan göçün daha çok İngiltere kapılarının kapanmasından sonra ortaya çıktığını belirtmiştik. Bu bağlamda 1971 nüfus sayımına baktığımızda 13,267; 1991 sayımını incelediğimizde ise 22,031 Kıbrıs doğumlu kişinin Avustralya'da yaşamakta olduğu görülür. 1988-89 yıllarından 447 olan Avustralya'ya yeni göç etmiş Kıbrıslı sayısı, 1990-1991 yıllarında 145 kişiye ve 1991 yılından sonra ise 100 kişinin altına düşmüştür.¹⁶ Son yapılan 2001 yılındaki nüfus sayımına göre Avustralya'da halen yaşamakta olan 19,510 Kıbrıs doğumlu nüfus vardır. Bu sayının %18.5'i Türkçe, %67.6'sı Rumca, %12.1'i ise evde İngilizce konuşmaktadır. Öte yandan, bu nüfusun 13,950 kişisi kendisini Ortodoks, 3,720'si Müslüman, 290 kişisi İngiliz ve %2.2'si ise dinsiz olarak tanımlamıştır. Bu rakamlara bakarak orada doğan çocukları ile birlikte yaklaşık 40,000 kişilik bir Kıbrıslı (Rum ve Türk) diasporasından rahatlıkla söz edebiliriz. Yukardaki istatistiklere bakarak Kıbrıslı Türklerin bu nüfusun %18-20'sini oluşturduğunu varsaymaktayız.

İngiltere'deki Kıbrıslı nüfusu:

İngiltere'de yaşayan Kıbrıs diasporasının rakamları ise son yapılan nüfus sayımından sonra ortaya çıkmıştır. 2001 yılında yapılan son nüfus sayımı Birleşik Krallık sınırları içerisinde yaşayan 77,156 kişinin Kıbrıs doğumlu olduğunu saptamıştır.¹⁷ 1991 nüfus sayımın-

da ise İngiltere'de yaşayan Kıbrıs doğumlularının sayısının 78,191 olduğu tesbit edilmişti.¹⁸ Bu da bize oraya olan göçün 1990'lı yıllardan sonra oldukça azaldığını göstermektedir. Bu sayının ne kadarının Kıbrıslı Türk olduğunu gösteren bir veriye sahip değiliz. Ancak, Avrupa'daki Müslümanlar üzerinde çalışmış ve bu konuda birçok eser üretilmiş olan Jorgen Nilsen'in İngiltere'deki nüfus sayımları üzerinde yaptığı bazı analizlerden sonra hesapladığı rakam, 1981 yılı için 40,000 ve 1991 yılı için ise 45,000 idi (Nielsen 1995 : 45). Ladbury'nin 1971 yılı için verdiği tahmini rakam ise yine 40,000'di. Bu da bize 1974 yılından sonra iddia edildiği gibi 50,000 Kıbrıslı Türk'ün Kuzey Kıbrıs'ı terk etmediğini göstermektedir. Avustralya ve İngiltere'nin bize sunduğu nüfus sayımı-rakamları, özellikle 1990'lardan sonra bu ülkelere, günümüzde de sıklıkla iddia edildiği sayıda kişinin göç etmediği yönündedir. Öte yandan, 1986-1998 yılları arasında İngiltere'den politik iltica talep eden yaklaşık 1,500 KKTC pasaportlu kişinin büyük bir kısmının 1974 sonrası Kıbrıs'a yerleşmiş TC vatandaşlarından (Kürtlerden) oluştuğu da bilinmektedir (Hatay 2005).

Kıbrıs'ın bugünkü nüfusu ve politik coğrafyası
1963-1968 döneminde Kıbrıs'ta meydana gelen toplumlara çatışmalar birçok kişinin yerinden olmasına neden olmuştur. Kıbrıslı Türkler çatışmalardan dolayı 103 değişik köyden daha güvenli gettolara sığınmak zorunda kalmıştı. 25,000 civarında Kıbrıslı Türk malını mülkünü terk ederek adanın %3'ünü oluşturan ve Kıbrıs Türk Yönetimi ile TMT tarafından kontrol edilen enklavlara taşınmıştı. 500 civarında Kıbrıslı Türk ise bu olaylarda hayatını kaybetmişti. Öte yandan, bu çatışmalardan dolayı 700 kişi (çoğunluğu Ermeni) ise Kıbrıslı Türklerin kontrolündeki mahallelerden ayrılarak Rum tarafına sığınmıştı. 1970 yılına gelindiğinde yalnızca 1,700 Kıbrıslı Türk'ün köylerine dönebildiğini, geriye kalanların ise enklavlarda yaşamaya devam ettikleri gözlemlenir (Atalidis 1976). 1960'lardaki bu iç göç hareketlerini ise daha büyük bir miktarda insanın yerinden olmasına sebep olacak olan 1974 olayları takip edecekti. 1974 yılında Yunan Cuntası'nın gerçekleştireceği askeri darbe adanın bölünmesine neden olacak olayların başlangıcıydı.

15 Temmuz günü Kıbrıs Rum lideri Makarios'a yapılan bu darbe sırasında birçok insan hayatını kaybedecekti. 5 gün süren ve sonuçsuz kalan yoğun bir diplomasi sonrası Türkiye Kıbrıs'a çıkacak ve adanın %35'ini kontrol altına alacaktı. Savaş sırasında ve sonrasında 142,000 Kıbrıslı Rum, göçmen durumuna düşecek ve adanın güneyine sığınmak zorunda kalacaktı. 1974

askeri müdahalesinden sonra 60,000 (Bu sayı içinde bulunan 15,000 kişi 1974'ten öncesinde de halihazırda kuzey bölgesinde bulunuyordu) civarındaki Kıbrıslı Türk de Kuzey bölgesine gelmişti. Yaklaşık 1,5 ay sürecek olan savaşta, yarısından çoğu Rum olan yaklaşık 2,000 kişi hayatını kaybedecek, 1,490'ı Rum olmak üzere yaklaşık 1,800 kişinin akıbeti ise bugüne kadar belli olamayacaktır.

Kıbrıs'ın politik coğrafyasının değişmesinden sonra, adanın her iki tarafında da ayrı iki otorite oluşacaktı: Kıbrıslı Rumlar tarafından idare edilen Kıbrıslı Cumhuriyeti ve Kıbrıslı Türkler tarafından idare edilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC). Bu iki otorite arasındaki en önemli fark ise KKTC'nin bugüne kadar Türkiye haricinde hiçbir ülke tarafından tanınmayacak olmasıdır. Öte yandan, uluslararası topluluk 1968'den beridir Kıbrıs'ın süregelen bu durumunu ortadan kaldırmak ve Kıbrıs'ta iki taraf arasında bir anlaşma sağlayabilmek için birçok girişim yapacaktır. Sonuçless kalan bu tür girişimler devam ederken, bu arada yıllar geçecek ve iki bölgenin demografik ve nüfus yapısı da zamanla bazı değişikliklere uğrayacaktır. Daha fazla siyasi polemige girmeden Kıbrıs'ın bugünkü nüfus yapısına bir göz atalım.

KKTC nüfusu

1974 hareketından sonra tüm Kıbrıslı Türkler adanın Kuzey bölgesinde toplanmışlardı. 1974 öncesi bu bölge nüfusunun (240,000) yaklaşık %70'ini oluşturan Rumların güneye yaptıkları zorunlu göçten sonra, onların bıraktıkları bazı yerlere güneyden gelen 60,000 kadar göçmen yerleştirildi (bu sayı içinde yer alanlardan bazıları 1963 göçmeniydi). Kıbrıs Türk liderliğinin ve Türkiye'nin, daha güvenli ve sadece Türklerden oluşan bir bölge yaratma siyaseti çerçevesinde öncelikle yurt dışında yaşayan Kıbrıslı Türkler adaya geri çağrılmıştı. Bu çağrıya ise sadece 3,000 civarındaki Kıbrıslı Türk'ün uyduğu bilinmektedir. Daha sonra, iki bölgeleşmiş pekiştirmek ve Rumlardan kalan bağ, bahçe ve tarlaları işlemek için boş durmakta olan birçok Rum köyüne Türkiye'den tarım işgücü adı altında birçok insan getirilmiş ve kısa bir süre içinde birçokları vatandaş yapılmıştır.

Kuzey Kıbrıs'taki Türkiyeliler

Kuzey Kıbrıs'a 1974 -1980 arasında, yapılan çağrılardan ve sunulan bazı teşviklerden sonra, Türkiye'den yaklaşık 25,000 kişi gelmişti. Bu kişilerin çoğunu Türkiye'nin Kuzey'inden (Karadeniz bölgesinden), Güney'inden ve Güney Doğu'sundan gelenler oluştu-

ruyordu. Birçoğu çiftçi olan bu köylüler, genellikle adanın Karpaz ve Mağusa bölgelerinde bulunan ve boşalmış olan Rum köylerine yerleştirilmişlerdi. Bu kişilerle birlikte 1974 askeri harekatinde katılmış bazı asker ve subaylar (1,200 kişi civarı)da Kıbrıs'a yerleşmişti (Hatay 2005).

1980 yılından sonra belli bir duraklama dönemi geçiren TC kökenlilerin Kıbrıs'a olan göçü, 1990 yılından sonra yeniden hareketlenmiş ve halen devam etmektedir. İlk yapılan sistematik göçle (devlet teşvikli) daha sonra gelenlerin arasındaki en önemli fark ise mülkiyet sahipliği ve vatandaşlıkla ilgilidir. 1980 yılından önce gelenlerin çoğunluğu kısa bir sürede vatandaşlığa geçirilmiş, gelenlere ev ve tarla verilerek Kıbrıs'a yerleşmeleri sağlanmıştı. Daha sonra gelenler ise kendi insiyatiflerini kullanarak gelmişlerdir. Bunlar 1980 öncesi gelenlerin aldığı hiçbir teşvik ve yardım almamışlardır. Onlara herhangi bir mal da verilmemiştir. Vatandaş olabilmeleri için ise yasal süreyi beklemeleri gerekmektedir (bazı durumlar hariç).¹⁹

Kıbrıs'ta yaşayan TC kökenli nüfustan söz edilirken çoğunlukla herkes homojen bir topluluktan bahseder. Daha derin bir analizden sonra, bu nüfusun pek çok değişik kültüre sahip olduğunu görebiliriz. Alanda yaptığımız bazı çalışmalarından sonra TC kökenli göçmenlerin birçoğunun değişik mezhep ve tarikatlarla bağlı kişilerden oluştuğunu saptamış bulunmaktayız. Bunların başlıcaları ise şunlardır: Hanefiler, Alevi/Bektaşiler, Şafiler, Nusayriler, Nakşibendiler, Süleymanlılar. Ayrıca bu kişiler Türkçe dışında birçok dil ve lehçeyi de kullanmaktadırlar. Bu dillerin başlıcaları ise şunlardır: Kıрманча, Zazaca, Arapça, Romaika, Bulgarca ve Lazca.

1980'li yılların sonunda, özellikle yeni yetme Kıbrıs Türk sermayesinin Türkiye'de bulunan sonsuz sayıdaki ucuz iş gücünü veya işsiz gücünü keşfetmesinden sonra, adada ucuz iş gücüne dayalı bir ekonomik yapı kurulmuştur. 1963 yılından sonra büyük oranda üretimden kopmuş ve 1974'nden sonra tamamen memurlaşmış Kıbrıs Türkleri'nin bu ekonomik yapı içerisindeki yerleri ise daha çok patron veya idari pozisyonlardan oluşmaktadır. Başta inşaat olmak üzere turizm, servis, madencilik, tarım ve imalat gibi insana dayalı sektörlerin tümüne yakını, Türkiye'den gelen bu iş gücü sayesinde faaliyette göstermektedir. İçişleri Bakanlığının yaptığı son açıklamaya göre KKTC'de şu an (2006) 47,000'in üzerinde kayıt altına alınmış yabancı işçi

nüfusu bulunmaktadır. Bu yabancı işçi nüfusu toplam KKTC iş gücünün yaklaşık %50'sini oluşturmaktadır. Bu kesimin büyük bir kısmının kayıt altına alınması rağmen, halen KKTC'nin iş yasalarına aykırı bir şekilde çalıştırılanlar olduğu da tesbit edilen diğer bir olgudur. Servis sektöründe çalışanların hemen tümünün yasada öngörüldüğü gibi haftada 37 saat çalışmak yerine 60-70 saat çalıştırıldıkları gözlemlenmiştir. İş yeri koşullarının birçoğunun ise yasaların belirttiği standartların çok altında olduğu saptanmıştır. Ayrıca, 47,000 kişinin üzerinde olan bu iş gücünün, sadece 8,000'nin sosyal sigortaya sahip olduğu dikkati çeken diğer bir unsurdur.²⁰ Bu işçilerin geldikleri yerlere baktığımız zaman ise Hatay bölgesi ve savaştan yeni çıkmış Güney Doğu bölgelerinin yoğunlukta olduğunu gözlemleyebiliriz. Bu kişilerin büyük bir kesimi Türkçe dışında, Arapça ve Krmança gibi dilleri de günlük hayatlarında kullanmaktadırlar (Hatay 2005).

Mülteciler

Kuzey Kıbrıs'a 1974 sonrası yerleşmiş mültecilerin çoğunluğunu Bulgaristan Türkleri oluşturmaktadır. Özellikle 1984 yılından en doruk noktasına varmış olan Jivkof Rejimi'nin Bulgaristan'daki Türkler üzerinde uygulamaya çalıştığı asimilasyon politikalarından dolayı, seksenli yılların sonunda 360,000 kadar Bulgaristan Türkü Türkiye'ye sığınmaya kalkışmıştı. Bunların bir kısmı ise KKTC hükümetine baş vurarak Kıbrıs'a gelmeyi başarmışlardır. Yaklaşık olarak 1,000 Bulgaristan Türkü'nün KKTC vatandaşlığını aldığı ve KKTC'ye yerleştiğini biliyoruz. KKTC Vatandaşı olmayan bazı diğer Bulgaristan vatandaşı Türkler de Kuzey Kıbrıs'ta bulunmaktadır (1,000 kişi civarında). Kıbrıs'ta bulunan Bulgaristan Türklerinin arasında bir takım Pomak ve Roman unsurlara da rastlanılmaktadır.

Bu çalışmada ayrıca, çok yaygın bir soru olan Kuzey Kıbrıs'a yerleşmiş (vatandaş olmuş) Türk göçmenlerin sayısı konusu da ele alınmaktadır. Bu kesimin sayısını bulabilmek için bugüne kadar Kuzey Kıbrıs'a gelenlerle gidenlerin net dengesi ile ileriye dönük doğum oranlarını birleştirerek yapılan ve yaygın olarak kullanılan tahminlerin büyük oranda hatalı sonuçlar verdiği inanimaktayız. Bu tür tahminler geliş-gidiş dengesinin, Türk seyahat belgelerini kullanarak seyahat eden KKTC vatandaşları (etnik kökene bakılmaksızın) yanında, geçici ikamete sahip kişileri (örneğin öğrenci, mevsimlik işçi, turist, v.b.) de içerdiğini hesaba katmakta, ayrıca adaya Türk uyruklu olarak gelmiş ve KKTC vatandaşlığına geçtikten sonra KKTC seyahat

belgesi ile çıkış yapmış olması mümkün TC kökenlileri de dışarıda bırakmaktadır. Dolayısıyla, adada yerleşmiş ve KKTC vatandaşı olmuş Türk göçmenlerin sayısının 117,000 ile 130,000 arasında değiştiği yönündeki tahminler ise büyük ölçüde abartılmıştır (Hatay 2005).

2003 yılının-Yüksek Seçim Kurulu tarafından halkın bilgisine şefaf bir şekilde sunduğu, alternatif ölçümleri olan (listelerde herkesin doğum yerleri gösteriliyordu) güncellemeler ve seçmen listeleri kullanılarak, halihazırda kuzey Kıbrıs'ta ikamet eden TC kökenli KKTC vatandaşlarının toplam sayısını 32,000-35,000 (artı Kıbrıs'ta doğan çocukları) olarak saptanmıştır (Hatay 2005). Bu rakam KKTC vatandaşları toplamının (190,000) %16.8 ilâ %18.4 arası bir oranını ifade etmektedir (bu yüzdeliğe Kıbrıs'ta doğan çocukları dahil değildir). T.C kökenli KKTC vatandaşı bu nüfusun kaçının evlilikten dolayı vatandaşlık aldığı ise tam olarak bilinmemektedir (4,000 ile 7,000 arası olduğunu iddia eden bazı tahminler mevcuttur). Türkiyeli bir anne veya babadan olan ve Kıbrıs doğumlu olanların sayısının ise 20,000-22,000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.²¹

Geçici ikamete sahip olan (KKTC vatandaşı olmayan) ve halihazırda KKTC'de bulunan diğer TC kökenli kişilerin toplam sayısının ise (2005 yılı için) 100,000 kişinin üzerinde olduğunu tahmin etmekteyiz. Bu varsayım ise şöyle bir dağılımla ortaya çıkmaktadır; aileleri hariç kayıtlı işçiler (47,000); kayıtlı olmayan işçiler (tahmini 5,000), turistler (herhangi bir zamanda ortalama olarak 1695); üniversite öğrencileri (18,398) ve mükellef askerlerle onların aile bireyleri dahil Türk ordu personeli (35,000). Tüm bu rakamları topladığımız zaman şu an KKTC'de 300,000'nin üzerinde insanın yaşamakta olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu rakamın 195,000'i KKTC vatandaşları (TC doğumlular dahil), 100,000 kişinin üzerindeki diğer bir kitleyi KKTC vatandaşı olmayan değişik statülerdeki TC vatandaşları (askerler, kayıtlı ve kayıtsız işçiler ve aileleri, öğrenciler v.s.) ve son olarak 10,000-15,000 civarındaki diğer bir kategoriye ise üçüncü ülke uyruklu kişiler oluşturmaktadır.

Güney Kıbrıs nüfusu

1974 savaşından sonra, yukarıda da söz ettiğimiz gibi, 142,000 Rum göçmen güneye yerleşmek zorunda kalmıştı. 1976 yılında yapılan ve sadece toplam sayının açıklandığı nüfus sayımında Güney Kıbrıs'ın nüfusunun (Maronitler, Ermeniler ve Latinler dahil) yaklaşık

482,000 olduğu iddia edilir (St. John John 1984). Kıbrıslı Rum nüfusunun 1973 sayımına göre (482,000) bir artış gösteremeyişinin başlıca sebebi olarak ise 1975-1979 yıllarında yurtdışına yapılmış olan göçler gösterilir (a.g.e.). Bazı araştırmacılara göre çoğunluğunu kuzey göçmenlerinin oluşturduğu 51,500 Kıbrıslı Rum kitlesi, adadan ayrılmış ve başka ülkelere göç etmiştir.²² Bunların bir kısmının, daha sonra Kıbrıs'a geri döndüğü bilinmektedir (sayıları bilinmiyor).

2004 yılında Güney Kıbrıs'ta yaşayan kişilerin nüfusu ise şöyledir: 631,000 Kıbrıs vatandaşı ve 98,100 kişisi devamlı ikamet statüsüne sahip bulunan yabancıardan oluşan toplam 729,100 kişi (Statistical Demographic Report 2004). 631,000 Kıbrıs vatandaşıdan sadece yaklaşık 600,000 kişi Kıbrıs doğumludur. Birçok Yunan vatandaşının eşlenerek Kıbrıs vatandaşlığına geçtiği bilinmektedir.²³ Bu rakamın içerisinde 2,600 Ermeni, 4,800 Maronit ve 900 Latin de bulunmaktadır (a.g.e.). 1976 sayımında 480,000 olan toplam Güney Kıbrıs *de jure* nüfusu, 2001 yılında yapılan sayıma göre 701,300'e ulaşmış ve 2004 yılının tahmin edilmiş rakamına göre ise 729,100 civarlarında seyretmektedir (a.g.e.). *De jure* nüfus terimi, daimi ikamete sahip nüfus için kullanılmaktadır. Bu sayının içerisinde geçici ziyaretçiler, dahil değildir. Yapılan bazı tahminlere göre, geçici ziyaretçilerin de bu sayıya dahil edilmesi halinde Güney Kıbrıs'ın toplam *de facto* nüfusu 800,000'lerin üzerindedir. Çalışan nüfusun %15-25'i ise yabancıardan oluşmaktadır (Trimikliotis & Demitrou 2005).

Özellikle 1990'lı yıllarından sonra birçok yabancıların güney Kıbrıs'a yerleştiği bilinmektedir. 1980'lerde büyüyen ekonomiye iş gücü sağlamak için Kıbrıs'a birçok yabancı işçi getirilmişti (a.g.e.). Bu işçiler bugünkü vatandaş olmayan fakat Güney Kıbrıs'ta ikamet etmekte olan nüfusun büyük bir kesimini oluştururlar. Bu nüfusun sayısı ise 98,100 olarak saptanmıştır. Ayrıca Güney Kıbrıs'ta bu nüfusa ek olarak 16,000 civarında siyasi mülteci ve 20,000 ile 30,000 arası değişen sayıda kayıt dışı bir göçmen topluluğu da vardır (a.g.e.).

Güney Kıbrıs'a yapılan göç (1983-2006)

1980 yılında, iç savaşın dolaylı Beyrut ekonomisinin çökmesiyle birlikte bazı Lübnanlı iş adamları Kıbrıs'a yerleşmek zorunda kalmışlardı. Daha sonra onları birçok başka Körfez ülkesinden gelen işadamları da takip etmişti (a.g.e.). Kıbrıs'taki bugünkü nüfusları ise tam olarak bilinmemektedir. 1976 yılında 1,097 Lübnanlı ve

170 Arap vatandaşının daimi ikametgahı Güney Kıbrıs'tı. 1992 senesinde ise 1,897 Lübnanlı ve 2,403 Arap vatandaşının Kıbrıs'ta yaşamakta olduğunu görüyoruz (Republic of Cyprus PIO). Kıbrıs hükümeti kaynakları bu kişilerin çoğunluğunu 2000 yıllarının başlarında ülkelerine döndüğünü iddia eder.

1990 yılında Sovyet imparatorluğunun çökmesinden sonra birçok Rus, Sırp ve Romen işadamları ve işçisi de Kıbrıs'a gelmişti. Kıbrıs'ta 1997 yılında 16,000'in üzerinde Rus şirketi bulunuyordu. Bu kişiler kısa bir süre içerisinde Kıbrıs Rum toplumuyla kaynaşmış ve büyük oranda entegre olmuşlardı. Araştırmacı Trimikliotis bu olguyu gelen unsurların da Ortodoks olmasına bağlıyor (Trimikliotis & Demetriou 2005). Ayrıca 1999 yılından sonra yine Ortodoks dinine ait bazı Sırp vatandaşlarının da Kıbrıs'a yerleştiği saptanmıştır.

1990 yılında Sovyet İmparatorluğunun çökmesinden sonra birçok Yunan asıllı Pontuslu'nun Yunanistan'a geçerek Yunan vatandaşlığına binişleri olmuştur. Bu kişilerin 10,000-30,000 kişilik bir kitlesinin ise daha sonra Kıbrıs'a yerleştirildiği saptanmıştır (a.g.e.). Çoğunluğu Türkçe konuşan bu Ortodoks unsurların büyük bir bölümü Baf ve Lefkoşa bölgelerinde yaşamaktadır.

1990 yılındaki rakamlara göre Güney Kıbrıs'ta - domestik işçiler dışında- sadece 545 kayıtlı göçmen işçi yaşamaktaydı. 1996 yılına gelindiğinde bu rakamın 10,370 kişiye kadar çıktığını görürüz. 2002 yılı için verilen diğer bir rakama göre, Güney Kıbrıs'ta 30,225 kayıtlı işçi çalışmaktaydı (a.g.e.). Göçmen işçiler üzerinde pek çok çalışma yapan KISA'nın aynı dönem için verdiği rakamlar ise 70,000 idi. Öte yandan Nicos Trimikliotis'in 2002 yılında Kıbrıs'ta bulunan yabancı işçilerle ilgili tahmini şöyledir: Çalışma iznli işçiler 30,000, Pontuslular 10,000-12,000, Yunan vatandaş işçiler 10,000, off-shore şirketlerinde çalışan işçiler 5,000, siyasi ilticacılar 2,000, kayıt dışı işçiler 5,000-15,000, yani toplam 62,000-74,000 (Trimikliotis & Demetriou 2005). Bu sayı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye girmesiyle birlikte artmıştır. Örneğin bu dönemden sonra, siyasi iltica talebinde bulunanların sayısı 2,000 kişiden 3 yılda 16,000 kişiye kadar çıkmıştır. Öte yandan adaya yerleşmek veya çalışmak için gelenlerin nüfusuna, 2003 yılında 16,779, 2004 yılında ise 20,003 kişi daha eklenmiştir (Demographic Report 2004). Son günlerde ise AB üyesi Polonya'dan da birçok kişinin Kıbrıs'a akın etmeye başladığını gözlemliyoruz.

Gerek KISA'nın gerekse Trimikliotis'in rakamlarına, çalışan işçilerin ailelerinin de dahil edilmiş olup

olmadığı belirtilmemektedir. Tüm bu gerçekleri göz önünde bulundurarak 631,000 Kıbrıs vatandaşına ek olarak, vatandaş olmayan, kayıtlı veya kayıtsız, geçici veya kalıcı toplam 150,000-170,000 kişinin daha güney Kıbrıs'ta yaşamakta olduğunu rahatlıkla iddia edebiliriz. İngiliz Üsleri personeli ve BM askerleri bu rakamların dışındadır.

Yukarıdaki rakamlara baktığımız zaman, bugün yani 2006 yılında, Kıbrıs adasının bütününde (Kuzey ve Güney beraber) yaklaşık olarak 1,100,000 kişinin yaşamakta olduğunu görürüz. Bu nüfus içerisinde toplam 755,000 (140,000'i Kuzey'de, 600,000'i Güney'de) Kıbrıs doğumlu nüfusun yanında, başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere birçok yurtdışı doğumlu kişilerin oluşan 345,000 kişinin daha bulunduğunu söyleyebiliriz. Birçok dine ve mezhepe bağlı unsurlardan oluşan bu nüfus, Kıbrıs adasının demografik yapısına büyük bir çeşitlilik getirmiştir. Adanın iki tarafında da gerçekleştirdiğimiz alan çalışmalarından çıkan bulgulara göre, şu an Kıbrıs'ta adanın resmi dilleri olan Türkçe, Rumca ve İngilizce de dahil olmak üzere kayda değer en az 11 dil konuşulmaktadır:

Rumca, Türkçe, İngilizce, Ermenice, Rusça, Arapça, Farşca, Kırmancı, Bulgarca, Sırpça, Hinçe veya Urduca ve Filipince

Sonuç:

Ekonomik göçlerin genelde geçici olacağına inan birçok insan vardır. Türkiye'den Almanya'ya yapılan göç sırasında da böyle olacağı düşünülüyordu. Günümüz Almanya'sına baktığımız da ise bunun hiç de böyle gerçekleşmediğini açıklıkla görebiliriz. 1960'larda, oraya, sözde geçici olarak göç etmiş 3,000,000'a yakın Türk'ün büyük bir bölümü Türkiye'ye geri dönmemiş ve oranın bölünmez bir parçası haline gelmişlerdir. Böyle bir olgunun Kıbrıs'ta (Kıbrıs'ın tümünde) da gerçekleşmesi ihtimali yüksektir. Kıbrıs ekonomisinin talepleri ve civar bölgede yaşayan insanların ekonomik durum düzelmediği sürece bu tip göçlerin adaya doğru devam edeceği beklenilmektedir. Kıbrıs (Kıbrıs'ın tümü) ekonomisini surlayan bu insanların zamanla sosyal maliyetleri de artacaktır. Eğer Kıbrıs ekonomisi (tümü), üretim şeklini değiştirmeyecekse, 21. yüzyılda ve AB içerisinde çalışma kampları kurulamayacağına da bilinciyle, ileride bu insanların Kıbrıs Hükümetleri'nden talep edeceği bazı sosyal mobilite, kültürel özgürlük ve sosyal katılım gibi hakların verilmesine hazırlık ve sosyal katılım gibi hakların verilmesine hazır olunması gerekmektedir. Kıbrıs'ta (her iki tarafta da) zaman içerisinde oluşturulmuş olan ekonomik yapıdan dolayı doğacak arz ve talep

neniyle süreceği öngörülen bu önemli nüfus hareketi, uzun bir süre daha gündemimizde olmaya devam edecektir.

Dipnotlar:

- 1-Bazı iddialara göre, Lusignan döneminden çok daha önce de adada bir Maronit topluluğu yaşıyordu. (Schabel 2005: 166)
- 2- Dawkins, Turkopole adının Türk asıllı anlamında kullanıldığını iddia eder. Bu askerler, Arap ve Türk etnik kökenine sahip hafif süvarilerden oluşturuluyordu (Dawkins vol II 1932: 77).
- 3- 3.3.2006 tarihli <http://www.domresearchcenter.com/journal/countries/cyprus/index.html>
- 4- 3.3.2006 tarihli <http://www.domresearchcenter.com/reprints/kenrick4.html>.
- 5- Vergi mükellefi kişi sayısını 3.5 ile çarparsak bu rakama ulaşabiliriz. 3.5 rakamı geriye kalan ortalama hane sayısını simgeler.
- 6- Özhul 1726-1750 dönemlerini kapsayan çalışmasında bu tür cezalarla ilgili sicillerde 84 kayıt bulunduğunu tespit etmiştir. Adaya sürülen bu kişilerin cezire-bend olanlarının 58 Müslüman ve 18 gayri-müslimden oluştuğunu ayrıca kalbend olanların ise 10 Müslüman ve 4 gayri-müslimden oluştuğunu saptamıştır (bkz. Özhul 2005:238-248).
- 7- Aşağıdaki tablonun 1655 yılına kadar olan kısmı Ronald Jennings'den (Jennings 1993: 198); 1670 tarihli rakamlar Halil İnalık'tan (İnalık 1997: 3-11); 1673-1695 arası yılların rakamları Marios Hajianastasis'den (Hajianastasis 2004: 180-198); 1726-1750 rakamları Ali Efdal Özhul'dan (Özhul 2005:194) ve son olarak 1777-1800 rakamları Nuri Çevikel'den (Çevikel 2000: 216-221) derlenmiştir.
- 8- T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın: No 43 Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfus-Arazi dağılımı ve Türk Vakıfları), Ankara 2000.
- 9- Müslüman savaşı olarak söz ediyor (Papadopoulos).
- 10- Kadın ve çocuklar hariç.
- 11- Toplam Nüfus, 110-115,000; Zenciler, 5000; Müslüman, 25,000.
- 12- Sinan'ın yaşamına ve ailesine ilişkin belgeleri bulup yayımlayan, ayrıntılı olarak inceleyen ve tartışan İ. H. Konyalı'nın kullandığı belgeler, hiçbir yoruma gerek kalmadan Sinan'ın Anadolu'dan değiştirildiğini açıklar.
- 13- <http://www.karacaahmetsultan.com/arastirma.asp?id=130> (Son bakıldığı tarih 3.3.2006)
- 14- 1844 yılındaki genel sayım yeterli bulmayan Osmanlı, 1857 yılında Kıbrıs'ta yapılan sayımı kapsamını daha da genişletme girişiminde bulunarak göçebe aşiretlerinin de sayılmasına çalışmıştı (Karpaz 2003: 62). Bu durum o güne kadar konar-göçer durumdaki birçok kimsenin sayılmadığı anlamında da

algılanabilir.

- 15- http://www.immi.gov.au/statistics/stat_info/comm_summ/cyprus.pdf (Son bakıldığı tarih 6.3.2006).
- 16- A.g.e.
- 17- http://news.bbc.co.uk/1/shared/spl/hi/uk/05/born_abroad/countries/html/overview.stm
- 18- A.g.e.
- 19 - Bazı dönemlerde iktidar partileri 5 yıllık ikamet zorunluluğuna bakılmaksızın vatandaşlık yasasının bazı hükümlerini kullanarak birçok kişiye, özellikle seçim öncesi dönemlerde vatandaşlık vermişlerdir.
- 20- Çalışma daireleriyle yapılmış olan direk iletişim sonrası bu sayıyı tespit ettik.
- 21- Taseli, Naci. 'Rakamların Dilyle Seçmen Listeleri' (Electoral Lists from the Language of Numbers), Yenidüzen, 1 November 2003.
- 22- <http://www.country-studies.com/cyprus/population.html> (en son bakıldığı tarih 8.3.2006)
- 23- Statistic Department of the Republic of Cyprus (Kıbrıs Cumhuriyeti İstatistik bölümünün 1979-1985 yılları için verdiği bilgiye göre belirtilen tarihler arasında 1,555 Yunan vatandaşın Kıbrıslılarla evlilik yaptığı görülmektedir. Bu tür evliliklerin 1974 yılından beri ortalama her yıl 250-300 civarında sayıya ulaştığı saptanmıştır. 2004 yılında yapılmış olan sivil evliliklerin (1990 evlilik) %24 'ünü yabancılar ve geri kalan kısmında ise çiftlerin en az birini yabancılar oluşturuyordu.

KAYNAKÇA

- An, Ahmet, Kıbrıs'ta İsyancılar ve Anayasal Temsiliyet Mücadelesi (1571-1948), Mez koop yayınları, Lefkoşa, 1996
- Arbel, Benjamin, "The Jews in Cyprus: New Evidence from the Venetian Period", *Jewish Social Studies*, Vol.41, No.7, 1979, pp 23-40.
- Arbel, Benjamin, "The Cypriot Nobility From the Fourteenth to the Sixteenth Century: a New Interpretation", in Latin and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204 ed. B. Arbel, B. Hamilton, and D. Jakob, London, 1989, pp 175-197.
- Arbel, Benjamin, "Slave Trade and Slave Labour in Frankish Cyprus (1191-1571)". In *Studies in Medieval and Renaissance History*, 14, 1993, pp 151-190.
- Balietto, Laura, "Ethnic Groups, Cross-Social and Cross-Cultural Contacts on 15th Century Cyprus", *Mediterranean Historical Review*, 1995, Vol. No. 1-2, pp 35-48.
- Beratlı, Nazım, Kıbrıslı Türklerin Tarihi, I. Kitap, Galeri Kültür, Lefkoşa, 1993.
- Catselli, Rina, *Krenia*, Krenia Flowe Show Edition, 1974.
- Cobham, Claude Delaval, *Excerpta Cyprica*, University Press, Cambridge, 1908.
- Çevikel, Nuri, *Kıbrıs Eyaleti, Yönetim, Kilise, Ayan ve Halk (1750-1800)*, DAÜ, Gazimağusa, 2000.
- Cirilii, J. *Les Maronites de Chypre*, Cyprus, 1898.
- Constantinides, Pamela, The Greek Cypriots: Factors in the Maintenance of Ethnic Identity. In *Between Two Cultures: Migrants and Minorities in Britain*, ed. James L. Watson, Oxford: Basil Blackwell, 1977, pp 269-300.
- Dawkins, R.M. (Ed), Leontios Makhairas, *Recital Concerning The Sweet Land of Cyprus entitled 'Chronicle'*, The Clarendon Press, Oxford, 1932.
- Dib, P., *History of the Maronite Church*, Translated by Seely Beggiani, Detroit,

1971.

- Edbury, P.W., *The Kingdom of Cyprus and the Crusades, 1191-1374*, Cambridge, 1991.
- Etienne de Lusignan, *Description de toute l'isle de Cypre*, Paris, 1580 (reprinted 1970, Famagusta).
- Gazioglu, Ahmet C., *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878*, Cyrep, Ankara, 2000, (İlk basımı Ocak 1994'de yapılan kitabın bazı düzeltme ve eklerle yapılan 2. Basımı).
- Gürel, Şükrü Sina, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960): Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika I*, Kaynak, Ankara, 1984.
- Gürkan, Haşmet Muzaffer, (Yayıma hazırlayan: Remzi Yektaoğlu), *Tarih İçinde Kıbrıs*, Toplu Eserler:4, Galeri Kültür Yayını, Yazır Matbaacılık, İstanbul 2000.
- Hacianastasis, Marios, *Bishops, Ağas and Dragomans: A Social and Economic History of Cyprus (1640-1704)*, Unpublished thesis, University of Birmingham, March 2004.
- Hatay, Mete, *Beyond Numbers: An Inquiry into the Political Integration of the Turkish 'Settlers' in Northern Cyprus*, Oslo: PRIO Report 4/2005.
- Hatay, Mete, "Kıbrıs'ta Yahudiler", *Halkbilimi*, YIL:17, Sayı: 51, Has Der, Lefkoşa, 2003, pp 84-102.
- Hill, George, *The History of Cyprus*, Vol. I-V, University Press, Cambridge, 1948, 1952, 1972.
- Hourani, G. A Reading in the History of the Maronites of Cyprus, *Journal of Maronite Studies* [<http://www.mari.org/jms>] (July 1997). Son bakıldığı tarih 1.3.2006.
- İnalçık, Halil, "Kıbrıs Türk İdaresi Altında Nüfus", *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara, 1964.
- Jacoby, David, "The Rise of a New Emporium in the Eastern Mediterranean: Famagusta in the late 13th Century", *Meletai Kai Ypomnemata*, Vol. 7, 1984, pp 143-179.
- Jennings, Ronald C., *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World, 1571-1640*, New York University Press, 1993.
- Jaksic, Costas, "symbiotic Elements in the History of the Two Communities of Cyprus," *Proc. International Symposium on Political Geography, Cyprus Geographical Association, Nicosia*, 1976, pp. 127-166.
- Ladbury, Sarah, *The Turkish Cypriots: Ethnic Relations in London and Cyprus. In Between Two Cultures: Migrants and Minorities in Britain*, ed. James L. Watson, Oxford: Basil Blackwell, 1977, pp 301-331.
- Nicolaou-Konnari, Angel, *Greeks In Cyprus, Society and Culture 1191-1374*, ed., Chris Schabel & Angel Nicolaou-Konnari, Brill, Leiden-Boston, 2005, pp 13-63.
- Nielsen, Jorgen, *Muslims in Western Europe*, Edinburgh University Press, 1992.
- Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskani*, Eren, İstanbul, 1987.
- Özkal, Ali Efdal, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi (1726-1750)*, İletişim, İstanbul, 2005
- Papadopoulos, Th. *Social and Historical Data on Population (1570-1881)*, Nicosia 1965.
- Plamieri, A. Chypre, *Dictionnaire de Théologie Catholique, Tome II*, Paris, 1905.
- Schabel, Chris, *Religion in Cyprus, Society and Culture 1191-1374*, ed., Chris Schabel & Angel Nicolaou-Konnari, Brill, Leiden-Boston, 2005, pp 157-219.
- Severis, Rita C. (Ed), *The Diaries of Lorenzo Warriner Pease 1834-1839*, Ashgate, England, 2002.
- Statistical Service of Republic of Cyprus, *Demographic Report* Nicosia, 2004.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı, Osmanlı İdaresinde Kıbrıs: Nüfus-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları*, Yayın Nu:43, Ankara, 2000.
- Trimioklidos, Nicos & Demitriou, Corrina, *Active Civic Participation of Immigrants in Cyprus*, Country Report Prepared for the European Research Project POLITIS, Oldenburg 2005.

Ülkemizde Din Kültürleşmesi

Özkan Yıkıcı

Din kültürü kitleler arasında büyük bir etkinliği olan kurumdur. Din insanların inancını yansıtmaktadır. Daha doğrusu din kitlelerin inancını tabulaştıran değerlere sahiptir. Dinin diğer kültür değerlerine göre daha kesin ve tabu nitelikleri vardır. Diğer yaşam olgularından farklı olarak dini değerlerin kesin doğrulukları ve insanların bunu kabul etme zorunlulukları vardır. Dinin bu açıdan kültürel etkisi oldukça fazladır. Sadece davranış değil, bunun somut uygulamaları ve hayatsal etkileri de vardır. Bu dinler düzeyinde sadece kabul edilmekle kalmaz, hem maddi hemde manevi etkilenmeden dolayı oldukça çarpık ürünler ortaya çıkmaktadır.

Din olayı sadece inanmak ve bunu savunmakla kalmaz. Yaşam boyunca zorunlu görevler, davranışlar getiren kültürel genel etkisi vardır. İlişkilerin oluşumundan gösterilecek tercihler zaman zaman yenilecek yemekten ibadet etme olayları hepsi dinde vardır. Dini diğer olgulardan ayıran en önemli koşul ise, doğa üstü çözülemeyen olayların bu mekanizmaya düşünsel olarak değerler birliği oluşturmasıdır. Dinin oluşumu normal süreçteki yaşamla oluşmaz. Ama çözülemeyen anlaşılmayan, yaşamın boşluklarını daha güçlü konumdaki manevi güçlere havale etmesi sonucuyla oluşmaktadır. Din kültürü bu nedenle hem düşünsel daha güçlü, maddi yapı bakımından daha kutsal yapıları yaratmaktadır.

İlk çağlarda insanlar önce korktukları hayvanlara, daha sonra şimşek, yıldırım, gök gürültüsü, gökyüzü, yıldız gibi ulaşılamayan çözülemeyen doğa olaylarına taparak dini değerleri oluştururlar. Bunların duvarlara resimlerini çizerek kutsal önem verdiler. Daha sora doğadan giderek doğa üstü ve tek tanrı dinlerine göre oluşan inançlara yönelirdi.

Tek tanrılı dinler veya genelde din düşüncesi kutsaldır. Sorgulanamaz. Tabusal inancı vardır. Böylesi düşünce sonucu oluşan kültürler daha derin ve köklü kalıcı hem maddi hem de manevi kalıcılığı ürünler verdi. Genelde din itaat etme ve sorunları havale etme sonucu, tarihsel oldukça önemli gelişmeler yarattı. Din düşünceden yenilecek yemeğe toplumsal ilişkiden ahlaka uzanan oldukça geniş hayat değerlerini kökleştirdi.

Genelde dinler başta sığırma yaratırken, sonradan bu giderek muhafazakâr bir tutuculuğa dönüşür. Otoriteleşen ve siyasetle bütünleşen din giderek siyasetin egemenlik aygıtına düşünsel olarak yerleşir.

Hristiyanlık ilk çağın çözülmesinde önemli sosyal etken olurken, orta çağın da karanlık koruyucusu olması için diğer gerçeğidir. Aynı şekilde İslâm dini ilk başta oldukça sosyal sığırma yaratarak bir çok tabuyu, inancı kırarken, soradan merkezlerin koruyucusu, tutucu konuma girerek de, İslâm dünyasında muhafazakâr rol aldı.

Dinler genelde insanların çözemedikleri olguların adeta çözüm gibi sığındıkları değerler olmaktadır. Bunu yansıtmak için başta dinin tapınma yerleri oluşturulur. Ona göre şekiller yaratılır. Öte yanda insan düşünsel boşluklarını da kaderle ve inançla doldurur. Bu gelişim ve ister istemez yerleşen dini düşünceler genelde ilerlemeye düşünsel evrime takoz olmaya başlarlar. Çünkü yasaklanan veya dinin inancına havale edilen anlayış çözüldükçe dinin bir önemli tabusu da kırılmaktadır.

Yeni buluşlar veya merkezi sorgulayan düşünceler genelde bu yüzden dinle çatışma noktasına gelmektedir. Daha doğrusu dini kesimlerle gelişmektedir. Yakın tarihi anımsayın: her yeni buluşa "gâvur icadı" diyen dini direniş hep görüldü. Sistemi sorgulayan veya teknolojik gelişmelere karşı direnç noktaları dini inançlar etrafında kuruldu.

Dinlerin çeşitli etkenlerin ve değerlerin oluşturduğu inançlarının olması hem kültürel hem de siyasal belirlenmede büyük rol oynadı. Bunu göz ardı etmemek gerekir. Çoğu kez bu görev resmen din sayesinde oluşan dini siyasal ekonomik gücün kendisini korumak için baş vurduğu bir yöntem oldu. Hakim ekonomik veya politik sistem kendisine karşı çıkışları hep dine saldırdı adı altında direnç gösterdiler. Dinin inançlar düşüncesi olması nedeniyle, tabusal konumu sonucu, korku ve dine sarılma argümanları muhafazakâr çizgiyi besledi.

Dinde bu nedenle "reformlar" denilen çağa yönelik değişimler oldu. Hristiyanlık bunu Katolik kilisesinin egemenlik anlayışına karşı protestanlık gibi yeni bir mezheple yaşadı. Daha sora Uluslaşma sürecinde din siyaset ilişkisi laiklikle kurumsallaştı. Burada Fransız devrimi olayı oldukça önemlidir. Tek tanrılı dinlerde en büyük tehlike dinle siyasetin bütünleşerek yönetim merkezine oturması, baskı ve otorite konuma gelmesidir.

İslâmda da söylenese de bazı sosyologlar benzeri reformun Alevi, Bektâşi ayrılığı ile sosyal halk düzeyinde yaşandığını kabul etmektedir. Tek fark bu

mezheplerin siyasal merkezi güce dönüşmeyerek halk düzeyinde kalmalarıdır. Bu nedenle hristiyanlık gibi siyasal güce dönüşmeyen olgular olarak kaldılar.

Dinler sadece tek yönlü yaşam etkisi yerleştirmediler. Dinler arası fark kadar, din içi mezhepsel ayrımların da oldukça fazla kültürel etkileri oldu. Böylelikle sadece dini tek merkezci değil, mezhepsel ayrımlarda kültürel farklılıklar yarattı. Bunu göz ardı etmemek gerekir. Mezheplerin farklı anlayışları değerleri de vardır.

Adamızın tarihsel kavimsel işgallere uğraması sonucu çeşitli dinlerin kültürel eserlerinden ve inançlarından nasibini aldı. Toplumumuz değişik bir çok dinin inanç yapılarını hala daha kendi içinde taşımaktadır. Bu gün adada halk nazarında yok olan kesimlerin eserleri vardır.

Çok tanrılı dinlerin simgeleri mağara duvarlarında çizilen resimlerde vardır. Çok dinli dönemde güzellik tanrıçası Afrodit hala daha adanın tarihsel sembolü olarak kültürel bir olgu olarak kullanılmaktadır.

Daha yakın zamanda, hristiyanlık dönemi mezheplerden katoliklerin kiliseleri adamızda fazlaca vardır. Oysa Günümüzde ada hristiyanları ortodoks mezhebinden olup, katolik kesime çok az rastlanmaktadır. Bu örnekler dahi din kültürünün etkin konumunu ortaya koymaya yetmektedir.

Yukarda özet olarak vermeye çalıştığımız bazı görüşler sonucu şu basit bazı olguları sıralamamız mümkündür: Din halkbilimine oldukça etki yapan kuramlardan biridir. Dindeki değerlerin inanç kadar, yerine getirilmesi gereken görevleri de olması sonucu, oldukça köklü kültürlemler gerçekleşmektedir. İnancın kutsal olması ve bazı kuralların tabusal önem içermesi de oldukça etkin rol almaktadır. Dinin halkbilimine etkisi veya enstrümanı olması sonucunda daha kalıcı çok yönlü değerler oluşur.

Yerine getirilmesi gereken görevler ve bunların kutsal yerlerde olması nedeniyle, kalıcı tapınma yerleri, figürel motifler ve mimari tarzda önemli unsurlar yarattı. Ahlakî değerde oldukça kalıcı tabusal değerleri kültürlendirerek önemli normlar oluşturdu. Dinin ahlakî veya görevi yerine getirme inanç değerleri yasalardan da üstün kültürel fonksiyonlar almaktadır. Bu nedenle dini ahlakî kurallar, dini inanç değerleri hem hukuktan hemde normal yaşam kurallarından daha etkin rol almaktadır.

Din sonucu inançların oluşturduğu önemli günler, yerine getirilmesi gereken adaklı değerler, sorunların çözümünde tanrıya inanç, sorunların hele de çözümlenemeyen, bilinmeyen olgulardaki tanrısız rol sonucu da dini kurallar daha etkin olmaktadır. Görev ve ceza ilişkisi diğer toplumsal değerlerden daha etkin ve korkutucu

olmaktadır. Din bazen kendi çizdiği kurallar dışında çıkana önemli korku veren kuralları koyarken, ahlakî ve değerleri uygunluk olguları oldukça insanları etkileyen davranışlara yönlendirmektedir.

Gizli yapılan işler, düşünülen yanlış olaylar insanın iç gizli dünyasında dahi bağlılık olgusunu işleterek inanç ve ahlakî değerleri adeta daha köklü yerleştiren unsurlardır. Günah çizgisi, utanılacak düşüncenin kafada olmaması hep inanca bağlı geliştirilen önemli değerlerdir. Dini kalıcı kılan da sadece görünüm değil, ruha ve geleceğe olgusuna adeta düşünsel yerleşimlerle, yanlışların kafadan silinmesiyle önemli rol alır. "Gerçeği kimsesiz bilmezse tanrılar bilir" veya "yanlış düşüncenin tanrının inancıyla onun istediği zamanda cezalandıracağı", kişide adeta bağımlılıkla başlayan bir kabullenme getirmektedir.

Din, insanın inancı ve görev bağılılıkları açısından doğa üstü toplumsal yapıdır da daha güçlü ahlak ve inanç kültürü oluşturmaktadır.

Ülkemizde Dinin Kültürdeki Etkisine Gelinece: Dinin ülkemizde önemli etkileri tarihsel dönemlerde hep yaşanmıştır. İnancı simgeleyen ve tapınma görevini yerine getirecek tapınaklardan tutun, kutsal yerler, önemli manzaraları içeren eserleri maddi alanda yerleştirdi. Bunların ahlakî etkileri de oldukça yer aldı. Siyasal alanda dinin katılımıyla önemli sosyal olaylarda dini aygıtlar yer aldı. Toplumda kişisel inançlar kadar resmi alanda kutsal günlerden tatillere dek önemli kurumsal yasal yerleşiklik de oldu.

Ülkemizde dinin görevlerini yerine getirmek için bir çok tapınma yeri yapıldı. Bunlar insanların dini inançlarını belirtmek için toplu olarak bir arada bulunup dua edip bağımlılıklarını gösteren yerlerdir. Bunlar, çizilen mimariden iç dekora dek oluşan yapısal eser değeri kadar, insanların ortak davranış yeri ve kutsal dayanışma merkezleri olmaktadır.

Hala sultan veya Karpaz'daki Apostolos Andreas Manastırı kutsal yerlerimizdendir. Buraların inanç merkezi olmalarının yanında insanların buluşup bir çok konuda ortak paylaşım sergiledikleri yerlerdir.

Ahlakî alanda din bizde aile yapısından tanrıya karşı yerine getirilmesi gereken görevlerden olan adak adama gibi olguları değer haline getirmiştir. İnsanların davranışlarındaki bir çok değer kötü ve iyi olarak dince belirlendi. İnsanlara bunları düşünmenin dahi tehlikeli veya iyi oldukları gibi duygular yerleştirildi.

Bir çok dini olgu, görev, belirli zamanlarda oruç tutma gerekliliği gibi kurallar, bayramlar gibi önemli günler veya dini konular insanlara adeta normal hayat değeri gibi yerleşti. Bayram tatileri resmi tatil günü kon-

umuna geldi. Dileklerin yerine getirilmesi veya bazı resmi günlerde adak adama gelenekleri vardır. İnsanlar özellikle sıkıştıkları veya aşamadıkları konularda adak adama veya başka görevleri yaparak inançlara bağlılıklarını belirterek sorunlarının çözülmesini isterler.

Din ülkemizde siyasal etken olarak da oldukça rol aldı. Özellikle sömürgeçilerce din egemenlik aracı olarak kullanıldı. Dinler arası veya din içi mezhepsel çatışmaların tarihsel kanlı dönemleri vardır. Bu nedenle bazı ikili oynayan kavimler kadar, bu çatışmalar sonucu etkinliği kaybolan dini mezhepler de vardır.

Yakın tarihte de sola karşı veya toplumsal hareketlilikğe karşı dinin kullanılması sonucu da dini kurumlar siyasetin kirli göstergelerini de taşıyor. Özellikle siyasal alanda kullanılarak siyasetle bütünleşen dini kurumlar siyasal sorumluluklar taşıyarak oldukça yanlış noktaya gelindi.

Kilseleri İngilizler'in kullanması sonucu oluşan siyasal olaylar oldukça çarpık örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Rumlar'daki din etkisi ve kilisenin kurumsal gücü sonucu din siyaset bütünleşmesi adamızda dinin sorgulanan yönünü oluşturmuştur.

Dinin geçmişte kalan unsurları ülkemizde de değişik biçimlerde kendini devam ettirmektedir. Maddi eserler, tarihi önemli olan yapılar olarak değişik kesimlerde kendilerini ifade etme özelliklerini taşımışlardır. Geçmişten kalanların da daha genelde geçmişe bakiş kadar günümüzde değişik etkileri vardır. Bugün, eski yaşam ibadet yerlerine tarihsel uygarlıklar, eski eser yerleri olarak görülmesi gereklidir. Bazı tanrısal sembeler ise günümüzde başka değerlerde yer bulur. Afrodit tanrıçası örneğinde olduğu gibi, hem adanın simgesel güzellik ifadesi oluyor, hem de günümüzde sanattan üretilen ticari ürünlerde reklamsal olarak kullanılmaktadır. Bu da bir zamanların tanrılarının veya kutsal yerlerin günümüzdeki yeni koşullarda başka alanda kullanılan olgu olduğunun göstergesidir.

Eski bir çok dini eser bugün yapılaş veya bazı inançlar sonucu ziyaret edilecek turistik değere dönüşmüştür. Bunu pek konuşan yoktur. Daha doğrusu kutsal ve önemli yerler korunurken, tarihsel ve geleneksel kültürün korunması kadar bir çokları için bu inançlar kazanç getiren ticari değere haline sokulmuştur. Sanatçılar da bunları bir ilham kaynağı olarak görmektedirler.

Ülkemizde bu anlayış, özellikle toplumlar arası çatışma dönemlerinde göz ardı edilmiştir. Ancak şimdilerde nizami ve gayri nizami olarak bu eserler kullanılmaktadır. Merkezi anlayışla korunarak turizm adı verilen süreç soğanlar veya bunu özel olarak kullanıp kaçak yoldan satarak kendine kazanç sağlayan kesimler

olmaktadır. Çünkü bizim için ifade etmeyen bir eski eser, kimleri için kutsal ve paha biçilmez değerdir. Bu nedenle kültürel dini eserlerin kendi değersel özellikleri ve inanç olguları kadar bu işe para kazanma değeri biçenler de vardır.

Ülkemizdeki din konusuna biraz daha somuta geçelim. Adamızda dini kültür bakımından geçmişte olup biten bölümler vardır. Bunların özellikle maddi veya bazı sözlü anlatıları kaldı. Bir de günümüzde din kültür ilişkisi vardır. Burada önemli bir noktayı vurgulamak şarttır.

Kıbrıs'ta şu anda iki dinin etkin olduğunu görürüz. Hristiyanlık ve İslâm. Biraz daha somutlarsak, Hristiyanlık dininin ortodoks kesimi ve İslâm'da sunni mesep görünüşü vardır. Hristiyanlık'ta Ortodoksluk kilisede örgütlendiği için daha kurumsal ve merkezi konumu vardır. Türkler'deki İslâm'lık sunni mezhebi ise ne içte nede genelde örgütlenip merkezi konuma gelmiştir.

Kıbrıs'ta dinin kültürel etkileri sadece normal hayat koşullarıyla sınırlı değildir. Bir de dini inanç sonucu oluşan öteki dünya değerleri vardır. Bu nedenle bazı davranışların öteki dünyada hesap verilecek olduğu kuramı da yerleşmiştir. Dinin bu nedenle kültürel etkisini kurallarını ele alırken yaşamdaki yerleşimdeki tabusal konumu birincil gözetilecek kural olruken, ikincisi bu dünya sonrası yani öteki dünya nedeniyle oluşan etkin değer olaydır.

Yaşamda oluşan bir çok olayın hesabının diğer dünyaya havale edilmesi yerleşmiştir. Öte tarafta, öteki dünya kuramıyla gizli bazı olayların da ilerde ortaya çıkma fenomeni oluşturulmaktadır. Yanlış düşünmenin veya günahın şimdi bilinmesinde de öteki dünyada mutlaka hesap verilecek olması düşünsel kontrol yaratılır. Hele temel öteki dünya görüşü olayının kültürel önemi vardır. Bilhassa yaşanan kesim veya ölüme yaklaşanların dini olgulara yakınlaştıkları gözlenen gerçektir.

Kıbrıs'ta din olayı gerek inanç ile siyasetin iç içe girmesi, gerekse bir çok yaşam olayındaki dinin etkisi sonucu halk kültürüne oldukça etkisi olmuştur. Özellikle halkın merkezle ilişkisinde dinin etkisi vardır. Aynı şekilde inançların bilinmiş şekillerde yansması sonucu masallardan efsanelere, adaklardan savunma dürtülerine dek din değerlerinin köklü etkisi olmuştur. Özellikle bu durumlar siyasetçilerden, adaya gelen kavimsel dış güçlere dek hep kullanılmıştır.

Rumlar'da dinin etkisi bize göre daha etkindir. Bunu salt tanrıya yakarma olarak inanç ibadet ölçeklerinde ele almayız. Dahası, ahlâki kuramlar veya hangisi doğru ölçme ilkeleriyle de düşünmeyin. Rumlar'da Ortodoks mezheptenden olayı önemli etkin kurumsal konumları

oluşturdu. İnançlar buna göre oldukça etkin oldu.

Ortodoks'luk adada hem mezhepsel, hem genel ve dinsel hem de siyasal sömürge kuramı olarak hayata hep damgasını vurdu. Ortaçağda adada katolik kilisesiyle oldukça önemli kavgalar oldu. Daha sonra Osmanlı döneminde dini farklı işlevlere maruz kaldı. İngiliz döneminde önce dost gibi olan süreç, daha sonra dinin, kilisenin siyasete girerek hem siyasal dini ortak din kurumuna geldi, hem de sömürgecilik siyasetinden yerel toplumsal çatışmalara dek aktif rol aldı.

Dinin siyasetle merkezi konumunda birleşmesi insanların ister istemez merkeze karşı duruş ile siyaset olgusuna dini inançla bağlı durmayı yarattı. Dine karşı duyulan bağ ile siyasallaşma sonucu devlete karşı olan davranış da oluştu. Bu nedenle ikisinin karşımı sonucu merkeze karşı korku inanç ve kul ilişkisi harmanlanıp garip kul ilişkisi oturdu.

Bir diğer önemli olay da Ortodoks genel merkezi kurumsal yapısında bizdeki kiliselerin etkin olması da dinin merkez olması olayını getirdi. Böylelikle din yaşam kadar siyasetle de karşılaştıkça oldukça etkin oldu. Bir çok normal kural dinin kısıncasında kaldı. Örneğin evlilik olayında daha düne kadar tek karar yeri kiliseydi.

Dini kurumların inancı tutma kadar, güç nedeniyle sosyal hizmet etkinlikleri de bir çok kesimde "hayır kurumunu" olma özelliği oluşturdu. Dinin ahlaki kurallarının tabusal önemi, inançlarını yerine getiren merkezlerin olması da din olgusunun etkinliğini her zaman gündemde tuttu.

Günümüzde Rumlar'da açık olarak görüldüğü gibi sistemin iki kültür çatışma merkezi oldu. Dini kurumlar muhafazakâr kesimi oluşturup, liberal anlayışlarla hep çelişkiler yarattı. En basit bir kırtaj ve nüfus denetimi konusunda bu ayırım keskindir. Rumlar'da nikâh kayıma olayında da halâ bu çelişki yaşanmaktadır.

Bu anlatılanlar, Rumlar'daki dinin halk davranışlarında önemli katkılarının hem olumlu hemde olumsuz olduğunu. Duyulan öfkelerden korkulardan tutun, ahlaki davranışlar, gösterilen inançlar oluşan iyi kötü kayasları ve sosyolojik olarak en önemlisi merkez birey ilişkisinde dinin etkisi oldukça fazladır.

Türkler'de durum farklı gelişmiştir. Özellikle en basit şekliyle, bugün Türkler "islâmiz" derken mezheplerinin bilenen sayısı o denli fazla değildir. Burada özellikle mezhep olan Sünnîlik olayının kurumsal merkezi ve yapılışı olmaması önemlidir. Bunun yanında araştırmaların da gösterdiği gibi Adaya Aleviler'in de gelmesi olayı vardır. Ancak Osmanlı Sunni merkezi anlayışı ve adadaki koşullar bunların örgütlü konumda olmasını da engellemiştir.

Basit bir inceleme yapanlar, bizde dini muhafazakârlık olsa da kurumsal gücün Rumlar'da olduğu kadar olmadığıdır. Hatta sunni fetvaları çıkaracak merkez boşluğunda oluşan tarikatlara dahi bizde öylesine güçlü olmamıştır. Şimdilerde dahi Şeyh Nazım'ın tarikati dışında bilinen sunni tarikati yoktur.

Kıbrıslı Türklerin kimliksel gelişmelerinde dini olgunun yerleştirilmeye çalışıldığı durumlar olmuştur da bu olgu Kıbrıslı Türkler arasında tutmadı. Otuzlarda Cemaat-ı İslami adlı dini pati kuruldu. Ama o da başarılı olmadı.

İngilizler tıpkı Rumlar'da olduğu gibi Türkler'de de müftülükle dini siyasete koymak istediler. O da olmadı. Bu nedenlerle Türkler'de Rumlar'da olduğu kadar dinin çok yönlü kurumsal etkileri olmamıştır.

Kıbrıs'ta halk arasında dinin çok yönlü etkileri ve kalıcı resmi ahlaki normları oldu. Bu değerler resmi kabule ek olarak sarsıcı ahlaki kurallar da yerleştirdi. Özellikle insan insanına bırakılan değerler hep öteki dünya olgusuyla birlikte, bireyin kendi kendinin düşüncesini denetleme kuramı geliştirdi.

Ülkemizde halk nazarında dini günlerden tutun dini bayramlara varan kalıcı kurallar gelişti. Hristiyanlarda Pazar, müslümanlarda Cuma günü dini önemdeki gün oldu. Hatta anımsayanlar özellikle köylülerin şehirlerle Cuma günleri daha çok geldiklerini, çünkü o gün fiyatların daha düşük olduğu gün olarak yerleştiğini anlatırlar.

Dini bayramlar vardır. Her dini bayramın önemli özellikleri oluştu. Müslümanlarda oruç sonrası Ramazan bayramı veya kurban kesmek ve gerek adak yerine getirme, gerekse yoksullara dağıtma bakımından hayvan adaklar kesilirdi. Hristiyanlar'da da "Paska, Yortu" gibi dini günler vardır. Bu günler dini adetlerle yerine getirildiği günler olmakla kalmaz, o güne özel yemekler veya pilavına gibi ürünler yapılırdı. O günlerde bir araya gelinilir, yeyp içilir, eğlenilir, dini yerler ziyaret edilirdi.

Halkbiliminde öte dünya inancı nedeniyle ölüm sonrası için yapılan tapınak veya mezarlar vardı. Bunun yanında ölümden sonra insanın rahat etmesi için yapılan önemli etkinlikler vardır. Mevlit geleneği, mezar ziyareti, kırklanma gib önemli inançların sonucu yapılan görevler vardır. Bunlar hep insanın öte dünyadaki varlık insanının geride kalanlarını yerine getirdiği hem inanç görevleri hemde mutlaklaşan işler oldu.

Dini inançları güçlendiren önemli öyküler oluştu. Adları değişik olsa da başka isimler de kosa da konu aynıdır. Bizde Hızır veya Rumlar'da Ayyog dediikleri halk öyküleri vardır. Sızın ilâhların görünüp kötü durumda olan kişileri kurtardıkları, yardım ettikleri

söylenir. Dahası insana görünen tanrısal kutsal gücün, genelde ihtiyar ak sakallı kişi olarak da simgeleştirildiği görülmür.

Müzikal dini ezgilerle de ezan okunur veya ilahi söylenirken kullanılan makamlarla zenginleşir. Dini dua okumalarında ahenkli eser ezgisi kullanılır. Bunlar zamanla din unsurlu müzikler olarak ibadetlerde kullanılmıştır.

Dinlerin inceliklerine gidildikçe, yasaklanan hayvansal yemekler görürüz. Özellikle Müslümanlar'ın domuz yememe yasakları vardır. Bu nedenlerle toplumlarda bazı hayvanların daha kutsal bazı canlıların da dost görülmeme durumları oluştu. Basit de olsa dince yasak konulan hareketler tabusallık etkeni nedeniyle sorgulanmadan kabul edilir. Ancak her nedense kumar oynamak insan satmak yasak olsa da bizim adada bu kurallara pek uyma yoktur.

Din uğruna olan hareketlerin kurtsanması sonucu da değerleri artar. "Harpte Şehit olma" gibi önemli kuramlar yerleşti. Haram adıyla bir çok yasaklar kondu. Fakat bazıları olsa da bazıları yerleşmedi. Genelde önü alınmayan olumsuzluklar da öte dünyada yanlışların hesabı sorulacağı vurgulanır. Arada olan doğal afetlerin yıkım tutumları da tanrıların cezası olarak kabul edilir. Buna yönelik efsanelerle de dersler vermek istenir. yemek yerken dahi Müslüman'ın besleme çekmesi, Hristiyan'ın dua ederek veya kutsal senbol haçı öperek yemeye başladığını görürüz. Şimdilerde bu davranışlar ne kadar önemsenmese de yine de etkileri davranış olarak yapanlar vardır. Burada günümüzde ikili kapitalist çatışmaları unutmamalıyım. Liberal kesim daha layık olup dinle ilişkisi inanç bireysel düzey öne çıkarken, muhafazakar kesim de daha tutucu olmuş, din öğeleri öne çıkmaktadır. Bu giyim şeklinden başlayarak, davranış biçimi ve yenilik anlayışına dek yansımaktadır.

Oluşan boşluklarda ve ölüme yaklaşıldıkça da halkta dine yaklaşım artmaktadır. Ancak genel gelişim çarpık sosyal gelişmelerin yansımaları da din konusunda da kendini hissettirir. Söz gelimi dini görev atamalarında dahi torpilin öne çıkması sonucu din adamına karşı ilişki değeri de değişti.

Dine inancın sonucu olarak halk bazı dini değerleri senbol ve olgularla korur. Tanrının kutsal değerleri gibi kabul edilen bu semboller takılarak veya bir yere konarak kutsanır. Hristiyanlarda boğaza haç takılarak veya bir iyilik yapılarak iyiliğe ulaşılabacağı inanılır. Yemek önce yapılan dua veya ekmeği öpmenin yemeğin haram değil faydalı olacağına inanılır. Haçın günahlara ve kötülöklere karşı tanrısal koruyucu olduğuna inanılır. Tabii ki bu aynı zamanda tanrıya karşı inancın da göstergesidir.

Bizde de bir çok senbol takılarak korunacağımız kabul edilir. Gözden korunmak veya karşının kötülüklerinden sakınmak için nazar boncuğundan muskaya kadar dini semboller kullanılır. Yalnız bizde genelde heykel türü veya resimli olaylara karşı bir retlik vardır. Ancak özellikle ruhun temizlenmesi veya inanç olarak rahatlamak için kuran okumak geleneği vardır. Bu da daha çok insanı rahatlatan olgu şeklinde sunulur.

Kapitalist sistemin gelişmesi, teknolojik patlamalar din ile sosyal gelişmeler arasında çelişkiler oluştu. Fakat özellikle islâm kesiminde görülen yoğun karşı duruşlar ve teknolojiye, gelişime karşı direnç, Kıbrıs'taki Türk islâm kesiminde o denli büyük olmadı. Kıbrıs Türkleri'nin bir çok teknolojik gelişmeyi veya sosyal yaşam biçimini diğer islâmî ölkelerden çok daha sancısız kabul ettikleri gözlenir.

Yine de bazı dönemlerde kapitalist sistemin yerleşmesiyle zaman zaman din ile düşünsel çelişkiler yaşandı ve yaşanmaktadır. Zaman zaman dine daha yakın olanlar veya bazı sorunlarda eksik bilgilenmeler sonucu, özellikle oluşan doğa olaylarındaki değişimlerde hep sistemi suçlanıp durumuna gelinmiştir.

Yağmurun yağmaması, seller ve daha nice olay hep inancın kırılmasından dolayı olduğu söylenir. Dahası vardır. Bazı yanlışların veya onlara göre dinden uzaklaşmanın giderek dünyanın sonuna geldiğinin işareti olduğu söylenir. Bu oldukça önemli kullanılan bir kuramdır. İnsanlarda değişen ilişki sistemi, var olan olumsuzluklar, din mekânlarına gidememek, dinin kurallarına uymama gibi genel kavramlar yanında, giyim tarzında geliştirilen ilişkilere kötü habercilik argümanları olarak kulandılır. Küçüklerin davranışları, büyüklere gösterilen tutum, giyilen elbiseyle bedenlerin görünmesi hepsi dini olgularla sorgulanır. Tanrının yağmurları azaltıp insanları cezalandırdığına inanılır. Böylelikle bir çok olumsuzluklar dinden uzaklaşma olayı ile ilişkilendirilir.

Kapitalizmin gelişmesi bazı dini yıkımları özellikle tapınakların, mezarların eski yerleşim yerlerinin korunmasını sağladı. Bir yanda kültürel zenginlik kuramıyla bu yerlere sahip çıkılma çabası varken, özellikle gelişen turizm olayı ile gelen rant, kazanç sonucu nefret duyulsa da dini yerler korunmaya başlandı. Daha önceleri turistik dinsel görüşlerin kutsal yerleri tuvaletten tutun başka amaçlara dek kullandıldığı veya nefret nedeniyle yıkıldığı yerden ufak kazanç nedeniyle bulunan eserin satılması durumu gelişen hem uluslararası kültür kuramı hemde turizm gibi ticari olay sonucu dini yerler korunmaya alındı ve tümünden yıkımları engellendi.

Özellikle adamızda kapıların açılması sonucu bu konuda oldukça farklı bakışlar gelişti. Eskiden düşman-

dan kalma diyerek göz ardı edilen bu eserlere dikkat edilmeye başlandı. Hele de uluslararası duyarlık ve maddi yardımlar var olan dini karışt eserlere daha fazla dikkat etme düşüncesi gelişti. En azından açık açık yıkılmalar veya geliş güzel kullanımlar ortadan kalktı.

Türk kesiminde iki olgu dini tetiklemeye çalışıyor. Türkiye'den getirilen nüfus ve yine Türkiye'deki AKP yönetimini yaklaşılan bu tetiklemelerdendir. Burada taşınan nüfus önemli bir faktör olmuştur. Gelen kesimin daha dindar olması sonucu da önemli bazı olguları tetiklendi. Kuran kursları veya sunni mezhep anlayışları davranışlara ve düşüncelere konu. Garip halk nazarında zaman zaman din olgusu tartışıldı. Daha tutucu ve yumuşak kültürler birlikte yaşamaya başladı.

Özellikle Suudi Arabistan eksenli gelişmeler Rabita'dan tutun başka İslami kurumların adamız üzerindeki görülen yaklaşımlar ve direk bazı ilişkiler sonucu garip İslâm çelişkileri de görüldü. İkili tutumlar veya din ekseninden yararlanmak duyguları da ülkemizde bazı zamanlar din olayını çeşitli şekilde gündeme taşıdı. Fakat alışılan sorgulamama, hesap sormama sonucu Rabita gibi olgu dahi açık bir şekilde tartışılmadı. Halbuki Rabita olayı aynı zamanda genel siyasetin İslâm'ı sola karşı kulanma stratejisiydi. Bu da bazı dini olguların kurumsallaşan siyasal kabukları nedeniyle konuşulmadı. Ta ki zamanı geçip de rastgele gündeme gelene kadar.

Dinin adamızda sadece anlayış deyil, siyasal faktörler tarafından da açık rol verilmesi sonucu, dinin siyasal niteliklerdeki yerinde oldukça rolleri oldu. Bu nedenle karşıt dine siyasal bakışın da eklendiği dönemler çoktur. Bazı olaylarda dini görevin de eklenmesi ve din adına insanlık utançları yaşanması adamızda dinler arası hoşgörünün olmadığına göstergesidir.

Dinin değersel etkisinin salt yaşama değil, ilahi güç gibi inançlı tutum da olması sonucu, önemli davranışlar da yarattı. Bunlar insan yaşamında olması istenenlerin olması veya çaresizlikte ilahi güçten yardım isteme duygusunu güçlendirdi. Ülkemizde basit halk davranışlarına dek bu duygular yerleşti. Bunlardan bir kaçını belirteyim.

İnsan kızdığı zaman ve kızdığı kişiye karşı gücü yetmeyince, beddua veya eski halk ifadesiyle gadara koyar'. Burada kişi öfkesini, çaresizlik durumunu bir anlamda inandığı tanrının giderecek olduğu düşüncesini o anda gündeme getirir. Çünkü Tanrı adeta cezalandıran, haksızı koruyan ve bunları bilen gören inancın en üst gücüdür. İnsan bu açıdan gücü yetmeyip çaresiz olduğu durumlarda işi tanrıya havale ederek güçsüzlük durumunu gidermeye yönelir.

Çaresiz kalan kişinin elinde, öfkesi ve acizlik konumunda, karıştına Tanrıdan lânet verilmesini dilemekten başka silah kalmaz. Bu adeta kişinin psikolojik rahatlama ve ezilmişlikten kurtulmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan beddualar veya karşıt lânetler dilemek dinin sığınılan önemli tutumlardan biri olur.

Korku anlarında veya çaresizlikte insanlar dini sığınan olarak kullanır. Tanrı'dan kendilerini koruması için dua ederler. Onun yüceliklerine baş vururlar. Bir çok yerde olduğu gibi, bizde de kötü durumlarda dine sığınma önemlidir. Çaresiz hastalıklarda Tanrıdan umut kesilmemesi veya doğal afetlerde, savaş hallerinde Tanrı sığınılan yer olur. Bu nedenle olması istenenlerin olduğu veya bazı olumsuzluklardan kurtulma adına Tanrı'ya kurbanlar adanır.

Rumlar'da bu durum kutsal yerleri ziyaret etmek, mum yakarak ve adaklar adama olarak da vardır. Bunun yanında kötü olaylardan kurtulmak için dini yerlerde dua da edilmektedir.

İnsanlarda bir de kimse bilmese de, sırf yapılan işler veya kötü davranışların yine dine yönelerek bağışlanmasını isterler. Tanrı'nın affedici büyüklüğüne yönelerek yanlışların bağışlanması istenir. Hatta bir çok yanlışın bağışı için kişilerin oruç tutma yanında fakirlere yardım ederek affedilecekleri gibi olgular da vardır.

Yukarıda sıralanan davranışların psikolojik ve ahlaki etkisi oldukça yerleşiktir. Özellikle insanların yaşam sonuna gidildikçe dine yönelme artmaktadır.

Din olayı genel yaşamın en etkin değerlerinin kurallarıdır. Diğer halk kültür argümanlarından farkı içerisinde ilâhi güç olması ve iki dünyalı bir düşünsel yapıya oturmasıdır. Bu nedenle diğer halk değerlerine göre tabusal ve sorgulanmadan kabul edilen değerlerdir. Bu farkı hiç unutmamak gerekir.

Adamızda önemli bir durum da şudur: Yaşanan tarihsel dönemlerde oluşan baskılar ve zorlamalar sonucu insanların din değiştirme veya gizleme tutumları oldu. Ayrıca oluşan ilişki konumu nedeniyle her alanda olduğu gibi dini değerlerde de yapısal bazı konumlar yaratıldı. Bazı kutsal yerlerin ortak kabulü, panayırın aynı gün ve ortak katılım yapılması, bazı efsane dini anlatımların aynı olması bunlardan bir kaçındır.

Eski dinlerden gelme büyü yapma veya bazı efsanevi inançların hala daha zaman zaman karşımıza gelmesi normaldir. Büyü yapılarak sorunların çözüleceğini düşünenler büyüye giderler. Falcılık gibi olguların da dini etkenli olduğu söylenir.

Şunu karıştırmamak gerekir. Din inancının toplumlarda olması ve yaşama etkisi normaldir. Toplumsal bir fogsyonu ve kendi ahlâki kuralı da vardır. İyi kötü değerleri olup yardımlaşma duygusunu da ifade eder.

Ancak din olayı dogma ve dindarlık olgusuna döndürür, dincilik yapmaya ve siyasalaşırsa oldukça tehlikeli olur. İlahî güç olayı ve din bağımlı kuralı korkunç tehlike yaratır. Çünkü ilahî güç karşıtını yok etmeye kendinin doğru olduğunu ortaya koyar. Hatta din uğruna ölmenin kutsal olması sonucu, siyasetin bu kuralı çok kanlı kullandığı görülür.

Günümüzde bu kültürler çatışmasının dinler üstüne oturtulması askeri bakımından anlamlıdır. Onun için dinin halk kültürü etkisi konuşulurken siyasal dindarlıkta ilahî gücün ne kadar kanlı olacağı ortadadır. Ne yazık ki adamız bunu asırlarca yaşarken, şimdi dünya bunu acı şekilde yaşar duruma geliyor.

Dinin bu bakımdan siyasal alana girmesi veya bunun şimdiki gibi siyasal strateji yapma olanağı oldukça halkta ilahî güç ve psikolojik düşman değerlerini tetiklediğini unutmamak gerekir. Dindeki kitlesel bağ kadar tamsal ilahî güç değerleri birlikte oluşup saldırgan olur. Hele de demokratik gelişim kültürü olmayan yerlerde toplumlarda dini bağlar öncül olursa halkta ilah güç olma kuralı işler.

Buraya kadar dinin kültürler üzerindeki etkilerinden birkaç söz yazdım. Dinin diğer değerlerden farkı hem çok yönlü etkisi olması, hem de ilahî güç nedeniyle yaptırım ve tabusal kuraları da vardır. Bu nedenle dini halk etkisi diğer olgulardan daha çeşitli ve etkin olmaktadır. İnanç ve kul olguları bu etkiyi artırır. Hayatın her alanına giren değerleri sonucu da din hem kalıcı hem de alani geniş olan kültürel oluşumlar sağlar.

Anlatılanlar sadece bazı önemli kesimlerdeki durumlardır. Her alanda dinin etkisini bulmak mümkündür. Yemek yemedeki davranışlar, giyim, ahlâki değerler, inancın yerine getirilme şekli, dış dünya kadar iç dünyanın ruhi şekillenmesi, ikili dünya bakışı ve daha nice yaşam şekillerinde dinin etkisini bulmak kolaydır. Hatta din, insanların çözemediklerini ve yaşamla yaşamadıkları üzerine de değerler oluşturur. Tüm bunlar ise dinin kültüre etkisini bir kaç sayfada sıralamak olanağımı vermez. Fakat temel nokta inançları, tabusal düşüncesi ve ilahî gücü dine diğer değerlerden çok daha fazla etki ve kalıcılık değerleri oluşturmasına neden olmaktadır.

Yazıtı noktalamadan günümüzle ilgili önemli birkaç söz etmek gerekir. Dinin yaşam ve inanç kadar, siyasal ve otoriter etkisi de oluşur. Soğuk savaş döneminde din sola karşı ideolojik aygıt olarak kullanıldı. Bu nedenle dinsiz-dinli ayrışması ile bir çok konuya damgası vuruldu. Şimdilerde ise daha önemli stratejik tehlikeler vardır.

Soğuk savaş sorası tehlikeli strateji konuldu. Siyasal düşman ayrışmasında sınıfsal zeminden uzaklaşmak için kültürler arası kural öncül yapıldı. Böylelikle dinler arası garip düşmanlıklar oluşturuldu. Yapılan eylemler

kadar düşünsel işleyiş ve yabancı düşmanlığı sorunlara damgasını vurdu.

Acı olan toplumlarda oluşan liberal karşıtlıklar da ileriye yönelik değil muhafazakâr çizgiye gelinmesi sonucu da din oldukça önemli kuram haline geldi. Amerika'da yeni muhafazakârların kazanması sonrası da dini eksene kayışlar tetiklendi. Sonuçta oluşan muhafazakâr siyasetler dini kendilerine önemli ideolojik besleme kanalı olarak kullandılar. Dinlerin ilahî gücü de karşıtı yok etme olayı da düşünülürse, halka dinin siyasal olarak tehlikeli şekilde siyasal olumsuz etkisi oldu.

İnsanları dine göre ayırıştırma olayı aynı zamanda bazı bilim dallarındaki gelişmeleri de dinsel olgularla etkiledi. Böylelikle din adeta kültürler çatışmasının ekseni aktif rol aldı. Halklar dini bakışla düşünme ilân edildi. Hele de terör denilen psikolojik korkudan siyasal düşman görülme kavramı dini kurama oturtulması sonucu da yeni düşman "din kültürü" halka açıkca sunuldu. Dinde efsane ve ilahî bağıllık argümanları da bu noktada kullanıldı.

İlgili gelişmeler adamıza pek yansımada da, dine yönelme tektiklemesi yapılmaktadır. Artan kuran kursundan bazı konulara dini bakışı yerleştirme çabaları vardır. Dinin bazı alanlarda örgütlenme için araç olarak kullanılması da vardır. Özellikle oluşan toplumsal rant kuramı olgularına karşı din kartı oynanmaktadır. Türkiyedeki AKP yönetimin dini olgusu adamıza da yansıtılmak istenmektedir. Buna ek olarak bir de dünyadaki dini siyasal bakışın ister istemez bize yakaşlımları da etkilemesi normaldir.

Kısaca din halk biliminde oldukça etkisi olan kaynaklardan biridir. Bunun alani oldukça geniş olmaktadır. Sadece yaşamda değil, yaşam sorası görüşleri de davranıştan yaşam biçimine dek yaptırım düzeyinde kendini gösterir. Adamızda din en basit inanca tutun siyasal çatışma zeminine dek yaşanan tüm olaylarda rol aldı. Halkın davranışından korkmasına dek uzanan anlayışları yerleştirdi. Bait uyum kadar sorunlara sarılacak çare gibi din halk değerlerine yerleşti. Dinin de bir basit inanç bir de kurumsal otoriter konumu vardır. Burada din inancı ve dincilik siyaseti denilen nice kuramı geliştirdi. Fakat din de değişen sisteme göre rol alıp tutum belirler. Bu nedenle halkbiliminde her alanda din değeri bulmak mümkündür.

Tarık Güven EMİROĞLU

Yıllık olarak yayınlanan elinizdeki Halkbilimi dergisinin 2004 yılı için haziran ayı içinde hazırlanmıştır. Büyük zorluklar ve özverilerle basılan dergimiz maddi olarak da vakfımıza külfet getirmesine rağmen adamızda ilk ve tek olma özelliğini sürdürdüğünden dolayı ısrarla yayınlanmaya devam edilmektedir. Sempatizan ve Halkbilimi severlerin dergimize sahip çıkması en büyük temennimizdir.

● Lefkoşa Türk Belediyesi 12 Şubat 2005 tarihinde Acapulco Tatil Köyünde Yaşlılar günü organize etti. Büyük oranda katılımın olduğu günde yaşlılar gönülleriince eğlendiler. Orkestranın çaldığı güzel parçaların yanında, vakfımızın yetişkinler halkdansları ekibi de en güzel oyunlarını sunarak, yaşlıların eğlenmesine katkıda bulundular.

● 15. HASDER Çocuk ve Masal Şöleni 8-18 Mayıs 2005 tarihleri arasında yapıldı. Meriç Süt Ürünleri'nin sponsorluğunda gerçekleşen şölene her yıl olduğu gibi büyük bir katılım oldu. Şölenin ilk etkinliği 8-9 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşen masal anlatma yarışmasının ön elemeleri idi. Lefkoşa ve civarındaki okullardan 200'e yakın çocuğun katıldığı elemelerden 30 çocuk finale çağrıldı. 11 Mayıs gecesi Fazıl Plümer, Gülen Yüzler, Yeni Cami ve Yeniüzyıl anaokullarının katıldığı bir etkinlik yapıldı. Gecede anaokulların hazırlanmış olduğu dans gösterileri sunuldu. Cumartesi günü resim etkinliği sarayönünde gerçekleştirildi. 100'e yakın çocuk gönülleriince resim yaptılar. 15 Mayıs tarihinde masal anlatma yarışmasının finali yapıldı. Finalde 30 çocuk en güzel masallarını davetlilere sundular. Yarışmanın bu yılki jüri üyelerini; Doğan Erçağ, Yücel Köseoğlu, Şengül Üstüner, Deniz Çakır, Asu Demircioğlu, ve Mehmet Ertuğ yaptı. 18 Mayıs günü YDÜ ile ortaklaşa "Çocuk ve Masal Sempozyumu" yapıldı. Sempozyumda konuşmacı olarak; Mahmut İslamoğlu, Şevket Öznur, Oğuz Yorgancıoğlu, Erdoğan Saracoğlu, Mustafa Gökçeoğlu ve Mehmet Ertuğ katıldı.

● MAT-FKB Özel Gelişim Okulları tarafından bu yıl 3. Uluslararası Halkdansları Festivali Eskişehir'de yapıldı. Vakfımız çocuk kulübünün katıldığı festival 23-24 Nisan tarihleri arasında gerçekleşti.

● Çocuk Kulübünün geleneksel çayı 2 Nisan tarihinde gerçekleştirildi. Etkinliğe 220 kişi katıldı. Etkinlikte Çocuk Kulübü ekipleri gösteriler sundular.

● 22 Haziran gecesi Geleneksel Çocuk Şenliği vakıf binasında yapıldı. Vakıf bünyesinde çalışmalarını sürdüren tüm halkdansları gruplarının sahne aldığı gece oldukça başarılı geçti.

● Vakıf Mütevelli Heyeti toplantısı 26 Şubat tarihinde yapıldı. Toplantıda Vakıf Yönetim Kurulu yeniden oluşturuldu. Yeni Yönetim Kurulu Kani Kanol, Ali Nebih, Engin Anıl, Hasan Ekmekçi, İlker Özova, Öcal Erten, Hasan Çağlıoğlu, Akın Eylem ve Gaye Özarn'dan oluştu.

● Uluslararası Halkdansları Festivali'nin ikincisi 22-28 Ağustos tarihleri arasında Lefkoşa Türk Belediyesinin Ana sponsorluğunda ve HASDER, Gençlik Merkezi, Folk Der ve Çağdaş Halkdansları Derneği Organizesinde yapıldı. Bu yıl festivale Çek Cumhuriyeti, İsrail, İspanya, Slovakya, ve Türkiye'den ekipler katıldı. Ekipler, Lefkoşa'nın çeşitli parklarında ve Büyük Han'da gösteriler sundular. Vakfımızın davetlisi olarak adamızda bulunan Çek Cumhuriyeti ve İsrail ekipleri ile gençlerimiz oldukça iyi anlaşılabilir. Kıbrıs'ın Tarihi ve doğal güzelliklerini de görme fırsatı bulan yabancı konuklar en iyi şekilde misafir etmenin huzuru ile konuklar adamızdan memnun ayrılmışlardır.

● Geleneksel Dayanışma Piyangosu 19 Haziran tarihinde çekildi. Üye ve Sempatizanların ilgisi ile karşılaşılan piyangomuzdan iyi bir gelir elde edilmiştir.

● Gençlik ve Spor bakanı Özkan Yorgancıoğlu 21 Mart tarihinde makamında ziyaret edilmiştir. Özellikle Her yıl gittiğimiz Kantara Kampını istediğimiz dönemde tarafımıza verilmeyişi hakkında gerçekleşen ziyaretten olumlu düşüncelerle ayrılmasına rağmen

yl içerisinde kamp tarafımıza verilmemiş ve bu yıl vakfımızın Kantara Kampı iptal edilmek zorunda kalmıştır.

● 26 Mayıs tarihinde DAÜ Mimar ve Mühendislik Fakültesinin davetlisi olarak adamızda bulunan bir grup yabancı için Büyük Han'da bir gösteri düzenlenmiştir. Halkdansları ekibimiz konuklardan büyük beğeni toplamıştır.

● Vakfımızın projelerinden olan Halksanatları Arşiv ve Kütüphanesi tarafından organize edilip UNOPS tarafından finanse edilen II. Bilgisayar kursunda başarı gösteren 62 kişiye 9 nisan 2006' tarihinde törenle sertifikaları verildi.

● 12 Nisan tarihinde Rum kesimindeki Atalasa köyünde Asiötis ile Halkdansları araştırması yapıldı. Araştırmada Vakfımızı Ali Nebih ve Engin Anıl temsil etti.

● 19-29 Mayıs tarihleri arasında Güney Kıbrıs'taki 30. Uluslararası Kıbrıs Fuarında UNOPS tarafından kiralanan standlarda UNOPS projeleri tanıtıldı. 4.5 metrekairelik bir alanda da vakfımıza ait projelerin tanıtımı yapıldı. Ziyaretçilere ayrıca Rumca ve İngilizce broşürler dağıtıldı. Bu fuar ile birlikte ürünlerimizin Güney Kıbrıs'taki tanıtımı da yapılmış oldu.

● UNOPS Güzelyurt Projesi, iki dönem halinde 11-31 Temmuz ve 8-24 Ağustos tarihleri arasında yapıldı. Projenin faaliyet alanı Kültür, Sanat, Çevre, Spor, Müzik ve Tiyatro olarak belirlendi. İki toplumlu projede özellikle Güzelyurt kökenli Türk ve Rumlar katıldı. İlk bölümde küçükler, İkinci bölümde ise yetişkinler çalışmalarına katılmışlardır. Projenin ismi "Working at Tomorrow for Morfou" idi. Projede görevli olanlar da Güzelyurt bölgesinden idi. Yukarıda belirtilen alanlarda her iki toplumdaki gelen katılımcılara birlikte etkinlikler yaptırılarak birliklilik sağlanmıştır.

● UNOPS Trodos Kampı Projesi, 3 Etapta gerçekleştirildi. 25-26 Haziran tarihleri arasında ilkököl seviyesindeki 4. ve 5. sınıf öğrencilerden vakfımız üyesi 15 çocuk ve öğretmenleri katıldı. Kampta karşık olarak her iki toplumdaki katılımcılarla çeşitli çalışmalar yapıldı. 2. etap 2-3 temmuz tarihleri arasında yapıldı. Kampta orta ve lise seviyesinde üyeler katıldı. Kamp boyunca katılımcılarla sinevizyon gösterisi, müze gezisi, İrlanda ve Filistin sorunlarıyla ilgili tartış-

ma ve gezi etkinlikleri yapıldı. 3. Etap Trodos Kampında ise HASDER ve SOMA AKRİTON'dan 30 kişi katıldı. Kamp süresince dağ yürüyüşü, çadır kurulumu, film izleme, ateş etrafında toplantı gibi kaynaşmayı sağlayıcı etkinlikler yapıldı. Ekim ayı içerisinde ise tüm kamplara katılanlara UNOPS tarafından katılm belgeleri verildi.

● 22 Mayıs tarihinde Binatlı (Polemitya) köyünde (Güney Kıbrıs) halkdansları ekibimiz bir gösteri sundu. Ailelerle katılan gösteri sırasında diğer Rum ekiplerin yanında ekibimiz de beğenile izlendi. Gösteri sonrası köyde küçük bir gezinti yapıldı ve birlikte yemek yenildi.

● Tabipler birliği'nin davetiyle güvenlikle ilgili sivil toplum örgütlenmesine gidilerek özellikle ülkeye giriş çıkışların belirli bir kıstasa konulması konusunda hükümete bir muhtıra verildi.

● 10-19 Haziran tarihlerinde yapılan KKTC Uluslararası Fuarı'nda Halk Sanatları Enstitüsü de ürünlerini sergileme fırsatı bulmuştur.

● Kültür Dairesi yıl içerisinde kültür sanat alanında faaliyet gösteren demeklere proje karşılığında bütçe ayırmayı kararlaştırmıştır. EMEA ile birlikte ortak seramik atölyesi kurulması konusunda bir proje sunulmuştur. Bu projenin hayata geçirilmesi için onay alınmıştır. Ayrıca sesta koleksiyonunun yenilenmesi için de daireden onay alınmıştır.

● ABD Elçiliğinin iki toplumlu destek programının maddi katkıları ile AMIDEAST tarafından yönetilmiş, Delphi International Program of World Learning tarafından koordine edilen "Kâr Amacı Gütmeyen Sektörde Profesyonel Gelişim Eğitim Turu" 15-29 Temmuz tarihlerinde Amerika Birleşik Devletlerinde yapıldı. Eğitim Turu'na Kıbrıs Rum Toplumundan, Prosvasi, Stavraetoi Youth Club, Intercultural Centre of Cyprus, Cyprus Fammily Planning Organisation, Soma Akriton, Opek, Akti, Association for Historical Research and Dialogue, Apanemi isimi kuruluşlardan temsilciler ile Kuzeyden HASDER, Kayad, Friends of North Cyprus, Post, Akova Womens Association, Management Centre, isimli kuruluşlardan temsilciler katıldı. Eğitim Turunda Vakfımızı, Hasan Abohorlu, ve Aral temsil etti. Turda Washington ve Atlanta eyaletleri gezildi.

● Kafesli Mahallesi Halk Şöleni 2 Ağustos tarihinde yapıldı. LT Belediyesi'nin katkılarıyla dördüncüsü yapılan şölene Ortaokul Halkdansları Ekibimizin yanında pop müzik konseri ile sinevizim gösterisi de yapıldı. Bölge halkının büyük katılımı ile gerçekleşen şölenle ekibimiz büyük beğeni topladı.

● 24 Temmuz tarihinde Çevre Dairesi, İlim Dersanesi ve HASDER'in ortak düzenlemesi ile Alagadı Halk Plajında Kaplumbağalarla ilgili bir etkinlik düzenlendi. Plajın temizliğine yaklaşık olarak 50 kişi katıldı.

● Halk Sanatları Vakfı, Ülkemiz Kültür-Sanat yaşamına katkıda bulunmak, kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel halk sanatlarımızı canlandırmak ve Kıbrıs'a özgü kültürel hediyelik eşya üretimini özendirme için yarışma düzenlemiştir. UNOPS'un yürüttüğü ve USAID ile UNDP'nin finanse ettiği İki Toplumlu Kalkınma Programı tarafından desteklenen bu yarışma 4 kategoride gerçekleştirildi. Toplam 239 eserin katıldığı yarışmada;

1. Kategori: Ana maddesi ahşap olan ürün grubu: Büyük ödüle Ali Ceylan, Mansiyon ödülüne İsmail Cemal layık görülmüştür.

2. Kategori: Ana maddesi tekstil olan ürün grubu: Büyük Ödüle Sevgül Kanath, Mansiyon ödülüne Julia Astreau layık görülmüştür.

3. Kategori: Ana maddesi bitki ve bitkisel lifler olan ürün grubu: Büyük ödüle layık eser bulunmamıştır. Mansiyon ödülünü Emine Sorun kazanmıştır.

4. Kategori: Ana Maddesi yukarıdakilerin dışında kalan ürün grubu: Büyük ödüle Christina Seroff, mansiyon ödülüne Münevver Tantura layık görülmüştür. Sergi, 5-8 Eylül AKM Lisesi, 9-10 Eylül Akova ve 13-14 Eylül tarihleri arasında Lefke'de halkın beğenisiyle sunulmuştur.

● Kayad tarafından organize edilen ve UNOPS tarafından finanse edilen "Uzay İstasyonu Projesi" 18-24, 25 Eylül tarihlerinde Lidra Palas'taki Fulbright merkezinde tanıtıldı. Tanıtımda Çocuk Kulübü üyelerinin de katılımı sağlanarak, onlara uzay hakkında bilgi verilmiştir. Tanıtım sonrasında tüm katılımcılara katılım belgesi verilmiştir.

● Cumhurbaşkanlığı tarafından organize edilen ve 22 Eylül tarihinde yapılan "Sivil Toplum Örgütleri

Değerlendirme Toplantısı"nda vakfımızı Kani Kanol temsil etmiştir.

● 1 Ekim tarihinde "Önyargıları önleme konusunda Halksanatları Vakfı ve Soma Akriton kuruluşları ile birlikte Work Shop çalışması yapılmıştır.

● 23. Halkbilimi Sempozyumu 8 Aralık Tarihinde AKM'de yapıldı. Sempozyumun konusu; "Kıbrıs'ta Sosyo-Kültürel Yapı İçerisinde Etnik Gruplar" idi. Sempozyum'a Kıbrıs Türk İslam Cemiyeti, Yehova Şahitleri, Bahai Topluluğu, Nakşibendi Tarikatı birer konuşmacıyla katıldı.

● Halksanatları Enstitüsü Mağusa Şubesi Ağustos ayında faaliyete başlamıştır. İlk aşamada kurslar ile açılışı yapılan şubede ürünlere ait satışlar da başlamıştır.

● Gençlik Kurultayı, 13-16 Aralık tarihleri arasında toplandı. Kurultayda Halksanatları Vakfı ile HASDER temsil edildi. Beş ana konunun içeriğinde komiteler oluşturuldu. Kurultayın dikkat çekici yönü, Halkdansları Federasyonu Tüzüğü'nün geçirilmesi ve Gençlik Merkezlerinin özleştirilmesi idi.

● Osmaniye'nin Kadırlı İlçesinde, 23-25 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilen İkinci Turp Festivaline Vakıf bünyesinde Halkdansları çalışmalarını yürüten üniversite ve üstü yetişkin elemanlar katılmıştır. Havanın soğuk ve yağışlı olması, festivalin sönük geçmesine sebep oldu. Festivalde ekibimizin dışında Suriye, Makedonya, Bulgaristan ve Trabzon'dan ekipler katıldı. Festival boyunca ekibimiz toplam iki gösteri sundu. 25 kişilik kafile ile temsil edilen vakfımız, halk tarafından beğeniyle izlendi.

● Geleneksel Yılbaşı Yemeği ve Partisi 2005 yılının son etkinlikleri olarak gerçekleştirildi. Her iki etkinlikte de üyelerimiz gönüllerince eğlenme fırsatı buldular.

BİZİM KÜLTÜRÜMÜZ
SEVDİKLERİNİZLE BULUŞUYOR

EL İŞİ
GÖZ NURU

KIBRISLI HEDİYELER

HASDER Halk Sanatları Enstitüsü

İdadi Sokak No:1, Selimiye Cami yanı
Lefkoşa, Kıbrıs

Tel: 0392 22 89 020 Faks: 0392 22 87 798

e-posta: hasder@hasder.org - www.hasder.org

Hizmet yelpazesinde yeni açılımları ile

VakıfBank kazandırır!

Siz sevgiye zaman ayırın.

TL ve döviz mevduatlarınıza en cazip faiz oranları uygulanır.

- TL VE DÖVİZ TİCARİ KREDİLERİ
- KONUT KREDİSİ
- KONUTZADE KREDİLERİ
- TÜKETİCİ KREDİLERİ
- EVLİLİK KREDİSİ
- ARAÇ KREDİSİ
- KOLEJ VE ÜNİVERSİTE HARÇ KREDİSİ

Kredi Kartı
Türkiye'nin en avantajlı kredi kartı olan VakıfBank kredi kartı ile dünyanın her yerinde avantajlı alışveriş olanağına çok uygun koşullarda sahip olursunuz.

Bankomat-724

Bankomat-724 kartı ile hem yurtdışında hem de yurtdışında para çekme, para yatırma, hesap bakiyesi görme ve birçok bankacılık işlemini dilediğiniz yerden yapabileceğiniz olanağına kavuşun.

- ESNAF VE ZANAATKAR KREDİSİ(20 MİLYARA KADAR)
- KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE(KOBI) 100 MİLYAR TL'YE KADAR ÖZEL DESTEK KREDİSİ
- YENİ İŞYERİ AÇACAK ÜNİVERSİTE MEZUNLARINA ÖZEL DESTEK KREDİSİ
- İŞ YERLERİNİ GELİŞTİRECEK ÜNİVERSİTE MEZUNLARI KREDİSİ

Otomatik Fatura Ödemeleri
Bir talimatınızla elektrik ve telefon faturalarınızı sizin yerinize ödüyoruz.

Tarafat Kredi Kartı
Türkiye'nin en avantajlı kredi kartı olan VakıfBank'ın size özel Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş Tarafat Kredi Kartını tüm alışverişlerinizde kullanın.

Kıbrıs Vakıflar Bankası

"Kıbrıs'ın geleceği, geleceğin bankası!"

Genel Müd. - Lefkoşa Merkez Şb. | Lefkoşa Çarşı | Girne Şube | Güzeluyurt Şube | Lefkoşa Şube | Akdoğan Şube | Salamis Yolu Şube | Gazimağusa Şb. | Kıbrıs Müdürlüğü
228 3212 - 1238 | 228 1109 | 815 1757 | 714 2169 | 727 7911 | 377 8662 | 365 3647 - 3648 | 366 4990 | 228 6367 - 7546

